

ਸਿਖ ਹਾਈਜੈਕਰ (ਪਹਿਲਾ ਹਿੱਸਾ)

ਡਾ: ਹਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦਿਲਗੀਰ

ਸਿਖ ਹਾਈਜੈਕਰ

(ਪਹਿਲਾ ਹਿੱਸਾ)

ਡਾ: ਹਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦਿਲਗੀਰ

Ph.D., M.Phil., LL.B., A.G.A.

M.A.(English, Punjabi, Philosophy), D.G.P.

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ

ਆਫ ਸਿਖ ਸਟੱਡੀਜ਼

SIKH HIJACKERS (I)
(Dr. Harjinder Singh Dilgeer)

First Edition- 1989

Price:-

£4.50, US \$7.00, Canada \$9.00
Kroner 60.00, Pakistan-Rs.100
Khalistan-Free for Freedom Fighters

Published By:

Guru Nanak Institute of Sikh Studies

Available From:

Dr. Harjinder Singh Dilgeer

Ludvig Karstens Vei-4

N-1064, Oslo 10, Norway.

ਡਾਕਟਰ ਹਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦਿਲਗੀਰ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਕਿਤਾਬਾਂ

ਸਿੱਖ ਇਲਮ:

1. ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ (ਟਰੇਂਕਟ) 1968
2. ਸਿੱਖ ਹੋਮਲੈਂਡ (ਟਰੇਂਕਟ) 1969
3. ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ (ਇਕ ਇਤਿਹਾਸ) 1978
4. ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ (ਤਵਾਰੀਖ) 1986
5. ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਜ਼ਿੰਦਾਬਾਦ (ਕਵਿਤਾਵਾਂ) 1987
6. ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੀ ਤਵਾਰੀਖ
7. ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੀ ਤਵਾਰੀਖ (1469-1900) ਅਣਛਪੀ
8. ਦਲ ਖਾਲਸਾ ਦੀ ਤਵਾਰੀਖ (1978-87) ਅਣਛਪੀ (ਪੰਜਾਬੀ ਅਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ)
9. ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੀ ਚੋਣਵੀਂ ਕਵਿਤਾ (ਅੰਡੀਟਰ) ਅਣਛਪੀ
10. ਅਕਾਲੀ ਲਹਿਰ (1920-26) ਦੀ ਕਵਿਤਾ
11. The Akal Takht (English) 1980
12. Sikhs' Struggle For Sovereignty (English) Unpublished
13. ਸਮਾਜਿਕ ਕੇ ਅਧਿਆਚਾਰ (ਹਿੰਦੀ) 1977

ਅਦਬੀ ਕਿਤਾਬਾਂ

14. ਅੰਸਕੀਮੋ ਸਮਾਇਲ (ਨਜ਼ਮਾਂ) 1971-72
15. ਕਾਮੂ ਰੋਂਦਾ ਰੰਗੇਰਾ (ਨਾਵਲਿੱਟ) 1973
16. ਇੱਕੀ ਘੰਟੇ (ਕਹਾਣੀਆਂ) 1974
17. 1960 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੀ ਨਵੀਂ ਪੰਜਾਬੀ ਕਵਿਤਾ (ਅੰਡੀਟਰ) 1974
18. ਯਾਰਾਂ ਕਹਾਣੀਆਂ 1977

ਰੀਸਰਚ

Master Tara Singh's Contribution to Punjabi Literature
(Granted Ph.D. in 1981-82 by P. U. Chandigarh)

ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ

ਤੁਹਾਡੇ ਹਥਲੀ ਕਿਤਾਬ 'ਸਿਖ ਹਾਈਜੈਕਰ' (ਪਹਿਲਾ ਹਿੱਸਾ) 29 ਸਿਤੰਬਰ 1981 ਦੀ ਹਾਈਜੈਕਿੰਗ ਬਾਰੇ ਹੈ। ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਵਿਚ ਹਾਈਜੈਕਿੰਗ ਦੇ ਕਾਰਨ, ਇਸ ਦੀ ਤਰਕੀਬ ਦੀ ਤਿਆਰੀ, ਇਸ ਦੀ ਪਲਾਨਿੰਗ ਤੇ ਇਸ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਮੁਕਦਮੇ ਦੇ ਪੂਰੇ ਫੈਸਲਾ ਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ਤਰਜਮਾ ਵੀ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਹਾਈਜੈਕਰਾਂ ਦੇ ਅਤੇ ਇਸਤਰਾਸ਼ਾ ਦੇ (ਭਾਰਤੀ ਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ) ਗਵਾਹਾਂ ਦੇ ਬਿਆਨ ਵੀ ਹਨ। ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਹਾਈਜੈਕਰਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਮੁਖਤਸਰ ਕਹਾਣੀ ਵੀ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਸਿਖ ਤਵਾਰੀਖ ਨੇ 1981 ਤੋਂ 1984 ਤਕ 5 ਹਾਈਜੈਕਿੰਗ ਹੰਡਾਈਆਂ ਹਨ। ਹਥਲੀ ਕਿਤਾਬ ਪਹਿਲੀ ਹਾਈਜੈਕਿੰਗ ਬਾਰੇ ਹੈ। ਦੂਜਾ ਹਿੱਸਾ 1984 ਦੀ ਹਾਈਜੈਕਿੰਗ ਬਾਰੇ ਹੋਵੇਗਾ। ਉਸ ਵਿਚ ਉਸ ਹਾਈਜੈਕਿੰਗ ਦੇ 9 ਸਿੰਘਾਂ, ਜੋ ਲਾਹੌਰ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਕੈਦ ਹਨ, ਬਾਰੇ ਹੋਰ ਵੀ ਤਫਸੀਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

ਮੈਨੂੰ ਜਿੰਨੀ ਸਮਗਰੀ ਮਿਲੀ ਮੈਂ ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਹਾਈਜੈਕਿੰਗ ਨੇ ਦਲ ਖਾਲਸਾ ਜਥੇਬੰਦੀ ਵਿਚ ਖਾਸੀ ਹਿਲਜੁਲ ਤੇ ਟੁਟ-ਭਜ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਉਸ ਅਸਰ ਹੇਠ ਇਸ ਹਾਈਜੈਕਿੰਗ ਬਾਰੇ ਚੋਖਾ ਝੂਠ-ਸਚ ਪਰਚਾਰਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਮੇਰੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਸੀ ਕਿ ਸਿਰਫ ਸਚੋ-ਸਚ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਦਾ ਲਿਹਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਤੇ ਸਚੋ-ਸਚ ਛਾਪਿਆ ਹੈ। ਉਮੀਦ ਹੈ ਮੇਰੀ ਤਰਫੋਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੇਲਿਹਾਜ਼ ਤੇ ਬੇਲਾਗ ਹੋ ਕੇ ਆਖੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਿਸੇ ਦੀ ਖੁਦਪਰਸਤੀ ਨੂੰ ਨਾਗਵਾਰ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਉਸ ਸ਼ਖਸ ਨੂੰ ਹਮਲਾਵਾਰ ਨਹੀਂ

ਬਣਾਉਣਗੀਆਂ। ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਮਿਹਰ ਰਹੀ ਤਾਂ ਸਿਖਾਂ ਵਿਚ ਬੁਰਛਾਗਰਦੀ ਹਾਵੀ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗੀ।

ਜੇ ਕਿਸੇ ਵੀਰ ਨੂੰ ਕੋਈ ਗਲ ਨਾਗਵਾਰ ਲਗੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਅਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਉਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰ-ਅੰਦਾਜ਼ ਕਰ ਦੇਵੇ।

ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਹਾਈਜੈਕਿੰਗ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ, ਇਸ ਨਾਲ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦਲ ਖਾਲਸਾ, (ਸੰਤ) ਭਿਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਅਤੇ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਤਹਿਰੀਕ ਨੂੰ ਕਾਫ਼ੀ ਮਸ਼ਹੂਰੀ ਹਾਸਿਲ ਹੋਈ ਸੀ ਪਰ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਅਦਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਇਸ ਨਾਲ ਸਿਖਾਂ ਦਾ ਕੁਝ ਨੁਕਸਾਨ ਵੀ ਹੋਇਆ। ਇਹ ਇਕ ਮੰਨੀ ਪਰਮੰਨੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ ਦੇ ਅਮਨ-ਪਸੰਦ ਮੁਲਕ ਦਹਿਸ਼ਤਗਰਦੀ ਦੇ ਸਖਤ ਮੁਖਾਲਿਫ਼ ਹਨ। ਹਾਈਜੈਕਿੰਗ ਇਕ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਦਹਿਸ਼ਤਗਰਦੀ ਹੈ। ਮੇਰੀ ਨਿਗਾਹ ਵਿਚ ਬਾਹਰਲੇ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹਰ ਕਿਸਮ ਦਾ ਤਸ਼ੱਦਦ, ਗਲਤ ਕਾਰਵਾਈ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਸ਼ੱਦਦ ਦੀਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ, ਹਾਈਜੈਕਿੰਗ, ਪੱਗਾਂ ਲਾਹੁਣ ਅਤੇ ਦਾਹੜੀਆਂ ਪੁਟਣ ਜਾਂ ਬੁਰਛਾਗਰਦੀ ਦੀਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਨੇ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਤਹਿਰੀਕ ਨੂੰ ਫ਼ਾਇਦੇ ਦੀ ਜਗਹ ਨੁਕਸਾਨ ਹੀ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਹੈ।

ਭਾਵੇਂ ਮੈਂ ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਨੂੰ 29 ਸਿਤੰਬਰ 1981 ਦੇ ਹਾਈਜੈਕਿੰਗਾਂ ਤਕ ਹੀ ਮਹਿਦੂਦ ਰਖਿਆ ਹੈ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਬਾਕੀ ਸਾਰੀਆਂ ਸਿਖਾਈਜੈਕਿੰਗ ਦੇ ਹਾਈਜੈਕਰਾਂ ਬਾਰੇ ਵੀ ਥੋੜੀ ਥੋੜੀ ਵਾਕਫ਼ੀ ਦਿਤੀ ਹੈ। ਮੇਰੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਸੀ ਕਿ ਵਧ ਤੋਂ ਵਧ ਵਾਕਫ਼ੀ ਪੇਸ਼ ਕਰਾਂ ਪਰ ਜਿੰਨਾ ਕੁਝ ਆਵਾਜ਼ ਮਿਲਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਹਾਜ਼ਿਰ ਹੈ। ਜੇ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਿਆ ਉਹ ਮੇਰੇ ਤਕ ਨਾ ਪੁਜਣ ਕਰਕੇ, ਮੈਂ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਿਆ।

ਹਾਈਜੈਕਰਾਂ ਦੇ ਮੁਕਦਮੇ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਪੂਰਾ ਤਰਜਮਾ ਕਰਕੇ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਅਦਾਲਤੀ ਲੰਘਾਈ ਦਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਤਰਜਮਾ ਕਰਨਾ ਚੌਖਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਸੀ। ਮੈਂ ਤਰਜਮਾ ਕਰਨ ਵਿਚ ਮਾਹਿਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹਾਂ। ਇਹ ਹੁਨਰ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਖੈਰ, ਜਿਥੋਂ

ਤਕ ਹੈ ਸਕਿਆ ਸਹੀ ਤਰਜਮਾ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਭੁੱਲਾਂ ਦੀ ਅਗਾਊਂ ਮੁਆਫੀ ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ। ਕੁਝ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਅਸਲ ਫੈਸਲੇ 'ਚ ਗਲਤੀਆਂ ਕਰਕੇ ਵੀ ਆਈ। ਤਿੰਨ ਤਾਂ ਪੈਰਿਆਂ ਦੇ ਨੰਬਰ ਵੀ ਡਬਲ ਹਨ। ਮੁਕਦਮੇ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਅਪੀਲ ਉਪਰਲੀ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਗਈ ਹੋਈ ਹੈ ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੁਕਦਮੇ ਬਾਰੇ ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਕਰਨਾ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਸ ਤੋਂ ਗੁਰੇਜ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਸ਼ੁਕਰੀਆ

ਹਰ ਕਿਤਾਬ ਵਿਚ ਇਕ ਰਸਮ ਸ਼ੁਕਰੀਆ ਕਰਨ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਮੈਂ ਇਸ ਨੂੰ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੱਜਣਾਂ ਦਾ ਤਹਿ ਦਿਲੋਂ ਮਸ਼ਕੂਰ ਹਾਂ ਜਿਹੜੇ ਵੀਰ ਮੇਰੇ ਵਾਸਤੇ ਰੂਹਾਨੀ, ਇਲਮੀ, ਜਜ਼ਬਾਤੀ ਤੇ ਮਾਇਕ ਪਹਿਲੂਆਂ ਤੋਂ ਮਦਦਗਾਰ ਹੋਏ ਹਨ:

ਪਰੋਫੈਸਰ ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ (ਪਟਿਆਲਾ), ਡਾਕਟਰ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ (ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ)

ਜਥੇਦਾਰ ਤਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ (ਕੈਨੇਡਾ), ਸਰਦਾਰ ਜੋਗਾ ਸਿੰਘ (ਕੈਨੇਡਾ), ਭਾਈ ਸੁਬੇਗ ਸਿੰਘ (ਡੈਨਮਾਰਕ), ਸਰਦਾਰ ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ (ਸਟਾਕਹੋਲਮ, ਸਵੀਡਨ), ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਭਾਰਜ(ਓਸ਼ੋ), ਸਰਦਾਰ ਅਮੋਲਕ ਸਿੰਘ (ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ), ਸਰਦਾਰ ਮਨੋਹਰ ਸਿੰਘ (ਜਰਮਨੀ), ਸਰਦਾਰ ਨਛੱਤਰ ਸਿੰਘ (ਨਾਰਵੇ) ਅਤੇ ਯੂ.ਕੇ., ਯੂਰਪ, ਸਕੈਂਡੀਨੇਵੀਆ, ਨਿਊਜ਼ੀਲੈਂਡ, ਅਸਟਰੇਲੀਆ, ਅਮਰੀਕਾ, ਕੈਨੇਡਾ, ਲਾਹੌਰ ਜੇਲ੍ਹ, ਥਾਈਲੈਂਡ, ਹਾਂਗਕਾਂਗ ਤੇ ਸਿਘਾਪੁਰ ਦੇ ਕਲਮੀ ਦੋਸਤ

ਇਨ੍ਹਾਂ ਵੇਲਿਆਂ ਵਿਚ ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਾਥ ਮੇਰੀ ਰੂਹ ਅਤੇ ਦਿਲ ਵਾਸਤੇ ਗਸ਼ਾ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੀ ਮੈਂ ਸ਼ੁਕਰ ਗੁਜ਼ਾਰ ਹਾਂ— ਸ. ਉਜਾਗਰ ਸਿੰਘ ਵਾਸੂ ਐਡਵੋਕੇਟ, ਸ. ਭਾਨ ਸਿੰਘ ਸਕੱਤਰ ਸ਼ਿਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ, ਸ. ਹਰਸਿਮਰਨ ਸਿੰਘ (ਦਲ ਖਾਲਸਾ), ਸ. ਕਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ (ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ), ਸ. ਹਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ (ਤਰਨਤਾਰਨ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ), ਸ. ਹਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਐਡਵੋਕੇਟ (ਰਾਜਪੁਰਾ), ਜਥੇਦਾਰ ਜਗਦੇਵ ਸਿੰਘ ਖੁੰਡੀਆਂ, ਡਾ. ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਧੀਰ (ਪਟਿਆਲਾ), ਡਾ. ਰਘਬੀਰ ਸਿੰਘ (ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ), ਸ. ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ (ਗੁਲਾਮਗੋ)

ਪ੍ਰੋ: ਹਰਜੀਤ ਸਿੰਘ (ਡਰੋਲੀ ਕਲਾਂ ਜਲੰਧਰ) ॥ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਥ ਤੇ ਤੁਆਵਨ ਦੇ
ਬਿਨਾਂ ਇਹ ਕਿਤਾਬ ਇਸ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਨਾ ਹੋਦੀ!

ਕਿਤਾਬ ਦੀ ਛਪਾਈ ਦੀ ਟਾਈਪ-ਸੈਟਿੰਗ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਸਰਦਾਰ ਅਜੀਤ
ਸਿੰਘ ਬੇਦੀ ਮਾਲਕ ਕੰਪੋਸਟ ਪ੍ਰਿੰਟਰਜ਼ ਐਂਡ ਪਬਲਿਸ਼ਰਜ਼, ਸਾਊਥਾਲ, ਯੂ.ਕੇ. ਦਾ
ਸ਼ੁਕਰੀਆ ਕਰਨਾ ਵੀ ਮੇਰਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ।

ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਦਾ ਮੈਟਰ ਬੀਬੀ ਗੁਰਬਚਨ ਕੌਰ ਬੇਦੀ (ਕੰਪੋਸਟ
ਪ੍ਰਿੰਟਰਜ਼ ਯੂ ਕੇ.) ਨੇ ਏਨੇ ਘਟ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਟਾਈਪ ਸੈੱਟ ਕਰਕੇ ਭੇਜਿਆ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ
ਦਾ ਕਰਜ਼ਾ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਉਤਾਰ ਸਕਦਾ। ਮੇਰੀ ਅਰਦਾਸ ਹੈ ਕਿ ਅਕਾਲਪੁਰਖ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ
ਚੜਦੀਆਂ ਕਲਾ 'ਚ ਰੱਖੇ ਤੇ ਕੰਮ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਦਾ ਬਲ ਬਖਸ਼ੇ।

ਜੇ ਕਿਸੇ ਮਦਦਗਾਰ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਨਾ ਮੈਂ ਭੁਲ ਗਿਆ ਹੋਵਾਂ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਮੁਆਫੀ
ਦਾ ਤਲਬਗਾਰ ਹਾਂ।

ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਵਾਰ ਵਾਰ ਆਖਣ ਤੇ ਵੀ ਮਿਲਵਰਤਣ ਨਹੀਂ
ਦਿੱਤਾ, ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਵੀ ਸ਼ੁਕਰੀਆ।

ਤਸਦੀਕ
ਜਨਵਰੀ ੧੯੮੯

ਹਰਜੀਤ ਸਿੰਘ

ਸਿਖ ਤਵਾਰੀਖ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਹਾਈਜੈਕਿੰਗ

29 ਸਿਤੰਬਰ 1981 ਨੂੰ ਦਲ ਖਾਲਸਾ ਦੇ 5 ਨੌਜਵਾਨਾਂ, ਸ: ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ, ਸ: ਕਰਨ ਸਿੰਘ, ਸ: ਤੇਜਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਸ: ਗਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸ: ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ, ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਸ਼੍ਰੀਨਗਰ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਨੂੰ ਅਗਵਾ ਕਰਕੇ ਲਾਹੌਰ ਲੈ ਗਏ। ਇਹ ਸਿਖ ਤਵਾਰੀਖ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਹਾਈਜੈਕਿੰਗ ਸੀ।

ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਿਖਾਂ ਵਲੋਂ 4 ਵਾਰੀ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਹਾਈਜੈਕ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਸ: ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਵਲੋਂ, ਸ: ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਉਰਫ ਸ: ਮੁਸੀਬਤ ਸਿੰਘ ਵਲੋਂ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਹਾਜ਼ ਵਿਚ ਹੀ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਸੀ), ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੇ 7 ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਵਲੋਂ ਅਤੇ ਲਾਹੌਰ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਕੈਦ 9 ਸਿੰਘਾਂ (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ 3 ਨੂੰ ਫਾਂਸੀ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਸੁਣਾਈ ਗਈ ਹੈ), ਵਲੋਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ 14 ਲਾਹੌਰ ਤੇ 8 ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਕੈਦ ਹਨ ਤੇ ਇਕ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਚੁਕਾ ਹੈ।

ਸਿਖ ਤਵਾਰੀਖ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਹਾਈਜੈਕਿੰਗ, ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ, (ਸੰਤ) ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂ ਸਰਕਾਰ ਨੇ 20 ਸਿਤੰਬਰ 1981 ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ, ਦੀ ਰਿਹਾਈ ਵਾਸਤੇ ਅਤੇ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਤਹਿਰੀਕ ਦਾ ਨਾਂ ਦੁਨੀਆਂ 'ਚ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ।

ਹਾਈਜੈਕਿੰਗ ਦੀ ਪਲਾਨਿੰਗ

9 ਸਿਤੰਬਰ 1981 ਨੂੰ ਲੁਧਿਆਣੇ ਨੇੜੇ, ਜ਼ਹਿਰੀਲਾ-ਫਿਰਕੂ ਸਿਖ-ਦੁਸ਼ਮਣ ਲਾਲਾ ਜਗਤ ਨਰੈਣ ਸੋਧ ਦਿਤਾ ਗਿਆ। ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਸ ਦਾ ਇਲਜ਼ਾਮ (ਸਿੱਤ) ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਉਤੇ ਥੋਪ ਦਿਤਾ ਤੇ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਵਾਸਤੇ ਵਾਰੰਟ ਜਾਰੀ ਕਰਵਾ ਦਿਤੇ। (ਸਿੱਤ) ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਉਸ ਵਕਤ ਚੰਦੋਕਲਾਂ (ਹਰਿਆਣਾ) ਵਿਚ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗਾ ਤਾਂ ਉਹ ਛੁਪਦੇ ਛੁਪਾਉਂਦੇ ਚੌਕ ਮਹਿਤਾ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਡੇਰੇ ਤੇ ਆ ਗਏ। ਉਥੇ ਆਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਹ 20 ਸਿਤੰਬਰ 1981 ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਦੇਣਗੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਥੇ ਇਕ ਇਕੱਠ ਵੀ ਬੁਲਾ ਲਿਆ। ਹਰ ਇਕ ਸਿਖ ਚੌਧਰੀ, ਵਰਕਰ ਤੇ ਆਗੂ ਉਥੇ ਪੁਜ ਕੇ ਕਾਰਵਾਈ ਪਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਬੇਤਾਬ ਹੋ ਗਿਆ।

ਇਸ ਮੌਕੇ ਤੇ ਦਲ ਖਾਲਸਾ ਜਥੇਬੰਦੀ ਨੇ ਵੀ ਕੋਈ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਦੀ ਤਰਕੀਬ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ। ਭਾਰਤੀ ਆਈਨ ਤੇ ਭਾਰਤੀ ਝੰਡੇ ਸਾੜਨਾ ਤਾਂ ਇਹ ਜਥੇਬੰਦੀ ਕਈ ਵਾਰੀ ਕਰ ਚੁਕੀ ਸੀ। ਕਈ ਬੱਸਾਂ ਵੀ ਅਗ ਭੇਟ ਹੋ ਚੁਕੀਆਂ ਸਨ। ਨਿਕੇ ਮੋਟੇ ਬੰਬ-ਪਟਾਕੇ ਵੀ ਚਲ ਚੁਕੇ ਸਨ। ਪਰ ਦਲ ਖਾਲਸਾ ਦੇ ਕੁਝ ਵਰਕਰ ਕੋਈ ਮਾਅਰਕੇ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰਨ ਦੀ ਸੋਚ ਰਹੇ ਸਨ। ਅਖੀਰ ਇਹ ਐਕਸ਼ਨ ਹਾਈਜੈਕਿੰਗ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਫਾਈਨਲ ਹੋਇਆ।

ਹਾਈਜੈਕਿੰਗ ਦੀ ਤਰਕੀਬ 17 ਸਿਤੰਬਰ ਨੂੰ ਜਲੰਧਰ ਦੀ ਇਕ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ ਫਾਈਨਲ ਹੋਈ। ਦਲ ਖਾਲਸਾ ਦੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਜੇਬਾਂ ਤਕਰੀਬਨ ਖਾਲੀ ਸਨ। ਤੁਰੇ ਤਾਂ ਉਹ ਵਿਚਾਰੇ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਬਨਾਉਣ ਸਨ ਪਰ ਫੰਡ ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੀ ਮਸਤਾਨੇ ਹੋਏ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਕਦੇ ਕਦੇ ਕਿਤੇ ਡਾਕਟਰ ਰਾਜਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਜ: ਟੋਹੜਾ ਜਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਹਮਦਰਦ ਆਪਣੀ ਜੇਬ 'ਚੋਂ ਕੋਈ ਰਕਮ ਦੇ ਦਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬੱਸਾਂ ਦਾ ਕਿਰਾਇਆ ਜਾਂ ਚਾਹ-ਰੋਟੀ ਦਾ ਖਰਚ ਚਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਪਰ ਹਾਈਜੈਕਿੰਗ ਵਾਸਤੇ ਤਾਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਰੁਪਿਆਂ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਸੀ। ਪੰਜ ਹਾਈਜੈਕਰਾਂ ਦੀਆਂ ਟਿਕਟਾਂ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਘਟੇ ਘਟ ਢਾਈ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪੈ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਸੀ। 18 ਸਿਤੰਬਰ 1981 ਨੂੰ ਸ: ਹਰਸਿਮਰਨ ਸਿੰਘ, ਟਿਬੀ ਸਾਹਿਬ (ਕਪੂਰਥਲਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ) ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਵਿਚ ਕਨੇਡਾ ਦੇ ਜ: ਤਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਐਕਸ਼ਨ ਬਾਰੇ ਦਸਿਆ। ਸਰਦਾਰ ਹਰਸਿਮਰਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੀ ਜੇਬ ਦੀ ਵੀ ਗਲ ਕੀਤੀ। ਜਥੇਦਾਰ ਤਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਉਸੇ ਵਕਤ ਸਰਦਾਰ

ਹਰਸਿਮਰਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ 2500 ਰੁਪੈ, ਪੰਜ ਟਿਕਟਾਂ ਵਾਸਤੇ ਦੇ ਦਿਤੇ। ਕੁਝ ਰਕਮ ਹੋਰ ਸਿੰਘਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਮਿਲੀ। ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਇਹ ਨਿਗੂਣੀ ਜਿਹੀ ਰਕਮ ਸੀ। (ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ ਦੀ ਤਵਾਰੀਖ ਵਿਚ ਏਨੀ ਘਟ ਰਕਮ ਤੇ ਏਨੇ ਘਟ ਹਥਿਆਰਾਂ ਨਾਲ ਕਦੇ ਹਾਈਜੈਕਿੰਗ ਨਾ ਹੋਈ ਹੈ ਤੇ ਸ਼ਾਇਦ ਨਾ ਹੀ ਹੋ ਸਕੇਗੀ।)

ਹਾਈਜੈਕਿੰਗ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਰੀਹਰਸਲ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਕਿਉਂਕਿ ਹਾਈਜੈਕਿੰਗ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਸਰਦਾਰ ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ (ਸੀਨੀਅਰ ਮੁਖ ਪੰਚ) ਤੇ ਸਰਦਾਰ ਗਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮਿਲਕੇ ਕਰਨੀ ਸੀ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਰੀਹਰਸਲ ਵਾਸਤੇ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ।

14 ਨੂੰ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਸਿੰਘ ਰਾਜਾ ਸਾਂਸੀ (ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ) ਤੋਂ ਸਾਢੇ ਤਿੰਨ ਵਜੇ ਦੀ ਫਲਾਈਟ ਤੇ ਸ਼੍ਰੀਨਗਰ ਵਾਸਤੇ ਰਵਾਨਾ ਹੋ ਗਏ। ਚਾਰ ਵਜੇ ਫਲਾਈਟ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਪੁੱਜੀ। ਫਲਾਈਟ ਦੌਰਾਨ ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਜਹਾਜ਼ ਦੀ ਕੈਬਿਨ ਅਤੇ ਕਾਕਪਿਟ ਬਾਰੇ ਵਾਕਫੀ ਹਾਸਿਲ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਫਲਾਈਟ ਦੌਰਾਨ ਸਕਿਊਰਿਟੀ ਦਾ ਇਤਜ਼ਾਮ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤੇ ਵਕਤ ਬੇਤਾ ਸੀ। ਵਾਕਫੀ ਹਾਸਿਲ ਕਰਨ ਮਗਰੋਂ ਦੋਵੇਂ ਵਾਪਸੀ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰਨ ਲਗੇ। ਦੋਹਾਂ ਕੋਲ ਜਹਾਜ਼ ਦੀਆਂ ਦੋ ਟਿਕਟਾਂ ਵਾਸਤੇ ਪੂਰੇ ਪੈਸੇ ਨਹੀਂ ਸਨ ਇਸ ਕਰਕੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਸੀਨੀਅਰ ਵੀਰ ਸਰਦਾਰ ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ ਬੱਸ ਤੇ ਜਾਵੇ ਤੇ ਦੂਜਾ ਜਹਾਜ਼ ਰਾਹੀਂ। ਸਰਦਾਰ ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ ਬਸ ਰਾਹੀਂ ਜੰਮੂ ਤੇ ਫਿਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਪਹੁੰਚਿਆ। ਉਹ 23 ਸਿਤੰਬਰ ਸਵੇਰੇ 5 ਵਜੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ।

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਦਲ ਖਾਲਸਾ ਹਾਈ ਕਮਾਂਡ ਦੀ ਖੁਫੀਆ ਮੀਟਿੰਗ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਿਵਾਸ ਵਿਚ ਹੋਈ। ਉਥੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਿ ਸ਼੍ਰੀਨਗਰ — ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਫਲਾਈਟ ਦਾ ਵਕਤ ਸਿਰਫ਼ ਔਧਾ ਘੰਟਾ ਹੈ, ਉਂਜ ਕਾਕਪਿਟ ਦਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੁਲ੍ਹਾ ਹੀ ਰਹਿਦਾ ਹੈ ਤੇ ਹਾਈਜੈਕਿੰਗ ਸਿਰਫ਼ ਕਿਰਪਾਨ ਨਾਲ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਬੇਦੇ ਘਟੇ ਘਟ 5-6 ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।

25 ਸਿਤੰਬਰ ਨੂੰ ਸਰਦਾਰ ਹਰਸਿਮਰਨ ਸਿੰਘ ਦਿੱਲੀ ਗਿਆ ਅਤੇ ਅਗਲੀ ਸਵੇਰੇ ਪਾਲਮ ਹਵਾਈ ਐਂਡੋ ਤੇ ਜਾਕੇ ਇਤਜ਼ਾਮ ਵੇਖੇ। ਉਹ ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਕਿਰਪਾਨ ਸਮੇਤ ਸਫਰ ਕਰਕੇ ਆਇਆ। ਸਾਰੇ ਦੋ ਸਾਰੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਮੋਹਾਲੀ ਇਕੱਠੇ ਹੋਣ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਬਣਾਇਆ। 26 ਤੇ 27 ਤਾਰੀਖ ਨੂੰ ਉਹ ਮੋਹਾਲੀ 'ਚ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਨੂੰ ਆਖਰੀ ਸ਼ਕਲ ਦੇਂਦੇ ਰਹੇ। ਪੰਜੇ ਹਾਈਜੈਕਰ ਅਤੇ ਸਰਦਾਰ ਹਰਸਿਮਰਨ ਸਿੰਘ 28 ਸਿਤੰਬਰ ਨੂੰ

ਦਿੱਲੀ ਚਲੇ ਗਏ। 29 ਸਿਤੰਬਰ ਨੂੰ ਹਾਈਜੈਕਰਾਂ ਨੂੰ ਜਹਾਜ਼ ਤੇ ਚੜ੍ਹਾਉਣ ਮਗਰੋਂ ਸਰਦਾਰ ਹਰਸਿਮਰਨ ਸਿੰਘ ਵਾਪਸ ਆ ਗਿਆ।

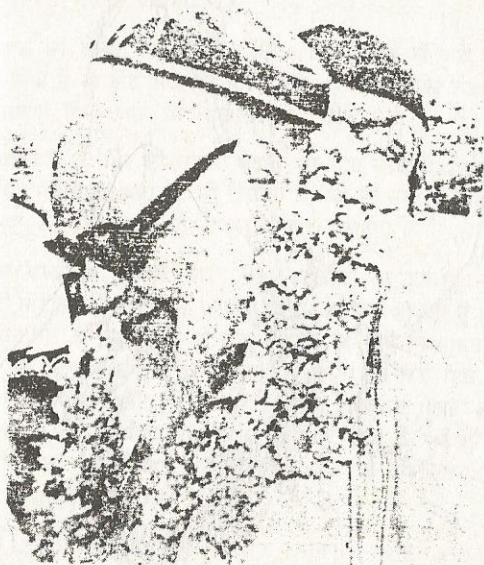
29 ਸਿਤੰਬਰ ਨੂੰ ਦੁਪਹਿਰ ਦੇ ਵੱਜ ਕੇ ਮਿਟ ਤੇ ਹਾਈਜੈਕਿੰਗ ਹੋ ਗਈ। ਸਰਦਾਰ ਹਰਸਿਮਰਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਉਸ ਦਿਨ ਦੁਪਹਿਰੇ 2 ਵਜ ਕੇ 20 ਮਿਟ ਦੀਆਂ ਖਬਰਾਂ ਤੋਂ ਹਾਈਜੈਕਿੰਗ ਦੀ ਕਾਮਯਾਬੀ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਾ ਗਿਆ। ਉਥੋਂ ਉਹ ਜਲੰਧਰ ਦੀਆਂ ਕਚਹਿਰੀਆਂ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਿਆ ਅਤੇ ਯੂ. ਐਨ. ਆਈ. ਦੀ ਨਿਊਜ਼ ਏਜੰਸੀ ਨਾਲ ਰਾਬਦਾ ਬਨਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਪਰ ਖਤਰਾ ਭਾਸਦਿਆਂ ਉਹ ਸਿਧਾ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ। ਉਥੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਿਵਾਸ ਦੇ ਕਮਰਾ ਨੰਬਰ 32 ਵਿਚ ਜਾਕੇ ਉਸਨੇ ਪ੍ਰੈਸ ਕਾਨਫਰੰਸ ਨੂੰ ਮੁਖਾਤਿਬ ਕਰਦਿਆਂ, ਉਹੀ ਮੰਗਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਹਾਈਜੈਕਰਾਂ ਨੇ ਲਾਹੌਰ 'ਚ ਐਲਾਨੀਆਂ ਸਨ।

(ਬਾਅਦ 'ਚ 12 ਜਨਵਰੀ 1982 ਨੂੰ ਸਰਦਾਰ ਹਰਸਿਮਰਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮੋਹਾਲੀ ਵਿਚ ਸਰਦਾਰ ਹਰਿਦਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰੋਂ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਉਸ ਤੇ ਤਸੱਦਦ ਕਰਕੇ ਤਕਰੀਬਨ ਸਾਰੇ ਰਾਜ ਹਾਸਿਲ ਕਰ ਲਏ। ਉਸ ਉਤੇ ਹਾਈਜੈਕਿੰਗ ਦੀ ਸਾਜਿਸ਼ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਦਾ ਮੁਕਦਮਾ ਚਲਾਇਆ ਗਿਆ। ਮੁਕਦਮੇ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦ 29 ਸਿਤੰਬਰ 1981 ਦੀ ਪ੍ਰੈਸ ਕਾਨਫਰੰਸ ਹੀ ਸੀ। ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਸਾਰੇ ਗਵਾਹ ਮੁਕਰ ਗਏ ਤੇ ਸਰਦਾਰ ਹਰਸਿਮਰਨ ਸਿੰਘ ਇਸ ਕੇਸ ਵਿਚੋਂ ਬਰੀ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਉਸਨੂੰ 1985 ਤਕ ਵਖ ਵਖ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਤਹਿਤ ਕੈਦ ਰਖਿਆ ਗਿਆ। ਉਸ ਦੀ ਕੈਦ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਤਕਰੀਬਨ ਸਾਰੀਆਂ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ, ਸਣੇ ਆਖੰਡ ਕੀਰਤਨ ਜੱਥਾ ਤੇ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ, ਉਸ ਵਲ ਪਿਠ ਕਰਕੇ ਖੜੇ ਗਈਆਂ। ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਉਹ ਰਿਹਾ ਹੋਣ ਮਗਰੋਂ ਸਿਆਸਤ ਹੀ ਛੱਡ ਗਿਆ।)

ਸਰਦਾਰ ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਤੇ ਉਸਦੇ ਯੂ. ਕੇ. ਵਾਸੀ ਸਾਥੀਆਂ ਸਰਦਾਰ ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਤੇ ਸ: ਤਰਸੇਮ ਸਿੰਘ ਤੂਰ ਨੇ ਸ: ਗਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਇਹ ਇਲਜ਼ਾਮ ਲਾਇਆ ਕਿ ਸ: ਗਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਹਾਈਜੈਕਿੰਗ 'ਚ ਇਹ ਸੋਚ ਕੇ ਹਿਸਾ ਲਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਦੀ ਕੈਦ ਸਿਰਫ 3 ਸਾਲ ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ ਮਗਰੋਂ ਉਹ ਬਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੀ ਤਹਿਰੀਕ ਦੀ ਲੀਡਰੀ ਕਰੇਗਾ। ਪਰ ਸ: ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਹ ਇਲਜ਼ਾਮ 1987-88 ਵਿਚ ਉਦੋਂ ਲਾਇਆ, ਜਦੋਂ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਕੱਢਣ ਕਢਾਉਣ ਦੀ ਨੱਬਤ ਪੁਜੀ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੁਤਾਬਿਕ ਸ: ਗਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਇਸ ਐਕਸ਼ਨ ਵਿਚ ਪਬਲਿਸਟੀ ਸਟੇਟ ਵਜੋਂ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੋਇਆ ਸੀ।

ਸ਼ਾਹੀ ਈਮਾਮ ਕੋਲ

11 ਅਕਤੂਬਰ 1981 ਨੂੰ ਹਰਸਿਮਰਨ ਸਿੰਘ ਤੇ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਠੇਕੇਦਾਰ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਸ਼ਾਹੀ ਈਮਾਮ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਕਿ ਉਹ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਅੰਬੈਸੀ ਦੇ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਸਿਖ ਹਾਈਜੈਕਰਾਂ ਦੀ ਰਿਹਾਈ ਵਾਸਤੇ ਮਦਦ ਕਰੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਹ ਵੀ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਕਿ ਦਲ ਖਾਲਸਾ ਦੇ ਕਿਸੇ ਇਕ ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਨੂੰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ 'ਚ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਵਾਸਤੇ ਵੀਜ਼ਾ ਦਿਵਾਵੇ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਕੀਲ ਨੂੰ ਲਾਹੌਰ ਜਾ ਕੇ ਕੋਸ਼ਲਤਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿਵਾਵੇ। ਸ਼ਾਹੀ ਈਮਾਮ ਨੇ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਵਾਅਦਾ ਕੀਤਾ।

ਜ਼ਾਮਾ ਮਸਜਿਦ ਦੇ ਅਮਾਮ ਬੁਖਾਰੀ

रेपव

ਸਿਖ ਤਵਾਰੀਖ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਹਾਈਜੈਕਿੰਗ

29 ਸਿਤੰਬਰ 1981 ਦੁਪਹਿਰ ਦੇ 12 ਵੱਜਕੇ 45 ਮਿੰਟ ਤੇ ਦਿਲੀ ਹਵਾਈ ਐਂਡੇ ਤੋਂ ਇੰਡੀਅਨ ਏਅਰਲਾਈਨਜ਼ ਦੀ ਫਲਾਈਟ ਨੰਬਰ ਆਈ. ਸੀ. 423 ਸ਼੍ਰੀਨਗਰ ਵਾਸਤੇ ਰਵਾਨਾ ਹੋਈ। ਜਹਾਜ਼ ਦਾ ਕੈਪਟਨ ਟੀ. ਪੀ. ਸਿਨਹਾ ਅਤੇ ਕੋ-ਪਾਇਲਟ ਐਸ. ਐਮ. ਡੇਂਬਲਾ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸਟੂਅਰਡ ਮਹਿਤਾ ਤੇ ਤਿੰਨ ਏਅਰਹੋਸਟੈਸਜ਼ (ਅਮਿਤਾ ਕੁਮਾਰ, ਏ. ਰਜਨੀ ਤੇ ਹਸਕਰ) ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਜਹਾਜ਼ ਵਿਚ 107 ਬਾਲਗ ਅਤੇ 4 ਬੱਚੇ ਸਵਾਰ ਸਨ।

ਜਹਾਜ਼ ਦੀ ਕੈਬਿਨ ਵਿਚ ਸੀਟ ਨੰਬਰ 4 ਏ, ਬੀ ਅਤੇ ਸੀ ਅਤੇ ਗਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਕਰਨ ਸਿੰਘ ਤੇ ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ਬੈਠੇ ਸਨ। ਤਿੰਨ ਪਾਲਾਂ ਪਿਛੇ, ਸੀਟ ਨੰਬਰ 8 ਬੀ ਅਤੇ ਸੀ ਤੇ ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਤੇਜਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਬੈਠੇ ਸਨ।

ਤਕਰੀਬਨ 20 ਮਿੰਟ ਦੀ ਉਡਾਨ ਮਗਰੋਂ, ਦੁਪਹਿਰ ਦੇ ਕਰੀਬ ਇਕ ਵੱਜਕੇ 5 ਮਿੰਟ ਤੇ, ਜਦੋਂ ਜਹਾਜ਼ 22000 ਫੁਟ ਦੀ ਉਚਾਈ ਤੇ ਮੋਗੇ ਤਾਂ ਜ਼ਰਾ ਕੁ ਪਿਛੇ ਸੀ, ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ 5 ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਉਸ ਜਹਾਜ਼ ਨੂੰ ਹਾਈਜੈਕ ਕਰ ਲਿਆ।

ਇਕ ਵਜਕੇ 4 ਮਿੰਟ ਤੇ, ਜਦੋਂ ਚਾਹ ਵਰਤਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ ਤਾਂ ਕਰਨ ਸਿੰਘ ਆਪਣੀ ਸੀਟ ਤੋਂ ਉਠਿਆ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਕਿਰਪਾਨ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਉਂਗਲ ਵੱਢੀ ਅਤੇ ਉਹ ਕਿਰਪਾਨ ਗਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਫੜਾ ਦਿਤੀ। ਗਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ਕਿਰਪਾਨਾਂ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਫੜੀ ਕਾਕਪਿਟ ਵਲ ਵਧੇ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਇਕ ਏਅਰ ਹੋਸਟੈਸ ਕਾਕਪਿਟ ਵਿਚ ਪਾਇਲਟ ਨੂੰ ਚਾਹ ਦੇ ਕੇ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਣ ਮਗਰੋਂ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੁਲ੍ਹਾ ਛੱਡ ਆਈ ਸੀ। ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਗਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਕਿਰਪਾਨਾਂ (ਤਰਤੀਬਵਾਰ) ਸਿਨਹਾ ਅਤੇ ਡੇਂਬਲਾ ਦੀਆਂ ਧੋਣਾਂ ਤੇ ਰਖ ਦਿਤੀਆਂ ਅਤੇ ਜਹਾਜ਼ ਲਾਹੌਰ ਨੂੰ ਮੋੜਨ ਦਾ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ।

ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਕੈਬਿਨ ਵਿਚ ਬਾਕੀ ਦੇ ਤਿੰਨ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੇ, ਦਲ ਖਾਲਸਾ ਦੇ ਸੀਨੀਅਰ ਮੁਖ ਪੰਚ ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਕਿ 'ਸਾਰੇ ਮੁਸਾਫਿਰ ਆਪੋ ਆਪਣੀ ਜਗਹ ਤੇ ਟਿਕੇ ਰਹਿਣ ਤੇ ਜੇ ਕੋਈ ਹਿਲਚੁਲ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੇਗਾ ਤਾਂ ਜਹਾਜ਼ ਉਡਾ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇਗਾ' ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਬਾਕੀ ਸਾਥੀਆਂ, ਕਰਨ

ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਤੇਜਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਨਾਅਰੇ ਵੀ ਲਾਉਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤੇ। ਖਾਸ ਨਾਅਰੇ ਇਹ ਹਨ:

* ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਜ਼ਿੰਦਾਬਾਦ

* (ਸਿੱਤ) ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਜ਼ਿੰਦਾਬਾਦ

* ਦਲ ਖਾਲਸਾ ਜ਼ਿੰਦਾਬਾਦ

* ਰਾਜ ਕਰੇਗਾ ਖਾਲਸਾ

ਪੰਜਾਂ ਮਿਟਾਂ ਬਾਅਦ ਹੀ ਜਹਾਜ਼ ਲਾਹੌਰ ਵਲ ਮੁੜ ਚੁਕਿਆ ਸੀ। ਕੈਪਟਨ ਨੇ ਲਾਹੌਰ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਆਮਦ ਬਾਰੇ ਇਤਲਾਹ ਦੇ ਦਿਤੀ ਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਹਾਜ਼ ਕੋਲ ਪਟਰੋਲ ਥੋੜਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਏਅਰਪੋਰਟ ਬੰਦ ਹੋ ਚੁਕਾ ਹੈ। ਲਾਹੌਰ ਏਅਰਪੋਰਟ ਦੇ ਏਅਰ ਟਰੈਫਿਕ ਕੰਟਰੋਲ ਟਾਵਰ ਤੋਂ ਮਿਸਟਰ ਨੁਸਰਤ ਨੇ ਏਅਰਪੋਰਟ ਮੈਨੇਜਰ ਮਿਸਟਰ ਸ਼ਾਹਿਦ ਰਜ਼ਾ ਨੂੰ ਇਸ ਬਾਰੇ ਫੋਨ ਕੀਤਾ। ਮਿਸਟਰ ਸ਼ਾਹਿਦ ਰਜ਼ਾ ਨੇ ਨੁਸਰਤ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਉਹ ਜਹਾਜ਼ ਨੂੰ ਉਤਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੇਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਜਹਾਜ਼ ਦੇ ਚਲਣ ਤੇ ਉਤਰਨ ਦੀ ਜਗਹ ਅਤੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਵਾਕਫੀ ਹਾਸਿਲ ਕਰੇ। ਨਾਲ ਹੀ ਸ਼ਾਹਿਦ ਰਜ਼ਾ ਨੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਜਨਰਲ, ਸਿਵਲ ਐਵੀਏਸ਼ਨ ਪਾਕਿਸਤਾਨ, ਨੂੰ ਫੋਨ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ। ਪਰ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਜਨਰਲ ਉਸ ਵੇਲੇ ਇਕ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੋਣ ਵਾਸਤੇ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਗਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ।

ਜਹਾਜ਼ ਲਾਹੌਰ ਉਤਾਰਿਆ ਗਿਆ

‘ਪਟਰੋਲ ਦੀ ਕਮੀ ਅਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਹਵਾਈ ਅੱਡਾ ਬੰਦ ਹੈ’ ਲਫਜ਼ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਇਕ ਖੁਫੀਆ ਇਸ਼ਾਰਾ ਸੀ ਪਰ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਦੇ ਅਮਲੇ ਨੂੰ ਇਸ ਦਾ ਪੂਰਾ ਮਤਲਬ ਸਮਝ ਨਾ ਲਗ ਸਕਿਆ। ਉਂਜ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ੱਕ ਜ਼ਰੂਰ ਪੈ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਜਨਰਲ ਨਾਲ ਰਾਬਤਾ ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ, ਉਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦਿੱਲੀ ਨਾਲ ਵੀ ਫੋਨ ਮਿਲਾ ਕੇ ਵਾਕਫੀ ਲਈ। ਦਿੱਲੀ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਏਅਰ ਪੋਰਟ ਬੰਦ ਹੋਣ ਦੀ ਤਰਦੀਦ ਕੀਤੀ। ਅਜਿਹੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹੀ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨਾ ਸੀ ਕਿ ਜਹਾਜ਼ ਨੂੰ ਲਾਹੌਰ ਉਤਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਾ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ।

ਪਰ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਹਾਕਮ ਕੋਈ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਭਾਰਤੀ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼, ਬਿਨਾਂ ਇਜਾਜ਼ਤ ਤੋਂ, ਲਾਹੌਰ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਤੇ ਉਤਾਰਿਆ ਜਾ ਚੁਕਾ

ਸੀ। ਇਹ ਕਾਰਵਾਈ ਇਕ ਵਜ ਕੇ ਵੀਹ ਮਿਟ ਤੇ ਹੋ ਚੁਕੀ ਸੀ। ਭਾਰਤੀ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼, ਬਿਨਾ ਇਜਾਜ਼ਤ ਤੋਂ, ਅਜਿਹੀ ਪਟੜੀ ਉਤੇ ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਉਤਾਰਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਮੁਅਕਿਨ ਸੀ ਕਿ ਕੋਈ ਹਾਦਸਾ ਹੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ। ਜਹਾਜ਼ ਉਤਰਦਿਆਂ ਹੀ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਅਮਲੇ ਨੇ ਜਹਾਜ਼ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਪੁਲੀਸ਼ਨਾਂ ਲੈ ਲਈਆਂ।

ਹਾਈਜੈਕਰਾਂ ਦੀਆਂ ਮੰਗਾਂ

ਜਹਾਜ਼ ਰੁਕਣ ਮਗਰੋਂ ਹਾਈਜੈਕਰਾਂ ਨੇ ਪਾਇਲਟ ਕੋਲੋਂ ਮਾਈਕਰੋਫੋਨ ਲੈ ਲਿਆ ਅਤੇ ਆਖਿਆ ਕਿ 'ਅਸੀਂ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਨੂੰ ਹਾਈਜੈਕ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ।' ਦਲ ਖਾਲਸਾ ਦੇ ਹਾਈਜੈਕਰਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਮੰਗਾਂ ਦਾ ਵੀ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ।

1. (ਸੰਤ) ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਰਿਹਾਈ
2. ਸਾਰੇ ਖਾਲਿਸਤਾਨੀ ਵਰਕਰਾਂ ਦੀ ਰਿਹਾਈ
3. ਚੌਕ ਮਹਿਤਾ ਵਿਚ ਪੁਲੀਸ ਫਾਇਰਿੰਗ ਨਾਲ ਮਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਵਾਰਸਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਇਕ ਲਖ ਰੁਪੈ ਦਿਤੇ ਜਾਣ
4. ਹਾਈਜੈਕਰਾਂ ਨੂੰ 5 ਲਖ ਅਮਰੀਕਨ ਡਾਲਰ ਦਿਤੇ ਜਾਣ

ਲਾਹੌਰ ਹਵਾਈ ਔਡੇ ਦੇ ਅਮਲੇ ਨੇ ਦਲ ਖਾਲਸਾ ਦੇ ਹਾਈਜੈਕਰਾਂ ਦਾ ਐਲਾਨ ਸੁਣਨ ਮਗਰੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਉਹ ਇਕ ਜੀਪ ਭੇਜ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜਹਾਜ਼ ਨੂੰ ਉਸ ਜੀਪ ਦੇ ਪਿਛੇ ਲਾ ਕੇ ਪਟੜੀ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਪਾਰਕ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ। ਤਕਰੀਬਨ ਡੇਢ ਵਜੇ ਤਕ ਜਹਾਜ਼ ਪਾਰਕ ਹੋ ਚੁਕਾ ਸੀ।

ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਹਾਕਮਾਂ ਨਾਲ ਗਲਬਾਤ

ਜਹਾਜ਼ ਪਾਰਕ ਕਰਨ ਮਗਰੋਂ ਹਾਈਜੈਕਰਾਂ ਨੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਅਮਲੇ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਉਹ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਅਫਸਰਾਂ ਨਾਲ ਗਲਬਾਤ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁਣਗੇ। ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਲਾਹੌਰ ਡਵੀਜ਼ਨ ਦੇ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਮਿਸਟਰ ਉਮਰ ਖਾਨ ਅਫਰੀਦੀ ਅਤੇ ਸਬ ਮਾਰਸ਼ਲ ਲਾਅ ਐਡਮਿਨਿਸਟਰੇਟਰ ਬਰਗੇਡੀਅਰ ਮੁਹਮਦ ਅਮੀਨ ਬੱਟ ਨਾਲ ਗਲਬਾਤ ਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੇ ਦਿਤੀ। ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਜਹਾਜ਼ ਤੇ ਪਹੁੰਚੇ ਅਤੇ ਦਲ ਖਾਲਸਾ ਦੇ ਹਾਈਜੈਕਰਾਂ ਨਾਲ ਗਲਬਾਤ ਕੀਤੀ। ਹਾਈਜੈਕਰਾਂ ਨੇ ਹਾਈਜੈਕਿੰਗ ਦਾ ਮਕਸਦ ਦਸਦਿਆਂ ਆਪਣੀਆਂ ਤਿੰਨ ਮੰਗਾਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ। ਹੁਣ ਇਹ ਮੰਗਾਂ ਪਹਿਲੀਆਂ

ਮੰਗਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੱਖਰੀਆਂ ਸਨ। ਇਹ ਮੰਗਾਂ ਸਨ:—

1. (ਸਿੱਤ) ਭਿਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਰਿਹਾਈ
2. ਇਕ ਸਟੇਨ-ਗੰਨ
3. ਪੰਜ ਲਖ ਅਮਰੀਕਨ ਡਾਲਰ
4. ਇਕ ਪ੍ਰੈਸ ਕਾਨਫਰੰਸ ਦਾ ਇਤਜ਼ਾਮ

ਹਾਈਜੈਕਰਾਂ ਨਾਲ ਗਲਬਾਤ ਮਗਰੋਂ ਦੋਵੇਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਅਫਸਰ ਜਹਾਜ਼ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਆ ਗਏ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੰਗਾਂ ਬਾਰੇ ਇਤਲਾਹ ਦੇ ਦਿਤੀ।

50 ਮੁਸਾਫਿਰ ਰਿਹਾ ਕਰ ਦਿਤੇ

ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਅਫਸਰਾਂ ਨੇ ਜਹਾਜ਼ ਵਿਚੋਂ ਜਾਣ ਮਗਰੋਂ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਦੀ ਰਿਹਾਈ ਵਾਸਤੇ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤੀਆਂ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਬੀਮਾਰ ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਜਹਾਜ਼ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਆਉਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਤੇ ਇਕ ਬੀਮਾਰ ਔਰਤ ਤੇ ਉਸ ਨਾਲ ਇਕ ਸਾਥੀ ਮੁਸਾਫਿਰ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਭੇਜ ਦਿਤਾ ਗਿਆ। ਕੁਝ ਚਿਰ ਮਗਰੋਂ ਔਰਤਾਂ, ਬੱਚਿਆਂ, ਬਦੇਸ਼ੀਆਂ ਅਤੇ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਰਿਹਾ ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ। ਇਸਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼ਾਮ ਤਕ ਜਹਾਜ਼ ਵਿਚੋਂ 50 ਮੁਸਾਫਿਰ ਰਿਹਾ ਕੀਤੇ ਜਾ ਚੁਕੇ ਸਨ। ਹੁਣ ਜਹਾਜ਼ ਵਿਚ 60 ਮੁਸਾਫਿਰ, 6 ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਅਤੇ 5 ਹਾਈਜੈਕਰ ਰਹਿ ਗਏ ਸਨ।

ਨਟਵਰ ਸਿੰਹੂ ਨਾਲ ਗਲਬਾਤ

29 ਸਿਤੰਬਰ 1981 ਦੀ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ 'ਚ ਭਾਰਤੀ ਅੰਬੈਸਡਰ ਨਟਵਰ ਸਿੰਹੂ ਵੀ ਲਾਹੌਰ ਏਅਰਪੋਰਟ ਤੇ ਪੁੱਜ ਗਿਆ। ਉਸਨੇ ਹਾਈਜੈਕਰਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀ। ਗਜ਼ਿਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਬੁਲਾ ਲਿਆ। ਨਟਵਰ ਸਿੰਹੂ ਤੇ ਗਜ਼ਿਦਰ ਸਿੰਘ ਵਿਚਕਾਰ ਕਾਫੀ ਚਿਰ ਗਲਬਾਤ ਹੁੰਦੀ ਰਹੀ। ਗਲਬਾਤ ਵੇਲੇ ਕੋਈ ਦੂਜਾ ਹਾਈਜੈਕਰ ਜਾਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਹਾਜ਼ਿਰ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਹ ਗੱਲ ਰਾਜ਼ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਨਟਵਰ ਨੇ ਕੋਈ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਪਰ ਗਜ਼ਿਦਰ ਸਿੰਘ ਮੁਤਾਬਿਕ ਉਸ ਨੇ ਨਟਵਰ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਮੰਗਾਂ ਹੀ ਦਸੀਆਂ ਸਨ ਤੇ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਮੰਗਾਂ, ਗਜ਼ਿਦਰ ਸਿੰਘ ਮੁਤਾਬਿਕ ਇਹ ਸਨ:—

(ਸਿੱਤ) ਭਿਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਰਿਹਾਈ,

ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਵਾਰਿਸਾਂ ਵਾਸਤੇ ਇਕ ਇਕ ਲਖ ਰੁਪੈ ਅਤੇ ਹਾਈਜੈਕਰਾਂ ਨੂੰ 5 ਲਖ ਡਾਲਰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ।

ਗਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮੁਤਾਬਿਕ ਨਟਵਰ ਸਿੰਹੂ ਦਿਲੀ ਨਾਲ ਰਾਬਤਾ ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਦਾ ਵਾਅਦਾ ਕਰਕੇ ਚਲਾ ਗਿਆ।

ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਕਮਾਂਡੋ ਐਕਸ਼ਨ

ਹਾਈਜੈਕਰਾਂ ਦੀਆਂ ਮੰਗਾਂ ਮੰਨਣ ਬਾਰੇ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਐਲਾਨ ਨਾ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਹਾਈਜੈਕਰਾਂ ਨੇ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਅਗਲੀ ਸਵੇਰ, 30 ਸਿਤੰਬਰ 1981 ਦੀ ਸਵੇਰ ਦੇ 10 ਵਜੇ ਤਕ ਮੰਗਾਂ ਨਾ ਮੰਨੀਆਂ ਗਈਆਂ ਤਾਂ ਜਹਾਜ਼ ਨੂੰ ਉਡਾ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਹਾਈਜੈਕਰ ਅਤੇ ਜਹਾਜ਼ ਦਾ ਅਮਲਾ ਜਾਗਦਾ ਰਿਹਾ। ਜਹਾਜ਼ ਵਿਚ ਜੋ ਕੁਝ ਖਾਣ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਉਸਨੂੰ ਖਾ ਕੇ ਕਾਫ਼ੀ ਸਵਾਗੀਆਂ ਸੌਂ ਗਈਆਂ।

ਜਦੋਂ ਸਵੇਰ ਹੋਈ ਤਾਂ ਗਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਦੇ ਹਾਕਮਾਂ ਕੋਲ ਨਹਾਉਣ ਵੀ ਫਰਮਾਇਸ਼ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਦੇ ਨਹਾਉਣ ਦਾ ਇਤਜ਼ਾਮ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਹੁਣ ਜਦ ਗਜਿੰਦਰ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਤੇ ਨਹਾਉਣ ਚਲਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਪਿਛੇ 4 ਹਾਈਜੈਕਰ ਬਾਕੀ ਰਹਿ ਗਏ ਸਨ। ਕਾਕਪਿਟ ਵਿਚ ਉਸ ਦੀ ਜਗਹ ਦੂਜੇ ਸਿੰਘ ਨੇ ਲੈ ਲਈ। ਨਹਾਉਣ ਮਗਰੋਂ ਉਹ ਜਹਾਜ਼ ਵਿਚ ਵਾਪਿਸ ਆ ਗਿਆ।

ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਹਾਈਜੈਕਰਾਂ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਤਿਆਰੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ। ਇਸ ਮਕਸਦ ਵਾਸਤੇ ਖਾਸ ਫੋਰਸ ਬੁਲਾਈ ਗਈ ਸੀ। ਕਮਾਂਡੋ ਫੋਰਸ ਦਾ ਆਗੂ ਬਰਗੇਡੀਅਰ ਤਾਰਿਕ ਮੁਹੰਮਦ ਸੀ। ਤਾਰਿਕ ਮੁਹੰਮਦ ਨੇ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਤੇ ਆਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਜਹਾਜ਼ ਦਾ ਪੂਰਾ ਸਰਵੇ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਨੇ ਹਾਈਜੈਕਰਾਂ ਦੀ ਤਾਵਾਦ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਗਹ ਬਾਰੇ ਵੀ ਪਤਾ ਲਾ ਲਿਆ। ਉਸ ਵਕਤ ਚਾਰ ਹਾਈਜੈਕਰ (ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ, ਕਰਨ ਸਿੰਘ, ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ, ਤੇਜਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ) ਜਹਾਜ਼ ਦੇ ਅੰਦਰੂਨੀ ਹਿੱਸੇ ਵਿਚ ਸਨ ਅਤੇ ਪੰਜਵਾਂ ਹਾਈਜੈਕਰ ਗਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕਾਕਪਿਟ ਦੀਆਂ ਪੋੜੀਆਂ ਤੋਂ 20 ਮੀਟਰ ਦੂਰੀ ਤੇ ਬੈਠਾ ਸੀ।

ਸਵੇਰੇ ਪੌਣੇ 8 ਵਜੇ ਦੋ ਹਾਈਜੈਕਰਾਂ ਕਰਨ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਤੇਜਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਦਾ ਵੀ ਨਹਾਉਣ ਤੇ ਦਿਲ ਕਰ ਪਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਪੁਲੀਸ ਅਫਸਰ ਜਹਾਜ਼ ਤੋਂ ਏਅਰ ਪੋਰਟ ਦੇ ਅੰਦਰ ਲੈ ਗਿਆ। ਹੁਣ ਜਹਾਜ਼ ਵਿਚ ਸਿਰਫ ਤਿੰਨ ਹਾਈਜੈਕਰ ਹੀ ਰਹਿ ਗਏ ਸਨ।

ਸਹੀ ਮਾਅਨਿਆਂ ਵਿਚ ਤਾਂ ਜਹਾਜ਼ ਵਿਚ ਸਿਰਫ ਦੋ ਹਾਈਜੈਕਰ (ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ ਤੇ ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ) ਰਹਿ ਗਏ ਸਨ ਤੇ ਤੀਜਾ ਗਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਪੱਤੀਆਂ ਵਿਚ ਬੈਠਾ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਉਮਰ ਅਫਰੀਦੀ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਜਹਾਜ਼ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦੀ ਹਾਲਤ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਵੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਕੋਈ 8 ਵਜੇ ਬਰਗੇਡੀਅਰ ਤਾਰਿਕ ਮੁਹੰਮਦ ਤਿੰਨ ਹੋਰ ਕਮਾਂਡੋ ਸਮੇਤ ਮਕੈਨਿਕਾਂ ਦੀ ਵਰਦੀ ਵਿਚ, ਜਹਾਜ਼ ਦੀ ਸਫਾਈ ਕਰਨ ਦੇ ਬਹਾਨੇ ਦਾਖਿਲ ਹੋਇਆ। ਹਾਈਜੈਕਰ ਏਨੇ ਚੁਸਤ ਨਹੀਂ ਸਨ, ਕਿ ਜਦੋਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਜੇ ਪਹਿਲੀ ਹੱਦ 10 ਵਜੇ ਦੀ ਦਿਤੀ ਸੀ, ਤੇ ਏਡੀ ਜਲਦੀ ਸਫਾਈ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੇਣ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਦੂਜਾ, ਇਹ ਵੀ ਸਹੀ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਤੋਂ ਏਨੀ ਛੇਤੀ, ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਕਮਾਂਡੋ ਐਕਸ਼ਨ ਦੀ ਉਮੀਦ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। (ਉਹ ਤਾਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੂੰ ਸੁਤੇ-ਸਿਧ ਹੀ ਆਪਣਾ ਸਾਥੀ ਮੰਨਣ ਦਾ ਵਹਿਮ ਕਰੀ ਬੈਠੇ ਸਨ।)

ਇਸ ਵੇਲੇ ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜਹਾਜ਼ ਦੀ ਅਗਲੀ ਖਿੜਕੀ ਕੋਲ ਖੜਾ ਸੀ ਤੇ ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜਹਾਜ਼ ਦੀ ਪਿਛਲੀ ਖਿੜਕੀ ਕੋਲ ਖੜਾ ਸੀ। ਕਮਾਂਡੋ ਨੇ ਆਪਸ ਵਿਚ ਅੱਖ ਮਿਲਾਈ ਤੇ ਉਧਰ ਉਮਰ ਅਫਰੀਦੀ ਨੇ ਗਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਸ਼ੁਗਲ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਲਿਆ। ਜਦੋਂ ਪੂਰੀ ਤਰਕੀਬ ਅਮਲ ਵਿਚ ਆ ਗਈ ਤਾਂ ਇਕ ਕਮਾਂਡੋ ਨੇ ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਲਤ ਮਾਰ ਕੇ ਜਹਾਜ਼ ਦੀਆਂ ਪੱਤੀਆਂ ਵਿਚ ਬਾਹਰ ਸੁਟ ਦਿਤਾ ਤੇ ਦੂਜੇ ਨੇ ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਦੂਜੀਆਂ ਪੱਤੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਧੱਕਾ ਮਾਰ ਕੇ ਬਾਹਰ ਸੁਟ ਲਿਆ। ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਬਾਹਰ ਡਿਗਦਿਆਂ ਹੀ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਫੌਜੀਆਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੁਟਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਗਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵੀ ਹੁਣ ਕਾਬੂ ਹੋ ਚੁਕਾ ਸੀ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਜਦੋਂ ਹਵਾਈ ਔਡੋ ਤੇ ਪੁਲੀਸ ਨੂੰ ਕਮਾਂਡੋ ਐਕਸ਼ਨ ਦੀ ਕਾਮਯਾਬੀ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਿਆ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਾਬਰੂਮ ਚੌਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਦਿਆਂ ਹੀ ਕਰਨ ਸਿੰਘ ਤੇ ਤੇਜਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰ ਲਿਆ। ਕਮਾਂਡੋ ਐਕਸ਼ਨ ਏਡੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਸਿਰਫ 5 ਸਕਿੰਟ ਵਿਚ ਹੀ ਸਾਰੇ ਹਾਈਜੈਕਰ ਕਾਬੂ ਕੀਤੇ ਜਾ ਚੁਕੇ ਸਨ। ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਮਗਰੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਫੌਜ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਸ਼ਾਹੀ ਕਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਜਾਇਟ ਇੰਟੈਰੋਗੇਸ਼ਨ ਟੀਮ ਦੀ ਹਿਰਾਸਤ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਾ ਦਿਤਾ ਗਿਆ।

ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦਾ ਵਤੀਰਾ

30-9-1981 ਨੂੰ ਸਵੇਰੇ 8 ਵਜੇ ਦਲ ਖਾਲਸਾ ਦੇ ਪੰਜ ਹਾਈਜੈਕਰਾਂ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਕਰਨ

ਸ਼ਗਰੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲਾਹੌਰ ਕਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਜਾਇਟ ਇੰਟੈਰਗੇਸ਼ਨ ਟੀਮ ਨੇ ਫੌਜੀ ਕੈਂਦ ਵਿਚ ਪੁਛ ਪੁਛਤਾਲ ਕੀਤੀ। ਇਹ ਯਾਦ ਰਹੇ ਕਿ ਪਹਿਲੋਂ ਕਮਾਂਡੋ ਐਕਸ਼ਨ ਵਿਚ ਕਾਬੂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਕਮਾਂਡੋਜ਼ ਨੇ ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਬੇਵਜਹ ਬੇਤਹਾਸ਼ਾ ਕੁਟ ਸ਼ਾਹ ਕੀਤੀ ਸੀ ਜਿਸ ਨਾਲ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸੱਟਾਂ ਲਗੀਆਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੱਟਾਂ ਦੀ ਦਰਦ ਤੇ ਚੁਖਮ ਕਈ ਦਿਨਾਂ ਤਕ ਰਹੇ।

ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ, ਹਾਕਮਾਂ, ਪੁਲੀਸ ਅਤੇ ਫੌਜ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਾਈਜੈਕਰਾਂ ਤੇ ਉੱਕਾ ਹੀ ਵਿਤਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਸੀ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ੱਕ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਬੰਦੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਜਾਸੂਸ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨਾਲ 'ਯਾਰੀ' ਦੇ ਪਰਦੇ ਵਿਚ ਜਾਸੂਸੀ ਵਾਸਤੇ ਭੁੱਜਿਆ ਗਿਆ ਹੋਵੇ। ਪਹਿਲੋਂ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਂ ਨੂੰ ਵਖਰੇ ਵਖਰੇ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਰਾਜ ਲਭਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ।

ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦਾ ਇਹ ਵਤੀਰਾ ਵੇਖਕੇ ਗਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਕ ਚਲਾਕੀ ਵਰਤਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਨੇ ਰੋਟੀ ਦੇ ਵੇਲੇ ਆਪ ਮੰਗ ਕੇ ਗਊ ਦਾ ਮੀਟ ਲਿਆ ਅਤੇ ਖਾਧਾ। ਬਾਕੀ ਹਾਈਜੈਕਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ (ਜੋ ਹਾਈਜੈਕਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਸ਼ੀਨੀਅਰ ਸਨ) ਨੇ ਅਤੇ ਕਰਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਹਲਾਲ (ਕੁੱਠਾ) ਖਾਣ ਤੋਂ ਨਾਂਹ ਕਰ ਦਿਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਧੱਕੇ ਨਾਲ ਤਰੀ ਲੈਣ ਤੇ ਮਜਬੂਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਦਾ ਮੁਦਾਅ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਐਂਟੀ-ਹਿੰਦੂ ਸਮਝ ਕੇ ਯਕੀਨ ਕਰ ਲੈਣਗੇ। ਪਰ ਗਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵੀ ਇਸ ਬਚਕਾਣਾ ਕਾਰਵਾਈ ਨੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀਆਂ ਦੀ ਹਮਦਰਦੀ ਜਿਤਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਹਾਈਜੈਕਰਾਂ ਬਾਰੇ ਸਗੋਂ ਹੋਰ ਸ਼ੱਕ ਭਰ ਦਿਤਾ। ਉਹ ਸ਼ਾਇਦ ਇਹ ਸੋਚਦੇ ਹੋਣਗੇ ਕਿ ਜੇ ਸਿਖ ਹਲਾਲ ਖਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਲਾਜ਼ਮੀ ਤੌਰ ਤੇ ਪੱਕਾ ਸਿੱਖ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਦੂਜਾ ਉਹ ਇਹ ਸੋਚਦੇ ਹੋਣਗੇ ਕਿ ਇਹ ਦਿਖਾਵੇ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਵੀ ਭਾਰਤੀ ਫਰਕੀਬ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਲਾਲ ਵਾਲਾ ਹਰਬਾ ਗਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਪੁੱਠਾ ਪਿਆ।

2 ਅਕਤੂਬਰ 1981 ਨੂੰ ਐਸ. ਐਚ. ਓ. ਨਜ਼ਰ ਹੁਸੈਨ ਨੇ ਹਾਈਜੈਕਰਾਂ ਤੋਂ ਪੁਛ ਪੁਛਤਾਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਰਾਜ ਲਭਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਕਿ ਕੀ ਇਹ ਸਚੀ ਮੁਚੀ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਹਨ ਜਾਂ ਦਾਲ ਵਿਚ ਕੁਝ ਕਾਲਾ ਹੈ। ਪਰ ਉਹ ਕਿਸੇ ਨਤੀਜੇ ਤੇ ਨਾ ਅਪੜ ਸਕਿਆ।

ਇਕਬਾਲੀਆ ਬਿਆਨ

ਅਖੀਰ ਗਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਕ ਹੋਰ ਤਰਕੀਬ ਸੋਚੀ। ਇਹ ਤਰਕੀਬ ਸੀ ਫੌਜੀ ਹਿਰਾਸਤ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਣ ਵਾਸਤੇ ਹਰਬਾ। ਉਸ ਨੇ ਫੌਜੀ ਹਾਕਮਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਇਕਬਾਲੀਆ ਬਿਆਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸਤੇ ਫੌਜ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਂ ਨੂੰ ਛਾਵਣੀ ਸਭ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਦੇ ਅਸਿਸਟੈਂਟ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਕੋਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ। ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰਾਏ ਸ਼ਬੀਰ ਅਹਿਮਦ ਮਜਿਸਟਰੇਟ ਦਰਜਾ ਅੱਵਲ ਕੋਲ ਤੋਰ ਦਿਤਾ।

7 ਅਕਤੂਬਰ 1981 ਨੂੰ ਹਾਈਜੈਕਰਾਂ ਨੇ ਰਾਏ ਸ਼ਬੀਰ ਅਹਿਮਦ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਇਕਬਾਲੀਆ ਬਿਆਨ ਦਿਤੇ ਅਤੇ ਹਾਈਜੈਕਿੰਗ ਦਾ ਜੁਰਮ ਮੰਨ ਲਿਆ। ਇਸ ਜੁਰਮ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਂ ਨੂੰ ਤਾਜ਼ੀ-ਰਾਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਦਫ਼ਾ 402 ਬੀ ਹੇਠ ਸਜ਼ਾ ਸੁਣਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਪਰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੇ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਤੇ ਮਾਮਲਾ ਲਟਕਾਈ ਰਖਿਆ।

ਕਾਨੂੰਨ ਦੀਆਂ ਧੱਜੀਆਂ

ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਕਾਨੂੰਨ ਮੁਤਾਬਿਕ ਜਦੋਂ ਮੁਲਜ਼ਮ ਇਕਬਾਲੀਆ ਬਿਆਨ ਦੇ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਪੁਲੀਸ ਦੀ ਹਿਰਾਸਤ ਵਿਚੋਂ ਸਿਧਾ ਜੁਡੀਸ਼ੀਅਲ ਹਿਰਾਸਤ (ਜੇਲ੍ਹ) ਵਿਚ ਭੇਜ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਪੰਜਾਂ ਹਾਈਜੈਕਰਾਂ ਨੂੰ ਭਾਵੇਂ ਰਾਏ ਸ਼ਬੀਰ ਅਹਿਮਦ ਦਾ ਨਾਇਬ ਕੋਰਟ ਅਦਾਲਤ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਜੇਲ੍ਹ ਤੋਰਨ ਵਾਸਤੇ ਲੈ ਗਿਆ ਸੀ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜੇਲ੍ਹ ਭੇਜਣ ਦੀ ਜਗਹ, ਫੌਜ ਦਾ ਇਕ ਮੇਜਰ, ਦੋਬਾਰਾ ਲਾਹੌਰ ਕਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਫੌਜੀ ਹਿਰਾਸਤ ਵਿਚ ਲੈ ਗਿਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀਆਂ ਧੱਜੀਆਂ ਉਡਾਈਆਂ ਗਈਆਂ।

11 ਅਕਤੂਬਰ 1981 ਤੋਂ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਹਮਲੇ ਤੋਂ ਕੁਝ ਮਹੀਨੇ ਬਾਅਦ ਤਕ ਪੰਜੇ ਹਾਈਜੈਕਰ ਲਾਹੌਰ ਕਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਕੈਦ ਰਹੇ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਮੁਲਾਕਾਤ ਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਤਕ ਨਹੀਂ ਦਿਤੀ ਗਈ।
ਕਾਫ਼ੀ ਦੇਰ ਤਕ ਇਹ ਰੋਲਾ ਪਾਉਂਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਹਾਈਜੈਕਰਾਂ ਨੂੰ ਅਕਸਰ ਮਿਲਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਪਲਾਨਿੰਗ ਬਣਾਉਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਜਦ ਕਿ ਹਕੀਕਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ? — — — — — ਹਾਈਜੈਕਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸਿਰਫ ਗਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਘੰਟੇ ਵਾਸਤੇ (8 ਵਜੇ ਤੋਂ 11 ਵਜੇ ਤਕ) ਜੇਲ੍ਹ ਹਾਕਮਾਂ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਵਿਚ, ਪਹਿਲੀ ਵਾਰੀ 19 ਮਈ

1986 ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਸਨ। ਯਾਨਿ ਕਿ ਹਾਈਜੈਕਰਾਂ ਦੀ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਤੋਂ 4 ਸਾਲ 6 ਮਹੀਨੇ ੧੦ ਦਿਨ ਮਗਰੋਂ ਅਤੇ ਮੁਕਦਮੇ ਵਿਚ ਸਜ਼ਾ ਹੋਣ ਤੋਂ ਵੀ 4 ਮਹੀਨੇ ਬਾਅਦ। ਇਹ ਸਹੀ ਹੈ ਕਿ ਕੁਝ ਸਿਖ ਵਕੀਲ ਅਤੇ ਹਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਸਰਬਿਟਨ ਇਕ ਅਧ ਵਾਰ ਜ਼ਰੂਰ ਮਿਲੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਹ ਵੀ ਮੁਕਦਮੇ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦੇ ਦੌਰਾਨ, ਸੰਨ 1985 ਵਿਚ। — — — ਏਨੀ ਸਫ਼ਾਈ ਨਾਲ ਝੂਠ ਬੋਲਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਬੰਦਾ ਹੈਰਾਨ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। (ਇਸ ਲੇਖਕ ਨਾਲ ਵੀ 1983 ਵਿਚ ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰ ਸਾਊਥਾਲ ਵਿਚ, ਗੁਰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਬਿਦ ਦੇ ਘਰ ਬੈਠਿਆਂ — — ? ਹੋਰਾਂ ਨੇ ਗੋਇਬਲਜ਼ ਵਰਗਾ ਝੂਠ ਬੋਲਿਆ ਤੇ ਗਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਸੁਨੇਹਾ ਲਿਆ ਕੇ ਦਿਤਾ।) — — ? ਹੋਰੀਂ ਆਖਦੇ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁਕਦਮੇ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਅਜਿਹੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਚਲਵਾਉਣਗੇ ਕਿ ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ ਦੇ ਮੀਡੀਆ ਵਿਚ ਤਹਿਲਕਾ ਮਚ ਜਾਵੇਗਾ। ਪਰ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਡਰਾਮੇਬਾਜ਼ੀ ਸੀ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਹੋਣਾ ਤੇ ਇਹੀ ਸੀ:

ਬਹੁਤ ਸ਼ੋਰ ਸੁਣਤੇ ਥੇ ਪਹਿਲੂ ਮੇਂ ਦਿਲ ਕਾ।
ਜੋ ਚੀਰਾ ਤੋਂ ਕਤਰਾ-ਏ-ਖੂਭੀ ਭੀ ਨਾ ਨਿਕਲਾ।

ਲਾਹੌਰ ਬਿਲਾ! ਲਾਹੌਲ ਬਿਲਾ! ਕੁਵੱਤ!!

ਫੈਸਲਾਬਾਦ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ (16-17-੧੦84)

4 ਜੂਨ 1984 ਨੂੰ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਹਮਲੇ ਮਗਰੋਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਿਖ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੂੰ ਲੰਘ ਗਏ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਲੀਡਰਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਬਾਕੀ ਦਿਆਂ ਨੂੰ ਫੈਸਲਾਬਾਦ (ਲਾਇਲਪੁਰ) ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਾ ਦਿਤਾ ਗਿਆ। ਏਨੇ ਚਿਰ ਵਿਚ ਦੂਜੀ ਹਾਈਜੈਕਿੰਗ ਦੇ 9 ਸਿਖ (ਪਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਹਰਫਨ ਮੋਲਾ, ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ, ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬੱਬਰ, ਮਲਹਾਰ ਸਿੰਘ ਬੱਬਰ, ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ, ਗੁਰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਪਰਦੇਸੀ, ਗੁਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਹਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ) ਵੀ ਪਾਕਿਸਤਾਨ 'ਚ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਹੋ ਚੁਕੇ ਸਨ।

ਹੁਣ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸਿਖ ਛੇਤੀ ਹੀ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦਾ ਮੋਰਚਾ ਸਰ ਕਰ ਲੈਣਗੇ। ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਮੱਦੇ-ਨਜ਼ਰ ਰਖਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਾਈਜੈਕਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਿਖ 'ਕੈਦੀਆਂ' ਵਿਚ ਫੈਸਲਾਬਾਦ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਲਿਜਾ ਸੁਟਿਆ। ਉਥੇ ਉਸ ਵਕਤ ਤਕ ਜੋ: ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਬੱਬਰ, ਸਰਦਾਰ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ, ਸਰਦਾਰ ਅਤਿੰਦਰਪਾਲ

ਸਿੰਘ (ਭੂਪਾਲ). ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਸਰਦਾਰ ਸਵਰਨ ਸਿੰਘ (ਦੋਵੇਂ, ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਾ ਪਰਿਵਾਰ 'ਚੋਂ') ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਆਗੂ ਵੀ ਪਹੁੰਚ ਚੁਕੇ ਸਨ।

ਸ਼ੁਰੂ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਸੁਹਣਾ ਤਾਲਮੇਲ ਰਿਹਾ ਪਰ ਅਖੀਰ ਤੇ ਫਿਰ ਉਹੀ 'ਵਾਹਿਦ ਲੀਡਰ' ਬਣਨ ਦੀ ਖੇਡ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ। ਦਲ ਖਾਲਸਾ ਦੇ ਹਾਈਜੈਕਰਾਂ ਵਿਚ ਪਹਿਲੋਂ ਹੀ ਪਾਤਾ ਪੈ ਚੁਕਾ ਸੀ। ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ ਸਭ ਤੋਂ ਸੀਨੀਅਰ ਅਹੁਦੇਦਾਰ ਸੀ, ਪਰ ਗਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਆਪਣੇ ਹੀ ਰਾਹ ਤੇ ਤੁਰਦਾ ਸੀ। ਸੋ ਇਸ ਆਪਹੁਦਰੇਪਣ, ਚੰਧਰ ਦੀ ਭੂਖ ਅਤੇ ਵਾਹਿਦ ਲੀਡਰ ਬਣਨ ਦੇ ਲਾਲਚ ਨੇ ਦਲ ਖਾਲਸਾ ਦੇ ਦੋ ਟੁਕੜੇ ਕਰ ਦਿਤੇ। ਇਹੀ ਮਾੜੀ ਹਰਕਤ ਫੈਸਲਾਬਾਦ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਵੀ ਹੋਈ। ਪਹਿਲੋਂ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਹੀ ਗਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕਦਰ ਕਰਦੇ, ਇਸ ਨੂੰ ਹਰ ਗਲਬਾੜ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਪਰ ਅਖੀਰ ਉਸ ਦੀਆਂ ਬਚਗਾਨਾ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਤੋਂ ਤੰਗ ਆ ਕੇ ਵਖਰੇ ਵਖਰੇ ਰਹਿਣ ਲਗ ਪਏ। ਦੋ ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿਚ ਹੀ ਗਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਤਕਰੀਬਨ ਇਕੱਲਾ ਹੀ ਰਹਿ ਗਿਆ ਸੀ। ਹੁਣ ਉਸ ਨਾਲ ਸਿਰਫ ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਤੇਜਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਹੀ ਰਹਿ ਗਏ ਸਨ। ਦੂਜੀ ਹਾਈਜੈਕਿੰਗ ਵਿਚੋਂ ਗੁਰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਪਰਦੇਸੀ ਤੇ ਗੁਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਗਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵਲ ਜ਼ਰੂਰ ਖਿਚ ਲਿਆ। 1984 ਦੀਆਂ ਸਰਦੀਆਂ ਤਕ ਗਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨਾਲ 4 ਹਾਈਜੈਕਰ ਸਨ ਤੇ ਬਾਕੀ 9 ਹਾਈਜੈਕਰ ਸਿਖ ਸਟੂਡੈਂਟਸ ਫੰਡਰੇਸ਼ਨ, ਬੱਬਰ ਖਾਲਸਾ ਅਤੇ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਨਾਲ ਜੁੜ ਚੁਕੇ ਸਨ।

ਮੁਕਦਮੇ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਸ਼ੁਰੂ

ਇਕ ਪਾਸੇ ਫੈਸਲਾਬਾਦ ਜੇਲ੍ਹ ਦੀ ਫੁਟ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਹਾਲਤ 'ਚ ਚੋਖੀ ਤਬਦੀਲੀ ਨਾ ਆ ਸਕਣ ਦੀ ਵਜਹ ਨਾਲ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੇ ਅੱਖਾਂ ਫੇਰ ਲਈਆਂ। ਦੂਜਾ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਵਾਰ ਵਾਰ 'ਪੰਜਾਬ 'ਚ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦਖਲ' ਦਾ ਰੋਲਾ ਪਾ ਰਹੀ ਸੀ ਤੇ ਹਾਈਜੈਕਰਾਂ ਦੀ ਵਾਪਸੀ ਦੀ ਮੰਗ ਵੀ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੇ ਭਾਰਤ ਦਾ ਮੂੰਹ ਬੰਦ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਹਥਿਆਰ ਵਰਤਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਲਿਆ ਕਿ ਹਾਈਜੈਕਰਾਂ ਦਾ ਮੁਕਦਮਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

1-8-85

1985 ਵਿਚ ਹਾਈਜੈਕਰਾਂ ਨੂੰ ਫੈਸਲਾਬਾਦ ਜੇਲ੍ਹ ਤੋਂ ਤਬਦੀਲ ਕਰ ਕੇ ਕੋਟ ਲਖਪਤ (ਸੈਂਟਰਲ ਜੇਲ੍ਹ) ਵਿਚ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੁਕਦਮਾ ਸਪੈਸ਼ਲ ਕੋਰਟ ਪੰਜਾਬ, ਲਾਹੌਰ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਮੁਕਦਮੇ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ 20 ਅਪਰੈਲ 1985 ਨੂੰ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ। ਸਿਖ ਹਾਈਜੈਕਰਾਂ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਤਿੰਨ ਸਰਕਾਰੀ ਵਕੀਲ, ਸਫ਼ਾਈ ਦੇ ਵਕੀਲਾਂ

ਵਜੋਂ ਕੇਸ ਲੜਨ ਵਾਸਤੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ। ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜ਼ਿਦ ਕੀਤੀ ਕਿ ਉਹ ਕਿਸੇ ਸਿਖ ਵਕੀਲ ਨੂੰ ਹੀ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕਰਲਗੇ। ਅਖੀਰ ਹਾਈਜੈਕਰਾਂ ਨੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਵਕੀਲਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕਰ ਲਿਆ। ਪਰ ਅਸਲ ਮੁਕਦਮਾ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਵਕੀਲਾਂ ਦੀ ਬਜਾਏ ਆਜ਼ਾਦ ਵਕੀਲਾਂ ਨੇ ਹੀ ਲੜਿਆ। ਹਾਈਜੈਕਰਾਂ ਦੇ ਆਜ਼ਾਦ ਵਕੀਲ ਇਹ ਸਨ:—

1. ਸੱਯਦ ਮੁਹੰਮਦ (ਐਸ. ਐਮ.) ਜ਼ਫਰ (ਸਾਬਕ ਵਜ਼ੀਰੋ-ਕਾਨੂੰਨ)
2. ਡਾਕਟਰ ਅਬਦੁਲ ਬਾਸਿਤ
3. ਵਸੀਮ ਸੱਜਾਦ
4. ਸੁਲਤਾਨ ਅਹਿਮਦ

ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਤੁਆਵਨ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਸ: ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਕਿਊ. ਸੀ. (ਕੈਨੇਡਾ), ਸ: ਹਰਜੀਤ ਸਿੰਘ (ਇੰਗਲੈਂਡ) ਅਤੇ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ (ਮਲੇਸ਼ੀਆ) ਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਜਗਹ ਤੋਂ ਕੁਝ ਸਿਖ ਬੈਰਿਸਟਰ ਵੀ ਪਹੁੰਚੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਰਸ਼ੀਦ ਅਜ਼ੀਜ਼ ਖਾਨ, ਐਡਵੋਕੇਟ ਜਨਰਲ ਪੇਸ਼ ਹੋਏ।

ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਸਫਾਈ ਦੇ ਵਕੀਲਾਂ ਨੇ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਇਖਤਿਆਰ ਨੂੰ ਚੈਲੰਜ ਕੀਤਾ ਪਰ 24 ਅਪਰੈਲ 1985 ਦੇ ਹੁਕਮ ਰਾਹੀਂ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਖਤਿਆਰਾਤ ਦਾ ਇਤਰਾਜ਼ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਪਹਿਲੋਂ ਹਾਈਜੈਕਰਾਂ ਉਤੇ ਤਾਜ਼ੀ-ਰਾਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਦਫ਼ਾ 149 ਹੇਠ ਕੇਸ ਚਲਾਇਆ ਜਾਣਾ ਸੀ ਪਰ ਵਕੀਲ ਵਸੀਮ ਸੱਜਾਦ ਵਲੋਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਨੁਕਤਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਤੇ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਹਾਈਜੈਕਰਾਂ ਉਤੇ ਤਾਜ਼ੀ-ਰਾਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਦਫ਼ਾ 402 ਬੀ ਅਤੇ ਦਫ਼ਾ 34 ਹੇਠ ਮੁਕਦਮਾ ਚਲਾਇਆ।

ਇਸਤਰਾਜ਼ਾ ਨੇ ਮੁਕਦਮੇ ਵਿਚ 12 ਗਵਾਹਾਂ ਦੀ ਤਹਿਕੀਕਾਤ ਕੀਤੀ। ਇਸਤਰਾਜ਼ਾ ਵਲੋਂ ਪੇਸ਼ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਗਵਾਹ ਇਹ ਸਨ:

1. ਟੀ. ਪੀ. ਸਿਨਹਾ (ਕੋ-ਪਾਇਲਟ),
2. ਅਮਿਤਾ ਕੁਮਾਰ (ਏਅਰ ਹੋਸਟੈਸ)
3. ਰਜਨੀ ਹਸ਼ਰਮ (ਏਅਰ ਹੋਸਟੈਸ),
4. ਨੁਸਰਤ ਉਲਾ ਖਾਨ (ਏਅਰ ਟਰੈਫਿਕ ਕੰਟਰੋਲ, ਲਾਹੌਰ)
5. ਸ਼ਾਹਿਦ ਰਜ਼ਾ (ਏਅਰ ਟਰੈਫਿਕ ਕੰਟਰੋਲ, ਲਾਹੌਰ)
6. ਨਜ਼ਰ ਹੁਸੈਨ, ਐਸ. ਐਚ. ਓ.
7. ਮੁਹੰਮਦ ਰਫੀਕ, ਏ. ਐਸ. ਆਈ.
8. ਚੌਧਰੀ ਬਸ਼ੀਰ ਅਹਿਮਦ, ਸੁਪਰਡੈਂਟ ਪੁਲੀਸ

9. ਮੁਹੰਮਦ ਸਫਦਰ ਖਾਨ, ਡੀ. ਐਸ. ਪੀ.
10. ਰਾਏ ਸ਼ਬੀਰ ਅਹਿਮਦ, ਮਨਿਸਟਰੇਟ
11. ਉਮਰ ਖਾਨ ਅਫਰੀਦੀ (ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਲਾਹੌਰ ਡਵੀਜ਼ਨ)
12. ਬਰਗੇਡੀਅਰ ਤਾਰਿਕ ਮੁਹੰਮਦ (ਲੀਡਰ ਕਮਾਂਡੋ ਐਂਕਸ਼ਨ)

ਇਸਤਰਾਜ਼ਾ ਨੇ ਏਅਰ ਹੋਸਟੈਸ ਹਸਕਰ, ਪਾਇਲਟ ਡੋਬਲਾ ਅਤੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਛੋਟੇ ਮੋਟੇ ਗਵਾਹ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਅਤੇ 13 ਮਈ 1985 ਨੂੰ ਕੇਸ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿਤਾ।

ਹਾਈਜੈਕਰਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸਫਾਈ ਦੇ ਗਵਾਹਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ੇਮਨ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਲਿਸਟਾਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਪਰ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗਵਾਹ ਬੁਲਾਉਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਾ ਦਿਤੀ। 23 ਜੁਲਾਈ 1985 ਨੂੰ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਕ ਹੁਕਮ ਰਾਹੀਂ ਹਾਈਜੈਕਰਾਂ ਨੂੰ ਸਫਾਈ ਵਾਸਤੇ 4 ਗਵਾਹ ਬੁਲਾਉਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿਤੀ। ਇਹ 4 ਸਨ:

ਤਾਰਿਕ ਇਸਮਾਈਲ ਸਾਗਰ (ਐਡੀਟਰ ਨਵਾਏ-ਵਕਤ, ਲਾਹੌਰ),
ਮੁਹੰਮਦ ਅਸ਼ਰਫ ਅਸੀਮ,
ਅਲੀਮ ਹਾਸ਼ਮੀ ਅਤੇ
ਮਿਸ ਹਸਕਰ (ਏਅਰ ਹੋਸਟੈਸ)।

ਹਾਈਜੈਕਰਾਂ ਵਲੋਂ ਜੋ ਗਵਾਹ ਬੁਲਾਏ ਜਾਣੇ ਸਨ ਉਹ ਸਿਆਸੀ ਨਜ਼ਰੀਏ ਤੋਂ ਸਨ ਤੇ ਜਦੋਂ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾਏ ਜਾਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਾ ਦਿਤੀ ਤਾਂ ਹਾਈਜੈਕਰਾਂ ਨੇ 7 ਅਕਤੂਬਰ 1985 ਨੂੰ, ਕੋਈ ਵੀ ਗਵਾਹ ਨਾ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਬਾਰੇ, ਬਿਆਨ ਦੇ ਕੇ ਕੇਸ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿਤਾ।

ਮੁਕਦਮੇ ਵਿਚ ਹਾਈਜੈਕਰਾਂ ਨੇ ਰਾਏ ਸ਼ਬੀਰ ਅਹਿਮਦ ਕੋਲ 7-10-1981 ਨੂੰ ਅਖੌਤੀ ਇਕਬਾਲੀਆ ਬਿਆਨ ਦਿਤੇ ਪਰ ਮਗਰੋਂ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਿਆਨਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਰ ਗਏ। ਪਰ ਮੁਕਦਮੇ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਸਾਰੇ ਹਾਈਜੈਕਰਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਲਿਖਤੀ ਬਿਆਨ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਜਸ਼ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਬਿਆਨ ਦਲ ਖਾਲਸਾ ਦੇ ਸਮਾਗਮਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇਂਦਾ ਹੈ, ਤੇਜਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਦਾ ਬਿਆਨ ਕੋਈ ਵਿਲੱਖਣ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਦਸਦਾ। ਬਾਕੀ ਤਿੰਨਾਂ ਦੇ ਬਿਆਨ ਵਖ ਵਖ ਨਜ਼ਰੀਏ ਤੋਂ ਅਹਿਮੀਅਤ ਰਖਦੇ ਹਨ। ਸਭ ਤੋਂ ਲੰਬਾ ਬਿਆਨ ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ ਦਾ ਹੈ।

7 ਅਕਤੂਬਰ 1985 ਨੂੰ ਮੁਕਦਮੇ ਦਾ ਇਕ ਹਿਸਾ ਖਤਮ ਹੋਇਆ। ਬਾਅਦ ਵਿਚ

ਸਰਕਾਰੀ ਵਕੀਲ ਨੇ ਬਹਿਸ ਕੀਤੀ। ਸਫ਼ਾਈ ਵਕੀਲਾਂ ਐਸ. ਐਮ. ਜ਼ਫਰ, ਵਸੀਮ ਸੱਜਾਦ
 ਤੇ ਸੁਲਤਾਨ ਅਹਿਮਦ ਨੇ ਬਹਿਸ ਕੀਤੀ ਮਿਸਟਰ ਜ਼ਫਰ ਅਤੇ ਵਸੀਮ ਸੱਜਾਦ ਨੇ ਬਹੁਤ
 ਖੂਬਸੂਰਤ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਦਲੀਲਾਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ। ਮੁਕਦਮੇ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿਚ, ਜੱਜ ਨੇ ਵੀ
 ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਖੂਬ ਤਾਰੀਫ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ।

20 ਜਨਵਰੀ 1986 ਦਾ ਫੈਸਲਾ

ਘੁਲ

20 ਜਨਵਰੀ 1986 ਨੂੰ ਚੋਧਰੀ ਕਰੀਮ^{ਘੁਲ} ਨੇ ਦਲ ਖਾਲਸਾ ਦੇ ਪੰਜਾਂ ਹਾਈਜੈਕਰਾਂ ਦੇ
 ਮੁਕਦਮੇ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਸਣਾਉਂਦਿਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਮਰ ਕੈਦ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਸੁਣਾਈ। ਇਸ ਤੋਂ
 ਇਲਾਵਾ ਹਰੇਕ ਨੂੰ 1000 ਰੁਪੈ ਜੁਰਮਾਨਾ ਵੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਜੁਰਮਾਨਾ ਨਾ ਦੇ ਸਕਣ
 ਦੀ ਸੂਰਤ ਵਿਚ ਵਾਧੂ ਕੈਦ 6 ਮਹੀਨੇ (ਬਾਮੁਸ਼ਕਤ) ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਭੁਗਤਣੀ ਪਵੇਗੀ।
 ਹਾਈਜੈਕਰਾਂ ਨੇ ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵਿਚ ਅਪੀਲ ਦਾਇਰ ਕਰ ਦਿਤੀ,
 ਜਿਸ ਦਾ ਅਜੇ ਫੈਸਲਾ ਹੋਣਾ ਬਾਕੀ ਹੈ।

20 ਜਨਵਰੀ 1986 ਨੂੰ ਹਾਈਜੈਕਰਾਂ ਦੇ ਕੇਸ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹ ਸਾਰੇ
 ਸੈਂਟਰਲ ਜੇਲ੍ਹ, ਕੋਟ ਲਖਪਤ, ਲਾਹੌਰ ਵਿਚ ਕੈਦ ਹਨ। ਇਹ ਲੇਖਕ ਮਈ-ਜੂਨ 1986
 ਵਿਚ, ਆਪਣੀ ਬੀਵੀ ਅਤੇ ਬੇਟੇ ਸਮੇਤ, ਕਈ ਵਾਰੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜੇਲ੍ਹ ਦੀਆਂ ਫਾਂਸੀ ਦੀਆਂ
 ਕੋਠੜੀਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅਤੇ ਜੇਲ ਦੇ ਉਦੋਂ ਡਿਪਟੀ ਸੁਪਰਡੈਂਟ ਮੁਹੰਮਦ ਅਕਬਰ ਖਾਨ
 ਚੌਦੜ ਦੇ ਦਫਤਰ ਵਿਚ ਮਿਲਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਈਆਂ ਨਾਲ
 ਲਗਾਤਾਰ ਖਤੋ-ਕਿਤਾਬਤ ਅਜ ਤਕ ਬ-ਦਸਤੂਰ ਜਾਰੀ ਹੈ। ਇਸ ਲੇਖਕ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ
 ਹੋਰ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ, ਭਾਰਤ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਦੇ, ਮੁਲਕਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸਿਖ ਵਰਕਰ ਤੇ ਚੋਧਰੀ
 ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਤੇ ਅਜੇ ਵੀ ਮਿਲ ਰਹੇ ਹਨ। ਪਰਦੇਸਾਂ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਿਖ
 ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚੋਖੀਆਂ ਰਕਮਾਂ, ਕਪੜੇ, ਕਿਤਾਬਾਂ, ਅਖਬਾਰਾਂ-ਰਿਸਾਲੇ ਵਗੈਰਾ ਵੀ ਭੇਜਦੇ
 ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਹਾਈਜੈਕਰਾਂ ਨੂੰ ਜੇਲ੍ਹ ਅੰਦਰ ਬੀ ਕਲਾਸ ਮਿਲੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਦੂਜੀ ਹਾਈਜੈਕਿੰਗ ਵਿਚੋਂ
 ਸਰਦਾਰ ਪਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ (ਹਰਫਨ ਮੋਲਾ), ਸਰਦਾਰ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸਰਦਾਰ ਹਰਮਿੰਦਰ
 ਸਿੰਘ — ਤਿੰਨ ਸਿੰਘ ਫਾਂਸੀ ਦੀਆਂ ਕੋਠੜੀਆਂ (ਨੰਬਰ 1, 2 ਤੇ 3) ਵਿਚ ਕੈਦ ਹਨ।
 ਬਾਕੀ ਦੇ 11 ਸਿੰਘ ਬਲਾਕਾਂ ਵਿਚ ਕੈਦ ਹਨ। ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਰੋਟੀ ਆਪ
 ਪਕਾਉਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਹੈ। ਜੇਲ੍ਹ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਰਾਸ਼ਨ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਵੀਂ ਸਬਜ਼ੀ
 ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚਲੀ ਦੁਕਾਨ ਤੇ ਵੀ ਵਿਕਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਅਕਸਰ ਉਥੋਂ (ਮਹਿੰਗੇ ਭਾਅ) ਸਬਜ਼ੀ

ਖਰੀਦਦੇ ਹਨ ਤੇ ਖੁਦ ਤਿਆਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਆਪਸ ਵਿਚ 'ਵਾਹਿਦ ਲੀਡਰ' ਦੀ ਭੂਖ ਦੀ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕਈ ਧੜੇ ਕਾਇਮ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਵੱਡੇ ਦੋ ਹਿੱਸੇ ਹਨ:

1. ਸਰਦਾਰ ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ ਦਾ ਧੜਾ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਨੌਂ ਹਾਈਜੈਕਰ ਹਨ
2. ਸਰਦਾਰ ਗਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਧੜਾ ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ 4 ਹੋਰ ਹਾਈਜੈਕਰ ਹਨ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਵੱਡੇ ਦੋ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿਚ ਅੱਗੋਂ ਹੋਰ ਵੀ ਛੋਟੇ ਗਰੁਪ ਹਨ। ਉੱਚ ਗਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਧੜੇ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਪੰਜੇ ਇਕੱਠੇ ਹਨ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਗਰੁਪਾਂ ਵਿਚ ਕਈ ਵਾਰੀ ਝਗੜੇ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਵਾਰ ਤਾਂ ਲਹੂ ਵੀ ਵਗ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ। ਸਰਦਾਰ ਗਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਚੌਖਾ ਚੁਸਤ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਆਪ ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਉਸ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਸਰਦਾਰ ਤੇਜਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਦਾ ਲਹੂ ਡੁਲਦਾ ਹੈ ਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਸਰਦਾਰ ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ ਦਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਸ ਦੁਸ਼ਮਣੀ ਤੇ ਡਾਂਗੋ-ਸੋਟੀ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਈ ਵਾਰ ਇਕ ਦੂਜੇ ਤੋਂ ਵੱਖਰੇ ਵੱਖਰੇ ਬੰਦਰਾਂ ਵਿਚ ਭੇਜਿਆ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਕਈ ਵਾਰੀ ਤਾਂ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਝਗੜਾ ਕਰਨ ਦੇ ਕਸੂਰ ਵਿਚ ਜੇਲ੍ਹ ਮੈਨੂਅਲ ਹੇਠ, ਕੁਝ ਹਾਈਜੈਕਰ 'ਚੱਕੀਬੰਦ' ਵੀ ਰਹੇ ਹਨ ਤੇ ਅਜੇ ਇਸ ਵਿਚ ਕਈ ਅਖੀਰ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਝਗੜਿਆਂ ਦੀ ਵਜ੍ਹਾ ਜਿਥੇ ਆਪਸੀ ਚੋਧਰ ਦੀ ਭੂਖ ਹੈ ਉਥੇ ਬਾਹਰਲੀਆਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੀ ਧੜੇ ਬੰਦੀ ਦਾ ਵੀ ਕਾਫੀ ਰੋਲ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਅੰਦਰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕਸੂਰ ਸਰਦਾਰ ਗਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਹੈ ਉਥੇ ਬਾਹਰੋਂ ਕਨੇਡਾ ਦੇ ਸਤਿੰਦ੍ਰਪਾਲ ਧੜੇ ਦਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕਸੂਰ ਹੈ।

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਟਾ

3 ਨਵੰਬਰ 1987 ਨੂੰ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਹਾਈਜੈਕਰਾਂ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਉਣ ਦਾ ਇਤਜ਼ਾਮ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਨਾਰਥ ਅਮਰੀਕਾ ਤੋਂ ਪੰਜ ਸਿੰਘ ਬੁਲਾਏ ਗਏ। ਜੇਲ੍ਹ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਸਾਰਿਆਂ, 14 ਹਾਈਜੈਕਰਾਂ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਾਨ ਕੀਤਾ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਾਨ ਕਰਦਿਆਂ ਸਰਦਾਰ ਗਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪੰਜ ਪਿਆਰਿਆਂ ਨਾਲ ਬਹਿਸ ਹੋਈ। ਬਹਿਸ ਦਾ ਨੁਕਤਾ 'ਕੁੱਠਾ ਨਾ ਖਾਣ' ਦੀ ਬਜਾਏ 'ਮਾਸ ਨਾ ਖਾਣ' ਦੀ ਨਸੀਅਤ ਅਤੇ 'ਮੂਲ ਮੰਤਰ' ਦੀ ਜਗਹ 'ਵਾਹਿਗੁਰੂ' ਜਪਣ ਲਈ ਆਖਣਾ ਸੀ। ਸਰਦਾਰ ਗਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵਲੋਂ ਇਸ ਲੇਖਕ ਨੂੰ ਲਿਖੇ ਖਤ ਮੁਤਾਬਿਕ ਇਹ ਤਕਰਾਰ ਹਾਈਜੈਕਰਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਵਾਰੀ ਫੇਰ ਵੱਡਾ

ਫਸਾਦ ਕਰਵਾਉਣ ਅਤੇ ਅਹਿਮ ਤਫਰਕਾਤ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦੀ ਵਜਹ ਬਣ ਗਿਆ। ਦੋਹਾਂ ਗਰੁਪਾਂ ਨੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਬੋਲਣਾ ਛੱਡ ਦਿਤਾ ਤੇ ਇਹ ਸੂਰਤ ਕਾਫੀ ਦੇਰ ਬਣੀ ਰਹੀ। ਜੇਲ੍ਹ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸਰਦਾਰ ਗਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਤਕਰੀਬਨ 'ਵੱਖਰੇ' ਹੀ ਰਹਿ ਗਿਆ, ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਉਸਨੂੰ, ਅਸੂਲਾਂ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰ-ਅੰਦਾਜ਼ ਕਰਕੇ, ਦੂਜੇ ਧੜੇ ਨਾਲ ਸੋਦਾ ਕਰਨਾ ਪਿਆ। ਇਸ ਧੜੇ ਉੱਤੇ ਸਰਕਾਰੀਆਂ ਹੋਣ ਦਾ ਇਲਜ਼ਾਮ ਥਾਕੀ ਸਭ ਧੜਿਆਂ ਤੋਂ ਵਧਲਗਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਇਕ ਹੋਰ ਸਭ ਤੋਂ ਮਾੜਾ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਨਿਕਲਿਆ ਕਿ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿਚ ਸਰਦਾਰ ਗਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਨਜ਼ਦੀਕੀ ਸਾਥੀ ਸਰਦਾਰ ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦਲ ਖਾਲਸਾ ਨੂੰ ਰੀ-ਆਰਗੇਨਾਈਜ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਉਸਨੇ ਸਰਦਾਰ ਗਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸੈਕਟਰੀ ਰਣਜੀਤ 'ਰਾਣਾ' ਨੂੰ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਹਜ਼ਾਰ ਤੋਂ ਵਧਾਉਂਡ ਰਕਮ ਗਬਨ ਕਰਨ ਤੇ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਸਾਜ਼ਬਾਜ਼ ਕਰਨ ਦੇ ਜੁਰਮ 'ਚ ਪਾਰਟੀ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਦਿਤਾ ਤੇ ਸਰਦਾਰ ਗਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਵੀ ਅਹੁਦੇ ਤੋਂ ਹਟਾ ਦਿਤਾ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਸਰਦਾਰ ਗਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਰਦਾਰ ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕੱਢ ਦਿਤਾ। ਸਰਦਾਰ ਗਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨਾਲ, ਪਰ, ਬਾਹਰੋਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਸਾਥ ਨਾ ਦਿਤਾ।

ਹਾਈਜੈਕਰਾਂ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਝਗੜਿਆਂ ਨਾਲ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਚੋਖੀ ਬਦਨਾਮੀ ਹੋਈ ਹੈ ਅਤੇ ਲਾਹੌਰ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚੋਂ ਰਿਹਾ ਹੋ ਕੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਕੈਦੀ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਲੜਾਈਆਂ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ, ਬਾਹਰ ਜਾ ਕੇ, ਲੂਣ ਮਿਰਾਂ ਲਾ ਕੇ ਸੁਣਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਅਗੇ ਅਰਦਾਸ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਇਤਫਾਕ ਤੇ ਅਮਨ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ।

ਸ਼. ਭਾਨ ਸਿੰਘ

ਹਾਈਜੈਕਿੰਗ ਦਾ ਦਲ ਖਾਲਸਾ ਤੇ ਅਸਰ

ਹਾਈਜੈਕਿੰਗ ਨਾਲ ਦਲ ਖਾਲਸਾ ਨੂੰ ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ ਦੇ ਸਿਖਾਂ ਵਿਚ ਚੋਖੀ ਮਸ਼ਹੂਰੀ ਮਿਲੀ। ਕਈ ਮੁਲਕਾਂ ਦੇ ਸਿਖਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਜਥੇਬੰਦੀ ਦੇ ਹਮਦਰਦ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਏ। ਪਰ ਇਸ ਦਾ ਇਕ ਬੜਾ ਵੱਡਾ ਨੁਕਸਾਨ ਵੀ ਹੋਇਆ। ਇਹ ਨੁਕਸਾਨ ਸੀ ਬਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਵਲੋਂ ਦਲ ਖਾਲਸਾ ਨੂੰ 'ਦਹਿਸ਼ਤ-ਗਰਦਾਂ' ਦੀ ਜਮਾਤ' ਗਰਦਾਨਿਆ ਜਾਣਾ। ਬਿਦੇਸ਼ੀ ਸਰਕਾਰਾਂ ਨੇ ਦਲ ਖਾਲਸਾ ਨੂੰ ਫਿਲਸਤੀਨੀਆਂ ਵਾਂਗ ਇਕ ਟੈਰਰਿਸਟ ਆਰਗੇਨਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਦਲ ਖਾਲਸਾ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ ਸਿਆਸੀ ਪਨਾਹ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਦੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿਚ ਦਲ ਖਾਲਸਾ ਦੇ ਐਕਟਿਵ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਦਾ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਸੈਰ ਕਰਨ, ਬਿਜਨਸ ਜਾਂ ਪੜ੍ਹਾਈ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਵੀ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁਣ। ਸੋ ਸਮੁੱਚੇ ਤੌਰ ਤੇ ਹਾਈਜੈਕਿੰਗ ਦਲ ਖਾਲਸਾ ਵਾਸਤੇ ਘਾਟੇ-ਵੰਦੀ ਹੀ ਰਹੀ।

ਜਥੇਦਾਰ ਤਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬੱਬਰ ਖਾਲਸਾ

(ਸੰਤ)ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ

ਸਿਖ ਹਾਈਜੈਕਰਾਂ ਦਾ ਤੁਆਰਫ਼

29-9-1981 ਦੇ ਹਾਈਜੈਕਰ

1. ਸ: ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ — (ਜਨਮ 29 ਅਗਸਤ 1951) ਪਿਤਾ: ਡਾਕਟਰ ਕਸ਼ਮੀਰ ਸਿੰਘ, ਮਾਤਾ: ਬੀਬੀ ਭਗਵੰਤ ਕੌਰ। ਦੋ ਛੋਟੇ ਭਰਾ ਤੇ ਦੋ ਛੋਟੀਆਂ ਭੈਣਾਂ। ਵਾਸੀ: ਪਾਊਂਟਾ ਸਾਹਿਬ, ਹਿਮਾਚਲ ਪਰਦੇਸ਼। ਮੁਖ ਪੰਚ ਦਲ ਖਾਲਸਾ (6 ਅਗਸਤ 1978 ਤੋਂ ਹੀ)।

2. ਸ: ਕਰਨ ਸਿੰਘ — (ਜਨਮ ਅਪਰੈਲ 1960) ਪਿਤਾ: ਸ: ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ। ਤਿੰਨ ਭੈਣਾਂ, ਭਰਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ। ਵਾਸੀ: (ਪਹਿਲਾਂ ਸੈਦਵਾਨੀ, ਕਸ਼ਮੀਰ) ਨਿਊ ਪਲਾਟ, ਜੰਮੂ। ਮੈਂਬਰ ਵਰਕਿੰਗ ਕਮੇਟੀ ਦਲ ਖਾਲਸਾ।

3. ਸ: ਤੇਜਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ — (ਜਨਮ 5 ਜੂਨ 1952) ਪਿਤਾ: ਸ: ਹਰਬੇਸ ਸਿੰਘ, ਮਾਤਾ: ਬੀਬੀ ਪੂਰਨ ਕੌਰ। ਤਿੰਨ ਭਰਾ ਤੇ ਪੰਜ ਭੈਣਾਂ, ਸਾਰੇ ਵੱਡੇ ਹਨ। ਸ਼ਾਦੀ 1979 ਵਿਚ ਬੀਬੀ ਅਮਰਜੀਤ ਕੌਰ ਨਾਲ ਹੋਈ ਤੇ 22 ਸਿਤੰਬਰ 1980 ਨੂੰ ਲੜਕਾ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ। ਹਾਈਜੈਕਿੰਗ ਤੋਂ 13 ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਜਲੰਧਰ ਵਿਚ ਸਟੇਸ਼ਨਰੀ ਦੀ ਦੁਕਾਨ ਖੋਲ੍ਹੀ ਜੋ ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਹੀ ਬੰਦ ਕਰਨੀ ਪਈ। ਪਤਾ: ਆਪ ਜਲੰਧਰ ਸੀ ਪਰ ਪਿਤਾ ਜੀ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

4. ਸ: ਗਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ — (ਜਨਮ 19 ਨਵੰਬਰ 1951) ਪਿਤਾ: ਸ: ਮਨੋਹਰ ਸਿੰਘ, ਮਾਤਾ: ਬੀਬੀ ਪੰਜਾਬ ਕੌਰ। ਸ਼ਾਦੀ 1980 ਵਿਚ ਹੋਈ ਤੇ ਇਕ ਬੱਚੀ 1 ਮਈ 1981 ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਹੋਈ। ਪਹਿਲਾਂ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸੈਕਟਰੀਏਟ 'ਚ ਕਲਰਕ ਸੀ ਪਰ ਮਗਰੋਂ ਨੌਕਰੀ ਛੱਡ ਗਈ। ਪਤਾ 3646, ਸੈਕਟਰ 23 ਡੀ ਚੰਦੀਗੜ੍ਹ। ਮੁਖ ਪੰਚ ਦਲ ਖਾਲਸਾ (ਦਿਸੰਬਰ 1978 ਤੋਂ ਬਾਅਦ)।

5. ਸ: ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ — (ਜਨਮ 24 ਮਾਰਚ 1942) ਪਿਤਾ: ਸ: ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ। ਦੋ ਵੱਡੇ ਤੇ ਇਕ ਛੋਟਾ ਭਰਾ ਅਤੇ ਦੋ ਵੱਡੀਆਂ ਤੇ ਇਕ ਛੋਟੀ ਭੈਣ। ਸ਼ਾਦੀ 1967 ਵਿਚ ਹੋਈ ਅਤੇ 2 ਲੜਕੇ ਤੇ 1 ਲੜਕੀ ਪੈਦਾ ਹੋਏ। ਪੰਜਾਬ ਐਂਡ ਸਿੰਧ ਬੈਂਕ ਮਨਲੀ 'ਚ ਗਾਰਡ ਵਜੋਂ ਤਾਈਨਾਤ ਸਨ। ਪਤਾ: ਪਿੰਡ ਤੇਪਲਾ, ਜ਼ਿਲਾ ਅੰਬਾਲਾ, ਹਰਿਆਣਾ।

ਸ: ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ

6. ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੀ 4 ਅਗਸਤ 1982 ਨੂੰ ਹਾਈਜੈਕਿੰਗ ਦੀ ਇਕ ਨਾਕਾਮ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਤੇ ਅਜਕਲ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਪੁਰਾਣੇ ਕਤਲ ਦੇ ਦੋ ਮੁਕਦਮੇ ਹੋਰ ਚਲ ਰਹੇ ਹਨ।

ਸ: ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਉਰਫ ਸ: ਮੁਸ਼ੀਬਤ ਸਿੰਘ:

7. ਉਨ੍ਹਾਂ 20 ਅਗਸਤ 1982 ਨੂੰ ਹਾਈਜੈਕਿੰਗ ਦੀ ਇਕ ਨਾਕਾਮਯਾਬ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ। ਉਹ ਨਾਲ ਪਿਸਤੌਲ ਲਿਜਾਉਣ ਵਿਚ ਵੀ ਕਾਬਜ਼ਾਬ ਹੋ ਗਏ ਸਨ। ਰਾਜਾ ਸਾਂਸੀ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਤੇ ਵਾਪਸ ਜਹਾਜ਼ ਰੁਕਵਿਆਂ ਹੀ ਪਾਇਲਟ ਨੇ ਲੋਹੇ ਦੀ ਸਲਾਖ ਸਿਰ ਵਿਚ ਮਾਰ ਕੇ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਮਗਰੋਂ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪੁਲੀਸ ਦੀ ਗੋਲੀ ਨਾਲ ਮੌਤ ਹੋਣ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਘੜ ਲਈ।

5 ਜੁਲਾਈ 1984 ਦੇ ਹਾਈਜੈਕਰ:

8. ਸ: ਪਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ (ਉਰਫ ਹਰਫਨ ਮੇਲਾ) — ਜਨਮ 23 ਮਾਰਚ 1963, ਪਿਤਾ ਸ: ਅਰਜਨ ਸਿੰਘ, ਮਾਤਾ: ਬੀਬੀ ਹਰਮੀਤ ਕੌਰ। ਇਕ ਭਰਾ ਛੋਟਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਇੰਜਨੀਅਰਿੰਗ ਕਾਲਜ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ 'ਚ ਪਹਿਲੇ ਸਾਲ 'ਚ ਪੜ੍ਹਦਾ ਸੀ। ਅਜ ਕਲ੍ਹ ਭੁਟੇ ਦੇ ਆਖਰੀ ਘਰ, ਫਾਂਸੀ ਦੀ ਕੋਠੜੀ ਨੰਬਰ 2, ਲਾਹੌਰ ਜੇਲ ਵਿਚ ਕੈਦ ਹੈ। ਪਤਾ: ਮਕਾਨ ਨੰਬਰ 2118 ਸੈਕਟਰ 19 ਸੀ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ।

9. ਸ: ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ — (ਜਨਮ 20 ਅਪਰੈਲ 1953) ਪਿਤਾ: ਸ: ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ, ਮਾਤਾ: ਬੀਬੀ ਅਮਰ ਕੰਗ ਭਰਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ 4 ਭੈਣਾਂ ਹਨ। ਸ਼ਾਦੀ ਸ਼ੁਦਾ ਹੈ ਤੇ ਤਿੰਨ ਧੀਆਂ ਹਨ ਪੁਤਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ। ਹਾਈਜੈਕਿੰਗ ਵੇਲੇ ਧੀਆਂ ਦੀ ਉਮਰ 5 ਸਾਲ, 3 ਸਾਲ ਤੇ ਅੱਧਾ ਸਾਲ ਸੀ। ਪਿਤਾ ਜ਼ਮੀਂਦਾਰ ਹਨ ਤੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਸਰਪੰਚ ਹਨ। ਕੁਸ਼ਤੀ ਦਾ ਸੋਹਣਾ ਖਿਡਾਰੀ ਇੰਟਰ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿਚ ਖੇਡ ਚੁਕਾ ਹੈ। ਪਤਾ: ਪਿੰਡ ਰਾਏਪੁਰ ਗੁੱਜਰਾਂ, ਡਾਕਖਾਨਾ ਦਾਵਲੋਹਾਰ, ਤਹਿਸੀਲ ਰਣਬੀਰ ਸਿੰਘ ਪੁਰਾ, ਜੇਮ੍ਹੂ। ਸਿਖ ਸਟੂਡੈਂਟਸ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਜੇਮ੍ਹੂ ਦਾ ਆਰਗੇਨਾਇਜ਼ਿਟ ਸੈਕਟਰੀ ਸੀ।

10 . ਸ: ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬੱਬਰ — (ਜਨਮ 30 ਅਕਤੂਬਰ 1955) ਪਿਤਾ: ਸ: ਕਰਨੇਲ ਸਿੰਘ, ਮਾਤਾ: ਬੀਬੀ ਰਤਨ ਕੰਗ ਇਕ ਛੋਟਾ ਭਰਾ ਤੇ ਇਕ ਛੋਟੀ ਭੈਣ। ਸ਼ਾਦੀ ਸ: ਰਤਨ ਸਿੰਘ (ਪਿੰਡ ਚਗਰਾਂ, ਜ਼ਿਲਾ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ) ਦੇ ਘਰ ਜ: ਤਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਪਰਮਾਰ ਦੀ ਸਾਲੀ ਨਾਲ 1976 ਵਿਚ ਹੋਈ। ਸੰਨ 1981 ਵਿਚ ਬੱਚੀ ਤੇ 1983 ਵਿਚ ਬੇਟਾ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ। ਫੁਟਬਾਲ ਦਾ ਵਧੀਆ ਖਿਡਾਰੀ ਸੀ। ਪੁਲੀਸ ਵਿਚ ਫੁਟਬਾਲ ਦੀ ਖੇਡ ਕਰਕੇ ਹੀ ਏ.ਐਸ.ਆਈ. ਬਣਿਆ। ਅਖੀਰ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਹਮਲੇ ਮਗਰੋਂ ਨੌਕਰੀ ਨੂੰ ਲੱਤ ਮਾਰ ਕੇ ਹਾਈਜੈਕਿੰਗ 'ਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਗਿਆ। ਪਤਾ: ਪਿੰਡ ਜਲਵੰਤਾ (ਗੜ੍ਹਸ਼ੇਕਰ) ਜ਼ਿਲਾ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ।

11. ਸ: ਮਲਾਰਗਰ ਸਿੰਘ ਬੱਬਰ — (ਜਨਮ 10 ਮਈ 1965) ਪਿਤਾ: ਸ: ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ, ਮਾਤਾ: ਬੀਬੀ ਮਹਿੰਦਰ ਕੰਗ ਦੋ ਛੋਟੀਆਂ ਭੈਣਾਂ ਹਨ ਭਰਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ। ਹਾਈਜੈਕਿੰਗ ਵੇਲੇ ਬੀ.ਏ. ਪਾਰਟ ਵੱਨ 'ਚ ਪੜ੍ਹਦਾ ਸੀ। ਪਤਾ: ਸਮਾਣਾ ਕਲਾਂ, ਤਹਿਸੀਲ ਤੇ ਜ਼ਿਲਾ ਰੋਪੜ।

12. ਸ: ਗੁਦੀਪ ਸਿੰਘ 'ਪਰਦੇਸੀ' — (ਜਨਮ 5 ਜੂਨ 1956), ਪਿਤਾ: ਸ: ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਮਾਤਾ: ਬੀਬੀ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਕੰਗ ਦੋ ਵੱਡੇ ਤੇ ਇਕ ਛੋਟਾ ਭਰਾ ਅਤੇ 2 ਵੱਡੀਆਂ ਭੈਣਾਂ ਹਨ। ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਦੀ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ ਦੀ ਬਿਜ਼ਨਸ ਹੈ। ਰੇਅਬ ਦਾਅਬ ਵਾਲਾ ਖਾੜਕੂ ਘਰ ਹੈ। ਪਤਾ: ਸੁੰਦਰਪੁਰ, ਡਾਕਖਾਨਾ ਰਣਬੀਰ ਸਿੰਘ ਪੁਰਾ, ਜੇਮ੍ਹੂ।

13. ਸ: ਗੁਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ — (ਜਨਮ 15 ਦਿਸੰਬਰ 1966), ਪਿਤਾ: ਸ: ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ, ਮਾਤਾ: ਬੀਬੀ ਸੁਰਜੀਤ ਕੰਗ ਤਿੰਨ ਵੱਡੇ ਤੇ ਇਕ ਛੋਟਾ ਭਰਾ ਅਤੇ ਤਿੰਨ ਵੱਡੀਆਂ ਭੈਣਾਂ ਹਨ। ਹਾਈਜੈਕਿੰਗ ਵੇਲੇ ਗੈਰਮਿਟ ਕਾਲਜ ਰੋਪੜ ਵਿਚ ਪ੍ਰੈਪ ਦਾ ਸਟੂਡੈਂਟ ਸੀ। ਪਤਾ: ਪਿੰਡ ਕੁੰਭੜਾ, ਤਹਿਸੀਲ ਖਰੜਾ, ਕੋਟ ਲਖਪਤ ਲਾਹੌਰ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਕੈਦ। (ਸਾਰੇ 14

ਹਾਈਜੈਕਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਛੋਟੀ ਉਮਰ ਦਾ ਹੈ।)

14. ਸ: ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ — (ਜਨਮ 27 ਮਈ 1964), ਪਿਤਾ: ਸ: ਚਤਰ ਸਿੰਘ, ਮਾਤਾ: ਬੀਬੀ ਦਲਬੀਰ ਕੌਰ ਦੇ ਛੋਟੇ ਤੇ ਦੋ ਵੱਡੇ ਭਰਾ ਅਤੇ 2 ਵੱਡੀਆਂ ਭੈਣਾਂ ਹਨ। ਮੈਟਰਿਕ ਪਾਸ ਕਰਨ ਮਗਰੋਂ, ਟੀ.ਵੀ. ਟਰੇਨਿੰਗ ਹਾਸਿਲ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਬਜ਼ੁਰਗ ਬਿਜ਼ਨਸ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪਤਾ: 3311 ਸੈਕਟਰ 27 ਡੀ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ।

15. ਸ: ਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ — (ਜਨਮ 1964) ਪਿਤਾ: ਸ: ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਚੰਦਰ ਸਿੰਘ। ਇਕ ਭਰਾ ਤੇ ਦੋ ਭੈਣਾਂ ਹਨ। ਹਾਈਜੈਕਿੰਗ ਵੇਲੇ ਬੀ. ਏ. ਫਾਈਨਲ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹ ਰਿਹਾ ਸੀ ਪਤਾ: ਜੇਮੂ।

16. ਸ: ਹਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ — (ਜਨਮ 1964) ਪਿਤਾ: ਸ: ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ। ਹਾਈਜੈਕਿੰਗ ਵੇਲੇ ਗੰਜਨਲ ਇੰਜਨੀਅਰਿੰਗ ਕਾਲਜ ਸ਼੍ਰੀਨਗਰ 'ਚ ਪੜ੍ਹ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਤਿੰਨ ਭਰਾ ਤੇ ਇਕ ਭੈਣ ਹਨ। ਪਤਾ: ਸ਼੍ਰੀਨਗਰ।

24 ਅਗਸਤ 1984 ਦੀ ਹਾਈਜੈਕਿੰਗ

17. ਸ: ਤੇਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ — ਉਰਫ ਕੇ. ਸੀ. . ਪਿਤਾ: ਗੋਰਮਿਟ ਪ੍ਰੈਸ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, ਵਿਚ ਨੌਕਰੀ ਕਰਦੇ ਸੀ।

18. ਸ: ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਉਰਫ ਮੇਟੂ — ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਕਾਲਜ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ 'ਚ ਪ੍ਰੀ-ਇੰਜਨੀਅਰਿੰਗ 'ਚ ਪੜ੍ਹ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਪਿਤਾ ਸਾਬਕਾ ਫੌਜੀ ਅਫਸਰ ਹਨ।

19. ਸ: ਕੰਵਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ — ਆਰਟਸ ਕਾਲਜ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ 'ਚ ਦੂਜੇ ਸਾਲ 'ਚ ਪੜ੍ਹ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦਾ ਸਰਚਾਰਮ ਵਰਕਰ ਸੀ।

20. ਸ: ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਬੱਗਾ — ਪਿੰਡ ਸੋਨੀਆ (ਨੇੜੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ) ਖੇਤੀ ਬਾੜੀ ਕਰਦਾ ਸੀ।

21. ਸ: ਦੇਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬੱਗਾ ਉਰਫ ਛੋਟੀ — ਬੀ. ਏ. ਫਾਈਨਲ ਦਾ ਇਮਤਿਹਾਨ ਦਿਤਾ ਸੀ।

22. ਸ: ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ — ਸੈਕਟਰ 30 ਵਿਚ ਰਾਜਗੀਰੀ ਕਰਦਾ ਸੀ।

23. ਸ: ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ — ਟਰਕ ਡਰਾਈਵਰ ਦਾ ਕਿੱਤਾ ਕਰਦਾ ਸੀ।

ਹਾਈਜੈਕਰਾਂ ਦੇ ਮੁਕਦਮੇ ਦਾ ਫੈਸਲਾ

ਬ - ਅਦਾਲਤ ਚੌਧਰੀ ਫਜ਼ਲ ਕਰੀਮ, ਜੱਜ,

ਸਪੈਸ਼ਲ ਕੋਰਟ ਪੰਜਾਬ, ਲਾਹੌਰ

ਸਪੈਸ਼ਲ ਕੇਸ ਨੰਬਰ 15, ਸੰਨ 1985

ਫੈਸਲਾ

ਗਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਉਮਰ 33 ਸਾਲ. ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ਉਮਰ 43 ਸਾਲ. ਕਰਨ ਸਿੰਘ ਉਮਰ 26 ਸਾਲ, ਤਜਿੰਦਰ ਪਾਲ ਸਿੰਘ ਉਮਰ 33 ਸਾਲ. ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ ਉਮਰ 33 ਸਾਲ — ਸਾਰੇ ਹਿੰਦੂਸਤਾਨੀ ਸ਼ਹਿਰੀਆਂ ਉੱਤੇ ਤਾਜ਼ੀ-ਰਾਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਦਫ਼ਾ 402 ਬੀ ਅਤੇ ਦਫ਼ਾ 34 ਹੇਠ ਫਰਦ ਜੁਰਮ ਲਾਕੇ ਮੁਕਦਮਾ ਚਲਾਇਆ ਗਿਆ। ਫਰਦ ਜੁਰਮ ਮੁਤਾਬਿਕ:

‘ਤੁਸੀਂ ਇਕ ਸਾਂਝੇ ਇਰਾਦੇ ਹੇਠ ਸਿਤੰਬਰ 1981 ਨੂੰ ਦੁਪਹਿਰ ਦੇ 12 ਵਜੇ ਕੇ 45 ਮਿੰਟ ਤੇ ਭਾਰਤ ਦਾ 737 ਬੋਇੰਗ ਜਹਾਜ਼. ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਸਿਰੀ ਨਗਰ ਜਾਂਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ. ਲਾਹੌਰ ਨੂੰ ਹਾਈਜੈਕ ਕਰਕੇ ਲਿਆਂਦਾ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰਾਂ ਤੁਸੀਂ ਤਾਜ਼ੀ-ਰਾਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਦਫ਼ਾ 402 ਬੀ ਅਤੇ ਦਫ਼ਾ 34 ਹੇਠ ਕਾਲਬੇ-ਸਜ਼ਾ ਜੁਰਮ ਕੀਤਾ।’

2. ਸਾਰੇ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਨੇ ਇਸ ਜੁਰਮ ਨੂੰ ਕਬੂਲ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕੀਤਾ।

3. ਇਹ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਉੱਤੇ ਤਾਜ਼ੀ-ਰਾਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਦਫ਼ਾ 402 ਬੀ ਅਤੇ ਦਫ਼ਾ 149 ਹੇਠ ਮੁਕਦਮਾ ਚਲਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਪਰ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਦੇ ਇਕ ਵਕੀਲ ਮਿਸਟਰ ਵਸੀਮ ਸੱਜਾਦ ਅੰਡਵੇਕੋਟ ਵਲੋਂ ਦਰਖਾਸਤ ਦਿਤੇ ਜਾਣ ਤੇ ਇਹ ਗੱਲ ਸਾਹਮਣੇ ਆਈ ਕਿ ਤਾਜ਼ੀ-ਰਾਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਦਫ਼ਾ 149 ਇਕ ਵਿਕੋਲਿਤਰਾ ਅਤੇ ਮਖਸੂਸ ਜੁਰਮ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਦਫ਼ਾ ‘ਦਹਿਸ਼ਤ ਵਾਲੀਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਰੋਕੂ (ਸਪੈਸ਼ਲ ਅਦਾਲਤਾਂ) ਕਾਨੂੰਨ 1975’ ਦੀ ਸ਼ਡਿਊਲ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਚੂੰਕਿ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਉੱਤੇ ਇਸੇ ਕਾਨੂੰਨ ਤਹਿਤ ਮੁਕਦਮਾ ਚਲਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ.

ਹਾਈਜ਼ੇਕਰਾਂ ਦੇ ਮੁਕਦਮੇ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਸਫੇ ਦੀ ਫੋਟੋਕਾਪੀ

In the court of Mr. Fazal Malik, Judge, Special Court, Lahore,

Special Case No. ¹⁵ 31 of 1985.

JUDGMENT.

Fajjandar Singh, aged 33, Janbeer Singh aged 43, Karan Singh, aged 25, Fajjandar Pal Singh, aged 33, and Satnam Singh, aged 33, all Indian nationals, have been charged with and tried for an offence against section 402-B read with section 34 of the P.P.C. The charge reads as follows:-

"That you in furtherance of the common intention of you all, committed the offence of hijacking, at about 12.45 P.M. on 29.9.1981 by hijacking an Indian aircraft Boeing 137 to Lahore when the same was in flight on its way from New Delhi to Srinagar and thereby committed an offence punishable under section 402-B read with section 34 of the Pakistan Penal Code".

2. All the accused person pleaded not guilty to the charge.

3. It should be mentioned here that the accused persons were sent up to stand their trial under section 402-B read with section 149 of the P.P.C. On the application made by Mr. Naseem Sajjad, Advocate, one of the counsel for the accused persons, it was, however, found that as section 149 of the P.P.C. was a distinct and specific offence and was not included in the schedule to the Suppression of the Terrorist Activities (Special Courts) Act, 1975, under which all the accused persons are being tried, section 149 is not a

ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਦਫ਼ਾ 2 ਮੁਤਾਬਿਕ, ਤਾਜ਼ੀ-ਰਾਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਦਫ਼ਾ 149 ਇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਜ਼ਦ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਅਤੇ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈ। ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਮੱਦੇ-ਨਜ਼ਰ ਰਖਦਿਆਂ 24 ਅਪਰੈਲ 1985 ਦੇ ਅਦਾਲਤੀ ਹੁਕਮ ਹੇਠ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਤਾਜ਼ੀ-ਰਾਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਦਫ਼ਾ 402 ਬੀ ਅਤੇ ਦਫ਼ਾ 34 ਹੇਠ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਗਈ।

3 ਇਸ ਵਾਰਦਾਤ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਰਪਟ (ਐਫ. ਆਈ. ਆਰ.) ਲਾਹੌਰ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਦੇ ਮੈਨੇਜਰ ਅਤੇ ਸਿਵਲ ਐਵੀਏਸ਼ਨ ਦੇ ਰਿਜਨਲ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਮਿਸਟਰ ਸ਼ਾਹਿਦ ਰਜ਼ਾ ਵਲੋਂ 29 ਸਿਤੰਬਰ 1981 ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਵਜੇ ਦੁਪਹਿਰੇ, ਨਾਰਥ ਕੈਂਟੋਨਮੈਂਟ ਥਾਨੇ ਦੇ ਐਸ. ਐਚ. ਓ. ਨਜ਼ਰ ਹੁਸੈਨ ਨੂੰ ਲਿਖਾਈ ਗਈ। ਇਹ ਰਿਪੋਰਟ ਇਸ ਸੀ:

29 ਸਿਤੰਬਰ 1981 ਨੂੰ ਦੁਪਹਿਰ ਦੇ 12 ਵਜੇ ਕੇ 35 ਮਿਟ ਤੇ ਲਾਹੌਰ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਦੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਏਅਰ ਟਰੇਫਿਕ ਅਫਸਰ ਮਿਸਟਰ ਨੁਸਰਤ ਨੇ ਏਅਰ ਟਰੇਫਿਕ ਕੰਟਰੋਲ ਟਾਵਰ ਤੋਂ ਮਿਸਟਰ ਸ਼ਾਹਿਦ ਰਜ਼ਾ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇੰਡੀਅਨ ਏਅਰਲਾਈਨਜ਼ ਦਾ ਆਈ. ਸੀ. 423 ਫਲਾਈਟ ਵਾਲਾ ਜਹਾਜ਼ ਲਾਹੌਰ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਤੇ ਉਤਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਮੰਗ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਿਉਂ ਕਿ ਜਹਾਜ਼ ਕੋਲ ਤੇਲ ਦੀ ਕਮੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦਾ ਹਵਾਈ ਅੱਡਾ ਬੰਦ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਇਹ ਵੀ ਇਤਲਾਹ ਦਿਤੀ ਕਿ ਜਹਾਜ਼ ਵਿਚ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਦੀ ਇਤਲਾਹ ਦੇ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਮਿਸਟਰ ਸ਼ਾਹਿਦ ਰਜ਼ਾ ਨੇ ਮਿਸਟਰ ਨੁਸਰਤ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਪਤਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਕਿ ਜਹਾਜ਼ ਕਿਥੋਂ ਚਲਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਕਿਥੇ ਪੁਜਣਾ ਸੀ। ਜਨਰਲ ਸਿਵਲ ਐਵੀਏਸ਼ਨ ਦੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਤੋਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਹਾਸਿਲ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਵਾਕਫੀ ਹਾਸਿਲ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮਝਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਹੀ ਮਿਸਟਰ ਸ਼ਾਹਿਦ ਰਜ਼ਾ ਨੇ ਜਨਰਲ ਸਿਵਲ ਐਵੀਏਸ਼ਨ ਦੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਨਾਲ ਰਾਬਤਾ

ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਪਰ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਉਹ ਕਿਸੇ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੋਣ ਵਾਸਤੇ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਗਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਪੌਣੇ ਇਕ ਵਜੇ ਮਿਸਟਰ ਨੁਸਰਤ ਨੇ ਦੱਬਾਰਾ ਇਤਲਾਹ ਦਿਤੀ ਕਿ ਜਹਾਜ਼ ਪਟੜੀ ਦੇ ਨੇੜੇ, ਉਤਰਨ ਦੇ ਆਖਰੀ ਪੜਾਅ ਦੇ ਕੋਲ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਨਾਲ ਰਾਬਤਾ ਨਹੀਂ ਬਣ ਰਿਹਾ। ਤਕਰੀਬਨ 12 ਵਜੇ 50 ਮਿਟ ਤੇ ਮਿਸਟਰ ਨੁਸਰਤ ਨੇ ਮਿਸਟਰ ਸ਼ਾਹਿਦ ਰਜ਼ਾ ਨੂੰ ਫੇਰ ਇਤਲਾਹ ਦਿਤੀ ਕਿ ਜਹਾਜ਼ ਲਾਹੌਰ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਤੇ ਉਤਰ ਚੁਕਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਜਹਾਜ਼ ਤੋਂ ਇਤਲਾਹ ਮਿਲੀ ਹੈ ਕਿ ਜਹਾਜ਼ ਨੂੰ ਹਾਈਜੈਕ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਤਕਰੀਬਨ ਇਕ ਵਜੇ 5 ਮਿਟ ਤੇ ਮਿਸਟਰ ਸ਼ਾਹਿਦ ਰਜ਼ਾ ਦੀ ਜਨਰਲ ਸਿਵਲ ਐਵੀਏਸ਼ਨ ਦੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਨਾਲ

ਗੱਲਬਾਤ ਹੋਈ। ਇਕ ਵਜ਼ ਕੇ 23 ਮਿੰਟ ਤੇ ਮਿਸਟਰ ਨੁਸਰਤ ਨੇ ਮਿਸਟਰ ਸ਼ਾਹਿਦ ਰਜ਼ਾ ਨਾਲ ਮੁੜ ਰਾਬਤਾ ਬਣਾਇਆ ਅਤੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਗਜ਼ਿਦਰ ਸਿੰਘ ਨਾਂ ਦੇ ਇਕ ਸ਼ਖ਼ਸ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਜਹਾਜ਼ ਨੂੰ ਲਾਹੌਰ ਲੈਕੇ ਆਏ ਹਨ ਤਾਂ ਜੋ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਤਹਿਰੀਕ ਬਾਰੇ ਪਤਾ ਲਗ ਸਕੇ। ਗਜ਼ਿਦਰ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਦਸਿਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਗੂ (ਸੰਤ) ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਾ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂਸਤਾਨ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕੈਦ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂਸਤਾਨ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਤਕਰੀਬਨ 100 ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਸਾਡਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਰਿਹਾਈ ਹੈ। ਜਹਾਜ਼ ਨੂੰ ਇਕ ਨਾ-ਇਸਤੇਮਾਲ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਪਟੜੀ ਤੇ ਪਾਰਕ ਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੇ ਦਿਤੀ ਗਈ। ਮਿਸਟਰ ਨੁਸਰਤ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਗਜ਼ਿਦਰ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਮੰਗਾਂ ਬਾਰੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੱਡੇ ਹਾਕਮ ਨਾਲ ਗਲਬਾਤ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਜਹਾਜ਼ ਦੇ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਨੂੰ ਜਹਾਜ਼ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੇਣੋਂ ਨਾਂਹ ਕਰ ਦਿਤੀ।

4. ਇਸ ਰਿਪੋਰਟ ਦੀ ਬਿਨਾ ਤੇ ਨਜ਼ਰ ਹੁਸੈਨ ਐਸ. ਐਚ. ਓ. ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਤੇ, ਮਾਰਸ਼ਲ ਲਾਅ ਰੈਗਲੇਸ਼ਨ ਨੰਬਰ 29 ਦੀ ਦਫ਼ਾ 364, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਪੀਨਲ ਕੋਡ ਦੀ ਦਫ਼ਾ 120 ਬੀ, ਐਂਟਰੀ ਇਟੂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਦਫ਼ਾ 4, ਬਦੇਸ਼ੀਆਂ ਬਾਰੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਦਫ਼ਾ 14 ਹੇਠ ਕਈ ਜੁਰਮ ਬਣਦੇ ਹਨ।

5. ਇੰਡੀਅਨ ਏਅਰ ਲਾਈਨਜ਼ ਦਾ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ 30.9.1981 ਸਵੇਰ ਦੇ 8 ਵਜੇ ਤਕ ਉਦੋਂ ਤਕ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਦੇ ਇਖਤਿਆਰ ਹੇਠ ਰਿਹਾ ਜਦੋਂ ਤਕ ਬਰਗੇਡੀਅਰ ਤਾਰਿਕ ਮੁਹੰਮਦ (ਜੋ ਇਸਤਗਾਸਾ ਦੇ ਗਵਾਹ ਨੰਬਰ 11 ਵਜੋਂ ਭੁਗਤਿਆ ਹੈ) ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਕਮਾਂਡੋ ਐਕਸ਼ਨ ਵਿਚ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਤਿੰਨ ਜਣਿਆਂ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਅਤੇ ਅਮਲੇ ਨੂੰ ਆਜ਼ਾਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

6. ਕੇਸ ਦੀ ਛਾਣਬੀਨ ਕੁਝ ਹਦ ਤਕ ਨਜ਼ਰ ਹੁਸੈਨ ਐਸ. ਐਚ. ਓ. (ਇਸਤਗਾਸਾ ਦਾ ਗਵਾਹ ਨੰਬਰ 6) ਅਤੇ ਕੁਝ ਹਦ ਤਕ ਡੀ. ਐਸ. ਪੀ. ਮੁਹੰਮਦ ਸਫ਼ਦਰ ਖਾਨ (ਜੋ ਹੁਣ ਨੰਕਰੀ ਤੋਂ ਰਿਟਾਇਰ ਹੋ ਚੁਕੇ ਹਨ) ਨੇ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਉਸ ਮੁਤਾਬਿਕ ਵਾਕਿਆਤ ਇਜ਼ ਹਨ:

‘ਇੰਡੀਅਨ ਏਅਰ ਲਾਈਨਜ਼ ਦਾ ਬੋਇੰਗ 737 ਫਲਾਈਟ ਨੰਬਰ ਆਈ. ਸੀ. 423 ਹਾਈਜੈਕ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਹ 29-9-1981 ਨੂੰ ਪਾਲਮ ਹਵਾਈ ਐਂਡਾ ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ

ਤੋਂ ਸ਼੍ਰੀਨਗਰ ਵਾਸਤੇ ਉਡਿਆ। ਮੁਲਜ਼ਮ ਜਹਾਜ਼ ਵਿਚ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਵਜੋਂ ਸਵਾਰ ਹੋਏ। ਜਹਾਜ਼ ਵਿਚ 107 ਬਾਲਗ ਅਤੇ 4 ਬੱਚੇ ਮੁਸਾਫਿਰ ਸਨ ਅਤੇ ਐਸ. ਐਮ. ਡੋਂਬਲਾ ਕੈਪਟਨ ਸੀ. ਟੀ. ਪੀ. ਸਿਨਹਾ (ਇਸਤਰਾਸ਼ਾ ਦਾ ਗਵਾਹ ਨੰਬਰ 1) ਕੋ-ਪਾਇਲਟ ਸੀ। ਮਹਿਤਾ ਸਟੂਅਰਡ ਸੀ ਤੇ ਏ-ਕੁਮਾਰ (ਇਸਤਰਾਸ਼ਾ ਦਾ ਗਵਾਹ ਨੰਬਰ 2), ਰਜਨੀ (ਇਸਤਰਾਸ਼ਾ ਦਾ ਗਵਾਹ ਨੰਬਰ 3) ਤੇ ਮਿਸ ਹਸਕਰ ਏਅਰ ਹੋਸਟੈਸਜ਼ ਜਹਾਜ਼ ਦਾ ਅਮਲਾ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਜਹਾਜ਼ 22000 ਫੁਟ ਉਚਾਈ ਤੇ ਉਡ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਹਵਾ 'ਚ ਮੌਗੇ ਤੋਂ ਜ਼ਰਾ ਕੁ ਪਿਛੇ ਸੀ ਤਾਂ ਮੁਲਜ਼ਮ ਗਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਕਿਰਪਾਨਾਂ ਲਹਿਰਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਕਾਕਪਿਟ 'ਚ ਜਬਰੀ ਵੜ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੈਪਟਨ ਟੀ. ਪੀ. ਸਿਨਹਾ ਅਤੇ ਡੋਂਬਲਾ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਹ ਜਹਾਜ਼ ਨੂੰ ਲਾਹੌਰ ਵਲ ਮੋੜ ਲਵੇ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਨਾ ਮੰਨੀ ਤਾਂ ਉਹ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਦੇਣਗੇ ਅਤੇ ਜਹਾਜ਼ ਉਡਾ ਦੇਣਗੇ। ਜਿਉਂ ਹੀ ਉਹ ਕਾਕਪਿਟ 'ਚ ਵੜੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਥੀ ਮੁਲਜ਼ਮ, ਜਿਹੜੇ ਉਸ ਵਕਤ ਜਹਾਜ਼ ਦੀ ਕੈਬਿਨ ਵਿਚ ਸਨ, ਉਠ ਖੜੇ ਹੋਏ ਅਤੇ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਜ਼ਿੰਦਾਬਾਦ ਦੇ ਨਾਅਰੇ ਲਾਉਣ ਲਗ ਪਏ ਅਤੇ ਹਰ ਇਕ ਨੂੰ ਧਮਕਾਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਇੰਜ ਮੁਲਜ਼ਮ ਜਹਾਜ਼ ਨੂੰ ਲਾਹੌਰ ਲੈ ਆਏ ਅਤੇ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਹਾਕਮਾਂ ਦੀ ਅਗਾਊਂ ਇਜਾਜ਼ਤ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਧੌਕੇ ਨਾਲ ਇਸ ਨੂੰ ਲਾਹੌਰ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਤੇ ਉਤਾਰ ਲਿਆ।

7. ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਪਰ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਬਰਗੇਡੀਅਰ ਤਾਰਿਕ ਮੁਹੰਮਦ ਦੀ ਅਗਵਾਈ 'ਚ ਕਮਾਂਡੋ ਐਕਸ਼ਨ ਹੋਇਆ ਉਦੋਂ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਤਿੰਨ ਜਣੇ ਜਹਾਜ਼ ਵਿਚ ਸਵਾਰ ਸਨ। ਉਹ ਸਨ: ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ, ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ, ਗਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ। ਕਾਰਵਾਈ ਦੌਰਾਨ ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ ਤੇ ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ਕਮਾਂਡੋਜ਼ ਨਾਲ ਹਥਪਾਈ ਹੋਏ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਮੂਲੀ ਜਹੀਆ ਸੱਟਾਂ ਲਗੀਆਂ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਕਿਰਪਾਨ (ਪੀ. 1) ਅਤੇ ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਕਿਰਪਾਨ (ਪੀ. 2) ਸੀ। ਬਰਗੇਡੀਅਰ ਤਾਰਿਕ ਮੁਹੰਮਦ ਨੇ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਕਿਰਪਾਨਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਲੈ ਲਈਆਂ। ਫਿਰ ਤਾਰਿਕ ਮੁਹੰਮਦ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਜਹਾਜ਼ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਲਿਆਇਆ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਰਪਾਨਾਂ (ਪੀ. 1 ਅਤੇ ਪੀ. 2) ਨੂੰ ਪੁਲੀਸ ਨੂੰ ਸੌਂਪ ਦਿਤਾ। ਕਿਰਪਾਨਾਂ ਨੂੰ ਡੀ. ਐਸ. ਪੀ. ਮੁਹੰਮਦ ਸਫਦਰ ਖਾਨ (ਇਸਤਰਾਸ਼ਾ ਦਾ ਗਵਾਹ ਨੰਬਰ 12) ਨੇ ਤਰਤੀਬਵਾਰ ਐਕਸ. ਪੀ. ਬੀ. ਅਤੇ ਐਕਸ. ਪੀ. ਸੀ. ਮੀਮ ਬਣਾ ਕੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿਚ ਲੈ ਲਿਆ। ਕਮਾਂਡੋ ਐਕਸ਼ਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ, ਤਜਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਕਰਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦਰਖਾਸਤ ਕੀਤੀ ਕਿ ਉਹ ਨਹਾਉਣਾ ਚਾਹੁਣਗੇ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਛਾਉਣੀ ਸਬ ਡਵੀਜ਼ਨ ਦੇ ਐਸ. ਪੀ.

ਚੰਧਰੀ ਬਸ਼ੀਰ ਅਹਿਮਦ (ਇਸਤਰਾਸਾ ਦਾ ਗਵਾਹ ਨੰਬਰ 10) ਨਹਿਲਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਜਹਾਜ਼ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਲੈ ਗਏ) ਜਿਉਂ ਹੀ ਚੰਧਰੀ ਅਹਿਮਦ ਨੂੰ ਕਮਾਂਡੋ ਐਕਸ਼ਨ ਦੀ ਕਾਮਯਾਬੀ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਾ, ਉਸ ਨੇ ਤਜਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਕਰਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਛਾਉਣੀ ਸਬ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਦੇ ਡੀ. ਐਸ. ਪੀ. ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਉਸ ਵਕਤ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਤੇਜਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਕਰਨ ਸਿੰਘ ਕੋਲ ਕੋਈ ਹਥਿਆਰ ਨਹੀਂ ਸੀ।

8. ਡੀ. ਐਸ. ਪੀ. ਮੁਹੰਮਦ ਖਾਨ (ਇਸਤਰਾਸਾ ਦਾ ਗਵਾਹ ਨੰਬਰ 12) ਨੇ ਸਾਰੇ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਰਸਮੀ ਤੌਰ ਤੇ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰ ਲਿਆ। ਉਸਨੇ ਗਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਏਅਰ ਟਿਕਟ ਪੀ. 3 ਅਤੇ ਏਅਰ ਕਾਰਡ ਪੀ. 4 ਬਰਾਮਦ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਪੀ. ਕੇ. ਮੀਮੋ ਬਣਾ ਕੇ ਕਬਜ਼ੇ 'ਚ ਲੈ ਲਿਆ। ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ, ਕਰਨ ਸਿੰਘ, ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਜਿਸਮਾਂ ਤੇ ਜ਼ਖਮ ਸਨ। ਉਸਨੇ ਕਰਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਜ਼ਖਮਾਂ ਦਾ ਚਿੱਠਾ ਐਕਸ. ਪੀ ਐਲ, ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਜ਼ਖਮਾਂ ਦਾ ਚਿੱਠਾ ਐਕਸ. ਪੀ ਐਮ ਅਤੇ ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਜ਼ਖਮਾਂ ਦਾ ਐਕਸ. ਪੀ. ਐਨ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ। ਡੀ. ਐਸ. ਪੀ. ਮੁਹੰਮਦ ਸਫਦਰ ਖਾਨ ਨੇ ਵਕੂਏ ਦੀ ਜਗਹ ਵੀ ਵੇਖੀ ਅਤੇ ਜਗਹ ਦਾ ਨਕਸ਼ਾ ਐਕਸ. ਪੀ ਓ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਨੇ ਜ਼ਖਮੀ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਦੇ ਜ਼ਖਮਾਂ ਦਾ ਡਾਕਟਰੀ ਮੁਆਇਨਾ ਵੀ ਕਰਵਾਇਆ।

9. ਉਪਰਲੇ ਸਬੂਤਾਂ ਦੀ ਰੱਸ਼ਨੀ ਵਿਚ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਪੀਨਲ ਕੋਡ ਦੀ ਦਫ਼ਾ 402 ਬੀ ਵੀ ਆਇਦ ਹੁਦੀ ਜਾਪਦੀ ਸੀ। ਲਿਹਾਜ਼ਾ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਦਾ ਚਲਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਮੁਕਦਮਾ ਚਲਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

10. ਮੁਕਦਮੇ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਇਸਤਰਾਸਾ ਨੇ 12 ਗਵਾਹਾਂ ਦੀ ਤਹਿਕੀਕਾਤ ਕੀਤੀ।

11. ਇੰਡੀਅਨ ਏਅਰ ਲਾਈਨਜ਼ ਦੇ ਇਕ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਕੈਪਟਨ ਟੀ. ਪੀ. ਸਿਨਹਾ, ਏਅਰਲਾਈਨ ਕਮਾਂਡਰ (ਇਸਤਰਾਸਾ ਦਾ ਗਵਾਹ ਨੰਬਰ 1) ਨੇ ਹੇਠ ਲਿਖੀ ਗਵਾਹੀ ਦਿਤੀ:

ਉਹ 1965 ਤੋਂ ਇੰਡੀਅਨ ਏਅਰ ਲਾਈਨਜ਼ ਦੀ ਮੁਲਾਜ਼ਮਤ ਵਿਚ ਸੀ। 29 ਸਿਤੰਬਰ 1981 ਨੂੰ ਉਸ ਨੂੰ ਇੰਡੀਅਨ ਏਅਰ ਲਾਈਨਜ਼ ਦੀ ਫਲਾਈਟ ਨੰਬਰ ਆਈ. ਸੀ. 423 ਤੇ ਦਿਲੀ ਤੋਂ ਸ਼੍ਰੀ ਨਗਰ, ਬਜ਼ਰੀਆ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਵਾਸਤੇ ਬੋਇੰਗ 737 ਦਾ ਜਹਾਜ਼ ਦੇ ਕੇ ਪਾਇਲਟ ਵਜੋਂ ਤਾਈਨਾਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਜਹਾਜ਼ ਪਾਲਮ ਹਵਾਈ ਐਂਡੋ

ਤੋਂ 12-45 ਤੇ ਉਡਿਆ। ਐਸ. ਐਮ. ਡੇਂਬਲਾ ਕੈਪਟਨ ਵਜੋਂ, ਮਹਿਤਾ ਸਟੂਅਰਡ ਵਜੋਂ, ਏ. ਕੁਮਾਰ, ਏ.ਰਜਨੀ ਤੇ ਮਿਸ ਹਸਕਰ ਏਅਰ ਹੋਸਟੈਸ ਵਜੋਂ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਸਨ। ਜਹਾਜ਼ ਤੇ 107 ਬਾਲਗ ਤੇ 4 ਬੱਚੇ ਮੁਸਾਫਿਰ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਕੋਈ 2200 ਫੁਟ ਦੀ ਉਚਾਈ ਤੇ ਉਡ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਮੋਗੇ ਤੋਂ ਜ਼ਰਾਂ ਕੂ ਪਿਛੇ ਸਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕ ਅੰਰਤ ਦੀ ਚੀਕ ਸੁਣੀ। ਇਹ ਕੋਈ ਇਕ ਵਜ ਕੇ 5 ਮਿਟ ਦੀ ਗੱਲ ਹੋਵੇਗੀ। ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਖਤਰਾ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਕੈਪਟਨ ਡੇਂਬਲਾ ਨੇ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੋਲ੍ਹਣ ਵਾਲਾ ਸਵਿਚ ਦਬਿਆ। ਜਿਉਂ ਹੀ ਉਸ ਨੇ ਇਜ ਕੀਤਾ, ਮੁਲਜ਼ਮ ਗਜ਼ਿੰਦਰ ਤੇ ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਕਿਰਪਾਨਾਂ ਲਹਿਰਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਕਾਕਪਿਟ 'ਚ ਦਾਖਿਲ ਹੋਏ। ਮੁਲਜ਼ਮ ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੀ ਕਿਰਪਾਨ ਉਸਦੀ ਧੋਣ ਤੇ ਅਤੇ ਮੁਲਜ਼ਮ ਗਜ਼ਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੀ ਕਿਰਪਾਨ ਡੇਂਬਲਾ ਦੀ ਧੋਣ ਤੇ ਰਖ ਦਿਤੀ। ਡੇਂਬਲਾ ਦੀ ਧੋਣ ਤੇ ਰਖੀ ਕਿਰਪਾਨ ਤੇ ਤਾਜ਼ਾ ਖੂਨ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਹਾਜ਼ ਨੂੰ ਲਾਹੌਰ ਵਲ ਮੋੜ ਲੈਣ ਤੇ ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਜਿਹਾ ਨਾ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਦੇਣਗੇ। ਆਪਣੀਆਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀਆਂ ਤੇ ਜਹਾਜ਼ ਦੇ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ਿੰਦਗਾਨੀਆਂ ਨੂੰ ਖਤਰਾ ਭਾਸਦਿਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜਹਾਜ਼ ਲਾਹੌਰ ਵਲ ਮੋੜ ਲਿਆ। ਇਹ 1 ਵਜ ਕੇ 10 ਮਿਟ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਏਅਰ ਟਰੈਫਿਕ ਕੰਟਰੋਲ ਨਾਲ ਰਾਬਤਾ ਕਾਇਮ ਕੀਤਾ। ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਹਾਕਮਾਂ ਨੇ ਉਸ ਤੋਂ (ਜਹਾਜ਼) ਮੋੜਨ ਦੀ ਵਜ਼ਹ ਪੁੱਛੀ। ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਗਜ਼ਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਲਾਹੌਰ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਦੇ ਹਾਕਮਾਂ ਨੂੰ ਆਖੇ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਹਵਾਈ ਅੱਡਾ ਬੰਦ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਤੇਲ ਥੋੜਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਹਾਕਮਾਂ ਨੂੰ ਦਸ ਦਿਤਾ। ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਹਾਕਮਾਂ ਨੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਵਾਕਫੀ ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ ਕਿਹਾ। ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਹੋਰ ਗੱਲ ਨਾ ਕਰੇ। ਇਸ ਮਗਰੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਾਹੌਰ ਅੱਡੇ ਦੇ ਹਾਕਮਾਂ ਤੋਂ ਲਾਹੌਰ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਤੇ ਜਹਾਜ਼ ਉਤਾਰਣ ਜਾਂ ਨਾ ਉਤਾਰਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਉਡੀਕੇ ਬਿਨਾਂ ਹੀ, ਲਾਹੌਰ ਵਿਚ ਉਤਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਲਾਹੌਰ ਉਤਰ ਰਹੇ ਸਨ ਤਾਂ ਉਪਰ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤੇ ਦੋਹਾਂ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਏ ਕਿ ਉਹ ਲਾਹੌਰ ਉਤਰ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਤੇ ਨਹੀਂ। ਉਹ 1 ਵਜ ਕੇ 20 ਮਿਟ ਤੇ ਲਾਹੌਰ ਉਤਰੇ। ਜਹਾਜ਼ ਰੁਕਦਿਆਂ ਹੀ ਗਜ਼ਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਮਾਣਕਰੋਫੋਨ ਖੋਲ੍ਹ ਲਿਆ ਅਤੇ ਲਾਹੌਰ ਏਅਰ ਟਰੈਫਿਕ ਕੰਟਰੋਲ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਤੁਆਰਫ ਕਰਵਾਇਆ ਕਿ ਉਹ ਦਲ ਖਾਲਸਾ ਦਾ ਮੁਖ ਪੰਚ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਹਾਈਜੈਕ ਕਰਕੇ ਲਾਹੌਰ ਲਿਆਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ (ਸੰਤ) ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਅਤੇ (ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ) ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕੀਤੇ ਹੋਰ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਰਿਹਾਈ ਕਰਵਾਈ ਜਾਵੇ ਤੇ ਚੱਕ ਮਹਿਤਾ ਵਿਚ

ਕਤਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਿਖਾਂ ਦਾ ਬਦਲਾ ਲਿਆ ਜਾਵੇ। ਲਾਹੌਰ ਹਵਾਈ ਐਂਡੇ ਤੇ ਹਾਕਮਾਂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਯਕੀਨ ਦਿਵਾਇਆ ਕਿ ਉਹ ਲਾਹੌਰ ਵਿਚ ਹੀ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਹ ਵੀ ਆਖਿਆ ਕਿ ਉਹ ਇਕ ਜੀਪ ਭੇਜ ਰਹੇ ਹਨ ਤੇ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਇਸ ਜੀਪ ਦੇ ਪਿਛੇ ਲੈ ਆਂਦਾ ਜਾਵੇ। ਜਦੋਂ ਜੀਪ ਆ ਗਈ ਤਾਂ ਗਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਉਸ ਜੀਪ ਦੇ ਪਿਛੇ ਜਹਾਜ਼ ਲਿਜਾਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੇ ਦਿਤੀ। ਉਸ ਨੇ ਜਹਾਜ਼ 1 ਵਜ ਕੇ 30 ਮਿਟ ਤੇ ਪਾਰਕ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਸਾਰੇ ਵਕਤ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ 2 ਜਾਂ ਘਟੋ ਘਟ ਇਕ ਮੁਲਜ਼ਮ ਹਮੇਸ਼ਾ ਕਾਕਪਿਟ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਿਰ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਟਾਇਲਟ ਵੀ ਗਏ ਤਾਂ ਵੀ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਇਕ ਟਾਇਲਟ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਜਗਹ ਇਕ ਹੋਰ ਮੁਲਜ਼ਮ ਲੈ ਲੈਂਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਕੁਲ 5 ਹਾਈਜੈਕਰ ਸਨ। ਥਾਕੀ ਦੋਹਾਂ ਹਾਈਜੈਕਰਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਕਰਨ ਸਿੰਘ ਤੇ ਤੇਜਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਸਨ। ਉਸਨੇ ਫਿਰ ਦਰੁਸਤੀ ਕਰਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੀਜਾ ਮੁਲਜ਼ਮ ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ ਸੀ। ਇਹ ਹਾਲਤ 30 ਸਿਤਬਰ 1981 ਸਵੇਰੇ 8 ਵਜਕੇ 25 ਮਿਟ ਤਕ. ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਕਮਾਂਡੋਜ਼ ਵਲੋਂ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਦੀ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਤਕ ਜਾਰੀ ਰਹੀ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਮੁਲਜ਼ਮ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਹਾਕਮਾਂ ਨਾਲ ਸੰਦੇਬਾਜ਼ੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸੀ ਅਤੇ ਧਮਕੀਆਂ ਦੇਂਦੇ ਰਹੇ ਕਿ ਜੇ ਗਲਬਾਤ ਸਿਰੇ ਨਾ ਚੜੀ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਮੰਗਾਂ ਨਾ ਮੰਨੀਆਂ ਗਈਆਂ ਤਾਂ ਉਹ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਅਤੇ ਇਸ ਤੇ ਸਵਾਰ ਹਰ ਇਕ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਦੇਣਗੇ।

12. ਟੀ. ਪੀ. ਸਿਨਹਾ ਨੇ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਦੀ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਦੇ ਹਾਈਜੈਕਰਾਂ ਵਜੋਂ ਸ਼ਨਾਖਤ ਕੀਤੀ।

13. ਜਿਰਹ ਦੌਰਾਨ ਉਸਨੇ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਤੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਹਥਿਆਰ ਲਿਜਾਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਪਰ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਵਿਚ ਕਿਰਪਾਨ ਲਿਜਾਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਤਾ ਕਿ ਸਿਖਾਂ ਵਾਸਤੇ ਕਿਰਪਾਨ ਮਜ਼ਹਬੀ ਤੌਰ ਤੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਉਸ ਮੁਤਾਬਿਕ ਸਾਰੇ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਕੋਲ ਕਿਰਪਾਨਾਂ ਸਨ ਤੇ ਉਸਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਕੋਈ ਹੋਰ ਹਥਿਆਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਵੇਖਿਆ। ਜੇ ਕਿਰਪਾਨਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਸਨ ਉਹ 9 ਇੰਚ ਲੰਬੀਆਂ ਸਨ। ਉਸਨੇ ਇਹ ਵੀ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਕਾਕਪਿਟ ਤੇ ਕੋਈ ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਦਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਕੋਈ ਕਾਕਪਿਟ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਵੇਖ ਸਕੇ. ਇਸ ਕਰਕੇ ਜਦੋਂ ਤਕ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਨਾ ਖੋਲਿਆ ਜਾਵੇ ਕਾਕਪਿਟ ਦੇ ਅੰਦਰ ਬੈਠਾ ਬੰਦਾ ਕੋਬਿਨ 'ਚ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨਹੀਂ ਦੇਖ ਸਕਦਾ। ਜਦੋਂ ਵਕੂਆ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ ਉਦੋਂ ਕੈਪਟਨ ਤੇ ਕੋ-ਪਾਇਲਟ ਨੇ ਹੈੱਡ-ਫੋਨ ਚਾੜ੍ਹੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਮੁਲਜ਼ਮ ਗਜਿੰਦਰ ਨੇ

ਆਪਣਾ ਹੱਥ ਕਟ ਲਿਆ ਸੀ। ਪਰ ਉਸਨੇ ਗਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਹੱਥ ਤੇ ਜ਼ਖ਼ਮ ਜਾਂ ਖੂਨ ਨਹੀਂ ਸੀ ਵੇਖਿਆ। ਉਸਨੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਆਪਣੀ ਹਿਰਾਸਤ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਪੂਰਾ ਵਕਤ ਉਹ ਆਪਣਾ ਸਿਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮੋੜ ਸਕਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਇਸ ਰਾਏ ਤੋਂ ਨਾਹ ਕੀਤੀ ਕਿ ਇਹ ਸਿਰਫ਼ ਡੋਂਬਲਾ ਹੀ ਸੀ ਜਿਸ ਇਕੱਲੇ ਨੇ ਏਅਰ ਟਰੈਫਿਕ ਲਾਹੌਰ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਉਸ ਮੁਤਾਬਿਕ ਨਾ ਉਸ ਨੇ ਤੇ ਨਾ ਮਿਸਟਰ ਡੋਂਬਲਾ ਨੇ ਹੀ ਲਾਹੌਰ ਏਅਰ ਟਰੈਫਿਕ ਕੰਟਰੋਲ ਨਾਲ ਉਤਰਣ ਦੇ ਟਿਕਾਣੇ ਬਾਰੇ ਗੱਲਬਾਤ ਕੀਤੀ ਸੀ।

13. ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ (ਸੰਤ) ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਾ ਨੂੰ ਇਕ ਕਤਲ ਕੇਸ 'ਚ ਫ਼ਿਫ਼ਤਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਸਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਤਾ ਕਿ (ਸੰਤ) ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਕੇਸ ਝੂਠਾ ਸਾਬਿਤ ਹੋਣ ਮਗਰੋਂ ਕੇਸ ਵਾਪਿਸ ਲੈ ਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਚੰਕ ਮਹਿਤਾ 'ਚ ਸਿਖਾਂ ਦੇ ਕਤਲੇਆਮ ਬਾਰੇ ਪੜ੍ਹਿਆ ਸੀ ਪਰ ਉਸਨੂੰ ਵੇਰਵਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਤਾ। ਉਸ ਨੂੰ ਇਹ ਤਜਵੀਜ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਨੇ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਲਾਹੌਰ ਨੂੰ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਮੋੜਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਜੋ ਸਿਖਾਂ ਤੇ ਹੋ ਰਹੇ ਜ਼ੁਲਮ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਪ੍ਰੋਟੈਸਟ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਕਸਦ ਇਹੀ ਸੀ ਕਿ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਤਵੱਜੋਂ ਇਸ ਪਾਸੇ ਵਲ ਦਿਵਾਈ ਜਾਵੇ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਤੇ ਮਜ਼ਹਬੀ ਹੱਕ ਦਬਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਸ ਨੇ ਇਸ ਤਜਵੀਜ਼ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕੀਤਾ। ਉਸਨੂੰ ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਨੇ ਕਿਸੇ ਮੁਸਾਫ਼ਿਰ ਜਾਂ ਅਮਲੇ ਦੇ ਕਿਸੇ ਮੈਂਬਰ ਨਾਲ ਕੋਈ ਬਦਤਮੀਜ਼ੀ ਜਾਂ ਬਦਸਲੂਕੀ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਜਵਾਬ ਸੀ, 'ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਨੇ ਹਰ ਇਕ ਸਖਸ਼ ਨੂੰ ਧਮਕੀਆਂ ਦੇ ਡਰ ਹੇਠ ਰੱਖਿਆ ਤੇ ਮੇਰੀ ਨਿਗਾਹ 'ਚ ਇਹ ਬਦਸਲੂਕੀ ਹੀ ਸੀ .....' ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਨੇ ਆਪਣੀ ਕਿਰਪਾਨ ਮਿਸ ਹਸ਼ਕਰ ਦੀ ਧੱਠ ਤੇ ਵੀ ਰਖੀ। ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਨੇ ਕਿਸੇ ਮੁਸਾਫ਼ਿਰ ਜਾਂ ਅਮਲੇ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਜਿਸਮਾਨੀ ਜ਼ਖ਼ਮ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਨੇ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਨੇ ਇਹ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿਤੀ ਸੀ ਕਿ ਜਹਾਜ਼ ਵਿਚ ਖਾਣ ਨੂੰ ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ ਹੈ ਉਹ ਮੁਸਾਫ਼ਿਰਾਂ ਨੂੰ ਪਰੋਸਿਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਉਹ ਮੁਸਾਫ਼ਿਰਾਂ ਤੇ ਅਮਲੇ ਨੂੰ ਰਖਵਾਲੀ ਹੇਠ ਟਾਇਲਟ ਜਾਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਵੀ ਦੇਂਦੇ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਸਨੇ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਪੰਜਾਂ ਵਿਚੋਂ ਤਿੰਨਾਂ ਕੋਲ ਤਾਂ ਕਿਰਪਾਨਾਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਉਸਨੇ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਨੇ ਭਾਰਤੀ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਆਪਣੀਆਂ ਮੰਗਾਂ ਮੰਨੇ ਜਾਣ ਵਾਸਤੇ ਵਕਤ ਦੀ ਹਦ ਵੀ ਮੁਕਰਰ ਕੀਤੀ ਸੀ ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ ਉਹ ਹੱਦ ਚੇਤੇ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਪਰ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਵਕਤ ਦੀ ਹਦ ਖਤਮ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕਾਬੂ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਉਸ ਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਪਹਿਲੋਂ ਹੀ ਹਦਾਇਤ ਦਿਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਕੁਝ ਸਿਖ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼

ਅਗਵਾ ਕਰਨਗੇ ਅਤੇ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਲਾਹੌਰ 'ਚ ਲਿਜਾਣ ਵਿਚ ਸਹੂਲਤ ਦੇਣ। ਉਸ ਨੇ ਇਸ ਤਜਵੀਜ਼ ਅਤੇ ਇਹ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਭਾਰਤ 'ਚ ਸਿਖ ਤਹਿਰੀਕ ਨੂੰ ਦਬਾਉਣਾ ਹੈ। ਤਾਂ ਇਨਕਾਰ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਨੂੰ ਬਾਅਦ 'ਚ ਇਹ ਵੀ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਮੁਲਜ਼ਮ ਕਰਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਵੀ ਵਾਰਦਾਤ ਦੇ ਦੋਰਾਨ ਆਪਣਾ ਹੱਥ ਕਟਿਆ ਸੀ।

14. ਉਸਨੇ ਇਹ ਵੀ ਦਸਿਆ ਕਿ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਮੋਗਾ ਲਾਹੌਰ ਤੋਂ 58 ਸਮੁੰਦਰੀ ਮੀਲ* ਹੈ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਹਾਈਜੈਕਿੰਗ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ ਤਾਂ ਇਹ ਵਕਤ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਉਤਰਨ ਦਾ ਸੀ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਉਤਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਚਾਹ-ਪਾਣੀ ਪਰੋਸਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਜਦੋਂ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਨੂੰ ਚਾਹ-ਪਾਣੀ ਪਰੋਸਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਦੋਂ ਹੀ ਕਾਕਪਿਟ 'ਚ ਪਾਇਲਟਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਚਾਹ-ਪਾਣੀ ਪਹਿਲਾਂ ਕਾਕਪਿਟ 'ਚ ਪਾਇਲਟ ਨੂੰ ਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਨੂੰ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਾਲਮ ਹਵਾਈ ਐਂਡੇ ਤੋਂ ਉਡਾਣ ਤੋਂ ਇਕ ਦਮ ਬਾਅਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਕਪ ਚਾਹ ਦਿਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਦਰਅਸਲ ਕੈਬਿਨ 'ਚ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵੀ ਚੀਜ਼ ਪਰੋਸਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਦਬ ਵਜੋਂ ਹੀ ਕੈਪਟਨ ਤੋਂ ਇਹ ਪੁੱਛਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕੀ ਲੈਣਾ ਪਸੰਦ ਕਰਨਗੇ। ਚਾਹ ਮਿਲ ਜਾਣ ਪਿਛੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਉਮੀਦ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਅਮਲੇ ਦਾ ਕੋਈ ਬੇਦਾ ਕਾਕਪਿਟ 'ਚ ਦਾਖਿਲ ਹੋਵੇਗਾ। ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਇਹ ਉਮੀਦ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸੈਕਟਰ ਵਾਸਤੇ ਅਤੇ ਬਦਲਵੇਂ ਏਅਰਪੋਰਟ ਤੇ ਵਾਪਿਸ ਜਾਣ ਜੋਗਾ ਕਾਫੀ ਤੇਲ ਜਮ੍ਹਾਂ ਸਭਨ ਵਜੋਂ 10 ਫੀਸਦੀ ਵਾਧੂ ਤੇਲ ਲਿਜਾਏ। ਆਖਰੀ ਨੁਕਤੇ ਤੋਂ ਉਸ ਦੀ ਮੁਰਾਦ ਸੀ ਕਿ ਸੈਕਟਰ ਵਿਚ ਬਲਣ ਵਾਲੇ ਤੇਲ ਅਤੇ ਬਦਲ ਵਾਲੇ ਹਵਾਈ ਐਂਡੇ ਵਾਸਤੇ ਤੇਲ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ 10 ਫੀਸਦੀ ਵਾਧੂ ਤੇਲ। ਇਹ ਏਨਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਹਵਾਈ ਐਂਡੇ ਤੇ 30 ਮਿੰਟ ਉਡ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਉਸ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਤਸਦੀਕ ਕੀਤਾ ਕਿ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ 'ਚ ਢਾਈ ਘੰਟੇ ਦੀ ਉਡਾਣ ਵਾਸਤੇ ਤੇਲ ਸੀ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਉਹ ਮੋਗੇ ਤੋਂ ਉਡ ਰਹੇ ਸਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਿਰਫ 25 ਮਿੰਟ ਦੀ ਉਡਾਣ ਹੀ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਸ ਵਕਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਤਕਰੀਬਨ 2 ਘੰਟੇ ਦੀ ਉਡਾਣ ਜੋਗਾ ਤੇਲ ਸੀ। ਇਕ ਸਵਾਲ ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਦਖਲ-ਅੰਦਾਜ਼ੀ ਤੋਂ ਲਾਹੌਰ ਹਵਾਈ ਐਂਡੇ ਤੇ ਉਤਰਨ ਤਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ 10 ਮਿੰਟ ਲਗੇ।

15. ਉਸਨੇ ਜਿਹੜੀ ਚੀਜ਼ ਕੈਪਿਟਨ ਵਿਚੋਂ ਸੁਣੀ ਸੀ ਉਸ ਬਾਰੇ ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਇਹ ਪਛਾਣ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰ ਸਕਿਆ ਕਿ ਚੀਜ਼ ਏਅਰ ਹੋਸਟੈਸਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਇਕ ਦੀ ਸੀ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਮੁਸਾਫਿਰ ਦੀ ਜਾਂ ਇਹ ਵੀ ਕਿ ਇਹ ਕਿਸੇ ਅੰਰਤ ਦੀ ਚੀਜ਼ ਸੀ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ

ਉਹ ਪਹਿਲਾਂ ਆਖ ਚੁਕਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਚੀਕ ਇਕ ਅੰਰਤ ਦੀ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਇਸ ਬਾਰੇ ਆਪਣੀ ਅਤੀ ਕਾਇਮ ਰਖੀ ਕਿ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰ ਇਕ ਅੰਰਤ ਦੀ ਚੀਕ ਹੋਵੇਗੀ। ਉਸ ਨੇ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਇਕ ਅੰਰਤ ਦੀ ਚੀਕ ਨਾ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਹਾਈਜੈਕਿੰਗ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋ ਸਕਣੀ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਹੋਰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਸ ਸੂਰਤ ਵਿਚ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਖੁਲਣਾ। ਉਸ ਮੁਤਾਬਿਕ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਦੇ ਹਥ ਦੇ ਕਟੇ ਜਾਣ ਅਤੇ ਖੂਨ ਦੇ ਦਿਸਣ ਦੇ ਨਾਲ ਅੰਰਤ ਦੀ ਚੀਕ ਨਿਕਲੀ। ਉਸ ਨੇ ਇਸ ਤਜਵੀਜ਼ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕੀਤੀ ਕਿ ਕਾਕਪਿਟ ਦਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਖੁਲ੍ਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਚੀਕ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਬਾਅਦ 'ਚ ਘੜ ਕੇ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕੀਤੀ ਗਈ।

17. ਇਕ ਹੋਰ ਸਵਾਲ ਦੇ ਜਵਾਬ 'ਚ ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਨੇ ਕਾਕਪਿਟ 'ਚ ਦਾਖਿਲ ਹੋਣ ਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੀ ਹਦਾਇਤ ਇਹ ਕੀਤੀ ਕਿ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਨੂੰ ਲਾਹੌਰ ਮੌੜ ਲਿਆ ਜਾਵੇ। ਉਸ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸਹੀ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਦੀ ਹਦਾਇਤ ਤੇ ਅਮਲ ਵਜੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜਹਾਜ਼ ਨੂੰ ਲਾਹੌਰ 'ਚ ਉਤਾਰਿਆ।

18. ਇਕ ਹੋਰ ਸਵਾਲ ਦੇ ਜਵਾਬ 'ਚ ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਕੋਲ ਜੋ ਕਿਰਪਾਨਾਂ ਸਨ ਉਹ ਕਾਨੂੰਨ ਮੁਤਾਬਿਕ ਹੀ ਸਨ ਯਾਨਿ ਕਿ ਕਾਇਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਅਜਿਹੀਆਂ ਕਿਰਪਾਨਾਂ ਲਿਜਾਉਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿਚਲੀਆਂ ਕਿਰਪਾਨਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਾਨੂੰਨੀ ਹੱਕ ਸੀ। ਉਸਨੂੰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਤਾ ਕਿ ਹੋਰ ਸਿਖ ਮੁਸਾਫ਼ਿਰਾਂ ਕੋਲ ਵੀ ਕਿਰਪਾਨਾਂ ਸਨ।

19. ਉਸਨੇ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਲਾਹੌਰ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਦੇ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਦਸਿਆ ਜਾਣਾ ਗਲਤ ਸੀ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਹਵਾਈ ਅੱਡਾ ਬੰਦ ਹੋ ਚੁਕਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਤੇਲ ਦੀ ਕਮੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਿਰਫ਼ ਇਕ ਬਹਾਨਾ ਹੀ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਣਾ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਦੇ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਇਸ਼ਾਰਾ ਹੈ ਕਿ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਲਾਹ ਦਿਤੀ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਇਹ ਬਹਾਨਾ ਲਾਵੇ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਹਵਾਈ ਅੱਡਾ ਬੰਦ ਹੋ ਚੁਕਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਤੇਲ ਦੀ ਕਮੀ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਆਖਿਆ ਕਿ ਜੇਕਰ ਮੁਲਜ਼ਮ ਅਜਿਹੀ ਸਲਾਹ ਨਾ ਵੀ ਦੇਂਦੇ ਤਾਂ ਵੀ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਦੀ ਹਦਾਇਤ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਕਰਨ ਤੋਂ ਸਿਵਾ ਕੋਈ ਚਾਰਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਤੇ ਜੇ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਨੇ ਇਹ ਉਸ ਤੇ ਛੱਡ ਦਿਤਾ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਉਹ ਜੋ ਮਰਜ਼ੀ ਆਖੇ ਤਾਂ ਵੀ ਉਸ ਨੇ ਉਹੀ ਬਹਾਨਾ ਬਨਾਉਣਾ ਸੀ ਜਿਸ ਦੀ ਕਿ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਨੇ ਸਲਾਹ ਦਿਤੀ ਸੀ।

20. ਅਮਿਤਾ ਕੁਮਾਰ (ਇਸਤਰਾਸਾ ਦਾ ਗਵਾਹ ਨੰਬਰ 2) ਇੰਡੀਅਨ ਹਵਾਈ

ਜਹਾਜ਼ ਦੀਆਂ ਏਅਰ ਹੋਸਟੈਸਜ਼ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਕੈਬਿਨ 'ਚ ਹੋਈ ਵਾਰਦਾਤ ਦੇ ਇਕ ਹਿਸੇ ਦਾ ਚਸਮਦੀਦ ਹਾਲ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਦਾ ਸਾਰ ਇੰਜ ਹੈ:

ਉਹ, ਰਜਨੀ ਤੇ ਹਸਕਰ, ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ 'ਚ ਏਅਰ ਹੋਸਟੈਸਜ਼ ਵਜੋਂ ਰਾਜਿਰ ਸਨ। ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਉਡਿਆ ਅਤੇ 20-25 ਮਿੰਟ ਦੀ ਉਡਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਕਿਰਪਾਨਾਂ ਲਈ 2 ਬੰਦਿਆਂ ਦੇ ਕਾਕਪਿਟ 'ਚ ਦਾਖਿਲ ਹੋਣ ਵਲ, ਉਸ ਦਾ ਧਿਆਨ ਖਿਚਿਆ ਗਿਆ। ਉਹ ਦੋ ਸ਼ਖਸ ਮੁਲਜ਼ਮ ਗਜ਼ਿਦਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ਸਨ। ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਹੀ ਉਸਨੇ ਤਕਿਆ ਕਿ ਬਾਕੀ ਦੇ ਤਿੰਨ ਮੁਲਜ਼ਮ ਨਾਅਰੇ ਲਾ ਰਹੇ ਸਨ ਤੇ ਹਰ ਇਕ ਨੂੰ ਧਮਕੀ ਦੇ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਜਹਾਜ਼ ਨੂੰ ਉਡਾ ਦੇਣਗੇ ਤੇ ਜੇ ਵੀ ਹਿਲੇਗਾ ਉਸ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਦੇਣਗੇ। ਉਹ ਜਦੋਂ ਤਕ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਨੂੰ ਲਾਹੌਰ ਤਕ ਨਾ ਲੈ ਆਏ ਉਦੋਂ ਤਕ ਅਜਿਹਾ ਜਾਰੀ ਰਹਿਆ। 29 ਸਿਤੰਬਰ 1981 ਨੂੰ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਤੇ ਪੂਰੀ ਰਾਤ ਤਕ ਉਹ ਬੰਦਿਸ਼ 'ਚ ਰਹੇ। ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਜਦੋਂ ਅਖੀਰ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਕਮਾਂਡੋਜ਼ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਉਹ ਆਜ਼ਾਦ ਕੀਤੇ ਗਏ ਉਦੋਂ ਤਕ ਉਹ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਦੇ ਇਖਤਿਆਰ 'ਚ ਰਹੇ। ਉਸਨੇ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ, ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ ਤੇ ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ, ਵਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਮਾਂਡੋਜ਼ ਨੇ ਕਿਰਪਾਨਾਂ ਸਮੇਤ ਕਾਬੂ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਅਖੌਤੀ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਅਤੇ ਕਮਾਂਡੋਜ਼ ਵਿਚ ਹੋਈ ਹਥਪਾਈ ਦੌਰਾਨ ਮੁਲਜ਼ਮ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋ ਗਏ ਸਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਮੁਲਜ਼ਮ ਗਜ਼ਿਦਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਵੀ ਕਮਾਂਡੋਜ਼ ਨੇ ਕਾਬੂ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ। ਕਮਾਂਡੋ ਐਕਸ਼ਨ ਤੋਂ ਕੁਝ ਚਿਰ ਪਹਿਲੋਂ ਮੁਲਜ਼ਮ ਕਰਨ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਤੇਜਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਇਕ ਪੁਲੀਸ ਅਫਸਰ ਨਾਲ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ 'ਚੋਂ ਬਾਹਰ ਜਾ ਚੁਕੇ ਸਨ।

21. ਜਿਰਹ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਉਸਨੇ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਸਨਾਖਤੀ ਪਰੇਡ 'ਚ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਦੀ ਸਨਾਖਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤੀ, ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਵਾਂ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਕਰਕੇ ਜਾਣਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਵਾਰਦਾਤ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਉਹ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਨਾਂ ਲੈ ਕੇ ਬੁਲਾਂਦੇ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਸ ਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਹਾਈਜੈਕਿੰਗ ਦੀ ਵਾਰਦਾਤ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ (ਸੰਤ) ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਕਰਕੇ ਪੰਜਾਬ 'ਚ ਗਤਬਤ ਚਲ ਰਹੀ ਸੀ। ਉਸਨੂੰ ਚੰਕ ਮਹਿਤਾ ਦੀ ਵਾਰਦਾਤ ਬਾਰੇ ਵੀ ਪਤਾ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਅਖੌਤੀ ਤੌਰ ਤੇ 100 ਸਿਖ ਮਾਰੇ ਗਏ ਸਨ।

21. ਉਸ ਮੁਤਾਬਿਕ ਜਦੋਂ ਵਾਰਦਾਤ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ ਤਾਂ ਮੁਲਜ਼ਮ ਚੌਥੀ ਪਾਲ ਵਿਚ ਬੈਠੇ

ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ 3 ਇਕੱਠੇ ਬੈਠੇ ਸਨ। ਉਸਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਦੇ ਵੇਖਿਆ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਸੀਟਾਂ ਤੋਂ ਉੱਠੇ ਉਸਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੇ 2 ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਕਾਕਪਿਟ 'ਚ ਵੜਦਿਆਂ ਵੇਖਿਆ ਉਦੋਂ ਉਹ ਚਾਹ-ਪਾਣੀ ਅੱਧਾ ਕੁ ਵਰਤਾ ਚੁਕੀ ਸੀ। ਉਸ ਵਕਤ ਉਹ ਆਪਣੀ ਗੈਲਰੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਹਿੱਸੇ ਵਿਚ ਸੀ ਅਤੇ ਰਜਨੀ ਤੇ ਹਸਕਰ ਅਗਲੇਰੀ ਗੈਲਰੀ ਵਿਚ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਕਾਕਪਿਟ 'ਚ ਦਾਖਿਲ ਹੋਏ ਤਾਂ ਦੂਜੇ ਤਿੰਨ ਮੁਲਜ਼ਮ ਆਪਣੀਆਂ ਸੀਟਾਂ ਤੋਂ ਉਠਕੇ ਲਾਘੇ ਵਿਚ ਆ ਖੜੇ। ਉਹ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਜ਼ਿੰਦਾਬਾਦ ਦੇ ਨਾਅਰੇ ਲਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਸ ਨੇ ਇਸ ਤਜਵੀਜ਼ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਸ਼ਨਾਖਤ ਕਰਵਾਉਣ ਤੋਂ ਇਕ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਉਸਨੂੰ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਦਿਖਾਏ ਗਏ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਉਸਨੂੰ ਇਹ ਤਜਵੀਜ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ 4 ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਨੀ ਉਸ ਵਾਸਤੇ ਗੌਰ-ਮੁਮਕਿਨ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਿਸ ਸ਼ਖਸ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਦੀ ਧਮਕੀ ਦਿਤੀ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਭੁੱਲੇਗੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ, ਜਿਸ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਜਾਨ ਬਚਾਈ ਹੋਵੇ।

22. ਉਸਨੇ ਹੋਰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਝੋਲਿਆਂ ਵਿਚ ਪਾਈ ਰਖੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਹੋਰ ਵੀ ਅਸਲਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਉਡਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਸਮੱਗਰੀ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਕੋਈ ਅਜਿਹੀ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਵੇਖੀ ਸੀ।

23. ਉਸਨੇ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਨੇ ਕੁਝ ਮੁਸਾਫਿਰ ਆਜ਼ਾਦ ਕਰ ਦਿਤੇ ਸਨ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਕ ਅੰਰਤ ਮੁਸਾਫਿਰ ਨੂੰ ਛਡਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਫਿਰ ਬਿਦੇਸ਼ੀਆਂ ਤੇ ਸਿਖ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਨੂੰ ਆਜ਼ਾਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਕ ਬੀਮਾਰ ਅੰਰਤ ਨੂੰ ਆਜ਼ਾਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

24. ਜਦੋਂ ਮੁਲਜ਼ਮ ਕਰਨ ਸਿੰਘ ਤੇ ਤੇਜਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਇਕ ਪ੍ਰਾਕਿਸ਼ਤਾਨੀ ਅਫਸਰ ਨਾਲ ਬਾਹਰ ਗਏ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਕਿਰਪਾਨਾਂ ਲਿਜਾਂਦਿਆਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਵੇਖਿਆ।

25. ਉਸਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ (ਸੰਤ) ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਾ ਇਕ ਆਗੂ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਹਿ ਸਕਦੀ ਕਿ ਉਹ ਸਿਖਾਂ ਦਾ ਇਕ ਰੂਹਾਨੀ ਆਗੂ ਹੈ ਜਾਂ ਸਿਆਸੀ।

26. ਇਕ ਹੋਰ ਸਵਾਲ ਦੇ ਜਵਾਬ 'ਚ ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਬਤੌਰ ਏਅਰ ਹੋਸਟੈੱਸ ਉਨ੍ਹਾਂ

ਨੂੰ ਹਾਈਜੈਕਿੰਗ ਦੀ ਸੂਰਤ ਵਿਚ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਸਲੂਕ ਬਾਰੇ ਹਦਾਇਤਾਂ ਦਿਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹਦਾਇਤਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਾਈਜੈਕਿੰਗ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਅਤੇ ਹਾਈਜੈਕਰ ਜਿਵੇਂ ਆਖਣ ਉਵੇਂ ਹੀ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

27. ਉਸ ਨੇ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਲਾਹੌਰ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਤੇ ਉਤਰਨ ਮਗਰੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਨੂੰ ਚਾਹ ਵਗੇਰਾ ਪਰੋਸ ਲਈ ਜਾਵੇ ਪਰ ਚਾਹ ਵਰਤਾਉਣ ਦੌਰਾਨ ਮੁਲਜ਼ਮ ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਘੁੰਮਦੇ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਸਨੇ ਇਸ ਤਜਵੀਜ਼ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕੀਤਾ ਕਿ 29 ਤਾਰੀਖ ਦੀ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਉਹ ਨਿਸਲ ਹੋ ਗਈ ਸੀ ਤੇ ਸੱਟਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਮਲੇ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਮੈਂਬਰ ਵੀ ਸੁੱਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਹਰ ਵੇਲੇ ਇਹ ਸੋਚ ਸੀ ਕਿ ਕੁਝ ਨਾ ਕੁਝ ਵਾਪਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਆਰਾਮ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਹੋਰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਨੇ ਰਲ ਕੇ ਨਾਅਰੇ ਲਾਉਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤੇ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਅਰੇ ਸਨ: 'ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਜ਼ਿੰਦਾਬਾਦ,' 'ਲੈ ਕੇ ਰਹਾਂਗੇ, ਖਾਲਿਸਤਾਨ' ਅਤੇ 'ਖੂਨ ਕਾ ਬਦਲਾ ਖੂਨ'। ਉਸ ਨੇ ਤਜਵੀਜ਼ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇਸ ਵਾਰਦਾਤ ਨੂੰ ਇੰਡੀਅਨ ਮੀਡੀਆ ਵਿਚ ਸਿੱਖਾਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਹਿਰੀਕ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਰੋਜ਼ਿਸ਼ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਸੀ।

28. ਰਜਨੀ ਹਸ਼ਰਮ (ਇਸਤਰਾਸਾ ਦਾ ਗਵਾਹ ਨੰਬਰ 3) ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ 'ਚ ਸਵਾਰ ਦੂਜੀਆਂ ਦੋ ਏਅਰ ਹੋਸਟੈੱਸਜ਼ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਹੇਠ ਲਿਖੀ ਗਵਾਹੀ ਦਿਤੀ:—
'ਜਦੋਂ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ 20-25 ਮਿੰਟ ਦੀ ਉਡਾਣ ਕਰ ਚੁਕਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਕਰਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਟਾਇਲਟ ਦੇ ਬਾਹਰ ਹੱਥ 'ਚ ਕਿਰਪਾਨ ਫੜੀ ਵੇਖਿਆ। ਉਸਨੇ ਉਸ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਖੱਬੇ ਹੱਥ ਦੀ ਉਂਗਲ ਕਟੀ। ਫਿਰ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਕਿਰਪਾਨ ਮੁਲਜ਼ਮ ਗਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿਤੀ। ਏਨੇ ਵਿਚ ਹੀ ਮੁਲਜ਼ਮ ਗਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ਕਾਕਪਿਟ ਵਲ ਦੌੜੇ ਅਤੇ ਕਰਨ ਸਿੰਘ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਹਿੱਸੇ ਵਲ ਦੌੜਿਆ। ਫਿਰ ਦੂਜੇ ਤਿੰਨ ਮੁਲਜ਼ਮ ਕਰਨ ਸਿੰਘ, ਤੇਜਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ ਖੜੇ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ 'ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਜ਼ਿੰਦਾਬਾਦ' ਦੇ ਨਾਅਰੇ ਲਾਉਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤੇ। ਉਹ ਆਖ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਹਿਮ ਮਕਸਦ (ਸੇਤ) ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਦੀ ਰਿਹਾਈ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ 100 ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਕਤਲ ਦਾ ਬਦਲਾ ਲੈਣਗੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਨੂੰ ਧਮਕੀਆਂ ਦੇਂਦਿਆਂ ਆਖਿਆ ਕਿ ਜੇ ਕਰ ਕੋਈ ਵੀ

ਅਪਣੀ ਜਗਹ ਤੋਂ ਹਿਲਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਜਹਾਜ਼ ਨੂੰ ਉਡਾ ਦੇਣਗੇ। ਜਹਾਜ਼ ਨੂੰ ਲਾਹੌਰ ਮੋੜਿਆ ਗਿਆ ਜਿਥੇ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਉਤਾਰਿਆ ਗਿਆ। ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 30 ਸਿਤੰਬਰ 1981 ਤਕ. ਉਦੋਂ ਤਕ ਧਮਕਾਈ ਰੱਖਿਆ ਜਦੋਂ ਤਕ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਗਜ਼ਿਦਰ ਸਿੰਘ, ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ, ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ, ਨੂੰ ਕਮਾਂਡੋਜ਼ ਨੇ ਕਾਬੂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰ ਲਿਆ। ਉਸ ਤੋਂ ਕੁਝ ਚਿਰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕਰਨ ਸਿੰਘ ਤੇ ਤੇਜਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਇਕ ਪੁਲੀਸ ਅਫਸਰ ਨਾਲ ਜਹਾਜ਼ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਜਾ ਚੁਕੇ ਸਨ।

29. ਜਿਹੜੇ ਦੋਰਾਨ ਇਕ ਸਵਾਲ ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਵਿਚੋਂ 2 ਜਣੇ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਦੇ ਖਬੇ ਪਾਸੇ ਸੀਟ ਨੰਬਰ 8 ਬੀ ਅਤੇ 8 ਸੀ ਤੇ ਬੈਠੇ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਹਾਈਜੈਕਿੰਗ ਦੀ ਵਾਰਦਾਤ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ ਉਹ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਨੂੰ ਚਾਹ ਪਾਣੀ ਦੀਆਂ ਬਾਲੀਆਂ (ਟਰੇਅ) ਫੜਾ ਚੁਕੇ ਸਨ। ਉਸਨੇ ਇਹ ਵੀ ਦਸਿਆ ਕਿ ਜਦੋਂ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀਆਂ ਸੀਟਾਂ ਤੋਂ ਨਾ ਹਿਲਣ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਹੁਕਮ ਦੀ ਤਾਮੀਲ ਕੀਤੀ ਕਿਉਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਧਮਕੀਆਂ ਸ਼ਾਮਿਲ ਸਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਕਿਰਪਾਨਾਂ ਵੀ ਸਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਨਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਹੀ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਕੋਈ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ। ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ 'ਚ ਆਪਣੀ ਇਸ ਬੇਦਿਸ਼ ਦੇ ਦੋਰਾਨ ਜਦੋਂ ਵੀ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿਤੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਨੂੰ ਚਾਹ-ਪਾਣੀ ਦਿਤਾ।

30. ਉਸ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਪਾਲਮ ਹਵਾਈ ਐਂਡੇ ਤੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤਕ ਉਡਾਣ ਦਾ ਵਕਤ 45 ਮਿੰਟ ਹੈ ਅਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੋਂ ਸ਼੍ਰੀਨਗਰ ਤਕ 35 ਤੇ 40 ਮਿੰਟ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਲਗਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਮਗਰੋਂ ਹਵਾਈ ਐਂਡੇ ਦੇ ਅਫਸਰਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਬੜਾ ਚੰਗਾ ਸਲੂਕ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਰੱਬ ਦਾ ਸ਼ੁਕਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਹਾਈਜੈਕਿੰਗ ਖਤਮ ਹੋ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਕੋਈ ਅਣਸੁਖਾਵੀਂ ਵਾਰਦਾਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਵੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਈ ਕਿ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਕੋਲ ਕੋਈ ਸਿਕਾ ਬਾਰੂਦ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਦਾਅਵੇ ਨਾਲ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਪੁਲੀਸ ਕੋਲ ਦਿਤੀ ਗਵਾਹੀ (ਐਕਸ. ਡੀ ਈ) ਵੇਲੇ ਆਖਿਆ ਸੀ ਕਿ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਕੋਲ 5 ਕਿਰਪਾਨਾਂ ਸਨ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਉਸ ਨੇ ਉਸ ਵਿਚ 2 ਕਿਰਪਾਨਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਇਸ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਕੋਲ ਸਿਰਫ 2 ਕਿਰਪਾਨਾਂ ਸਨ ਅਤੇ ਪੁਲੀਸ ਕੋਲ ਗਵਾਹੀ ਵਿਚ ਉਸਨੇ ਸਿਰਫ 2 ਕਿਰਪਾਨਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਪੁਲੀਸ ਨੇ ਉਸ ਤੋਂ ਜੋ ਪੁੱਛਿਆ ਸੀ, ਉਸਨੇ ਉਸ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦਿਤਾ ਸੀ।

31. ਜਦੋਂ ਉਸ ਤੋਂ ਇਹ ਸਵਾਲ ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਕੀ ਕਮਾਂਡੋ ਐਕਸ਼ਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਹਥਲਾ ਸਾਮਾਨ ਤੇ ਹੋਰ ਚੀਜ਼ਾਂ ਪਿਛੇ ਛੱਡਕੇ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਦੀਆਂ ਪੌੜੀਆਂ ਉਤਰ ਕੇ ਢਿੱਡ ਪਰਨੇ ਲੋਟ ਜਾਣ ਵਾਸਤੇ ਆਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਹਾਂ ਵਿਚ ਜਵਾਬ ਦਿਤਾ।

32. ਜਦੋਂ ਕਰਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣਾ ਹੱਥ ਕਟਿਆ ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਲਾਲ ਚੀਜ਼ ਨਿਕਲਦੀ ਵੇਖੀ। ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਕੋਈ ਲਾਲ ਚੀਜ਼ ਵਗਦੀ ਵੇਖੀ ਸੀ ਤਾਂ ਇਹ ਆਖਣ ਦਾ ਇਕ ਤਰੀਕਾ ਸੀ ਕਿ ਜਦੋਂ ਉਸਨੇ ਆਪਣੀ ਉਂਗਲ ਕੱਟੀ ਤਾਂ ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਖੂਨ ਵਗ ਰਿਹਾ ਸੀ।

33. ਇਸਤਗਾਸਾ ਦੇ ਬਾਕੀ ਗਵਾਹ ਦੇ ਵੱਡੇ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਨੁਸਰਤ ਉਲਾ ਖਾਨ (ਗਵਾਹ ਨੰਬਰ 4) ਤੇ ਸ਼ਾਹਿਦ ਰਜ਼ਾ (ਗਵਾਹ ਨੰਬਰ 5), ਜੋ ਕਿ 29-9-1981 ਨੂੰ ਲਾਹੌਰ ਏਅਰ ਟਰੇਫਿਕ ਕੰਟਰੋਲ ਨਾਲ ਵਾਸਤਾ ਸਨ, ਪਹਿਲੇ ਹਿੱਸੇ ਵਿਚ ਰਖੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਨਜ਼ਰ ਹੁਸੈਨ ਐਸ. ਐੱਚ. ਓ. (ਗਵਾਹ ਨੰਬਰ 6), ਮੁਹੰਮਦ ਰਫੀਕ ਏ. ਐਸ. ਆਈ. (ਗਵਾਹ ਨੰਬਰ 7), ਚੰਧਰੀ ਬਸ਼ੀਰ ਅਹਿਮਦ ਸੁਪਰਡੈਂਟ ਪੁਲੀਸ (ਗਵਾਹ ਨੰਬਰ 10), ਮੁਹੰਮਦ ਸਫਦਰ ਖਾਨ ਡੀ. ਐਸ. ਪੀ. (ਗਵਾਹ ਨੰਬਰ 12), ਤੇ ਰਾਏ ਸੁਬੀਰ ਅਹਿਮਦ ਮਨਿਸਟਰੇਟ (ਗਵਾਹ ਨੰਬਰ 9), ਜੋ ਕਿ ਵਖ ਵਖ ਹੈਸੀਅਤ ਵਿਚ ਤੇ ਵਖ ਵਖ ਪੜਾਵਾਂ ਤੇ ਪੜਤਾਲ ਵਾਸਤੇ ਤਾਈਨਾਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ — ਦੂਜੇ ਹਿੱਸੇ ਵਿਚ ਰਖੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਪਿੱਛੇ ਰਹਿ ਜਾਂਦੇ ਹਨ: ਉਮਰ ਖਾਨ ਅਫਰੀਦੀ (ਗਵਾਹ ਨੰਬਰ 8), ਜਿਸ ਨੇ ਲਾਹੌਰ ਡਵੀਜ਼ਨ ਦੇ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੀ ਹੈਸੀਅਤ ਵਿਚ, ਜਹਾਜ਼ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋਣ ਤੇ ਪਹਿਲਾਂ, ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਨਾਲ ਸਮਝੌਤੇ ਵਾਸਤੇ ਗਲਬਾਤ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਬਰਗੇਡੀਅਰ ਤਾਰਿਕ ਮੁਹੰਮਦ (ਗਵਾਹ ਨੰਬਰ 12), ਜਿਸਨੇ ਕਮਾਂਡੋ ਐਕਸ਼ਨ ਨੂੰ ਕਾਮਯਾਬੀ ਨਾਲ ਸਰਅੰਜਾਮ ਕੀਤਾ।

34. ਨੁਸਰਤ-ਉਲਾ-ਖਾਨ (ਇਸਤਗਾਸਾ ਦਾ ਗਵਾਹ ਨੰਬਰ 4) ਏਅਰ ਟਰੇਫਿਕ ਕੰਟਰੋਲ ਅਫਸਰ ਸੀ ਅਤੇ 29-9-1981 ਨੂੰ ਲਾਹੌਰ ਹਵਾਈ ਔਡੋ ਤੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਏਅਰ ਟਰੇਫਿਕ ਕੰਟਰੋਲ ਅਫਸਰ ਵਜੋਂ ਡਿਊਟੀ ਤੇ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਦਾ ਨਿਚੋੜ ਇੰਜ ਹੈ:

‘ਉਹ, ਅਤੇ ਯਕੂਬ ਸਤੀ ਏਅਰ ਟਰੇਫਿਕ ਕੰਟਰੋਲ ਤੇ ਡਿਊਟੀ ਦੇ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਕਰੀਬ ਭਾਰਤੀ ਵਕਤ ਦੇ ਸਾਢੇ ਬਾਰਾਂ ਵਜੇ ਇੰਡੀਅਨ ਏਅਰ ਲਾਈਨ ਦੀ ਫਲਾਈਟ ਨੰਬਰ

ਆਈ. ਸੀ. 423 ਨੇ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਕੰਟਰੋਲ ਟਾਵਰ ਨਾਲ ਰਾਬਤਾ ਬਣਾਇਆ ਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੇਲ ਦੀ ਕਮੀ ਕਰਕੇ ਹੰਗਾਮੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਨੂੰ ਲਾਹੌਰ ਲਿਆ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਸ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਉਹ ਜਹਾਜ਼ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਉਤਾਰੇ। ਉਸ ਦਾ ਜਵਾਬ ਸੀ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਹਵਾਈ ਔਡਾ ਬੰਦ ਹੋ ਚੁਕਾ ਹੈ। ਪੁਛਗਿਛ ਕਰਨ ਤੇ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਜਹਾਜ਼ ਵਿਚ ਇਕ ਘੰਟੇ ਜੰਗਾ ਤੇਲ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ (ਨੁਸਰਤ ਉਲਾ ਖਾਨ ਨੇ) ਏਅਰ ਪੋਰਟ ਮੈਨੇਜਰ ਸ਼ਾਹਿਦ ਰਜ਼ਾ ਨਾਲ ਰਾਬਤਾ ਕਾਇਮ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਇਤਲਾਹ ਦਿਤੀ। ਉਸ ਦੌਰਾਨ ਜਹਾਜ਼ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਵਾਲਾਂ ਦਾ ਜਵਾਬ ਨਾ ਦਿਤਾ। ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਤਲਾਹ ਦਿਤੀ ਕਿ ਉਹ ਪਟੜੀ ਨੰਬਰ 36 ਉੱਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਰੀ ਝੰਡੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਉਤਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਦੋ ਮਿੰਟ ਬਾਅਦ ਉਹ ਜਹਾਜ਼ ਨਾਲ ਰਾਬਤਾ ਬਣਾ ਲੈਣ ਵਿਚ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋ ਗਏ। ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਹਾਕਾਂ ਦਾ ਜਵਾਬ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦੇ ਰਹੇ ਤਾਂ ਇਕ ਜਣੇ, ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਣਾ ਨਾਂ ਗਜ਼ਿਦਰ ਸਿੰਘ ਦਸਿਆ, ਨੇ ਜਵਾਬ ਦਿਤਾ ਕਿ ਉਹ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੀ ਤਹਿਰੀਕ ਦਾ ਇਕ ਮੈਂਬਰ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਲਾਹੌਰ ਨੂੰ ਹਾਈਜੈਕ ਕਰਕੇ ਲੈ ਆਏ ਹਨ। ਉਸਨੇ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਕਿ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਗੂ (ਸ਼ੇਖ) ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਾ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਕਰੀਬ 100 ਸਿੱਖ ਮਾਰ ਦਿਤੇ ਹਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਕਸਦ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਸਿੱਖਾਂ ਉੱਤੇ ਹੋ ਰਹੇ ਜ਼ੁਲਮ ਬਾਰੇ ਦਸਣਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਭਾਰਤੀ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਨੂੰ ਪਾਕਿਸਟਾਨ 23 ਤੇ ਪਾਰਕ ਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੇ ਦਿਤੀ। ਤਕਰੀਬਨ ਦੁਪਹਿਰ ਇਕ ਵਜੇ ਮੁਲਜ਼ਮ ਗਜ਼ਿਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਦੱਬਾਰਾ ਆਖਿਆ ਕਿ ਉਹ ਕਿਸੇ ਸੀਨੀਅਰ ਅਫਸਰ ਨਾਲ ਗਲਬਾਤ ਕਰਨੀ ਚਾਹਵੇਗਾ। ਉਸ ਨੇ ਇਸ ਬਾਰੇ ਏਅਰ ਪੋਰਟ ਮੈਨੇਜਰ ਸ਼ਾਹਿਦ ਰਜ਼ਾ ਨੂੰ ਇਤਲਾਹ ਦੇ ਦਿਤੀ।

35. ਜਿਰਹ ਦੇ ਇਕ ਸਵਾਲ ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਹਾਜ਼ ਵਿਚੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਿਸ ਨੇ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਉਸ ਨੇ ਆਪਣਾ ਤੁਆਰਫ਼ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰਾਇਆ ਤੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਹ ਭਾਰਤੀ ਹਵਾ ਵਿਚ ਸੀ। ਜਿਸ ਅਜੀਬ ਲੱਛਣਾਂ 'ਚ ਉਹ ਸ਼ਖਸ ਬੋਲ ਰਿਹਾ ਸੀ ਉਸ ਤੋਂ ਇਹ ਜਾਪਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਦਾ ਪਾਇਲਟ ਜਾਂ ਕੋਈ ਵੱਡਾ ਅਫਸਰ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਦਸਿਆ ਕਿ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿ ਹਾਈਜੈਕ ਕੀਤਾ ਜਹਾਜ਼ ਲਾਹੌਰ ਉਤਰਦਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਏਅਰਪੋਰਟ ਅਫਸਰਾਂ ਨਾਲ ਰਾਬਤਾ ਕਾਇਮ ਕਰਕੇ ਪਤਾ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਹਵਾਈ ਔਡਾ, ਦਰਅਸਲ, ਬੰਦ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਇਆ। 'ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਕੋਲ ਕਾਫੀ ਤੇਲ ਨਹੀਂ ਹੈ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਹਵਾਈ ਔਡਾ ਬੰਦ ਹੈ' ਵਾਲੀ ਇਤਲਾਹ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਿਲ 'ਚ ਸ਼ੱਕਾ ਭਰ ਦਿਤਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ

ਸਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਅਜਿਹੀ ਸੂਰਤ ਵਿਚ, ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਜਹਾਜ਼ ਉਤਾਰਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਦਿਤੀ ਜਾਂਦੀ। ਉਸਨੇ ਇਸ ਤਜਵੀਜ਼ ਤੋਂ ਨਾਂਹ ਕੀਤੀ ਕਿ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਇਕ ਨਾ ਵਰਤੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਪਟੜੀ ਤੇ ਉਤਰਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਇਹ ਤਜਵੀਜ਼ ਮੰਨ ਲਈ ਕਿ ਹਾਈਜੈਕ ਕੀਤੇ ਜਹਾਜ਼ ਦੇ ਕਮਾਂਡਰ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਏਨਾ ਵਕਤ ਹੀ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ਕਿ ਉਹ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਸਕਣ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਉਤਰਨ ਦੇਣਾ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਜੇ ਕਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਕਾਫੀ ਟਾਈਮ ਹੁੰਦਾ ਅਤੇ ਫੈਸਲਾ ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਜਹਾਜ਼ ਨੂੰ ਉਤਰਨ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ ਪਟੜੀ ਤੇ ਰੋਕਾਂ ਖੜੀਆਂ ਕਰ ਦਿਤੀਆਂ ਜਾਣੀਆਂ ਸਨ। ਉਸ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਸਹੀ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤੀ ਪਾਇਲਟ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਪਹਿਲ ਲੈ ਲਈ ਅਤੇ ਬਿਨਾ ਇਜਾਜ਼ਤ ਤੋਂ ਜਹਾਜ਼ ਉਤਾਰ ਦਿਤਾ।

36. ਸ਼ਾਹਿਦ ਰਜ਼ਾ (ਇਸਤਗਾਸਾ ਦਾ ਗਵਾਹ ਨੰਬਰ 5) ਨੇ ਪਹਿਲੀ ਇਤਲਾਹ ਦਿਤੀ ਸੀ। ਵਕੂਏ ਵੇਲੇ ਉਹ ਨਾਰਥ ਲਾਹੌਰ ਦੀ ਸਿਵਲ ਐਵੀਏਸ਼ਨ ਦਾ ਗੀਜਨਲ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਸੀ ਅਤੇ ਏਅਰ ਪੋਰਟ ਮੈਨੇਜਰ ਵਜੋਂ ਡਿਊਟੀ ਤੇ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਵਕੂਏ ਨੂੰ ਇੰਜ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਹੈ:

'29 ਸਿਤੰਬਰ 1981 ਨੂੰ ਦੁਪਹਿਰ ਦੇ ਕਰੀਬ ਸਾਢੇ 12 ਵਜੇ ਗਵਾਹ ਨੁਸਰਤ ਉਲਾਖਾਨ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਫੋਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਭਾਰਤੀ ਜਹਾਜ਼ ਫਲਾਈਟ ਨੰਬਰ ਆਈ. ਸੀ. 423 ਲਾਹੌਰ ਉਤਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਤੇਲ ਦੀ ਕਮੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਏਅਰਪੋਰਟ ਬੰਦ ਹੋ ਚੁਕਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਗਵਾਹ ਨੁਸਰਤ ਉਲਾ-ਖਾਨ ਨੂੰ ਹਦਾਇਤ ਦਿਤੀ ਕਿ ਉਹ ਜਹਾਜ਼ ਤੋਂ ਉਸ ਦੇ ਚਲਣ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਮੰਜ਼ਿਲ ਅਤੇ ਹੋਰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਵਾਕਫੀ ਹਾਸਿਲ ਕਰੇ। ਉਸ ਦੌਰਾਨ ਉਸਨੇ ਸਿਵਲ ਐਵੀਏਸ਼ਨ ਦੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਜਨਰਲ ਨਾਲ ਰਾਬਤਾ ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ। ਉਹ ਉਸ ਵੇਲੇ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਵਿਚ ਸੀ। ਕਰੀਬ 12-45 ਤੇ ਗਵਾਹ ਨੁਸਰਤ ਉਲਾ ਖਾਨ ਨੇ ਫਿਰ ਉਸ ਨਾਲ ਰਾਬਤਾ ਕਾਇਮ ਕੀਤਾ ਤੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਭਾਰਤੀ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਨਾਲ ਉਸ ਦਾ ਰਾਬਤਾ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਿਆ ਪਰ ਜਹਾਜ਼ ਲਾਹੌਰ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਦੀ ਨੇੜੇ ਹੀ ਪਹੁੰਚ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ਤੇ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਗਵਾਹ ਨੁਸਰਤ ਉਲਾ ਨੂੰ ਹਦਾਇਤ ਦਿਤੀ ਕਿ ਜਹਾਜ਼ ਨਾਲ ਰਾਬਤਾ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਜਾਰੀ ਰਖੇ। ਕਰੀਬ 12-50 ਤੇ ਨੁਸਰਤ ਉਲਾ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਖਬਰ ਦਿਤੀ ਕਿ ਭਾਰਤੀ ਜਹਾਜ਼ ਉਤਰ ਚੁਕਾ ਹੈ। ਜਹਾਜ਼ ਉਤਰਨ ਮਗਰੋਂ ਨੁਸਰਤ ਉਲਾ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਜਹਾਜ਼ ਨੂੰ ਲਾਹੌਰ ਹਾਈਜੈਕ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਕਰੀਬ 1-05 ਤੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਜਨਰਲ ਨਾਲ ਮੇਲ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਚੀਫ ਸੈਕਟਰੀ

ਚੰਧਰੀ ਮੁੰਹਮਦ ਸਦੀਕੀ ਨੂੰ ਵੀ ਵਾਰਦਾਤ ਬਾਰੇ ਖਬਰ ਦਿਤੀ। ਕੋਈ 15-20 ਮਿੰਟ ਬਾਅਦ ਨੁਸਰਤ ਉਲਾ ਨੇ ਦੋਬਾਰਾ ਦਸਿਆ ਕਿ ਇਕ ਗਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨਾਂ ਦੇ ਬੰਦੇ ਨੇ ਜਹਾਜ਼ ਤੋਂ ਉਸ ਨਾਲ ਗਲਬਾਤ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਇਸ ਕਰਕੇ ਹਾਈਜੈਕ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ (ਹਾਈਜੈਕਰ) ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਬਾਰੇ ਆਪਣੇ ਨੁਕਤੇ ਨਿਗਾਹ ਬਾਰੇ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤੇ (ਸੰਤ) ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਾ ਦੀ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਅਤੇ 100 ਸਿਖਾਂ ਦੇ ਕਤਲ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਪਰੋਟੈਸਟ ਵੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਨੁਸਰਤ ਉਲਾ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਹੋਰ ਦਸਿਆ ਕਿ ਮੁਲਜ਼ਮ ਗਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕਿਸੇ ਸੀਨੀਅਰ ਅਫਸਰ ਨਾਲ ਗਲਬਾਤ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਗੂ ਦੀ ਰਿਹਾਈ ਕਰਵਾ ਸਕੇ ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤਕ ਉਹ ਕਿਸੇ ਸੀਨੀਅਰ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਅਫਸਰ ਨਾਲ ਗਲਬਾਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਉਹ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਜਹਾਜ਼ 'ਚੋਂ ਉਤਰਨ ਨਹੀਂ ਦੇਵੇਗਾ।

37. ਬਾਅਦ 'ਚ ਉਸਨੇ ਵਾਰਦਾਤ ਦੀ ਇਤਲਾਹ. ਬਜ਼ਰੀਆ ਐਕਸ ਪੀ ਏ ਬਿਆਨ ਕੀਤੀ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਹੁਕਮ ਤੇ ਐਸ. ਐਚ. ਓ. ਨੇ ਠੀਕ ਰਿਕਾਰਡ ਕੀਤੀ।

38. ਉਸ ਨੇ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਲਾਹੌਰ ਵਿਚ ਭਾਰਤੀ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਉਤਰਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਜਿਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਭਾਰਤੀ ਜਹਾਜ਼ ਉਤਰਿਆ ਸੀ ਉਸ ਵਿਚ ਚੌਖਾ ਖਤਰਾ ਸੀ। ਫਿਰ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਕਿਹਾ ਕਿ 'ਜਦੋਂ ਤਕ ਹੰਗਾਮੀ ਹਾਲਤ ਨਾ ਹੋਵੇ. ਕੋਈ ਵੀ ਪਾਇਲਟ ਇਜ਼ ਜਹਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਉਤਾਰੇਗਾ'। ਮਗਰੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਜਹਾਜ਼ ਕੋਲ ਚੌਖੀ ਦੇਰ ਹਵਾ 'ਚ ਰਹਿਣ ਵਾਸਤੇ ਤੋਲ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਇਹ ਤਜਵੀਜ਼ ਵੀ ਮੰਨੀ ਕਿ ਭਾਰਤੀ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਏਨਾਂ ਵਕਤ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ਕਿ ਉਹ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਦੇ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਦਾਖਲੇ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਕਦਮ ਚੁਕ ਸਕਦੇ।

39. ਵਾਰਦਾਤ ਵੇਲੇ ਲਾਹੌਰ ਡਵੀਜ਼ਨ ਦੇ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਉਮਰ ਖਾਨ ਅਫਰੀਦੀ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਾਇਰਲੈਸ ਰਾਹੀਂ ਸੁਨੇਹਾ ਪੁਜਾ ਕਿ ਇਕ ਭਾਰਤੀ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਹਾਈਜੈਕ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਲਾਹੌਰ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਤੇ ਉਤਰਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਉਹ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਤੇ ਪੁਜ ਗਏ। ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਤੇ ਪੁਜੇ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਦੇ ਅਮਲੇ ਅਤੇ ਪੁਲੀਸ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਦਾਇਤਾਂ ਦਿਤੀਆਂ। ਉਸ ਦੌਰਾਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖਬਰ ਮਿਲੀ ਕਿ ਹਾਈਜੈਕਰ ਕਿਸੇ ਸੀਨੀਅਰ ਅਫਸਰ ਨਾਲ ਗਲਬਾਤ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਉਥੇ ਅਫਸਰਾਂ

ਨਾਲ ਰਾਬਤਾ ਕਾਇਮ ਕੀਤਾ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਾਲ ਉਸਨੇ ਅਤੇ ਸਬ-ਮਾਰਸ਼ਲ ਲਾਅ ਐਡਮਿਨਿਸਟਰੇਟਿਵ ਬਰਗੇਡੀਅਰ ਮੁਹੰਮਦ ਅਸੀਨ ਬੱਟ ਨੇ ਏਅਰ ਟਰੈਫਿਕ ਕੰਟਰੋਲ ਤੇ ਪੁਜ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹਾਈਜੈਕਰਾਂ ਨਾਲ ਗਲਬਾਤ ਕੀਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਹਾਈਜੈਕਰਾਂ ਦੇ 'ਆਗੂ' ਗਜ਼ਿਦਰ ਨੂੰ ਦਸਿਆ ਕਿ ਉਹ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਗਲਬਾਤ ਕਰਨ ਆ ਰਹੇ ਹਨ। ਫਿਰ ਉਹ ਅਤੇ ਬਰਗੇਡੀਅਰ ਮੁਹੰਮਦ ਅਸੀਨ ਬੱਟ ਜਹਾਜ਼ ਤੇ ਗਏ। ਮੁਲਜ਼ਮ ਗਜ਼ਿਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣਾ ਤੁਆਰਫ਼ ਹਾਈਜੈਕਰਾਂ ਦੇ 'ਲੀਡਰ' ਵਜੋਂ ਕਰਾਇਆ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਸਿਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਲੋਂ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਹਾਈਜੈਕ ਕਰਨ ਦਾ ਮਕਸਦ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੀ ਕਾਇਮੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਮੰਗਾਂ ਹਨ:—

1. (ਸੰਤ) ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਾ ਨੂੰ ਰਿਹਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ
2. ਇਕ ਪ੍ਰੈਸ ਕਾਨਫਰੰਸ ਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ
3. ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਸਟੇਨ ਗੰਨ ਅਤੇ 5 ਲਖ ਡਾਲਰ ਦਿਤੇ ਜਾਣ।

ਗਜ਼ਿਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਜਹਾਜ਼ ਤੇ ਸਵਾਰ ਆਪਣੇ ਦੂਜੇ ਸਾਥੀਆਂ ਦੇ ਨਾ ਵੀ ਦਿਤੇ। ਮੁਲਜ਼ਮ ਗਜ਼ਿਦਰ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਮਗਰੋਂ ਉਹ ਜਹਾਜ਼ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਆਏ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਚੇ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੰਗਾਂ ਬਾਰੇ ਇਤਲਾਹ ਦੇ ਦਿਤੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਤਅਲਕ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਦੀ ਹਿਫਾਜ਼ਤ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਿਹਾਈ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਮਕਸਦ ਵਾਸਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਨਾਲ ਗਲਬਾਤ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ। ਹਾਈਜੈਕਰਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਸਿਆ ਕਿ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ 'ਚ ਦੋ ਮਰੀਜ਼ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਕੱਢ ਕੇ ਲਿਜਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇੰਜ ਉਹ ਦੋ ਮੁਸਾਫਿਰ ਲਿਜਾਏ ਗਏ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਗਜ਼ਿਦਰ ਸਿੰਘ ਗਲਬਾਤ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਜਹਾਜ਼ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਿਆ। ਫਿਰ ਅੰਡਰਾਂ ਅਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਰਿਹਾ ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ। ਇੰਜ ਥੋੜੇ ਥੋੜੇ ਕਰਕੇ 50 ਤੋਂ ਵਧ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਨੂੰ ਰਿਹਾ ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ। ਅਗਲੀ ਸਵੇਰ ਮੁਲਜ਼ਮ ਗਜ਼ਿਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਉਹ ਨਹਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਸ ਦੇ ਨਹਾਉਣ ਦਾ ਇਤਜਾਜ਼ ਕੀਤਾ ਤੇ ਉਹ ਜਹਾਜ਼ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਚਲਾ ਗਿਆ। 30 ਸਿਤੰਬਰ 1981 ਦੀ ਸਵੇਰ ਨੂੰ, ਸਫਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਕੰਡਕਟਰਾਂ ਦੀ ਪੁਸ਼ਾਕ ਵਿਚ, ਕਮਾਂਡੋਜ਼ ਜਹਾਜ਼ ਵਿਚ ਦਾਖਿਲ ਹੋਏ ਅਤੇ ਜਹਾਜ਼ ਨੂੰ ਹਾਈਜੈਕਰਾਂ ਤੋਂ ਖਲਾਸ ਕਰਵਾਉਣ 'ਚ ਕਾਮਯਾਬੀ ਹਾਸਿਲ ਕੀਤੀ। ਕਮਾਂਡੋ ਐਕਸ਼ਨ ਵੇਲੇ ਜਹਾਜ਼ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਹਾਈਜੈਕਰ ਸਨ: ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਇੰਜ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਤੇ ਅਮਲੇ ਨੂੰ ਜਹਾਜ਼ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਫਿਰ ਉਸ ਨੇ ਗਜ਼ਿਦਰ ਸਿੰਘ ਤੋਂ

ਇਲਾਵਾ ਉਸਦੇ ਦੂਜੇ ਸਾਥੀ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਵਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਕੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਮੁਲਜ਼ਮ ਗਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਇਹੀ ਸਾਥੀ ਸਨ।

40. ਜਿਹੜੇ ਦੋਰਾਨ ਉਸਨੇ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਨੇ ਉਸਦੇ ਜਹਾਜ਼ 'ਚ ਜਾਣ ਤੇ ਗਲਬਾਤ ਕੀਤੀ ਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਸੇ ਇਹਤਿਆਜ਼ ਲਏ ਜਾਣ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਅੜੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਕੋਈ ਹਥਿਆਰ ਨਾ ਲਿਆਉਣ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜਹਾਜ਼ 'ਚ ਆਉਣ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਵੀ ਸ਼ਰਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲਾਈ। ਉਸਨੇ ਹੋਰ ਦਸਿਆ ਕਿ ਉਹ ਮੁਲਜ਼ਮ ਗਜਿੰਦਰ ਨੂੰ ਹਾਈਜੈਕਰਾਂ ਦਾ ਆਗੂ ਸਮਝਦਾ ਸੀ ਕਿਉਂ ਕਿ ਜੇ ਮੈਨੂੰ ਠੀਕ ਯਾਦ ਹੋਵੇ ਉਸਨੇ ਖੁਦ ਕਿਹਾ ਸੀ ਉਹ ਹਾਈਜੈਕਰਾਂ ਦਾ ਆਗੂ ਹੈ।' ਜਦੋਂ ਉਹ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਵਿਚ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ 'ਆਗੂ' ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਮੁਲਜ਼ਮ ਵੀ ਦੇਖੇ ਸਨ। ਉਸ ਨੇ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਕੋਲ ਕਿਰਪਾਨਾਂ ਵੇਖੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਦੋ ਦੇ ਮੋਢਿਆਂ ਤੇ ਝੋਲੇ ਲਟਕ ਰਹੇ ਸਨ। ਜਿਹੜੇ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਦੇ ਮੋਢਿਆਂ ਤੇ ਝੋਲੇ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਥ ਝੋਲਿਆਂ ਵਿਚ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਸੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਝੋਲਿਆਂ ਵਿਚ ਹੈਂਡ ਗਰਨੇਡ ਸਨ। ਜਦ ਉਹ ਜਹਾਜ਼ ਤੇ ਗਿਆ ਤਾਂ ਇਕ ਵਾਰੀ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਨੇ ਉਸ ਕੋਲ ਇਹ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਸੀ।

41. ਇਕ ਹੋਰ ਸਵਾਲ ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਉਸਨੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਦਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਇਕ ਪ੍ਰੈਸ ਕਾਨਫਰੰਸ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਲਾਹੌਰ 'ਚ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਲਿਆਉਣ ਦਾ ਮਕਸਦ ਦਸ ਸਕਣ।

42. ਉਸਨੇ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਬੀਮਾਰ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਅਤੇ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਬਿਨਾ ਕਿਸੇ ਸ਼ਰਤ ਦੇ ਰਿਹਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਿਹਾਈ ਵਾਸਤੇ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਕਾਇਲ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਪਈ।

43. ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਨੂੰ ਹਾਈਜੈਕ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਇਤਲਾਹ ਮਿਲਦਿਆਂ ਹੀ ਬਰਗੇਡੀਅਰ ਤਾਰਿਕ ਮੁਹੰਮਦ (ਇਸਤਗਾਸਾ ਦਾ ਗਵਾਹ ਨੰਬਰ 11) ਲਾਹੌਰ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਤੇ ਪੁੱਜ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਦਾ ਸਰਵੇ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਹਾਈਜੈਕਰ 5 ਸਨ, ਚਾਰ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਵਿਚ ਸਨ ਤੇ ਪੰਜਵਾਂ ਹਾਈਜੈਕ ਕੀਤੇ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਦੀ ਕਾਕਪਿਟ ਦੀਆਂ ਪੌੜੀਆਂ ਤੋਂ 20 ਮੀਟਰ ਦੇ ਫਾਸਲੇ ਤੇ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜਹਾਜ਼ ਅਤੇ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਨੂੰ ਹਾਈਜੈਕਰਾਂ ਤੋਂ ਆਜ਼ਾਦ ਕਰਵਾਉਣ ਦੀ ਤਰਕੀਬ ਬਣਾਈ।

30-9-81 ਨੂੰ ਸਵੇਰ ਦੇ ਕਰੀਬ 8 ਵਜੇ ਉਸਨੇ ਤਿੰਨ ਹੋਰ ਬੰਦੇ ਲਏ ਅਤੇ ਮਕੈਨਿਕਾਂ ਦੇ ਪਹਿਰਾਵੇ ਵਿਚ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ 'ਚ ਦਾਖਿਲ ਹੋਏ। ਹਾਈਜੈਕਰਾਂ ਵਿਚੋਂ 2 ਨਹਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਜਹਾਜ਼ 'ਚੋਂ ਬਾਹਰ ਜਾ ਚੁਕੇ ਸਨ। ਕਮਾਂਡੋ ਐਕਸ਼ਨ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੁਲਜ਼ਮ ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ, ਜੋ ਉਦੋਂ ਜਹਾਜ਼ ਦੀ ਕਾਕਪਿਟ ਵਿਚ ਸੀ। ਮੁਲਜ਼ਮ ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੋ ਜਹਾਜ਼ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਹਿੱਸੇ ਵਿਚ ਸੀ, ਅਤੇ ਮੁਲਜ਼ਮ ਗਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੋ ਜਹਾਜ਼ ਦੀਆਂ ਪੌੜੀਆਂ ਨੇੜੇ ਬੈਠਾ ਸੀ, ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਕਰ ਲਿਆ। ਇਸ ਕਾਰਵਾਈ ਵਿਚ ਮਸਾਂ 5 ਸੈਕੰਡ ਲਗੇ। ਇਸ ਕਾਰਵਾਈ ਦੌਰਾਨ ਹੱਥੋਪਾਈ 'ਚ ਮੁਲਜ਼ਮ ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ ਤੇ ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਜ਼ਰਾ ਕੁ ਸੱਟਾਂ ਲਗੀਆਂ। ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਮਗਰੋਂ ਉਸਨੇ ਮੁਲਜ਼ਮ ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਕਿਰਪਾਨ ਨੰਬਰ 1 ਤੇ ਮੁਲਜ਼ਮ ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਕਿਰਪਾਨ ਨੰਬਰ 2 ਖੋਹ ਲਈਆਂ। ਇੰਜ ਕਰਨ ਮਗਰੋਂ ਉਹ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ 'ਚੋਂ ਬਾਹਰ ਲੈ ਆਏ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਰਪਾਨਾਂ ਨੂੰ ਪੁਲੀਸ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰ ਦਿਤਾ।

44. ਸਿਤੰਬਰ 1981 'ਚ ਚੌਧਰੀ ਬਖ਼ੀਰ ਅਹਿਮਦ (ਇਸਤਰਾਸਾ ਦਾ ਗਵਾਹ ਨੰਬਰ 10) ਛਾਵਣੀ ਸਬ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਦਾ ਸੁਪਰਡੈਂਟ ਪੁਲੀਸ ਸੀ। ਇਹ ਇਤਲਾਹ ਮਿਲਣ ਤੇ ਕਿ ਇਕ ਭਾਰਤੀ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼, ਲਾਹੌਰ ਨੂੰ ਹਾਈਜੈਕ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਹ 29-9-81 ਨੂੰ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਤੇ ਪੁਲੀਸ ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਜਹਾਜ਼ ਨੂੰ ਇਕ ਨਾ ਵਰਤੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਪਟੜੀ ਤੇ ਪਾਰਕ ਕੀਤਿਆਂ ਵੇਖਿਆ। 30 ਸਿਤੰਬਰ 1981 ਦੀ ਸਵੇਰ ਨੂੰ ਉਹ ਕਰਨ ਸਿੰਘ ਤੇ ਤੇਜਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਨਹਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਜਹਾਜ਼ 'ਚੋਂ ਬਾਹਰ ਲੈ ਗਿਆ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਉਸ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਕਮਾਂਡੋ ਐਕਸ਼ਨ ਵਿਚ, ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਅੰਦਰਲੇ ਹਾਈਜੈਕਰਾਂ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੇ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਕਰਨ ਸਿੰਘ ਤੇ ਤੇਜਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਛਾਵਣੀ ਸਬ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਦੇ ਡੀ. ਐਸ. ਪੀ., ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਕੇਸ ਦੀ ਤਫ਼ਤੀਸ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰ ਦਿਤਾ।

45. ਜਿਹੜੇ ਦੌਰਾਨ ਉਸ ਨੇ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਜਦੋਂ ਉਹ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਕਰਨ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਤੇਜਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਨਹਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਲੈ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਕੋਈ ਹਥਿਆਰ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਕੋਈ ਝੋਲਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਹ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦਾਖਿਲ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਸੀ ਸੋ ਉਸ ਨੂੰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਕੀ ਸਮਾਨ ਸੀ। ਮੁਲਜ਼ਮ ਕਰਨ ਸਿੰਘ ਤੇ ਤੇਜਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਨਹਾਉਣ ਲਿਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਹ ਇਕ ਹੋਰ ਮੁਲਜ਼ਮ ਨੂੰ ਏਸੇ ਮਕਸਦ ਵਾਸਤੇ ਲੈ ਕੇ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਦਾ ਨਾਂ ਗਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੀ ਤੇ ਜਦੋਂ ਉਹ ਨਹਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਗਿਆ ਉਸ ਕੋਲ ਵੀ ਕੋਈ ਹਥਿਆਰ ਨਹੀਂ ਸੀ।

46. ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਪਰ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਐਸ. ਐਚ. ਓ. ਨਜ਼ਰ ਹੁਸੈਨ (ਇਸਤਰਾਸਾ ਦਾ ਗਵਾਹ ਨੰਬਰ 6) ਨੇ ਸ਼ਾਹਿਦ ਰਜ਼ਾ ਦਾ ਉਹ ਬਿਆਨ ਜਿਹੜਾ ਬਿਆਨ ਇਸ ਕੇਸ ਦੀ ਐਫ. ਆਈ. ਆਰ. ਵਜੋਂ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਰਿਕਾਰਡ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਕੇਸ ਦੀ ਕੁਝ ਤਫਤੀਸ਼ ਉਸ ਨੇ ਵੀ ਕੀਤੀ ਸੀ। 30 ਸਤੰਬਰ 1981 ਨੂੰ ਤਾਰਿਕ ਮੁਹੰਮਦ ਨੇ ਕਿਰਪਾਨਾਂ ਪੀ. 1 ਅਤੇ ਪੀ. 2 ਆਗਾ ਮੁਹੰਮਦ ਸਫਦਰ ਖਾਨ ਡੀ. ਐਸ. ਪੀ. ਕੋਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਰਤੀਬਵਾਰ ਮੀਮੋ ਪੀ ਬੀ ਅਤੇ ਪੀ ਸੀ ਰਾਹੀਂ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿਚ ਲੈ ਲਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਮੀਮੋਜ਼ ਤੇ ਦਸਤਖਤ ਕੀਤੇ ਸਨ। 7 ਅਕਤੂਬਰ 1981 ਨੂੰ ਉਸਨੇ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਛਾਵਣੀ ਸਬ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਦੇ ਅਸਿਸਟੈਂਟ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਗੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਹਦਾਇਤ ਦਿਤੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲਾਹੌਰ ਛਾਵਣੀ ਦੇ ਮਜਿਸਟਰੇਟ ਇਚਾਰਜ ਰਾਇ ਸ਼ਬੀਰ ਅਹਿਮਦ ਅਗੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਸੀ. ਆਰ. ਪੀ. ਸੀ. ਦੀ ਦਫਾ 164 ਹੇਠ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਿਆਨ ਰਿਕਾਰਡ ਕੀਤੇ।

47. ਉਸਨੇ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਕਿਰਪਾਨ ਪੀ 1 ਅਤੇ ਪੀ 2 ਉਤੇ ਖੂਨ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲਗਾ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਾਰਸਲ ਵਿਚ ਸੀਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਜਿਹੜੇ ਦੌਰਾਨ ਇਕ ਹੋਰ ਸਵਾਲ ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਉਸ ਨੇ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਇਹ ਸਹੀ ਹੈ ਕਿ 2-10-1981 ਨੂੰ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਕਰਨ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਹਿਲੇ ਦਿਤੇ ਬਿਆਨ ਵਿਚ ਉਸ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਸੀ ਕਿ ਭਾਰਤ 'ਚ ਸਿਖਾਂ ਤੇ ਜ਼ੁਲਮ ਢਾਹੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਗੂ ਗੁਫਤਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ 100 ਸਿਖ ਮਾਰੇ ਗਏ ਸਨ ਤੇ ਸਿਖਾਂ ਨਾਲ ਹੋ ਰਹੇ ਅਜਿਹੇ ਸਲੂਕ ਨੂੰ ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ ਦੀ ਨਿਗਾਹ 'ਚ ਲਿਆਉਣ ਵਾਸਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਭਾਰਤੀ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਨੂੰ ਲਾਹੌਰ ਵਲ ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੋੜਿਆ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਆਪਣੇ ਦੁਖਤੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਹੋਰ ਰਾਹ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਦੇ ਸੀ. ਆਰ. ਪੀ. ਸੀ. ਦੀ ਦਫਾ 164 ਦੇ ਬਿਆਨ ਹਨ, ਉਸਨੇ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬਿਆਨ ਰਿਕਾਰਡ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਲਿਖਤੀ ਦਰਖਾਸਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਿਰਫ ਜ਼ਬਾਨੀ ਦਰਖਾਸਤ ਹੀ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਉਸ ਮੁਤਾਬਿਕ ਉਸਨੇ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਰਾਏ ਸ਼ਬੀਰ ਅਹਿਮਦ ਮਜਿਸਟਰੇਟ ਦਰਜਾ ਅਵਲ ਕੋਲ 7-10-1981 ਨੂੰ ਸਵੇਰੇ ਸਵਾ ਨੌਂ ਜਾਂ ਸਾਢੇ 9 ਵਜੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਗੁਫਤਾਰੀ ਦੇ ਵੇਲੇ ਤੋਂ ਹੀ ਉਹ ਲਾਹੌਰ ਕਿਲੇ ਦੀ ਸਾਂਝੀ ਤਫਤੀਸ਼ ਟੀਮ (ਜਾਇੰਟ ਇੰਟੈਰਗੇਸ਼ਨ ਟੀਮ) ਕੋਲ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੁਲੀਸ ਥਾਨੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। 7-10-1981 ਨੂੰ ਰਾਇ ਸ਼ਬੀਰ ਅਹਿਮਦ ਡਿਊਟੀ ਮਜਿਸਟਰੇਟ ਸੀ। ਉਹ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ 2 ਸਰਕਾਰੀ ਗੋਡੀਆਂ ਵਿਚ ਰਾਏ ਸ਼ਬੀਰ ਅਹਿਮਦ ਦੀ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਲੈ ਗਏ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਇਕ ਮੁਲਜ਼ਮ ਦਾ ਬਿਆਨ ਰਿਕਾਰਡ ਕੀਤਾ ਜਾ

ਰਿਹਾ ਸੀ ਉਦੋਂ ਬਾਕੀ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਅਦਾਲਤ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਯਾਦ ਨਹੀਂ ਕਿ ਪਹਿਲੇ ਮੁਲਜ਼ਮ ਦਾ ਬਿਆਨ ਰਿਕਾਰਡ ਕਰਨ 'ਚ ਕਿੰਨਾ ਵਕਤ ਲਗਾ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਮੁਲਜ਼ਮ ਦਾ ਬਿਆਨ ਪੂਰਾ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਅਦਾਲਤ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਉਹ ਪੁਲੀਸ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰ ਆਏ। ਮਜਿਸਟਰੇਟ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਹਦਾਇਤ ਨਹੀਂ ਦਿਤੀ ਕਿ ਹਰ ਮੁਲਜ਼ਮ, ਜਿਸ ਦੇ ਬਿਆਨ ਰਿਕਾਰਡ ਹੋ ਚੁਕੇ ਹਨ, ਨੂੰ ਜੁਡੀਸ਼ੀਅਲ ਹਵਾਲਾਤ 'ਚ ਭੇਜਿਆ ਜਾਵੇ, ਅਤੇ ਜਿਸ ਦੇ ਬਿਆਨ ਰਿਕਾਰਡ ਹੋ ਚੁਕੇ ਹੋਣ ਉਸ ਨੂੰ ਦੋਬਾਰਾ ਪੁਲੀਸ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਦੇ ਬਿਆਨ ਰਿਕਾਰਡ ਹੋਣ ਮਗਰੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਆਰਮੀ ਮੇਜਰ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੈ ਗਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਮੁਲਜ਼ਮ 11-10-1981 ਤਕ ਪੁਲੀਸ ਦੀ ਹਿਰਾਸਤ ਵਿਚ ਰਹੇ।

48. ਜਦੋਂ ਜਹਾਜ਼ ਦੇ ਮੁਸਾਫਿਰ ਰਿਹਾਈ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ, ਆਈ. ਪੀ. ਲਾਊਂਜ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਸਨ, ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਸੀ। ਉਦੋਂ ਉਹ ਵਰਦੀ ਵਿਚ ਸੀ। ਮਗਰ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਦੇ ਵਤੀਰੇ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਉਸ ਕੋਲ ਕੋਈ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਸੀ।

49. ਸ਼ਾਹਿਦ ਰਜ਼ਾ ਦੇ ਬਿਆਨ (ਐਕਸ ਪੀ.ਏ) ਮਿਲਣ ਮਗਰੋਂ ਮੁਹੰਮਦ ਰਫੀਕ (ਇਸਤਰਾਸ਼ਾ ਦਾ ਗਵਾਹ ਨੰਬਰ 7) ਨੇ ਬਾਕਾਟਿਦਾ ਐਫ. ਆਈ. ਆਰ. (ਐਕਸ. ਪੀਏ 1) ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਸੀ। 30-9-1981 ਨੂੰ ਮੁਹੰਮਦ ਸਫਦਰ ਡੀ. ਐਸ. ਪੀ. ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ 2 ਕਿਰਪਾਨਾਂ ਪੀ 1 ਅਤੇ ਪੀ 2 ਜਮਾਂ ਕਰਵਾਈਆਂ ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਿਫਾਜ਼ਤ ਨਾਲ ਰਖ ਲਿਆ।

50. ਮੁਹੰਮਦ ਸਫਦਰ ਖਾਨ, ਰਿਟਾਇਰਡ ਡੀ. ਐਸ. ਪੀ. (ਇਸਤਰਾਸ਼ਾ ਦਾ ਗਵਾਹ ਨੰਬਰ 12) ਨੂੰ ਸਿਤੰਬਰ-ਅਕਤੂਬਰ 1981 ਵਿਚ ਲਾਹੌਰ ਛਾਉਣੀ ਦਾ ਡੀ. ਐਸ. ਪੀ. ਲਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਤੇ ਉਸਨੇ ਇਸ ਕੇਸ ਦੀ ਤਫਤੀਸ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ। 30-9-1981 ਨੂੰ ਕਰਨਲ ਤਾਰਿਕ ਮਹਿਮੂਦ (ਗਵਾਹ) ਨੇ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਗਜ਼ਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ, ਨੂੰ 2 ਕਿਰਪਾਨਾਂ ਪੀ1 ਅਤੇ ਪੀ2, ਜੋ ਅਖੌਤੀ ਤੌਰ ਤੇ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ਕੋਲੋਂ ਖੋਹੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ, ਸਮੇਤ, ਉਸ ਕੋਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਨੇ ਕਿਰਪਾਨਾਂ ਨੂੰ ਤਰਤੀਬਵਾਰ ਮੀਮੋਜ਼ ਐਕਸ. ਪੀ ਬੀ ਅਤੇ ਐਕਸ. ਪੀ ਸੀ ਰਾਹੀਂ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿਚ ਲੈ ਲਿਆ। ਚੌਧਰੀ ਬਸ਼ੀਰ ਅਹਿਮਦ ਐਸ. ਪੀ. ਲਾਹੌਰ ਛਾਉਣੀ ਨੇ ਉਸ

ਨੋਟ: ਐਕਸ. = Exhibit

ਕੋਲ ਮੁਲਜ਼ਮ ਤੇਜਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਕਰਨ ਸਿੰਘ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਬਾਕਾਇਦਾ ਤੌਰ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰ ਲਿਆ। ਉਸਨੂੰ ਮੁਲਜ਼ਮ ਗਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕੋਲੋਂ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਦੀ ਟਿਕਟ ਪੀ 3 ਅਤੇ ਏਅਰ ਕਾਰਡ ਪੀ 4 ਮਿਲੇ ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੀਮੋ ਐਕਸ. ਪੀ ਕੇ ਰਾਹੀਂ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿਚ ਲੈ ਲਿਆ। ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ, ਕਰਨ ਸਿੰਘ, ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਜਿਸਮਾਂ ਤੇ ਕੁਝ ਜਖਮ ਸਨ। ਉਸਨੇ ਕਰਨ ਸਿੰਘ, ਦੇ ਜਖਮਾਂ ਦਾ ਚਿਠਾ ਐਕਸ. ਪੀ ਐਨ. ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਜਖਮਾਂ ਦਾ ਚਿਠਾ ਐਕਸ. ਪੀ ਐਮ ਅਤੇ ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਜਖਮਾਂ ਦਾ ਚਿਠਾ ਐਕਸ. ਪੀ ਐਨ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਨੇ ਜਖਮੀ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਦਾ ਡਾਕਟਰੀ ਮੁਆਇਨਾ ਵੀ ਕਰਵਾਇਆ।

51. ਜਿਰਹ ਦੌਰਾਨ ਉਸਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਤੇਜਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ, ਬਾਕੀ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਤੋਂ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਵੀ ਚੀਜ਼, ਜਹਾਜ਼ ਵਿਚੋਂ, ਕਬਜ਼ੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਲਈ, ਨਾ ਹੀ ਅਮਲੇ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਉਸ ਕੋਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ। ਇਕ ਹੋਰ ਸਵਾਲ ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਸਨੇ ਹਾਈਜੈਕ ਕੀਤੇ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਦੇ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਤੋਂ ਜ਼ਬਾਨੀ ਤਫ਼ਤੀਜ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਇਸਤਰਾਸਾ ਦੇ ਗਵਾਹ ਵਜੋਂ ਕਿਸੇ ਦਾ ਵੀ ਕੋਈ ਬਿਆਨ ਰਿਕਾਰਡ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਫਿਰ ਉਸ ਨੇ ਆਪ ਆਖਿਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਗਵਾਹ ਬਣਨ ਵਾਸਤੇ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਹੋਰ ਦਸਿਆ ਕਿ ਉਸਨੇ ਜਹਾਜ਼ 'ਚ ਜਾਕੇ ਉਸਦਾ ਮੁਆਇਨਾ ਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ/ਮੰਗੀ ਸੀ ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਉਸ ਨੂੰ ਜਹਾਜ਼ ਵਿਚ ਦਾਖਿਲ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿਤਾ ਗਿਆ।

52. ਰਾਏ ਸ਼ਬੀਰ ਅਹਿਮਦ (ਇਸਤਰਾਸਾ ਦਾ ਗਵਾਹ ਨੰਬਰ 9) ਨੂੰ 7-10-1981 ਨੂੰ ਛਾਉਣੀ ਡਵੀਜ਼ਨ ਦਾ ਮਜਿਸਟਰੇਟ ਲਾਇਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਤਦੋਂ ਹੀ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਕੋਲ ਸੀ-ਆਰ. ਪੀ. ਸੀ. ਦੀ ਦਫਾ 164 ਦੇ ਬਿਆਨਾਂ ਵਾਸਤੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਸ਼ਾਹਦੀ ਦਿਤੀ:

ਉਸ ਕੋਲ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਗਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਉਸਨੇ ਉਸਦੀਆਂ ਹਥਕੜੀਆਂ ਉਤਰਵਾਈਆਂ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਪੁਲਸੀਆਂ ਨੂੰ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਭੇਜ ਦਿਤਾ। ਫਿਰ ਉਸਨੇ ਮੁਲਜ਼ਮ ਗਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਦਸਿਆ ਕਿ ਉਸ ਤੇ ਕੋਈ ਪਾਬੰਦੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਹ ਇਕਬਾਲ ਕਰੇ ਅਤੇ ਜੇ ਉਸ ਨੇ ਅਜਿਹਾ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਇਹ ਉਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਵਰਤਿਆ ਵੀ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਤਸੱਲੀ ਕਜਨ ਵਾਸਤੇ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਇਕਬਾਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੇ ਮੁਲਜ਼ਮ ਗਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਇਸ ਵਾਸਤੇ

ਅਦਾਲਤ 'ਚ ਬੈਠ ਕੇ ਸੋਚਣ ਵਾਸਤੇ ਔਧਾ ਘੰਟਾ ਵਕਤ ਦਿਤਾ। ਔਧੇ ਘੰਟੇ ਬਾਅਦ ਮੁਲਜ਼ਮ ਗਜ਼ਿਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਇਕਬਾਲੀਆ ਬਿਆਨ ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ ਤਿਆਰ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਹੋਰ 10 ਮਿੰਟ ਦਿਤੇ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਯਕੀਨ ਦਿਵਾਇਆ ਕਿ ਜੇ ਕਰ ਉਹ ਇਕਬਾਲੀਆ ਬਿਆਨ ਦੇ ਦੇਵੇਗਾ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਦੋਬਾਰਾ ਪੁਲੀਸ ਦੀ ਹਿਰਾਸਤ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਭੇਜਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਫਿਰ ਉਸਨੇ ਮੁਲਜ਼ਮ ਗਜ਼ਿਦਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਵਖ ਵਖ ਤਰਾਂ ਦੇ ਸਵਾਲ ਪੁਛੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕੀ ਉਹ ਕਿਸੇ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਜਾਂ ਦਬਾਅ ਹੇਠਾਂ ਇਕਬਾਲੀਆ ਬਿਆਨ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ? ਅਤੇ ਇਹ ਤਸੱਲੀ ਹਾਸਿਲ ਕਰਕੇ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਇਕਬਾਲੀਆ ਬਿਆਨ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਉਹ ਇਕਬਾਲੀਆ ਬਿਆਨ ਕਿਉਂ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ? ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਦੀ ਵਜ਼ਹ ਆਪਣੇ ਬਿਆਨ ਵਿਚ ਦਸੇਗਾ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਸ ਕੋਲ ਇਹ ਮੰਨਣ ਦੀ ਵਜ਼ਹ ਸੀ ਕਿ ਮੁਲਜ਼ਮ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਇਕਬਾਲੀਆ ਬਿਆਨ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਮੁਲਜ਼ਮ ਦਾ ਇਕਬਾਲੀਆ ਬਿਆਨ ਲਿਖਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਇਸ ਨੂੰ ਰਿਕਾਰਡ ਕਰਨ ਮਗਰੋਂ ਉਸ ਨੇ ਗਜ਼ਿਦਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਇਹੀ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਸੁਣਾਇਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸਹੀ ਮੰਨ ਕੇ ਦਸਤਖਤ ਕੀਤੇ। ਗਜ਼ਿਦਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਇਕਬਾਲੀਆ ਬਿਆਨ ਐਕਸ. ਪੀ ਡੀ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਦਸਤਖਤ ਐਕਸ. ਪੀ ਡੀ 1-2 ਮੌਜੂਦ ਹਨ। ਮੁਲਜ਼ਮ ਗਜ਼ਿਦਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਬਿਆਨ ਲਿਖਣ ਮਗਰੋਂ ਉਸ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਨਾਇਬ-ਕੋਰਟ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰ ਦਿਤਾ ਤੇ ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਅਦਾਲਤ 'ਚੋਂ ਬਾਹਰ ਲੈ ਗਿਆ। ਮਗਰੋਂ ਉਸ ਨੇ ਬਾਕੀ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ, ਯਾਨੀ ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ, ਕਰਨ ਸਿੰਘ, ਤੇਜਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਇਕਬਾਲੀਆ ਬਿਆਨ ਲੈਣ ਵੇਲੇ ਵੀ ਇਹੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦੋਹਰਾਈ; ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ, ਆਪਣੇ ਇਕਬਾਲੀਆ ਬਿਆਨ ਦਿਤੇ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਤਰਤੀਬਵਾਰ, ਐਕਸ ਪੀ ਈ, ਐਕਸ ਪੀ ਐਫ, ਐਕਸ ਪੀ ਜੀ, ਐਕਸ ਪੀ ਐਚ ਹਨ। ਹਰ ਮੁਲਜ਼ਮ ਨੇ ਆਪਣੇ ਬਿਆਨ ਦੇ ਦਸਤਖਤ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਸੁਣਾਇਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਠੀਕ ਮੰਨਿਆ।

53. ਉਸਨੇ ਜਿਰਗ ਦੌਰਾਨ ਇਕ ਸਵਾਲ ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਕਾਰਵਾਈ ਵਿਚ ਇਹ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਮੁਲਜ਼ਮ ਉਸ ਕੋਲ ਹਿਰਾਸਤ 'ਚ ਲਿਆਂਦੇ ਗਏ ਸਨ ਜਾਂ ਉਸਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬਿਆਨ ਲੈਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਹਥਕੜੀਆਂ ਖੁਲ੍ਹਵਾ ਦਿਤੀਆਂ ਸਨ, ਉਸਨੇ ਇਹ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਦਾ ਵੀ ਲਿਖਤੀ ਤੌਰ ਤੇ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਕਿ

ਉਸਨੇ ਪੁਲੀਸ ਨੂੰ ਅਦਾਲਤ 'ਚੋਂ ਬਾਹਰ ਭੇਜ ਦਿਤਾ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਆਪਣੀ ਕਾਰਵਾਈ ਵਿਚ ਇਹ ਵੀ ਰਿਕਾਰਡ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਦਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਮਜ਼ਿਸਟਰੇਟ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਇਹ ਦਸਿਆ ਕਿ ਉਸਨੇ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਦੇ ਬਿਆਨ ਸਵਾ 9 ਵਜੇ ਲਿਖਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਦੇ ਬਿਆਨ ਲਿਖਣ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰੀਬ 5 ਵਜੇ ਤਕ ਖਤਮ ਹੋ ਚੁਕੀ ਸੀ।

55. ਇਥੇ ਇਹ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਚਲਾਨ ਨਾਲ ਨੱਥੀ ਕੀਤੀ ਗਵਾਹਾਂ ਦੀ ਲਿਸਟ ਵਿਚ 24 ਜਣਿਆਂ ਨੂੰ ਇਸਤਰਾਸਾ ਦੇ ਗਵਾਹਾਂ ਵਜੋਂ ਬੁਲਾਏ ਜਾਣ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਪਰ 13-5-1985 ਨੂੰ ਫਾਜ਼ਿਲ ਐਡਵੋਕੇਟ ਜਨਰਲ ਨੇ ਆਪਣੇ ਬਿਆਨ ਵਿਚ ਮਿਸ ਹਸਕਰ ਅਤੇ ਚੌਧਰੀ ਮੁਹੰਮਦ ਸਦੀਕ ਗਵਾਹਾਂ ਨੂੰ 'ਮਿਲ ਨਹੀਂ ਰਹੇ' ਆਖ ਕੇ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਗਵਾਹਾਂ ਨੂੰ ਗੈਰ-ਜ਼ਰੂਰੀ ਆਖ ਕੇ ਛੱਡ ਦਿਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸਤਰਾਸਾ ਵਲੋਂ ਕੇਸ ਮੁਕਾ ਦਿਤਾ ਸੀ।

55. ਇਸ ਮਗਰੋਂ ਅਸੀਂ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਦੇ ਸੀ. ਆਰ. ਪੀ. ਸੀ. ਦੀ ਦਫਾ 342 ਦੇ ਬਿਆਨਾਂ ਵਲ ਆਉਂਦੇ ਹਾਂ। ਸਾਰੇ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਨੇ ਮੰਨਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਭਾਰਤੀ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਦੀ ਉਸ ਫਲਾਈਟ ਨੰਬਰ ਆਈ. ਸੀ. 423 ਦੇ ਮੁਸਾਫਿਰ ਸਨ, ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਪਾਲਮ ਹਵਾਈ ਐਂਡਾ ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ 29-9-1981 ਨੂੰ 12-45 ਤੇ ਚਲਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਕੈਪਟਨ ਐਸ. ਐਮ. ਡੇਂਬਲਾ, ਕੋ ਪਾਇਲਟ ਟੀ. ਪੀ. ਸਿਨਹਾ, ਸਟੂਅਰਡ ਮਹਿਤਾ, ਏਅਰ ਹੋਸਟੈਸਜ਼ ਏ. ਕੁਮਾਰ, ਰਜਨੀ ਅਤੇ ਹਸਕਰ ਸਨ। ਇਸ ਵਿਚ 107 ਬਾਲਗ ਅਤੇ 4 ਬੱਚੇ ਮੁਸਾਫਿਰ ਸਵਾਰ ਸਨ।

56. ਇਸ ਸਵਾਲ ਕਿ 'ਜਦੋਂ ਜਹਾਜ਼ 22000 ਫੁਟ ਦੀ ਉਚਾਈ ਤੇ ਭਾਰਤੀ ਸਰਹੱਦ ਵਿਚ ਮੋਗੇ ਤੋਂ ਕੁਝ ਪਿਛੇ ਉਡ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤਾਂ ਕੀ ਕਰਨ ਸਿੱਧ ਮੁਲਜ਼ਮ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਦੇ ਪਾਇਲਟ ਦੇ ਬਾਹਰ ਖੜਾ ਸੀ, ਉਸਨੇ ਕਿਰਪਾਨ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਖੱਬੇ ਹੱਥ ਦੀ ਉਂਗਲ ਕੱਟੀ, ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਗਜ਼ਿਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਹ ਇਨਕਾਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਕਰਨ ਸਿੰਘ ਟਾਇਲਟ ਕੌਲ ਮੌਜੂਦ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਕਰਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸੱਜੇ ਹੱਥ ਦੀ ਉਂਗਲ ਕਟਾਇਆ ਨਹੀਂ ਵੇਖਿਆ। ਉਸਨੇ ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਇਨਕਾਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਮੁਲਜ਼ਮ ਕਰਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਕਿਰਪਾਨ ਫੜਾਈ। ਉਸ ਨੇ ਇਸ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਮੁਸਾਫਿਰ ਨੇ ਚੀਕ ਮਾਰੀ ਸੀ ਤੇ ਇਸ ਚੀਕ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ, ਕਿਸੇ ਮੁਸਾਫਿਰ ਨੂੰ ਖਤਰਾ ਭਾਸਦਿਆਂ ਡੇਂਬਲਾ ਨੇ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੋਲਿਆ ਅਤੇ ਉਹ ਅਤੇ ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ਕਿਰਪਾਨਾਂ ਲਹਿਰਾਉਂਦੇ ਕਾਕਪਿਟ ਵਿਚ ਦਾਖਿਲ ਹੋਏ। ਉਸ ਮੁਤਾਬਿਕ ਵਾਰਦਾਤ ਇਜ ਹੋਈ ਕਿ ਇਕ ਏਅਰ

ਹੋਸਟੈਸ ਅਮਲੇ ਨੂੰ ਚਾਹ ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ ਉਥੇ ਕਾਕਪਿਟ ਵਿਚ ਵੜੀ ਅਤੇ ਉਹ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੁਲ੍ਹਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਅਤੇ ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ਮੌਕੇ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਉਠਾਇਆ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਏਅਰ ਹੋਸਟੈਸ ਬਾਹਰ ਆਈ ਤਾਂ ਉਹ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਕਿਰਪਾਨਾਂ ਫੜੀ ਕਾਕਪਿਟ 'ਚ ਵੜ ਗਏ। ਉਸਨੇ ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਇਨਕਾਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਸਨੇ ਡੋਂਬਲ ਦੀ ਧੋਣ ਤੇ ਅਤੇ ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਿਨਹਾ ਦੀ ਧੋਣ ਤੇ ਕਿਰਪਾਨ ਰਖੀ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਤੇ ਤਾਜ਼ਾ ਖੂਨ ਲਗਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਤੇ ਉਸਨੇ ਕੈਪਟਨ ਟੀ. ਪੀ. ਸਿਨਹਾ ਤੇ ਡੋਂਬਲ ਨੂੰ ਜਹਾਜ਼ ਲਾਹੌਰ ਮੋੜਨ ਵਾਸਤੇ ਕਿਹਾ ਤੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇ ਉਹ ਨਾ ਮੰਨਿਆਂ ਤਾਂ ਸਭ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਉਸ ਮੁਤਾਬਿਕ ਅਸਲ ਹਾਲਾਤ ਇਹ ਸਨ ਕਿ ਜਦੋਂ ਉਹ ਕਿਰਪਾਨਾਂ ਲੈ ਕੇ ਕਾਕਪਿਟ 'ਚ ਵੜੇ ਤਾਂ ਉਹ ਟੀ. ਪੀ. ਸਿਨਹਾ ਦੇ ਪਿਛੇ ਅਤੇ ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ਡੋਂਬਲ ਦੇ ਪਿਛੇ ਖੜ੍ਹੇ ਗਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਟੀ. ਪੀ. ਸਿਨਹਾ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ 'ਕਿਉਂ ਕਿ (ਸ਼ੱਤ) ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਾ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਚੱਕ ਮਹਿਤਾ ਵਿਚ 100 ਸਿਖ ਮਾਰ ਦਿਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਅਸੀਂ ਪ੍ਰੋਟੈਸਟ ਵਜੋਂ ਜਹਾਜ਼ ਨੂੰ ਲਾਹੌਰ ਲਿਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਜੋ ਦੁਨੀਆ ਦੀ ਤਵਜੋ ਸਿਖਾਂ ਤੇ ਹੋ ਰਹੇ ਜ਼ੁਲਮ ਵਲ ਖਿਚੀ ਜਾਵੇ। ਸਾਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਹਿਣਾ ਪਿਆ ਕਿ ਜੇ ਉਹ ਸਾਡੀ ਗੱਲ ਨਾ ਮੰਨਣਗੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਦੇਵਾਂਗੇ। ਉਸਨੇ ਹੋਰ ਦਸਿਆ ਕਿ ਜਦੋਂ ਉਹ ਤੇ ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ਕਾਕਪਿਟ ਵਿਚ ਵੜੇ ਤਾਂ ਕਰਨ ਸਿੰਘ ਆਪਣੀ ਸੀਟ ਤੇ ਬੈਠਾ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਸਾਥੀ ਮੁਲਜ਼ਮ ਕੈਬਿਨ 'ਚ ਖੜੇ ਹੋ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ ਨਾਅਰੇ ਲਾਉਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤੇ ਸਨ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸਾਥੀ ਮੁਲਜ਼ਮ ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਏਨਾ ਆਖਿਆ ਸੀ ਕਿ 'ਭਾਰਤੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਜ਼ੁਲਮਾਂ ਦੇ ਪਰੋਟੈਸਟ ਵਜੋਂ' ਉਹ ਜਹਾਜ਼ ਨੂੰ ਲਾਹੌਰ ਲਿਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਾਡੇ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਧਮਕੀ ਨਹੀਂ ਦਿਤੀ ਸੀ। ਇਸ ਸਵਾਲ, ਕਿ ਜਦੋਂ ਉਸਨੇ ਟੀ. ਪੀ. ਸਿਨਹਾ ਅਤੇ ਡੋਂਬਲ ਨੂੰ ਜਹਾਜ਼ ਲਾਹੌਰ ਵਲ ਮੋੜਨ ਵਾਸਤੇ ਆਖਿਆ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਹ ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਅਤੇ ਜਹਾਜ਼ ਅਤੇ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਖਤਰਾ ਭਾਸਿਆ ਸੀ, ਉਸਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਟੀ. ਪੀ. ਸਿਨਹਾ ਅਤੇ ਡੋਂਬਲ ਦੇ ਜਵਾਬੀ-ਅਮਲ ਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਬਸ ਏਨਾ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ, ਜਹਾਜ਼ ਲਾਹੌਰ ਵਲ ਮੋੜਨ ਵਾਸਤੇ ਕਿਹਾ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਨਜ਼ਰ ਮਿਲਾਈ ਅਤੇ ਜਹਾਜ਼ ਲਾਹੌਰ ਨੂੰ ਮੋੜ ਦਿਤਾ। ਉਸ ਨੇ ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਇਨਕਾਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸਾਥੀ ਮੁਲਜ਼ਮ ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਟੀ. ਪੀ. ਸਿਨਹਾ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਲਾਹੌਰ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਦੇ

ਹਾਕਮਾਂ ਨੂੰ ਆਖੇ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਹਵਾਈ ਅੱਡਾ ਬੰਦ ਹੈ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਤੋਲ ਦੀ ਕੋਮੀ ਹੈ ਅਤੇ ਟੀ. ਪੀ. ਸਿਨਹਾ ਨੇ ਇੰਜ ਹੀ ਲਾਹੌਰ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਦੇ ਹਾਕਮਾਂ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਅਤੇ ਇਹ ਕਿ ਜਦੋਂ ਲਾਹੌਰ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਦੇ ਹਾਕਮਾਂ ਨੇ ਹੋਰ ਵਾਕਫੀ ਮੰਗੀ ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਸਾਥੀ ਮੁਲਜ਼ਮ ਨੇ ਟੀ. ਪੀ. ਸਿਨਹਾ ਤੇ ਡੇਬਲ ਨੂੰ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਾ ਆਖਣ ਵਾਸਤੇ ਕਿਹਾ ਸੀ। ਉਸ ਮੁਤਾਬਿਕ ਹਕੀਕਤ ਦਰਅਸਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਟੀ. ਪੀ. ਸਿਨਹਾ ਨੇ ਲਾਹੌਰ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਦੇ ਹਾਕਮਾਂ ਨਾਲ ਰਾਬਤਾ ਕਾਇਮ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਿਨਹਾ ਤੋਂ ਜਹਾਜ਼ ਨੂੰ ਮੌੜਨ ਦੀ ਵਜਹ ਪੁੱਛੀ ਤਾਂ ਸਿਨਹਾ ਨੇ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਉਹ ਕੀ ਵਜਹ ਦਸੇ। ਉਸ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਇਹ ਉਸ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਜੋ ਮਰਜ਼ੀ ਵਜਹ ਦਸੇ ਅਤੇ ਇਸ ਤੇ ਸਿਨਹਾ ਨੇ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਹਾਕਮਾਂ ਨੂੰ ਦਸਿਆ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਹਵਾਈ ਅੱਡਾ ਬੰਦ ਹੈ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਤੋਲ ਦੀ ਕੋਮੀ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਇਹ ਆਖਿਆ ਕਿ ਸਿਨਹਾ ਨੇ ਲਾਹੌਰ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਦੇ ਹਾਕਮਾਂ ਨੂੰ ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ ਆਖਿਆ ਉਹ ਉਸ ਦੀ ਆਪਣੀ ਘੜਤ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਜਹਾਜ਼ ਲਾਹੌਰ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਦੇ ਹਾਕਮਾਂ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਲਾਹੌਰ ਤੇ ਉਤਾਰਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਉਤਰਨ ਦਾ ਵਕਤ ਸ਼ਾਇਦ ਦੁਪਹਿਰ ਡੇਢ ਵਜੇ ਸੀ। ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਇਸ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਲਾਹੌਰ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਤੇ ਉਤਰਦਿਆਂ ਹੀ ਉਸਨੇ ਟੀ. ਪੀ. ਸਿਨਹਾ ਤੋਂ ਮਾਈਕਰੋਫੋਨ ਖੋਲ੍ਹ ਲਿਆ। ਉਸ ਮੁਤਾਬਿਕ ਉਸਨੇ ਟੀ. ਪੀ. ਸਿਨਹਾ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਉਹ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਹਾਕਮਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਟੀ. ਪੀ. ਸਿਨਹਾ ਨੇ ਆਪਣਾ ਮਾਈਕਰੋਫੋਨ ਉਸ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕੀਤਾ ਸੀ ਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਵਰਤਣ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਦਸਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਜੋ ਕੁਝ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਹਾਕਮਾਂ ਨੂੰ ਦਸਿਆ ਸੀ, ਉਹ ਇਹ ਹੈ:

‘ਮੈਂ ਖਾਲਸਾ ਦਲ ਦੀ ਸੁਪਰੀਮ ਪੰਚਾਇਤ ਦਾ ਇਕ ਮੈਂਬਰ ਹਾਂ ਤੇ ਅਸੀਂ ਜਹਾਜ਼ ਨੂੰ ਲਾਹੌਰ ਲਿਆਏ ਹਾਂ ਤਾਂ ਜੋ ਭਾਰਤ ‘ਚ ਸਿਖਾਂ ਉਤੇ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਜ਼ੁਲਮ, ਸਟੇ (ਸਿੱਤ) ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਾ ਦੀ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਅਤੇ ਚੰਕ ਮਹਿਤਾ ਵਿਚ 100 ਸਿਖਾਂ ਦੇ ਕਤਲ, ਵਲ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਤੱਵਜੋ ਖਿਚੀ ਜਾ ਸਕੇ।’ ਉਸ ਨੇ ਮੰਨਿਆ ਕਿ 29-9-1981 ਨੂੰ ਕਰੀਬ ਇਕ ਵਜੇ ਲਾਹੌਰ ਉਤਰਨ ਮਗਰੋਂ ਉਸਨੇ ਕੰਟਰੋਲ ਟਾਵਰ ਨੂੰ ਦਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਕਿਸੇ ਇਕ ਸੀਨੀਅਰ ਅਫਸਰ ਨਾਲ ਗਲਬਾਤ ਕਰਨੀ ਚਾਹੇਗਾ। ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਉਮਰ ਖਾਨ ਅਫਗੀਦੀ ਅਤੇ ਬਰਗੋਡੀਅਰ ਮੁਹੰਮਦ ਅਸੀਨ ਬੰਟ ਨਾਲ ਉਸ ਦੀ ਮੁਲਾਕਾਤ ਅਤੇ ਸਮਝੌਤਾ-ਟੀਮ ਸਾਹਵੇਂ ਰਖੀਆਂ ਮੰਗਾਂ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ: ਉਸ ਨੇ ਇਨਕਾਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਸਨੇ ਸਮਝੌਤਾ ਟੀਮ ਨੂੰ ਇਹ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਲੋਂ ਹਾਈਜੈਕਿੰਗ ਦਾ ਅਹਿਮ ਮਕਸਦ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੀ ਕਾਇਮੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਮੰਗਾਂ ਹਨ:— (ਸਿੱਤ) ਜਰਨੈਲ

ਸਿੰਘ ਭਿਡਰਾਂਵਾਲਾ ਦੀ ਰਿਹਾਈ ਤੇ ਇਕ ਪ੍ਰੈਸ ਕਾਨਫਰੰਸ ਨੂੰ ਮੁਖਾਤਿਬ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਇਕ ਸਟੇਨ ਗੰਨ ਅਤੇ 5 ਲਖ ਅਮਰੀਕੀ ਡਾਲਰ ਦਿਤੇ ਜਾਣ। ਉਸ ਮੁਤਾਬਿਕ ਉਸਨੇ ਸਮਝੌਤਾ-ਟੀਮ ਨਾਲ ਇਕ ਮੁਲਾਕਾਤ ਦੌਰਾਨ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਜਹਾਜ਼ 'ਚ ਮੌਜੂਦ ਉਸ ਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਦੀ ਹਿਫਾਜ਼ਤ ਵਾਸਤੇ ਇਕ ਸਟੇਨ-ਗੰਨ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਪ੍ਰੈਸ ਕਾਨਫਰੰਸ ਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ। ਮਗਰੋਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ 'ਚ ਭਾਰਤੀ ਅੰਬੈਸਡਰ ਨਤਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨਾਲ 29-9-1981 ਦੀ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਹੋਈ ਗਲਬਾਤ ਵਿਚ ਉਸਨੇ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ (ਸੰਤ) ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿਡਰਾਂਵਾਲਾ ਨੂੰ ਰਿਹਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਚੌਕ ਮਹਿਤਾ 'ਚ ਮਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਵਾਰਸਾਂ ਨੂੰ 5 ਲਖ ਅਮਰੀਕੀ ਡਾਲਰ ਦੀ ਰਕਮ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਸਵਾਲ ਕਿ ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ 30-9-1981 ਸਵੇਰ ਦੇ 8 ਵਜੇ ਤਕ ਜਹਾਜ਼, ਇਸ ਦੇ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਤੇ ਅਮਲੇ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਯਕੀਨਾਂ ਅਤੇ ਇਖਤਿਆਰ ਹੇਠ ਰਖਿਆ — ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ 'ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ 30-9-1981 ਸਵੇਰ ਦੇ 8 ਵਜੇ ਤਕ ਸਾਡੇ ਇਖਤਿਆਰ ਹੇਠ ਰਿਹਾ। ਲਾਹੌਰ ਉਤਰਣ ਮਗਰੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੀ ਗੱਲ ਅਸੀਂ ਇਹ ਕੀਤੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਨੂੰ ਠੰਡੀ ਡਰਿੰਕ ਵਰਤਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਆਖਿਆ। ਅਸੀਂ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਨੂੰ ਯਕੀਨ ਦਿਵਾਇਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨੁਕਸਾਨ ਨਹੀਂ ਪੁਜੇਗਾ ਤੇ ਸਾਡਾ ਮਕਸਦ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਉਣਾ ਨਹੀਂ। ਸਾਡਾ ਇਸ (ਜਹਾਜ਼) ਨੂੰ ਏਥੇ ਲਿਆਣ ਦਾ ਮਕਸਦ ਭਾਰਤ 'ਚ ਸਿਖਾਂ ਤੇ ਹੋ ਰਹੇ ਜ਼ੁਲਮ ਵਲ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਤਵੱਜੋਂ ਦਿਵਾਉਣਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਨੂੰ ਤੰਬਾਕੂ-ਨੋਸ਼ੀ ਵਾਸਤੇ ਜਹਾਜ਼ 'ਚੋਂ ਬਾਹਰ ਆਉਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿਤੀ। ਅਸੀਂ ਟਾਇਲਟ ਦੀ ਖੁਲ੍ਹੀ ਵਰਤੋਂ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਵੀ ਦਿਤੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਪੂਰਾ ਵਕਤ ਸਾਡਾ ਵਤੀਰਾ ਦੋਸਤਾਨਾ ਸੀ। ਜਹਾਜ਼ 'ਚ ਇਕ ਬੀਮਾਰ ਅੰਰਤ ਮੁਸਾਫਿਰ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਮਿਸਟਰ ਅਫਰੀਦੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਜਹਾਜ਼ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਲੈ ਜਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਉਸ ਨਾਲ ਇਕ ਮਰਦ ਮੁਸਾਫਿਰ ਵੀ ਸੀ। ਤੇ ਉਹ ਬਿਮਾਰ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਨਾਲ ਜਾਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿਤੀ ਸੀ। ਸ਼ਾਮ ਤਕ ਅਸੀਂ ਸਾਰੀਆਂ ਅੰਰਤਾਂ ਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਬਿਨਾ ਸ਼ਰਤ, ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਤੇ ਕਿਸੇ ਦੀ ਪਰੋਰਣਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਰਿਹਾ ਕਰ ਦਿਤਾ ਸੀ। ਉਸ ਤੋਂ ਕੁਝ ਚਿਰ ਮਗਰੋਂ ਹੀ ਅਸੀਂ ਜਹਾਜ਼ 'ਚ ਸਵਾਰ ਗੈਰ-ਮੁਲਕੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਜਹਾਜ਼ 'ਚੋਂ ਜਾਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੇ ਦਿਤੀ ਤੇ ਫਿਰ ਅਸੀਂ ਕੁਝ ਸਿਖ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਬਾਹਰ ਜਾਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੇ ਦਿਤੀ। ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਦੇ ਖਾਣੇ ਵਾਸਤੇ ਆਖਿਆ ਤੇ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਨੂੰ ਖਾਣਾ ਪਰੋਸਿਆ ਗਿਆ।

57. ਕਮਾਂਡੋ ਐਕਸ਼ਨ ਬਾਰੇ ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਦੋਂ ਕਮਾਂਡੋ ਐਕਸ਼ਨ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ।

ਉਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਅਤੇ ਮਿਸਟਰ ਅਫਰੀਦੀ ਵਿਚ ਬੜਾ ਦੋਸਤਾਨਾ ਮਾਹੌਲ ਸੀ। ਉਸ ਵਕਤ ਉਹ ਜਹਾਜ਼ ਦੇ ਬਾਹਰ ਪੌੜੀਆਂ ਵਿਚ ਬੈਠਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਮਰ ਅਫਰੀਦੀ ਨਾਲ ਗਲਬਾਤ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਵਿਚੋਂ 2 ਨਹਾਉਣ ਗਏ ਹੋਏ ਸਨ ਅਤੇ ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜਹਾਜ਼ ਵਿਚ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਕਮਾਂਡੋਜ਼ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਕਰ ਲਿਆ। ਉਸਨੇ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਕਮਾਂਡੋ ਐਕਸ਼ਨ ਦੌਰਾਨ ਬਰਗੇਡੀਅਰ ਤਾਰਿਕ ਮੁਹੰਮਦ ਨੇ ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਕਿਰਪਾਨ ਪੀ 1 ਤੇ ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਕਿਰਪਾਨ ਪੀ 2 ਖੋਹੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਇਸ ਕਮਾਂਡੋ ਐਕਸ਼ਨ ਦੌਰਾਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਨਾਲ ਹਥੋਪਾਈ ਦੌਰਾਨ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਮੁਲਜ਼ਮ ਜ਼ਖ਼ਮੀ ਹੋ ਗਏ। ਉਸਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗਲਤ ਕਰਾਰ ਦਿਤਾ ਕਿ ਉਸਨੇ ਜਾਂ ਉਸ ਦੇ ਸਾਥੀ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਨੇ ਰਾਇ ਸ਼ਬੀਰ ਅਹਿਮਦ ਕੋਲ ਕੋਈ ਇਕਬਾਲੀਆ ਬਿਆਨ ਦਿਤਾ ਸੀ। ਉਸ ਮੁਤਾਬਿਕ ਇੰਜ ਹੋਇਆ ਕਿ ਇਕ ਰਾਤ ਤੜਕੇ ਦੋ ਵਜੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸੁਤੇ ਨੂੰ ਉਠਾਇਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਇਕ ਜਗਹ ਤੇ ਲਿਜਾਇਆ ਗਿਆ ਜਿਥੇ ਮਜਿਸਟਰੇਟ ਬੈਠਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਹ ਮਜਿਸਟਰੇਟ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਉਸ ਦਾ ਇਕਬਾਲੀਆ ਬਿਆਨ ਲਿਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮਜਿਸਟਰੇਟ ਕੁਝ ਲਿਖੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਕਿ ਉਹ ਕੀ ਲਿਖ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮਜਿਸਟਰੇਟ ਨੇ ਉਸ ਤੋਂ ਤਫ਼ਤੀਸ਼ ਵਜੋਂ ਕੁਝ ਸਵਾਲ ਵੀ ਪੁੱਛੇ। ਉਸ ਨੇ ਅਖੌਤੀ ਇਕਬਾਲੀਆ ਬਿਆਨ ਐਕਸ ਪੀ ਡੀ ਤੇ ਆਪਣੇ ਦਸਤਖਤ ਮੰਨੇ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਦੋਂ ਉਸਨੂੰ ਦਸਤਖਤ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਕਰ ਦਿਤੇ ਸੀ।

57. ਉਸਨੇ ਭਾਰਤੀ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਨੂੰ ਲਾਹੌਰ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਾਲਾਤ ਬਾਰੇ ਲਿਖਤੀ ਬਿਆਨ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਦਿਤਾ। ਉਹ ਬਿਆਨ ਐਕਸ ਡੀ ਜੇ ਹੈ। ਇਹ ਗੁਰਮੁਖੀ ਵਿਚ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਉਰਦੂ ਤਰਜਮਾ ਐਕਸ ਡੀ ਜੇ/1 ਹੈ।

58. ਉਸ ਨੇ ਇਸ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਸ ਕੋਲ ਜਾਂ ਉਸਦੇ ਕਿਸੇ ਸਾਥੀ ਮੁਲਜ਼ਮ ਕੋਲ, ਉਸ ਦੇ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਸਾਥੀ ਮੁਲਜ਼ਮ ਦੇ ਮੋਢੇ ਤੇ ਕੋਈ ਥੈਲਾ ਲਟਕਦਾ ਸੀ ਜਾਂ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਜਾਂ ਉਸ ਦੇ ਕਿਸੇ ਸਾਥੀ ਮੁਲਜ਼ਮ ਨੇ ਇਹ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਕੋਲ ਜਹਾਜ਼ ਨੂੰ ਉਡਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਬਾਰੂਦ ਹੈ।

59. ਮੁਲਜ਼ਮ ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਬਿਆਨ ਵੀ ਮੂਲ-ਮੁਦਾਅ ਵਿਚ ਉਸੇ ਤਰਜ਼ ਤੇ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਮੁਲਜ਼ਮ ਗਜਿੰਦਜ ਸਿੰਘ ਦਾ ਹੈ। ਮੁਲਜ਼ਮ ਗਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵਲੋਂ ਦਿਤੇ ਗਏ ਸ਼ਬੂਤੇ ਜਵਾਬ ਉਸਨੇ ਤਸਲੀਮ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਕਮਾਂਡੋ ਐਕਸ਼ਨ ਵਿਚ ਜ਼ਖ਼ਮੀ ਹੋਣ

ਵਾਲਿਆਂ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਉਹ ਇਕ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਉਹ ਕਮਾਂਡੋ ਐਕਸ਼ਨ ਵਿਚ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਮਗਰ ਉਸ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਕਮਾਂਡੋ ਐਕਸ਼ਨ ਵਿਚ ਉਸ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਕਿਰਪਾਨ ਖੋਹੀ ਗਈ ਉਦੋਂ ਉਹ ਜਹਾਜ਼ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ਿਆਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਖੜਾ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸਨੂੰ ਜਹਾਜ਼ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਲਿਜਾਇਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਥੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਮਾਂਡੋ ਨੇ ਜ਼ਖਮੀ ਕੀਤਾ। 'ਸਾਡੇ ਵਲੋਂ ਭਾਰਤੀ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਨੂੰ ਲਾਹੌਰ ਲਿਆਏ ਜਾਣ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਵਾਉਣ ਵਾਲੇ' ਹਾਲਾਤ ਬਾਰੇ ਉਸਨੇ ਵੀ ਇਕ ਲਿਖਤੀ ਬਿਆਨ ਐਂਕਸ ਡੀ ਕੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ। (ਇਸ ਦਾ ਉਰਦੂ ਤਰਜਮਾ ਐਂਕਸ ਡੀ ਕੇ 1 ਹੈ)।

60. ਮੁਲਜ਼ਮ ਸਰਦਾਰ ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ ਪਾਉਂਟਾ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਮੰਨਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਹਾਈਜੈਕਿੰਗ ਦੌਰਾਨ ਕੰਬਿਨ 'ਚ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸ ਵਲੋਂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਰੋਲ ਬਾਰੇ ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੁਲਜ਼ਮ ਗਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕਾਕਪਿਟ 'ਚ ਦਾਖਿਲ ਹੋਣ ਮਗਰੋਂ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਕਰਨ ਸਿੰਘ ਤੇ ਤੇਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨਾਲ, ਆਪਣੀਆਂ ਸੀਟਾਂ ਤੋਂ ਉਠੇ ਅਤੇ ਕਾਕਪਿਟ ਕੋਲ ਖੜੇ ਹੋ ਕੇ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਜ਼ਿੰਦਾਬਾਦ ਦੇ ਨਾਅਰੇ ਲਾਉਣ ਲਗ ਪਏ। ਉਸ ਨੇ ਇਸ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਸਨੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਧਮਕੀ ਦਿਤੀ ਸੀ, ਦਰ-ਅਸਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਨੂੰ ਤਸੱਲੀ ਦਿਵਾਈ ਸੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨੁਕਸਾਨ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਕਸਦ ਇਹ ਹੈ ਕਿ 'ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਤਵੱਜੋਂ ਇਸ ਗੱਲ ਵਲ ਖਿੱਚੀ ਜਾਵੇ ਕਿ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸਾਡੇ ਆਗੂ (ਸੰਤ) ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਾ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਿੱਖ ਆਗੂਆਂ ਨੂੰ ਬੇਵਜ਼ਹ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਬਿਨਾ ਕਿਸੇ ਵਜ਼ਹ ਤੋਂ ਮਹਿਤਾ ਚੰਕ ਵਿਚ 100 ਸਿੱਖ ਕਤਲ ਕਰ ਦਿਤੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਾਡਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਆਮ ਸਿੱਖਾਂ ਉੱਤੇ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਜ਼ੁਲਮ ਨੂੰ ਤਵੱਜੋਂ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣਾ ਹੈ।'

ਅਸੀਂ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀਆਂ ਸੀਟਾਂ ਤੇ ਬੈਠੇ ਰਹਿਣ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਮਕਸਦ ਦੀ ਕਾਮਯਾਬੀ ਵਾਸਤੇ ਤੁਆਵਨ ਦੇਣ। ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਨੇ ਅਖੀਰ ਤਕ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਪੂਰਾ ਤੁਆਵਨ ਕੀਤਾ। ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਮੁਸਾਫਿਰ ਨੂੰ ਕੋਈ ਧਮਕੀ ਨਹੀਂ ਦਿਤੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਕੰਬਿਨ 'ਚ ਰਿਹਾ ਸੀ ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਸਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਕਾਕਪਿਟ ਵਿਚ ਕੀ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਬਾਕੀ ਨੁਕਤਿਆਂ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ ਉਸ ਦੀ ਉਹੀ ਪੁਜੀਸ਼ਨ ਹੈ ਜੋ ਮੁਲਜ਼ਮ ਗਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਇਸ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਰਾਇ

ਸ਼ਬੀਰ ਅਹਿਮਦ ਮਜਿਸਟਰੇਟ ਨੂੰ ਇਕਬਾਲੀਆ ਬਿਆਨ ਦਿਤਾ ਸੀ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਠੀਕ ਹੋਣ ਬਾਰੇ ਇਸ ਤੇ ਦਸਤਖਤ ਕੀਤੇ ਸਨ। ਇਸ ਸਵਾਲ ਕਿ ਉਸ ਤੇ ਇਹ ਮੁਕਦਮਾ ਕਿਉਂ ਚਲਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਸਨੇ ਹੇਠ ਲਿਖਿਆ ਲੰਬਾ ਬਿਆਨ ਦਿਤਾ:

ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੀ ਤਹਿਰੀਕ ਦਸਵੇਂ ਗੁਰੂ, ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਤੇ ਸਿਖਿਆਵਾਂ ਦੀ ਨੀਂਹ ਤੇ ਹੈ। ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਸਿਆਸੀ ਚੇਲਾ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਮੁਤਾਬਿਕ 1708 'ਚ ਪੰਜਾਬ 'ਚ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰੀ ਖਾਲਸਾ ਰਾਜ ਕਾਇਮ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। 1716 ਵਿਚ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ 'ਚੋਂ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਹੋਣ ਮਗਰੋਂ ਉਸਨੂੰ ਤੇ ਉਸ ਦੇ 700 ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। 1716 ਤੋਂ 1799 ਤਕ ਸਿਖਾਂ ਵਲੋਂ ਸਿਖ ਰਾਜ ਦੀ ਜਦੋਂਜਹਿਦ ਦਾ ਵੇਲਾ ਸੀ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਦੰਰਾਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜੁਲਮ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਬੜੀਆਂ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦਿਤੀਆਂ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਦੰਰਾਨ 53000 ਸਿਖ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਏ। ਇਕ ਵਕਤ ਆਇਆ ਜਦੋਂ ਲਾਹੌਰ ਦਰਬਾਰ ਦੇ ਵਜ਼ੀਰ ਲਖਪਤ ਰਾਏ ਨੇ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਖਤਰੀ 'ਬਾਬਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ' ਵਲੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਇਕ ਮਜ਼ਹਬ ਇਕ ਖਤਰੀ 'ਲਾਲਾ ਲਖਪਤ ਰਾਏ' ਹਥੋਂ ਹੀ ਖਤਮ ਹੋਵੇਗਾ। ਸਿਖਾਂ ਨੇ ਇਸ ਚੈਲਿੰਜ ਨੂੰ ਕਬੂਲ ਕਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਵਜੂਦ ਕਾਇਮ ਰਖਣ ਵਾਸਤੇ ਖਾਲਸਾ ਰਾਜ ਦੀ ਕਾਇਮੀ ਵਾਸਤੇ ਜਦੋਂਜਹਿਦ ਤੇਜ਼ ਕਰ ਦਿਤੀ। 1799 ਵਿਚ ਮਹਾਨ ਜਰਨੈਲ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਲਾਹੌਰ ਕਿਲ੍ਹੇ ਤੇ ਮਜ਼ਹਬੀ ਨਿਸ਼ਾਨ ਝੁਲਾ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਖਾਲਸਾ ਰਾਜ ਦੀ ਨੀਂਹ ਰਖੀ। ਸਿਖ ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਹੱਦਾਂ ਰਾਵੀ ਤੇ ਸਤਲੁਜ ਦੇ ਕੰਢਿਆਂ ਤੋਂ ਜਮਰੋਦ ਤਕ, ਸਟੇ ਤਿਬਤ ਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਤਕ ਫੈਲੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ। ਉਸ ਵਕਤ ਸਿਖਾਂ ਦੀ ਆਬਾਦੀ 80 ਲਖ ਦੇ ਕਰੀਬ ਸੀ। ਸਿਖਾਂ ਦਾ ਇਹ ਪੱਕਾ ਯਕੀਨ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਰਾਜ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਬਖਸ਼ਿਆ ਹੈ। ਸਰਦਾਰ ਸ਼ਾਮ ਸਿੰਘ ਅਟਾਰੀ ਦੀ 1845 ਵਿਚ ਮੌਤ ਨਾਲ ਸਿਖ ਰਾਜ ਦਾ ਅੰਤ ਹੋ ਗਿਆ। ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਸਿਖ ਰਾਜ ਮਹਾਰਾਜਾ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ, ਜੋ ਉਸ ਵਕਤ ਨਾਬਾਲਿਗ ਸੀ, ਤੋਂ ਇਕ ਟਰਸਟੀ ਵਜੋਂ ਲਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਇਹ ਸਮਝਤਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਜਦੋਂ ਮਹਾਰਾਜਾ ਬਾਲਗ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਰਾਜ ਮੌਤ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਬਾਅਦ 'ਚ 1849 'ਚ ਬੋਈਬਾਨੀ ਕਰਕੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਇਹ ਰਾਜ ਭਾਰਤ ਰਾਜ 'ਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਇਸ ਮੁਕਾਮ ਤੋਂ ਸਿਖਾਂ ਦੀ ਤਵਾਰੀਖ ਦੇ ਹਨੇਰੇ ਦਿਨਾਂ ਦਾ ਆਗਾਜ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਸਿਖਾਂ ਦੀ ਆਬਾਦੀ 80 ਲਖ ਤੋਂ ਘਟ ਕੇ 1861 ਵਿਚ 18 ਲਖ ਰਹਿ ਗਈ। ਖਾਲਸਾ ਰਾਜ ਦੀ ਮੁੜ ਕਾਇਮੀ ਵਾਸਤੇ ਸਿਖਾਂ ਨੇ 1947 ਤਕ ਬਹੁਤ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ। ਇਸ ਵਕਤ ਦੰਰਾਨ 93 ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਫਾਂਸੀ ਮਿਲੀ, 2187 ਨੂੰ ਉਮਰ ਕੈਦ ਹੋਈ, 793 ਜਲਿਆਂ ਵਾਲਾ

ਬਾਗ ਵਿਚ ਮਰੇ 67 ਬਜਬਜ ਘਾਟ ਕਲਕਤਾ 'ਚ ਫਾਇਰਿੰਗ 'ਚ ਮਾਰੇ ਗਏ ਅਤੇ 91 ਮਲੇਰ ਕੋਟਲਾ 'ਚ ਤੋਪਾਂ ਨਾਲ ਉਡਾਏ ਗਏ। ਹੋਰ ਵੀ ਕਈਆਂ ਨੇ ਇਸ ਮਕਸਦ ਵਾਸਤੇ ਜਾਨਾਂ ਦਿਤੀਆਂ। ਜੰਗੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਜਰਨੈਲਾਂ ਦੀਆਂ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਸਦਕਾ 1947 ਤਕ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੀ ਕਾਇਮੀ ਵਾਸਤੇ ਮੌਕੂਲ ਹਾਲਾਤ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਏ ਸਨ ਪਰ ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਨਾਲ ਸਿਖ ਆਗੂ ਅਪਣੀ ਕਮ-ਅਕਲੀ ਕਰਕੇ ਮੌਕੇ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਨਾ ਉਠਾ ਸਕੇ। ਗਾਂਧੀ ਤੇ ਪੰਡਿਤ ਨਹਿਰੂ ਵਰਗੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਕਾਂਗਰਸੀਆਂ ਨੇ ਵਾਰ ਵਾਰ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਯਕੀਨ ਦਿਵਾਇਆ ਕਿ ਆਜ਼ਾਦੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਿਖਾਂ ਦੇ ਹਕੂਕ ਮਹਿਫੂਜ਼ ਰਹਿਣਗੇ ਅਤੇ ਸਿਖ ਮਜ਼ਹਬ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਕੋਈ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਹ ਵਾਅਦੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਤੇ ਤੋੜ ਦਿਤੇ ਗਏ। ਆਜ਼ਾਦੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਦੋਂ ਸਿਖ ਟੱਬਰ ਅਜੇ ਤਕ ਰਫਿਊਜੀ ਕੈਂਪਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਸਨ ਤਾਂ ਭਾਰਤੀ ਹਕੂਮਤ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਉਦੋਂ ਦੇ ਗਵਰਨਰ ਚੰਦੂ ਲਾਲ ਤਿਰਵੇਦੀ ਨੂੰ ਹਦਾਇਤ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਉਹ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਜਰਾਇਮ ਪੇਸ਼ਾ ਕਬੀਲਾ ਕਰਾਰ ਦੇ ਦੇਵੇ। ਇਸ ਤੇ ਸੂਬੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਤੇ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਸਰਕੂਲਰ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਦੇ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਸਿਰਦਾਰ ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਇਸ ਸਰਕੂਲਰ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਪ੍ਰੋਟੈਸਟ ਕਰਨ ਅਤੇ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਇਸ ਬਾਰੇ ਇਤਲਾਹ ਦੇਣ ਤੇ ਨੌਕਰੀ 'ਚੋਂ ਕੱਢ ਦਿਤਾ ਗਿਆ। 1950 ਵਿਚ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਹਿੰਦੂ ਅਕਸਰੀਅਤ ਹੇਠ ਸਿਖ ਮਜ਼ਹਬ ਅਤੇ ਕਲਚਰ ਜ਼ਿੰਦਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਸਿਖ ਸੱਚੇ ਦਿਲੋਂ ਇਕ ਅਜਿਹਾ ਹੋਮਲੈਂਡ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਿਖ ਗੁਰੂਆਂ ਦੀਆਂ ਰਵਾਇਤਾਂ ਅਤੇ ਸਿਖ ਮਜ਼ਹਬ ਮੁਤਾਬਿਕ ਜੀਵਿਆ ਜਾ ਸਕੇ। 1964 ਵਿਚ ਹਿਮਾਚਲ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪਾਉਂਟਾ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ। ਮੈਂ ਇਸ ਹਾਦਸੇ ਦਾ ਚਸਮਦੀਦ ਗਵਾਹ ਸੀ। ਇਸ ਹਮਲੇ ਵਿਚ ਪੁਲੀਸ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿਚ ਦਾਖਿਲ ਹੋਈ ਅਤੇ 11 ਸਿਖ ਕਤਲ ਕਰ ਦਿਤੇ ਗਏ। ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬੇਹੁਰਮਤੀ ਕੀਤੀ। ਅਜਿਹੀ ਹਾਲਤ ਨੇ ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਵਾਸਤੇ ਨਫਰਤ ਭਰ ਦਿਤੀ। ਇੰਜ ਹੀ 1971 ਵਿਚ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੀਸ ਗੰਜ ਤੇ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਬੇਹੁਰਮਤੀ ਕੀਤੀ। 1971 ਵਿਚੋਂ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਹਮਲਾ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਦਾਬਰਤ ਤੇ ਵੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ 12 ਸਿਖ ਕਤਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਇਸ ਮਗਰੋਂ ਮੈਂ ਹਿਮਾਚਲ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਨਾਂ ਦੀ ਜਥੇਬੰਦੀ ਕਾਇਮ ਕੀਤੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਮੈਂ ਖੁਦ ਸਦਰ ਸੀ। 1973 ਵਿਚ ਹਰਿਆਣਾ ਦੇ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਬੇਸੀ ਲਾਲ ਨੇ ਸਿਖਾਂ ਦੇ ਹਰਿਆਣਾ 'ਚ ਦਾਖਲੇ ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਲਾ ਦਿਤੀ। ਇਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ 21-7-1973 ਨੂੰ ਇਕ ਮਾਰਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਵੀ ਇਸ ਮਾਰਚ ਵਿਚ 21

ਸਿਖਾਂ ਦਾ ਜੱਥਾ ਲੈ ਕੇ ਗਿਆ ਅਤੇ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਦਿਤੀ। 15 ਜੂਨ 1975 ਨੂੰ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਐਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਦਫ਼ਤਰ ਤੋਂ ਭਾਰਤੀ ਝੰਡਾ ਲਾਹ ਕੇ ਖਾਲਸਾਈ ਝੰਡਾ ਲਹਿਰਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਮੈਂ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਜੱਥਾ ਲੈਕੇ ਤੁਰਿਆ ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਰਾਹ ਵਿਚ ਹੀ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ। 28 ਜੂਨ 1975 ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਸਿਵਲ ਸੈਕਟਰੀਏਟ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਤੋਂ ਭਾਰਤੀ ਝੰਡਾ ਲਾਹਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਫੇਰ ਫੜ ਲਿਆ ਗਿਆ।

61. 13 ਅਪਰੈਲ 1978 ਨੂੰ ਇਕ ਨਰਕਧਾਰੀ ਗਰੁਪ ਨੇ ਇਕ ਨਾਪਾਕ ਇਕੱਠ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਭਾਈ ਫੌਜਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿਚ ਇਕ ਜਥੇ ਨੇ ਇਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਪ੍ਰੋਟੈਸਟ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਗੱਲੀ ਚਲਾ ਕੇ 13 ਸਿਖ ਕਤਲ ਕਰ ਦਿਤੇ ਗਏ। ਮੈਂ ਸਾਕੇ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਰੋਸ ਵਜੋਂ 23-4-78 ਨੂੰ ਪਾਉਂਟਾ ਸਾਹਿਬ 'ਚ ਜਲੂਸ ਕੱਢਿਆ। 14 ਮਈ 1978 ਨੂੰ ਮੈਂ 51 ਸਿਖਾਂ ਦਾ ਜੱਥਾ ਲੈਕੇ ਉਦੋਂ ਦੇ ਵਜ਼ੀਰ-ਸਦਰ ਮੁਹਾਰਜੀ ਦੇਸਾਈ ਦੇ ਘਰ ਉਸਨੂੰ ਰੋਸ ਮੈਮੋਰੈਂਡਮ ਦੇਣ ਗਿਆ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਤੇ ਜਥੇਬੰਦੀ ਵਲੋਂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਪ੍ਰੋਟੈਸਟ ਵਿਚ 10 ਲਖ ਸਿਖਾਂ ਨੇ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ। ਜਦੋਂ ਵਜ਼ੀਰ-ਸਦਰ ਨੇ ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਮੈਮੋਰੈਂਡਮ ਲੈਣ ਤੋਂ ਨਾਂਹ ਕਰ ਦਿਤੀ ਤਾਂ ਨਰਕਧਾਰੀ ਮਸਲੇ ਦਾ ਆਖਰੀ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ 17 ਮਈ 1978 ਨੂੰ ਇੱਕ ਕਾਨਫਰੰਸ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਹ ਗੁਰਮਤਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਜਾਰੀ ਕਰਕੇ ਨਰਕਧਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਸਿਖੀ 'ਚੋਂ ਖਾਰਿਜ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੋਸ਼ਲ ਬਾਈਕਾਟ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਜਥੇਦਾਰ ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਨੇ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਵਲੋਂ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ। ਸਿਖ ਭਾਵੇਂ ਕਿਤੇ ਵੀ ਹੋਵੇ ਉਹ ਇਸ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਦਾ ਪਾਬੰਦ ਹੈ। 6 ਅਗਸਤ 1978 ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਅਕਾਲਗੜ੍ਹ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ 'ਚ ਮੀਟਿੰਗ ਬੁਲਾਈ ਗਈ ਤਾਂ ਜੋ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਨਰਕਧਾਰੀਆਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਜਦੋਜਹਿਦ ਦਾ ਪੈਂਤੜਾ ਉਲੀਕਿਆ ਜਾਵੇ। ਕਾਨਫਰੰਸ ਵਿਚ ਇਹ ਤੈਅ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਭਾਰਤ 'ਚ ਸਿਖ ਜਦੋਜਹਿਦ ਦੇ ਸਿਆਸੀ ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਹਨ:—

1. ਭਾਰਤ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਖੁਦਮੁਖਤਿਆਰ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੀ ਕਾਇਮੀ
2. ਦੁਨੀਆਂ ਦੀਆਂ ਦੂਜੀਆਂ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀਆਂ ਤਹਿਰੀਕਾਂ ਨਾਲ ਰਾਬਤਾ ਕਾਇਮ ਕਰਨਾ
3. ਸਿਖ ਮਜ਼ਹਬ ਨੂੰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਟਾਕਰਾ
4. ਪੰਥ ਵਿਚ ਸਿਖਾਂ ਦੀ ਵਖਰੀ ਹਸਤੀ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ

27 ਤੋਂ 29 ਅਕਤੂਬਰ (1978) ਤਕ ਲੁਧਿਆਣਾ 'ਚ ਅਕਾਲੀ ਕਾਨਫਰੰਸ ਦੇ ਮੌਕੇ ਤੇ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੀ ਕਾਇਮੀ ਬਾਰੇ ਇਕ ਵੇਰਵੇ ਭਰਿਆ ਪੈਂਫਲਟ ਕਾਫੀ ਤਾਦਾਤ 'ਚ ਛਪਵਾ ਕੇ ਡੈਲੀਗੇਟਾਂ ਨੂੰ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ ਤੇ ਇਸ ਦਾ ਨਿਘਾ ਇਸਤਕਬਾਲ ਹੋਇਆ। 26 ਜਨਵਰੀ 1979 ਨੂੰ ਸਿਖਾਂ ਨੇ ਭਾਰਤ ਭਰ ਵਿਚ, ਆਈਨ ਦੇ ਦਿਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਜਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਬਾਈਕਾਟ ਕੀਤਾ। ਇਹ ਬਾਈਕਾਟ ਸਾਰੇ ਪਾਸੇ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਇਹ ਦਲ ਖਾਲਸਾ ਦੀ ਸੁਪਰੀਮ ਪੰਚਾਇਤ ਦੇ ਐਲਾਨ ਉੱਤੇ ਅਮਲ ਵਜੋਂ ਹੋਇਆ ਸੀ। 18-12-1979 ਨੂੰ ਦਲ ਖਾਲਸਾ ਦੀ ਸਾਲਾਨਾ ਕਾਨਫਰੰਸ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਵਿਚ ਹੋਈ ਤੇ ਮਤਾ ਪਾਸ ਕਰਕੇ ਸਾਰੇ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਭਾਰਤ 'ਚ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਦੇ ਬਾਈਕਾਟ ਦਾ ਸੱਦਾ ਦਿਤਾ ਗਿਆ। ਇਹ ਵੀ ਮਤਾ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਸਿਖ ਕੰਮ ਭਾਰਤੀ ਆਈਨ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤੇ ਅਮਲ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗੀ। ਮੈਂ ਚੇਡੀਗੜ੍ਹ ਦੀ 10-2-1980 ਦੀ ਉਸ ਕਨਵੈਨਸ਼ਨ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦਾ ਮਤਾ ਦੋਹਰਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। 3-8-1980 ਨੂੰ ਇਕ ਹੋਰ ਕਨਵੈਨਸ਼ਨ ਚੇਡੀਗੜ੍ਹ 'ਚ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਕਨਵੈਨਸ਼ਨ ਦੇ ਨਾਂ ਹੇਠ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਸਾਰੇ ਨਾਰਥ ਇੰਡੀਆ 'ਚ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਮਾਰਚ ਅਤੇ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਕਨਵੈਨਸ਼ਨਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣ ਤਾਂ ਜੋ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਤਹਿਰੀਕ ਨੂੰ ਤਾਕਤ ਮਿਲੇ ਤੇ ਇਸ ਦਾ ਦਿਖਾਵਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। 22-2-1981 ਨੂੰ ਦਲ ਖਾਲਸਾ ਨੇ ਹਿੰਦੂ ਪ੍ਰੇਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਪ੍ਰੋਟੈਸਟ ਕੀਤਾ ਕਿਉਂ ਕਿ ਹਿੰਦੂ ਪ੍ਰੇਸ ਪ੍ਰਾਪੇਕੰਡਾ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ ਵੋਟਰ ਆਪਣੀ ਜ਼ਬਾਨ ਹਿੰਦੀ ਲਿਖਵਾਉਣ ਕਿਉਂਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਸਿਰਫ ਸਿਖਾਂ ਦੀ ਹੀ ਜ਼ਬਾਨ ਹੈ। 13-14-15 ਮਾਰਚ 1981 ਨੂੰ ਚੇਡੀਗੜ੍ਹ 'ਚ ਸਿਖ ਐਂਜੂਕੋਸ਼ਨਲ ਕਾਨਫਰੰਸ ਕੀਤੀ ਗਈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਇਹ ਮਤਾ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਸਿਖ ਇਕ ਵੱਖਰੀ ਕੌਮ ਹਨ ਅਤੇ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਯੂ. ਐਨ. ਓ. 'ਚ ਐਂਸੋਸੀਏਟ ਮੈਂਬਰਸ਼ਿਪ ਮਿਲਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਕਾਨਫਰੰਸ 'ਚ ਖਾਲਸਾ ਦਲ ਨੇ ਲੰਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਵਕਤ ਆ ਗਿਆ ਹੈ ਸਿਖ ਇਕ ਖੁਦਮੁਖਤਿਆਰ ਆਜ਼ਾਦ ਮੁਲਕ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਨਾ। 13 ਅਪਰੈਲ 1981 ਨੂੰ ਤਲਵੰਡੀ ਗਰੁਪ ਨੇ ਇਕ ਕਾਨਫਰੰਸ ਕੀਤੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਮਤਾ ਮੁੜ ਦੋਹਰਾਇਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਨੂੰ ਹਾਸਿਲ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਸੱਦਾ ਦਿਤਾ ਗਿਆ। 24 ਮਈ 1981 ਨੂੰ ਦਲ ਖਾਲਸਾ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਮਾਰਚ ਕੀਤਾ। 27 ਮਈ 1981 ਨੂੰ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੇ ਇਕ ਜਲੂਸ ਕਢਿਆ ਤੇ ਸਿਖਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਭੜਕਾਊ ਨਾਅਰੇ ਲਾਏ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ

1. ਨੱਕ ਤੇ ਮਖੀ ਬਹਿਣ ਨਹੀਂ ਦੇਣੀ, ਸਿਰ ਤੇ ਪਗੜੀ ਰਹਿਣ ਨਹੀਂ ਦੇਣੀ
2. ਹਿੰਦੂ ਨੇ ਲਲਕਾਰਾ ਹੈ ਇਹ ਪੰਜਾਬ ਹਮਾਰਾ ਹੈ
3. ਕੱਛ ਕੜਾ ਕਿਰਪਾਨ, ਭੇਜ ਦਿਆਂਗੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ
4. ਉੜਾ ਅੰਤੀ ਨਹੀਂ ਪੜੋਂਗੇ, ਜੂੜਾ ਜੂੜੀ ਕਟ ਸਟਾਂਗੇ
5. ਬੀੜੀ ਸਿਗਰਟ ਪੀਆਂਗੇ, ਸ਼ਾਨ ਨਾਲ ਜੀਆਂਗੇ।

ਦਲ ਖਾਲਸਾ, ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਸਿਖ ਸਟੂਡੈਂਟਸ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਅਤੇ ਨੈਸ਼ਨਲ ਕਾਂਸਲ ਵਲੋਂ ਕੱਢੇ ਗਏ ਜਲੂਸ 'ਚ 4 ਲਖ ਸਿਖ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੋਏ। (ਸੰਤ) ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਾ ਨੇ ਇਸ ਜਲੂਸ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕੀਤੀ। ਸਿਖ ਜਲੂਸ ਦਾ ਸਿਆਸੀ ਮਕਸਦ ਸੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਨੂੰ ਪਾਕ ਸ਼ਹਿਰ (ਹੋਲੀ ਸਿਟੀ) ਕਰਾਰ ਦਿਵਾਣਾ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਤੰਬਾਕੂ ਨੋਸ਼ੀ ਤੇ ਪੇਂਬਦੀ ਹੋਵੇ। 5-7-1981 ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ 'ਚ ਗੋਪਾਲ ਸਿੰਘ ਦਰਦੀ ਦੀ ਸਦਾਰਤ ਹੇਠ ਸਿਖ ਇੰਟਲੈਕਚੁਅਲ ਕਾਨਫਰੇਂਸ ਦਾ ਇਤਜਾਮ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਜੋ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਅਤੇ ਸਿਖ ਇਕ ਵਖਰੀ ਕੌਮ ਦੀ ਮੁਖਾਲਫਤ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਮੈਂ ਦਲ ਖਾਲਸਾ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਕਾਨਫਰੇਂਸ 'ਚ ਮੁਜਾਹਰਾ ਕੀਤਾ, ਜਿਸ ਤੇ ਕਾਨਫਰੇਂਸ ਖਤਮ ਹੋ ਗਈ। ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੀ ਕਾਨਫਰੇਂਸ ਵਿਚ ਦਲ ਖਾਲਸਾ ਨੇ ਸਿਖਾਂ ਦੀ ਗੁਲਾਮੀ ਦਾ ਇਜ਼ਹਾਰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਦੋ ਜਣਿਆਂ ਨੂੰ ਧੋਣ ਤੇ ਪੰਜਾਲੀ ਪਾ ਕੇ ਖੜਾ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਸਿੰਬਾਲਕ (Symbolic) ਮੁਜਾਹਰੇ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਭਰਵਾਂ ਹੁੰਗਾਰਾ ਮਿਲਿਆ। 15 ਅਗਸਤ 1981 ਨੂੰ ਦਲ ਖਾਲਸਾ ਨੇ ਭਾਰਤੀ ਝੰਡੇ ਸਾੜ ਕੇ ਅਤੇ ਖਾਲਿਸਤਾਨੀ ਝੰਡੇ ਲਹਿਰਾਉਣ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ। ਦਲ ਖਾਲਸਾ ਦੇ ਸੱਦੇ ਤੇ, ਸਿਖਾਂ ਨੇ ਭਾਰਤੀ ਅਜ਼ਾਦੀ ਦਾ ਦਿਨ, ਇਸ ਮਨਾਇਆ। 27 ਅਗਸਤ ਨੂੰ ਮੈਂ ਅਤੇ ਦਲ ਖਾਲਸਾ ਦੇ ਇਕ ਹੋਰ ਮੈਂਬਰ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਅਸੰਬਲੀ ਦੇ ਸੈਸ਼ਨ ਦੌਰਾਨ ਗੈਲਰੀ ਵਿਚੋਂ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂ ਇੰਮਪੀਰੀਅਲਿਜ਼ਮ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਨਾਅਰੇ ਲਾਏ। ਇਸ ਤੇ ਸਾਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰ ਕੇ 9 ਦਿਨ ਵਾਸਤੇ ਕੈਦ ਕਰ ਲਿਆ। 5 ਸਿਤੰਬਰ 1981 ਨੂੰ ਮੈਂ ਅਤੇ ਗੰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਬਟਾਲੇ ਦੇ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਮਾਰਚ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ। ਇਸ ਮਾਰਚ ਵਿਚ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਿਖ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੋਏ। 15 ਸਿਤੰਬਰ 1981 ਨੂੰ ਮੈਂ (ਸੰਤ) ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਾ ਨੂੰ ਚੰਕ ਮਹਿਤਾ ਵਿਚ ਮਿਲਿਆ। ਇਹ (ਸੰਤ) ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਦਾ ਹੈਂਡਕੁਆਟਰ ਸੀ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਗਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਜੋ ਪਤਾ ਕਰ ਸਕਾਂ ਕਿ ਦਲ ਖਾਲਸਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਾਸਤੇ ਕੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। 20 ਸਿਤੰਬਰ 1981 ਨੂੰ (ਸੰਤ) ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਾ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰ ਲਿਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਸੀਂ ਇਕੱਠੇ ਹੋਏ ਤਾਂ ਜੋ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਕਿ (ਸੰਤ) ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ

ਭਿਡਰਾਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਰਿਹਾਈ ਕਿਵੇਂ ਕਰਵਾਈ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ ਨੂੰ ਭਾਰਤ 'ਚ ਸਿਖਾਂ ਤੇ ਹੋ ਰਹੇ ਜ਼ੁਲਮ ਅਤੇ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਬਾਰੇ ਦਸਿਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਭਾਰਤੀ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਨੂੰ ਹਾਈਜੈਕ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਇਸ ਮੀਟਿੰਗ 'ਚ ਲਿਆ ਗਿਆ ਜਿਸ ਵਿਚ ਮੈਂ ਅਤੇ ਮੁਲਜ਼ਮ ਗਜ਼ਿਦਰ ਸਿੰਘ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ। ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਤੇ ਅਮਲ ਵਜੋਂ ਅਸੀਂ ਇਹ ਭਾਰਤੀ ਜਹਾਜ਼ ਹਾਈਜੈਕ ਕੀਤਾ ਤੇ ਲਾਹੌਰ ਲਿਆਏ।

62. ਆਪਣੇ ਬਿਆਨ ਦੀ ਪਰੋੜਤਾ ਵਾਸਤੇ ਉਸ ਨੇ ਸਬੂਤ ਵਜੋਂ ਇਕ ਪੈਂਫਲਟ "An appeal for justice by the Sikhs in India" (ਐਕਸ ਡੀ ਐਲ) ਅਤੇ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਰਣਜੀਤ ਦੇ 15 ਜੁਲਾਈ 1984 ਦੇ ਪਰਚੇ (ਐਕਸ ਡੀ ਐਮ) ਦਾ ਇਕ ਮਜ਼ਬੂਤ (ਐਕਸ ਡੀ ਐਮ/1) ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇਕ ਮੁਜਰਿਮ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਜੇ ਕੁਝ ਉਸ ਨੇ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਹ ਆਪਣੀ ਕੌਮ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਵਾਸਤੇ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਮੁਕਾਮੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਬਜਾਏ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਕਾਨੂੰਨ ਮੁਤਾਬਿਕ ਨਿਪਟਿਆ ਜਾਏ।

63. ਉਸਨੇ ਇਸ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਮੋਢੇ ਤੇ ਕੋਈ ਥੈਲਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਜਾਂ ਉਸ ਦੇ ਕਿਸੇ ਸਾਥੀ ਮੁਲਜ਼ਮ ਨੇ ਇਹ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਜਹਾਜ਼ ਉਡਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਬਾਰੂਦ ਸੀ।

64. ਮੁਲਜ਼ਮ ਤੇਜਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਵੀ, ਉਪਰ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤੇ, ਆਪਣੇ ਸਾਥੀ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਵਾਲੇ ਨੁਕਤੇ ਤਸਲੀਮ ਕੀਤੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਵੀ ਕਿ ਹਾਈਜੈਕਿੰਗ ਦੌਰਾਨ ਉਹ ਕੈਬਿਨ 'ਚ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਕਿ ਕਾਕਪਿਟ ਵਿਚ ਕੀ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਉਸਨੇ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੇ ਜਹਾਜ਼, ਇਸ ਦੇ ਅਮਲੇ ਅਤੇ ਮੁਸਫਿਰਾਂ ਨੂੰ 30-9-81 ਸਵੇਰੇ 8 ਵਜੇ ਤਕ ਆਪਣੀ ਬੰਦਸ਼ 'ਚ ਰਖਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਤੇ ਕਰਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਨਹਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਕਿਹਾ ਤਾਂ ਇਸ ਮਕਸਦ ਵਾਸਤੇ ਇਕ ਪੁਲਸ ਅਫਸਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਹਾਜ਼ ਚੋਂ ਬਾਹਰ ਲੈ ਗਿਆ। ਮਗਰੋਂ ਜਹਾਜ਼ 'ਚ ਕਮਾਂਡੋ ਐਕਸ਼ਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਗੈਰ-ਹਾਜ਼ਰੀ ਵਿਚ ਕੀ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਵੀ ਰਾਏ ਸ਼ਬੀਰ ਅਹਿਮਦ ਮਜਿਸਟਰੇਟ ਕੋਲ ਕੋਈ ਇਕਬਾਲੀਆ ਬਿਆਨ ਦਿਤੇ ਜਾਣ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਸਹੀ ਹੋਣ ਬਾਰੇ ਦਸਤਖਤ ਕੀਤੇ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਇਨਕਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਕਿਸੇ ਸਾਥੀ ਮੁਲਜ਼ਮ ਕੋਲ ਉਸ ਦੇ ਮੋਢੇ ਤੇ ਕੋਈ ਥੈਲਾ ਸੀ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਜਹਾਜ਼ ਉਡਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਬਾਰੂਦ ਹੈ।

65. ਉਸਨੇ ਆਪਣਾ ਲਿਖਤੀ ਬਿਆਨ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਐਕਸ ਡੀ ਐਨ ਹੈ।

66. ਮੁਲਜ਼ਮ ਕਰਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਵਾਲੀ ਪੁਜੀਸ਼ਨ ਇਖਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਉਸ ਮੁਤਾਬਿਕ ਉਹ ਕੈਬਿਨ ਵਿਚ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਕਿ ਕਾਕਪਿਟ ਵਿਚ ਕੀ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਇਨਕਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਗਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ਕਾਕਪਿਟ ਵਲ ਗਏ ਤਾਂ ਉਹ ਜਹਾਜ਼ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਹਿੱਸੇ ਵਲ ਚਲਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਹ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸਾਥੀ ਮੁਲਜ਼ਮ ਕੈਬਿਨ 'ਚ ਉਠ ਖੜੇ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਨਾਅਰੇ ਲਾਏ:

1. (ਸੰਤ) ਬਾਬਾ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਖਾਲਸਾ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਜ਼ਿੰਦਾਬਾਦ
2. ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਾ ਸੰਤ-ਸਿਪਾਹੀ, ਜ਼ਿੰਨ੍ਹਾਂ ਸੁਤੀ ਕੌਮ ਜਗਾਹੀ
3. ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਮੁਰਦਾਬਾਦ
4. ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਮੁਰਦਾਬਾਦ
5. ਦੇਗ ਤੇਗ ਫਤਹਿ, ਪੰਥ ਕੀ ਜੀਤ
6. ਰਾਜ ਕਰੇਗਾ ਖਾਲਸਾ
7. ਝੂਲਤੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਰਹੇ, ਪੰਥ ਮਹਾਰਾਜ ਕੇ

67. ਇਸ ਸਵਾਲ ਕਿ ਕੀ ਉਸਨੇ ਤੇ ਉਸਦੇ ਸਾਥੀ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਨੇ 30-9-81 ਨੂੰ ਸਵੇਰੇ 8 ਵਜੇ ਤਕ ਜਹਾਜ਼, ਇਸਦੇ ਅਮਲੇ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਇਖਤਿਆਰ 'ਚ ਰੱਖਿਆ, ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਹਾਜ਼, ਇਸ ਦਾ ਅਮਲਾ ਅਤੇ ਮੁਸਾਫਿਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਬੰਦਿਸ਼ ਹੇਠ ਨਹੀਂ ਸਨ; ਮਾਹੌਲ ਲਗਾਤਾਰ ਦੋਸਤਾਨਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਤੇ ਵੀ ਕੋਈ ਬੰਦਿਸ਼ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਤੇ ਤੇਜਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਨਹਾਉਣ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਐਸ. ਪੀ. ਜਹਾਜ਼ 'ਚੋਂ ਬਾਹਰ ਲੈ ਗਿਆ। ਕਮਾਂਡੋ ਐਕਸ਼ਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੈਰ-ਹਾਜ਼ਰੀ ਵਿਚ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਵੀ ਰਾਏ ਸੁਬੀਰ ਅਹਿਮਦ ਮਜਿਸਟਰੇਟ ਕੋਲ ਇਕਬਾਲੀਆ ਬਿਆਨ ਦਿਤੇ ਹੋਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਇਨਕਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਹੱਥ ਤੇ ਕੋਈ ਜ਼ਖਮ ਸੀ। ਉਸ ਮੁਤਾਬਿਕ ਉਸ ਕੋਲ ਜਾਂ ਉਸ ਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਕੋਲ ਮੋਢੇ ਤੇ ਕੋਈ ਝੋਲੇ ਨਹੀਂ ਸਨ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਬਾਰੂਦ ਸਿੱਕਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਹ ਜਹਾਜ਼ ਨੂੰ ਉਡਾ ਦੇਣਗੇ।

68. ਉਸ ਨੇ ਆਪਣਾ ਲਿਖਤੀ ਬਿਆਨ ਉਰਦੂ ਵਿਚ (ਐਕਸ ਡੀ ਪੀ) ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਦਾਇਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸਨੇ ਜੋ ਕੁਝ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਹ ਜ਼ਰਮ ਨਹੀਂ ਹੈ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਕਾਨੂੰਨ ਮੁਤਾਬਿਕ ਨਿਪਟਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

69. ਕਰਿਮੀਨਲ ਪ੍ਰੋਸੀਜਰ ਕੋਡ ਦੀ ਦਫਾ 340 ਮੁਤਾਬਿਕ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਮੁਲਜ਼ਮ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕਸੂਰਵਾਰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ ਤਾਂ ਉਹ, ਉਸ ਦੇ ਜਾਂ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਮੁਕਦਮੇ ਵਿਚਲੇ ਸਾਬੀ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਲਾਏ ਗਏ ਇਲਜ਼ਾਮਾਤ ਜਾਂ ਚਾਰਜ ਨੂੰ ਗਲਤ ਸਾਂਬਤ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਸਬੂਤ ਪੇਸ਼ ਕਰੇ। ਹਰ ਇਕ ਮੁਲਜ਼ਮ ਨੂੰ ਵਖਰੇ ਵਖਰੇ ਕਰਕੇ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਇਹ ਪੁਛਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਕੀ ਉਹ ਕੋਈ ਸਬੂਤ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਨਾਂਹ ਕਰ ਦਿਤੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਰਿਮੀਨਲ ਪ੍ਰੋਸੀਜਰ ਕੋਡ ਦੀ ਦਫਾ 342 ਹੇਠ ਆਪਣੇ ਲਿਖਤੀ ਬਿਆਨ ਦਾਇਰ ਕਰ ਦਿਤੇ ਹਨ।

70. ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਮੁਲਜ਼ਮ ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਕ ਹੋਰ ਲਿਖਤੀ ਬਿਆਨ ਐਕਸ.ਡੀ ਐਲ. 1 ਅਤੇ ਇੰਜ ਹੀ ਮੁਲਜ਼ਮ ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਵੀ ਇਕ ਲਿਖਤੀ ਐਕਸ. ਡੀ ਕੇ/1 ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਨੱਥੀ ਇਕ ਪੈਂਫਲਟ ਐਕਸ.ਡੀ ਕੇ/2 ਦਾਇਰ ਕੀਤੇ ਹਨ।

71. ਇਥੇ ਇਹ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਨੇ ਸਫਾਈ ਦੇ ਗਵਾਹਾਂ ਦੀਆਂ 3 ਲਿਸਟਾਂ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਬਤੌਰ ਸਫਾਈ-ਗਵਾਹ ਸ਼ੇਮਨ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਜਾਣ। ਪਰ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਆਪਣੇ 23-7-1985 ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਤਾਰਿਕ ਇਸਮਾਈਲ ਸਾਗਰ, ਮਿਸ ਹਸਕਰ (ਉਹ ਇਸਤਰਾਸਾ ਦੇ ਗਵਾਹ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਸੀ ਪਰ ਉਸਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਸੀ), ਮੁਹੰਮਦ ਅਸ਼ਰਫ ਅਸ਼ੀਮ ਤੇ ਅਲੀਮ ਹਾਸ਼ਮੀ ਵਾਸਤੇ ਸ਼ੇਮਨ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿਤੀ। ਪਰ ਮਗਰੋਂ, 7-10-85 ਨੂੰ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਨੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਗਵਾਹ ਦੇ ਬਿਆਨ ਕਰਵਾਉਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੀ ਆਪਣੀਆਂ ਗਵਾਹੀਆਂ ਬੰਦ ਕਰਨ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰ ਦਿਤਾ।

72. ਮੁਲਜ਼ਮ ਗਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਉਰਦੂ ਬਿਆਨ (ਐਕਸ. ਡੀ ਜੇ. 1) ਇਕ ਲੰਬਾ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਭਾਰਤੀ ਸਬ-ਕੋਟੀਨੈਂਟ ਦੀ ਵੰਡ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀ ਸਿਖ ਜਦੋਂਜਹਿਦ ਦੀ ਤਵਾਰੀਖ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਵਲੋਂ ਸਿਖਾਂ ਉਤੇ ਕੀਤੇ ਜ਼ੁਲਮ ਅਤੇ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਦੀ ਤਵਾਰੀਖ ਬਿਆਨ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਬੋਹੜੇ ਲਫਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਆਖ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਹਿੰਦੂਆਂ ਵਲੋਂ ਸਿਖ ਕੌਮ ਦੇ ਜਿਸਮਾਨੀ ਅਤੇ ਕਲਚਰਲ

ਕਤਲੋਆਮ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਹਾਈਜੈਕਿੰਗ ਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਮੁਕਦਮਾ ਚਲਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਹ ਅਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਜੰਗ ਦਾ ਇਕ ਹਿੱਸਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਿਖ, ਹਿੰਦੂ ਬਸਤੀਵਾਦ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼, ਜੰਗ ਲੜ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕੰਮੀ ਅਤੇ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਕਿਸੇ ਅਸੂਲ ਮੁਤਾਬਿਕ ਵੀ ਉਹ ਹਾਈਜੈਕਿੰਗ ਦੇ ਮੁਜਰਿਮ ਨਹੀਂ ਹਨ।

73. ਮੁਲਜ਼ਮ ਕਰਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਬਿਆਨ (ਐਕਸ ਡੀ ਪੀ) ਵਿਚ ਵੀ ਹਿੰਦੂ ਵਲੋਂ ਆਮ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਖਾਸ ਕਰਕੇ, ਸਿਖਾਂ ਉੱਤੇ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਜ਼ੁਲਮ ਅਤੇ ਬੇਇਨਸਾਫੀਆਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ।

74. ਮੁਲਜ਼ਮ ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ ਦਾ ਉਰਦੂ ਬਿਆਨ (ਐਕਸ ਡੀ ਐਲ 1) ਵੀ ਇਸੇ ਤਰਜ਼ ਤੇ ਹੈ। ਪਰ ਇਹ ਕਾਬਲੇ-ਗੋਰ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਇਕ ਨੁਕਤੇ 'ਤੇ ਕਿ ਹਾਈਜੈਕਿੰਗ ਦਾ ਮਨਸੂਬਾ ਕਿਵੇਂ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਬਾਰੇ ਚੰਗੇ ਵੇਰਵੇ ਨਾਲ ਦਸਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਮੁਤਾਬਿਕ, (ਸ਼ੇਖਰ) ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਅਤੇ ਚੌਕ ਮਹਿਤਾ ਵਿਚ ਕਤਲੋਆਮ ਮਗਰੋਂ ਦਲ ਖਾਲਸਾ ਦੀ ਸੁਪਰੀਮ ਪੰਚਾਇਤ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਹੋਈ। ਇਸ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ ਮੁਲਜ਼ਮ ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਗਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸੁਪਰੀਮ ਪੰਚਾਇਤ ਦੇ ਦੂਜੇ ਮੈਂਬਰ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ। ਸਿਖਾਂ ਦੀ ਸੂਰਤੇ-ਹਾਲ ਨੂੰ ਮੱਦੇ-ਨਜ਼ਰ ਰਖਦੇ ਹੋਏ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਕੋਈ ਐਸਾ ਮਾਅਰਕੇ ਦਾ ਕਾਰਨਾਮਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਜਿਸ ਨਾਲ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਅਤੇ ਇਨਸਾਨੀ ਹਕੂਕ ਦੀਆਂ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਜਮਾਤਾਂ ਦੀ ਤਵੱਜੋ ਇਸ ਵਲ ਖਿੱਚੀ ਜਾਵੇ ਕਿ ਸਿਖ ਭਾਰਤ ਤੋਂ ਆਜ਼ਾਦੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਆਜ਼ਾਦ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਕਾਇਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਹ ਆਪਣਾ ਵਜੂਦ ਕਾਇਮ ਰਖ ਸਕਣ। ਇਸ ਮਕਸਦ ਨੂੰ ਸਾਹਵੇਂ ਰਖ ਕੇ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਭਾਰਤੀ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਨੂੰ ਹਾਈਜੈਕ ਕਰਕੇ ਲਾਹੌਰ ਲਿਜਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਹਾਈਜੈਕਿੰਗ ਦੀ ਇਹ ਤਜਵੀਜ਼ ਮੁਲਜ਼ਮ ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਪੰਚਾਇਤ ਦੇ ਬਾਕੀ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਇਸ ਮਨਸੂਬੇ ਨੂੰ ਅਮਲ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣ ਵਾਸਤੇ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ, ਗਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਇਹ ਇਖਤਿਆਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਕੁਝ ਹੋਰ ਵੀ ਸਾਥੀ ਲੈ ਲੈਣ। ਲਿਹਾਜ਼ਾ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਗਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ, ਤੇਜਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਕਰਨ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਗੱਲ ਬਾਤ ਕੀਤੀ ਤੇ ਉਹ ਇਸ ਦਲੇਰੀ ਵਾਲੇ ਕਾਰਨਾਮੇ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਵਾਸਤੇ ਇਕ ਦਮ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਏ। ਤਦ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਹਾਈਜੈਕਿੰਗ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ 29 ਸਿਤਬਰ 1981 ਨੂੰ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਇਸ

ਪਲਾਨ ਮੁਤਾਬਿਕ ਗਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ਕਾਕਪਿਟ ਵਿਚ ਦਾਖਿਲ ਹੋਣਗੇ ਅਤੇ ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀਆਂ ਸਣੇ ਕੈਥਿਨ ਦਾ ਚਾਰਜ ਸੰਭਾਲੇਗਾ। ਇਸ ਮਨਸੂਬੇ ਤੇ ਅਮਲ ਵਜੋਂ ਉਹ ਜਹਾਜ਼ 'ਚ ਸਵਾਰ ਹੋਏ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਹਵਾ 'ਚ ਉਡਣ ਦੇ ਕੁਝ ਮਿੰਟਾਂ ਮਗਰੋਂ ਜਦੋਂ ਇਕ ਏਅਰ ਹੋਸਟੈਸ ਕਾਕਪਿਟ 'ਚ ਅਮਲੇ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਚਾਹ ਦੇ ਕੇ ਬਾਹਰ ਆਈ ਤਾਂ ਗਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ਕਾਕਪਿਟ 'ਚ ਦਾਖਿਲ ਹੋ ਗਏ। ਜਿਉਂ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਜਿਹਾ ਕੀਤਾ, ਮੁਲਜ਼ਮ ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ ਕਾਕਪਿਟ ਵਲ ਜਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਰ ਤੇ ਖੜੇ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਥੋਂ ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਨੂੰ ਮੁਖਾਤਿਬ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਐਕਸ਼ਨ (ਸ਼ੱਤ) ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਅਤੇ ਸਿਖਾਂ ਉਤੇ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਜ਼ੁਲਮਾਂ ਖਿਲਾਫ ਪ੍ਰੋਟੈਸਟ ਵਜੋਂ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਕਿ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਕਾਮਯਾਬੀ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਤੁਆਵਨ ਕਰਨ ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਯਕੀਨ ਦਿਵਾਇਆ ਕਿ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਕੁਝ ਨੁਕਸਾਨ ਨਹੀਂ ਪੁਜੇਗਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜੰਗ ਜ਼ੁਲਮ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਜ਼ਹਬ ਦੀ ਅਸੂਲਾਂ ਦੀ ਵਜਹ ਕਰਕੇ ਉਹ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨੁਕਸਾਨ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਾਉਣਗੇ।

75. ਮੁਲਜ਼ਮ ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਬਿਆਨ ਦਾ ਬਾਕੀ ਹਿੱਸਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਲੋਂ, ਹਾਈਜੈਕਿੰਗ ਦੌਰਾਨ, ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਨਾਲ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੰਦਿਸ਼ ਦੌਰਾਨ, ਕੀਤੇ ਗਏ ਚੰਗੇ ਸਲੂਕ ਵਲ ਲਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ।

76. ਮੁਲਜ਼ਮ ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਬਿਆਨ (ਐਕਸ. ਡੀ ਕੇ/1) ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਦਲ ਖਾਲਸਾ ਦੀ ਤਵਾਰੀਖ ਬਿਆਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਹੜੀ ਉਸ ਮੁਤਾਬਿਕ ਇਕ ਹਰਦਿਲ-ਅਜ਼ੀਜ਼ ਸਿਖ ਜਥੇਬੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਇਹ ਵੀ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ ਕਿ ਕਿੰਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਤਾਂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸਾਥੀ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਹਾਈਜੈਕਿੰਗ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਤੇ ਮਜਬੂਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਉਹ ਆਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਜੰਗੋ-ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਵਾਲਾ ਸਲੂਕ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

77. ਮੁਲਜ਼ਮ ਤੇਜਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੇ ਬਿਆਨ (ਐਕਸ. ਡੀ ਐਨ) ਵਿਚ ਗਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਲੰਬੇ ਬਿਆਨ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਪਣਾਇਆ ਹੈ। ਉਹ ਕੁਝ ਕੁ ਹੋਰ ਘਟਨਾਵਾਂ ਵੀ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਨੁਕਤਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਤੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਵਲੋਂ ਕੀਤੇ ਜ਼ੁਲਮ ਖਿਲਾਫ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਰੂਹ ਨੂੰ ਟੁੰਬਣ ਵਾਸਤੇ ਹੈ।

78. ਰਾਏ ਸ਼ਬੀਰ ਅਹਿਮਦ ਮਜਿਸਟਰੇਟ ਦਰਜਾ ਅਵੱਲ, ਲਾਹੌਰ ਛਾਵਟੀ (ਇਸਤਰਾਸਾ ਦਾ ਗਵਾਹ ਨੰਬਰ 9) ਕੌਲ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਦੇ ਅਖੰਤੀ ਇਕਬਾਲੀਆ ਬਿਆਨਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਉਹ ਮੁਕਰਦੇ ਹਨ, ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਵੇਰਵੇ ਨਾਲ ਬਿਆਨ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਹਾਲਾਤ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਮਜਬੂਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਹ ਦੁਨੀਆਂ ਅਤੇ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਹਕੂਕ ਦੀਆਂ ਜਮਾਤਾਂ ਦੀ ਤਵੱਜੋ ਖਿਚਣ ਵਾਸਤੇ ਇਕ ਭਾਰਤੀ ਜਹਾਜ਼ ਹਾਈਜੈਕ ਕਰਨ ਦਾ ਮਨਸੂਬਾ ਘੜਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਵੀ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ ਕਿ ਹਾਈਜੈਕ ਕੀਤੇ ਜਹਾਜ਼ ਦਾ ਮਨਸੂਬਾ ਕਿੰਝ ਤਿਆਰ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਹਾਈਜੈਕਿੰਗ ਕਿਵੇਂ ਹੋਈ।

79. 'ਹਾਈਜੈਕਿੰਗ' ਲਫਜ਼ ਦਾ ਮੁੱਢ ਗੁੰਮਨਾਮ ਹੈ। ਕੰਸਾਈਜ਼ ਆਕਸਫੋਰਡ ਡਿਕਸ਼ਨਰੀ ਮੁਤਾਬਿਕ ਇਸਦਾ ਮਾਅਨਾ ਹੈ:

1 ਕਿਸੇ ਵੀ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ, ਸਾਮਾਨ ਵਾਲੀ ਲਾਗੀ ਜਾਂ ਉਡਦੇ ਜਹਾਜ਼, ਦਾ ਧਮਕੀ ਨਾਲ ਜਾਂ ਜਬਰੀ ਇਖਤਿਆਰ ਖੋਹਣਾ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਇਕ ਨਵੇਂ ਠਿਕਾਣੇ ਵਲ ਲਿਜਾਉਣ ਤੇ ਮਜਬੂਰ ਕਰਨਾ।

2 ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿਚ ਹਾਈਜੈਕਿੰਗ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਰਾਹੀਂ ਇਕ ਟੈਕਨੀਕਲ ਮਾਅਨਾ ਦੇ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਯਾਨਿ:— ਗੈਰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ ਤੇ ਕਿਸੇ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨਾ ਜਾਂ ਆਪਣੇ ਇਖਤਿਆਰ ਹੇਠ ਚਲਾਉਣਾ।

3 ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਕਨਵੈਨਸ਼ਨਜ਼, ਜਿਹੜੀਆਂ ਇਸ ਮਸਲੇ ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਵਿਚ ਵੀ ਲਫਜ਼ 'ਹਾਈਜੈਕਿੰਗ' ਇਸਤੇਮਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

80. ਇਸ ਸਦੀ ਦੇ ਚੌਥੇ ਦਹਾਕੇ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਹਾਈਜੈਕਿੰਗ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਵਾਰਦਾਤਾਂ ਬਾਰੇ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਪਰ 1960ਵਿਆਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਜਿਹੀਆਂ ਵਾਰਦਾਤਾਂ ਵਿਚ ਗੈਰ-ਮਾਮੂਲੀ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਉਪਰ ਆਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਇਸ ਮਸਲੇ ਬਾਰੇ 3 ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਕਨਵੈਨਸ਼ਨਜ਼ ਹੋ ਚੁਕੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਕਨਵੈਨਸ਼ਨਜ਼, ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ਾਂ ਤੇ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਅਜਿਹੇ ਜੁਰਮਾਂ ਦੀ ਤਾਦਾਤ ਵਿਚ ਵਾਧੇ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਸਿਵਲ ਹਵਾਬਾਜ਼ੀ ਨੂੰ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਪੱਤਰੇ ਬਾਰੇ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਵਧ ਰਹੇ ਫਿਕਰ ਦਾ ਸਬੂਤ ਹਨ। ਇਹ ਜੁਰਮ ਹਵਾਈ

ਜਹਾਜ਼. ਇਸ ਦਾ ਅਮਲਾ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਦੀ ਹਿਫਾਜ਼ਤ ਵਾਸਤੇ ਖਤਰਾ ਹਨ ਅਤੇ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਅਤੇ ਸਿਵਲ ਹਵਾਬਾਜ਼ੀ ਨੂੰ ਬੇਹਦ ਖਤਰਨਾਕ ਬਨਾਉਣ ਦਾ ਡਰ ਪੈਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਫਰਾਂਸਿਸਕੋ ਜ਼ੀਆਵੀਆਰੇ ਦੇ ਕੇਸ ਵਿਚ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਕੋਰਟ ਨੇ ਆਖਿਆ ਸੀ ਕਿ 'ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਦੀ ਅਗਵਾਕਾਰੀ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਮੁਕਾਮੀ ਅਤੇ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ. ਦੋਹਾਂ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਨਾਲ ਵਾਬਸਤਾ ਹੈ; ਇਕ ਬਹੁ-ਸ਼ਾਖੀ ਜੁਰਮ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਅਗਵਾ ਕੀਤੇ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼, ਇਸਦੇ ਅਮਲੇ ਅਤੇ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ਿੰਦਗਾਨੀਆਂ ਨੂੰ (ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕੌਮ ਦੇ ਹੋਣ) ਖਤਰੇ ਵਿਚ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਬੇਗੁਨਾਹ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜਬਰੀ ਅਗਵਾ ਕਰਨਾ, ਜਹਾਜ਼ ਦੇ ਅਮਲੇ ਅਤੇ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਨੂੰ ਧਮਕੀ ਜਾਂ ਤਾਕਤ ਨਾਲ ਕਾਬੂ ਕਰਨਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨਾਲ ਹਵਾ ਵਿਚ ਦੂਜੇ ਜਹਾਜ਼ ਨਾਲ ਟੱਕਰ ਦਾ ਵੀ ਖਤਰਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪੁਛੇਸਰ ਡਾਕਟਰ ਡਾਇਟਰਿਚ ਨੇ 'ਐਨ ਇੰਟਰੋਡਕਸ਼ਨ ਟੂ ਏਅਰ ਲਾਅ' ਵਿਚ ਆਖਿਆ ਹੈ 'ਹਾਈਜੈਕਿੰਗ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੋਣ ਦੀ ਵਜ੍ਹਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਬੇਹਦ ਨਾਜ਼ੁਕ ਹੈ। ਇਸ ਜੁਰਮ ਨਾਲ ਕਈ ਕਿਸਮ ਦੇ ਅਤੇ ਬੇਹਿਸਾਬ ਖਤਰੇ ਪੈਦਾ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। IFALPA ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਇਜ਼ ਦਿਤਾ ਹੈ:

1. ਹਾਈਜੈਕਰਾਂ ਅਤੇ ਜਹਾਜ਼ ਦੇ ਅਮਲੇ ਵਿਚ ਲੜਾਈ ਨਾਲ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਬੂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

2. ਜੇ ਕਾਕਪਿਟ ਵਿਚ ਹਥਿਆਰ ਵਰਤੇ ਜਾਣ ਤਾਂ ਲਾਜ਼ਮੀ ਤੌਰ ਤੇ ਚੌਖੀ ਤਬਾਹੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

3. ਟਰੈਫਿਕ ਦੇ ਕਾਇਦਿਆਂ ਤੇ ਅਮਲ ਨਾ ਕਰ ਸਕਣ ਦੀ ਸੂਰਤ ਵਿਚ ਜਹਾਜ਼ ਦੀ ਟੱਕਰ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

4. ਤੇਲ ਦੀ ਕਮੀ ਪੈਦਾ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

5. ਜਹਾਜ਼ ਦੇ ਅਮਲੇ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਹਵਾਈ ਔਡੇ ਜਾਂ ਉੱਥੇ ਪੁਜਣ ਬਾਰੇ ਨਾਵਾਕਫੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

81. ਹਾਈਜੈਕਿੰਗ ਦਾ ਅਸਰ ਸਿਰਫ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਬੇਗੁਨਾਹ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਅਤੇ ਜਹਾਜ਼ ਦੇ ਅਮਲੇ ਤੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਇਸ ਨਾਲ ਇਕ ਬੇਲਾਗ ਮੁਲਕ ਵੀ ਲਪੇਟ ਵਿਚ ਆ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਨੂੰ ਇਕ ਨਵੇਂ ਠਿਕਾਣੇ ਵਲ ਲਿਜਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਮੰਕਿਆਂ ਤੇ ਦੂਜੇ ਮੁਲਕ ਦਾ ਇਲਾਕਾ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਕਿਹਾ

ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਦਹਾਕੇ ਦੀਆਂ ਬਹੁਤੀਆਂ (ਹਾਈਜੈਕਿੰਗ ਦੀਆਂ) ਵਾਰਦਾਤਾਂ ਦੀ ਵਜ੍ਹਾ ਸਿਆਸੀ ਸੀ: ਪਰ ਇਹ ਵੀ ਤਾਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਮੁਲਕ ਵਲ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਨੂੰ ਹਾਈਜੈਕਿੰਗ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਮੁਲਕ ਦੀ, ਹਾਈਜੈਕਰਾਂ ਦੇ ਸਿਆਸੀ ਮਕਸਦ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸਾਂਝ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਭਾਵੇਂ ਹਾਈਜੈਕਰਾਂ ਦਾ ਅਜਿਹਾ ਇਰਾਦਾ ਨਾ ਵੀ ਹੋਵੇ, ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਇਸ ਨਾਲ ਦੋ ਮੁਲਕਾਂ ਦੇ ਤਾਅਲੁਕ ਵਿਗੜ ਸਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਈ ਵਾਰ ਤਾਂ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਅਮਨ ਨੂੰ ਵੀ ਖਤਰਾ ਪੈਦਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਦੀ ਅਹਿਮੀਅਤ ਹੋਰ ਵੀ ਵਧ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

82. ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਤੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਜੁਰਮ ਬਾਰੇ ਤਿੰਨ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਕਨਵੈਨਸ਼ਨਜ਼ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ:

(i) The Convention of Offences and Certain Other Acts Committed on Board Aircraft.

(ਇਸ ਤੇ 14 ਸਿਤੰਬਰ 1963 ਨੂੰ ਦਸਤਖਤ ਹੋਏ (ਇਸ ਨੂੰ 'ਟੋਕੀਓ ਕਨਵੈਨਸ਼ਨ' ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ)

(ii) The Convention for Suppression of Unlawful Seizure of Aircraft.

(ਇਸ ਤੇ 16 ਦਿਸੰਬਰ 1970 ਨੂੰ ਦਸਤਖਤ ਹੋਏ। ਇਸ ਨੂੰ 'ਹੇਗ ਕਨਵੈਨਸ਼ਨ' ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।)

(iii) The Convention for the Suppression of Unlawful Acts Against the Safety of Civil Aviation.

(ਇਸ ਤੇ ਮਾਟਰੀਅਲ 'ਚ 23 ਸਿਤੰਬਰ 1971 ਨੂੰ ਦਸਤਖਤ ਹੋਏ। ਇਸ ਨੂੰ 'ਮਾਟਰੀਅਲ ਕਨਵੈਨਸ਼ਨ' ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।)

83. ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਨਵੈਨਸ਼ਨਜ਼ ਦਾ ਮਕਸਦ ਸੀ:

(1) ਅਗਵਾ ਕੀਤੇ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ, ਅਮਲੇ, ਸਾਮਾਨ ਤੇ ਜਹਾਜ਼ ਦੀ ਹਿਫਾਜ਼ਤ ਅਤੇ ਛੇਤੀ ਵਾਪਸੀ ਜਾਂ ਆਜ਼ਾਦੀ (ਜੋ ਵੀ ਵਾਜਿਬ ਹੋਵੇ)

ਆਰਟੀਕਲ 3.

(i) ਜਿਸ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਰਜਿਸਟਰਡ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ ਉਥੋਂ ਦੀ ਹਕੂਮਤ, ਜਹਾਜ਼ ਤੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਜੁਰਮਾਂ ਅਤੇ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਬਾਰੇ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਦੇ ਇਖਤਿਆਰ ਰਖਦੀ ਹੈ।

(ii) ਜਿਸ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਜਹਾਜ਼ ਰਜਿਸਟਰ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ ਉਥੋਂ ਦੀ ਹਕੂਮਤ ਵਜੋਂ, ਇਸ ਕਨਵੈਨਸ਼ਨ 'ਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹਰ ਮੁਲਕ, ਆਪਣੇ ਰਜਿਸਟਰਡ ਜਹਾਜ਼ਾਂ ਤੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਜੁਰਮਾਂ ਬਾਰੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ ਤੇ ਆਪਣੇ ਇਖਤਿਆਰ ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਮੁਨਾਸਿਬ ਕਦਮ ਚੁਕੇਗੀ।

(iii) ਇਹ ਕਨਵੈਨਸ਼ਨ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮੁਲਕ ਦੇ ਕੋਮੀ ਕਾਨੂੰਨ ਮੁਤਾਬਿਕ ਮਿਲੇ ਫੌਜਦਾਰੀ ਇਖਤਿਆਰ ਨੂੰ ਖਾਰਜ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ।

ਆਰਟੀਕਲ 4.

ਜੇਕਰ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਤੇ ਕੋਈ ਜੁਰਮ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਜਹਾਜ਼ ਰਜਿਸਟਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮੁਲਕ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਇਸ ਕਨਵੈਨਸ਼ਨ ਵਿਚਲਾ ਕੋਈ ਵੀ ਮੁਲਕ, ਹੇਠਾਂ ਲਿਖੀ ਸੂਰਤ ਤੋਂ ਸਿਵਾ, ਆਪਣੇ ਫੌਜਦਾਰੀ ਇਖਤਿਆਰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਦਖਲ ਨਹੀਂ ਦੇਵੇਗਾ —

(ੳ) ਜੁਰਮ ਉਸਦੇ ਇਲਾਕੇ ਦੀ ਹਦੂਦ ਤੇ ਅਸਰ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ।

(ਅ) ਜੁਰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਜਾਂ ਜਿਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਜੁਰਮ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਉਸ ਮੁਲਕ ਦਾ ਸ਼ਹਿਰੀ ਜਾਂ ਪੱਕਾ ਵਾਸੀ ਹੈ।

(ੲ) ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਜੁਰਮ ਉਸ ਮੁਲਕ ਦੀ ਹਿਫਾਜ਼ਤ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਹੈ।

(ਸ) ਕੀਤੇ ਗਏ ਜੁਰਮ ਨਾਲ ਕੋਈ ਅਜਿਹਾ ਜਾਬਤਾ ਜਾਂ ਕਾਇਦਾ ਤੋੜਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਜਹਾਜ਼ਾਂ ਦੀ ਉਡਾਣ ਜਾਂ ਜਹਾਜ਼ਾਂ ਦੇ ਕਾਇਦਿਆਂ ਬਾਰੇ ਉਸ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਆਇਦ ਹੈ।

(ਹ) ਬਹੁ-ਧਿਰੀ ਸਮਝੌਤੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਜੇ ਕਰ ਉਸ ਮੁਲਕ ਦੇ ਕਿਸੇ ਇਕਰਾਨਾਮੇ ਤੇ ਅਮਲ ਵਜੋਂ ਇਖਤਿਆਰ ਵਰਤਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋਵੇ।

(2) ਹੋਤ ਰਾਹੀਂ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਹਾਈਜੈਕਿੰਗ ਰੋਕਣਾ। ਟੈਕੀਓ ਕਨਵੈਨਸ਼ਨ ਸਿਰਫ ਪਹਿਲੇ ਮਕਸਦ ਨਾਲ ਤਾਅਲਕ ਰਖਦੀ ਸੀ। ਇਸ ਦੇ 26 ਆਰਟੀਕਲ ਹਨ। ਹਥਲੇ ਕੇਸ ਨਾਲ ਵਾਬਸਤਾ ਆਰਟੀਕਲ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਹਨ:—

ਆਰਟੀਕਲ 1.

ਇਹ ਕਨਵੈਨਸ਼ਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੁਕਤਿਆਂ ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੋਵੇਗੀ:

(ੳ) ਫੌਜਦਾਰੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਜੁਰਮ

(ਅ) ਉਹ ਕਾਰਵਾਈਆਂ, ਜਿਹੜੀਆਂ ਜੁਰਮ ਹੋਣ ਜਾਂ ਨਾ ਪਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਜਹਾਜ਼ਾਂ ਜਾਂ ਬੰਦਿਆਂ ਜਾਂ ਮਾਲ ਅਸਬਾਬ ਨੂੰ ਖਤਰਾ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਜਿਸ ਨਾਲ ਜਹਾਜ਼ ਦੇ ਬੰਦੋਬਸਤ ਜਾਂ ਕਾਇਦੇ ਨੂੰ ਖਤਰਾ ਪਵੇ।

2. ਚੈਪਟਰ III, ਦੇ ਨੁਕਤਿਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ, ਇਹ ਕਨਵੈਨਸ਼ਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਜੁਰਮਾਂ ਜਾਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੋਵੇਗੀ, ਜਿਹੜੀਆਂ, ਕੋਈ ਆਖੇ, ਇਸ ਕਨਵੈਨਸ਼ਨ 'ਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਮੁਲਕ 'ਚ ਰਜਿਸਟਰਡ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਉੱਤੇ ਜਹਾਜ਼ ਦੀ ਉਡਾਣ ਵੇਲੇ ਜਾਂ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਜਾਂ ਮੁਲਕ ਦੀ ਹਦੂਦ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕਰੇਗਾ।

3. ਇਸ ਕਨਵੈਨਸ਼ਨ ਦੇ ਮਕਸਦ ਵਾਸਤੇ ਜਹਾਜ਼ ਉੱਦਮ ਉਡਾਣ ਵਿਚ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਜਦੋਂ ਉਸ ਦੇ ਚਲਣ ਲਈ ਮੋਟਰ ਚਲਾ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਉਦੋਂ ਤਕ ਜਦੋਂ ਕਿ ਜਹਾਜ਼ ਉੱਤਰ ਕੇ ਰੁਕ ਚੁਕਾ ਹੋਵੇ।

4. ਮਿਲਟਰੀ, ਕਸਟਮ ਅਤੇ ਪੁਲੀਸ ਵਲੋਂ ਵਰਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਜਹਾਜ਼ ਇਸ ਕਨਵੈਨਸ਼ਨ ਦੀ ਜ਼ਦ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ।

ਆਰਟੀਕਲ ਨੰਬਰ 2.

ਆਰਟੀਕਲ 4 ਵਿਚਲੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨੂੰ ਅਸਰ ਅੰਦਾਜ਼ ਕੀਤੇ ਬਗੈਰ ਅਤੇ ਜਾਂ ਫਿਰ ਜਦੋਂ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਜਾਂ ਸਵਾਰੀਆਂ ਜਾਂ ਸਾਮਾਨ ਦੀ ਹਿਫ਼ਜ਼ਤ ਵਾਸਤੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਇਸ ਕਨਵੈਨਸ਼ਨ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਫੌਜਦਾਰੀ ਕਾਨੂੰਨ ਹੇਠ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਜੁਰਮ ਜਾਂ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਸਿਆਸੀ ਮੁਦਾਅ, ਨਸਲਵਾਦ ਜਾਂ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਵਿਤਕਰਾ ਕਰਕੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹੋਣ, ਨੂੰ ਜਾਇਜ਼ ਠਹਿਰਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਨਹੀਂ ਵਰਤੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ।

ਆਰਟੀਕਲ 11.

(1) ਜਹਾਜ਼ ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਸ਼ਖਸ ਨੇ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਜ਼ੋਰ ਜਾਂ ਘਮਕੀ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦੀ ਦਖਲ ਅੰਦਾਜ਼ੀ, ਖੋਹ ਜਾਂ ਚਲਦੇ ਜਹਾਜ਼ ਦੇ ਇਖਤਿਆਰ ਨੂੰ ਗਲਤ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇ, ਜਾਂ ਅਜਿਹੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਮੁਆਇਦੇ 'ਚ ਸ਼ਾਮਲ ਮੁਲਕ ਜਹਾਜ਼ ਦਾ ਕੰਟਰੋਲ ਮੁੜ ਹਾਸਿਲ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਮੁਨਾਸਿਬ ਕਦਮ ਚੁਕੇਗਾ।

(2) ਪਿਛਲੇ ਪੈਰਿਆਂ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰੇ ਗਏ ਮਸਲਿਆਂ ਬਾਰੇ, ਮੁਆਇਦੇ ਵਾਲੇ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿਚੋਂ, ਜਿਸ ਦੀ ਹਦੂਦ 'ਚ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਉਤਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਮੁਲਕ ਜਿੰਨੀ ਛੇਤੀ ਹੋ ਸਕਿਆ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਅਤੇ ਜਹਾਜ਼ ਦੇ ਅਮਲੇ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਫਰ ਜਾਰੀ ਰਖਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੇਵੇਗਾ ਅਤੇ ਜਹਾਜ਼ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਅਸਬਾਬ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੌਜ਼ ਦੇਵੇਗਾ ਜਿਹੜੇ ਇਸ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਮਾਲਿਕ ਹੋਣਗੇ।

84. ਹੇਗ ਕਨਵੈਨਸ਼ਨ ਹਾਈਜੈਕਿੰਗ ਦੇ ਜੁਰਮ ਨੂੰ ਖਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਚਾਰਦੀ ਹੈ: ਇਸ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਹੈ ਜੁਰਮ ਨੂੰ ਰੋਕਣਾ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦੇਣਾ। ਇਸ ਦੇ ਐਲਾਨ ਨਾਮੇ 'ਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ:— 'ਇਹ ਮੱਦੇ-ਨਜ਼ਰ ਰਖਦੇ ਹੋਏ ਕਿ ਉਡਦੇ ਹੋਏ ਜਹਾਜ਼ ਤੇ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ ਤੇ ਕਾਬਜ਼ ਹੋਣਾ ਜਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਇਖਤਿਆਰ 'ਚ ਚਲਾਉਣਾ, ਜਹਾਜ਼ ਦੀਆਂ ਸਵਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਅਸਬਾਬ ਨੂੰ ਖਤਰੇ 'ਚ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ: ਹਵਾਈ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਅਸਰ ਅੰਦਾਜ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ' ਅਤੇ ਸਿਵਲ ਹਵਾਬਾਜ਼ੀ ਦੀ ਹਿਫਾਜ਼ਤ ਵਿਚ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਯਕੀਨ ਪਤਲਾ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਇਹ ਮੱਦੇ-ਨਜ਼ਰ ਰਖਦੇ ਹੋਏ ਕਿ ਅਜਿਹੀਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਦਾ ਹੋਣਾ ਵਡੇ ਫਿਕਰ ਵਾਲੀ ਗਲ ਹੈ:

ਇਹ ਮੱਦੇ-ਨਜ਼ਰ ਰਖਦੇ ਹੋਏ ਕਿ ਅਜਿਹੀਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਦੇ ਮਕਸਦ ਵਾਸਤੇ ਮੁਜਰਮਾਂ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ ਮੁਨਾਸਿਬ ਕਦਮ ਚੁਕਣ ਦੀ, ਸ਼ਿਦਤ ਨਾਲ, ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ।

85. ਇਸ ਦੇ ਢੁਕਵੇਂ ਆਰਟੀਕਲ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਹਨ:

ਆਰਟੀਕਲ 1. ਚਲਦੇ ਜਹਾਜ਼ ਤੇ ਜੋ ਕੋਈ ਸ਼ਖਸ

(ੳ) ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ, ਤਾਕਤ ਜਾਂ ਘਮਕੀ ਨਾਲ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਕਿਸਮ ਦੇ ਦਬਕੇ ਨਾਲ ਜਹਾਜ਼ ਦਾ ਇਖਤਿਆਰ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਲੈਂਦਾ ਜਾਂ ਚਲਵਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜਾਂ

ਅਜਿਹੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ. ਜਾਂ

(ਅ) ਅਜਿਹੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਜਾਂ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਿਸੇ ਸ਼ਖਸ ਦਾ ਜੁਰਮ 'ਚ ਭਾਈਵਾਲ ਹੈ; ਤਾਂ ਉਹ ਮੁਜਰਿਮ ਹੈ (ਅਗੇ ਅਸੀਂ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਲਫਜ਼ 'ਜੁਰਮ' ਵਰਤਾਂਗੇ)

ਆਰਟੀਕਲ 2. ਮੁਆਇਦੇ ਵਾਲਾ ਹਰ ਮੁਲਕ ਇਸ ਜੁਰਮ ਨੂੰ ਸਖਤ ਸਜ਼ਾਵਾਂ ਹੇਠ ਸਜ਼ਾਵਾਰ ਬਣਾਏਗਾ।

ਆਰਟੀਕਲ 3. ਇਸ ਅਹਿਦਨਾਮੇ ਮੁਤਾਬਿਕ, ਜਦੋਂ ਸਵਾਰੀਆਂ ਦੇ ਜਹਾਜ਼ ਵਿਚ ਚੜ੍ਹਨ ਮਗਰੋਂ, ਇਸ ਦੇ ਬਾਹਰਲੇ ਸਾਰੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਬੰਦ ਕੀਤੇ ਜਾ ਚੁਕੇ ਹੋਣ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਰੁਕਣ ਮਗਰੋਂ ਜਹਾਜ਼ 'ਚੋਂ ਉਤਰਣ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਖੁਲ ਚੁਕੇ ਹੋਣ — ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਜਹਾਜ਼ ਨੂੰ ਉਡਾਨ 'ਚ ਸਮਝਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਮਜਬੂਰਨ ਉਤਾਰੇ ਜਾਣ ਦੀ ਸੂਰਤ ਵਿਚ ਜਹਾਜ਼ ਨੂੰ ਉਦੋਂ ਤਕ ਉਡਾਨ 'ਚ ਸਮਝਿਆ ਜਾਏਗਾ ਜਦੋਂ ਤਕ ਜਹਾਜ਼, ਇਸ ਤੇ ਸਵਾਰ ਲੋਕਾਂ ਅਤੇ ਅਸਥਾਨ ਨੂੰ ਜਹਾਜ਼ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਹਕਦਾਰ ਆਪਣੇ ਕੰਟਰੋਲ 'ਚ ਨਹੀਂ ਲੈ ਲੈਂਦੇ।

(2) ਇਹ ਅਹਿਦਨਾਮਾ ਮਿਲਟਰੀ, ਕਸਟਮ ਤੇ ਪੁਲੀਸ ਦੀਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਵਿਚ ਵਰਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਜਹਾਜ਼ਾਂ ਤੇ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ।

(3) ਇਹ ਮੁਆਇਦਾ ਉਸ ਸੂਰਤ ਵਿਚ ਲਾਗੂ ਹੋਵੇਗਾ ਜਦੋਂ ਕਿ, ਜਿਸ ਜਹਾਜ਼ ਤੇ ਜੁਰਮ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ ਉਸ ਜਹਾਜ਼ ਦੇ ਉਡਣ ਜਾਂ ਉਤਰਨ ਦੀ ਜਗਹ, ਜਹਾਜ਼ ਦੇ ਰਜਿਸਟਰ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਮੁਲਕ ਦੀ ਹਦੂਦ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੋਵੇ; ਇਸ ਨਾਲ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ ਕਿ ਜਹਾਜ਼ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਜਾਂ ਅੰਦਰੂਨੀ ਉਡਾਨ ਤੇ ਸੀ।

(4) ਜਿਸ ਜਹਾਜ਼ ਤੇ ਜੁਰਮ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜੇਕਰ ਜਹਾਜ਼ ਦੀ ਉਡਾਣ ਤੇ ਉਤਰਨ ਦੀ ਜਗਹ ਇਕੋ ਮੁਲਕ ਦੀ ਹਦੂਦ 'ਚ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਮੁਲਕ ਉਸ ਆਰਟੀਕਲ 'ਚ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤੇ ਮੁਲਕਾਂ 'ਚੋਂ ਇਕ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਅਹਿਦਨਾਮਾ, ਆਰਟੀਕਲ 5 'ਚ ਬਿਆਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਮਾਮਲਿਆਂ ਤੇ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

(5) ਜੇਕਰ ਜਹਾਜ਼ ਦੇ ਚੜਨ ਤੇ ਉਤਰਨ ਦੀ ਜਗਹ ਇਕੋ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਹੋਵੇ, ਪਰ ਜੇ

ਮੁਜਰਿਮ ਜਾਂ ਅਖੌਤੀ-ਮੁਜਰਿਮ ਜਹਾਜ਼ ਰਜਿਸਟਰ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਮੁਲਕ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕਿਸੇ ਦੂਜੇ ਮੁਲਕ 'ਚ ਮੌਜੂਦ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਆਰਟੀਕਲ ਦੇ ਪੈਰਾ 3 ਅਤੇ 4 ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਆਰਟੀਕਲ 6-7-8- ਤੋਂ 10 ਲਾਗੂ ਹੋਣਗੇ।

ਆਰਟੀਕਲ 4.

(1) ਜੁਰਮਾਂ, ਅਤੇ ਅਖੌਤੀ ਮੁਜਰਿਮ ਵਲੋਂ ਜੁਰਮ ਦੌਰਾਨ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਜਾਂ ਅਮਲੇ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦੀ ਤਸੱਦਦ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਬਾਰੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿਚ ਮੁਆਇਦੇ ਵਾਲੇ ਮੁਲਕ ਆਪਣੇ ਇਖਤਿਆਰ ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਜ਼ਰੂਰ ਕਦਮ ਚੁਕਣਗੇ:—

(ੳ) ਉਸ ਮੁਲਕ 'ਚ ਰਜਿਸਟਰਡ ਜਹਾਜ਼ ਤੇ ਜੁਰਮ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ
(ਅ) ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਜਹਾਜ਼ 'ਚ ਕੋਈ ਜੁਰਮ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਮੁਲਕ 'ਚ ਮੁਜਰਿਮ, ਸਮੇਤ ਜਹਾਜ਼, ਉਸ ਦੀ ਹਵਾ 'ਚ ਉਤਰਦਾ ਹੈ

(ੲ) ਜਿਸ ਜਹਾਜ਼ ਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਅਮਲੇ ਤੋਂ ਪਟੇ (ਲੀਜ਼) ਤੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੋਵੇ ਤੇ ਜੇ ਅਜਿਹੇ ਜਹਾਜ਼ ਤੇ ਜੁਰਮ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਪਟੇਦਾਰ ਦੇ ਮੂਲ ਅਦਾਰੇ ਵਾਲੀ ਜਗਹ ਜਾਂ ਜੇ ਕਰ ਅਜਿਹਾ ਅਦਾਰਾ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਪੱਕੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਵਾਲੇ ਮੁਲਕ ਵਿਚ।

(2) ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਮੁਜਰਿਮ ਕਿਸੇ ਅੱਸੇ ਮੁਲਕ 'ਚ ਮੌਜੂਦ ਹੋਣ, ਜਿਹੜਾ ਮੁਲਕ ਆਰਟੀਕਲ 8 ਦੀ ਤਾਮੀਲ ਹੋਣ ਉਸ ਮੁਜਰਿਮ ਨੂੰ ਇਸ ਆਰਟੀਕਲ ਦੇ ਪੈਰਾ ਨੰਬਰ 1 ਵਾਲੇ ਮੁਲਕ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿਚ ਮੁਆਇਦੇ ਵਾਲੇ ਮੁਲਕ ਅਜਿਹੇ ਕਦਮ ਚੁਕਣਗੇ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਇਖਤਿਆਰ ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋਣ।

(3) ਇਹ ਅਹਿਦਨਾਮਾ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕੌਮੀ ਕਾਨੂੰਨ ਮੁਤਾਬਿਕ ਫੌਜਦਾਰੀ ਇਖਤਿਆਰ ਨੂੰ ਖਾਰਿਜ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ।

ਆਰਟੀਕਲ 7.

ਮੁਆਇਦੇ ਵਾਲੇ ਮੁਲਕ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਲਾਕੇ 'ਚ ਅਖੌਤੀ-ਮੁਜਰਿਮ ਮੌਜੂਦ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਹ ਮੁਲਕ ਉਸ ਨੂੰ ਦੂਜੇ ਮੁਲਕ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ, ਤਾਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਛੋਟ ਤੋਂ ਤੇ ਬੇਸ਼ਕ ਉਹ ਜੁਰਮ ਉਸ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਮੁਲਕ ਇਸ ਗੱਲ

ਦਾ ਪਾਬੰਦ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਮੁਨਾਸਿਬ ਹਾਕਮਾਂ ਅੱਗੇ ਮੁਕਦਮੇ ਵਾਸਤੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

ਉਹ ਹਾਕਮ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਉਸੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਫੈਸਲਾ ਕਰੇਗਾ, ਜਿਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਉਸ ਮੁਲਕ 'ਚ ਕਿਸੇ ਆਮ ਤਰੀਕੇ ਦੇ ਸੰਗੀਨ ਜੁਰਮ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

86. ਇਹ ਗੱਲ ਕਾਬਲੇ-ਗੱਰ ਹੈ ਕਿ ਹੇਠ ਅਤੇ ਟੋਕੀਓ ਅਹਿਦਨਾਮਿਆਂ ਦਾ ਤਾਅਲਕ ਸਿਰਫ ਤੇ ਸਿਰਫ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜੁਰਮਾਂ ਨਾਲ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਜਹਾਜ਼ ਦੀ ਉੜਾਨ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਸਿਵਲ ਹਵਾਬਾਜ਼ੀ ਦੀ ਹਿਫਾਜ਼ਤ ਵਾਸਤੇ ਦੂਜੀਆਂ ਗੱਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਰੋਕਣ ਖਾਤਿਰ, ਮੌਂਟਰੀਅਲ ਕਨਵੈਨਸ਼ਨ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਕਨਵੈਨਸ਼ਨ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ ਤੇ ਹਾਈਜੈਕਿੰਗ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦੀ, ਸੋ ਇਸ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਏਥੇ ਗੈਰ-ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਸਨੂੰ ਏਥੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਈ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ ਹੈ।

87. ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚ 25 ਜਨਵਰੀ 1978 ਨੂੰ ਮਾਰਸ਼ਲ ਲਾਅ ਰੈਗੂਲੇਸ਼ਨਜ਼ ਨੰਬਰ 29 ਰਾਹੀਂ ਹਾਈਜੈਕਿੰਗ ਨੂੰ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰੀ ਜੁਰਮ ਗਰਦਾਨਿਆ ਗਿਆ। ਇਥੇ ਇਹ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਨਾ ਦਿਲਚਸਪ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ 20 ਜਨਵਰੀ 1978 ਨੂੰ ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ 42 ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਨੂੰ ਕਰਾਚੀ ਲਿਜਾ ਰਿਹਾ ਜਿਹੜਾ ਫੋਕਰ ਪੀ ਕੇ 543 ਜਹਾਜ਼ ਨਜ਼ੀਰ ਅਹਿਮਦ ਨੇ ਅਗਵਾ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਉਸ ਉਤੇ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਮਾਰਸ਼ਲ ਲਾਅ ਰੈਗੂਲੇਸ਼ਨਜ਼ ਹੇਠ ਮੁਕਦਮਾ ਚਲਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ।

88. ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਪੀਨਲ ਕੋਡ (ਦੂਜੀ ਸੋਧ) ਆਰਡੀਨੈਂਸ 1981, ਰਾਹੀਂ ਦਫ਼ਾਵਾਂ 402 ਏ, 402 ਬੀ ਤੇ 402 ਸੀ ਪਾਸ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ, ਜਿਹੜੀਆਂ ਕਿ 20 ਅਗਸਤ 1981 ਤੋਂ ਲਾਗੂ ਹੋਣੀਆਂ ਸਨ। ਉਸੇ ਹੀ ਦਿਨ ਇਕ ਹੋਰ ਆਰਡੀਨੈਂਸ ਰਾਹੀਂ 'ਸਪਰੈਸ਼ਨ ਆਫ ਟੈਰਰਿਸਟ ਐਕਟੀਵਿਟੀਜ਼ (ਸਪੈਸ਼ਲ ਕੋਰਟਜ਼) ਐਕਟ 1975' ਵਿਚ ਸੋਧ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਤੇ ਤਾਜ਼ੀ-ਰਾਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀਆਂ ਦਫ਼ਾਵਾਂ 402 ਏ, 402 ਬੀ ਤੇ 402 ਸੀ, ਉਸ ਐਕਟ ਦੀ ਫਹਿਰਿਸਤ ਵਿਚ ਇਦਰਾਜ਼ ਕਰ ਦਿਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਤਾਜ਼ੀ-ਰਾਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀਆਂ ਦਫ਼ਾਵਾਂ 402 ਬੀ ਤੇ 402 ਸੀ ਹੇਠ ਕੀਤੇ ਗਏ ਜੁਰਮ 1975 ਦੇ ਐਕਟ ਦੇ ਮਾਅਨਿਆਂ ਵਿਚ ਫਹਿਰਿਸਤ ਵਾਲੇ ਜੁਰਮ ਬਣ ਗਏ।

89. ਭਾਵੇਂ ਨਾ ਤਾਂ ਮਾਰਸ਼ਲ ਲਾਅ ਰੈਗੂਲੇਸ਼ਨਜ਼ ਨੰਬਰ 29 ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਤਾਜ਼ੀ-

ਰਾਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ (ਦੂਜੀ ਸੋਧ) ਆਰਡੀਨੈਂਸ 1981 ਵਿਚ ਕੋਈ ਅਜਿਹਾ ਐਲਾਨ-ਨਾਮਾ ਜਾਂ ਇਸ਼ਾਰਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨ-ਸਾਜ਼ੀ ਦਾ ਮਕਸਦ ਪਤਾ ਲਗ ਸਕੇ ਕਿ ਹਾਈਜੈਕਿੰਗ ਨੂੰ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਇਕਰਾਰਨਾਮੇ ਵਜੋਂ ਜੁਰਮ ਗਰਦਾਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਪਰ ਇਹ ਇਕ ਮੰਨਿਆ ਪਰਮੰਨਿਆ ਨਜ਼ਰੀਆ ਹੈ ਕਿ ਹੋਗ, ਟੋਕੀਓ ਤੇ ਮਾਂਟਰੀਅਲ ਕਨਵੈਨਸ਼ਨ ਵਿਚ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਇਕ ਮੁਆਇਦੇ ਵਾਲੇ ਮੁਲਕ ਦੇ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਅਹਿਦਨਾਮੇ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਵਜੋਂ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਹੋਗ ਕਨਵੈਨਸ਼ਨ ਦੇ ਆਰਟੀਕਲ 4 ਹੇਠ, ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਇਕਰਾਰਨਾਮੇ ਵਜੋਂ, ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਏ ਗਏ ਸਨ। ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੇ ਹੋਗ ਕਨਵੈਨਸ਼ਨ ਨੂੰ 28 ਸਿਤੰਬਰ 1973 ਨੂੰ ਤੇ ਮਾਂਟਰੀਅਲ ਕਨਵੈਨਸ਼ਨ ਨੂੰ 24 ਜਨਵਰੀ 1974 ਨੂੰ ਤਸਦੀਕ ਕਰ ਦਿਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਨਜ਼ੀਰ ਅਹਿਮਦ ਬਨਾਮ ਅੱਬਾਸ ਅਲੀ ਖਾਨ (ਪੀ ਐਲ ਡੀ 1978, ਕਰਾਚੀ 777) ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰੋਤਾ ਵਜੋਂ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

90. ਇਥੇ ਇਹ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਨਾ ਮੁਨਾਸਿਬ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਅਹਿਦਨਾਮੇ ਵਾਲੇ ਕੁਝ ਮੁਲਕਾਂ ਨੇ ਹਾਈਜੈਕਿੰਗ ਦੇ ਜੁਰਮ ਬਾਰੇ ਉਚੇਚੇ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਏ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਨਾਲ ਵਾਬਸਤਾ ਅਤੇ ਜੁੜਵੇਂ ਮਸਲਿਆਂ ਬਾਰੇ ਵੀ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮਿਸਾਲ ਵਜੋਂ ਇੰਗਲੈਂਡ 'ਚ ਹਾਈਜੈਕਿੰਗ ਐਕਟ 1971 ਲਾਗੂ ਹੈ। ਇਹ ਕਾਨੂੰਨੀ ਐਲਾਨ-ਨਾਮੇ ਵਿਚ ਸਾਫ਼ ਲਫਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਹੋਗ ਕਨਵੈਨਸ਼ਨ ਦਾ ਸਿਰਫ਼ ਹਵਾਲਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦਾ, ਬਲਕਿ ਮਸਲੇ ਨਾਲ ਵਾਬਸਤਾ ਹਰ ਤਫ਼ਸੀਲ, ਸਣੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਇਖਤਿਆਰਾਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੀ ਹਾਲਤ, ਬਾਰੇ ਵੀ ਵਾਕਫ਼ੀ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਅਪਣਾਏ ਗਏ ਤਰੀਕੇ ਦਾ ਮਕਸਦ, ਹਾਈਜੈਕਿੰਗ ਦੇ ਜੁਰਮ ਨੂੰ ਤਾਜ਼ੀ-ਰਾਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਾਉਣਾ ਸੀ; ਅਤੇ ਕਰਿਮੀਨਲ ਪਰੋਸੀਜਰ ਕੋਡ ਦੀ ਸੈਕਸ਼ਨ 25 ਮੁਤਾਬਿਕ 'ਤਾਜ਼ੀ-ਰਾਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ' ਹੇਠਲੇ ਸਾਰੇ ਜੁਰਮਾਂ ਨੂੰ ਘੋਖਿਆ, ਪੜਤਾਲਿਆ ਅਤੇ ਜਾਂਚਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ (ਕਰਿਮੀਨਲ ਪਰੋਸੀਜਰ ਕੋਡ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਦੇ ਨੇਮਾਂ ਮੁਤਾਬਿਕ) ਨਿਪਟਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।'

91. ਦਫ਼ਾ 402 ਦੇ ਵਿਚ ਹਾਈਜੈਕਿੰਗ ਦਾ ਮਾਅਨਾ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਇਸ ਮੁਤਾਬਿਕ:— 'ਜੇ ਕੋਈ ਸ਼ਖ਼ਸ, ਤਾਕਤ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਜਾਂ ਦਿਖਾਵੇ ਨਾਲ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦੀ ਧਮਕੀ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਦਾ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ ਤੇ ਇਖਤਿਆਰ ਖੋਹਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਚਲਵਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਹਾਈਜੈਕਿੰਗ ਦਾ ਜੁਰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸੈਕਸ਼ਨ 402 ਬੀ ਵਿਚ ਹਾਈਜੈਕਿੰਗ ਦੇ ਜੁਰਮ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦਸੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਮੁਤਾਬਿਕ: 'ਜੇ ਕੋਈ ਵੀ

ਹਾਈਜੈਕਿੰਗ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਇਸ ਦੀ ਸਾਜਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੀ ਇਮਦਾਦ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਸਜ਼ਾ, ਸਜ਼ਾਏ-ਮੌਤ ਜਾਂ ਉਮਰ ਕੈਦ ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਜ਼ਬਤੀ ਅਤੇ ਜੁਰਮਾਨਾ ਵੀ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇਗਾ।' ਸੈਕਸ਼ਨ 402 ਸੀ ਵਿਚ ਹਾਈਜੈਕਰਾਂ ਨੂੰ ਪੰਨਾਹ ਦੇਣ ਵਗੈਰਾ ਵਾਸਤੇ ਸਜ਼ਾ ਦਸੀ ਗਈ ਹੈ। ਹਥਲੇ ਕੇਸ ਵਿਚ ਇਹ ਦੁਕਵੀਂ ਨਹੀਂ, ਸੋ ਇਸ ਨੂੰ ਗੱਲਣ ਦੀ ਕੋਈ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ।

92. ਇਹ ਗੱਲ ਕਾਬਲੇ-ਗ਼ੌਰ ਹੈ ਕਿ ਤਾਜ਼ੀ-ਰਾਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਦਫ਼ਾ 402 ਏ. ਜਿਸ ਵਿਚ ਹਾਈਜੈਕਿੰਗ ਦੇ ਜੁਰਮ ਨੂੰ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਹੇਗ ਕਨਵੈਨਸ਼ਨ ਦੇ ਆਰਟੀਕਲ 1 ਵਿਚੋਂ ਹੂ-ਬ-ਹੂ ਨਹੀਂ ਉਤਾਰੀ ਗਈ, ਹੇਗ ਕਨਵੈਨਸ਼ਨ ਦੇ ਆਰਟੀਕਲ 1. ਅਤੇ ਦਫ਼ਾ 402 ਏ ਵਿਚ ਫਰਕ ਵਾਲੇ ਨੁਕਤੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਹਨ:—

(1) ਕਨਵੈਨਸ਼ਨ ਮੁਤਾਬਿਕ ਮੁਜਰਿਮ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ 'ਚ ਹਾਜ਼ਿਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਪਰ ਦਫ਼ਾ 402 ਦੇ ਵਿਚ 'ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਤੇ ਹਾਜ਼ਿਰ' ਲਫਜ਼ ਇਸਤੇਮਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਗਏ।

(2) ਕਨਵੈਨਸ਼ਨ ਮੁਤਾਬਿਕ ਜਿਸ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਤੇ ਜੁਰਮ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੋਵੇ ਉਹ 'ਉਡਾਨ 'ਚ' ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਪਰ ਤਾਜ਼ੀ-ਰਾਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਦਫ਼ਾ 402 ਏ ਵਿਚੋਂ ਲਫਜ਼ ਸ਼ਰੇ-ਆਮ ਗਾਇਬ ਹਨ।

(3) ਹੇਗ ਕਨਵੈਨਸ਼ਨ ਵਿਚ 'ਉਡਾਨ 'ਚ' ਦਾ ਮਾਅਨਾ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਪਰ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਦਫ਼ਾ 402 ਏ 'ਚ ਇਹ ਲਫਜ਼ ਇਸਤੇਮਾਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋਏ, ਸੋ ਇਸ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ ਸੀ।

(4) ਹੇਗ ਕਨਵੈਨਸ਼ਨ ਮਿਲਟਰੀ ਕਸਟਮ ਅਤੇ ਪੁਲੀਸ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੇ ਵਰਤੋਂ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਜਹਾਜ਼ਾਂ ਤੇ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਪਰ ਦਫ਼ਾ 402 ਏ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਜਹਾਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਛੋਟ ਨਹੀਂ ਦਿਤੀ ਗਈ।

(5) ਹੇਗ ਕਨਵੈਨਸ਼ਨ ਤਾਂ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜੇਕਰ ਹਾਈਜੈਕ ਕੀਤੇ ਜਹਾਜ਼ ਦੀ ਉਡਾਨ ਜਾਂ ਜਹਾਜ਼ ਦੇ ਉਤਰਨ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ, ਜਹਾਜ਼ ਦੇ ਰਜਿਸਟਰੇਸ਼ਨ ਵਾਲੇ ਮੁਲਕ ਤੋਂ ਵੱਖ ਹੋਵੇ, ਪਰ ਦਫ਼ਾ 402 ਏ ਅਜਿਹਾ ਕੋਈ ਵਖਰੇਵਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ।

੧੩. ਇਸ ਮੌਕੇ ਤੇ ਇਹ ਵੇਖਣਾ ਮੁਨਾਸਿਬ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਮੌਜੂਦਾ ਕੇਸ ਵਿਚ ਦਫ਼ਾ 402 ਏ ਦੇ ਮਕਸਦ ਵਾਸਤੇ ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਨਵੈਨਸ਼ਨਜ਼ ਦਾ ਕੀ ਫਾਇਦਾ ਉਠਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਇਹ ਇਕ ਮੰਨਿਆ ਪਰਮੰਨਿਆ ਅਸੂਲ ਹੈ ਕਿ 'ਜਿਸ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦਾ ਸ਼ੱਕਾ ਨਾ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਦੀ ਤਸ਼ਰੀਹ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਕਨਵੈਨਸ਼ਨਜ਼ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਨਾ ਲਿਆ ਜਾਵੇ, ਪਰ ਜੇ ਕਰ ਕਾਨੂੰਨ ਸਾਜ਼ੀ ਦੀਆਂ ਮੱਦਾਂ ਨਿਖਰਵੀਆਂ ਨਾ ਹੋਣ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਲੱਛਾਜ਼ੀ ਦੇ ਸ਼ੱਕੇ ਤੇ ਪੰਜੀਦਗੀ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਕਨਵੈਨਸ਼ਨਜ਼ ਵਿਚੋਂ ਹਵਾਲੇ ਲੈ ਸਕਦੇ ਹਾਂ' (ਵੇਖੋ Maxwell — Interpretation of Statutes, Twelfth Edition, Page 54) 'ਆਮ ਕਿਆਸ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੀ ਲੱਛਾਜ਼ੀ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ, ਕਾਨੂੰਨ—ਘੜਨੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਮਾਅਨੇ ਦੇ ਬਿਆਨ ਤੋਂ ਵਧ ਇਖਤਿਆਰ ਵਰਤਣ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਨਹੀਂ ਰਖਦੀ ਤਾਂ ਜੋ ਇਹ, ਕੌਮਾਂ ਦੇ ਸਲੀਕੇ ਜਾਂ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਕਾਨੂੰਨ ਨਾਲ ਬੇਮੇਲ ਨਾ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਅਤੇ, ਜੇ ਕਰ ਸਾਫ਼ ਅਤੇ ਸ਼ੱਕ-ਹੀਣ ਲੱਛਾਜ਼ੀ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨੇ ਮਜਬੂਰ ਨਾ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਅਦਾਲਤ ਅਜਿਹੀ ਵਿਉਂਤ ਤੋਂ ਬਚਾਅ ਕਰੇਗੀ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਅਜਿਹਾ ਬੇਮੇਲ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦੇਵੇ। ਪਰ ਜੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਲੱਛਾਜ਼ੀ ਸਾਫ਼ ਹੈ ਤਾਂ, ਮੁਕਾਮੀ ਤੇ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿਚ ਤਕਰਾਰ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਇਸ ਤੇ ਜ਼ਰੂਰ ਅਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।' (ਮੈਕਸਵੈੱਲ, ਸਫ਼ਾ 183) ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਵੀ ਇਹੀ ਕਾਨੂੰਨ ਹੈ। ਹੈਨੇਵਰ ਫਾਇਰ ਇੰਸ਼ੂਰੈਂਸ ਕੰਪਨੀ ਬਨਾਮ ਮੈਸਰਜ਼ ਮੁਹਲੀਧਰ ਬਾਨਚੰਦ (ਪੀ ਐਲ ਡੀ, 1958, ਐਸ.ਸੀ. ਪਾਕਿਸਤਾਨ 138) ਵਿਚ ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ 'ਹਰ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਤਸ਼ਰੀਹ ਉਸ ਦੀ ਲੱਛਾਜ਼ੀ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨਾਲ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਸਲੀਕੇ ਜਾਂ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਮੰਨੇ ਪਰਮੰਨੇ ਨੇਮਾਂ ਦੀ ਖਿਲਾਫਤ ਨਾ ਹੋਵੇ।' (ਏ. ਐਮ. ਕੁਰੈਸ਼ੀ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ਼ ਸੇਵੀਅਤ ਸੋਸ਼ਲਿਸਟ ਰੀਪਬਲਿਕ ਪੀ ਐਲ ਡੀ, 1981, ਐਸ. ਸੀ. 349, ਸਫ਼ਾ 333 ਉੱਤੇ) ਵੀ ਵੇਖੋ। ਦੂਜੇ ਲਫਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਜੇਕਰ ਤਾਜ਼ੀ-ਰਾਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਦਫ਼ਾ 402 ਏ ਵਿਚ, ਲੱਛਾਜ਼ੀ ਦਾ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕਾ ਹੈ ਤਾਂ ਫਿਰ ਤਾਜ਼ੀ-ਰਾਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਦਫ਼ਾ 402 ਏ ਦੀ ਤਸ਼ਰੀਹ ਵਾਸਤੇ ਉਪਰ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤੀਆਂ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਕਨਵੈਨਸ਼ਨਜ਼ 'ਚੋਂ ਹਵਾਲਾ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਨਾਲੇ 'ਦੁਮਾਅਨੀ' ਹੁੰਦਾ ਕੀ ਹੈ? ਇੱਕੋ ਦਫ਼ਾ ਉਦੋਂ ਦੁਮਾਅਨੀ (ਅਸਪਸ਼ਟ) ਹੈ ਜਦੋਂ ਉਸ ਦੀ ਲੱਛਾਜ਼ੀ ਸਾਫ਼ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਯਾਨਿ, 'ਉਸ ਦੀ ਦੋ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਤਸ਼ਰੀਹ ਹੁੰਦੀ ਹੋਵੇ।' (ਲੈਂਡ ਰੈਵਿਨਿਊ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਬਨਾਮ ਜੋਇਦਰ (1974, 3, ਅਲਾਹਬਾਦ, ਈ.ਆਰ. 1050)

ਵਿਚ ਇੱਜ਼ ਹੀ 'ਮੁਨਾਸਿਬ ਅਤੇ ਬਰਾਬਰ' (Fairly & equally) ਲਫ਼ਜ਼ੀ ਦੇ ਵਖ ਵਖ ਮਾਅਨੇ ਨਿਕਲ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਰੈਕਸ ਬਨਾਮ ਸਿਟੀ ਆਫ ਲੰਡਨ (1991, ਆਈ. ਕਿਊ. ਬੀ. 273)।

94. ਹੋਰ ਫੇਜ਼ਦਾਰੀ ਜੁਰਮਾ ਵਾਂਗ ਹਾਈਜੈਕਿੰਗ ਜੁਰਮ ਵਿਚ ਵੀ ਦੋ ਚੀਜ਼ਾਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ:—

ਪਹਿਲਾ, ਕਿ ਇਹ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਦੂਜਾ, ਕਿ ਮੁਜਰਿਮ ਹੀ ਇਸ ਦੇ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਸਾਬਿਤ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਕਿ ਮੁਜਰਿਮਾਂ ਨੇ ਹਾਈਜੈਕਿੰਗ ਦਾ ਜੁਰਮ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਇਸਤਰਾਸਾ ਨੂੰ ਦਫਾ 402 ਏ ਦੇ ਸਹੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਜੁਜ਼ ਸਾਬਿਤ ਕਰਨੇ ਹੋਣਗੇ। ਦੂਜੇ ਲਫਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਤਾਜ਼ੀ-ਰਾਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਦਫਾ 402 ਏ ਉੱਤੇ ਮੁਨਸਰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਵਕੂਆ ਸਾਬਿਤ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਦਫਾ 402 ਏ ਵਿਚਲੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਜੁਜ਼ ਕੀ ਹਨ, ਨੂੰ ਹੇਠ ਲਿਖੇ 2 ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹੇ ਜਾ ਸਕਣ ਦੀ ਗੁੰਜਾਇਸ਼ ਹੈ। ਪਹਿਲਾ ਇਹ ਕਿ ਇਕ ਸ਼ਖਸ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਇਸ ਦੇ ਇਖਤਿਆਰ ਨੂੰ ਚਲਵਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਤਾਕਤ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਧਮਕੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਜਾਂ ਦਿਖਾਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਹਾਈਜੈਕਿੰਗ ਦਾ ਜੁਰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਦੂਜਾ, * ਤਾਕਤ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਜਾਂ ਦਿਖਾਵਾ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦੀ ਧਮਕੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ:

* ਤਾਕਤ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਜਾਂ ਦਿਖਾਵਾ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦੀ ਧਮਕੀ ਦਾ ਮਕਸਦ ਜਹਾਜ਼ ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨਾ ਇਸ ਦਾ ਇਖਤਿਆਰ ਚਲਾਉਣਾ ਹੈ

*ਤਾਕਤ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਜਾਂ ਦਿਖਾਵਾ ਜਾਂ ਧਮਕੀਆਂ, ਲਾਜ਼ਮੀ ਤੌਰ ਤੇ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਹੋਣ।

ਦੂਜੇ ਲਫਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਤਾਜ਼ੀ-ਰਾਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਦਫਾ 402 ਏ ਵਿਚਲਾ ਫਰਕ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੀ 'ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ ਤੇ' ਲੱਫਜ਼ੀ 'ਜਹਾਜ਼ ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਇਸ ਦੇ ਇਖਤਿਆਰ ਨੂੰ ਚਲਾਉਂਦਾ ਹੈ' ਦੀ ਤਸਰੀਹ ਵਾਸਤੇ ਹੈ ਜਾਂ ਕਿ 'ਤਾਕਤ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਜਾਂ ਦਿਖਾਵਾ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦੀ ਧਮਕੀ' ਦੀ ਤਸਰੀਹ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਹੈ। ਕਹਿਣ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ 'ਗੈਰ ਕਾਨੂੰਨੀਅਤ' ਜਹਾਜ਼ ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨ ਜਾਂ ਇਖਤਿਆਰ ਚਲਾਉਣ ਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਕਿ ਤਾਕਤ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਜਾਂ ਦਿਖਾਵਾ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦੀ ਧਮਕੀ ਦੀ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਖਿਆਲ ਵਿਚ ਦਫਾ 402 ਏ ਵਿਚਲੇ 'ਗੈਰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ ਤੇ' ਲਫਜ਼

‘ਜਹਾਜ਼ ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨ ਜਾਂ ਇਖਤਿਆਰ ਚਲਾਉਣ’ ਦੀ ਤਸ਼ਰੀਹ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਜੇ ਕਰ ਕੋਈ ਸਖਸ਼ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਜਹਾਜ਼ ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਇਸ ਦਾ ਇਖਤਿਆਰ ਚਲਾਉਣ ਵਿਚ ਤਾਕਤ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਹਾਈਜੈਕਿੰਗ ਦਾ ਜੁਰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਸ਼ਰੀਹ ਦੀ ਪਰੋਖਤਾ ਟੋਕੀਓ ਕਨਵੈਨਸ਼ਨ ਦੇ ਆਰਟੀਕਲ 11 ਵਿਚੋਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਮੁਤਾਬਿਕ ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਸਖਸ਼ ਨੇ ਜਹਾਜ਼ ਤੇ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ ਤੇ ਤਾਕਤ ਜਾਂ ਧਮਕੀ ਵਰਤ ਕੇ ਦਖਲ-ਅੰਦਾਜ਼ੀ ਜਾਂ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ..... ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਨਵੈਨਸ਼ਨ ਦਾ ਅੰਲਾਨ-ਨਾਮਾ ਵੀ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ‘ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ ਤੇ ਚਲਦੇ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨ ਜਾਂ ਇਖਤਿਆਰ ਚਲਾਉਣ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ।’ ਇਥੇ ਵਰਤੀ ਗਈ ਲੱਛਣੀ ਵਧੇਰੇ ਸਾਫ਼ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਫ਼ ਲੱਛਣਾਂ ਵਿਚ ਆਖਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨ ਵਗੇਰਾ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ ਤੇ ਹੈ।

95. ਲਫਜ਼ ‘ਗੈਰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ ਤੇ’ ਆਪਣੇ ਆਪ ‘ਚ ਜ਼ਾਹਿਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਮਾਮਲੇ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਜਹਾਜ਼ ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨਾ ਜਾਂ ਇਖਤਿਆਰ ਚਲਾਉਣਾ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਦੋ ਮਿਸਾਲਾਂ ਦਿਤੀਆਂ ਜਾਂ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਪਹਿਲੀ ਮਿਸਾਲ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਮਿਸਟਰ ਐਸ. ਐਮ. ਜ਼ਫਰ ਨੇ ਦਿਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਹਾਈਜੈਕਰਾਂ ਨੇ ਇਕ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਲਿਆ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਹਾਜ਼ ਤੇ ਸਵਾਰ ਸਕਿਉਰਿਟੀ ਅਫਸਰ ਨੇ ਕਾਬੂ ‘ਚ ਕਰ ਲਿਆ ਤਾਂ ਜੋ ਜਹਾਜ਼ ਦਾ ਕੰਟਰੋਲ ਪਾਇਲਟ ਨੂੰ ਦਿਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਏਥੇ ਸਕਿਉਰਿਟੀ ਅਫਸਰ ਵਲੋਂ ਜਹਾਜ਼ ਦਾ ਕਬਜ਼ਾ ਦਰੀਚੇ-ਸ਼ੱਕ ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਾਰਵਾਈ ਹੈ। ਦੂਜੀ ਮਿਸਾਲ, ਪਿਛੇ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤੇ, ਨਜ਼ੀਰ ਅਹਿਮਦ ਦੇ ਕੇਸ ਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਕੇਸ ਵਿਚ ਏਅਰ ਮਾਰਸ਼ਲ ਨੂਰ ਖਾਨ ਨੇ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਨੂੰ ਖਤਰਾ ਭਾਸਦਿਆਂ ਕੈਪਟਨ ਖਾਲਦੂਨ ਗਨੀ ਦੀ ਇਮਦਾਦ ਨਾਲ ਕਾਬੂ ਕਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਉਸ ਤੋਂ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਦਾ ਇਖਤਿਆਰ ਖੋਹ ਲਿਆ ਅਤੇ ਜਹਾਜ਼ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀਆਂ ਸਵਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਬਚਾ ਲਿਆ। ਇਹ ਸਾਫ਼ ਹੈ ਕਿ ਏਅਰ ਮਾਰਸ਼ਲ ਨੂਰ ਖਾਨ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨਹੀਂ ਸੀ।

96. ਮਿਸਟਰ ਐਸ. ਐਮ. ਜ਼ਫਰ ਦੇ ਖਿਆਲ ਵਿਚ ‘ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ ਤੇ’ ਦਾ ਮਤਲਬ ਉਹੀ ਹੈ ਜੋ ‘ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਖਿਲਾਫ’ ਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਹੋਰ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਬਦਲ ਵਜੋਂ ਵਰਦਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸ਼. ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤਾਜ਼ੀ-ਰਾਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਦਫ਼ਾ 43 ਵਿਚ ‘ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਖਿਲਾਫ’ ਲਫਜ਼ ਦੀ ਤਸ਼ਰੀਹ ਦਾ

ਹਵਾਲਾ ਦੇਂਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਤਾਜ਼ੀ-ਰਾਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਦਫ਼ਾ 402 ਏ ਦੇ ਲਫਜ਼ 'ਗੈਰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ ਤੇ' ਨੂੰ 'ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਲਫਜ਼ ਦੇ ਮਾਅਨਿਆਂ ਵਿਚ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਤਾਜ਼ੀ-ਰਾਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਦਫ਼ਾ 43 ਵਿਚਲਾ ਲਫਜ਼ 'ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼' ਹਰ ਉਸ ਚੀਜ਼ ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਇਕ ਜੁਰਮ ਹੈ ਅਤੇ ਜਾਂ ਜਿਸ ਉਤੇ ਕਾਨੂੰਨਨ ਪਾਬੰਦੀ ਲਾਈ ਗਈ ਹੈ ਜਾਂ ਜਿਸ ਦੀ ਬਿਨਾ ਤੇ ਦੀਵਾਨੀ ਐਕਸ਼ਨ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।' ਮਿਸਟਰ ਐਸ. ਐਮ. ਜ਼ਫ਼ਰ ਮੁਤਾਬਿਕ ਤਾਜ਼ੀ-ਰਾਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਦਫ਼ਾ 402 ਏ ਵਿਚ ਲਫਜ਼ 'ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ ਤੇ' ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਸਿਰ ਲਗੀ ਉਹ ਕਾਰਵਾਈ ਇਕ ਜੁਰਮ ਸੀ ਜਾਂ ਇਕ ਅਜਿਹੀ ਕਾਰਵਾਈ ਸੀ ਜਿਸ ਤੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਬੰਦਿਸ਼ ਸੀ। ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਬਨਾਮ ਪੰਨਾ ਜੀ ਬਾਲੂਜੀ ਬਾਗੂਲ (37, ਦੀ ਬੇਬੇ ਲਾਅ ਰਿਪੋਰਟਰ ਸਫ਼ਾ 96) ਵਿਚ ਵੀ ਇਹੀ ਦਲੀਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਉਸ ਕੇਸ ਵਿਚ ਮੁਲਜ਼ਮ ਨੇ ਆਪਣੀ ਮਲਕੀਅਤ ਵਾਲੀ ਈਮਾਰਤ ਵਿਚ ਇਕ ਆਇਲ ਇੰਜਨ ਲਗਾ ਲਿਆ ਸੀ। ਫਰਿਆਦੀ ਬਿਲਕੁਲ ਨਾਲ ਦੀ ਈਮਾਰਤ ਦਾ ਮਾਲਕ ਜਾਂ ਕਿਰਾਏਦਾਰ ਸੀ। ਫਰਿਆਦੀ ਨੇ ਇਲਜ਼ਾਮ ਲਾਇਆ ਕਿ ਮੁਲਜ਼ਮ ਨੇ ਇੰਜਨ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਾਲ ਫਰਿਆਦੀ ਦੇ ਘਰ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਹੈ। ਉਸ ਵਿਚ ਸਵਾਲ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਕੀ ਮੁਲਜ਼ਮ ਦੀ ਕੀਤੀ ਕਾਰਵਾਈ ਤਾਜ਼ੀ-ਰਾਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਦਫ਼ਾ 426 ਹੇਠ ਜਿਸ ਮੁਤਾਬਿਕ 'ਨਹੱਕਾ ਨੁਕਸਾਨ' ਉਹ ਨੁਕਸਾਨ ਹੈ ਜੋ ਕਿਸੇ ਦੀ ਜਾਇਜ਼ ਕਬਜ਼ੇ ਵਾਲੀ ਜਾਇਦਾਦ ਨੂੰ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ — ਕੀ ਇਸ ਮੁਤਾਬਿਕ ਫਰਿਆਦੀ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ 'ਨਹੱਕਾ ਨੁਕਸਾਨ' ਹੈ। ਇਸ ਕੇਸ ਵਿਚ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਮੁਲਜ਼ਮ ਵਲੋਂ ਆਪਣੀ ਮਲਕੀਅਤ ਵਾਲੀ ਜਗਹ ਤੇ ਆਇਲ ਇੰਜਨ ਲਾਉਣਾ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਦਿਲ-ਚਾਹੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨਾ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨਹੀਂ। ਪਰ ਜੇ ਉਸ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨੇ ਗੁਆਂਢੀ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਹਰਜਾਨੇ ਦੇ ਦੀਵਾਨੀ ਦਾਅਵੇ ਲਈ ਹੱਕ-ਬਜਾਨਬ ਹੈ। 'ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਖਿਆਲ' ਦੀ ਤਸ਼ਰੀਹ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ 'ਆਮ ਕਰਕੇ, ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਲਫਜ਼ 'ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ ਤੇ' ਜਾਂ 'ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼' ਵਿਚ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪਰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿ ਦੋਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਲਫਜ਼ ਦੀ ਤਸ਼ਰੀਹ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਦੀ ਨਹੀਂ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਲਫਜ਼ ਦੀ ਤਸ਼ਰੀਹ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਨਾਲ ਦੋਹਾਂ ਲਫਜ਼ਾਂ ਦਾ ਮਤਲਬ ਬਿਲਕੁਲ ਇਕੋ ਹੀ ਹੈ। ਸ਼. ਅਦਾਲਤ ਇਹ ਗਲ ਮੰਨਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਪੀਨਲ ਕੋਡ 'ਚ ਲਫਜ਼ 'ਗੈਰ ਕਾਨੂੰਨੀ' ਦੀ ਤਸ਼ਰੀਹ ਨਹੀਂ

ਕੀਤੀ ਗਈ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਏਨਾ ਖੁਲ੍ਹਾ ਮੰਨ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਹਰ ਚੀਜ਼ ਆ ਜਾਵੇ ਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਦੀਵਾਨੀ ਦਾਅਵੇ ਵਿਚ ਬਦਲ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ। ਮਹਿੰਦਰ ਨਾਥ ਬਨਾਮ ਬਾਦਸ਼ਾਹ (1934 ਆਈ.ਐਲ.ਆਰ. 62 ਕਲਕਤਾ 629) ਵਿਚ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਪੀਨਲ ਕੋਡ ਦੀਆਂ ਕਈ ਦਫ਼ਾਵਾਂ ਵਿਚ ਲਫਜ਼ 'ਗੈਰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ ਤੇ' ਨੂੰ ਵਖ ਵਖ ਲਿਹਾਜ਼ ਵਿਚ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ 'ਭਾਵੇਂ ਤਾਜ਼ੀ-ਰਾਤੇ ਹਿੰਦ 'ਚ ਲਫਜ਼ 'ਗੈਰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ ਤੇ' ਦੀ ਤਸ਼ਰੀਹ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਪਰ ਇਹ ਲਫਜ਼ 'ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਖਿਲਾਫ' ਲਫਜ਼, ਜਿਸ ਦੀ ਸੈਕਸ਼ਨ ਵਿਚ ਤਸ਼ਰੀਹ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਬਰਾਬਰ ਹੈ। ਇਸ ਤਸ਼ਰੀਹ ਦਾ ਮਕਸਦ ਇਹੀ ਹੈ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਲਫਜ਼ 'ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ' ਮਾਅਨਿਆਂ ਨਾਲ ਬਿਆਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਮਿਸਾਲ ਵਜੋਂ ਦਫ਼ਾ 23 ਅਤੇ 24 ਵਿਚ 'ਆਮ ਤਸ਼ਰੀਹ' ਹੇਠ ਵੀ ਇਹ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਵਖ ਵਖ ਕਿਸਮ ਦੇ ਕਈ ਹੋਰ ਹਕੀਕੀ ਜੁਰਮਾਂ ਦੀਆਂ ਦਫ਼ਾਵਾਂ 226, 269, 392, 373 ਅਤੇ 374 ਵਿਚ ਵੀ ਇਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਸੋ ਲਫਜ਼ ਦਾ ਮਾਅਨਾ, ਉਸ ਮਾਹੌਲ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦਾ ਮਕਸਦ ਸੀ। ਕਾਨੂੰਨ ਬਨਾਮ ਮੈਥਿਊਜ਼ (1897 ਆਈ.ਐਲ. ਆਰ. 24 ਕਲਕਤਾ 494) ਵਿਚ ਇਹ ਸਵਾਲ ਉਠਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇਕ ਕਾਰਵਾਈ 'ਗੈਰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ ਤੇ' ਤਾਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਪਰ 'ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਖਿਲਾਫ' ਨਹੀਂ। ਅਸੀਂ ਮੁਗਲ ਸਟੀਮਸ਼ਿਪ ਕੰਪਨੀ ਬਨਾਮ ਮੈਕਗਰੇਗਰ (1892 ਏ. ਸੀ. 25) ਵਿਚ ਲਾਰਡ ਹੈਲਸਬਰੀ ਦੀ ਰਾਇ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਵੀ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਆਪਣੇ ਸਾਹਵੇਂ ਪੇਸ਼ ਕੇਸ ਦੀ ਸਮਗਰੀ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇਂਦਿਆਂ ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਲਫਜ਼ 'ਗੈਰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ ਤੇ' ਦੇ ਲਿਹਾਜ਼ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ; ਪਹਿਲਾ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਸਮਝੌਤਿਆਂ' ਵਾਸਤੇ ਜਿਹੜੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ ਤੇ ਹੈਸੀਅਤ ਨਹੀਂ ਰਖਦੇ' ਅਤੇ ਦੂਜਾ, ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸਹੀ ਹੈ, ਯਾਨਿ ਉਹ 'ਸਮਝੌਤੇ ਜਿਹੜੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਖਿਲਾਫ' ਹਨ। ਲਫਜ਼ 'ਗੈਰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ ਤੇ' ਨੂੰ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿਚ ਵਖ ਵਖ ਲਿਹਾਜ਼ ਵਿਚ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਸਟਰਾਊਡ ਦੀ 'ਜੁਡੀਸ਼ੀਅਲ ਡਿਕਸ਼ਨਰੀ' ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਮਿਸਾਲਾਂ ਤੇ ਨਿਗਾਹ ਮਾਰਿਆਂ ਸਾਫ਼ ਪਤਾ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਤਾਜ਼ੀ-ਰਾਤੇ ਪਾਕਿ ਵਲ ਫੇਰ ਮੁੜਨਾ ਅਤੇ ਇਕ ਹੋਰ ਦਫ਼ਾ 11, ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇਣਾ ਮੁਨਾਸਿਬ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ, ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਕਾਰਵਾਈ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਨੂੰਨਨ ਹੱਕ-ਬਜਾਨਬ ਨਾ ਵੀ ਹੋਵੇ, ਯਾਨਿ ਕਿ ਅਸਲ ਵਿਚ ਕਾਨੂੰਨੀ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਨੂੰ ਵੀ ਹਿਫਾਜ਼ਤ

ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਜੇ ਕਰ ਮੈਂ 'ਗੈਰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ ਤੇ' ਦੀ ਆਮ ਤਸ਼ਰੀਹ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਾਂ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਨਿਕਲੇਗਾ ਕਿ ਉਹ ਜਿਹੜੀ ਕਿ 'ਕਾਨੂੰਨਨ ਹੱਕ-ਬਜਾਨਬ ਨਹੀਂ ਠਹਿਰਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ।' ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਬਦਨੀਅਤੀ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਾਰਵਾਈ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਾਰਵਾਈ ਹੈ। ਆਰ. ਵੀ. ਪਰਿਸ (1875 ਐਲ.ਜੇ.ਐਮ.ਸੀ 122 ਐਲ.ਆਰ. 2 ਸੀ.ਸੀ.ਆਰ. 154) ਵਿਚ ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ 'ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ ਤੇ' ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ, ਉਹ ਜੋ ਕਾਨੂੰਨਨ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਾਂ ਫਿਰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੋਂ ਸਿਵਾ ਕੁਝ ਹੋਰ ਹੈ, ਬਿਨਾ ਕਾਨੂੰਨੀ ਵਜਹ ਤੋਂ ਹੈ। ਮਿਸਾਲ ਵਜੋਂ ਜਿਵੇਂ ਇਕ ਪੁਲੀਸ ਅਫਸਰ ਵਲੋਂ ਸੰਗੀਨ ਜੁਰਮ 'ਚ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ।

97. ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਿਸਾਲਾਂ ਨੂੰ ਅਦਬ ਨਾਲ ਅਪਣਾਉਂਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ, ਮੇਰੀ ਇਹ ਰਾਇ ਹੈ ਕਿ ਦਫ਼ਾ 402 ਏ ਦੇ ਚੌਥੇ ਵਿਚ ਅਤੇ ਸਮਗਰੀ ਵਿਚ ਵਰਤੋਂ ਮੁਤਾਬਿਕ ਲਫਜ਼ 'ਗੈਰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ ਤੇ' ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਇਸ ਪਹਿਲੂ ਤੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕਾਰਵਾਈ ਜਿਹੜੀ ਬਿਨਾ ਕਿਸੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਬੁਨਿਆਦ ਤੋਂ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਬਿਨਾ ਕਾਨੂੰਨੀ ਵਜਹ ਤੋਂ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਜਿਹੜੀ ਕਾਨੂੰਨਨ ਹੱਕ-ਬਜਾਨਬ ਨਾ ਠਹਿਰਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਜਦੋਂ ਜਹਾਜ਼ ਦਾ ਕਮਾਂਡਰ ਆਪਣੀ ਡਿਊਟੀ ਕਰਦਿਆਂ ਕੋਈ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ ਤੇ ਕਰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਮੁਸਾਫਿਰ ਜਾਂ ਕੋਈ ਦੂਜਾ ਸਖਸ਼ ਉਸ ਦੀ ਡਿਊਟੀ ਜਾਂ ਜਹਾਜ਼ ਦੇ ਇਖਤਿਆਰ ਵਿਚ ਦਖਲ-ਅੰਦਾਜ਼ੀ ਕਰੇ ਤਾਂ ਉਹ ਸਖਸ਼ ਅਜਿਹਾ ਕੁਝ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ ਤੇ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਕੋਲ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਈ ਕਾਨੂੰਨੀ ਵਜਹ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਸੁਭਾਅ ਵਜੋਂ ਹੀ, ਹਾਈਜੈਕਿੰਗ ਦੇ ਜੁਰਮ ਦਾ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਚੌਖਟਾ ਅਤੇ ਜੇ ਕਰ 'ਲਫਜ਼' ਦਾ ਮਾਅਨਾ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਜਾਂ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ-ਸ਼ੁਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਫਿਰ ਜਿਸ ਜਗਹ ਜਹਾਜ਼ ਰਜਿਸਟਰਡ ਹੈ — ਜਿਥੇ ਜਹਾਜ਼ ਉਤਰਿਆ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਹਾਈਜੈਕਰ ਹਾਜ਼ਿਰ ਹਨ — ਕਿਸ ਕਾਨੂੰਨ ਹੇਠ ਹਾਈਜੈਕਿੰਗ ਦਾ ਮੁਕਦਮਾ ਚਲਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ — ਵਰਗੇ ਸਵਾਲ ਪੈਦਾ ਹੋਣਗੇ। ਮਿਸਾਲ ਵਜੋਂ ਮਿਸਟਰ ਵਸੀਮ ਸੱਜਾਦ ਐਡਵੋਕੇਟ ਤਾਂ ਇਸ ਹਦ ਤਕ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਵਲੋਂ ਜਹਾਜ਼ ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨਾ ਜਾਂ ਇਖਤਿਆਰ ਚਲਾਉਣ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਹੋਈ ਸੀ ਤੇ ਭਾਰਤੀ ਕਾਨੂੰਨ ਮੁਤਾਬਿਕ ਕਾਰਵਾਈ ਜੁਰਮ ਨਹੀਂ ਹੈ ਸੋ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਨੇ ਕੋਈ ਜੁਰਮ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਮੈਂ ਬੜੇ ਅਦਬ ਨਾਲ ਆਖਣਾ ਚਾਹਵਾਂਗਾ ਕਿ ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕਨਵੈਨਸ਼ਨਜ਼ ਅਤੇ ਤਾਜ਼ੀ-ਰਾਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਦਫ਼ਾ 402 ਏ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮੁਤਾਬਿਕ ਹਾਈਜੈਕਿੰਗ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਜੁਰਮ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਬਾਰੇ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਜਾਂ ਮੁਕਾਮੀ ਅਦਾਲਤ ਵਲੋਂ ਮੁਕਦਮਾ ਚਲਾਏ ਜਾਣ ਦਾ ਮਕਸਦ

ਹੀ ਬੇਮਾਅਨਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। (ਵੇਖੋ: ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਕੌਰਟ ਆਫ ਜਸਟਿਸ ਵਿਚ ਫਰਾਂਸਿਸਕੋ ਜੈਵੀਅਰ ਦਾ ਕੇਸ)।

98. ਜੇ ਕਰ ਲਫਜ਼ 'ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ ਤੇ' ਦੀ ਤਸ਼ਰੀਹ ਸੰਕੋਚਵੇਂ ਮਾਅਨਿਆਂ ਨਾਲ ਵੀ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਵੀ ਇਸ ਦਾ ਮਾਅਨਾ ਉਹੀ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ ਜੋ ਤਾਜ਼ੀ-ਰਾਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਦਫ਼ਾ 43 ਵਿਚਲੇ ਲਫਜ਼ 'ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼' ਦਾ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ। ਸ਼. ਮੇਰੀ ਰਾਇ ਵਿਚ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨਨ ਸੀ। ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਸਿਵਲ ਐਵੀਏਸ਼ਨ ਆਰਡੀਨੈਂਸ 1960 ਅਤੇ ਉਸ ਵਿਚਲੇ ਨੇਮਾਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਆਰਡੀਨੈਂਸ, ਉਸ ਦੀ ਦਫ਼ਾ 12/2 ਮੁਤਾਬਿਕ ਸਾਰੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਸ਼ਹਿਰੀਆਂ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ 'ਚ ਰਜਿਸਟਰਡ ਸਾਰੇ ਜਹਾਜ਼ਾਂ ਤੇ ਸਵਾਰ ਹਰ ਸਖਸ਼, ਚਾਹੇ ਅਜਿਹਾ ਸ਼ਹਿਰੀ ਜਾਂ ਸਖਸ਼ ਕੋਈ ਵੀ ਹੋਵੇ ਅਤੇ 'ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦਗੀ ਦੌਰਾਨ ਹਰ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਤੇ ਹਰ ਸਖਸ਼' ਇਸ ਦੀ ਜ਼ਦ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। 'ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦਗੀ' ਵਿਚ ਬੇਸ਼ਕ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਹਵਾਈ-ਸਪੇਸ ਵੀ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀਆਂ ਹੱਦਾਂ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ। ਸਿਵਲ ਐਵੀਏਸ਼ਨ ਰੂਲਜ਼ 1970 ਦੇ ਰੂਲ ਨੰਬਰ 351 ਮੁਤਾਬਿਕ, ਕਿਸੇ ਸਖਸ਼ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਹਕੂਕ ਜਾਂ ਡਿਊਟੀ, ਜਿਹੜੀ ਉਸ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਹੇਠ ਜਾਂ ਨੇਮਾਂ ਮੁਤਾਬਿਕ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੋਵੇ, ਤੋਂ ਰੋਕਣਾ ਜਾਂ ਉਸ ਵਿਚ ਰੁਕਾਵਟ ਪਾਉਣਾ ਜਾਂ 'ਜਹਾਜ਼ ਦੇ ਅਸਲੇ ਦੇ ਕਿਸੇ ਮੈਂਬਰ ਦੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਦਖਲ-ਅੰਦਾਜ਼ੀ ਕਰਨਾ' ਜਾਂ 'ਕੋਈ ਅਜਿਹਾ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਡਦੇ ਜਹਾਜ਼ ਜਾਂ ਇਸ ਤੇ ਸਵਾਰ ਕਿਸੇ ਸਖਸ਼ ਦੀ ਹਿਫ਼ਾਜ਼ਤ ਨੂੰ ਖਤਰਾ ਪੈਂਦਾ ਹੋਵੇ,' ਨੂੰ ਇਕ ਜੁਰਮ ਗਰਦਾਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ, ਜੇਕਰ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਨੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਹਦੂਦ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 'ਗੈਰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ ਤੇ' ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਨੇਮਾਂ ਮੁਤਾਬਿਕ, ਅਜਿਹੀਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਜੁਰਮ ਹਨ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨਨ ਮਨ੍ਹਾ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਵੇਖਾਂਗੇ ਕਿ ਜੋ ਕੁਝ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਨੇ ਕੀਤਾ ਉਹ ਪਾਇਲਟ ਦੀਆਂ ਡਿਊਟੀਆਂ ਵਿਚ ਦਖਲ-ਅੰਦਾਜ਼ੀ: ਇਸ ਨਾਲ ਜਹਾਜ਼ ਦੇ ਅਸਲੇ ਵਲੋਂ ਆਪਣਾ ਫਰਜ਼ ਨਿਭਾਉਣ ਵਿਚ ਰੁਕਾਵਟ ਅਤੇ ਅੜਚਨ ਆਈ; ਅਤੇ, ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਵੀ, ਜਿਵੇਂ ਅੱਗੇ ਜਾਕੇ ਪਤਾ ਲਗੇਗਾ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਹਦੂਦ ਵਿਚ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ।

99. ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਅਸਲ ਸਵਾਲ ਨਾਲ ਨਿਬੜਨ ਜੋਗੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਹਾਂ ਕਿ ਕੀ

ਇਸਤਰਾਸਾ ਇਹ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਵਿਚ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਨੇ ਜੋ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਉਹ ਤਾਜ਼ੀ-ਰਾਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਦਫ਼ਾ 402 ਏ ਮੁਤਾਬਿਕ ਜੁਰਮ ਹੈ।

100. ਸਾਰੇ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਨੇ ਮੰਨਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਹਾਈਜੈਕ ਕਰਨ ਦੀ ਸਾਜਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਸਾਰੇ ਇਸ ਸਾਜਿਸ਼ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਸਨ। ਉਹ ਜਹਾਜ਼ ਤੇ ਸਵਾਰ, ਜਹਾਜ਼ ਨੂੰ ਲਾਹੌਰ ਵਲ ਹਾਈਜੈਕ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਹੋਏ ਸਨ। ਇਸਤਰਾਸਾ ਤੇ ਮੁਦਾਲਾ, ਕਾਕਪਿਟ ਵਿਚ ਕਿਰਪਾਨਾਂ ਨਾਲ ਦਾਖਿਲ ਹੋਏ ਸਨ; ਮੁਲਜ਼ਮ ਗਜ਼ਿਦਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ, ਅਤੇ ਟੀ. ਪੀ. ਸਿਨਹਾ ਤੇ ਡੋਂਬਲਾ ਨੇ ਜਹਾਜ਼ ਲਾਹੌਰ ਵਲ ਮੋੜ ਲਿਆ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਜਹਾਜ਼ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਹਵਾਈ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਸੀ ਤਾਂ ਟੀ. ਪੀ. ਸਿਨਹਾ ਨੇ ਲਾਹੌਰ ਹਵਾਈ ਐਂਡੋ ਦੇ ਅਮਲੇ ਤੋਂ ਲਾਹੌਰ 'ਚ ਜਹਾਜ਼ ਉਤਾਰਨ ਦੀ ਇਜ਼ਾਜ਼ਤ ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ ਰਾਬਤਾ ਕਾਇਮ ਕੀਤਾ ਪਰ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿ ਅਜਿਹੀ ਇਜ਼ਾਜ਼ਤ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ, ਜਹਾਜ਼, ਲਾਹੌਰ ਐਂਡੋ ਤੇ ਉਤਰ ਗਿਆ ਅਤੇ ਦੁਪਹਿਰ 1 ਵਜੇ ਕੇ 20 ਮਿੰਟ ਤੇ ਹਵਾਈ ਐਂਡੋ ਤੇ ਵਾਕਈ ਉਤਰ ਚੁਕਾ ਸੀ। ਲਾਹੌਰ ਉਤਰਨ ਮਗਰੋਂ ਮੁਲਜ਼ਮ ਗਜ਼ਿਦਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿਚ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਦੀ ਲਾਹੌਰ ਡਵੀਜ਼ਨ ਦੇ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਮਿਸਟਰ ਉਮਰ ਖਾਨ ਅਫਗੀਦੀ ਤੇ ਬਰਗੇਡੀਅਰ ਮੁਹੰਮਦ ਅਮੀਨ ਦੀ ਸਮਝੌਤਾ-ਕਾਰ ਟੀਮ ਨਾਲ ਗਲਬਾਤ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ। ਇਸ ਮਕਸਦ ਵਾਸਤੇ ਮੁਲਜ਼ਮ ਗਜ਼ਿਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਮਝੌਤਾ-ਕਾਰ ਟੀਮ ਨਾਲ ਕਈ ਮੁਲਾਕਾਤਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੁਲਾਕਾਤਾਂ ਵਿਚ ਮੁਲਜ਼ਮ ਗਜ਼ਿਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਈ ਮੰਗਾਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ; ਜਿਵੇਂ ਕਿ (ਸੰਤ) ਜਰਨੈਨ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਤੇ ਦੂਜੇ ਸਿੱਖਾਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਦੀ ਰਿਹਾਈ ਅਤੇ ਚੰਕ ਮਹਿੰਤੋ ਵਿਚ ਮਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਵਾਰਿਸਾਂ ਨੂੰ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਵਜੋਂ 5 ਲਖ ਅਮਰੀਕਨ ਡਾਲਰ ਦਿਤੇ ਜਾਣ। ਗਲਾਂਬਾਤਾਂ ਕਿਸੇ ਸਿਰੇ ਨ ਅਪਤ ਸਕੀਆਂ ਅਤੇ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ 30-9-1981 ਨੂੰ ਸਵੇਰੇ ਤਕਰੀਬਨ 8 ਵਜੇ ਤਕ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਦੇ ਇਖਤਿਆਰ 'ਚ ਰਿਹਾ। ਜਦੋਂ ਮੁਲਜ਼ਮ ਤੇਜਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਤੇ ਕਰਨ ਸਿੰਘ ਨਹਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਇਕ ਪੁਲੀਸ ਅਫਸਰ ਨਾਲ ਜਹਾਜ਼ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਗਏ ਸਨ ਤਾਂ ਬਾਕੀ ਮੁਲਜ਼ਮ ਗਜ਼ਿਦਰ ਸਿੰਘ, ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ, ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ, (ਇਸਤਰਾਸਾ ਦੇ ਗਵਾਹ) ਬਰਗੇਡੀਅਰ ਤਾਰਿਕ ਮੁਹੰਮਦ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ, ਕਮਾਂਡੋ ਐਕਸ਼ਨ ਵਿਚ ਕਾਬੂ ਕਰ ਲਏ ਗਏ ਸਨ। ਕਮਾਂਡੋ ਐਕਸ਼ਨ ਦੌਰਾਨ ਮੁਲਜ਼ਮ ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਕਿਰਪਾਨ (ਪੀ 1) ਅਤੇ ਮੁਲਜ਼ਮ ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਕਿਰਪਾਨ (ਪੀ 2) ਬਰਾਮਦ ਕੀਤੀ

ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਕਮਾਂਡੋ ਐਕਸ਼ਨ 'ਚ ਦੋਹਾਂ ਨਾਲ ਹੱਥਪਾਈ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋ ਗਏ ਸਨ।

101. ਮਿਸਟਰ ਐਸ. ਐਮ. ਜ਼ਫਰ ਐਡਵੋਕੇਟ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਵਾਸਤੇ ਅਹਿਮ ਦਲੀਲਾਂ ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਜੋ ਸਚ ਪੁੱਛ ਤਾਂ ਕਾਬਲੇ-ਤਾਰੀਫ਼ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਹ ਖਿਆਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸਤਗਾਸਾ ਦੀ ਇਹ ਕਹਾਣੀ ਯਕੀਨ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮੁਲਜ਼ਮ ਕਰਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਰਪਾਨ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਉਂਗਲ ਕਾਟ ਲਈ ਅਤੇ ਫਿਰ ਖੂਨ ਨਾਲ ਲਿਬੜੀ ਕਿਰਪਾਨ ਮੁਲਜ਼ਮ ਗਜ਼ਿਦਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰ ਦਿਤੀ ਅਤੇ ਖੂਨ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਇਕ ਔਰਤ ਮੁਸਾਫਿਰ ਨੇ ਚੀਕ ਮਾਰੀ ਅਤੇ ਇਸ ਔਰਤ ਮੁਸਾਫਿਰ ਦੀ ਚੀਕ ਤੇ (ਇਸਤਗਾਸਾ ਦੇ ਗਵਾਹ) ਡੋਬਲਾ ਨੇ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੋਲ੍ਹਣ ਲਈ ਸਵਿਚ ਦਬਾਇਆ ਤੇ ਇਸ ਮੁਲਜ਼ਮ ਗਜ਼ਿਦਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ਹੱਥਾਂ 'ਚ ਕਿਰਪਾਨਾਂ ਲਹਿਰਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਕਾਕਪਿਟ 'ਚ ਦਾਖਿਲ ਹੋਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੁਤਾਬਿਕ ਮੁਦਾਲਾ ਦਾ ਬਿਆਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਏਅਰ ਹੋਸਟੈਸ ਜਹਾਜ਼ ਦੇ ਅਮਲੇ ਨੂੰ ਕਾਕਪਿਟ 'ਚ ਚਾਹ ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ ਦਾਖਿਲ ਹੋਈ ਅਤੇ ਕਾਕਪਿਟ ਦਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੁਲ੍ਹਾ ਸੀ ਜਦੋਂ ਗਜ਼ਿਦਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮੌਕੇ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਉਠਾਇਆ ਤੇ ਕਾਕਪਿਟ 'ਚ ਦਾਖਿਲ ਹੋ ਗਏ, ਹਕੀਕਤ ਦੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨੇੜੇ ਹੈ। ਮਿਸਟਰ ਐਸ. ਐਮ. ਜ਼ਫਰ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਨੁਕਤਾ ਕਿ ਮੁਲਜ਼ਮ ਕਰਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਖੂਨ ਵੇਖਕੇ ਇਕ ਔਰਤ ਮੁਸਾਫਿਰ ਨੇ ਚੀਕ ਮਾਰੀ — ਨਾਲ ਖਾਸ ਤਰਜ਼ੇ-ਅਮਲ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂ ਕਿ (ਇਸਤਗਾਸਾ ਦਾ ਗਵਾਹ) ਮਿਸਟਰ ਟੀ. ਪੀ. ਸਿਨਹਾ ਇਹ ਮੰਨਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਕਰ ਚੀਕ ਨਾ ਵਜਦੀ ਤਾਂ ਕਾਕਪਿਟ ਦਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਖੁਲ੍ਹਣਾ ਸੀ ਤੇ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਦੀ ਹਾਈਜੈਕਿੰਗ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਸੀ। ਇਹ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਖੌਤੀ ਚੀਕ ਵੇਲੇ ਟੀ. ਪੀ. ਸਿਨਹਾ ਕਾਕਪਿਟ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਚੀਕ ਦੇ ਅਸਲ ਗਵਾਹ ਉਹੀ ਨੇ ਜ਼ਿਹਰੜੇ ਕੈਬਿਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ (ਇਸਤਗਾਸਾ ਦੇ ਗਵਾਹਾਂ) ਅਮਿਤਾ ਕੁਮਾਰ ਤੇ ਰ-ਜਨੀ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇਂਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਕੈਬਿਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸਨ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਅਜਿਹੀ ਚੀਕ ਦੀ ਤਸਦੀਕ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਮਿਸਟਰ ਐਸ. ਐਮ. ਜ਼ਫਰ ਵੀ ਇਹੀ ਦਲੀਲ ਦੇਂਦੇ ਹਨ ਕੀ ਕਰਨ ਸਿੰਘ ਵਲੋਂ ਹੱਥ ਕੱਟੇ ਜਾਣ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਤਸਦੀਕ ਵਾਸਤੇ ਕੋਈ ਸਬੂਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਮਕਸਦ ਵਾਸਤੇ ਉਹ ਇਸ ਗੱਲ ਤੇ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ, ਟੋਕ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸਤਗਾਸਾ ਉਸ ਡਾਕਟਰ ਨੂੰ ਭੁਗਤਾਉਣ ਵਿਚ ਨਾਕਾਮਯਾਬ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਕਿ ਕਰਨ ਸਿੰਘ ਦੇ

ਜ਼ਖਮਾਂ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਕੀਤੀ ਸੀ।

101. ਮੈਂ ਇਸ ਗੱਲ ਨਾਲ ਮੁਤਾਫਿਕ ਹਾਂ ਕਿ ਚੀਕ ਦੇ ਨੁਕਤੇ ਬਾਰੇ ਸਹੀ ਗਵਾਹ ਉਹੀ ਹਨ ਜੋ ਕਿ ਕੈਬਿਨ 'ਚ ਹਾਜ਼ਿਰ ਸਨ ਅਤੇ ਨਾ ਤਾਂ ਅਮਿਤਾ ਕੁਮਾਰ ਨੇ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਰਜਨੀ ਨੇ ਇਸ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਤਸਦੀਕ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਸੋ ਇਹ ਨੁਕਤਾ, ਕਿ ਇਕ ਮੁਸਾਫਿਰ ਦੀ ਚੀਕ ਸੁਣ ਕੇ ਡੇਂਬਲਾ ਨੇ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੋਲ੍ਹਿਆ, ਸ਼ੱਕ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਇਸਤਰਾਸਾ ਵਲੋਂ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੋਲ੍ਹਣ ਵਾਲੇ ਡੇਂਬਲ ਨੂੰ ਗਵਾਹ ਵਜੋਂ ਨਾ ਭੁਗਤਾਉਣਾ ਇਸ ਨਤੀਜੇ ਦੀ ਹੋਰ ਵੀ ਤਸਦੀਕ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਇਹ ਸਾਬਿਤ ਤਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੁਲਜ਼ਮ ਗਜ਼ਿਦਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ਕਿਸੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕਾਕਪਿਟ 'ਚ ਦਾਖਿਲ ਹੋਣ 'ਚ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਹਾਈਜੈਕਿੰਗ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਅਮਲ ਵਿਚ ਆਈ। ਇਸ ਕਰਕੇ, ਮੇਰੇ ਖਿਆਲ ਵਿਚ, ਟੀ. ਪੀ. ਸਿਨਹਾ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਪਾਉਂਦਾ ਕਿ ਜੇਕਰ ਚੀਕ ਨਾ ਵਜਦੀ ਤਾਂ (ਕਾਕਪਿਟ ਦਾ) ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਖੁਲ੍ਹਣਾ ਤੇ ਹਾਈਜੈਕਿੰਗ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਣੀ। ਉਂਜ ਤਾਂ ਇਹ ਸਿਰਫ਼ ਇਕ ਖਿਆਲ ਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਟੀ. ਪੀ. ਸਿਨਹਾ ਦਾ ਇਹ ਖਿਆਲ ਮੇਨ ਵੀ ਲਈਏ ਕਿ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਕਿਵੇਂ ਖੁਲ੍ਹਾ ਤੇ ਦੋ ਬੰਦੇ ਅੰਦਰ ਕਿਵੇਂ ਦਾਖਿਲ ਹੋਏ ਤਾਂ ਵੀ ਇਸ ਨਾਲ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਦੇ ਇਕਬਾਲ ਤੇ ਕੋਈ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਪਵੇਗਾ। ਨਾ ਹੀ ਮੈਂ ਇਹ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸਤਰਾਸਾ ਵਲੋਂ ਡਾਕਟਰ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਨਾ ਭੁਗਤਾਣ ਨਾਲ ਇਹ ਨਤੀਜਾ ਕਢਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿ, ਕਿਉਂਕਿ ਕਰਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਹੱਥ ਤੇ ਜ਼ਖਮ ਨਹੀਂ ਸੀ ਅਤੇ ਮੁਲਜ਼ਮ ਗਜ਼ਿਦਰ ਸਿੰਘ ਕਾਕਪਿਟ ਵਿਚ ਖੂਨ ਨਾਲ ਲਿਬੜੀ ਕਿਰਪਾਨ ਲੈ ਕੇ ਦਾਖਿਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਇਆ। ਟੀ. ਪੀ. ਸਿਨਹਾ ਸਾਰਾ ਵਕਤ ਕਾਕਪਿਟ ਵਿਚ ਹੀ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤੇ ਉਸ ਮੁਤਾਬਿਕ ਉਸ ਨੂੰ ਸਿਰ ਚੁਕਣ ਦੀ ਵੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦਿਤੀ ਗਈ। ਜਦੋਂ ਕਰਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੀ ਉਂਗਲ ਕਟੀ, ਉਦੋਂ ਗੀਤਾ ਕੁਮਾਰੀ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਦੇ ਆਖਰੀ ਹਿੱਸੇ ਵਿਚ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਕਰਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਉਂਗਲ ਕਟਦਿਆਂ ਨਹੀਂ ਵੇਖਿਆ ਹੋਵੇਗਾ। ਰਜਨੀ ਉਸ ਵਕਤ ਜਹਾਜ਼ ਦੇ ਅਗਲੇ ਹਿੱਸੇ ਵਿਚ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਗਵਾਹੀ 'ਚ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਕਰਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਉਂਗਲ ਕਟਦਿਆਂ ਅਤੇ ਖੂਨ ਨਾਲ ਲਿਬੜੀ ਕਿਰਪਾਨ ਗਜ਼ਿਦਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਦੇਂਦਿਆਂ ਵੇਖਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਦੀ ਪੂਰੀ ਤਸਦੀਕ ਟੀ. ਪੀ. ਸਿਨਹਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਮੁਤਾਬਿਕ 'ਗਜ਼ਿਦਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕਿਰਪਾਨ ਤੇ ਤਾਜ਼ਾ ਖੂਨ ਲਗਾ ਹੋਇਆ ਸੀ'। ਇਸ ਦੀ ਹੋਰ ਪਰੋੜਤਾ ਮੁਹੰਮਦ ਸਫਦਰ ਖਾਨ ਡੀ. ਐੱਸ. ਪੀ. (ਇਸਤਰਾਸਾ ਦਾ ਗਵਾਹ ਨੰਬਰ 12) ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਤੋਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਕਰਨ ਸਿੰਘ ਦੇ

ਜਿਸਮ ਤੇ ਜ਼ਖਮ ਸਨ। ਉਸਨੇ ਉਸਦੇ ਜ਼ਖਮਾਂ ਦਾ ਚਿੱਠਾ (ਪੀ ਐਲ) ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਡਾਕਟਰੀ ਮੁਆਇਨਾ ਕਰਵਾਇਆ ਸੀ। ਪਰ ਕਿਵੇਂ ਨਾ ਕਿਵੇਂ ਇਸਤਗਾਸਾ ਨੇ ਡਾਕਟਰ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਕਰਵਾਉਣੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਸਮਝੀ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਰਜਨੀ ਦਾ ਬਿਆਨ ਤੇ ਇਸ ਦੀ ਟੀ. ਪੀ. ਸਿਨਹਾ ਅਤੇ ਮੁਹੰਮਦ ਸਫ਼ਦਰ ਵਲੋਂ ਪਰੋਤਤਾ ਨੂੰ ਨਾ ਮੰਨਣ ਦੀ ਕੋਈ ਵਜਹ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ। ਵਧ ਤੋਂ ਵਧ ਡਾਕਟਰ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਇਸ ਸਬੂਤ ਦੀ ਪਰੋਤਤਾ ਹੀ ਕਰ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਪਰ ਮੇਰੀ ਨਿਗਾਹ ਵਿਚ ਰਜਨੀ ਦੀ ਸ਼ਾਹਦੀ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਲਈ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦੀ ਪਰੋਤਤਾ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਅਤੇ ਡਾਕਟਰ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਨਾਲ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ।

102. ਕਿਉਂਕਿ ਅੰਰਤ ਮੁਸਾਫਿਰ ਦੀ ਚੀਕ-ਕਹਾਣੀ ਸ਼ੱਕ ਭਰੀ ਹੈ ਇਸ ਕਰਕੇ 'ਕਾਕਪਿਟ' 'ਚ ਗਜਿੰਦਰ ਤੇ ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਦਾਖਲੇ ਬਾਰੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਪਣਾ ਬਿਆਨ ਹੀ ਠੀਕ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਏਅਰ ਹੋਸਟੈੱਸ ਜਹਾਜ਼ ਦੇ ਅਮਲੇ ਨੂੰ ਚਾਹ ਦੇ ਕੇ ਕਾਕਪਿਟ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਆਈ ਤਾਂ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੁਲ੍ਹਾ ਸੀ ਤੇ ਇਸਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਾਕਪਿਟ ਵਿਚ ਵੜਨ ਦਾ ਮੰਕਾ ਮੁਹਈਆ ਕੀਤਾ। ਦੋਹਾਂ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਦੇ ਕਾਕਪਿਟ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੋਣ ਮਗਰੋਂ ਜੋ ਕੁਝ ਹੋਇਆ ਉਸ ਬਾਰੇ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਕੈਪਟਨ ਟੀ. ਪੀ. ਸਿਨਹਾ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਹੈ। ਉਸ ਮੁਤਾਬਿਕ ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੀ ਕਿਰਪਾਨ ਉਸ ਦੀ ਧੱਟ ਤੇ ਅਤੇ ਗਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਡੋਂਬਲਾ ਦੀ ਧੱਟ ਤੇ ਰਖ ਦਿਤੀ, ਮਗਰਲੇ ਦੀ ਕਿਰਪਾਨ ਤੇ ਤਾਜ਼ਾ ਖੂਨ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਸਾਥੀ ਪਾਇਲਟ ਨੂੰ ਜਹਾਜ਼ ਲਾਹੌਰ ਵਲ ਮੋੜਨ ਵਾਸਤੇ ਕਿਹਾ ਤੇ ਇਹ ਆਖਿਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨਾ ਮੰਨਿਆ ਤਾਂ ਜਹਾਜ਼ ਤੇ ਸਵਾਰ ਹਰ ਇਕ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਜਿਸ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਟੀ. ਪੀ. ਸਿਨਹਾ ਤੇ ਡੋਂਬਲਾ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਜਹਾਜ਼ ਲਾਹੌਰ ਉਤਾਰਨ ਤੋਂ ਸਿਵਾ ਕੋਈ ਚਾਰਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਹ ਵੀ ਜਾਹਿਰ ਹੈ ਕਿ ਟੀ. ਪੀ. ਸਿਨਹਾ ਤੇ ਡੋਂਬਲਾ ਵਲੋਂ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਹਾਕਮਾਂ ਵਲੋਂ ਇਜਾਜ਼ਤ ਉਡੀਕੇ ਬਿਨਾ ਜਹਾਜ਼ ਨੂੰ ਲਾਹੌਰ ਹਵਾਈ ਔਡੇ ਤੇ ਉਤਾਰਨਾ ਬੇਹਦ ਖਤਰਨਾਕ ਕਾਰਵਾਈ ਸੀ ਅਤੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ (ਇਸਤਗਾਸਾ ਦੇ ਗਵਾਹ ਨੰਬਰ 5) ਸ਼ਾਹਿਦ ਰਜ਼ਾ ਨੇ ਆਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਰ ਨਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਕੋਈ ਵੀ ਪਾਇਲਟ ਇਸ ਕਰੀਕੇ ਨਾਲ ਜਹਾਜ਼ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਉਤਾਰੇਗਾ। ਡੋਂਬਲਾ ਅਤੇ ਟੀ. ਪੀ. ਸਿਨਹਾ ਨੇ ਜਿਸ ਬੇਹਦ ਜ਼ਿਆਦਾ ਖਤਰਨਾਕ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ, ਉਸ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀ ਡਿਊਟੀ ਨਿਭਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਆਜ਼ਾਦ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਇਹ ਮੌਦੇ-ਨਜ਼ਰ ਰਖਣਾ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਸਿਨਹਾ ਮੁਤਾਬਿਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਕੋਲ

ਤਾਜ਼ੇ ਖੂਨ ਨਾਲ ਲਿਬੜੀ ਕਿਰਪਾਨ ਵੀ ਸੀ ਤੇ ਮੁਲਜ਼ਮ ਇਹ ਵੀ ਦਾਅਵਾ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਜਹਾਜ਼ ਉਡਾ ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ ਸਾਮਾਨ ਹੈ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਧਮਕੀ ਦਿਤੀ ਕਿ ਜੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਹਿਲਜੁਲ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਉਹ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨਗੇ (ਜਹਾਜ਼ ਉਡਾ ਦੇਣਗੇ)। ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਕਿਰਪਾਨ ਤੇ ਖੂਨ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ ਮੁਦਾਲਾ ਦੇ ਫਾਜ਼ਿਲ ਵਕੀਲ ਨੇ ਇਸ ਵਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਨਜ਼ੀਰ ਹੁਸੈਨ ਐਸ. ਐਚ. ਓ. (ਇਸਤਗਾਸਾ ਦਾ ਗਵਾਹ ਨੰਬਰ 6) ਮੁਤਾਬਿਕ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਿਰਪਾਨ ਤੇ ਕੋਈ ਖੂਨ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸਦੀ ਮੋਰੇ ਖਿਆਲ ਵਿਚ ਕੋਈ ਅਹਿਮੀਅਤ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਕਰਨ ਸ਼ਿਘ ਵਲੋਂ ਉਂਗਲ ਕਟਣ ਤੇ ਕਿਰਪਾਨ ਦੀ ਬਰਾਮਦੀ ਵਿਚਕਾਰ ਕਾਫੀ ਵਕਤ ਬੀਤ ਚੁਕਾ ਸੀ।

ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਜਹਾਜ਼ ਉਡਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਸਮਗਰੀ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ ਇਹ ਸਚ ਹੈ ਕਿ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਕੋਲ ਅਸਲ ਵਿਚ ਐਸਾ ਕੋਈ ਸਾਮਾਨ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਪਰ ਇਹ ਵੀ ਸਚ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਜਿਹੀਆਂ ਧਮਕੀਆਂ ਦਿਤੀਆਂ ਸਨ। ਗੀਤਾ ਕੁਮਾਰ ਨੇ ਸਾਹਦੀ ਭਰੀ ਹੈ ਕਿ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਦੇ ਮੋਢਿਆਂ ਤੇ ਥੈਲੇ ਲਟਕ ਰਹੇ ਸਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਥੈਲਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸਨ। ਦਰੀ-ਚੇ-ਸ਼ਕ ਇਹ ਇਸ ਕਰਕੇ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਥੈਲਿਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਖਤਰਨਾਕ ਸਾਮਾਨ ਹੋਣ ਦਾ ਅਸਰ ਪਵੇ। ਰਜਨੀ ਨੇ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਧਮਕੀਆਂ ਬਾਰੇ ਗਵਾਹੀ ਦਿਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਮਰ ਅਫਰੀਦੀ ਨੇ ਵੀ ਥੈਲੇ ਵੇਖੇ ਸਨ। ਪਿਛਲੇ (ਗਵਾਹ, ਉਮਰ ਅਫਰੀਦੀ) ਮੁਤਾਬਿਕ 'ਦੇ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੋਢੇ ਤੇ ਥੈਲੇ ਸਨ, ਨੇ ਉਸ ਅਗੇ ਫੜ ਮਾਰੀ ਸੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਹੈਂਡ ਗਰਨੇਡ ਸਨ। ਮੁਦਾਲਾ ਦੇ ਫਾਜ਼ਿਲ ਵਕੀਲ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਸੀ ਕਿ ਕਿਉਂਕਿ ਥੈਲੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਲਏ ਗਏ ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਸਤਗਾਸਾ ਦਾ ਇਹ ਹਿੱਸਾ ਛੱਡ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਮੰਨਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤਫਤੀਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਫਸਰ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਥੈਲਿਆਂ ਬਾਰੇ ਸੋਚਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ। ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਰਜਨੀ ਦੇ ਬਿਆਨ 'ਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ (ਸਵਾਹੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣੀ ਵੇਲੇ ਹਾਕਮਾਂ ਨੇ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣਾ ਸਾਮਾਨ ਕੰਬਿਨ ਵਿਚ ਹੀ ਛੱਡ ਆਉਣ। ਇਹ ਮੁਮਕਿਨ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਗੱਲ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਤੇ ਹੀ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦੀ ਹੋਵੇ। ਜੇ ਕਰ ਤਫਤੀਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿਤੀ ਜਾਂਦੀ ਤਾਂ ਸ਼ਾਇਦ ਉਸਨੂੰ ਅੰਦਰੋਂ ਥੈਲੇ ਲਭ ਪਾਂਦੇ, ਪਰ ਸ਼ਾਇਦ ਵਾਰਦਾਤ ਦੀ ਨਾਜ਼ੁਕਤਾ ਨੂੰ ਮੱਦੇ-ਨਜ਼ਰ ਰਖਦੇ ਹੋਏ, ਇਜਾਜ਼ਤ ਮੰਗਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਡੀ. ਐਸ. ਪੀ. ਮੁਹੰਮਦ ਸਫਦਰ ਨੂੰ ਜਹਾਜ਼ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜਾਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦਿਤੀ ਗਈ।

103. ਸੋ ਇਸਤਗਾਸਾ ਦੀਆਂ ਗਵਾਹੀਆਂ ਅਤੇ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਵਲੋਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨੁਕਤਿਆਂ

ਦੇ ਇਕਬਾਲ ਮਗਰੋਂ ਇਸ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦਾ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਕਿ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਨੇ ਜੋ ਵੀ ਕਾਰਵਾਹੀ ਕੀਤੀ ਉਹ ਤਾਜ਼ੀ-ਰਾਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਦਫ਼ਾ 402 ਏ ਦੇ ਮਾਅਨਿਆਂ ਵਿਚ ਹਾਈਜੈਕਿੰਗ ਸੀ। ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਕੁਝ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਕਾਰਵਾਹੀ ਨੂੰ ਹਾਈਜੈਕਿੰਗ ਆਖਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਕੁਝ ਨੇ ਇਹ ਲਫਜ਼ ਵਰਤਣ ਤੋਂ ਗੁਰੇਜ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਲੋਂ ਲਫਜ਼ ਦੀ ਚੋਣ ਨੇ ਕਾਰਵਾਈ ਨਹੀਂ ਮਿਥਣੀ। ਉਹ ਸਾਰੇ, ਪਹਿਲੋਂ ਘੜੀ ਗਈ ਤਰਕੀਬ, ਯਾਨਿ ਹਾਈਜੈਕਿੰਗ, ਵਾਸਤੇ ਜਹਾਜ਼ ਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋਏ ਸਨ। ਇਹ ਤਰਕੀਬ ਦਾ ਇਕ ਹਿੱਸਾ ਸੀ ਕਿ ਮੁਲਜ਼ਮ ਕਰਨ ਸਿੰਘ ਆਪਣੀ ਕਿਰਪਾਨ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਉਂਗਲ ਕਟੇਗਾ ਅਤੇ ਖੂਨ ਨਾਲ ਲਿਬੜੀ ਕਿਰਪਾਨ ਮੁਲਜ਼ਮ ਗਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਦੇਵੇਗਾ; ਇਸ ਦਾ ਮਕਸਦ ਸਾਫ਼ ਇਹੀ ਸੀ ਕਿ ਵੇਖਣ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿਚ ਡਰ ਭਰ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਧਮਕਾਉਣਾ। ਗਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ਵਲੋਂ ਕਿਰਪਾਨਾਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਚੋਂ' ਇਕ ਖੂਨ ਨਾਲ ਲਿਬੜੀ ਹੋਈ, ਲਹਿਰਾਉਂਦੇ ਕਾਕਪਿਟ 'ਚ ਦਾਖਿਲ ਹੋਣਾ ਯਕੀਨਨ ਏਸ ਇਰਾਦੇ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਜਹਾਜ਼ ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਕੇ ਇਸ ਦਾ ਇਖਤਿਆਰ ਚਲਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਜੇਕਰ ਕਿਰਪਾਨ ਤੇ ਖੂਨ ਨਾ ਲਗਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਵੀ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਦਾ (ਕਾਕਪਿਟ 'ਚ) ਸਿਰਫ਼ ਦਾਖਿਲ ਹੋਣਾ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਕਸਦ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਕਾਫ਼ੀ ਸੀ। ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਦੀ ਨਾਜ਼ੁਕਤਾ ਅਤੇ ਹਾਈਜੈਕਰਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਦੇ ਖਤਰਿਆਂ ਨੂੰ ਮੱਦੇ-ਨਜ਼ਰ ਰਖਦਿਆਂ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਸੰਜੀਦਗੀ ਨਾਲ ਸਮਝਣ ਤੇ ਕੋਈ ਵੀ ਬੇਵਜ਼ਹ ਖਤਰਾ ਸਹੇੜਨ ਦੀ ਬਜਾਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੁਕਮ ਮੰਨਣ ਵਾਸਤੇ ਪਾਇਲਟ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਸਾਥੀ ਪਾਇਲਟ ਹੱਕ-ਬਜਾਨਬ ਸਨ। ਇਸ ਪੱਖੋਂ ਵੀ ਇਸ ਨਾਲ ਕੋਈ ਫ਼ਰਕ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ ਕਿ ਕਿਰਪਾਨਾਂ ਡੇਂਬਲਾ ਤੇ ਸਿਨਹਾ ਦੀਆਂ ਧੋਣਾਂ ਤੇ ਰਖੀਆਂ ਸਨ ਕਿ ਨਹੀਂ। ਮਿਸਟਰ ਐਸ. ਐਮ. ਜ਼ਫ਼ਰ ਨੇ ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿਤੀ ਸੀ ਕਿ ਚੌਕ ਮਹਿਤਾ ਦੀਆਂ ਤਾਜ਼ੀਆਂ ਵਾਰਦਾਤਾਂ ਨੇ ਯਕੀਨਨ ਹਿੰਦੂਆਂ ਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਕਸ਼ਮਕਸ਼ ਵਾਲਾ ਮਾਹੌਲ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਦੇ ਅਮਲੇ ਨੇ ਕਾਕਪਿਟ ਵਿਚ ਦੋ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਸਿਰਫ਼ ਕਿਰਪਾਨਾਂ ਵੇਖਕੇ ਹੀ ਵਾਧੂ ਫ਼ਿਕਰ ਦਾ ਦਿਖਾਵਾ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਮੇਰੇ ਖਿਆਲ ਵਿਚ ਜਿਵੇਂ ਸਿਨਹਾ ਨੇ ਕੀਤਾ ਹੈ ਹਰ ਪਾਇਲਟ ਨੇ ਉਵੇਂ ਹੀ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਕਿਉਂ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਏਅਰ ਲਾਈਨ ਹਾਈਜੈਕਰਾਂ ਦੀ ਮੁਜ਼ਾਹਮਤ ਕਰਨ ਦਾ ਖਤਰਾ ਨਹੀਂ ਸਹੇੜ ਸਕਦੀ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਹ ਨੁਕਤਾ ਗਲਤ ਹੈ ਕਿ (ਹਾਈਜੈਕਰਾਂ ਨੂੰ) ਨਾ-ਰੋਕਣ ਦੀ ਪਾਲਸੀ ਇੰਡੀਅਨ ਏਅਰ ਲਾਈਨ ਨੇ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਅਪਣਾਈ ਸੀ। ਇਸ ਨੁਕਤੇ ਵਿਚ ਵੀ ਕੋਈ ਵਜ਼ਨ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ ਕਿ ਇੰਡੀਅਨ ਏਅਰ ਲਾਈਨ ਦੀ ਕੋਈ ਕਾਰਵਾਈ ਹਾਈਜੈਕਿੰਗ ਵਾਸਤੇ ਇਮਦਾਦ ਵਾਲੀ ਸਾਬਿਤ ਹੋਈ ਸੀ। ਇਸ ਵਿਚ ਰਤਾ

ਵੀ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦਾ ਮਕਸਦ ਜਹਾਜ਼ ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਇਖਤਿਆਰ ਚਲਾਉਣਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤਾਕਤ ਦੇ ਦਿਖਾਵੇ ਅਤੇ ਧਮਕੀ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਹਾਸਿਲ ਕੀਤਾ। ਜਹਾਜ਼ ਨੂੰ ਦੋਹਾਂ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਦੀ ਹਦਾਇਤ ਤੇ ਲਾਹੌਰ ਵਲ ਮੋੜਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤਾਕਤ ਦੀ ਧਮਕੀ ਜਾਂ ਦਿਖਾਵਾ ਨਾ ਕੀਤਾ ਹੁੰਦਾ ਅਤੇ ਪਾਇਲਟ ਤੇ ਕੋ-ਪਾਇਲਟ ਆਪਣੀ ਕਾਰਵਾਈ ਵਾਸਤੇ ਆਜ਼ਾਦ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜਹਾਜ਼ ਲਾਹੌਰ ਵਲ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮੋੜਨਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਬਸ ਨਹੀਂ ਪਾਇਲਟ ਤੇ ਕੋ-ਪਾਇਲਟ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਲਾਹੌਰ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਦੇ ਹਾਕਮਾਂ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੀ ਜਹਾਜ਼ ਨੂੰ ਉਤਾਰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ। ਹਕੀਕਤਨ ਇਹ ਬੜੀ ਖਤਰਨਾਕ ਕਾਰਵਾਈ ਸੀ ਅਤੇ ਆਮ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪਾਇਲਟ ਨੇ ਇੰਜ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰਨਾ। ਇਹ ਮੂੰਹ ਬੋਲਦਾ ਸਬੂਤ ਹੈ ਕਿ ਮੁਲਜ਼ਮ ਇਖਤਿਆਰ ਨੂੰ ਕਿੰਝ ਚਲਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਇਕਬਾਲ ਮੁਤਾਬਿਕ ਜਦੋਂ ਤਕ ਜਹਾਜ਼ ਨੂੰ ਕਮਾਂਡੋ ਐਕਸ਼ਨ ਨਾਲ ਆਜ਼ਾਦ ਨਹੀਂ ਕਰਵਾ ਲਿਆ ਗਿਆ, ਉਦੋਂ ਤਕ ਜਹਾਜ਼ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਖਤਿਆਰ ਰਿਹਾ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਵੀ ਜਹਾਜ਼ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਖਤਿਆਰ ਜਾਰੀ ਰਿਹਾ ਕਿਉਂਕਿ ਜਹਾਜ਼ ਦੇ ਅਮਲੇ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਜਹਾਜ਼ ਤੋਂ ਉਤਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦਿਤੀ ਗਈ ਅਤੇ ਸਿਰਫ਼ ਬੰਚਿਆਂ, ਬੀਮਾਰਾਂ, ਤੇ ਬਦੇਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਸਾਰੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਮੁਸਾਫਿਰ 20 ਘੰਟੇ ਜਹਾਜ਼ 'ਚ ਕੰਦ ਰਹੇ। ਇਹ ਸਾਫ਼ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਅਤੇ ਅਮਲੇ ਨੂੰ ਅਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਕਰਨ ਜਾਂ ਜਹਾਜ਼ ਤੋਂ ਉਤਰਨ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੰਬੀ ਹਿਰਾਸਤ ਦੀ ਇਹ ਕਰੜੀ ਅਜ਼ਮਾਇਸ਼ ਨਾ ਠਲਣੀ ਪੈਂਦੀ।

104. ਅਤੇ, ਇਹ ਸਾਫ਼ ਹੈ ਕਿ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਵਲੋਂ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨ ਅਤੇ ਇਖਤਿਆਰ ਚਲਾਉਣ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ ਤੇ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜੋ ਕੁਝ ਕੀਤਾ ਉਸ ਪਿੱਛੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਜਾਇਜ਼ ਮੁੱਦਾਅ ਜਾਂ ਕਾਨੂੰਨੀ ਵਜਹ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਹੱਕ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਕਾਕਪਿਟ ਵਿਚ ਦਾਖਿਲ ਹੁੰਦੇ ਅਤੇ ਫਿਰ ਤਾਕਤ ਦੇ ਦਿਖਾਵੇ ਜਾਂ ਧਮਕੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਜਹਾਜ਼ ਨੂੰ ਲਾਹੌਰ ਵਲ ਮੁੜਵਾਉਂਦੇ ਅਤੇ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਹਾਕਮਾਂ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਬਿਨਾਂ ਉਤਾਰਨ ਵਾਸਤੇ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕਰਦੇ ਜਾਂ ਜਹਾਜ਼ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਅਤੇ ਅਮਲੇ ਨੂੰ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਦੇ 20 ਘੰਟੇ ਦਾ ਲੰਬਾ ਵਕਤ ਕੰਦ ਕਰਦੇ। ਜੇ ਕਰ ਉਹ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਨਾਲ ਚੰਗੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਪੈਸੇ ਵੀ ਆਏ ਤਾਂ ਵੀ ਉਸ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕਾਨੂੰਨੀ ਨਹੀਂ ਬਣ ਜਾਂਦੀ।

105. ਫਾਨਿਲ ਡਿਫੈਂਸ-ਕੌਂਸਲ ਨੇ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਕਰਨ ਸਿੰਘ, ਤੇਜਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਅਤੇ

ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ ਦਾ ਕੋਸ ਬਾਕੀਆਂ ਨਾਲੋਂ ਇਸ ਬਿਨਾ ਤੇ ਵਖਰਿਆਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼
 ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕੈਬਿਨ ਵਿਚ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜਹਾਜ਼ ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨ ਜਾਂ
 ਇਸ ਦਾ ਇਖਤਿਆਰ ਚਲਾਉਣ ਦੇ ਮਕਸਦ ਨਾਲ ਕੋਈ ਲੋੜ ਤੋਂ ਵਧ ਚੁਸਤ
 ਕਾਰਵਾਈ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੁਤਾਬਿਕ ਜਹਾਜ਼ ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨ ਜਾਂ ਇਸ ਦਾ
 ਇਖਤਿਆਰ ਚਲਾਉਣ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਜਹਾਜ਼ ਦੀ ਉਤਾਨ ਦਾ ਕੰਟਰੋਲ ਹਾਸਿਲ
 ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਨੇ ਅਜਿਹੀ ਕੋਈ ਕਾਰਵਾਈ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਇਹ ਦਲੀਲ
 ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਬਿਆਨ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰ-ਅੰਦਾਜ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਹਾਈਜੈਕਿੰਗ ਦੀ
 ਤਰਕੀਬ ਦਾ ਹਿਸਾ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਪਣੀ ਪਹਿਲੋਂ ਨੀਅਤ ਕੀਤੀ ਤਰਕੀਬ
 ਮੁਤਾਬਿਕ ਆਪਣਾ ਰੋਲ ਅਦਾ ਕੀਤਾ। ਹਕੀਕਤ 'ਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਹੈ ਕਿ
 ਆਜ਼ਾਦ ਹੋਣ ਤਕ ਜਹਾਜ਼ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਖਤਿਆਰ ਹੇਠ ਸੀ। ਮੁਲਜ਼ਮ ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ ਨੇ
 ਪਲਾਨ ਦੀ ਤਫ਼ਸੀਲ ਦਿਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਮੁਤਾਬਿਕ ਗਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ਨੇ
 ਕਾਕਪਿਟ ਵਿਚ ਦਾਖਿਲ ਹੋਣਾ ਸੀ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਤਿੰਨਾਂ ਨੇ ਕੈਬਿਨ ਤੇ ਕੰਟਰੋਲ ਰਖਣਾ
 ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਕ-ਜੁਟ ਹੋਕੇ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਪਲਾਨ ਮੁਤਾਬਿਕ ਇਹ ਸਾਫ਼ ਹੈ ਕਿ ਦੋਹਾਂ
 ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਕਿਰਪਾਨ ਕਰਨ ਸਿੰਘ ਕੋਲ ਸੀ; ਉਸਨੇ ਆਪਣੀ ਉਂਗਲ ਕੱਟੀ ਅਤੇ
 ਕਿਰਪਾਨ ਗਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਦਿਤੀ। ਪਰ ਹਾਈਜੈਕਿੰਗ ਦਾ ਡਰਾਮਾ ਖਤਮ ਹੋਣ ਮਗਰੋਂ
 ਅਸੀਂ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਰਪਾਨਾਂ ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ਕੋਲ ਸਨ। ਇਸ ਤੋਂ
 ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਰਪਾਨਾਂ ਹਥ ਬਦਲਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਫਿਰ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ
 ਉਪਰ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਅਤੇ ਅਮਲੇ ਨੂੰ ਧਮਕੀ
 ਦਿਤੀ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹਿਲਜੁਲ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਉਹ ਜਹਾਜ਼ ਨੂੰ ਉਡਾ ਦੇਣਗੇ ਅਤੇ
 ਆਪਣੀਆਂ ਧਮਕੀਆਂ ਨੂੰ ਅਸਲੀ ਸਾਬਿਤ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਝੋਲਿਆਂ ਵਿਚ
 ਹੋਥ ਪਾਈ ਰਖੇ। ਇਹ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਅਸਰ ਪਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਸੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਜਹਾਜ਼
 ਉਡਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਜ਼ਰੀਏ ਸਨ। ਉਂਜ ਵੀ, ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਦੇ ਇਕਬਾਲ ਮੁਤਾਬਿਕ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ
 ਗਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਨਾਲ ਪਹਿਲੋਂ ਨਜਿੱਠ ਕੇ ਜਹਾਜ਼
 ਅਗਵਾ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਖਾਲੀ ਮੰਜ਼ੂਦਗੀ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਾਜ਼ੀ-ਰਾਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ
 ਦੀ ਦਫ਼ਾ 34 ਦੀ ਜ਼ਦ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣ ਵਾਸਤੇ ਕਾਫ਼ੀ ਸੀ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਰਸੂਲ ਬਖਸ਼
 ਬਨਾਮ ਸਰਕਾਰ (ਪੀ.ਐਲ.ਡੀ. 1970 ਐਸ.ਸੀ 316 ਪੇਜ 321) ਵਿਚ ਫੈਸਲਾ ਦਿਤਾ
 ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਕਾਰਵਾਈ ਵਿਚ ਹਿਸਾ ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋਏ ਤੇ ਫਿਰ
 ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸ ਕਾਰਵਾਈ ਦੇ ਕੁਦਰਤੀ ਤੇ ਲਾਜ਼ਮੀ ਨਤੀਜਿਆਂ ਵਾਸਤੇ ਇਰਾਦਾ
 ਕੀਤਾ, ਭਾਵੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਨੇ ਕਾਰਵਾਈ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਿਰ ਹੋਣ ਤੋਂ ਸਿਵਾ ਕੁਝ ਵੀ
 ਨਾ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇ, ਹੀ ਕਾਫ਼ੀ ਹੈ। ਇਹ ਹੀ ਬਿਨਾ ਤੇ ਪ੍ਰੀਵੀ ਕੌਂਸਲ ਨੇ ਬਰਿੰਦਰ ਕੁਮਾਰ ਘੋਸ਼

ਦੇ ਕੇਸ (52. ਆਈ.ਏ. 40) ਵਿਚ ਫੈਸਲਾ ਦਿਤਾ ਸੀ ਕਿ 'ਭਾਵੇਂ ਅਪੀਲ ਕਰਦਾ ਨੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਦੇ ਬਾਹਰ ਖੜਾ ਹੋਣ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਪਰ ਇਹ ਯਾਦ ਰਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬਾਕੀ ਕਾਰਵਾਈ ਵਾਂਗ ਜੁਰਮ ਵਿਚ ਵੀ ਜਿਹੜੇ ਸਿਰਫ ਹੁਕਮ ਦੀ ਇਤਜ਼ਾਰ ਵਿਚ ਹੀ ਖੜੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਵੀ ਹਿਸ਼ੇਦਾਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।'

106. ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੁਕਦਮੇ ਦੇ ਇਕਬਾਲ ਕੀਤੇ ਤੇ ਸਾਬਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਵਾਕਿਆਤ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ, ਬਿਨਾ ਸ਼ੱਕ ਤੋਂ ਇਹ ਨਤੀਜਾ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਮੁਲਜ਼ਮ ਹਾਈਜੈਕਿੰਗ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਸਾਮਾਨ ਨਾਲ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਸਨ, ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਇਹ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਨੂੰ ਲਾਹੌਰ ਨੂੰ ਹਾਈਜੈਕ ਕਰਨ ਵਿਚ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋਏ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੇਸ ਸਾਫ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਤਾਜ਼ੀ-ਰਾਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਦਫ਼ਾ 402 ਏ ਅਤੇ ਦਫ਼ਾ 34 ਦੀ ਜ਼ਦ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।

107. ਜੋ ਕੁਝ ਉਪਰ ਆਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਮੱਦੇ-ਨਜ਼ਰ ਰਖਦਿਆਂ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਵਲੋਂ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਦਰਜਾ ਅੰਵਲ ਮਜਿਸਟਰੇਟ ਰਾਏ ਸ਼ਬੀਰ ਅਹਿਮਦ ਕੌਲ ਕਰਿਮੀਨਲ ਪਰਸੀਜ਼ਰ ਕੋਡ ਦੀ ਦਫ਼ਾ 164 ਹੇਠ ਦਿਤੇ ਗਏ ਅਖੌਤੀ ਇਕਬਾਲੀਆ ਬਿਆਨਾਂ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਦੇ ਜੁਰਮ ਤੇ ਪੈਣ ਵਾਲੇ ਅਸਰ ਬਾਰੇ ਗੰਭੀਰ ਫ਼ਰਜ਼ੀ ਨਹੀਂ।

108. ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਦੇ ਹਾਈਜੈਕਿੰਗ ਦੇ ਅਖੌਤੀ-ਮਕਸਦ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ, ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਹ ਕਾਰਵਾਈ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਸਿਖਾਂ ਉਤੇ ਕੀਤੇ ਜ਼ੁਲਮ ਨੂੰ ਰੋਸਨੀ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣ ਵਾਸਤੇ ਕੀਤੀ, ਏਨਾ ਆਖਣਾ ਹੀ ਕਾਫ਼ੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਵਜਹ, ਤਾਜ਼ੀ-ਰਾਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਹੇਠ ਬਚਾਅ ਵਾਸਤੇ ਮਨਜ਼ੂਰ-ਸ਼ੁਦਾ ਵਜਹ ਵਿਚੋਂ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਆਮ ਕਾਇਦੇ ਵਿਚ ਵੀ ਫੌਜਦਾਰੀ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿਚ ਇਨਸਾਨ ਦੀ ਨੀਯਤ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਮਕਸਦ ਨੂੰ ਨਹੀਂ। ਪੀਨਲ ਕੋਡ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਲਾਅ ਕਮਿਸ਼ਨ ਮੁਤਾਬਿਕ 'ਅਸੀਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਵੇਖਦੇ ਕਿ ਫੌਜਦਾਰੀ ਮੁਕਦਮੇ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਸਖਸ਼ ਦਾ ਸਿਰਫ਼ ਆਪਣਾ ਨਿਜੀ ਇਰਾਦੇ ਜਾਂ ਨੇਕ ਮਕਸਦ ਨੂੰ ਉਸਦਾ ਬਹਾਨਾ ਜਾਂ ਬਚਾਅ ਬਨਾਉਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਹੈ।' ਅਸੀਂ ਇਗਲਿਸ਼ ਕਮਿਸ਼ਨਰਜ਼ ਨਾਲ ਮੁਤਾਫਿਕ ਹਾਂ ਕਿ 'ਕਿਸੇ ਸਖਸ਼ ਦੇ ਨਿਜੀ ਨਜ਼ਰੀਏ ਦਾ ਇਨਸਾਫ਼, ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਬਦਲ ਵਿਚ ਮੰਨਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੇਣ ਦਾ ਮਤਲਬ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਢਾਹ ਲਾਉਣਾ ਹੋਵੇਗਾ।' ਹਰ ਇਕ ਕੇਸ ਵਿਚ ਅਸਲ ਮਕਸਦ ਦੀ ਤਫ਼ਤੀਸ਼ ਕਰਨੀ ਗੰਭੀਰ-ਅਮਲੀ ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ ਜੇ ਅਜਿਹਾ ਹੈ ਵੀ ਸਕੇ ਤਾਂ ਵੀ ਇਨਸਾਨ ਦੇ ਨਿਜੀ ਖਿਆਲਾਤ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਤਾਕਤ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਜੋਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਕੰਪੀਟਲ ਐਂਡ ਕਾਉਂਟੀਜ਼ ਬੈਂਕ ਬਨਾਮ ਹੈਂਨਟੀ (7 ਏ.ਪੀ.ਪੀ.

ਕੇਸ 741) ਵਿਚ ਲਾਰਡ ਬਲੇਕਬਰਨ ਨੇ ਟਿਪਣੀ ਦਿਤੀ ਸੀ ਕਿ 'ਮੁਆਤੇ ਨਾਲ ਅੱਗ ਲਾ ਕੇ ਬੰਦੇ ਮਾਰਨ ਮਗਰੋਂ ਜੁਰਮ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਦਾਰੀ ਤੋਂ ਕੋਈ ਇਹ ਆਖ ਕੇ ਨਹੀਂ ਬਚ ਸਕਦਾ ਕਿ ਉਹ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਖੇਡ ਵਜੋਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ।' ਹੁਣੇ ਹੁਣੇ ਫਰਾਂਸਿਸਕੋ ਜ਼ੇਵੀਅਰ ਦੇ ਮੁਕਦਮੇ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਹ ਆਲਤੋਰੀਅਸ ਦਾ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਬੋਤਾਨੀਆ ਦੀ ਜਮਹੂਰੀ ਫ਼ਕੂਮਤ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਹਾਈਜੈਕ ਕਰਕੇ ਲੰ ਗਿਆ ਸੀ, ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ 'ਉਸ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਹਰ ਸੂਰਤ 'ਚ 'ਲੋਕਾਂ' ਦੀ ਭਲਾਈ ਵਾਸਤੇ ਸੀ। ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਕਰੇਟ ਆਫ ਜਸਟਿਸ ਨੇ ਸਾਫ਼ ਲਫਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਫੈਸਲਾ ਦਿਤਾ ਕਿ 'ਉਹ ਮਕਸਦ, ਜਿਹੜੇ ਹਵਾਈ ਡਾਕੂਆਂ ਨੂੰ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਫੌਜਦਾਰੀ ਜਵਾਬ-ਦੇਹੀ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿਚ ਬੇਮਾਅਨੇ ਹਨ। ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਸਿਆਸੀ ਇਰਾਦੇ, ਡਿਫੈਂਸ ਨੂੰ ਵੀ ਸਿਆਸੀ ਬਣਾ ਦੇਣ ....।' (ਵੱਖੋ:— T.S. Elliot:— New Horizon in International law)। ਇੰਜ ਹੀ ਰਾਮ ਬਰਨ ਦੇ ਕੇਸ ਵਿਚ (15-14, 299) ਮੁਲਜ਼ਮ ਨੇ ਜ਼ਬਰਦਸਤ ਮਜ਼ਹਬੀ ਜਜ਼ਬਾਤ ਦੇ ਵੱਸ ਹੋ ਕੇ ਕੁਝ ਗੱਲਾਂ ਕਿ ਇਸ ਮੁਸਲਮਾਨ ਮਾਰਨ ਵਾਸਤੇ ਲਿਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਖੋਲ੍ਹ ਲਈਆਂ। ਉਸ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਉਸ ਦੇ ਮਜ਼ਹਬ ਦੇ ਪਖਾਂ ਨੇਕ ਸੀ ਪਰ ਉਸ ਦੀ ਨੀਅਤ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਉਸਨੇ ਇਕ ਕਾਨੂੰਨੀ ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਤੋਂ ਮੌਕੂਫ ਕਰ ਦਿਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇਹ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਜ਼ਰੀਆ ਵਰਤਿਆ ਸੀ, ਉਸ ਨੂੰ ਚੋਰੀ ਦਾ ਜੁਰਮਵਾਰ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ।

109. ਮੇਰੇ ਖਿਆਲ ਵਿਚ ਇਹ ਨੁਕਤਾ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ਕਿ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਨੇ ਇਹ ਕਾਰਵਾਈ ਸਿਆਸੀ ਲਿਹਾਜ਼ ਨਾਲ ਤੇ ਜਾਂ ਇਕ ਚੰਗੀ ਕਾਇਮ ਹੋਈ ਤੇ ਮੰਨੀ ਪਰਮਨੀ ਸਿਖ ਜਥੇਬੰਦੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਤੇ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਤਕ ਜੁਰਮ ਬਾਰੇ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿਚ ਸਿਆਸੀ ਬਿਨਾ ਨੂੰ ਇਕ ਮੁਨਾਸਿਬ ਸਫਾਈ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਉਦੋਂ ਤਕ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਨਿਗਾਹ ਵਿਚ ਸਿਆਸੀ ਵਜਹ ਦੀ ਕੋਈ ਵੁਕਤ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਤਾਜ਼ੀ-ਰਾਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਜਾਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਕਾਨੂੰਨ ਹੇਠ ਅਜਿਹਾ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਇਸ ਬਿਨਾ ਨੂੰ ਹਾਈਜੈਕਿੰਗ ਦੇ ਜੁਰਮ ਦੀ ਮੁਨਾਸਿਬ ਸਫਾਈ ਮੰਨਦਾ ਹੋਵੇ।

110. ਮੁਲਤਾਨੇ ਅਹਿਮਦ ਅੰਤਵਕੇਦ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਸੀ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿਚ ਹਾਈਜੈਕਿੰਗ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਹੋਈ, ਯਾਨਿ ਚੰਕ ਮਹਿਤਾ ਵਿਚ ਸਿਖਾਂ ਦੇ ਕਤਲੇਆਮ, ਨੂੰ ਮੱਦੇ-ਨਜ਼ਰ ਰਖਦਿਆਂ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਤਾਜ਼ੀ-ਰਾਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਦਫਾ 81 ਅਤੇ 94 ਦੀ ਪਨਾਹ ਮਿਲਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਦੇ ਲਿਖਤੀ ਬਿਆਨਾਂ ਵਿਚ ਸਿਖਾਂ ਉਤੇ

ਅਖੰਤੀ ਜ਼ੁਲਮ ਦੀਆਂ ਅਖੰਤੀ ਵਾਰਦਾਤਾਂ ਦੀ ਚੋਖੀ ਤਫ਼ਸੀਲ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਫ਼ਾਜ਼ਿਲ ਵਕੀਲ ਨੇ ਵੀ. ਡੀ. ਚੌਪੜਾ, ਆਰ. ਕੇ. ਮਿਸ਼ਰਾਂ ਅਤੇ ਨਿਰਮਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਮਜ਼ਬੂਤ 'ਐਗੇਨੀ ਆਫ ਪੰਜਾਬ' ਅਤੇ ਚੰਹਾਨ ਮਲੂਕ ਸਿੰਘ ਦੇ ਮਜ਼ਬੂਤ 'ਚ ਸਿਖਜ਼ ਆਨ ਦ ਕਰਾਸ ਰੋਡਜ਼' ਦਾ ਆਸਰਾ ਲਿਆ ਹੈ।

111. ਫ਼ਾਜ਼ਿਲ ਵਕੀਲ ਮੁਤਾਬਿਕ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਨੇ ਹਾਈਜ਼ਕਿੰਗ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਵਿਚ ਅਤੇ ਜ਼ਰੂਰਤ-ਵੇਸ ਹੋ ਕੇ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਸੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੇਸ ਦਫ਼ਾਵਾਂ 81 ਤੋਂ 94 ਵਿਚ ਦਸੀਆ ਗਈਆਂ ਆਮ-ਛੋਟਾਂ ਦੀ ਜ਼ਦ ਹੇਠ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਦਫ਼ਾ 81 ਮੁਤਾਬਿਕ ਉਹ ਜੁਰਮ, ਜੁਰਮ ਨਹੀਂ, ਜੇਕਰ ਇਹ ਜਾਣਦੇ ਹੋਏ ਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਮੁਜ਼ਰਮਾਨਾ ਇਰਾਦੇ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਸਖ਼ਸ਼ ਜਾਂ ਜਾਇਦਾਦ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਤੋਂ ਗੁਰੇਜ਼ ਕਰਨ ਦੇ ਇਰਾਦੇ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਸੈਕਸ਼ਨ ਦੀ ਸਫ਼ਾਈ ਵਿਚ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਵਾਲ ਤੱਥ ਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਉਸ ਕੇਸ ਵਿਚ ਟਾਲਣ ਵਾਲਾ ਜਾਂ ਬਦਾਅ ਹੇਠ ਨੁਕਸਾਨ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਏਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ ਕਿ ਅਜਿਹੀ ਕਾਰਵਾਈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਨੁਕਸਾਨ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਨੂੰ ਹੱਕ-ਬਜ਼ਾਨਬ ਜਾਂ ਦਰਗ਼ਜ਼ਰ ਠਹਿਰਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਦਫ਼ਾ 94 ਮੁਤਾਬਿਕ 'ਕਤਲ ਅਤੇ ਮੁਲਕ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਜੁਰਮ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਮੌਤ ਹੈ, ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਕੋਈ ਵੀ ਕਾਰਵਾਈ ਜੁਰਮ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੇਕਰ ਉਹ ਅਜਿਹੇ ਸਖ਼ਸ਼ ਨੇ ਧਮਕੀ ਹੇਠ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਦੇ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮੁਨਾਸਿਬ ਡਰ ਸੀ ਕਿ ਨਾ ਕਰਨ ਦੀ ਸੂਰਤ ਵਿਚ ਉਹ ਖੁਦ ਮਾਰਿਆ ਜਾਵੇਗਾ, ਬਸ਼ਰਤੇ ਕਿ ਉਸ ਸਖ਼ਸ਼ ਨੇ ਅਜਿਹੀ ਕਾਰਵਾਈ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂ ਫਿਰ ਮੌਤ ਤੋਂ ਘਟ ਡਰ ਹੇਠ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਅੰਸੀ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਵਿਚ ਲਿਆ ਕੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ।

112. ਮੇਰੇ ਖਿਆਲ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਸੈਕਸ਼ਨ ਇਸ ਕੇਸ ਵਿਚ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਸੈਕਸ਼ਨ 81 ਇਸ ਕਰਕੇ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਕੋਈ ਐਸਾ ਸਬੂਤ ਨਹੀਂ ਜਿਸ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗ ਸਕੇ ਕਿ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਨੇ ਇਹ ਕਾਰਵਾਈ ਕਿਸੇ ਸਖ਼ਸ਼ ਜਾਂ ਜਾਇਦਾਦ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਣ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਜਾਂ ਟਾਲਣ ਵਾਸਤੇ ਕੀਤੀ। ਦਫ਼ਾ 94 ਇਸ ਕਰਕੇ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਅਜਿਹਾ ਕੋਈ ਸਬੂਤ ਨਹੀਂ ਜੋ ਇਸ ਦੀ ਵਜ਼ਾਹਤ ਕਰ ਸਕੇ ਕਿ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਦੀ ਹਾਈਜ਼ਕਿੰਗ ਦੀ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਪਿੱਛੇ ਕੋਈ ਅਜਿਹੀ ਧਮਕੀ ਸੀ ਜਿਸ ਹੇਠ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮੁਨਾਸਿਬ ਡਰ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਕਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਜਿਹਾ ਨਾ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਫ਼ਰਨ ਮਾਰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਉਪਰ ਦਸੇ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਇਕਬਾਲ ਮੁਤਾਬਿਕ

ਹਾਈਜੈਕਿੰਗ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਕੀਤੀ. ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਕਸਦ ਸਿਖਾਂ ਉਤੇ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਅਖੌਤੀ ਜ਼ੁਲਮ ਅਤੇ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਨੂੰ ਦੁਨੀਆਂ ਸਾਹਵੇਂ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਸੀ ਕਿ ਹਿੰਦੂ ਅਕਸਰੀਅਤ ਵਾਲੀ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਸਿਖਾਂ ਨਾਲ ਇਜ਼ ਸਲੂਕ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਫ਼ਾਜ਼ਿਲ ਵਕੀਲ ਨੇ ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ, ਜ਼ਰੂਰਤ ਅਤੇ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਨੂੰ, ਫੌਜਦਾਰੀ ਇਲਜ਼ਾਮ ਵਿਚ ਪੂਰਾ ਡਿਫੈਂਸ ਸਾਬਿਤ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ, ਕੌਲਿਟ ਹੋਵਰਡ ਦੀ ਕਿਤਾਬ 'ਕਰਿਮੀਨਲ ਲਾਅ', ਡੌਨ ਸਟੂਅਰਟ ਦੀ 'ਕਨੇਡੀਅਨ ਕਰਿਮੀਨਲ ਲਾਅ' ਅਤੇ ਗਲੈਨਵਿਲੀ ਵਿਲੀਅਮਜ਼ ਦੀ ਟੈਕਸਟ ਬੁਕ ਆਫ ਕਰਿਮੀਨਲ ਲਾਅ ਦੀ ਟੇਕ ਲਈ ਹੈ। ਕੌਲਿਟ ਹੋਵਰਡ ਮੁਤਾਬਿਕ, 'ਏਥੇ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਦਾ ਜੋ ਮਾਅਨਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ, ਉਸ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਤੋਂ ਵਖਰਿਆਉਣਾ ਹੋਵੇਗਾ ਜਿਹੜੀ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਰੋਕਦੀ ਹੈ।' ਇਥੇ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੀਤੀ ਕਾਰਵਾਈ ਅਜਿਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਹਕੀਕਤ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਹਾਈਜੈਕਿੰਗ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਨਾ ਸਿਰਫ ਕਬੂਲ ਹੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਬਲਕਿ ਏਥੋਂ ਤਕ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਸੱਚ ਸਮਝ ਕੇ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਘੜੇ ਗਏ ਮਨਸੂਬੇ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਸੀ। ਜ਼ਰੂਰਤ ਦੀ ਦਲੀਲ ਵਾਸਤੇ ਗਲੈਨਵਿਲੀ ਵਿਲੀਅਮਜ਼, ਅਲੀਵਰ ਗੋਲਡਸਮਿਥ ਦੇ 'ਵਿਕਾਰ ਆਫ ਵੇਕਫੀਲਡ' ਵਿਚੋਂ ਹਵਾਲਾ ਹੈ 'ਸਾਰੀਆਂ ਇਨਸਾਨੀ ਜਮਾਤਾਂ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਵੱਡੀ ਬੇਹਤਰੀ ਨੂੰ ਹਾਸਿਲ ਕਰਨ ਖਾਤਿਰ ਥੋੜੀ ਜਹੀ ਖਰਾਬੀ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਹੈ।' ਫ਼ਾਜ਼ਿਲ ਲੇਖਕ ਮੁਤਾਬਿਕ, 'ਜਿਵੇਂ ਅਸੀਂ ਰਸਮੀ ਤੌਰ ਤੇ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਲਫਜ਼ 'ਜ਼ਰੂਰਤ' ਦਾ ਇਕ ਖਾਸ ਮਾਅਨਾ ਹੈ।' ਇਕ ਨਿਵੇਕਲੀ ਕਾਰਵਾਈ ਸਿਰਫ ਇਸ ਕਰਕੇ ਹੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਕਿ ਲਫਜ਼ੀ ਤੌਰ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਬਦਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਕੁਝ ਨਾ ਕੁਝ ਚੋਣ ਹਮੇਸ਼ਾ ਮੰਜੂਦ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਉਸ ਦਾ ਬਦਲ ਬੰਦੇ ਦੀ ਆਪਣੀ ਮੌਤ ਹੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਕਾਨੂੰਨੀ ਨਜ਼ਰੀਏ ਤੋਂ ਜ਼ਰੂਰਤ ਦਾ ਮਾਅਨਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਖਸੂਸੀ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿਚ ਕਾਨੂੰਨੀ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਤੇ ਅਮਲ ਕਰਨ ਦੀ ਖਰਾਬੀ ਇਸ ਨੂੰ ਤੋੜਨ ਦੀ ਖਰਾਬੀ ਤੋਂ ਸਮਾਜੀ ਤੌਰ ਤੇ ਵੱਡੀ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਲਫਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਵੱਡੀ ਬਹਿਰਤਰੀ ਵਾਸਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਤੋੜਨਾ ਪਿਆ। ਤਾਜ਼ੀ-ਰਾਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਦਫਾ 81 ਵਿਚ ਇਹੀ ਆਮ ਕਾਇਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਹਾ ਕਿ ਉਪਰ ਵੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸ਼ਰਤਾਂ ਏਥੇ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀਆਂ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਤਾਜ਼ੀ-ਰਾਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਦਫਾ 81 ਵਿਚ ਕਾਨੂੰਨ ਬਾਰੇ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਉਸੇ ਨਾਲ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਤਾਅਲਕ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਅਜਿਹਾ ਹੋ ਵੀ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਫ਼ਾਜ਼ਿਲ ਲੇਖਕ ਖਿਆਲ ਜ਼ਾਹਿਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਰੂਰਤ ਦਾ ਡਿਫੈਂਸ ਬਹਿਸ-ਗੋਚਰਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਸੂਰਤ ਵਿਚ ਅਜਿਹੇ

ਵਾਕਿਆਤ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਜਿਸ ਤੋਂ ਇਹ ਨਜ਼ਰ ਆਵੇ ਕਿ ਮੁਲਜ਼ਮ ਅਜਿਹੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਸਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਾਸਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਤੰਤਰ ਦੀ ਖਰਾਬੀ. ਕਾਨੂੰਨ ਮੈਨਟ ਦੀ ਖਰਾਬੀ ਨਾਲੋਂ ਸਮਾਜੀ ਤੌਰ ਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵੱਡੀ ਸੀ। ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਜ਼ਰਾ ਮਾਸਾ ਵੀ ਸਬੂਤ ਨਹੀਂ ਕਿ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਨਾਲ ਸ਼ਖਸੀ ਤੌਰ ਤੇ ਜਿਸਮਾਨੀ ਤੌਰ ਤੇ ਕੋਈ ਖਰਾਬੀ ਹੋਣ ਦਾ ਖਤਰਾ ਸੀ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਵੱਡੀ ਬੇਹਤਰੀ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ, ਯਾਨਿ ਹਾਈਜ਼ੈਕਿੰਗ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਲੈਣਾ ਪਿਆ। ਫ਼ਾਜ਼ਿਲ ਐਡਵੋਕੇਟ ਜਨਰਲ ਨੇ ਇਸ ਨੁਕਤੇ ਵਾਸਤੇ ਰੈਂਸਲ ਦੀ ਕਿਤਾਬ 'ਕਰਾਈਮ' ਜਿਲਦ ਪਹਿਲੀ, ਐਡੀਸ਼ਨ ਨੰਵੀਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਥੇ 'ਜ਼ਰੂਰਤ' ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਹੇਠ ਫ਼ਾਜ਼ਿਲ ਲੇਖਕ ਨੇ ਮੰਨੇ ਪਰਮੰਨੇ ਪਰ ਬੜੇ ਚਰਚਿਤ ਕੇਸ ਰੇਵ ਬਨਾਮ ਡਡਲੀ (14 ਕਿਊ.ਬੀ.ਡੀ. 273) ਦੀ ਟੇਕ ਲਈ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਦੋ ਮਲਾਹਾਂ ਨੂੰ ਕਤਲ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਤੋਂ ਸੁਰਖਰੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਭੁਖ ਦੇ ਦਬਾਅ ਹੇਠ ਇਕ ਸਾਥੀ ਮਲਾਹ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰਕੇ ਖਾ ਲਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਦਿਤਾ ਸੀ ਕਿ 'ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਨਾਲ ਨੇੜਿਓਂ ਹੀ ਜੁੜੀ ਹੋਈ ਇਹ ਬਿਨਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਬੁਰਾਈਆਂ ਦੀ ਚੋਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਹੜੀ ਜਿਸਮਾਨੀ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਤੇ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਵਰਗਲਾਹਟ ਦੀ ਤਾਕਤ ਤੇ ਮੁਨੱਸਰ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਇਸ ਝਗੜੇ ਤੇ ਕਿ ਕੀ ਭੁਖ ਦਾ ਦਬਾਅ ਜਾਂ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਚਾਉਣ ਦੀ ਖਾਹਿਸ਼ ਵਾਸਤੇ ਚੰਗੀ ਜਾਂ ਇਨਸਾਨੀ ਕਤਲ ਨੂੰ ਹੋੜ-ਬਜਾਨਬ ਠਹਿਰਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।'

113. ਇਸ ਮਸਲੇ ਦਾ ਅਜੇ ਇਕ ਹੋਰ ਪਹਿਲੂ ਵੀ ਹੈ। ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਉਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦਾ ਇਕ ਮੁਕਾਮੀ ਕਾਨੂੰਨ ਤੰਤਰ ਵਾਸਤੇ ਮੁਕਦਮਾ ਚਲਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਫ਼ਾਜ਼ਿਲ ਵਕੀਲ ਨੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੁਕਤਿਆਂ ਨੂੰ ਉਠਾਇਆ ਹੈ ਉਹ ਇਕ ਗੁਆਂਢੀ ਮੁਲਕ ਭਾਰਤ ਦੀਆਂ ਸਿਆਸੀ ਹਾਲਤਾਂ ਦੀ ਨਜ਼ਰਸਾਨੀ ਨਾਲ ਵਾਬਸਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਸ਼ੱਕ ਹੈ ਕਿ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਵਲੋਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਕੌਮੀ ਕਾਨੂੰਨ ਤੰਤਰ ਬਾਰੇ ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਉਸ ਤੇ ਨਜ਼ਰਸਾਨੀ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ।

114. ਉਪਰਲੀ ਵਜਹ ਕਰਕੇ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਦੀ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਜਾਂ ਜ਼ਰੂਰਤ ਦੀ ਬਿਨਾ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰ ਨਾ ਕਰਨ ਵਿਚ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਝਿਜਕ ਨਹੀਂ।

115. ਅਗਲਾ ਸਵਾਲ ਜੋ ਕਿ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਇਖਤਿਆਰਾਤ ਬਾਰੇ ਹੈ, ਉਸ ਨਾਲ ਨਿਪਟਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਮਿਸਟਰ ਐਸ. ਐਮ. ਜਫ਼ਰ ਵਕੀਲ ਦਾ ਦਾਅਵਾ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਮੈਂ ਅਦਬ ਨਾਲ ਸਹੀ ਦਾਅਵਾ ਮੰਨਦਾ ਹਾਂ, ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਇਕਰਾਨਾਮਿਆਂ ਅਤੇ

ਅਹਿਦਨਾਮਿਆਂ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਅਹਿਦਨਾਮੇ, ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਉਪਰ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤੇ ਦਾਇਰੇ ਨਾਲ ਵਾਬਸਤਾ ਹਨ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਇਸ ਨਾਲ ਉਸ ਬਾਰੇ ਬਹਿਸ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਦੀਆਂ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਕਾਨੂੰਨ, ਕਾਨੂੰਨ ਹੈ ਵੀ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਹੈ ਤਾਂ ਕੀ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਅਹਿਦਨਾਮੇ, (ਜਿਵੇਂ ਇਸ.ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਹੇਗ ਕਨਵੈਨਸ਼ਨ), ਸਿਰਫ਼ ਏਸੇ ਕਰਕੇ ਹੀ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੇ ਉਸ ਤੇ ਦਸਤਖਤ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਬਸ ਏਨਾ ਕਹਿ ਦੇਣਾ ਕਾਫ਼ੀ ਹੈ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਇਕ ਲਿਖਤੀ ਆਈਨ ਲਾਗੂ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਆਈਨ ਦੇ ਕਈ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਬਿਤ ਹੈ ਕਿ ਲਫਜ਼ 'ਕਾਨੂੰਨ' ਦਾ ਮਾਅਨਾ 'ਅਮਲੀ ਕਾਨੂੰਨ' ਹੈ; ਕਹਿਣ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਇਕ ਕਾਬਿਲ ਕਾਨੂੰਨ ਬਖਸ਼ਿਦ ਦਾ ਰਸਮੀ ਫਤਵਾ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਵਧੇਰੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਫੁਰਮਾਨ ਅਤੇ ਮਨਤਾਂ ਸ਼ਾਮਿਲ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਆਫ਼ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਬਨਾਮ ਯੂਨਾਈਟਿਡ ਸੂਗਰ ਮਿਲਜ਼ (ਪੀ.ਐਲ.ਡੀ. 1977 ਐਸ.ਸੀ. 397) ਅਸਮਾ ਜਿਲਾਨੀ ਦਾ ਕੇਸ (ਪੀ.ਐਲ.ਡੀ. 1975 ਐਸ.ਸੀ. 66) ਅਤੇ ਐਫ. ਬੀ. ਅਲੀ ਬਨਾਮ ਸਰਕਾਰ (ਪੀ.ਐਲ.ਡੀ. 1975 ਐਸ.ਸੀ. 506) ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਇਕਰਾਰਨਾਮਿਆਂ ਅਤੇ ਅਹਿਦਨਾਮਿਆਂ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਇਸ ਕਰਕੇ, ਮੇਰੀ ਨਿਗਾਹ ਵਿਚ, ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਕਾਨੂੰਨ, ਆਈਨ ਦੇ ਆਰਟੀਕਲ 141 ਤੇ 142 ਅਤੇ ਫੈਡਰਲ ਲੈਂਜਿਸਲੇਟਿਵ ਲਿਸਟ ਦੀ ਮੱਦ ਨੰਬਰ ਤਿੰਨ ਦੀ ਸਾਂਝੀ ਪੜਤ ਵਿਚੋਂ ਉਭਰਦਾ ਹੈ।

116. ਇਸ ਮੁਕਦਮੇ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਵਲੋਂ ਤਾਜ਼ੀ-ਰਾਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਦਫ਼ਾ 4 ਹੇਠ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਇਖਤਿਆਰ ਬਾਰੇ ਮੁਕਦਮੇ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਦਰਖਾਸਤ ਦਾ ਨਿਪਟਾਰਾ ਕਰਨ ਦਾ ਮੰਕਾ ਆਇਆ ਸੀ। ਦਰਖਾਸਤ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਹਾਈਜੈਕਿੰਗ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਭਾਰਤੀ ਅਸਮਾਨ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਜਗਹ ਪੂਰੀ ਹੋਈ ਸੀ ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਜਹਾਜ਼ ਤੇ ਹੋਈ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਰਜਿਸਟਰਡ ਨਹੀਂ ਹੈ ਤੇ ਮੁਲਜ਼ਮ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਸੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ 'ਚ ਮੁਕਦਮਾ ਨਹੀਂ ਚਲਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। 'ਤਾਜ਼ੀ-ਰਾਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਦਫ਼ਾ 4 ਦੇ ਲਫਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਇਖਤਿਆਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜੁਰਮਾਂ ਬਾਰੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਪੀਨਲ ਕੋਡ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।' ਦਲੀਲ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਤਾਜ਼ੀ-ਰਾਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਦਫ਼ਾ 3 ਜਾਂ

ਦਫਾ 4 ਹਰਕਤ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ। ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਤਾਜ਼ੀ-ਰਾਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਦਫਾ 402 ਏ ਦੇ ਵੇਰਵੇ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਇਹ ਨੁਕਤਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਵਲੋਂ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਖੋਹਣ ਜਾਂ ਉਸ ਤੇ ਇਖਤਿਆਰ ਚਲਾਉਣ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਉਦੋਂ ਪੂਰੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਜਦੋਂ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਭਾਰਤੀ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਮੋਗੇ ਤੋਂ ਉਡ ਰਿਹਾ ਸੀ। 22 ਅਪਰੈਲ 1985 ਨੂੰ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਹ ਦਰਖਾਸਤ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿਤੀ ਸੀ। ਅਦਾਲਤੀ ਹੁਕਮ ਦਾ ਅਮਲੀ ਹਿੱਸਾ ਇੰਜ ਹੈ:—

‘ਦਾਹਸ਼ਤਗਰਦਾ ਕਾਰਵਾਈ ਰਕੂ. ਸਪਸ਼ਲ ਕਰਟ. ਅਕਟ 1975 ਤਾ ਦਫਾ 5 (7) ਜਿਸ ਹੇਠ ਕਾਰਵਾਈ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਕੇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ ਹੈ. ਉਸ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਮਾਮਲਿਆਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿਚ ਕੋਈ ਜ਼ਾਬਤਾ ਨਹੀਂ ਦਸਿਆ ਗਿਆ, ਬਾਰੇ ਸਪੈਸ਼ਲ ਕੋਰਟ. ਮਜਿਸਟਰੇਟਾਂ ਵਲੋਂ ਮੁਕਦਮਿਆਂ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਵਾਸਤੇ ਮਿਥੇ ਕੋਡ ਤੇ ਅਮਲ ਕਰੇਗੀ।’ ਲਾਜ਼ਮੀ ਤੌਰ ਤੇ ਸਾਨੂੰ ਕਰਿਮੀਨਲ ਪਰੋਸੀਜਰ ਕੋਡ ਦਾ ਚੈਪਟਰ 15 ਵੇਖਣਾ ਪਵੇਗਾ ਜਿਸ ਵਿਚ ਫੌਜਦਾਰੀ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਾਸਤੇ ਪੜਤਾਲ ਅਤੇ ਮੁਕਦਮੇ ਵਾਸਤੇ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੇ ਇਖਤਿਆਰ ਦਸੇ ਗਏ ਹਨ। ਦਫਾ 177 ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਆਮ ਨੇਮ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ‘ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਹਰ ਜੁਰਮ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਅਤੇ ਮੁਕਦਮੇ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਉਸ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਹੋਵੇਗੀ ਜਿਸ ਦੀ ਮੁਕਾਮੀ ਹਦੂਦ ਵਿਚ ਉਹ ਨੇਪਰੇ ਚੜ੍ਹਿਆ ਹੋਵੇ।’ ਜਿਹਾ ਕਿ ਉਮਰ ਵੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ. ਤਾਜ਼ੀ-ਰਾਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਦਫਾ 2 ਹੇਠ. ਕੋਡ ਮੁਤਾਬਿਕ ਹਰ ਸਖਸ਼ ਕਾਨੂੰਨ ਖਿਲਾਫ ਹਰ ਉਸ ਕਾਰਵਾਈ ਜਾਂ ਗਲਤੀ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦਾ ਹਕਦਾਰ ਹੋਵੇਗਾ ਜਿਸ ਦਾ ਉਹ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ‘ਚ ਜੁਰਮਵਾਰ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਜਿਸ ਜੁਰਮ ਵਾਸਤੇ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਤੇ ਮੁਕਦਮਾ ਚਲਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ. ਜੋ ਉਹ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਹਦੂਦ ‘ਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਤੇ ਮੁਕਦਮਾ ਚਲਾਉਣ ਦੇ ਇਖਤਿਆਰ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਮਸਲਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਫਿਰ ਵੀ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰ ਮੰਨਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਤਾਜ਼ੀ-ਰਾਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਦਫਾ 4 ਦਾ ਤਾਅਲਕ ਹੈ. ਲਫਜ਼ੀ ਤੌਰ ਤੇ ਇਸ ਕੇਸ ਤੇ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ. ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਮੁਲਜ਼ਮ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਨਹੀਂ ਹਨ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ‘ਚ ਨੰਕਰੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਉਹ ਜਹਾਜ਼ ਜਿਥੇ ਅਖੌਤੀ ਤੌਰ ਤੇ ਜੁਰਮ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਉਹ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ‘ਚ ਰਜਿਸਟਰਡ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਕਰਿਮੀਨਲ ਪਰੋਸੀਜਰ ਕੋਡ ਦੀ ਦਫਾ 177 ‘ਚ ਆਮ ਨੇਮਾਂ ਤੋਂ ‘ਛੋਟਾਂ’ ਹਨ। ਹਥਲੇ ਕੇਸ ਦੇ ਮਕਸਦ ਵਾਸਤੇ ਦਫਾ 179 ਤੇ ਦਫਾ 181 ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇਣਾ ਹੀ ਕਾਫੀ ਹੋਵੇਗਾ। ਦਫਾ 179

ਮੁਤਾਬਿਕ, ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਸ਼ਖਸ ਤੇ ਕਿਸੇ ਜੁਰਮ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਜਾਂ ਉਸ ਜੁਰਮ 'ਚੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਨਤੀਜਿਆਂ ਦਾ ਇਲਜ਼ਾਮ ਲਾਇਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜਿਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਇਖਤਿਆਰ ਦੀ ਹਦੂਦ 'ਚ ਅਜਿਹੀ ਕਾਰਵਾਈ ਹੋਈ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਉਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ 'ਚ ਆਏ ਹੋਣ, ਉਸ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਉਸ ਜੁਰਮ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਮੁਕਦਮਾ ਚਲਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸੈਕਸ਼ਨ ਨਾਲ ਦਿਤੀ ਮਿਸਾਲ (ਡੀ) ਖਾਸ ਗ਼ਰ ਮੰਗਦੀ ਹੈ: ਇਸ ਮੁਤਾਬਿਕ 'ਏ ਜੂਨਾਗੜ ਦੀ ਰਿਆਸਤ ਵਿਚ ਜਖਮੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਖਮਾਂ ਦੀ ਵਜਹ ਕਰਕੇ ਕਰਾਚੀ ਵਿਚ ਮਰਦਾ ਹੈ। ਏ ਦੀ ਮੌਤ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਤੇ ਉਸ ਬਾਰੇ ਮੁਕਦਮਾ ਕਰਾਚੀ ਵਿਚ ਚਲਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।' ਇਸ ਮਿਸਾਲ ਦੀ ਖਾਸ ਅਹਿਮੀਅਤ ਇਸ ਕਰਕੇ ਹੈ ਕਿ ਜੂਨਾਗੜ ਦੀ ਰਿਆਸਤ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਨਹੀਂ ਸੀ; ਫਿਰ ਵੀ ਭਾਵੇਂ ਜਖਮੀ ਕਰਨ ਦਾ ਜੁਰਮ ਉਸ ਰਿਆਸਤ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਪਰ ਜੁਰਮ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਅਤੇ ਅਦਾਲਤੀ ਕਾਰਵਾਈ, ਜਿਥੇ ਏ ਜਖਮਾਂ ਕਰਕੇ ਮਰਿਆ, ਕਰਾਚੀ ਵਿਚ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਕਰਿਮੀਨਲ ਪਰੋਸੀਜਰ ਕੋਡ ਦੀ ਸੈਕਸ਼ਨ 182 ਮੁਤਾਬਿਕ, 'ਹੋਰਨਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਉਸ ਕੇਸ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਜੁਰਮ ਦਾ ਕੁਝ ਹਿੱਸਾ ਇਕ ਮੁਕਾਮੀ ਹਦੂਦ ਵਿਚ ਅਤੇ ਕੁਝ ਹਿੱਸਾ ਦੂਜੀ ਹਦੂਦ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੁਰਮ ਅਜੇ ਜਾਰੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਕ ਤੋਂ ਵਧ ਮੁਕਾਮੀ ਹੋਂਦਾਂ ਵਿਚ ਜਾਰੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਜੁਰਮ ਹੋਣ ਕਈ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਅਲਗ ਅਲਗ ਮੁਕਾਮੀ ਹੋਂਦਾਂ ਵਿਚ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ — ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਤੇ ਮੁਕਦਮੇ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੁਕਾਮੀ ਹੋਂਦਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਇਕ ਅਤੇ ਇਖਤਿਆਰ ਵਾਲੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਚਲਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।'

“ਹਾਈਜੈਕਿੰਗ ਦਾ ਜੁਰਮ ਇੰਜ ਹੈ: ਗ਼ੈਰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ ਤੇ ਤਾਕਤ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਜਾਂ ਦਿਖਾਵੇ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਧਮਕੀਆਂ ਨਾਲ ਇਕ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼

(ੳ) ਖੋਹਣਾ ਜਾਂ

(ਅ) ਇਖਤਿਆਰ ਚਲਾਉਣਾ

ਇਹ ਸਾਫ਼ ਹੈ ਕਿ ਖੋਹਣਾ ਅਤੇ ਇਖਤਿਆਰ ਚਲਾਉਣ ਦੋ ਵਖ ਵਖ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਵੀ ਸਿਧੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਜੁਰਮ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ, ਖੋਹਣਾ ਜਾਂ ਇਖਤਿਆਰ ਚਲਾਉਣਾ, ਦੋਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਇਕ ਕਾਰਵਾਈ ਹੀ ਕਾਫ਼ੀ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਉਪਰ ਵੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਖੋਹਣ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨਾ, ਗ੍ਰਿਫਤ 'ਚ ਲੈਣਾ ਵਗ਼ੈਰਾ। ਮੇਰੀ ਨਿਗਾਹ 'ਚ, ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਗ੍ਰਿਫਤ 'ਚ ਲੈਣ ਜਾਂ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਇਕ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਪੂਰੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਪਾਇਲਟ ਆਪਣੀ ਸੀਟ ਤੋਂ ਕਦੇ ਵੀ ਨਹੀਂ

ਉਠਿਆ ਅਤੇ ਨਾ ਉਸਨੂੰ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਚਲਾਉਣ ਦੀ ਹੋਸੀਅਤ ਤੋਂ ਵਾਂਝਿਆਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਬਲਦੇਵ (28 ਆਈ ਐਲ ਆਰ 1906, ਸਫਾ 372) ਦਾ ਨੁਕਤਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਮੁਲਜ਼ਮ ਨੇ ਸਰੂਪਾ ਨੂੰ ਜ਼ਖਮੀ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਬਾਪ ਨੂੰ ਗੱਡੇ ਤੋਂ ਭਜਾ ਦਿਤਾ ਸੀ। ਇੰਜ ਗੱਡਾ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿਚ ਲੈ ਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਏਥੇ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਜਿੰਨਾ ਕੁ ਸਾਡੀ ਇਤਲਾਹ ਮੁਤਾਬਿਕ ਹੈ, ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਨੇ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਨੂੰ ਲਾਹੌਰ ਏਅਰਪੋਰਟ ਤਕ ਨਹੀਂ ਉਡਾਇਆ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਖੋਹਣ ਜਾਂ ਉਸ ਦਾ ਕਬਜ਼ਾ ਲੈਣ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਉਦੋਂ ਤਕ ਪੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਜਦੋਂ ਤਕ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਲਾਹੌਰ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਤੇ ਨਹੀਂ ਉਤਰਿਆ।

‘ਕੀ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਨੂੰ ਗਰਿਫਤ ‘ਚ ਲੈਣ ਜਾਂ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਨੇ ਇਕ ਦਮ ਆਪਣਾ ਇਖਤਿਆਰ ਚਲਾ ਲਿਆ ਸੀ।’ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤੇ ਲਫਜ਼ ਹਨ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਦਾ ‘ਇਖਤਿਆਰ ਚਲਾਉਣਾ’ ਨਾ ‘ਕਿ ਇਖਤਿਆਰ ਲੈਣਾ’। ਇਹ ਗੱਲ ਬਿਨਾ ਅਹਿਮੀਅਤ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਖਤਿਆਰ ਲੈਣ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਇਕ ਵਾਰ ਹੋ ਗਈ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਇਖਤਿਆਰ ਚਲਾਉਣ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਅਜੇ ਜਾਰੀ ਹੋਵੇ। ਏਥੇ ਵਾਕਿਆਤ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ-ਆਮ ਦਿਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਵਲੋਂ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਦੀ ਇਖਤਿਆਰ ਚਲਾਉਣ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਇਕ ਜਗਹ ਤੋਂ ਦੂਜੀ ਜਗਹ ਤਕ ਜਾਰੀ ਰਹੀ ਸੀ। ਪਹਿਲੀ ਵਾਰੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਤੇ ਇਖਤਿਆਰ ਉਦੋਂ ਚਲਾਇਆ ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਾਇਲਟ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਜਹਾਜ਼ ਲਾਹੌਰ ਨੂੰ ਮੋੜ ਲਵੇ। ਫੇਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਾਹੌਰ ਏਅਰਪੋਰਟ ਨਾਲ ਰਾਬਤਾ ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਆਖਿਆ। ਇਹ ਉਦੋਂ ਹੋਇਆ ਜਦੋਂ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਅਜੇ ਭਾਰਤ ਦੀ ਹਦੂਦ ਵਿਚ ਸੀ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਅਸਮਾਨ ਵਿਚ ਦਾਖਿਲ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਇਹ ਇਖਤਿਆਰ ਚਲਾਉਣਾ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਹੋ ਗਿਆ। ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਦਾ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਲਾਹੌਰ ਏਅਰਪੋਰਟ ਤੇ ਉਤਰਨ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਨੇਪਰੇ ਚੜ੍ਹਨ ਤਕ ਇਹ (ਇਖਤਿਆਰ ਚਲਾਉਣਾ) ਯਕੀਨਨ ਜਾਰੀ ਰਹਿਣਾ ਸੀ। ਕੈਪਟਨ ਟੀ. ਪੀ. ਸਿਨਹਾ ਵਲੋਂ ਕਰਿਮੀਨਲ ਪਰੋਸੀਜਰ ਕੋਡ ਦੀ ਦਫਾ 161 ਹੇਠ ਦਿਤੇ ਬਿਆਨਾਂ ਮੁਤਾਬਿਕ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਨੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਅਸਮਾਨਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਧਮਕੀ ਦਿਤੀ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਜਹਾਜ਼ ਲਾਹੌਰ ਦੀ ਜਗਹ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਤੇ ਉਤਰਿਆ ਤਾਂ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਤੇ ਸਵਾਰ ਹਰ ਸ਼ਖਸ ਨੂੰ ਉਡਾ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਲਾਹੌਰ ਵਿਚ ਉਤਰ ਚੁਕੇ ਸੀ ਤਾਂ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਨੇ ਉਸ ਤੋਂ ਮਾਈਕਰੋਫੋਨ ਖੋਹ ਕੇ ਏਅਰ ਟਰੇਫਿਕ ਕੰਟਰੋਲ ਨਾਲ ਖੁਦ ਗਲਬਾਤ ਕੀਤੀ ਸੀ।

ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਨੂੰ ਗਰਿਫਤ ਵਿਚ ਲੈਣ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਮੇਰੇ ਵਿਚ ਹੀ ਪੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਸੀ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਸੂਰਤ ਵਿਚ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ ਕਿ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਦਾ ਇਖਤਿਆਰ ਚਲਾਉਣ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਸਿਰਫ ਉਦੋਂ ਤਕ ਹੀ ਜਾਰੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਦੋਂ ਤਕ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਉਡ ਰਿਹਾ ਸੀ ਬਲਕਿ ਉਦੋਂ ਤਕ ਵੀ ਜਾਰੀ ਸੀ ਜਦੋਂ ਇਹ ਲਾਹੌਰ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਤੇ ਉਤਰ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਤਕ ਕਮਾਂਡੋ ਐਕਸ਼ਨ ਰਾਹੀਂ ਅਜ਼ਾਦ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰਵਾ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਜੇ ਤਕਨੀਕੀ ਤੌਰ ਤੇ ਵੇਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜਦੋਂ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਲਾਹੌਰ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਤੇ ਖੜਾ ਸੀ ਤੇ ਜਦੋਂ ਤਕ ਉਸ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਉਤਰਨ ਵਾਸਤੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਖੋਲ੍ਹੇ ਗਏ, ਉਦੋਂ ਉਹ ਉਤਾਨ ਵਿਚ ਸੀ। ਅਤੇ ਜ਼ਬਰਦਸਤੀ ਉਤਾਰਨ ਦੀ ਸੂਰਤ ਵਿਚ ਉਦੋਂ ਤਕ ਜਦੋਂ ਤਕ ਸਹੀ ਮਾਲਕਾਂ ਨੇ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼, ਉਸ ਤੇ ਸਵਾਰ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਅਤੇ ਅਸਬਾਬ ਦਾ ਇਖਤਿਆਰ ਹਾਸਿਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤਾ। ਹੋਰ ਵਿਚ 16 ਦਿਸੰਬਰ 1970 ਨੂੰ ਹੋਈ ਕਨਵੈਨਸ਼ਨ ਫਾਰ ਦਾ ਸੁਪਰਸੋਸ਼ਨ ਆਫ਼ ਸੀਜ਼ਰ ਆਫ਼ ਏਅਰਕਰਾਫਟ, ਜਿਸ ਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵੀ ਸਹੀਕਾਰ ਹੈ, ਦੇ ਆਰਟੀਕਲ 2 ਨੂੰ ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਖ ਪਰੋਤਤਾ ਵਾਸਤੇ ਹਵਾਲੇ ਵਜੋਂ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਫਾਜ਼ਿਲ ਵਕੀਲ ਵਲੋਂ ਆਪਣੇ ਨੁਕਤੇ ਦੀ ਹਿਮਾਇਤ ਵਜੋਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੇਸਾਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਉਸ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਪਹਿਲੇ ਹੀ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਬਨਾਮ ਬਲਦੇਵਾ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇ ਚੁਕਾ ਹਾਂ। ਫਾਜ਼ਿਲ ਵਕੀਲ ਵਲੋਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਮਿਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਬਾਕੀ ਕੇਸ ਇਹ ਹਨ:—

ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਬਨਾਮ ਪੰਜਾ ਗਨੀ (1970 ਬੇਬੇ ਲਾਅ ਰਿਪੋਰਟ 98) ਕੁਈਨ ਬਨਾਮ ਅਬਦੁਲ ਲਤੀਫ (10 ਇੰਡੀਅਨ ਲਾਅ ਰਿਪੋਰਟ 865), ਟੀ. ਫਖਰੁੱਲਾ ਖਾਨ ਬਨਾਮ ਬਾਦਸ਼ਾਹ (ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਰਿਪੋਰਟ, 1935, ਮਦਰਾਸ 326), ਰਾਇ ਬਹਾਦਰ ਬਨਾਮ ਬਾਦਸ਼ਾਹ (ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਰਿਪੋਰਟ, 1918 ਲਾਹੌਰ 49), ਇਬਰਾਹੀਮ ਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਕੁਈਨ ਐਮਪਰੈੱਸ (1893 ਪੰਜਾਬ ਰਿਕਾਰਡਜ਼ ਨੰਬਰ 7, ਫੌਜਦਾਰੀ ਫੈਸਲਾ ਸਫਾ 22 ਤੇ) ਰਾਮ ਨਰੈਣ ਬਨਾਮ ਸੈਂਟਰਲ ਬੈਂਕ ਆਫ ਇੰਡੀਆ (1952 ਕਰਿਮੀਨਲ ਲਾਅ ਜਰਨਲ 744)। ਇਹ ਸਾਰੇ ਕੇਸ ਉਹ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਮੁਲਜ਼ਮ ਤੇ ਮੁਕਦਮਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜਗਹ ਤੇ ਚਲਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿਹੜੀਆਂ ਵਕੂਏ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰਲੀਆਂ ਸਨ। ਇਸ ਕੇਸ ਦੇ ਵਾਕਿਆਤ ਨੂੰ ਮੱਦੇ-ਨਜ਼ਰ ਰਖਦਿਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਕੇਸ ਢੁਕਵਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਮੇਰਾ ਇਹ ਵੀ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕੇਸ ਸਾਫ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਕਰਿਮੀਨਲ ਪਰੋਸੀਜਰ ਕੋਡ ਦੀ ਦਫ਼ਾ 179 ਦੀ ਜ਼ਦ ਵਿਚ ਵੀ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਹਾਈਜ਼ੈਕਿੰਗ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਹੀ ਪੂਰੀ ਹੋ ਗਈ ਸੀ, ਤਾਂ ਵੀ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਨੇ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਤਕ ਹਾਈਜ਼ੈਕ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ 'ਚ ਮੁਕਦਮਾ ਚਲਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਸੰਪੰਨ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਹਾਈਜ਼ੈਕਿੰਗ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਨੂੰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੂੰ ਲਿਆਉਣ ਨਾਲ, ਮੇਰੇ ਖਿਆਲ ਵਿਚ, ਇਸ ਦੇ ਵਾਕਿਆਤ ਮੁਕਦਮੇ ਨੂੰ ਸਾਫ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਕਰਿਮੀਨਲ ਪਰੋਸੀਜਰ ਕੋਡ ਦੀ ਦਫ਼ਾ 179 ਦੀ ਜ਼ਦ ਵਿਚ ਲੈ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਸਿੱਧਾਂਤਕ ਦਫ਼ਾ 188 ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਹਵਾਲਾ ਦਿਤਾ ਜਾ ਚੁਕਾ ਹੈ, ਤਾਜ਼ੀ-ਰਾਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਦਫ਼ਾ 4 ਵਾਂਗ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿਚ ਵੀ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ:—

ਜੇਕਰ ਇਕ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਸ਼ਹਿਰੀ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਹੱਦ ਵਿਚ ਜਾਂ ਹੱਦ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕੋਈ ਜੁਰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਾਂ ਜੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦਾ ਇਕ ਮੁਲਾਜ਼ਮ, ਉਹ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਸ਼ਹਿਰੀ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਨਾ, ਇਕ ਕਬਾਇਲੀ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਜੁਰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਾਂ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਸਖਸ਼ ਪਾਕਿਸਤਾਨ 'ਚ ਰਜਿਸਟਰ ਹੋਵੇ ਹਵਾਈ ਜਾਂ ਸਮੁੰਦਰੀ ਜਹਾਜ਼ ਵਿਚ ਕੋਈ ਜੁਰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਦਫ਼ਾ ਦੀ ਲੰਘਾਜ਼ੀ ਇਸ ਕੇਸ ਵਿਚਲੇ ਵਕੂਏ ਤੇ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਦੇ ਨੇਮਾਂ ਮੁਤਾਬਿਕ ਅਜਿਹੇ ਜੁਰਮਾਂ ਬਾਰੇ ਮੁਕਦਮੇ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਵਾਸਤੇ ਲੁਤੀਂਦੀ, ਫੈਡਰਲ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਜਾਂ ਪੋਲੀਟੀਕਲ ਏਜੰਟ ਦੇ ਸਰਟੀਫੀਕੇਟ ਦੀ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ।

ਫਾਜ਼ਿਲ ਵਕੀਲ ਦਾ ਖਿਆਲ ਸੀ ਕਿ ਜੇਕਰ ਕਾਨੂੰਨ-ਘਾਤਿਆਂ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਤਾਜ਼ੀ-ਰਾਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਦਫ਼ਾ 402 ਏ ਦੀ ਜ਼ਦ ਵਿਚ 'ਉਸ ਸਖਸ਼ ਜਿਸ ਨੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਮੁਲਕ ਦੀ ਹਦੂਦ ਵਿਚ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਜੁਰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਹਦੂਦ ਵਿਚ ਵੀ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ' ਲਿਆਉਣਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਦਫ਼ਾ 402 ਏ ਦੀ ਲੰਘਾਜ਼ੀ ਵਖਰੀ ਹੋਣੀ ਸੀ। ਫਾਜ਼ਿਲ ਵਕੀਲ ਦਾ ਖਿਆਲ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਸੂਰਤ ਵਿਚ ਇਸ ਦਫ਼ਾ ਵਿਚ 'ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨ ਜਾਂ ਕਾਰਵਾਈ ਚਲਾਉਣਾ ਜਾਰੀ ਰਖਦਾ ਹੈ' ਲਫਜ਼ ਵੀ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕੀਤੇ ਜਾਣੇ ਸਨ। ਹਾਈਜ਼ੈਕਿੰਗ ਦੇ ਜੁਰਮ ਦੇ ਆਪਣੇ ਖਾਸੇ ਵਿਚ ਹੀ ਇਸ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਇਕ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਵਿਚ ਖਤਮ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਹਾਈਜ਼ੈਕਿੰਗ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਮੰਨੀ-ਦੰਨੀ ਹੈ, ਸ਼. ਮੇਰੇ ਖਿਆਲ ਵਿਚ, ਉਸ ਸੈਕਸ਼ਨ ਵਿਚ ਅਜਿਹੇ ਲਫਜ਼ ਆਉਂਦੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਸਨ।

117. ਦਿਨ ਦੇ ਅਖੀਰ ਵਿਚ. ਫ਼ਾਜ਼ਿਲ ਵਕੀਲ-ਸਫ਼ਾਈ ਨੇ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਇਖਤਿਆਰ ਬਾਰੇ ਦੋਬਾਰਾ ਇਹ ਸਵਾਲ. ਜਿਸ ਦੇ ਉਹ ਹੱਕ-ਬਜਾਨਬ ਸਨ. ਉਠਾਇਆ। ਫਿਰ ਵੀ ਮੁਕਦਮੇ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਸਬੂਤ 24-4-1985 ਦੇ ਮੋਰੇ ਹੁਕਮ ਦੀ ਤਸਦੀਕ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਮੋਰੀ ਨਿਗਾਹ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਸਬੂਤਾਂ ਦਾ ਤਖ਼ਮੀਨਾ ਲਾਉਣ ਤੇ ਕੋਈ ਸ਼ਕ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਕਿ ਹਾਈਜੈਕ ਕੀਤੇ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਦੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਨੇ ਹਾਈਜੈਕ ਕੀਤੇ ਜਹਾਜ਼ ਤੇ ਇਖਤਿਆਰ ਚਲਾਉਣਾ ਜਾਰੀ ਰੱਖਿਆ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਪਰ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਹਵਾਈ ਹਦੂਦ ਵਿਚ ਪੁਜ ਗਿਆ. ਇਸ ਨੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਹਾਕਮਾਂ ਨਾਲ ਰਾਬਤਾ ਕਾਇਮ ਕੀਤਾ. ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਨੇ ਪਾਇਲਟ ਅਤੇ ਕੋ-ਪਾਇਲਟ ਨੂੰ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਹਾਕਮਾਂ ਦੀ ਰਸਮੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੀ ਇਤਜ਼ਾਰ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਹੇਠਾਂ ਉਤਾਰਨ ਵਾਸਤੇ ਮਜਬੂਰ ਕੀਤਾ। ਜ਼ਾਹਿਰ ਹੈ ਕਿ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਦੇ ਭਾਰਤ ਵਾਪਿਸ ਜਾਣ ਦੇ ਸਾਰੇ ਮੌਕੇ ਖਤਮ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਅਜਿਹਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਨੇ ਖੁਦ ਇਹ ਇਕਬਾਲ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਨਸੂਬੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਹੀ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਨੂੰ ਲਾਹੌਰ ਵਾਸਤੇ ਹਾਈਜੈਕ ਕਰਨ ਦੀ ਪਲਾਨ ਘੜੀ ਸੀ ਅਤੇ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਲਾਹੌਰ ਨੂੰ ਮੋੜਣ ਤੋਂ ਇਸ ਦੇ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋਣ ਤਕ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਖਤਿਆਰ ਹੇਠ ਰਿਹਾ। ਪਾਇਲਟ ਤੇ ਕੋ-ਪਾਇਲਟ ਨੇ ਜਿਵੇਂ ਆਪਣੀ ਡਿਊਟੀ ਕਰਨੀ ਸੀ. ਉਸ ਵਾਸਤੇ ਉਹ ਆਜ਼ਾਦ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਜੇਕਰ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਦੇ ਲਾਹੌਰ ਵਲ ਮੋੜੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹ ਆਪਣੀ ਕਾਰਵਾਈ ਵਾਸਤੇ ਆਜ਼ਾਦ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਉਹ ਇਕ ਦਮ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਮੁੜ ਗਏ ਹੁੰਦੇ। ਇਹ ਵੀ ਸਾਫ਼ ਜ਼ਾਹਿਰ ਹੈ ਕਿ ਜਹਾਜ਼ ਦੇ ਲਾਹੌਰ ਉਤਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਮੁਲਜ਼ਮ ਜਹਾਜ਼ ਉਤੇ ਇਖਤਿਆਰ ਚਲਾਉਂਦੇ ਰਹੇ। ਜਦੋਂ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਲਾਹੌਰ ਤੇ ਚੱਕਰ ਕਟ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਾਂ ਜਦੋਂ ਇਹ ਲਾਹੌਰ ਹਵਾਈ ਐਂਡੋ ਤੇ ਪਾਰਕ ਹੋਇਆ ਉਦੋਂ ਇਹ ਜਹਾਜ਼ ਕਿਸੇ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਵੀ ਭਾਰਤ ਦੀ ਹਦੂਦ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਹ ਮਨੋਤ ਤਾਂ ਕਦੋਂ ਦੀ ਰੋਂਦ ਹੋ ਚੁਕੀ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਬਦਜ਼ੀ ਹਵਾਈ ਜਾਂ ਸਮੁੰਦਰੀ ਜਹਾਜ਼ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਮੁਲਕ ਦੀ ਹਦੂਦ 'ਚ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਮੁਲਕ ਦੀ ਹਦੂਦ ਮੰਨਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

118. ਮਿਸਟਰ ਐਸ. ਐਮ. ਜ਼ਫਰ ਐਂਡਵੋਕੇਟ ਦੇ ਖਿਆਲ ਵਿਚ ਤਾਜ਼ੀ-ਰਾਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਦਫ਼ਾ 402 ਏ ਵਿਚ 'ਉਤਾਨ ਵਿਚ' ਲਫਜ਼ਾਂ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਨਾਲ ਤਾਜ਼ੀ-ਰਾਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਦਫ਼ਾ 4 ਵਿਚ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤੇ ਸਖਸ਼ਾਂ ਉਤੇ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਤੇ ਰੋਕ ਲਗਦੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ:— ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦਾ ਕੋਈ ਸ਼ਹਿਰੀ ਜਾਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ

ਮੁਲਾਜ਼ਮਤ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸਖਸ਼ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਜਾਂ ਕਿਤੇ ਬਾਹਰ ਕਿਸੇ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦਾ ਸ਼ਹਿਰੀ ਜਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਜੋ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਸਰਕਾਰੀ ਮੁਲਾਜ਼ਮਤ ਵਿਚ ਹੋਵੇ, ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਮਿਲੀ ਹੋਈ ਰਿਆਸਤ ਜਾਂ ਕਬਾਇਲੀ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਰਜਿਸਟਰਡ ਸਮੁੰਦਰੀ ਜਾਂ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਚਾਹੇ ਉਹ ਜਹਾਜ਼ ਕਿਤੇ ਵੀ ਹੋਵੇ ਤੇ ਕੋਈ ਵੀ ਸਖਸ਼।

ਦਫਾ 4 ਦਾ ਮਕਸਦ ਜਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਇਸ ਕੋਡ ਨੂੰ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਪਾਰ ਕੀਤੇ ਜੁਰਮਾਂ ਤਕ ਵਧਾਉਣਾ ਹੈ ਲਫਜ਼ਾਂ ਤੋਂ ਜਾਹਿਰ ਹੈ; ਇਹ ਕੋਡ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਹਦੂਦ ਤੋਂ ਪਾਰ ਕੀਤੇ ਜੁਰਮਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਹੋਣਾ ਸੀ। ਸੋ ਭਾਵੇਂ ਹਾਈਜੈਕ ਹੋਇਆ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਰਜਿਸਟਰਡ ਨਹੀਂ ਸੀ ਅਤੇ ਹਾਈਜੈਕਰ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਸ਼ਹਿਰੀ ਨਹੀਂ ਹਨ ਫਿਰ ਵੀ ਹਾਈਜੈਕਿੰਗ ਦਾ ਜੁਰਮ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਹਦੂਦ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਪੀਨਲ ਕੋਡ ਦੀ ਦਫਾ 4 ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਲੈਣਾ ਗੈਰ-ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

119. ਮਿਸਟਰ ਐਸ. ਐਮ. ਜ਼ਫਰ ਅੰਡਵੇਕਟ ਨੇ ਹਾਈਜੈਕਿੰਗ ਦੇ ਜੁਰਮ ਦਾ ਪੀਨਲ ਕੋਡ ਦੀ ਦਫਾ 360 ਅਤੇ 361 ਵਿਚ ਬਿਆਨ ਕੀਤੇ ਗਏ, ਉਧਾਲਾ ਕਰਨ ਦੇ ਜੁਰਮ ਨਾਲ ਟਾਕਰਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਦਲੀਲ ਦਿਤੀ ਸੀ ਕਿ ਉਧਾਲੇ ਵਾਂਗ ਅਗਵਾ ਕਰਨਾ ਵੀ ਜਾਰੀ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਜੁਰਮ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋ ਕੇਸਾਂ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿਤਾ:— ਚੰਦਾ ਵਗੈਰਾ ਬਨਾਮ ਕੁਈਨ ਐਮਪਰੈੱਸ (18 ਪੰਜਾਬ ਰਿਕਾਰਡਜ਼, 1893, ਸਫਾ 61 ਤੇ) ਅਤੇ ਕਿੰਗ ਐਮਪਰਰ ਬਨਾਮ ਗੋਕ੍ਸਨ (ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਰਿਪੋਰਟਰ 1921, ਅਉਧ 226)। ਦਫਾ 360 ਉਸ ਜੁਰਮ ਵਿਚ ਆਇਦ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਹੇਠ ਕੋਈ ਸਖਸ਼ ਕਿਸੇ ਸਖਸ਼ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦੇ ਉਲਟ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਹਦ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਅਪੜਾ ਦੇਵੇ ਅਤੇ ਦਫਾ 361 ਉਥੇ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਥੇ ਕੋਈ ਸਖਸ਼ ਕਿਸੇ 14 ਸਾਲ ਤੋਂ ਘਟ ਦੇ ਨਾਬਾਲਿਗ ਮੁੰਡੇ ਨੂੰ ਜਾਂ 16 ਸਾਲ ਤੋਂ ਘਟ ਦੀ ਨਾਬਾਲਿਗ ਕੁੜੀ ਨੂੰ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਪਾਗਲ ਨੂੰ ਉਸ ਨਾਬਾਲਿਗ ਜਾਂ ਪਾਗਲ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਰਪਰਸਤ ਦੀ ਹਿਫਾਜ਼ਤ ਤੋਂ, ਅਜਿਹੇ ਸਰਪਰਸਤ ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਬਹਿਕਾਵੇ ਜਾਂ ਲੈ ਜਾਵੇ। ਪੰਜਾਬ ਰਿਕਾਰਡਜ਼ ਕੇਸ ਵਿਚ ਦਫਾ 361 ਦੇ ਲਫਜ਼ਾਂ 'ਲੈ ਜਾਵੇ' ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਅਉਧ ਕੇਸ ਵਿਚ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਧਾਲੇ ਦਾ ਜੁਰਮ 'ਜਾਰੀ ਰਹਿਣ' ਵਾਲਾ ਜੁਰਮ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲਫਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਦਫਾ 360 ਅਤੇ 361 ਪੇਸ਼ ਹੋਏ ਹਨ, ਇਹ ਸਾਫ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਲੱਛਾਜ਼ੀ ਤਾਜ਼ੀ-ਰਾਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਦਫਾ

402 ਏ ਵਿਚ ਵਰਤੀ ਲੱਫਜ਼ੀ ਤੋਂ ਵੱਖਰੀ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ ਕਿ ਉਧਾਲੇ ਤੇ ਹਾਈਜੈਕਿੰਗ ਦੇ ਦੋ ਵੱਖ ਵੱਖ ਜੁਰਮਾਂ ਨੂੰ ਸਾਂਝੇ ਮਸਲੇ ਵਜੋਂ ਨਿਪਟਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹਾਈਜੈਕਿੰਗ ਦਾ ਜੁਰਮ ਜਾਰੀ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਜੁਰਮ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਤੇ ਹਾਈਜੈਕਿੰਗ ਦੇ ਜੁਰਮ ਨਾਲ ਉਸੇ ਤਰਜ਼ ਤੇ ਸਲੂਕ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

120. ਜਿਸ ਜੁਰਮ ਵਾਸਤੇ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਤੇ ਮੁਕਦਮਾ ਚਲਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਉਹ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਬਾਰੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ ਮਿਸਟਰ ਵਸੀਮ ਸੱਜਾਦ ਐਡਵੋਕੇਟ ਨੇ ਇਸ ਕੇਸ ਦੇ ਚਾਰਜ ਵਿਚ ਲਾਏ ਜਦੋਂ ਕਿ 'ਉਹ ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਸ਼੍ਰੀਨਗਰ ਦੀ ਉਤਾਨ ਤੇ ਸੀ' ਲਫਜ਼ਾਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਵੀ ਬਾਕੀ ਦੇ ਚਾਰਜ ਤੋਂ ਇਹ ਲਫਜ਼ ਵੱਖਰਿਆਏ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖਾਸ ਕਰ ਕੇ ਇੰਡੀਅਨ ਏਅਰ ਕਰਾਫਟ ਬੋਇੰਗ 737 ਨੂੰ ਲਾਹੌਰ ਵਲ ਹਾਈਜੈਕ ਕਰਕੇ ਹਾਈਜੈਕਿੰਗ ਦਾ ਜੁਰਮ ਕੀਤਾ' ਲਫਜ਼ਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਫਜ਼ਾਂ ਦਾ ਕੋ ਮਤਲਬ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਕਸਦ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਨੇ ਇਹੀ ਦਸ਼ਣਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਜੁਰਮ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਹਦੂਦ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਇਹ ਵੀ ਕਿ ਇਸਦੇ ਨਤੀਜੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਸਰਅੰਜਾਮ ਹੋਏ ਸਨ।

121. ਉਪਰ ਦਸੀਆਂ ਵਜਹ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਸਾਰੇ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਤਾਜ਼ੀ-ਰਾਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀਆਂ ਦਫ਼ਾਵਾਂ 402 ਬੀ ਅਤੇ ਦਫ਼ਾ 34 ਹੇਠ ਮੁਜਰਿਮ ਠਹਿਰਾਉਂਦਾ ਹਾਂ।

122. ਆਖਰੀ ਪਰ ਕਾਬਲੇ-ਗੰਗ ਸਵਾਲ ਸਜ਼ਾ ਦਾ ਹੈ। ਤਾਜ਼ੀ-ਰਾਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਦਫ਼ਾ 402 ਬੀ ਮੁਤਾਬਿਕ ਜੋ ਸਖ਼ਸ਼ ਹਾਈਜੈਕਿੰਗ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਕਰਨ ਦੀ ਸਾਜਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਸ਼ਹਿ ਦੇਂਦਾ ਹੈ; ਉਸਨੂੰ 'ਸਜਾਏ ਮੌਤ ਜਾਂ ਉਮਰ ਕੈਦ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਜ਼ਬਤੀ ਅਤੇ ਜੁਰਮਾਨਾ ਵੀ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇਗਾ।' ਕਿਉਂ ਕਿ ਇਹ ਦਫ਼ਾ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਵਿਚ ਅਜੇ ਹੁਣੇ ਹੀ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਇਸ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਖਾਸੇ ਅਤੇ ਹੋਂਦ ਬਾਰੇ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਦੇਖ-ਰੇਖ ਵਾਸਤੇ ਕੋਈ ਅਦਾਲਤੀ ਮਿਸਾਲਾਂ ਮੌਜੂਦ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਇਹ ਸਹੀ ਹੈ ਕਿ ਉਪਰ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਨਜ਼ੀਰ ਅਹਿਮਦ ਦੇ ਕੇਸ ਵਿਚ ਹਾਈਜੈਕਰ ਨੂੰ ਸਜਾਏ ਮੌਤ ਦਿਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਪਰ ਉਸ ਕੇਸ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਫੌਜੀ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਚਲਾਈ ਗਈ ਸੀ ਤੇ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ ਕਿ ਇਕ ਫੌਜੀ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਮਿਸਾਲ ਵਜੋਂ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਂਜ

ਤਾਂ 'ਸਜਾਏ-ਮੌਤ' ਜਾਂ ਉਮਰ ਕੈਦ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇਗੀ' ਲਫਜ਼ ਤਾਜ਼ੀ-ਰਾਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਦਫ਼ਾ 302 ਵਿਚ ਵੀ ਪਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਪਰਮੰਨਿਆ ਅਸੂਲ ਹੈ ਕਿ ਤਾਜ਼ੀ-ਰਾਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਦਫ਼ਾ 302 ਮੁਤਾਬਿਕ ਮੁਜਰਿਮ ਗਰਦਾਨੇ ਗਏ ਬੰਦੇ ਵਾਸਤੇ ਆਮ ਸਜ਼ਾ ਸਜ਼ਾਏ ਮੌਤ ਹੈ। ਕੇਸ (1902 ਇੰਡੀਅਨ ਲਾਅ ਰਿਪੋਰਟਰ, ਬੰਬਈ 216 ਐਫ. ਬੀ.) ਵਿਚ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ '(ਦਫ਼ਾ 302 ਹੇਠ) ਇਤਹਾ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਆਮ ਸਜ਼ਾ ਹੈ, ਮੌਨੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸਜ਼ਾ ਇਕ ਛੋਟ ਹੈ। ਇਹ ਜੱਜ ਵਾਸਤੇ ਛੱਡ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪੁੱਛੇ ਕਿ ਕੀ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦੇਣ ਦੀਆਂ ਵਜ੍ਹਾ ਹਨ ਜਾਂ ਅਜਿਹੀ ਸੂਰਤ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਤੋਂ ਗੁਰੇਜ਼ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।' ਰੁਸਤਮ ਬਨਾਮ ਸਰਕਾਰ (ਪੀ. ਐਲ. ਡੀ. 1971 ਲਾਹੌਰ 410) ਵਿਚ ਫੈਸਲਾ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਸਵਾਲ ਤੇ ਕੋਈ ਕਾਨੂੰਨੀ ਹਦਾਇਤਾਂ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਵਿਚ ਮੁਲਜ਼ਮ ਦੇ ਮੁਜਰਿਮ ਗਰਦਾਨੇ ਜਾਣ ਮਗਰੋਂ ਕਾਨੂੰਨ ਨੇ ਸਜ਼ਾ ਦਾ ਖਾਸਾ ਅਤੇ ਹੋਂਦ ਦਾ ਸਵਾਲ ਜੱਜ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਤੇ ਛੱਡ ਦਿਤਾ ਹੈ। 'ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਤਾਜ਼ੀ-ਰਾਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਦਫ਼ਾ 302 ਹੇਠ ਮੁਜਰਿਮ ਠਹਿਰਾਏ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਮੁਕਦਮਿਆਂ ਵਿਚ ਮੁਲਜ਼ਮ ਦੀ ਔਲਾਦ ਉਮਰ, ਆਪਣੀ ਆਬਰੂ ਕਾਇਮ ਰਖਣ ਵਾਸਤੇ ਜਾਂ ਆਪਣੇ ਸੀਨੀਅਰ ਜਾਂ ਆਪਣੇ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਰੁਤਬੇ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਅਸਰ ਹੇਠ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕਤਲ ਨੂੰ ਮੱਠੇ ਪੋਲਤਾਂ ਵਾਲੇ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਘਟ ਸਜ਼ਾ 'ਉਮਰ ਕੈਦ' ਨੂੰ ਜਾਇਜ਼ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿਚ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਮੁਜਰਿਮ ਨੇ ਮਾਰੂ ਸੋਟ ਨਹੀਂ ਮਾਰੀ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ 'ਦੂਜੇ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਦਾਰੀ' ਦੇ ਅਸੂਲ ਦੀ ਬਿਨਾਂ ਤੇ ਘੱਟ ਰੋਲ ਅਦਾ ਕਰਨ ਦਾ ਮੁਜਰਿਮ ਠਹਿਰਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਅਜਿਹੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿਚ ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਉਮਰ-ਕੈਦ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦਿਤੀ ਹੈ।

123. ਅਦਾਲਤੀ ਮਿਸਾਲ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਵਿਚ ਦਫ਼ਾ 402 ਏ ਅਤੇ ਦਫ਼ਾ 402 ਬੀ ਨੂੰ ਵੀ ਪਹਿਲਾਂ ਪੜਤਾਲਣਾ ਪਵੇਗਾ ਕਿ ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਸਵਾਲ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਅਗਵਾਈ ਮਿਲਦੀ ਹੈ? ਦਫ਼ਾ 402 ਬੀ ਵਿਚ ਹੀ ਦੋ ਸਜ਼ਾਵਾਂ ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਤੇ ਛੱਡ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕਰੇ ਕਿ ਕਿਸੇ ਕੇਸ ਦੇ ਵਾਕਿਆਤ ਮੁਤਾਬਿਕ ਕਿਹੜੀ ਸਜ਼ਾ ਲਾਗੂ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਖਿਆਲ ਵਿਚ 'ਤਾਕਤ ਦੀ ਵਰਤੋਂ' ਜਾਂ ਦਿਖਾਵੇ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦੀ ਧਮਕੀ' ਲਫਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਕੁਝ ਅਗਵਾਈ ਮਿਲ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਫ਼ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਕੇਸ ਵਿਚ ਅਸਲ ਵਿਚ ਤਾਕਤ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਤਾਕਤ ਦੇ ਦਿਖਾਵੇ ਜਾਂ ਤਾਕਤ ਦੀ ਧਮਕੀ

ਵਾਲੇ ਫ਼ੀਸ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਨਹੀਂ ਰਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੇਰੇ ਖਿਆਲ ਵਿਚ. ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਸਿਰੇ ਦੀ ਸਜ਼ਾ, ਸਜ਼ਾਏ-ਮੌਤ ਸਿਰਫ਼ ਉਸ ਕੇਸ ਵਿਚ, ਜਿਥੇ ਤਾਕਤ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਘਟ ਸਜ਼ਾ ਉਮਰ ਕੈਦ, ਦੂਜੇ ਕੇਸਾਂ ਵਿਚ, ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

124. ਮਿਸਟਰ ਐਮ. ਐਸ. ਜ਼ਫਰ ਨੇ ਦਲੀਲ ਦਿਤੀ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਕੇਸ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੇਸਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ Lex Loci ਦਾ ਅਸੂਲ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਵਜ੍ਹਾ ਕਰਕੇ ਮੁੱਦਾ ਸੁਣਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਉਮਰ ਕੈਦ, ਲਾਗੂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਸਜ਼ਾ Lex Loci ਮੁਤਾਬਿਕ ਨੀਅਤ ਕੀਤੀ ਸਜ਼ਾ ਤੋਂ ਵਧ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇੰਡੀਅਨ ਐਂਟੀ-ਹਾਈਜੈਕਿੰਗ ਐਕਟ 1982 ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿਤਾ। ਜਿਸ ਦੀ ਟੀਕਾ 4 ਮੁਤਾਬਿਕ ਹਾਈਜੈਕਿੰਗ ਦੇ ਜੁਰਮ ਦੀ ਵਧ ਤੋਂ ਵਧ ਸਜ਼ਾ ਉਮਰ-ਕੈਦ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇ ਕਰ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਉਥੇ ਮੁਕਦਮਾ ਚਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਸਜ਼ਾਏ-ਮੌਤ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਸੀ ਤੇ ਇਸ ਕੇਸ ਵਿਚ ਸਜ਼ਾਏ ਮੌਤ ਨਾ ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਜੋੜਵੀਂ ਬਿਨਾਂ ਹੈ। ਮੇਰੀ ਨਿਗਾਹ ਵਿਚ Lex Loci ਦਾ ਅਸੂਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜੁਰਮਾਂ ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਕਿਸੇ ਇਕ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਮੁਜਰਿਮ ਤੇ ਮੁਕਦਮਾ ਕਿਸੇ ਦੂਜੇ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਚਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਕੇਸ ਵਿਚ ਨੇਮ ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੁਜਰਿਮ ਨੂੰ ਉਸ ਮੁਲਕ, ਜਿਥੇ ਜੁਰਮ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਤੋਂ ਵਧ ਸਜ਼ਾ ਨਾ ਮਿਲੇ। ਪਰ ਇਥੇ ਹਾਈਜੈਕਿੰਗ ਦਾ ਜੁਰਮ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਕਾਨੂੰਨ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਇਹ ਕਿਆਸ ਕਰਕੇ ਚਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੁਲਜ਼ਮ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਜਹਾਜ਼ ਨੂੰ ਲਾਹੌਰ ਨੂੰ ਹਾਈਜੈਕ ਕੀਤਾ ਸੀ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਕਾਨੂੰਨ ਮੁਤਾਬਿਕ ਇਸ ਜੁਰਮ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਸਜ਼ਾਏ-ਮੌਤ ਹੈ। ਇਕ ਹੋਰ ਵੀ ਬਿਨਾਂ ਤੇ ਇਹ ਬਹਿਸ ਨਾਕਾਮਯਾਬ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਦਫ਼ਾ 402 ਏ ਅਤੇ 402 ਬੀ ਦਾ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਕਾਨੂੰਨ ਹਮੇਸ਼ਾ ਇਕ ਬਦੇਸ਼ੀ ਕਾਨੂੰਨ ਹੈ ਮੁਨੱਸਰ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਮੈਂ ਅਦਬ ਨਾਲ ਆਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਕਾਨੂੰਨ-ਪਾਤਿਆਂ ਦਾ ਮਕਸਦ ਹੀ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਜੇ ਕਰ ਇਸ ਨੂੰ ਦਲੀਲ ਦੀ ਹੱਦ ਤਕ ਪਰਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਦਲੀਲ ਨਾਕਾਮਯਾਬ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਮੇਨ ਲਓ ਕਿਸੇ ਦਾ ਕਾਨੂੰਨ ਸਿਰਫ਼ 7 ਸਾਲ ਦੀ ਕੈਦ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦੇਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਅਦਾਲਤ ਕੀ ਕਰੇਗੀ! ਕੀ ਇਹ (ਅਦਾਲਤ) ਦਫ਼ਾ 402 ਬੀ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰ-ਅੰਦਾਜ਼ ਕਰਕੇ ਮੁਜਰਿਮ ਨੂੰ 7 ਸਾਲ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦੇਵੇਗੀ? ਯਕੀਨਨ ਇਸ ਦਾ ਜਵਾਬ ਨਾਂਹ ਵਿਚ ਹੈ।

125. ਮਿਸਟਰ ਵਸੀਮ ਸੱਜਾਦ ਐਡਵੋਕੇਟ ਨੇ ਦਲੀਲ ਦਿਤੀ ਹੈ ਕਿ ਸਿਖ ਮਜ਼ਹਬ ਮੁਤਾਬਿਕ ਸਿਖ ਇਕ ਟੱਬਰ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਨ ਅਤੇ ਕਿਉਂਕਿ ਸਿਖਾਂ ਉਤੇ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਜ਼ੁਲਮ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜ਼ੁਲਮਾਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਨੂੰ ਅਗਵਾ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਹਰਕਤ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦਾ, ਸੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੇਸ ਆਪਣੇ ਟੱਬਰ ਦੀ ਆਬਰੂ ਕਾਇਮ ਰਖਣ ਵਾਸਤੇ ਕੀਤੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀ ਤਰਜ਼ ਤੇ ਵਿਚਾਰਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਜ਼ੁਰਤ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਇਸ ਦਲੀਲ ਦੀ ਕੋਈ ਕੀਮਤ ਨਹੀਂ, ਏਥੇ ਟੱਬਰ ਦੀ ਆਬਰੂ ਜਾਂ ਟੱਬਰ ਦੀਆਂ ਅੰਰਤਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਸਵਾਲ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੁਲਜ਼ਮ, ਇਸ ਬਿਨਾਂ ਤੇ ਵੀ, ਰਿਆਇਤ ਦੇ ਹੱਕਦਾਰ ਨਹੀਂ ਹਨ।

126. ਇਸ ਕੇਸ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮੁਲਜ਼ਮ ਨੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਜ਼ਖਮੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਸਿਰਫ ਮੁਲਜ਼ਮ ਖੁਦ ਹੀ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਜ਼ਖਮ ਆਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਸਿਰਫ 2 ਕਿਰਪਾਨਾਂ ਸਨ, ਜਿਹੜੀਆਂ ਕਿ ਉਹ ਕਾਨੂੰਨਨ ਰਖ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਕਮਾਂਡੋ ਐਕਸ਼ਨ ਦੌਰਾਨ ਵੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਜ਼ਖਮੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਹ ਅਜਿਹਾ ਕੇਸ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਨੇ ਤਾਕਤ ਦੀ ਕੋਈ ਵਰਤੋਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਤਾਕਤ ਦੇ ਦਿਖਾਵੇ ਅਤੇ ਧਮਕੀ ਵਾਸਤੇ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਵਾਲੇ ਸਾਈਜ਼ ਦੀਆਂ ਕਿਰਪਾਨਾਂ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤੀਆਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਮਾਂਡੋਜ਼ ਨਾਲ ਮੁਕਾਬਲਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਪਦਾ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੇਸ ਘਟ ਸਜ਼ਾ ਵਾਲਾ ਕੇਸ ਹੈ।

127. ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਸਾਰੇ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ, ਗਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ, ਕਰਨ ਸਿੰਘ, ਤੇਜਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ, ਨੂੰ ਉਮਰ-ਕੈਦ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਹਾਂ। ਇਹ ਸਜ਼ਾ, ਇਸ ਕੇਸ ਵਿਚ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ, ਯਾਨਿ ਕਿ 30-9-1981, ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਸਮਝੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਹਰ ਇਕ 1000 ਰੁਪਏ ਜੁਰਮਾਨਾ ਵੀ ਦੇਵੇਗਾ ਤੇ ਨਾ ਦੇਣ ਦੀ ਸ਼ੁਰਤ ਵਿਚ 6 ਮਹੀਨੇ ਬਾਮੁਸ਼ਕਤ ਕੈਦ ਦਾ ਸਜ਼ਾਵਾਰ ਹੋਵੇਗਾ।

128. ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਕੋਈ ਜਾਇਦਾਦ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਜ਼ਬਤੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਈ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ।

129. ਮੁਕਦਮੇ ਦੀ ਸਮਗਰੀ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਜ਼ਬਤ ਕੀਤੀ ਜਾਏਗੀ।

ਸੁਣਾਇਆ ਗਿਆ

ਜੱਜ

20-1-1986

ਸਪੈਸ਼ਲ ਕੋਰਟ ਪੰਜਾਬ, ਲਾਹੌਰ.

ਤਸਦੀਕ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਫੈਸਲੇ ਦੇ 113 ਸਫੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਹਰ ਸਫਾ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਠੀਕ ਕਰਕੇ ਦਸਤਖਤ ਕੀਤੇ ਹਨ।

ਜੱਜ

ਤਾਰੀਖ 20.1.1986

ਸਪੈਸ਼ਲ ਕੋਰਟ ਪੰਜਾਬ, ਲਾਹੌਰ.

ਹਾਈਜੈਕਰਾਂ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਸੁਣਾਏ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਜੱਜ ਦੇ ਦਸਤਖਤਾਂ ਵਾਲੇ ਸਫੇ ਦੀ ਫੋਟੋ
ਕਾਪੀ (PP-112-113)

their hands. It is therefore a case in which no force was used

by the accused persons; and the show of force or threats were by means of regulation size kirpans. They also do not appear to have offered any resistance to the commandoes. I am therefore of the opinion that their case is one of lesser penalty.

127. I therefore sentence each of the accused persons, Jaginder Singh, Tusbeer Singh, Kiran Singh, Tejinder Pal Singh and Satnam Singh, to imprisonment for life. This sentence shall be deemed to have taken effect from the date of their arrest in this case, viz, 30.9.1981. Each of them shall also pay a fine of Rs.1000.00 or suffer further A.T. for six months.

128. As they do not own any property in Punjab,

it is not necessary to order the forfeiture of their property.

129. The case property shall stand forfeited to the State.

Announced.

20.1.1986.

Resist
JUDGE,
Special Court, Punjab,
Lahore.

Certified that this judgment consists of 113 pages. Each page has been read, corrected and signed by me.

Dated. 20.1.1986.

Resist
Judge,
Special Court Punjab,
Lahore.

Resist
20-1-86
REGISTRAR
Special Court, Punjab,
Lahore.

ਨੁਸ਼ ਵੀਮਤੀ

ਦਸਤਾਵੇਜ਼

From: Miss Shireen Safdar,
First Secretary(P)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

IN REPLY PLEASE QUOTE

EMBASSY OF PAKISTAN

CHANCERY DIVISION

35 LOWNDEN SQUARE,
LONDON, SW1 9JN

TELEPHONE: 01-235 2044 Ext.....

NO. Pol-2/32/81.

1st February 1984.

Dear Dr. Dilgeer,

This is to acknowledge receipt of your letter No.J/GAJ/46/1 dated 6th December 1983 in connection with the trial of five persons involved in the hijacking of an Indian Airliner.

2. Our laws do not permit a foreign lawyer to appear in our Courts unless he has resided in Pakistan for a period not less than one year immediately preceding the date on which his application is received for admission.

3. Under the circumstances, we regret to inform you that it would not be possible to allow you to appear in the case of the hijackers in Pakistan's Courts.

Yours faithfully,

(Miss Shireen Safdar)

Dr. Harjinder Singh Dilgeer,
154, Rutland Road,
Southall, Middx.

13/53-
No. 242-80-Prs-II-HD/86
Government of the Punjab
Home Department
Dated 5th June 1986

Immediate

To

The Superintendent,
Central Jail Kot Lakhpat Lahore.

Sub: Permission to visit Sikh-Hijackers

Government of the Punjab has permitted
Dr. Harjinder Singh Dilgeer to have an interview with
Sikh Hi-jackers confined in Central Jail Kot Lakhpat Lahore
on 11.6.1986 as per normal restrictions.

Section Officer Prs. II
for Home Secy

No. Even Dated 5.6.86

A copy is forwarded for information to:-

1. The I.G. Prisons Punjab Lahore.
2. ✓ Dr. Harjinder Singh Dilgeer,
Luvig Karstenvej-4 Oslo-10 Norway.

Section Officer Prs. II
for Home Secy.

13, Crossmill Lane,
COVENTRY

Date 16.5.1987

ਸੇਵਾ ਵਿਖੇ,

ਸ: ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਭੁੱਖਾਰੀ-

ਦਲ ਖਾਲਸਾ ਇੰਡਸਟਰੀਜ਼,

ਸੰਤੋਲ ਸਿਟੀ,

ਰੋਡ ਲੱਖਪਤ, ਲੁਧਿਆਣਾ।

ਸਤਿਕਾਰ ਸੰਗ ਬੇਅਮੀਨ ਸਾਹਿਬ,

ਦਾਇਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ ॥

ਦਾਇਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਟੀਤ ॥

ਬੰਨਤੀ ਤੇ ਵਿ ਚਰਤ ਚਿਰ ਤੇ ਅਪਣੀ ਦੀ
ਸੇਵਾ ਵਿੱਚੋਂ ਇਹ ਜਿਵਾਇਤ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਸੀ, ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ
ਦਲ ਖਾਲਸਾ ਦੇ ਦਾਇਜ ਬੇਅਮੀਨ ਸ: ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਵੀ
ਬੰਨਤੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਚੁੱਕੀਆਂ ਹਨ।

ਮਈ 1984 ਵਿੱਚ ਸਾਹੁਜੀਤ ਸਿੰਘ ਰਣਜਾ ਨੇ ਪੰਥ
ਕਾਰਜ ਕਰਨ ਲਈ ਦਾਸ ਪਾਸੋਂ ₹1000 (ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਪੈਂਤੇ) ਲਏ।
ਜਿਸ ਕਾਰਜ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਹ ਰਕਮ ਲਈ, ਉਸ ਲਈ ਕੋਈ ਵੀ ਕਰਵਾਈ
ਨਹੀਂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਸ ਕਾਰਜ ਦੀ ਪੂਰਤੀ
ਜਾਂ ਅਪਣੀ ਦਾ ਕੋਈ ਸਪਸ਼ਟੀਕਰਣ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ
ਕਦੇ ਇਹ ਦੋ ਵੇਰਾਂ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋਏ, ਧਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਪਸ਼ਟੀ-
ਕਰਨ ਦੇਣ ਦਾ ਜਾਂ ਕਾਰਜ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਦੇ ਵਰਨਣ ਦਾ ਅਨੁਸਾਰ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ।

ਯਾਦ ਰਹੇ ਕਿ ਇਹ ਮਾਇਆ ਸ: ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ
ਜੀ ਦੀ ਸੈਲੂਟਰੀ ਵਿੱਚ ਹੁਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਦਾਜ ਤਿੰਨ ਸਾਲ
ਤੱਕ ਸ: ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਤੁਹਾਡੀ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਕਾਰਕੁਨ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਪੁਰਾਮਾਨ
ਦੰਗ ਨਾਲ ਇਸ ਰਕਮ ਦੀ ਵਾਪਸੀ ਲਈ ਯਤਨਸ਼ੀਲ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸ਼ਖਸ ਨੂੰ
ਇਹ ਖਬਰ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ। ਜੇਕਰ ਇਹ ਕਿੱਸੇ ਸਿੱਖਣ ਦਾ ਮੰਤਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਇੱਕ ਜੀਮੇਵਾਰ ਸੋਚੋ
ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ ਇਸ ਰਕਮ ਦੇ ਘਰੇਲੂ ਦਾ ਸਪਸ਼ਟੀਕਰਨ ਪੜ੍ਹਤਾ-ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦਿੱਤੀ।

ਅਪਣੀ ਦਾ ਸ਼ੁੱਠਿਤਕ

ਦਾਪੀ: ਸ: ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ

ਤੁਹਾਨਾ ਸਿੰਘ ਤੂ

ਪ੍ਰਸ਼ਾ ਖੱਤ (ਹਜ਼ਿਨਟਰੀ ਰਾਹੀਂ)

ਕਵੈਂਟਰੀ

12-8-1987

ਸੇਵਾ ਵਿਖੇ,

ਸ: ਗਜ਼ੀਦਰ ਸਿੰਘ ਹਵਾਈ ਸੈਂਥਰ,

ਸੈਂਟਰਲ ਜੇਲਜ਼,

ਕੋਟ ਲਖਪਤ ਰਾਏ,

ਜਲੰਧਰ।

ਸਤਿਕਾਰ ਯੋਗ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ,

ਗੁਰੂ ਫਤਿਹ,

ਆਪਣੀ ਮਿਲਣ ਲਈ ਅਪਰੈਲ ਵਿੱਚ ਸਾਡੇ ਜ਼ਾਹਰ ਦੇ ਇੱਕ ਉੱਘੇ ਸਿੱਖ ਆਗੂ ਜ਼ਹੋਰ ਪੁੱਜੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਰਾਹੀਂ ਮੈਂ ਆਪ ਨੂੰ ਸੁਨੇਗਾ ਭੇਜਿਆ ਸੀ, ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਅੰਗ-ਜਨਰਲ ਸੈਂਟਰੀ ਸੀ ਮਾਨ ਹੁਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਰਣਾ ਨੇ ਦਲ ਖਾਲਸਾ ਦੇ ਨਾਮ ਉੱਤੇ ਸਾਡੇ ਕੋਲੋਂ ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਪੈਂਡ 1984 ਵਿੱਚੋਂ ਟੱਗ ਲਿਆ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਸੱਜਣ ਵਾਪਸ ਆਏ ਤਾਂ ਪੁੱਛਣ ਤੇ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਨਾ ਤਾਂ ਹੁਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਰਣਾ ਤੇ ਕੋਈ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਲਿਆ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਲੈਣ ਵਾਹਿਗੇ, ਜਗੇ ਤੁਸੀਂ ਉਸਦੇ ਇਸ ਕੀਤੇ ਗਏਨ ਉੱਤੇ ਪੜਦਾ ਪੜ੍ਹਿਣ ਦੀ ਪੂਰੀ 2 ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ। ਜਿਸ ਵਰਕੇ 29 ਅਪ੍ਰੈਲ ਨੂੰ ਤੁਹਾਡੇ ਅਤੇ ਉਸ ਲੀਡਰ ਵਿਚਕਾਰ ਤੂੰ ਤੂੰ ਮੈਂ ਮੈਂ ਹੋਈ। ਉਸ ਲੀਡਰ ਸਜਣ ਨੇ 1 ਮਈ ਨੂੰ ਮੈਨੂੰ ਤੁਹਾਡਾ ਸੁਨੇਗਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਗਜ਼ੀਦਰ ਸਿੰਘ ਆਪ ਕੋਈ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਲੈਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਪੈਂਡ ਦਾ ਗਏਨ ਉਸਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋਂ। ਤੁਹਾਡੀ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੀ ਵਿੱਚੋਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਕ ਨਕਲ ਤੁਹਾਡੀ ਪਾਠੀ ਦੇ ਵਾਈਸ ਫੋਨਮੈਨ ਸ: ਅਰਮੋਹਣ ਸਿੰਘ ਨੀ ਤੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤੀ। ਤੁਸੀਂ ਅੱਜੇ ਤੱਕ ਮੇਰੀ ਕੀਸਟਰੀ ਕੀਤੀ ਚਿੱਠੀ ਦਾ ਕੋਈ ਉਤਰ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਜਿਥੇ ਤੱਕ ਮੇਰਾ ਪਾਸ ਖਬਰ ਪੁੱਜੀ ਹੈ ਕਿ ਤੁਹਾਡੀ ਪਾਠੀ ਨੇ 17 ਮਈ 1987 ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਪੰਜ ਗਏਨ ਕਾਰਣ ਹੁਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਰਣਾ ਨੂੰ ਪਾਠੀ ਦੀ ਸਕਤਰੇਤ ਤੋਂ ਸਸਪੈਂਡ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਤੁਹਾਡੀ ਰਜਿਸਟਰੀ ਰਾਹੀਂ ਇਸ ਗਏਨ ਤੋਂ ਉਪਜੀ ਸਸਪੈਂਸ਼ਨ ਵਾਰੇ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਤੁਹਾਡੀ ਰਾਏ ਮੰਗੀ।

ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੀ ਪਾਹੜੀ ਦੇ ਲੀਡਰਾਂ ਨੂੰ
ਮਿਲਦਾ ਹਿਰਾ ਚੰਪਰ ਪਤਾ ਲਗੇ, ਤੇ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਸਮਾਜਿਕ ਦੁਰਵੇ

ਬਣੀ ਉੱਤਰ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ, ਜੇ ਤੁਹਾਡੇ ਵਲੋਂ ਸ. ਮਾਨਸਿਕ ਸਿੱਖ ਅਤੇ
ਰਣਜੀਤ ਗੁੱਟਾ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਇਕ ਰਸਤੇ ਦਾ ਸੋਧ, ਫੰਡਿੰਗ, ਗਿੰਨੀ ਟੀ.
ਅਜੀ ਤੁਹਾਡੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਸਾਂ ਪਰ ਤੁਹਾਡੀ ਇਸ ਪਾਹੜੀ ਹਰਕਤ ਨੇ ਸਾਡੇ ਅਤੇ
ਹੋਰ ਬਲਿਸਤਾਨ ਪ੍ਰਤੀ ਮਾਨਸਿਕ ਪ੍ਰੀਤ ਪਾਈ ਹੈ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਤੁਹਾਡੇ ਬਲਿਸਤਾਨ ਬਣ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਤੁਸੀਂ
ਇਸ ਦੀ ਗਾਇਬਗਤੀ ਬਣ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਅਤੇ ਰਣਜੀਤ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਤੁਹਾਡੇ
ਉੱਤਰ, ਉਸਤਾ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਬਲਿਸਤਾਨਾਂ ਤੇ ਬੰਦੋਬ (ਸਰਕਾਰ) ਦੇ ਜੋੜੇ ਦਿੱਤੇ
ਹੋਰ ਹੋਰ ਰਣਜੀਤ, ਤੁਹਾਡੇ ਰਣਜੀਤ ਰਣਜੀਤ ਸਿੱਖ ਤੇ 1000 ਦੀ ਸਾਡੇ
ਨਾਸ ਅਤੇ 1000 ਦੀ ਮਾਨਸਿਕ ਸਿੱਖ ਤੇ ਠੇਕੇਦਾਰ ਜਸਵੰਤ ਸਿੱਖ ਨਾਸ)
ਤੁਹਾਡੇ ਵੱਲੋਂ ਪੰਥਕ ਕਾਰਜਾਂ ਦੇ ਬਾਨੇ ਅਤੇ 1984 ਵਿਚੋਂ ਪੰਜਾਬ
ਜਾਂਕੇ ਆਪਣੇ ਦਿਸ਼ਾ ਉੱਤੇ ਹਿਰਾ 1200-10 ਘਰ ਲਏ ਅਤੇ
ਜੁਝਾਰੂਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਫਿਟਾਂ ਦੇ ਸੁਣ ਆਪਣੀ ਦੁਰੀ ਲਈ ਤੁਹਾਡੇ ਸਥੇ ਸਨ।

ਜੇ ਗਣਿਸ਼ਵਿਗ ਤੁਸੀਂ ਵੀਤੀ ਜੀ ਉੱਤੇ ਸਿਰਫ
ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਜੀ, ਜੇ ਤੁਹਾਡੇ ਉੱਤੇ ਉਸਦੇ ਵੱਲ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗ ਜਾਵੇ।
ਤਾਂ "ਤੁਹਾ ਜੀ" ਤੁਹਾਡੇ ਦੁਰਾ ਬਿਜਨੈਸਮੈਨ ਕਰੇ ਦੀ ਇਸ ਸੱਪ ਨੂੰ ਗਲ
ਦਿੱਤੇ ਨਾ ਪਾਉਂਦਾ। ਜਿਹੜੇ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਵੇਲੇ ਤੁਸੀਂ ਅਤੇ ਸ. ਮਤਨਾਮ ਪਾਉਂਦੇ।
ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੇ ਦੇ ਮੁੱਖ-ਪੰਥ ਸਥਿ, ਜੇਕਰ ਮਤਨਾਮ ਸਿੱਖ ਦਲ ਬਾਲਸਾ ਦਾ
ਟੀਊਡਰ ਮੁੱਖ ਪੰਥ ਜੀ ਅਤੇ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਂ ਜੀਨੀਅਰ ਜੀ, ਜੇ ਧੰਦਾ ਤੁਸੀਂ
ਉਸ ਨਾਸ ਵੀਤੀ ਹੈ ਉਹ ਸਾਰੇ ਮੁੱਖ-ਪੰਥ ਸੇਫ ਬਾ ਹਰਜੀਵਰ ਸਿੱਖ)
ਦਿਲਸੀਰ, ਠੇਕੇਦਾਰ ਜਸਵੰਤ ਸਿੱਖ, ਮਾਨਸਿਕ ਸਿੱਖ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਨੇਕਾਂ
ਗੁਰ ਸਿੱਖ ਜਾਣ ਗਏ ਹਨ।

ਜੇ ਕੋਈ ਸਿੱਖ ਮੁਲਾਕਾਤੀ ਸ. ਮਤਨਾਮ ਸਿੱਖ ਅਤੇ
ਟੀਊਡਰ ਦੇ ਹਣੀਸ਼ਵਰ ਸ. ਪਾਹਿੰਦਰ ਸਿੱਖ ਹੁਰਾਂ ਨੂੰ ਮੁਲਾਕਾਤ
ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਤਾਜ਼ਾ ਸੱਪ ਸਿੱਖ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ
ਉਸ ਮੁਲਾਕਾਤੀ ਨੂੰ ਗੱਲੀ ਮਾਰਨ ਤੌਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕੀ ਇਹ ਸੱਚ ਨਹੀਂ
ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਨਾਹਵੇ ਤੱਕ ਉਸ ਆਪਣੇ ਵਲੋਂ ਸਿੱਖ ਲੀਡਰ ਮੁਲਾਕਾਤੀ ਦੀ
ਬਾਰਬਾਰੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ? ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਕਿ ਉਸ ਸੋਜਣ ਤੇ ਕੰਡਲ ਤੁਹਾਡੇ ਮਿਲਣ
ਲਈ 800 ਪੰਥ ਆਪਣੀ ਜਾਬੁ ਦਿੱਤੇ ਬਲਿਸਤਾਨ। ਬਾਣਜਰ ਇਸਦੇ ਕਿ ਤੁਸੀਂ
ਉਸ ਆਮੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪ੍ਰੀਤ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਸਫਿਕ ਆਮੀ ਮਾਨਸ

ਕੇ ਡਰ ਗਏ ' ਅਤੇ ਤੁਹਾਡੇ ਅੰਦਰ ਹੀ - ਬਾਦ ਹੁਣ ਸਭਾ ' ਅਤੇ ਨਵੇਂ
 ਘਣ ਕੇ ਉਦਘਾਟਨ ਹੋਵੇ, ਜਿਹੜਾ ਬਹਾਦਰ ਸ. ਮਾਨਸਿੰਘ ਸਿੰਘ ਨੇ
 5/10 ਰੁਪਏ ਦੀ ਤੁਹਾਡੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਉਹ ਤੁਹਾਡੀ ਆਪਣੇ ਵਧੀਕੇ ਵਰਤ ਕੇ
 ਪਾਵਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚੋਂ ਪੈਸੇ ਨੂੰ ਕਰਵਾ ਸਕੇ, ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਇਸ ਦੀ ਕਿ ਤੁਹਾਡੀ ਆਪਣੇ
 ਸਾਥੀ ਮੁਜਾਹਦੀ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਸਿੱਖ ਕੇ ਭੰਨੀ ਪੁਰਾਣੇ ਵੀਤਾ; ਇਹ ਵੀ ਉਸਨੇ

ਪਾਵਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚੋਂ ਆਪਣਾ ਅਸਰ ਰਸੂਖ ਵਰਤ ਕੇ ਤੁਹਾਡੀ 5/10 ਰੁਪਏ
 ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ।

ਸਭਕ ਸਿੱਖ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਭਾ ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਪੰਤ
 ਅਤੇ ਤੁਹਾਡੇ ਯਾਰ ਹਰੇ ਇਹ ਸਹੀਦੀ ਦੇਣੇ ਵਿੱਚੋਂ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਹੁਣ ਤੁਹਾਡੀ
 ਗੱਲ ਦੀ ਕਮਾਈ ਵਿੱਚੋਂ ਤੁਹਾਡੇ ਜੇ ਤੁਹਾਡੀ ਇਸ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਤਾਂ
 ਹੁਣ ਤੁਹਾਡੀ ਤੁਹਾਡੀ ਤੁਹਾਡੀ ਕਮਾਈ ਕਰੋ, ਵਰਤਾ ਸੇ ਇਕ ਅਜਿਹੇ ਤੌਰੇ ਇਹ
 ਕਮਾਈ ਵਿੱਚੋਂ ਦੀ ਸਭਕਾਰ ਅਤੇ ਅਦਾਲਤ ਦੇਸ਼ ਇਸਦੇ ਬੰਨ੍ਹ ਜਾਣ
 ਕਰ ਦੇਵਾਂਗਾ।

ਜੇ ਕੋਈ ਦੇਸ਼ ਪੁਰਾਣੇ ਵਿੱਚੋਂ ਸਿੱਖਰੇ ਤੇ ਉਸ ਉੱਤੇ
 ਪੂਰੇ ਉਤਰੇ ਸਾਡੀ ਤਾਂ ਭੰਨੀ ਤੇ ਤੁਹਾਡੀ ਤੇ ਪੁਰਾਣੇ ਦੀ ਫਾਸ ਪੁਰਾਣੇ।
 ਦੇਸ਼ ਕਾਇਮ ਹੋਵੇ ਇਸੇ ਇਕ ਸੁ-ਘਰ ਦੀ ਸਟਰ ਸੱਕਤਾ ਦੀ ਕਾਰਜ
 ਕਰਤਾ ਹੈ। ਇਕ ਅਜਿਹੇ ਤੌਰੇ ਉਤਰ ਤਾਂ ਆਪਣੀ ਤਾਂ ਇਸਦੇ ਤੇ
 ਸੁਰੱਖਿਆ ਵਿੱਚੋਂ ਤੁਹਾਡੇ ਕਰਤੇ ਤੇ ਪੂਰੇ ਤੁਹਾਡੇ ਤੇ ਤੁਹਾਡੀ ਜਾਣੇਗਾ ਅਤੇ
 ਤੁਹਾਡੀ ਸਿੱਖਕਤਾ ਦੀ ਵੀ ਦੇਸ਼ ਤੇ ਕਰਵੇਗਾ ਕਿ ਤੁਹਾਡੀ ਕਾਇਮ ਅਤੇ ਕਰਤਾ
 ਵਿੱਚੋਂ ਸਿੱਖਰੇ ਫੁਰਕੇ ਤਾਂ ਸੇ ਤੁਹਾਡੀ ਆਪਣੇ ਇਹ ਪਤਾ ਇਸੇ ਮਾਧਿਅਮ
 ਸਾਧਨ ਸਿੱਖਿਆ ਤੇ ਹੁਣ ਜੇ ਤੁਹਾਡੀ ਘੋਸ਼ਣਾ ਸਭਾ ਭੰਨੀ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੀ
 ਪੂਰੇ ਤੁਹਾਡੇ ਤੁਹਾਡੇ ਪੁਰਾਣੇ ਵਿੱਚੋਂ ਦੇਹ ਸਾਡੀ ਜਗ੍ਹਾ ਹੈ।

ਤੁਹਾਡੀ ਪ੍ਰੀਤ

ਤੁਹਾਡੀ ਸਿੱਖ ਤੇ

ਸ: ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ ਦਾ
ਅਦਾਲਤੀ ਬਿਆਨ

ੴ ਸਤਿਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਜੋ ਸੁਰਾ ਤਿਸ ਹੀ ਹੋਇ ਮਰਣਾ ॥ ਜੋ ਭਾਗੈ ਤਿਸ ਜੋਨੀ ਫਿਰਨਾ ॥

ਜਨਾਬ-ਇ-ਵਾਲਾ ! (ਮਾਨਯੋਗ ਜੱਜ ਸਾਹਿਬ)

ਮੈਂ ਜੋ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਹੈ ਉਸ ਦੀ ਤਫ਼ਸੀਲ ਦਸਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਸ ਦੇ ਕਰਨ ਦੇ ਕਾਰਨਾਂ ਬਾਰੇ (ਪਿਛੋਕੜ ਬਾਰੇ) ਸੰਖੇਪ ਜਿਹਾ ਦਸਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ।

ਮੈਂ ਸਿਖ ਧਰਮ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਰਖਦਾ ਹਾਂ ਜਿਸ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਕੀਤੀ । ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਤੋਂ ਬਾਦ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਦਸਾਂ ਹੀ ਸਰੂਪਾਂ ਨੇ ਸਿਖ ਧਰਮ ਨੂੰ ਸਪੂਰਨਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ । ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਨੂੰ ਧਰਮ ਦੀ ਰਾਖੀ ਲਈ ਸ਼ਹਾਦਤ ਵੀ ਦੇਣੀ ਪਈ । 1699 ਈ: ਦੀ ਵਿਸਾਖੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਦਸਵੇਂ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾ ਕੇ ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਪਹਿਚਾਣ ਦੁਨੀਆਂ ਨਾਲੋਂ ਵਖਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ । ਵਖਰੀਆਂ ਰਵਾਇਤਾਂ ਕਾਇਮ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ, ਵਖਰੇ ਹੀ ਧਾਰਮਿਕ ਗਰੰਥ, ਝੰਡੇ ਅਤੇ ਬੋਲ ਬਾਲੇ ਕਾਇਮ ਹੋਏ । ਸਿਖ ਧਰਮ ਇਕ ਕੌਮ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਇਆ ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਦਿੰਦਿਆਂ ਆਖਿਆ “ਹੁਣ ਨਾ ਤਾਂ ਡਰਨਾ ਹੈ ਨਾ ਡਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਦੇਣਾ ਹੈ । ਨਾ ਕਿਸੇ ਦਾ ਹੱਕ ਖੋਹਣਾ ਹੈ ਨਾ ਆਪਣਾ ਹੱਕ ਛੱਡਣਾ ਹੈ । ਅਜ ਤੋਂ ਸਿਖ ਕੌਮ ਕਿਸੇ ਦੀ ਗੁਲਾਮ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗੀ । ਅਣਖ ਗ਼ੈਰਤ ਅਤੇ ਸਵੈ ਮਾਨ ਨਾਲ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਸਰ ਕਰਨੀ ਹੈ । ਗੁਲਾਮਾਂ ਵਾਂਗ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਸਰ ਕਰਨ ਨਾਲੋਂ ਮਰ ਜਾਣਾ ਹੀ ਚੰਗਾ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਲਈ:-

“ਜੇ ਜੀਵੈ ਪਤਿ ਲਬੀ ਜਾਇ ॥

ਸਭ ਹਰਾਮ ਜੇਤਾ ਕਿਛੁ ਖਾਇ ॥”

ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਕਿਹਾ:-

“ਰਾਜ ਬਿਨਾ ਨਹਿ ਧਰਮ ਚਲੈ ਹੈ, ਧਰਮ ਬਿਨਾਂ ਸਭ ਦਲੈ ਮਲੈ ਹੈ
ਕੋਊ ਕਿਸੀ ਕੋ ਰਾਜ ਨ ਦੇ ਹੈ, ਜੋ ਲੈ ਹੈ ਨਿਜ ਬਲ ਸੇ ਲੈ ਹੈ ॥”

ਜਦੋਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਜੰਗ ਯੁੱਧਾਂ ਤੋਂ ਵਿਹਲੇ ਹੋ ਕੇ ਸਿਖੀ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਸ੍ਰੀ ਹਜ਼ੂਰ ਸਾਹਿਬ ਸੂਬਾ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚੇ। ਪਹੁੰਚਣ ਪਿਛੋਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ ਨੂੰ ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਜਥੇਦਾਰ ਥਾਪ ਕੇ ਜ਼ਾਲਮਾਂ ਨੂੰ ਸੋਧਣ ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਟੋਰਿਆ।

ਜਥੇਦਾਰ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਪੁਜ ਕੇ ਜ਼ਾਲਮਾਂ ਨੂੰ ਫੜ ਕੇ ਚੰਗੀ ਤਰਾਂ ਭੁੰਨ ਦਿੱਤਾ। ਸਿਖ ਰਾਜ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਹੋਈ। ਸਿਖ ਰਾਜ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਆਪ ਬਣਿਆ। ਸਿਖ ਰਾਜ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਮੁਖਲਸਗੜ (ਲੋਹਗੜ) ਨੂੰ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ। ਸਿਖ ਰਾਜ ਦਾ ਸਿਕਾ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਜਿਸ ਤੇ ਹਰਫ਼ ਨ:-

ਦੇਗ-ਓ, ਤੇਗ-ਓ ਫਤਹ ਨੁਸਰਤ ਬੇ ਦਰੰਗ ॥

ਯਾਫਤ ਅਜ ਨਾਨਕ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ॥

1708 ਤੋਂ 1716 ਈ: ਤਕ ਪਹਿਲਾਂ ਸਿਖ ਰਾਜ ਕਾਇਮ ਰਿਹਾ ਪਰ ਕਿਸੇ ਕਾਰਨ ਇਹ ਰਾਜ ਹੱਥੋਂ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਵੀ ਸਿੰਘ ਅਰਾਮ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਬੈਠੇ ਸਗੋਂ ਰਾਜ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਕਈ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਲੰਬੇ ਅਰਸੇ ਤੋਂ ਬਾਦ ਸਿੰਘ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠਾਂ 1799 ਈ: ਵਿਚ ਲਾਹੌਰ ਤੇ ਕਾਬਜ਼ ਹੋਏ। ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਹੱਦਾਂ ਸਤਲੁਜ ਤੋਂ ਦਰਾ ਖੈਬਰ ਤਕ ਅਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਤੇ ਤਿਬਤ ਤਕ ਫੈਲੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ। ਇਸ ਸਮੇਂ 1849 ਤਕ 50 ਸਾਲ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਅਜ਼ਾਦੀ ਦਾ ਅਨੰਦ ਮਾਣਿਆ। ਸ਼ੇਰੇ ਪੰਜਾਬ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਉਸ ਦੇ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਅਕ੍ਰਿਤਘਣ ਨਿਮਕ ਹਰਾਮ ਗਦਾਰ ਡੋਗਰਿਆਂ ਲਾਲ ਸਿੰਘ, ਗੁਲਾਬ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਸਿਖ ਰਾਜ ਦਾ ਭੋਗ ਪਾ ਦਿੱਤਾ। 1846 ਈ: ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਲਾਹੌਰ ਆਏ ਉਸ ਸਮੇਂ ਮਹਾਰਾਜਾ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਨਾਬਾਲਗ ਸੀ। ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਚਲਾਕੀ ਤੇ ਕੁਟਲਨੀਤੀ ਨਾਲ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਜਦ ਤਕ ਮਹਾਰਾਜਾ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਬਾਲਗ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਅਸੀਂ ਮਹਾਰਾਜੇ ਦੀ ਮਦਦ ਲਈ ਇਥੇ ਰਹਾਂਗੇ। ਇਹ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੀ

ਸਿਆਸੀ ਚਲਾਕੀ ਸੀ ਜੋ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਪਿਛੋਂ ਹੀ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਗਈ। 1849 ਈ: ਵਿਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਨਾਥਾਲਗ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਮਹਾਰਾਣੀ ਜਿੰਦਾ ਨੂੰ ਕੈਦ ਕਰਕੇ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਭੇਜ ਦਿਤਾ। ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਸ਼ਾਹੀ ਕਿਲੇ ਉੱਤੇ ਕੇਸਰੀ ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਾਹ ਕੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਰਾਜ ਦਾ ਝੰਡਾ ਯੂਨੀਅਨ ਜੈਕ ਚੜਾ ਦਿਤਾ। ਇਸ ਤਰਾਂ ਸਿੱਖ ਰਾਜ ਦਾ ਦੁਖਦਾਈ ਅੰਤ ਹੋਇਆ।

1872 ਈ: ਨੂੰ ਬਾਬਾ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਸਿੱਖ ਲਹਿਰ ਉਠੀ ਜਿਸ ਨੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਕੁਝ ਲਹਿਰ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੇ

ਖਾਲਸਾ ਰਾਜ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਲਈ ਸੰਘਰਸ਼ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਸਰਕਾਰ ਵਿਰੁੱਧ ਨਾ ਮਿਲਵਰਤਨ ਲਹਿਰ ਚਲਾਈ। ਇਸ ਲਹਿਰ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚ ਕੌਮੀ ਜਜ਼ਬਾ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਲਹਿਰ ਨੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਹਕੂਮਤ ਨੂੰ ਹਿਲਾ ਕੇ ਰਖ ਦਿੱਤਾ। ਬਾਬਾ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਪਕੜਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਕਾਲੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਹੋਈ ਅਤੇ 90 ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਤੋਪਾਂ ਨਾਲ ਬੰਨ ਕੇ ਉਡਾ ਦਿਤਾ ਗਿਆ। ਇਸਦੇ ਪਿਛੋਂ ਇਕ ਹੋਰ ਲਹਿਰ ਉਠੀ ਜੋ ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਲਹਿਰ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਸਾਹਮਣੇ ਆਈ। ਇਸ ਲਹਿਰ ਨੇ ਆਮ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਦਿਲ ਅੰਦਰ ਧਰਮ ਤੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਾ ਜਜ਼ਬਾ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ।

ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਵਸਦੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਵੀ ਖਾਲਸਾ ਰਾਜ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਵੱਡਾ ਯੋਗ ਦਾਨ ਪਾਇਆ। ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਇਕ ਜਥਾ ਵੈਨਕੁਵਰ (ਕੈਨੇਡਾ) ਤੋਂ ਚਲ ਕੇ ਕਾਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ ਜਹਾਜ਼ ਰਾਹੀਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਅਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਲੜਾਈ ਲੜਨ ਲਈ ਬਜਬਜ ਦੇ ਘਾਟ ਕਲਕੱਤਾ ਵਿਖੇ ਪੁੱਜਾ। ਜਿਸ ਦਾ ਸੁਆਗਤ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਗੋਲੀਆਂ ਨਾਲ ਕੀਤਾ। 67 ਸਿੰਘ ਗੋਲੀਆਂ ਲਗਣ ਨਾਲ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਏ।

1920 ਈ: ਨੂੰ ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਭਾਰੀ ਇਕੱਠ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਹੋਇਆ ਜਿਸ ਵਿਚ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਇਸ ਇਕੱਠ ਵਿਚ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਟਾਊਟਾਂ ਤੋਂ ਅਜ਼ਾਦ ਕਰਵਾਉਣ ਅਤੇ ਕੌਮ ਦੀ ਅਜ਼ਾਦੀ ਲਈ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਅਨੇਕਾਂ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਨੂੰ ਪੰਥਕ ਦੋਖੀਆਂ ਤੋਂ ਅਜ਼ਾਦ ਕਰਵਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਸੈਂਕੜੇ ਸਿੰਘ ਸ਼ਹੀਦ ਤੇ ਅਣਗਿਣਤ ਅੰਗਰੀਣ ਹੋਏ।

1925 ਈ: ਨੂੰ ਸਮੂਹ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨ ਲਈ “ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ” ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਈ।

ਇਸੇ ਦੌਰਾਨ ਬੱਬਰ ਅਕਾਲੀ ਲਹਿਰ ਚੱਲੀ। ਜਿਸ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਝੋਲੀ ਚੁੱਕਾਂ ਨੂੰ ਸੋਧਣਾ ਅਤੇ ਕੌਮ ਨੂੰ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੀ ਗ਼ੁਲਾਮੀ ਤੋਂ ਮੁਕਤੀ ਦਵਾਣਾ ਹੀ ਸੀ। ਬੱਬਰ ਅਕਾਲੀ ਯੋਧਿਆਂ ਨੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਹਕੂਮਤ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਹਿਲਾ ਕੇ ਰਖ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਪਰ ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਨਾਲ ਮੁਖਬਰੀਆ ਕਾਰਨ ਇਸ ਲਹਿਰ ਦੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਪਕੜ ਕੇ ਗੋਲੀ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣਾਇਆ ਅਤੇ ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਫਾਂਸੀ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦਿਤੀ ਗਈ। ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਇਹ ਲਹਿਰ ਆਪਣੇ ਮਿਥੇ ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਨੂੰ ਅਪੜ ਨਾ ਸਕੀ।

ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਇਸ ਉਪ-ਮਹਾਂਦੀਪ ਦੀ ਅਜ਼ਾਦੀ ਲਈ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹਾਗਹਿਮ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਮੁਸਲਮਾਨ ਨੇ ਹੀਯਾ ਅਤੇ ਮੋਰਚੇ ਦੇ ਯਾਗ ਦਾ ਵੀ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਜਿਹਨਾਂ ਦਾ ਮੁਖ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਅਜ਼ਾਦੀਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਦ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਰਾਜ ਭਾਗ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦਾ ਸੀ।

26 ਅਤੇ 27 ਦਸੰਬਰ 1929 ਨੂੰ ਲਾਹੌਰ ਰਾਵੀ ਦਰਿਆ ਦੇ ਕੰਢੇ ਤੇ ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਨੈਸ਼ਨਲ ਕਾਂਗਰਸ ਦਾ ਅਜਲਾਸ ਹੋਇਆ। ਜਿਸ ਵਿਚ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀ ਕੌਮਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਉਪ ਮਹਾਂਦੀਪ ਦੀ ਅਜ਼ਾਦੀ ਤੋਂ ਬਾਦ ਇਕੱਠੇ ਰਹਿਣ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਹਰ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਪੂਰਨ ਭਰੋਸਾ ਦੁਆਇਆ ਗਿਆ ਕਿ ਅਜ਼ਾਦ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਹੋਂਦ ਬਿਲਕੁਲ ਸੁਰਖਿਅਤ ਰਹੇਗੀ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਾਰਮਿਕ ਰਹੁਰੀਤੀਆਂ ਅਨੁਸਾਰ ਜਿੰਦਗੀ ਬਸਰ ਕਰਨ ਦਾ ਹੱਕ ਹਾਸਲ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਗਲ ਤੇ ਯਕੀਨ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਅਕਾਲੀ ਲੀਡਰਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦੇ ਭਵਿੱਖ ਸਬੰਧੀ ਦੂਰ-ਅੰਦੇਸ਼ੀ ਦੀ ਸੋਚ ਨਾ ਰਖਦੇ ਹੋਏ ਆਪਣੀ ਅਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਜਦੋ-ਜਹਿਦ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ, ਹਿੰਦੂ ਕਾਂਗਰਸੀ ਮਕਾਰ ਲੀਡਰਾਂ ਦੇ ਬਹਿਕਾਵੇ ਥੱਲੇ ਆ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ।

1930 ਈ: ਨੂੰ ਮੁਸਲਿਮ ਲੀਗ ਨੇ ਇਲਾਹਾਬਾਦ ਵਿਚ ਕਾਨਫਰੰਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਉਪ ਮਹਾਂਦੀਪ ਵਿਚ ਮੁਸਲਿਮ ਹੋਮਲੈਂਡ ਦਾ ਮਤਾ ਪਾਸ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਿਸ ਦਾ ਵੀਚਾਰ ਇਲਾਮਾ ਇਕਬਾਲ ਨੇ ਦਿਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਮਤੇ ਤੋਂ ਬਾਦ ਵੀ ਸਿੱਖ ਲੀਡਰਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਖੁਲੀਆਂ।

1931 ਲਾਹੌਰ ਵਿਚ ਦਸ ਲਖ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਭਾਰੀ ਇਕੱਠ ਹੋਇਆ। ਜਿਸ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਬਾਬਾ ਖੜਕ ਸਿੰਘ ਨੇਕੀਤੀ। ਜਿਸ ਵਿਚ ਕਾਂਗਰਸੀ ਲੀਡਰਾਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਕੇ ਸਪਸ਼ਟੀਕਰਨ ਮੰਗੇ ਗਏ। ਜਿਸ ਵਿਚ ਹਿੰਦੂ ਬੇਈਮਾਨ ਮਕਾਰ ਲੀਡਰਾਂ ਨੇ ਯਕੀਨ ਦੁਆਏ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਰਲ ਕੇ ਚਲੋ ਅਜ਼ਾਦੀ ਤੋਂ ਬਾਦ ਜੋ ਸੰਵਿਧਾਨ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ ਉਹ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸ ਗਲ ਤੇ ਯਕੀਨ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਸਿੱਖ ਲੀਡਰਾਂ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਰਲ ਕੇ ਚਲਣਾ ਮੰਨ ਲਿਆ।

23 ਮਾਰਚ 1940 ਨੂੰ ਇੰਡੀਅਨ ਮੁਸਲਿਮ ਲੀਗ ਦੀ ਇਕ ਕਾਨਫਰੰਸ ਲਾਹੌਰ ਵਿਚ ਹੋਈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਮੁਸਲਿਮ ਹੋਮਲੈਂਡ ਦਾ ਮਤਾ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਜੋ ਬਾਦ ਵਿਚ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦ ਬਣਿਆ। ਅੰਗਰੇਜ਼ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਇਸ ਉੱਪ ਮਹਾਂਦੀਪ ਦੀ ਅਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਵੀ ਕੋਈ ਮੀਟਿੰਗ ਬੁਲਾਈ ਤਾਂ ਹਿੰਦੂ, ਮੁਸਲਿਮ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਨੁਮਾਇੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਸੱਦਿਆ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ।

1946 ਈ: ਨੂੰ ਕਲਕੱਤਾ ਵਿਚ ਹੋਈ ਕਾਂਗਰਸ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ ਬੋਲਦਿਆਂ ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਨਹਿਰੂ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਲਫਜ਼ਾਂ ਰਾਹੀਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਕੀਤੇ ਵਾਇਦਿਆਂ ਨੂੰ ਸਪਸ਼ਟੀਕਰਨ ਕੀਤਾ “ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਸਨੀਕ ਬਹਾਦਰ, ਸਿੰਘ ਖਾਸ ਸਲੂਕ ਦੇ ਹੱਕਦਾਰ ਹਨ। ਉਤਰੀ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਇਕ ਅਜਿਹੇ ਖਿੱਤੇ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕਰ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ ਜਿਥੇ ਸਿੱਖ ਵੀ ਅਜ਼ਾਦੀ ਦਾ ਅਨੰਦ ਮਾਣ ਸਕਣ।”

1946 ਈ: ਵਿਚ ਇਕ ਵਾਰ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸ੍ਰੀ ਸੀਸ ਗੰਜ ਵਿਖੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਕੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦਵਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਅਜ਼ਾਦ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਦ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਇਨਸਾਫ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਤਾਂ ਇਸੇ ਦੌਰਾਨ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਭਾਰੀ ਇਕੱਠ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਸਿੱਖ ਨੇ ਖੜੇ ਹੋ ਕੇ ਗਾਂਧੀ ਨੂੰ ਪੁਛਿਆ ‘ਜੇਕਰ ਦੇਸ ਅਜ਼ਾਦ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਦ ਵੀ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਇਨਸਾਫ ਨਾ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਸਿੱਖ ਕੀ ਕਰਨ।’ ਇਸ ਦਾ ਉਤਰ ਦਿੰਦਿਆਂ ਗਾਂਧੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਔਵਲ ਤਾਂ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਇਨਸਾਫ ਦੇਵੇਗੀ ਅਗਰ ਕਾਂਗਰਸ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਇਨਸਾਫ ਨਾ ਦਿਤਾ ਤਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰ ਉਠਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਹੱਕਾਂ ਲਈ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰਨ। ਰੱਬ ਤੇ ਮਨੁੱਖ ਜਾਤੀ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਮੱਦਦ ਕਰੇਗੀ।

ਇਸ ਮਹਾਂਦੀਪ ਦੀ ਅਜਾਦੀ ਨਾਲ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੂੰ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ, ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦੇ ਪੱਲੇ ਘਰਾਂ ਦੀ ਬਰਬਾਦੀ ਕਤਲੋਗਾਰਦ ਜਾਂ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਝੂਠੇ ਲਾਰਿਆਂ ਸਿਵਾਏ ਕੁਝ ਵੀ ਹੱਥ ਨਾ ਲੱਗਾ। ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਅਜਾਦੀ ਤੋਂ ਬਾਦ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪੰਡਤ ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਨਹਿਰੂ ਨੂੰ ਕੀਤੇ ਵਾਇਦਿਆਂ ਦੀ ਯਾਦ ਤਾਜ਼ਾ ਕਰਵਾਉਂਦਿਆਂ ਪੂਰੇ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਪਰ ਅਜਾਦੀ ਤੋਂ ਤੁਰੰਤ ਬਾਦ ਮਕਾਰ ਹਿੰਦੂ ਲੀਡਰ ਔਖਾਂ ਫੇਰ ਗਏ। ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਇਸ ਸਵਾਲ ਦੇ ਉਤਰ ਵਿਚ ਨਹਿਰੂ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਉਹ ਸਮਾਂ ਹੋਰ ਸੀ ਹੁਣ ਹੋਰ ਹੈ। ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਉਸ ਵਕਤ ਕੀਤੀ ਗਲਤੀ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗਾ। ਹਿੰਦੂ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਚਿੰਨ੍ਹ ਸ੍ਰੀ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਚਲਣ ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਲਗਾ ਦਿਤੀ ਗਈ।

1948 ਈ: ਵਿਚ ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰੀ ਸਰਦਾਰ ਪਟੇਲ ਵਲੋਂ ਇਕ ਗੁਪਤ ਸੈਕੁਅਲਰ ਜਾਰੀ ਕਰਕੇ ਸਾਰੇ ਜ਼ਿਲਿਆਂ ਦੇ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਨੂੰ ਹਦਾਇਤ ਕੀਤੀ ਗਈ 'ਕਿ ਸਿੱਖ ਜੁਰਾਇਮ ਪੇਸ਼ਾ ਕੌਮ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦਬਾ ਕੇ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਤੇ ਕਰੜੀ ਨਜ਼ਰ ਰੱਖੀ ਜਾਵੇ। ਸ: ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਉਸ ਸਮੇਂ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਨਿਯੁਕਤ ਸਨ ਜਦੋਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਸੈਰਕੁਅਲਰ ਮਿਲਿਆ ਉਹਨਾਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ। ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਾਨਫਰੰਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਸੈਰਕੁਅਲਰ ਬਾਰੇ ਸਰਕਾਰ ਕੋਲ ਪ੍ਰੋਟੈਸਟ ਕੀਤਾ। ਇਸੀ ਦਬਾ ਕਾਰਨ ਬਾਹਦ ਵਿਚ ਸੈਰਕੁਅਲਰ ਵਾਪਸ ਲੈ ਲਿਆ ਗਿਆ।

1950 ਈ: ਵਿਚ ਸੰਵਿਧਾਨ ਘੜਨੀ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾਈ ਗਈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਿੱਖਾਂ ਵਲੋਂ ਹੁਕਮ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਜਦੋਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਇਹਨਾਂ ਦੋਵਾਂ ਸਿੱਖ ਨੁਮਾਇੰਦਿਆਂ ਪਾਸੋਂ ਕੋਈ ਸਲਾਹ ਨਾ ਲਈ ਗਈ। ਜਦੋਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਬਣ ਕੇ ਤਿਆਰ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਸਿੱਖ ਨੁਮਾਇੰਦਿਆਂ ਨੇ ਇਸ ਤੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਹੱਕਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਇਸ ਵਿਚ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਸੁਰਖਿਅਤ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਇਸ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲੀ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਤਬਦੀਲੀ ਕਰਨੇ ਨਾਂਹ ਕਰ ਦਿਤੀ। ਜਿਸ ਤੇ ਹੋਰ ਸਿੱਖ ਨੁਮਾਇੰਦਿਆਂ ਨੇ ਲਿਖ ਕੇ ਇਹ ਦਸਖਤ ਕੀਤੇ "ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਹੱਕਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਉਹੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਿੱਖਾਂ

ਤੇ ਹੁਣ ਤਕ ਜਬਰੀ ਠੋਕਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ।

1953 ਈ: ਨੂੰ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਕਈ ਸੂਬੇ ਬਣਾਏ ਗਏ । ਜਦੋਂ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਇਸਨੂੰ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਸਮਝ ਕੇ ਨੁਕਰਾ ਦਿਤਾ ਗਿਆ । 1955 ਈ: ਨੂੰ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਲਈ ਮੋਰਚੇ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜੋ ਸੰਨ 66 ਤਕ ਚਲਦਾ ਰਿਹਾ । ਆਪਸੀ ਫੁੱਟ ਕਾਰਨ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਵਿਚ ਦੋ ਗਰੁਪ ਬਣ ਗਏ । ਇਕ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਤੇ ਦੂਜੇ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਸੰਤ ਫਤਿਹ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕੀਤੀ ।

ਮੋਰਚੇ ਲਗਵਾਉਣ ਤੋਂ ਬਾਵਜੂਦ ਜਦੋਂ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹੱਕਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵਿਚ ਹਿੰਦੂ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸਖਤ ਰਵੱਈਏ ਕਾਰਨ ਮਾਯੂਸੀ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪਿਆ ਤਾਂ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਵਲੋਂ 1965 ਈ: ਨੂੰ ਲੁਧਿਆਣੇ ਵਿਚ 'ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਨਲਵਾ' 'ਕਾਨਫਰੰਸ' ਵਿਚ ਮਤਾ ਪਾਸ ਕਰਕੇ ਅੰਦਰੂਨੀ ਤੌਰ ਤੇ ਖੁਦਮੁਖਤਿਆਰ 'ਸਿੱਖ ਹੋਮਲੈਂਡ' ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਗਈ ।

ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਸੰਤ ਫਤਿਹ ਸਿੰਘ ਨੇ ਬੋਲੀ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ । 1965 ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਬਣੀ । ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਸ ਸਮੇਂ ਸਿੱਖ ਹੋਮਲੈਂਡ ਦੀ ਮੰਗ ਤੋਂ ਘਬਰਾ ਕੇ ਬੋਲੀ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦੀ ਮੰਗ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰ ਦਿਤਾ । 1966 ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬਾ ਕਾਇਮ ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਪਰ ਇਸ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਆਰਥਿਕਤਾ ਦਾ ਪੂਰਾ ਭਾਖੜਾ ਡੈਮ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲਦੇ ਇਲਾਕੇ ਜੋ ਸਿੱਖੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਵਾਲੇ ਸਨ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਰਖ ਲਏ ਗਏ ।

ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਤੋਂ ਬਾਦ ਜਿੰਨੀ ਵੇਰ ਵੀ ਅਕਾਲੀ ਸਰਕਾਰ ਬਣੀ ਇਸ ਨੂੰ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਇਸ ਸਾਜ਼ਸ਼ ਦੇ ਅਧੀਨ ਤੋੜ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ । ਜਿਸ ਦੇ ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ 16 ਅਕਤੂਬਰ 1973 ਨੂੰ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਵਲੋਂ ਸ਼੍ਰੀ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਮਤਾ ਪਾਸ ਕਰਕੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ । ਇਸ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਬਾਦ ਵਿਚ 28,29 ਨਵੰਬਰ 1978 ਦੀ 18ਵੀਂ ਸਰਬ ਹਿੰਦ ਅਕਾਲੀ ਕਾਨਫਰੰਸ ਵਿਚ ਵੀ ਕੀਤੀ ਗਈ । ਅਨੰਦਪੁਰ ਦੇ ਮਤੇ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਪੰਥ ਦਾ ਰਾਜਨੀਤਕ ਲਕਸ਼ ਬਿਨਾਂ ਸ਼ਕ ਦਸਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਧਰਮ ਆਦੇਸ਼ਾਂ ਸਿੱਖ

ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਪੰਨੇ ਅਤੇ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਸਮਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜਿਸ ਦਾ ਮੰਤਵ ਖਾਲਸੇ ਦਾ ਬੋਲਬਾਲਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਿਖਾਂ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਤੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਆਪਣਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਨਿਸ਼ਾਨਿਆਂ ਦੀ ਪਰਾਪਤੀ ਲਈ ਬਚਨਬਧ ਹੈ:-

1. ਉਹ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ੀ

1. ਉਹ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ੀ ਅਤੇ ਸਿਖ ਕਲਚਰ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਜਿਹਨਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣ ਬੁਝ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਉਹਨਾਂ ਸਾਰੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਮਿਲਾ ਕੇ ਇਕ ਐਸਾ ਸੂਬਾ ਬਣਾਉਣਾ ਜਿਥੇ ਸਿਖ ਕੌਮ ਅਤੇ ਸਿਖ ਧਰਮ ਦੇ ਹਿਤ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਸੁਰਿਖਅਤ ਹੋਣ।

2. ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਆਪਣੇ ਪਾਸ, ਰੱਖਿਆ, ਬਿਦੇਸ਼, ਕਰੰਸੀ ਸੰਚਾਰ ਵਿਭਾਗ ਰਖੇ ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ ਅਧਿਕਾਰ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਮਿਲਣ।

ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਿਖ ਕੌਮ ਤੇ ਹੁੰਦੀਆਂ ਜ਼ਿਆਦਤੀਆਂ ਦੂਰ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਅਤੇ ਸਿਖ ਕੌਮ ਦੇ ਡਿਗੇ ਵਕਾਰ ਨੂੰ ਵਹਾਲ ਕਰਨ ਲਈ ਸ: ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਫੋਰਮਾਨ ਜੀ ਨੇ 15 ਅਗਸਤ 1969 ਨੂੰ ਮਰਨ ਵਰਤ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਸ: ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਜੀ 74 ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਵਰਤ ਤੋਂ ਬਾਦ 27 ਅਕਤੂਬਰ 1969 ਨੂੰ ਸ਼ਹੀਦੀ ਪਾ ਗਏ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਵਸੀਅਤ ਵਿਚ 'ਸਿਖ ਹੋਮ ਲੈਂਡ' ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨੂੰ ਸਿਖ ਕੌਮ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਦਰਸਾਇਆ।

ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਵਖ ਵਖ ਹਿਸਿਆਂ ਵਿਚ ਸਿਖਾਂ ਨਾਲ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਜ਼ਿਆਦਤੀਆਂ ਅਤੇ ਜੁਲਮ ਕੌਮ ਦੇ ਜਜ਼ਬਾਤਾਂ ਨੂੰ ਉਭਾਰਦੇ ਰਹੇ।

1. 1964 ਨੂੰ ਇਤਿਹਾਸਕ ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਪਾਉਂਠਾ ਸਾਹਿਬ ਉਤੇ ਪੁਲੀਸ ਨੇ ਹਮਲਾ ਕਰਕੇ 11 ਸਿੰਘ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰ ਦਿਤੇ।

2. 1971 ਵਿਚ ਲਾਗੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸ੍ਰੀ ਬਾਘਮਾੜੀ ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰਕੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗਰੇਬ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀਆਂ ਬੀੜਾਂ ਸਮੇਤ ਅਗ ਲਾ ਦਿਤੀ। 1972 ਈ: ਨੂੰ ਰੋਪੜ ਦੇ ਨੇੜੇ ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਸਦਾ ਵਰਤ ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰਕੇ 12 ਸਿੰਘ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰ ਦਿਤੇ।

ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਹੀ ਫੌਜ ਵਿਚ ਸਿਖਾਂ ਦੀ ਭਰਤੀ 40 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਤੋਂ ਘਟਾ ਕੇ ਅਥਾਵਾਂ ਦੇ ਲਿਹਾਜ਼ ਨਾਲ 2 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਕਰ ਦਿਤੀ ਗਈ।

1947 ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਜੋ ਫੌਜ ਵਿਚ ਭਰਤੀ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਹਿੰਦੂ ਸਰਕਾਰ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪਤਿਤ ਕਰਨ ਵਿਚ ਉਤਸ਼ਾਹ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਉਹਨੂੰ ਨੂੰ ਅਹੁਦਿਆਂ ਦਾ ਲਾਲਚ ਦੇਕੇ ਸਿਖ ਧਰਮ ਤੋਂ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸਿਖ ਰਜਮੈਂਟਾਂ ਨੂੰ ਤੋੜ ਦਿਤਾ ਗਿਆ। ਇਹ ਸਭ ਇਕ ਸਾਜ਼ਸ਼ ਦੇ ਅਧੀਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਜੋ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਖੋਰ੍ਹ ਖੋਰ੍ਹ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ।

ਸਰਕਾਰੀ ਨੌਕਰੀਆਂ ਵਿਚ ਸਿਖਾਂ ਨਾਲ ਮਤਰੇਈ ਮਾਂ ਵਾਲਾ ਸਲੂਕ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਹਰਿਆਣੇ ਰਾਜ ਵਿਚ ਬੰਸੀ ਲਾਲ ਦੀ ਹਕੂਮਤ ਦੌਰਾਨ ਜੋ ਕੋਈ ਸਿਖ ਨੌਕਰੀ ਲਈ ਗਿਆ ਤਾਂ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਜਾ ਪਹਿਲਾਂ ਨਾਈ ਦੀ ਦੁਕਾਨ ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਆ ਜੇ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਹਿੰਦੂ ਮਾਂ ਦੀ ਕੁਖੋਂ ਜਨਮ ਲੈਣਾ ਸੀ। ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਹਿੰਦੂ ਹਕੂਮਰਾਨਾ ਦੀ ਸ਼ੇਧ ਦਾ ਪਤਾ ਚਲਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਹਲਾਤ ਸਿਖਾਂ ਨਾਲ ਭਾਰਤ ਦੇ ਦੂਜੇ ਸੂਬਿਆਂ ਵਿਚ ਵੀ ਪੇਸ਼ ਆਏ।

ਹਰਿਆਣੇ ਰਾਜ ਵਿਚ 30 ਲਖ ਸਿਖ ਵਸਦੇ ਹਨ। ਹਰਿਆਣੇ ਦੀ ਰਾਜ ਭਾਸ਼ਾ ਹਿੰਦੀ ਹੈ ਰਾਜ ਵਿਚ ਦੂਜੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਦਰਜਾ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਬਜਾਏ ਤੇਲਗੂ ਨੂੰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਜਦ ਕਿ ਹਰਿਆਣੇ ਵਿਚ ਇਕ ਵੀ ਤੇਲਗੂ ਨਹੀਂ ਵਸਦਾ।

ਇਹ ਸਭ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਿਖਾਂ ਨੇ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਦੂਜੇ ਦਰਜੇ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਅਤੇ ਗੁਲਾਮਾਂ ਵਰਗਾ ਵਰਤਾਉ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਉਪਰੰਤਕ ਹਲਾਤਾਂ ਨੇ ਹੀ ਸਿਖ ਕੌਮ ਨੂੰ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਲਈ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕੀਤਾ।

ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਦੋਂ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਸਤਾ ਵਿਚ ਆਈ ਤਾਂ ਅਕਾਲੀ ਲੀਡਰਾਂ ਨੂੰ ਸਾਇਦ ਸ਼ੱਕ ਸੀ ਕਿ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਸਾਡੇ ਹੱਕਾਂ ਤੇ ਹਮਦਰਦੀ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਕਰੇਗੀ ਪਰ 15 ਜਨਵਰੀ 1987 ਨੂੰ ਪੁੰਡਲੀ ਵਿਚ ਸਕਰਾਕ ਵਲੋਂ ਗੱਲੀ ਚਲਾ ਕੇ ਚਾਰ ਸਿੰਘ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰ ਦਿਤੇ। ਇਹ ਜਨਤਾ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾ ਤੋਹਫਾ ਸੀ।

ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਗੁਲਾਮੀ ਤੋਂ ਬਾਦ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰੀ ਪਟੇਲ ਵਲੋਂ ਇਕ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਇਸੇ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਦੇ ਅਧੀਨ ਇਕ ਸ਼ਰਾਬੀ ਕਬਾਬੀ, ਬਦਚਲਣ ਆਦਮੀ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ, ਜਿਸਨੂੰ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿਚੋਂ ਸਿੱਖ ਵਿਰੋਧੀ ਹਰਕਤਾਂ ਕਰਕੇ ਛੇਕਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅੱਗੇ ਲਿਆਂਦਾ। ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਹਰ ਤਰਾਂ ਦੀ ਮੱਦਦ ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਦਿਤਾ ਗਿਆ। ਇਹ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਭੋਸ ਵਿਚ ਇਕ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ਮੁਖੀ ਬਣਿਆ। ਸਰਕਾਰ ਹੇਠ ਦਿਲੀ ਵਿਚ ਇਸਨੇ ਆਪਣਾ ਹੈਡਕੁਆਰਟਰ ਬਣਾ ਕੇ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਸ਼ਹਿ ਉੱਤੇ ਆਪਣੇ ਖਰੀਦੇ ਹੋਏ ਚਾਟੜਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਭੋਲੇ ਭਾਲੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਫਸਲਾ ਕੇ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਨੂੰ ਢਾਹ ਲਾਉਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਇਹਨਾਂ ਨਕਲੀ ਨਿਰੰਕਾਰੀਆਂ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿਰੁੱਧ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਇਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਯੁਗ ਪੁਰਸ਼ ਅਤੇ ਅਵਤਾਰ ਬਣੀ ਅਜਿਹੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਗੁਰੂ ਸਹਿਬਾਨ ਦੀ ਘੋਰ ਨਿਰਾਦਰੀ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਬਾਦ ਉਹਦਾ ਪੁਤ ਗੁਰਬਚਨਾ ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ਮੁਖੀ ਬਣਿਆ। ਇਸ ਨੇ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਅੱਤ ਚੁਕ ਲਈ। ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਗੁਮਰਾਹ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸਨੇ ਪੰਜਾਬ ਭਰ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਕੇਂਦਰ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੇ।

ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਦੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਮੁਖੀ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਖਾਲਸਾ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਇਸ ਝੂਠ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਨੂੰ ਕਾਫੀ ਠੱਲ ਪਾਈ। ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀਆਂ ਮੰਦੀਆਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਤੋਂ ਸੁਚੇਤ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਸੰਤ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਗੁਰਪੁਰੀ ਸੁਧਾਰ ਗਏ ਅਤੇ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਦੇ ਮੁਖੀ ਵਜੋਂ ਅੱਗੇ ਆਏ। ਸਮਾਂ ਚਲਦਾ ਗਿਆ। 13 ਅਪਰੈਲ 1978 ਦੀ ਵਿਸ਼ਾਖੀ ਆਈ। ਇਸ ਪਵਿਤਰ ਦਿਹਾੜੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਦਸਵੇਂ ਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦੀ ਸਾਜਨਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਇਹ ਦਿਨ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜੀ ਵਿਖੇ ਬੜੀ ਸ਼ਾਨ ਸ਼ੌਕਤ ਨਾਲ ਮਨਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਸੰਗਤ ਜੁੜੀ ਹੋਈ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੀ ਮੌਜੂਦ ਸਨ। ਅਜੀਤ ਨਗਰ ਵਿਖੇ ਅਖੰਡ ਕੀਰਤਨੀ ਜਥੇ ਵਲੋਂ ਵੱਡੀ ਪੱਧਰ ਤੇ ਵਿਸ਼ਾਖੀ ਦਾ ਪੁਰਬ ਮਨਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਜਿਸ ਵਿਚ ਭਾਈ ਫੌਜਾ ਸਿੰਘ ਤੇ ਚੜਦੀ ਕਲਾ ਵਾਲੇ ਸਿੱਖ ਮੌਜੂਦ ਸਨ।

ਇਸੇ ਦਿਨ ਨਕਲੀ ਨਿਰੰਕਾਰੀਆਂ ਨੇ ਜਾਣ ਬੁੱਝ ਕੇ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਸ਼ਹਿ ਉਤੇ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਚਿੜਾਉਣ ਲਈ ਗੁਰਬਚਨੇ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਘਰਵਾਲੀ ਨੂੰ ਪਾਲਕੀਆਂ ਵਿਚ ਬਿਠਾ ਕੇ ਜਲੂਸ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਬਾਜ਼ਾਰਾਂ ਵਿਚ ਘੁਮਾਇਆ ਗਿਆ। ਜਲੂਸ ਵਿਚ ਸਿਖ ਗੁਰੂ ਸਹਿਬਾਨ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਮੰਦ ਭਾਸ਼ਾ ਵਰਤੀ ਗਈ ਜੋ ਲਿਖਣ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈ।

ਸਿਖ ਗੁਰੂ ਸਹਿਬਾਨ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਇਹ ਕੁਬਚਨ ਕਦੋਂ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਾਰੀ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਸਥਿਤੀ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾਇਆ। ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਕੁਝ ਮੁਖੀ ਸਿੰਘਾਂ ਨਾਲ ਸਲਾਹ ਕਰਕੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਫੌਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿਚ ਇਕ ਜਥਾ ਪ੍ਰੋਟੈਸਟ ਕਰਨ ਲਈ ਤੋਰਿਆ ਕਿ ਸਾਡੇ ਗੁਰੂ ਸਹਿਬਾਨ ਜੀ ਦਾ ਅਘਾਨ ਕਰਨਾ ਬੰਦ ਕੀਤਾ ਜਾਏ। ਸ਼ਾਂਤ ਮਈ ਪ੍ਰੋਟੈਸਟ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਜਥਾ ਨਕਲੀ ਨਿਰੰਕਾਰੀਆਂ ਦੇ ਪੰਡਾਲ ਕੋਲ ਪੁਜਾ ਤਾਂ ਨਿਰੰਕਾਰੀਏ ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸੁਚੇਤ ਸਨ ਕਿ ਅਜ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਖੂਨ ਪੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਇਹ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਕੋਈ ਨਾ ਕਰ ਸਕੇ। ਪੰਡਾਲ ਲਾਗੇ ਪੁਜਣ ਸਾਰ ਹੀ ਪੰਡਾਲ ਅੰਦਰ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਪੁਜੀਸ਼ਨਾਂ ਲਈ ਬੈਠੇ ਨਕਲੀ ਨਿਰੰਕਾਰੀਆਂ ਨੇ ਸਿੰਘਾਂ ਉਤੇ ਗੋਲੀਆਂ ਚਲਾਉਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤੀਆਂ। ਫਟੜ ਹੋਏ ਸਿੰਘਾਂ ਉਤੇ ਤੇਜ਼ਾਬ ਦੀਆਂ ਬੋਤਲਾਂ ਸੁਟੀਆਂ ਗਈਆਂ ਤੇ ਤੇਜ਼ ਧਾਰ ਹਥਿਆਰਾਂ ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ। ਪੁਲੀਸ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਇਕ ਦਰਸ਼ਕ ਵਜੋਂ ਦੇਖਦੀ ਰਹੀ। ਪੁਲੀਸ ਨੇ ਨਕਲੀ ਨਿਰੰਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਸਿੰਘਾਂ ਉਤੇ ਹੀ ਫਾਇਰਿੰਗ ਕੀਤੀ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜ਼ਿਲੇ ਦਾ ਐਸ ਐਸ ਪੀ ਅਤੇ ਡੀ ਸੀ ਦੋਨੋਂ ਨਰਕਹਾਰੀਏ ਸਨ। ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਉਸਦੀ ਮਿਲੀ ਭੁਗਤ ਨਾਲ ਹੀ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਹੀ ਤਾਂ ਇੰਨੀ ਕਤਲੇਆਮ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ 3 ਘੰਟੇ ਸੰਮੇਲਨ ਜਾਰੀ ਰਿਹਾ।

13 ਸਿੰਘ ਮੌਕੇ ਤੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ 50 ਦੇ ਕਰੀਬ ਸਖਤ ਜਖਮੀ ਹੋਏ।

ਜਦ ਇਸ ਘਟਨਾ ਦਾ ਪਤਾ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਅਤੇ ਹੋਰ ਜਗ੍ਹਾ ਲੋਗਾਂ ਤਾਂ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਵਾਰੰਦਾਤ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਨੂੰ ਭੱਜਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਸਿਖ ਉਥੇ ਪਹੁੰਚਦੇ

ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸਰਕਾਰੀ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੋਂ ਗੁਰਬਚਨੇ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਕਿ ਸਿੱਖ ਕੋਈ ਪ੍ਰਤੀਕਰਮ ਨਾ ਕਰ ਸਕਣ। ਰਾਤ ਗੁਰਬਚਨਾ ਜਲੰਧਰ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੇ ਘਰ ਰਿਹਾ ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੀ ਕਾਰ ਰਾਹੀਂ ਦਿੱਲੀ ਜਾ ਪੁੱਜਾ। 12ਵੀਂ ਮੁੜ ਕੇ ਗੁਰਬਚਨਾ ਤੁਸ਼ ਸਮੇਂ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਸੁਹਾਗ ਸਿੰਘ ਡਿਸਾਈ ਦੀ ਕੋਠੀ ਗਿਆ। ਮੁਰਾਰ ਜੀ ਡਿਸਾਈ ਨੇ 13 ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਖੂਨੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਪਨਾਹ ਦਿਤੀ। ਪਨਾਹ ਹੀ ਨਹੀਂ ਦਿਤੀ ਸਗੋਂ ਹੋਰ ਹੱਲਾ ਸ਼ੇਰੀ ਦਿੱਤੀ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਤਾਂ ਹੋਸਲਾ ਵਧਣ ਕਰਕੇ ਕਾਨਪੁਰ ਵਿਚ 8 ਅਤੇ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ 2 ਹੋਰ ਸਿੰਘ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਕੇਸ ਹੀ ਕੋਈ ਨਾ ਬਣਾਇਆ। ਜਦੋਂ 14 ਮਈ 1978 ਨੂੰ ਲੱਖਾਂ ਸਿੰਘ ਦਿੱਲੀ ਦੀਆਂ ਸੜਕਾਂ ਤੇ ਰੋਹ ਭਰਿਆ ਮਾਰਚ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਮੁਰਾਰ ਜੀ ਦੀ ਕੋਠੀ ਪਹੁੰਚੇ ਤਾਂ ਡਿਸਾਈ ਜਾਣ ਬੁਝ ਕੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਚਿੜਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਬਾਹਰ ਦੌਰੇ ਉਤੇ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਗਲ ਨਾਲ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਅੰਦਰ ਡਿਸਾਈ ਸਰਕਾਰ ਵਿਰੁੱਧ ਬੜਾ ਗੁੱਸਾ ਤੇ ਨਫਰਤ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਕ ਤਾਂ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਕਾਤਲ ਨੂੰ ਪਨਾਹ ਦਿਤੀ ਦੂਜਾ ਮੈਮੋਰੈਂਡਮ ਦੇਣ ਗਏ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਜਾਣ ਬੁਝ ਕੇ ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਚਲਾ ਗਿਆ।

ਜਲੂਸ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਤੋਂ ਬਾਦ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸ੍ਰੀ ਰਕਾਬ ਗੰਜ ਦਿੱਲੀ ਵਿਖੇ ਭਾਰੀ ਇਕੱਠ ਹੋਇਆ ਜਿਸ ਵਿਚ ਕੌਮ ਦੇ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਲਿਆ ਕਿ 17 ਮਈ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਸਮੂਹ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਦਾ ਇਕੱਠ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਉਤੇ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਜਿਸ ਵਿਚ ਨਕਲੀ ਨਿਰੰਕਾਰੀਆਂ ਵਾਰੇ ਵੀਚਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। 17 ਮਈ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਦਾ ਇਕੱਠ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਉਪਰ ਹੋਇਆ ਜਿਸ ਵਿਚ ਫੈਸਲਾ ਹੋਇਆ 10 ਜੂਨ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਨਕਲੀ ਨਿਰੰਕਾਰੀਆਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

10 ਜੂਨ 1978 ਨੂੰ ਨਕਲੀ ਨਿਰੰਕਾਰੀਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਜਾਰੀ ਹੋਇਆ। ਜਿਸ ਵਿਚ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਗੈਰ ਸਿੱਖ ਕਰਾਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਨੂੰ ਹਦਾਇਤ ਦਿਤੀ ਗਈ ਕਿ ਅਜ ਤੋਂ ਇਹਨਾਂ ਨਾਲ ਰੋਟੀ-ਬੋਟੀ ਦੀ ਸਾਂਝ ਖਤਮ ਅਤੇ ਯੋਗ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਨਿਰੰਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਵਧਣ ਫੁੱਲਣ ਤੋਂ ਰੋਕਿਆ ਜਾਵੇ। ਇਹ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਗਿਆਨੀ ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਭੋਰਾ ਜੀ ਨੇ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ।

ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸਿਖਾਂ ਦੀਆਂ ਔਖਾਂ ਵਿਚ ਘੱਟਾ ਪਾਉਣ ਲਈ 60 ਨਕਲੀ ਨਿਰੰਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸੈਸ਼ਨ ਕੋਰਟ ਦੀ ਜਗਾ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕਰਨਾਲ (ਹਰਿਆਣਾ) ਵਿਚ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਇਆ। ਇਕ ਸਾਲ ਬਾਦ ਫੈਸਲਾ ਸੁਣਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਜੱਜ ਨੇ ਕਾਤਲਾਂ ਨੂੰ ਬਾ-ਇਜਤ ਬਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਹ ਸਾਡੇ ਕੁਛ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ਾਂ ਤੇ ਹੋਇਆ। ਕਤਲ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸੱਭਾ ਜਾਣਦੇ ਹੋਏ ਬਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਕਤਲ ਹੋਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀ ਕਰਾਰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ।

ਇਸ ਨਾਲ ਸਿਖਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਅੰਦਰ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਵਿਰੁੱਧ ਗੁੱਸਾ ਤੇ ਨਫਰਤ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦੀ ਇਨਸਾਫ਼ ਦੀ ਆਸ ਨਾ ਰਹੀ। ਸਿਖਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਅੰਦਰ ਉਸ ਸਮੇਂ ਆਪਣੇ ਹੱਕ ਆਪ ਲੈਣ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਪੈਦਾ ਹੋਈ। ਸਿਖਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਦੇ ਹੁਕਮ ਤੇ ਚਲਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ:-

ਚੂ ਕਾਰ ਅਜ ਹਮਰ ਹੀਲਤੇ ਦਰ ਗੁਜਸਤ ॥

ਹਲਾਲ ਅਸਤ ਬੁਰਦਨ ਬ-ਸ਼ਮਸ਼ੀਰ ਦਸਤ ॥

ਸਿਖ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਅੰਦਰ ਇਹ ਲਫਜ਼ ਘਰ ਕਰ ਗਏ। ਕੁਝ ਯੋਧਿਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਮੰਨਦੇ ਹੋਏ ਉਪਰੋਕਤ ਬਚਨ ਨੂੰ ਪੁਰਾ ਕੀਤਾ। ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਕਾਤਲ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਟਾਊਟਾਂ ਨੂੰ ਜਿਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਬਰੀ ਕੀਤਾ ਸੀ ਆਪ ਸਜ਼ਾ ਦੇਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ।

24 ਅਪਰੈਲ 1980 ਨੂੰ ਕੁਝ ਯੋਧਿਆਂ ਨੇ ਸਿਖ ਕੌਮ ਦੀ ਅਣਖ ਨੂੰ ਅਤੇ ਗੀਰਤ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰਖਣ ਵਾਸਤੇ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਮੁਖੀ ਗੁਰਬਚਨ ਦੇ ਘਰੇ ਜਾ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਕਤਲਾਂ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦਿਤੀ ਅਤੇ ਸਿਖ ਕੌਮ ਵਿਚ ਆਤਮ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ।

13 ਮਾਰਚ 1978 ਦੇ ਵਿਚ ਜੇਕਰ ਤੇ (ਫਾ. 2) 24 ਮਾਰਚ 1978 ਦੇ ਮੁਖੀ ਬਾਬਾ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਖਾਲਸਾ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਸਿਖ ਕੌਮ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰਨ ਲਈ ਉਭਰ ਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਏ। ਸੰਤ ਜੀ ਨੇ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਅੰਦਰ ਉਠ ਰਹੇ ਜਜ਼ਬਾਤਾਂ ਦੀ ਤਰਜਮਾਨੀ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਕੌਮ ਨੂੰ ਸਿਖੀ ਦੀਆਂ ਪੁਰਾਤਨ ਲੀਹਾਂ ਤੇ ਤੋਰਿਆ।

13 ਅਪਰੈਲ ਦੇ ਇਸ ਸਾਕੇ ਨੇ ਹੀ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਪਲੇਟ ਫਾਰਮ ਤੇ ਹਿਕੱਠਾ ਕੀਤਾ

13 ਅਪਰੈਲ ਦੇ ਝੁੱਲੇ ਇਸ ਖੂਨ ਤੋਂ ਹੀ 6 ਅਗਸਤ 1978 ਨੂੰ 'ਦਲ ਖਾਲਸਾ' ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਇਆ। ਜਿਸ ਨੇ ਕੌਮਸਾਹਮਣੇ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਰੱਖਿਆ।

13 ਅਪਰੈਲ 1978 ਦੇ ਝੁੱਲੇ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਖੂਨ ਤੋਂ ਹੀ ਬੱਬਰ ਖਾਲਸਾ ਜਥੇਬੰਦੀ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਈ ਜਿਸਨੇ ਸੀਸ ਤਲੀ ਤੇ ਰਖ ਕੇ ਧਰਮ ਲਈ ਚੂੜਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ।

ਨਕਲੀ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਗੁਰਬਚਨੇ ਦੇ ਕਤਲ ਤੋਂ ਬਾਦ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਖਾਲਸਾ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਉਲਝਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ। ਮਹਾਸ਼ਾ ਪ੍ਰੈਸ ਨੇ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਲਈ ਬੜਾ ਖੌਰੂ ਪਾਇਆ ਪਰ ਸਰਕਾਰ ਆਪਣੇ ਮਿਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਕਾਮਯਾਬ ਨਾ ਹੋ ਸਕੀ।

ਹਿੰਦੂ ਪ੍ਰੈਸ ਨੇ ਮਸਾਲੇ ਲਾ ਲਾ ਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਤੇ ਜਖਮਾਂ ਤੇ ਖੂਨਾ ਪੁਨਾ ਨਿਮਕ ਛਿੜਕਿਆ। ਪਰ ਸਿਰ ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਹੱਥ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਗੰਦੀ ਜਬਾਨ ਵਧਦੀ ਹੀ ਗਈ। ਲਾਲਾ ਜਗਤ ਨਰਾਇਣ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਰਟੀਕਲ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਗਿਆਨੀ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਜਨੌਹਾ ਅਤੇ ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਟੌਹੜਾ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਗਦਾਰ ਦੱਸਿਆ। ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਤੱਥਾਂ ਨੂੰ ਤੋੜ ਮਰੋੜ ਕੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਲੱਗਾ। ਜਦੋਂ ਇਸਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਅਖਬਾਰੀ ਲਿਖਤਾਂ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਗੁਰੂ ਸਹਿਬਾਨ ਦਾ ਅਪਮਾਨ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਇਹ ਗੱਲ ਸਿੱਖਾਂ ਲਈ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਸੀ। ਸਿੱਕੇ ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ ਰਿਹਾ ਨਾ ਗਿਆ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਓਟ ਤੇ ਆਸਰਾ ਲੈ ਕੇ ਇਸਨੂੰ ਇਸਦੇ ਕਰਮਾਂ ਦੀ ਸਜਾ ਦੇਕੇ ਦੋਜਖ ਵਿਚ ਪੁਜਾ ਦਿਤਾ।

9 ਸਤੰਬਰ 1981 ਨੂੰ ਲਾਲਾ ਜਗਤ ਨਰਾਇਣ ਗੱਡੀ ਚੜਿਆ। ਗੱਡੀ ਚੜਾਉਣ ਵਾਲਾ ਤਾਂ ਹੱਥ ਨਾ ਆਇਆ ਪਰ ਸਿੱਖਾਂ ਉਤੇ ਜ਼ੁਲਮ ਦਾ ਤੁਫਾਨ ਆ ਖੜਾ ਹੋਇਆ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੇ ਹਜ਼ੂਮ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਵਸੋਂ ਤੇ ਹਮਲੇ ਕਰਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤੇ। ਸਿੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਦੁਕਾਨਾਂ ਸਾੜੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਵਹੀਕਲਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗਾਂ ਲਾਈਆਂ ਗਈਆਂ। ਜੋ ਜੋ ਜ਼ੁਲਮ ਸਿੰਘਾਂ ਨਾਲ ਹੋਇਆ ਸਾਰਾ ਦਸਣ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈ। ਹਿੰਦੂ ਪ੍ਰੈਸ

ਨੇ ਇਸ ਕਤਲ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਦੀ ਮੰਗ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਅਪਮਾਨ ਸਿਰ ਤੇ ਚੁੱਕ ਲਿਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਬੁਝ ਕੇ ਐਫ. ਆਈ. ਆਰ. ਵਿਚ ਲਿਖਾਇਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਜੋ ਇਸ ਕਤਲ ਕੇਸ ਵਿਚ ਫਸਾ ਕੇ ਆਪਣੀਆਂ ਸਾਜ਼ਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਅਮਲੀ ਰੂਪ ਦਿਤਾ ਜਾ ਸਕੇ।

ਇਸ ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਨੇ 11 ਤਾਰੀਖ ਨੂੰ ਵਾਰੰਟ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਜਾਰੀ ਕਰ ਦਿਤੇ। ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਉਸਸਮੇਂ ਹਰਿਆਣੇ ਰਾਜ ਦੇ ਇਕ ਪਿੰਡ ਚੰਦੋਕਲਾਂ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਧਰਮ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। 10,000 ਹਜ਼ਾਰ ਪੁਲੀਸ ਤੇ ਪੈਰਾ ਮਿਲਟਰੀ ਨੇ ਰਲਕੇ ਚੰਦੋਕਲਾਂ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਘੇਰਾ ਪਾ ਕੇ ਸੰਤ ਜੀ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਪਰ ਸਰਕਾਰ ਕਾਮਯਾਬ ਨਾ ਹੋ ਸਕੀ। ਸੰਤ ਜੀ ਆਪਣੇ ਹੈਂਡ ਕੁਆਰਟਰ ਗੁਰਦਰਸ਼ਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਚੰਕ ਮਹਿਤਾ ਪੁਜ ਗਏ। ਛਿੱਥੀ ਹੋਈ ਜਾਲਮ ਪੁਲੀਸ ਨੇ ਆਪਣਾ ਗੁਬਰ ਪਿੰਡ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਢਾਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਪਿੰਡ ਦੇ ਸਾਰੇ ਵਸਨੀਕਾਂ ਨੂੰ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਠਾ ਕਰਕੇ ਬਠਾਲ ਲਿਆ। ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਬੜੀ ਬੇਰਹਿਮੀ ਨਾਲ ਮਾਰਿਆ ਕੁਟਿਆ ਗਿਆ। ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਦੀ ਬੇਇਜ਼ਤੀ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਔਰਤਾਂ ਅਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਬਖਸ਼ਿਆ ਨਹੀਂ ਗਿਆ। ਪਿੰਡ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ੀ ਲਈ ਗਈ। ਤਲਾਸ਼ੀ ਦੌਰਾਨ ਜੋ ਵੀ ਗਹਿਣਾ ਗੱਟਾ ਨਗਦੀ ਜਾਂ ਹੋਰ ਕੀਮਤੀ ਸਮਾਨ ਹੱਥ ਲੱਗਾ ਸਰਕਾਰੀ ਡਾਕੂਆਂ ਨੇ ਲੁੱਟ ਲਿਆ। ਟਕਸਾਲ ਦੀਆਂ ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦੀਆਂ ਬੱਸਾਂ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਤੇ ਰੱਖੀਆਂ ਇਥਾ-ਤੁ ਦੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ (ਸੈਚੀਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਧਾਰਮਿਕ ਲਿਟਰੇਚਰ) ਨੂੰ ਜਾਣ ਬੁਝ ਕੇ ਸਾੜ ਕੇ ਸਵਾਹ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਮੇਰਾ ਇਥੇ ਇਹ ਦਸਣਾ ਯੋਗ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਖਤਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ ?

(13 ਅਪਰੈਲ 1978 ਦੇ ਖੁਨੀ ਸਾਕੇ ਤੋਂ ਬਾਦ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਸਿਖ ਕੌਮ ਦੇ ਜਜ਼ਬਾਤਾਂ ਦੀ ਤਰਜੁਮਾਨੀ ਕਰਨ ਲਈ ਆਏ ਅਤੇ ਦੁਨੀਆਂ ਸਾਹਮਣੇ ਮਹਾਨ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਦੀ ਹੋਸ਼ੀਅਤ ਵਜੋਂ ਉਭਰੇ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸਿਖ ਕੌਮ ਨੂੰ ਜਗਾਉਣ ਲਈ ਸਾਰੇ ਭਾਰਤ ਦਾ ਕਈ ਵਾਰ ਦੌਰਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਦਸਿਆ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਸਿਖ ਕੌਮ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਸਾਜ਼ਸ਼ਾਂ ਰਚੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਸੰਤ ਜੀ ਨੇ ਨਕਲੀ ਨਿਰੰਕਾਰੀ, ਰਾਧਾ ਸੁਆਮੀ, ਨਾਮ ਧਾਰੀਏ, ਅਨੰਦਪੁਰੀਏ

ਆਦਿ ਗਰੋਹਾਂ ਦਾ ਪਰਦਾ ਫਾਸ ਕੀਤਾ। ਦੱਸਿਆ ਕਿਵੇਂ ਇਹ ਗ੍ਰਹ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਕੌਮਿਉਨਿਸਟ ਆਰ ਐਸ ਐਸ, ਸ਼ਿਵ ਸੈਨਾ, ਭਾਰਤ ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਪ੍ਰਣਾਲੀ, ਭਾਰਤੀ ਮੀਡੀਆ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂ ਪ੍ਰੈਸ, ਫਿਲਮਾਂ ਆਦਿ ਬਾਰੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਸਿੱਖੀ ਨੂੰ ਗੁੱਝੀ ਮਾਰ ਮਾਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਵਿਚ ਧਾਰਮਿਕ ਰਾਜਸੀ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਸਿੱਖੀ ਦੀਆਂ ਪੁਰਾਤਨ ਰਹੂ ਰੀਤਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ। ਸੰਤ ਜੀ ਦੇ ਇਸ ਪ੍ਰਚਾਰ ਨਾਲ ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨ ਜੋ ਜੋ ਸਿੱਖੀ ਪੁਣੇ ਤੋਂ ਪਤਿਤ ਹੋ ਚੁਕੇ ਸਨ ਭਾਰੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਸਿੱਖੀ ਵਲ ਨੂੰ ਮੁੜਨ ਲੱਗੇ। ਸੰਤ ਜੀ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੀ ਗੁਲਾਮੀ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਦੁਆਇਆ।

ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਹਿਣੀ ਤੇ ਕਰਨੀ ਦੇ ਪੂਰੇ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਕੌਮ ਨੂੰ ਅਕਾਲੀ ਲੀਡਰਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਨਿਜ਼ਾਤ ਦੁਆਈ। ਜਿਹੜੇ ਤਕਰੀਬਨ 60 ਸਾਲ ਤੋਂ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਨੂੰ ਗੁਮਰਾਹ ਕਰਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਜ਼ਜ਼ਬਾਤਾਂ ਨੂੰ ਭੜਕਾ ਕੇ ਆਪਦੇ ਨਿਜੀ ਸਿਆਸੀ ਮੁਢਾਦ ਲਈ ਵਰਤ ਰਹੇ ਸਨ।

ਇਸੇ ਤਰਾਂ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਨੂੰ ਸੰਤ ਜੀ ਪਾਸੋਂ ਬੜੀਆਂ ਆਸਾਂ ਬੱਝ ਗਈਆਂ। ਕੌਮ ਦਾ ਵੱਡਾ ਤਬਕਾ ਉਹਨਾ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਆਣ ਇਕੱਠਾ ਹੋਇਆ। ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਸਿੱਖ ਸਟੂਡੈਂਟਸ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸੰਤ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਬੜੀ ਸਰਗਰਮੀ ਨਾਲ ਹਿੱਸਾ ਲੈ ਰਹੀ ਸੀ। ਸੰਤ ਜੀ ਨੇ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੀ ਗੁਲਾਮੀ ਤੋਂ ਆਜ਼ਾਦ ਕਰਵਾਉਣ ਦਾ ਭਰੋਸਾ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਅਣਖ ਤੇ ਗੌਰਤ ਦੀ ਜਿੰਦਗੀ ਜੀਉਣ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਉਹਨਾ ਨੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਸਿੱਖ ਨਾ ਗੁਲਾਮ ਰਿਹਾ ਨਾ ਹੀ ਰਹੇਗਾ। ਸਿੱਖ ਹਮੇਸ਼ਾ ਬਾਗੀ ਜਾਂ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਰਿਹਾ।

ਸੰਤ ਜੀ ਨੇ ਸਾਰੀਆਂ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿਰੋਧੀ ਤਾਕਤਾਂ ਦਾ ਪਰਦਾ ਫਾਸ ਕੀਤਾ ਕਿ ਕਿਵੇਂ, ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦੇ ਕੋਝੇ ਜਤਨਾਂ ਵਿਚ ਲੱਗੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਹਿੰਦੂ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਆਪਣੇ ਨਾਪਾਕ ਇਰਾਦੇ ਅਸਫਲ ਹੁੰਦੇ ਵੇਖੇ ਤਾਂ ਸੰਤ ਜੀ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਝੂਠਾ ਪਰਾਪੋਗੰਡਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਅਤਿਵਾਦੀ, ਵੱਖਵਾਦੀ ਅਤੇ ਦਹਿਸ਼ਤਪਸੰਦ ਆਦਿ ਘਟੀਆ ਸ਼ਬਦ ਜੋੜੇ ਗਏ ਪਰ ਮਹਾਨ ਸ਼ਖਸੀਅਤਾਂ ਦੇ ਨਾਮ

ਨਾਲ ਲਗ ਕੇ ਇਹ ਲਫਜ਼ ਵੀ ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਬਣ ਗਏ ।

ਹਿੰਦੂ ਪ੍ਰੈਸ ਨੇ ਵੀ ਸੰਤ ਜੀ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਝੂਠਾ ਪਰਾਪੇਗੰਡਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ । ਸੰਤ ਜੀ ਨੂੰ ਇਕੋ ਵਾਰ ਮੁਹਾਜ਼ਾ ਤੇ ਲੜਨਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਸੀ । ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸੰਤ ਜੀ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦਾ ਤਾਂ ਹੀ ਮਨਸੂਬਾ ਬਣਾਇਆ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦੀ ਅਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਕਿਰਨ ਜੋ ਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਤਹਰੀਕ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ ਨਾਂ ਕਰ ਸਕਣ । ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ ਕਿ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਆਪਣੀ ਵਖਰੀ ਪਹਿਚਾਣ, ਇਜ਼ਤ, ਗੌਰਤ ਅਤੇ ਅਣਖ ਨਾਲ ਸਿਰ ਉਠਾ ਕੇ ਨਾ ਤੁਰ ਸਕੇ । ਧਰਮ ਵਧ ਫੁੱਲ ਨਾ ਸਕੇ ਤੇ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਹਿੰਦੂਆਂ ਵਿਚ ਹੀ ਜ਼ਬਰ ਹੋ ਜਾਵੇ । ਇਸ ਸੋਹੀ ਸਾਜ਼ਸ਼ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਮਰਹੱਲਾ 13/9/81 ਨੂੰ ਪਿੰਡ ਚੰਦੋਂ ਕਲਾਂ ਵਿਚ ਖੇਡਿਆ ਗਿਆ । ਜਿਸ ਵਿਚ ਲਾਲਾ ਜਗਤ ਨਾਰਾਇਣ ਦੇ ਕਤਲ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਐਫ ਆਈ ਆਰ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਲਿਆ ਗਿਆ ।

ਜਦੋਂ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਿੰਡ ਚੰਦੋਂ ਕਲਾਂ ਤੋਂ ਸਹੀ ਸਲਾਮਤ ਮਹਿਤਾ ਚੌਂਕ ਪੁੱਜ ਗਏ ਤਾਂ 10 ਹਜ਼ਾਰ ਪੁਲੀਸ ਨੇ ਆ ਮਹਿਤਾ ਚੌਂਕ ਨੂੰ ਘੇਰਾ ਪਾ ਲਿਆ । ਸੰਤ ਜੀ ਨੂੰ ਆਤਮ ਸਮਰਪਣ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ ਗਿਆ । ਪਰ ਸੰਤ ਜੀ ਨੇ ਨਾਂਹ ਕਰ ਦਿਤੀ । ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਦੇ ਹੋਏ ਸਿੱਖ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ, ਪੰਥਕ ਲੀਡਰਾਂ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ ਨਾਲ ਸਲਾਹ ਮਸ਼ਵਰੇ ਪਿਛੋਂ 20 ਸਤੰਬਰ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਸ਼ਾਂਤਮਈ ਪੂਰਵਕ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਦੇਣ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰ ਦਿਤਾ । ਮੈਂ (ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ) ਵੀ ਉਹਨੀਂ ਦਿਨੀਂ ਮਹਿਤਾ ਚੌਂਕ ਗਿਆ ਤੇ ਸੰਤ ਜੀ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ।

ਹੋਰ ਸਾਰੀ ਸੰਗਤ ਜੋ ਸੰਤ ਜੀ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ਸੰਤ ਜੀ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦੀ ਸੀ ਕਿ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਨਾ ਦੇਵੋ । ਪਰ ਸੰਤ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ “ਹੁਣ ਮੈਂ ਮਨ ਬਣਾਂ ਚੁਕਿਆ ਹਾਂ, ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਜ਼ਰੂਰ ਦੇਵਾਂਗਾ । ਮੈਂ ਤਾਂ ਮੌਤ ਲਾੜੀ ਨੂੰ ਵਿਆਹੁਣ ਜਾਣਾ ਹੈ । ਜੇ ਸਰਕਾਰ ਪਾਸ ਕੋਈ ਨਹੀਂ, ਗ੍ਰੰਥੀ ਹੈ ਤਾਂ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰ ਲਵੇ ।

20 ਸਤੰਬਰ ਦਾ ਦਿਨ ਆਇਆ । ਸਾਰੀਆਂ ਸਿੱਖ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ, ਸਿੱਪਰਦਾਵਾਂ, ਸਭਾ, ਸੁਸਾਇਟੀਆਂ ਸਮੇਤ ਲੱਖਾਂ ਸੰਗਤਾਂ ਦਾ ਇਕੱਠ ਹੋਇਆ । ਕੌਮ ਦੇ ਲੀਡਰਾਂ ਤੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਵਿਚਾਰ ਸੰਗਤਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖੇ । ਅੰਤ ਵਿਚ ਸੰਤ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਭਾਸ਼ਨ ਦੌਰਾਨ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤ ਰਹਿਣ ਲਈ ਕਿਹਾ । ਦਿਵਾਨ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਤੋਂ ਬਾਦ ਅਰਦਾਸ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਸੰਤ ਜੀ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਲਈ ਚਲ ਪਏ । ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ ਨੇ ਸਜਲ ਨੇੜਾ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਜ਼ਾਨ ਤੋਂ ਪਿਆਰੇ ਕਹਿਣੀ ਤੇ ਕਰਨੀ ਦੇ

ਸੰਤ ਸਿਪਾਹੀ ਨੂੰ ਵਦਾਇਗੀ ਦਿਤੀ। ਸ਼ਾਂਤਮਈ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਗਿਣੀ ਮਿਥੀ ਸਾਜ਼ਸ਼ ਦੇ ਅਧੀਨ ਫਾਇਰਿੰਗ ਕਰਕੇ ਸੈਂਕੜੇ ਸਿੰਘ ਸ਼ਹੀਦ ਤੇ ਫੋਟੜ ਕਰ ਦਿਤੇ। ਸ਼ਹੀਦ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀਆਂ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੇਹਾਂ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਵਾਰਸਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦਿਤੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਸੰਤ ਜੀ ਦੀ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਤੇ ਭਾਰੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਤੋਂ ਬਾਦ ਸਿਖ ਕੌਮ ਵਿਚ ਭਾਰੀ ਗੁੱਸਾ ਤੇ ਰੋਹ ਜਾਗਿਆ। ਸੰਤ ਜੀ ਦੀ ਰਿਹਾਈ ਲਈ ਥਾਂ ਥਾਂ ਮੁਜ਼ਾਹਰੇ ਹੋਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ। ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਵਸਦੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਵੀ ਰੋਹ ਭਰੇ ਮੁਜ਼ਾਹਰੇ ਕੀਤੇ। ਪਰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਕੰਨਾਂ ਤੇ ਜੁੰਨਾ ਸਰਕੀ। ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੇ ਜਦੋਂ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦੇ ਅਰਥ ਉਪਾਵ ਸਭ ਵਿਅਰਥ ਹਨ। ਕੋਈ ਦਲੀਲ ਅਪੀਲ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਕਹੇ ਹੁਕਮ ਤੇ ਚਲਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ। ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਕਿਹਾ ਸੀ:—

“ਆਪਣੇ ਹੱਥੀ ਆਪਣਾ ਆਪੇ ਹੀ ਕਾਜ ਸਵਾਰੀਐ ॥”

ਮਹਿਤੇ ਚੌਂਕ ਦੀ ਕਤਲੇਆਮ ਅਤੇ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਤੋਂ ਬਾਦ ਖਾਲਸਾ ਦੀ ਸੁਪਰੀਮ ਪੰਚਾਇਤ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਿਵਾਸ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ (ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ) ਵਿਖੇ ਹੋਈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਮੈਂ (ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ) ਸ: ਗਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਸੁਪਰੀਮ ਪੰਚਾਇਤ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ। ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਿ ਦਿਲੀ ਸਰਕਾਰ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਦੁਸ਼ਮਣ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸਨੇ 1947 ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤੇ ਬਾਦ ਵੀ ਸਿੰਘਾਂ ਨਾਲ ਜ਼ਿਆਦਤੀਆਂ ਤੇ ਬੇ-ਇਨਸਾਫੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਹੁਣ ਵੀ ਜਾਰੀ ਹਨ। ਸੰਨ 1947 ਵਿਚ ਜੋ ਵਾਇਦੇ ਸਿਖ ਕੌਮ ਨਾਲ ਕੀਤੇ ਸਨ ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਰ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਸਾਜ਼ਸ਼ਾਂ ਜਾਰੀ ਹਨ। ਝੂਠੇ ਕਤਲ ਕਾਂਡ ਵਿਚ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਫਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਇਹ ਵੀ ਵਿਚਾਰਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਚੰਦੋਕਲਾਂ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਸਿੰਘਾਂ ਤੇ ਅੰਨ੍ਹੇ-ਵਾਹ ਤਸ਼ੱਦਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਉਪਰੰਤ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਖੜੀਆਂ ਟਕਸਾਲ ਦੀਆਂ ਬੱਸਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਸੈਂਚੀਆਂ ਸਨ ਨੂੰ ਜਾਣ ਬੁਝ ਕੇ ਸਾੜਿਆ ਗਿਆ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮਹਿਤਾ ਚੌਂਕ ਵਿਚ ਸੰਤ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਪੂਰਵਕ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਇਡੇ ਵੱਡੇ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਇਕੱਠ ਨੂੰ ਨਾ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਕਰਦੀ ਹੋਈ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਬੁਖਲਾ ਕੇ ਅੰਨੇਵਾਹ ਫਾਇਰਿੰਗ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤੀ। ਜਿਸ ਨਾਲ ਸੈਂਕੜੇ ਸਿੰਘ ਸ਼ਹੀਦ

ਹੋਏ। ਇਸ ਗੱਲ ਤੇ ਵੀ ਵਿਚਾਰ ਹੋਈ ਕਿ ਜੇ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਛੋਟੀਆਂ ਛੋਟੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਵੀ ਹੋ ਜਾਣ ਤਾਂ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਹੱਕਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਲੰਬਰਦਾਰ ਰੋਲੀ ਪਾਉਣ ਲੱਗਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਸਿਖ ਕੌਮ ਤੇ ਹਿੰਦੂਸਤਾਨ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਅੰਨੇ ਤਸੱਦਦ ਦੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਆਵਾਜ਼ ਨਾ ਕੱਢੀ। ਭਾਰਤੀ ਪ੍ਰੈਸ ਵੀ ਸਿਖਾਂ ਦੇ ਕੇਸਾਂ ਨੂੰ ਤਰੱਤ ਮਰੱਤ ਕੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਸਾਰੀ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਵਾਚਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਸ ਗੱਲ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੀ ਕਿ ਕੋਈ ਐਸੀ ਕਾਰਵਾਹੀ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਜਿਸ ਨਾਲ ਦੁਨੀਆ ਦਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਦਾਰਿਆਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਆਪਣੀ ਵੱਲ ਖਿੱਚਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਇਹ ਦੱਸਿਆ ਜਾ ਸਕੇ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਹਿੰਦੂ ਸਮਰਾਜ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਧਰਮ ਨਿਰਪੇਖਕਤਾ ਦਾ ਬੁਰਕਾ ਪਾ ਕੇ ਸਿਖਾਂ ਤੇ ਜ਼ੁਲਮ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਸਿਖ ਹਿੰਦੂਸਤਾਨ ਦੀ ਗ਼ੁਲਾਮੀ ਦੇ ਪਿਜਰੇ ਵਿਚੋਂ ਅਜ਼ਾਦ ਹੋਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਆਪਣੀ ਵਖਰੀ ਅਜ਼ਾਦ ਸਟੇਟ (ਖਾਲਿਸਤਾਨ) ਸਥਾਪਨਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਵੀ ਆਪਣੇ ਧਾਰਮਿਕ ਰਹੂ ਗੀਤਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਅਵਖ ਅਤੇ ਗ਼ੈਰਤ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਸਰ ਕਰ ਸਕੀਏ। ਆਪਣੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖ ਸਕੀਏ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਨੂੰ ਫੁਲ ਫੁਲਾ ਸਕੀਏ।

ਕਈ ਐਕਸ਼ਨਾਂ ਤੇ ਵੀਚਾਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਆਖਰ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ — ਸਿਖ ਕੌਮ ਦੇ ਪੱਖ ਨੂੰ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂਸਤਾਨ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਸਿਖਾਂ ਤੇ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਤਸੱਦਦ ਨੂੰ ਤਾਂ ਹੀ ਦੁਨੀਆਂ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਿੰਦੂਸਤਾਨ ਦਾ ਜਹਾਜ਼ ਅਗਵਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਲਾਹੌਰ (ਪਾਕਿਸਤਾਨ) ਲਜਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਕਾਰਵਾਈ ਦਾ ਸੁਝਾਉ ਮੈਂ (ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ ਪਾਉਂਟਾ ਸਾਹਿਬ) ਨੇ ਦਿਤਾ। ਜੋ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕੀਤਾ। ਇਹ ਵੀ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇਸ ਐਕਸ਼ਨ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਸ: ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ ਪਾਉਂਟਾ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਸ: ਗਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸਰਕਰਦਗੀ ਹੇਠਾਂ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਦਲ ਖਾਲਸਾ ਦੇ ਮੁਖ ਪੰਚ ਹਨ। ਇਹ ਵੀ ਫੈਸਲਾ ਹੋਇਆ ਕਿ ਇਹ ਆਪਣੀ ਲੰਝ ਮੁਤਾਬਿਕ ਕੁਝ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਲੈਣ। ਸੋ ਮੈਂ ਤੇ ਗਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਕੇ ਸ: ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ, ਸ: ਤੇਜਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸ: ਕਰਨ ਸਿੰਘ ਮੁਜਾਹਿਦ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲਿਜਾਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਕਾਰਜ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ 29 ਸਤੰਬਰ 1981 ਦੀ ਤਾਰੀਖ ਮਿਥੀ ਗਈ। ਇਸ ਗੱਲ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਿ ਇਸ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਸਿਰੇ ਚੜਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਸੋ ਮੈਂ ਤੇ ਸ: ਗਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਲਾਹ ਕਰਕੇ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਲਿਆ ਕਿ ਸ: ਗਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਸ: ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਲੰਕੇ ਕਾਕਪਿਟ ਵਿਚ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਸ: ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ ਆਪਣੇ ਬਾਕੀ ਦੋ ਸਾਥੀਆਂ ਸ: ਤੇਜਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸ: ਕਰਨ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਕੈਬਿਨ ਦੀ ਜ਼ੁਮੇਵਾਰੀ ਨਿਭਾਏਗਾ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਾਕਪਿਟ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੁੰਦੇ ਸਾਰ ਹੀ ਮੈਂ ਬਲੈ ਸੋ ਨਿਹਾਲ ਦਾ ਜੋਕਾਰਾ ਛੱਡਿਆ ਤੇ ਆਪਣੇ ਦੋਵੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਕਾਕਪਿਟ ਦੇ ਪਾਸ ਚਲੇ ਗਿਆ ਤਾਂ ਕਿ ਸਵਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਜਾ ਸਕੇ ਕਿ ਇਹ ਐਕਸ਼ਨ ਅਸੀਂ ਕਿਉਂ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਵਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਸਬੋਧਨ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਐਕਸ਼ਨ ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਕੀਤੀ ਹੈ ਇਕ ਤਾਂ ਚੰਦੋਕਲਾਂ ਵਿਚ ਪੁਲੀਸ ਵਲੋਂ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀਆਂ ਸੈਂਚੀਆਂ, ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਕਥਾ ਦੀਆਂ ਟੋਪਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਧਾਰਮਿਕ ਲਿਟਰੇਚਰ, ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਲਈ ਵਰਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਬੱਸਾਂ ਨੂੰ ਅਗਨ ਭੇਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

(2) ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ 20 ਸਤੰਬਰ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂਸਤਾਨ ਦੀ ਜ਼ਾਲਮ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਲਾਲਾ ਜਗਤ ਨਰਾਇਣ ਦੇ ਝੂਠੇ ਕਤਲ ਕੇਸ ਵਿਚ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸ਼ਾਂਤਮਈ ਸਿੰਘਾਂ ਤੇ ਜ਼ਾਲਮ ਪੁਲੀਸ ਵਲੋਂ ਅੰਨ੍ਹੇਵਾਹ ਫਾਇਰਿੰਗ ਕਰਕੇ ਸੈਂਕੜੇ ਸਿੰਘ ਸ਼ਹੀਦ ਤੇ ਫਟੜ ਕਰ ਦਿਤੇ ਗਏ। ਇਹ ਕਾਰਵਾਈ ਅਸੀਂ ਰੋਸ ਵਜੋਂ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਸੋ ਮੈਂ (ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ ਪਾਉਟਾ ਸਾਹਿਬ) ਨੇ ਸਾਰੀਆਂ ਸਵਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਕਿ ਉਹ (ਸਵਾਰੀਆਂ) ਸਾਨੂੰ ਸਹਿਯੋਗ ਦੇਣ ਤਾਂ ਜੋ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਮਿਸ਼ਨ ਵਿਚ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋ ਸਕੀਏ। ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਵਾਰੀ ਨੂੰ ਕੋਈ ਤੰਗੀ ਨਹੀਂ ਪ੍ਰਚਾਵਾਂਗੇ। ਸਾਡੀ ਲੜਾਈ ਸਿਰਫ ਜ਼ੁਲਮ ਤੇ ਜ਼ਾਲਮ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਹਿੰਦੂਸਤਾਨ ਸਰਕਾਰ ਵਿਰੁਧ ਲੜ ਰਹੇ ਹਾਂ ਸੋ ਸਿਖ ਧਰਮ ਦੇ ਅਸੂਲਾਂ ਮੁਤਾਬਿਕ ਸਿਖ ਕਿਸੇ ਬੇਗੁਨਾਹ ਨੂੰ ਤੰਗ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਸੋ ਸਵਾਰੀਆਂ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਪੂਰਾ ਸਹਿਯੋਗ ਦੇਣ ਦਾ ਵਚਨ ਦਿਤਾ ਤੇ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਹਮਦਰਦੀ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀ।

ਜਦੋਂ ਮੈਂ,

- * ਖਾਲਿਸਤਾਨ—ਜਿੰਦਾਬਾਦ
- * ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਖਾਲਸਾ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਜਿੰਦਾਬਾਦ
- * ਚੌਕ ਮਹਿਤਾ ਦੇ ਸ਼ਹੀਦ ਜਿੰਦਾਬਾਦ
- * ਕੇਸਰੀ ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਾਹਿਬ ਇਨ ਯੂ ਐਨ ਓ

29 ਸਤੰਬਰ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਪੰਜੇ ਸਿੰਘ ਮਿਥੇ ਪੁਰਾਣਾ ਅਨੁਸਾਰ ਇੰਡੀਅਨ ਏਅਰਲਾਇਨ ਵਿਚ ਸਵਾਰ ਹੋਏ। ਉਡਾਨ ਤੋਂ ਕੁਝ ਮਿਟਾਂ ਬਾਅਦ ਸ: ਗਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸ: ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ਟੋਲਿਟ ਗਏ। ਐਨ ਉਸ ਸਮੇਂ ਜਿਸ ਸਮੇਂ ਕਾਕਪਿਟ ਵਿਚੋਂ ਐਅਰ ਹੋਮਟਸ ਚਾਹ ਦੇ ਕੇ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲੀ ਤਾਂ ਸ: ਗਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ਬੂਹਾ ਖੁਲ੍ਹਾ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ ਕਾਕਪਿਟ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੋ ਗਏ।

- * ਬਣਕੇ ਰਹੇਗਾ ਖਾਲਿਸਤਾਨ
- * ਭਾਰਤ ਸਾਡਾ ਦੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ ਸਾਡਾ ਦੇਸ਼ ਹੈ ਖਾਲਿਸਤਾਨ
- * ਸਿਖ ਵਖਰੀ ਕੌਮ
- * ਜ਼ਾਲਮ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਮੁਰਦਾ ਬਾਦ
- * ਦਲ ਖਾਲਸਾ ਜ਼ਿੰਦਾਬਾਦ
- * ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਲਈ ਜੂਝਦੇ ਸਿੰਘ ਜ਼ਿੰਦਾਬਾਦ
- * ਬੋਲੋ ਸੋ ਨਿਹਾਲ ਸਤ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ

ਆਦਿ ਨਾਹਰੇ ਲਗਾਏ ਤਾਂ ਸਵਾਰੀਆਂ ਨੇ ਖੁਸ਼ੀ ਖੁਸ਼ੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜੁਆਬ ਦਿਤਾ।

ਇਸ ਸਮੇਂ ਜਹਾਜ਼ ਲਾਹੌਰ ਹਵਾਈ ਐਂਡੇ ਤੇ ਉਤਰ ਗਿਆ। ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਬਾਅਦ ਸ: ਗਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਕੈਬਿਨ ਵਿਚ ਆਇਆ ਤੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਬਾਅਦ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਉਚ ਅਧਿਕਾਰੀ ਗੱਲ-ਬਾਤ ਕਰਨ ਲਈ ਆ ਰਹੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਸ: ਗਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੂੰ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨਾਲ ਗੱਲ ਬਾਤ ਕਰਨ ਚਲਿਆ ਜਾ ਅਤੇ ਜਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀ ਹਕੀਕਤ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾ। ਜਾਕੇ ਆਪਣੀ ਇਸ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਦਾ ਮਕਸਦ ਦੱਸੀਂ।

ਨਾਲ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਗੱਲ ਜਾ ਕੇ ਕਹੀਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਦਲ ਖਾਲਸਾ ਜਥੇਬੰਦੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਰਖਦੇ ਹਾਂ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੀ ਤਹਰੀਕ ਨੂੰ ਚਲਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਜਥੇਬੰਦੀ ਦੇ ਦੋ ਮੁਖ ਪੰਚ ਸ: ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ ਪਾਉਂਟਾ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਮੈਂ ਇਸ ਕਾਰਵਾਈ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹਾਂ। ਸੋ ਇਹ ਕਾਰਵਾਈ ਅਸੀਂ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆ ਦੀ ਝੂਠੇ ਕਤਲ ਕੇਸ ਵਿਚ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਅਤੇ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰਨ ਦੀ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਸਣੇ ਸੰਤ ਜੀ ਦੀ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਚੋਕ ਮਹਿਤਾ ਵਿਚ ਸਿਖਾਂ ਦਾ ਕਤਲੇਆਮ ਚੰਦੋਕਲਾਂ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀਆਂ ਸੈਂਚੀਆਂ, ਕਥਾ ਦੀਆਂ ਟੋਪਾਂ ਅਤੇ ਧਰਮ ਪਰਚਾਰ ਦੀਆਂ ਦੋ ਬੇਸਾਂ, ਚੰਦੋਕਲਾਂ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਪੁਲੀਸ ਵਲੋਂ ਐਨ੍ਹੇਵਾਹ ਤਸ਼ੱਦਦ ਦੇ ਰੋਸ ਵਜੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਹੁਣ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਖਾਲਸਾ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆ ਦੀ ਰਿਹਾਈ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ। ਹੋਰ ਫੜੇ ਖਾਲਿਸਤਾਨੀ ਲੀਡਰਾਂ ਦੀ ਰਿਹਾਈ, ਹਿੰਦੂ ਸਾਮਰਾਜ ਦੀ ਗੁਲਾਮੀ ਤੋਂ ਸਿਖਾਂ ਦੀ ਅਜ਼ਾਦੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਵਖਰੀ ਗਵਰਨਿੰਗ ਸਿਖ ਸਟੇਟ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਗੱਲ ਦੱਸੀ ਜਾ ਸਕਦੇ ਕਿ ਕਿਵੇਂ

ਹਿੰਦੂ ਸਾਮਰਾਜ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਸਿਖਾਂ ਤੇ ਜ਼ੁਲਮ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਵੇਂ 1947 ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਹੁਣ ਤਕ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਗ਼ੁਲਾਮੀ ਦੇ ਸੰਗਲਾਂ ਵਿਚ ਜਕੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸੋ ਸਾਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣਾ ਪੂਰਾ ਸਹਿਯੋਗ ਦਿਓ ਤਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਮਿਸ਼ਨ ਵਿਚ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋ ਸਕੀਏ। ਬਾਦ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਸ: ਗਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਗੱਲ ਬਾਤ ਕਰਨ ਬਾਅਦ ਆਇਆ ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਸਾਹਿਬ (ਲਾਹੌਰ) ਆਏ ਸਨ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਉਪਰੰਤਕ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਕਰਾ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਸੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਨੂੰ ਪੂਰਾ ਸਹਿਯੋਗ ਦੇਣ ਦਾ ਭਰੋਸਾ ਦਵਾਇਆ ਤੇ ਹਮਦਰਦੀ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਸੋ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਪੂਰਾ ਭਰੋਸਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਜਹਾਜ਼ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿਤੇ ਸਵਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਅਧਿਕਾਰੀ ਬਿਨਾ ਰੋਕ ਟੋਕ ਉਤੇ ਥੱਲੇ ਜਾਂਦੇ ਰਹੇ। ਸਵਾਰੀਆਂ ਹੇਠਾਂ ਉਤਰ ਕੇ ਘੁਮ ਫਿਰ ਕੇ ਸਿਰਗਟ ਵਗੰਗਾ ਪੀ ਕੇ ਆਉਂਦੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ। ਜਹਾਜ਼ ਵਿਚ ਵੀ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਮਿਲਦੇ ਗਿਲਦੇ ਰਹੇ ਅਤੇ ਖੇਡਦੇ ਰਹੇ। ਸਾਰਾ ਸਮਾਂ ਹੀ ਪਿਆਰ ਅਤੇ ਸਦਭਾਵਨਾ ਦਾ ਮਹੌਲ ਬਣਿਆ ਰਹਿਆ। ਮੈਂ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਖੁਲਦੇ ਸਾਰ ਹੀ ਉਚ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਸੁਨੇਹਾ ਭੇਜ ਕੇ ਸਵਾਰੀਆਂ ਵਾਸਤੇ ਖਾਣਾ, ਕੋਲਡ ਡਰਿੰਕ, ਚਾਹ ਆਦਿ ਮੰਗਵਾਈ। ਇਕ ਲੋਡੀ ਸਵਾਰੀ ਦੇ ਬਿਮਾਰ ਹੋਣ ਤੇ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਮੈਡੀਕਲ ਅਫਸਰ ਮੰਗਵਾਇਆ ਗਿਆ ਜਿਸ ਨੇ ਆਕੇ ਸਵਾਰੀ ਨੂੰ ਚੈਕਅਪ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਡਾ: ਦੀ ਸਲਾਹ ਮੁਤਾਬਿਕ ਉਸਦਾ ਇਲਾਜ ਉਥੇ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਸ ਸਵਾਰੀ ਨੂੰ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਡਾਕਟਰੀ ਇਲਾਜ ਲਈ ਬਾਹਰ ਹਸਪਤਾਲ ਭੇਜ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸਾਰੀਆਂ ਸਵਾਰੀਆਂ ਲਈ ਡਾਕਟਰਾਂ ਦੀ ਟੀਮ ਮੰਗਵਾਈ ਗਈ ਤਾਂ ਜੋ ਜਿਸ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਡਾਕਟਰੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦੀ ਲੋੜ ਹੋਵੇ ਉਸਨੂੰ ਦਿਤੀ ਜਾ ਸਕੇ।

ਸੋ ਸਵਾਰੀਆਂ ਦੀ ਹਰ ਪੱਖੋਂ ਪੂਰੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਦੇਖ ਭਾਲ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਮਨੁੱਖੀ ਹਮਦਰਦੀ ਦੇ ਤਹਿਤ ਮੈਂ ਔਰਤਾਂ ਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਰਲੀਜ਼ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲਿਜਾਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕਰਵਾ ਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਬਾਅਦ ਵਿਦੇਸ਼ੀਆਂ, ਸਿਖਾਂ ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਰਿਹਾ ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ।

ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਅਧਿਕਾਰੀ ਜਹਾਜ਼ ਵਿਚ ਆਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਦਾ ਰਾਜਦੂਤ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਗਲਬਾਤ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਤਾਂ ਮੈਂ ਹਾਲਾਤ ਦਾ ਜਾਇਜ਼ਾ ਲੈਂਦੇ ਹੋਏ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਗਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਦਾ ਰਾਜਦੂਤ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਗਲਬਾਤ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਸਨੂੰ ਜਾ ਕੇ ਆਪ ਮਿਲ ਆਓ ਤੇ ਮੰਗਾਂ ਤੇ ਕਾਰਵਾਈ ਦੇ ਮਕਸਦ ਬਾਰੇ

ਜਾਣੂ ਕਰਵਾ ਦੇਣਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਖਾਲਿਸਤਾਨੀ ਤਹਰੀਕ ਨੂੰ ਦੁਨੀਆਂ ਸਾਮਹਣੇ ਲਿਆਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ। ਹਿੰਦੂ ਸਾਮਰਾਜ ਦੀ ਗ਼ੁਲਾਮੀ ਤੋਂ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ। ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਵਖਰੀ ਗਵਰਨਿੰਗ ਸਟੇਟ ਬਣਾਉਣੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ। ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਰਿਹਾਈ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਝੂਠੇ ਕਤਲ ਕੇਸ 'ਚ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਚੌਕ ਮਹਿਤਾ ਵਿਚ ਜੋ ਸਿੰਘ ਜ਼ਾਲਮ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸ਼ਹੀਦ ਕੀਤੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਰਵਾਰਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਲਈ ਅਵਜਾਨੇ ਵਜੋਂ 5 ਲੱਖ ਡਾਲਰ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ। ਜਿਹੜੇ ਖਾਲਿਸਤਾਨੀ ਲੀਡਰ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਿਹਾਈ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ।

ਸ: ਗਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਗੱਲ ਬਾਤ ਕਰਨ ਲਈ ਗਿਆ ਤੇ ਜਾਕੇ ਰਾਜਦੂਤ ਨੂੰ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾ ਦਿਤਾ। ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਬਾਦ ਜਦੋਂ ਉਹ ਵਾਪਸ ਆਇਆ ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਆਕੇ ਮੈਨੂੰ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ ਕਿ ਮੈਂ ਰਾਜਦੂਤ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾ ਦਿਤਾ ਹੈ ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਕਹੀਆਂ ਸਨ।

ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਸਵਾਰੀਆਂ ਬੜੇ ਅਰਾਮ ਨਾਲ ਸੁਤੀਆ ਜਿਹਨਾਂ ਦੇ ਚੇਹਰਿਆਂ ਤੇ ਕੋਈ ਦਹਿਸ਼ਤ ਜਾ ਡਰ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਨਹੀਂ ਸੀ।

30 ਸਤੰਬਰ 1981 ਦੀ ਸਵੇਰ ਆਈ। ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਰਕੇ ਸਾਡੇ ਦੋ ਸਿੰਘ ਸ: ਕਰਨ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸ: ਗਜਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਏਅਰ ਪੋਰਟ ਦੀ ਬਿਲਡਿੰਗ ਵਿਚ ਚਲੇ ਗਏ। ਮੈਂ (ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ) ਅਤੇ ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜਹਾਜ਼ ਵਿਚ ਹੀ ਰਹੇ। ਮੈਂ ਅਗਲੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਵਿਚ ਅਤੇ ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ਪਿਛਲੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਵਿਚ ਖੜਾ ਸੀ। ਸ: ਗਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜਹਾਜ਼ ਤੋਂ ਦੂਰ ਬੈਠਾ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨਾਲ ਗਲਬਾਤ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਉਠਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੇ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਵਿਸ਼ਵਾਸਘਾਤ ਕੀਤਾ।

ਸਵੇਰੇ ਤਕਰੀਬਨ 8 ਕੁ ਵਜੇ ਕੁਝ ਬੰਦੇ ਡਾਂਗਰੀਆਂ ਪਾਕੇ ਸਵੀਪਰ ਦੇ ਭੇਸ ਵਿਚ ਸਫਾਈ ਕਰਨ ਲਈ ਜਹਾਜ਼ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੋਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮਿਥੇ ਪ੍ਰਗਰਾਮ ਅਨੁਸਾਰ ਸਾਡੇ ਉਪਰ ਕਮਾਂਡੋ ਐਕਸ਼ਨ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਮੈਂ (ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ ਪਾਉਂਟਾ ਸਾਹਿਬ) ਉਸ ਸਮੇਂ ਜਹਾਜ਼ ਦੀ ਅਗਲੀ ਖਿੜਕੀ ਵਿਚ ਖੜਾ ਸੀ ਇਕ ਬੰਦੇ ਨੇ ਮੇਰੇ ਪਿਛੋਂ ਲੱਤ ਮਾਰੀ ਜਿਸ ਨਾਲ ਮੈਂ ਪਉੜੀਆਂ ਤੋਂ ਰਿੜਦਾ ਹੋਇਆ ਮੂੰਹ ਭਾਰ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਜਾ ਡਿਗਿਆ ਤੇ ਮੇਰਾ ਸਿਰ ਫਟ ਗਿਆ। ਝਾੜੀਆਂ ਵਿਚ ਲੁਕੇ ਕੁਝ ਬੰਦਿਆਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਕਾਬੂ ਕਰ ਲਿਆ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਮੇਰੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਕਿਰਪਾਨ ਸੀ ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਖੋਹ ਲਈ। ਮੈਨੂੰ ਸੜਕ

ਤੇ ਲਿਟਾ ਕੇ 6-7 ਬਾ-ਮੁਸੱਲਾ ਫੌਜੀਆਂ ਨੇ ਅੰਨੇ ਵਾਹ ਮਾਰਨਾ ਕੁਟਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਜਿਸ ਨਾਲ ਮੇਰੇ ਸਰੀਰ ਉਪਰ ਬੜੀਆਂ ਚੋਟਾਂ ਆਈਆਂ। ਪਿਛਲੀ ਖਿੜਕੀ ਵਿਚੋਂ ਜਸਬੀਰ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਕਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਬੈਠੇ ਗਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰ ਲਿਆ। ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਅਜ ਤੱਕ ਅਸੀਂ ਜੇਲ੍ਹ ਦੀਆਂ ਕੋਠੜੀਆਂ ਵਿਚ ਬੰਦ ਹਾਂ।

ਮਾਨਯੋਗ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਮੈਂ ਇਕ ਅਜੇਹੀ ਅੱਖੀਂ ਦੇਖੀ ਘਟਨਾ ਬਿਆਨ ਕਰਨੀ ਚਾਹਾਵਾਂ ਜਿਸ ਨੇ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਗੁਲਾਮੀ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਤੇ ਅਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਤੜਫ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ:—

ਮੈਂ ਸੰਨ 1964 ਵਿਚ ਪਾਉਂਟਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅਹਾਤੇ ਵਿਚ ਬਣੇ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਪੜਦਾ ਸਾਂ।

ਇਸ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿਚ ਕਾਫੀ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਇਕ ਮਹੰਤ ਕਾਬਜ਼ ਸੀ ਜੋ ਸਿੱਖੀ ਪਰੰਪਰਾਵਾਂ ਤੋਂ ਉਲਟ ਕੁਕਰਮ ਕਰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਵਕਤ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਉਸ ਦੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਿਠ ਠੱਕ ਰਹੀ ਸੀ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਆਮਦਨ ਨੂੰ ਉਹ ਨਿਜੀ ਸਵਾਰਥਾਂ ਅਤੇ ਐਸ਼ਵਰੀ ਲਈ ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਬੰਦ ਹੁੰਦੇ ਉਸਦੇ ਮੰਦੇ ਕੁਕਰਮਾਂ ਦਾ ਪਤਾ ਤਰਨਾ ਦਲ ਦੇ ਮੁਖੀ ਬਾਬਾ ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚੋਂ ਮਹੰਤ ਨੂੰ ਕੱਢ ਕੇ ਸਿੱਖ ਪਰੰਪਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਕਾਇਮ ਕੀਤਾ। ਦੁਰਾਚਾਰੀ ਮਹੰਤ ਨੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਫੰਡ ਦਾ ਲੱਖਾਂ ਰੁਪਿਆ ਕਢਵਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢਣ ਵਾਸਤੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਲੱਖਾਂ ਰੁਪਏ ਰਿਸ਼ਵਤ ਦੇਕੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਉੱਪਰ ਪੁਲੀਸ ਚਾੜ ਲਿਆਂਦੀ ਤਾਂ ਜੋ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਕੱਢ ਕੇ ਦੁਬਾਰਾ ਕਾਬਜ਼ ਹੋਕੇ ਮਨਮਰਜ਼ੀਆਂ ਕਰ ਸਕੇ।

ਇਸ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਵਿਚ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਮੱਹਤਤਾ ਹੈ। 17ਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਦਸਵੇਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਇਥੇ ਆਏ। ਸਾਢੇ ਚਾਰ ਸਾਲ ਇਸ ਜਗਹ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਰਹੇ। ਇਸੇ ਹੀ ਜਗਾ ਉਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਵੀ ਦਰਬਾਰ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕੀਤੀ। ਇਥੇ ਹੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਸਤਰ ਵਿਦਿਆ ਸਿਖਲਾਉਂਦੇ ਰਹੇ। ਇਸ ਹੀ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਾ ਬਾਬਾ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਜਨਮ ਹੋਇਆ। ਇਸੇ ਹੀ ਅਸਥਾਨ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਬਾਈਧਾਰ ਦੇ ਹਿੰਦੂ ਰਾਜਿਆਂ ਨਾਲ ਪਹਿਲਾ ਯੁਧ ਲੜਿਆ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੰਦ ਖਟੇ ਕੀਤੇ। ਇਸੇ ਹੀ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਬੁਧਸ਼ਾਹ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਮੁਰੀਦ ਬਣਿਆਂ ਅਤੇ ਭੰਗਾਣੀ ਦੇ ਵਿਚ ਲੜੇ ਧਰਮ ਯੁਧ ਵਿਚ 4

ਪੁਤਰਾਂ ਅਤੇ 700 ਮੁਰੀਦਾ ਸਮੇਤ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਇਆ। ਇਸ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਉਸਦੇ 2 ਪੁਤਰਾਂ ਨੇ ਸ਼ਹਾਦਤ ਦਾ ਜਾਮ ਪੀਤਾ। ਯੁੱਧ ਜਿਤਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਸੇ ਹੀ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਉਸਨੂੰ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਸੀ ਪਾਉਂਟਾ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਸੰਖੇਪ ਇਤਹਾਸ।

22 ਮਈ 1964 ਦੇ ਦਿਨ ਦੁਪਹਿਰ ਕੁ ਵੇਲੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦਾਖਲ ਹੀ ਹੋਣ ਲਗਾ ਸੀ ਤਾਂ ਅਚਾਨਕ ਬਾਹਰੋਂ ਪੁਲੀਸ ਦੀਆਂ ਗੱਡੀਆਂ ਆਈਆਂ। ਪੁਲੀਸ ਨੇ ਉਤਰਦਿਆਂ ਸਾਰ ਹੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਨੂੰ ਘੇਰਾ ਪਾ ਲਿਆ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਅੰਦਰ ਉਸ ਸਮੇਂ 35 ਦੇ ਕਰੀਬ ਸਿੱਖ ਮੌਜੂਦ ਸਨ। ਪੁਲੀਸ ਮੇਰੇ ਦੇਖਦੇ ਦੇਖਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦਾਖਲ ਹੋਈ ਅਤੇ ਅਹਾਤੇ ਵਿਚ ਘੁਮਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਬੜੀ ਬੇਰਹਿਮੀ ਨਾਲ ਮਾਰਨਾ ਕੁਟਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦਿਵਾਨ ਹਾਲ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਜਾਰੀ ਸਨ। 15 ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦਾਖਲ ਹੋਕੇ ਅੰਦਰੋਂ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਬੰਦ ਕਰ ਲਏ ਤਾਂ ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਖੰਡਨ ਨਾ ਹੋ ਸਕਣ। ਪਰ ਜਾਲਮ ਪੁਲੀਸ ਨੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਹਾਲ ਦੇ ਰੋਸ਼ਨਦਾਨਾਂ ਰਾਹੀਂ ਅੰਦਰਲੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਗੋਲੀਆਂ ਮਾਰੀਆਂ। ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਚਲ ਰਹੇ ਸ੍ਰੀ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਮਿਸ਼ਾਲ ਕਾਇਮ ਕੀਤੀ ਜਦੋਂ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਕਰਦਾ ਪਾਠੀ ਸਿੱਖ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਦੂਸਰਾ ਸਿੱਖ ਪਾਠ ਉਪਰ ਬੈਠ ਗਿਆ ਜਦੋਂ ਦੂਜਾ ਵੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਗਿਆ ਤਾਂ ਤੀਸਰਾ ਸਿੱਖ ਪਾਠ ਜਾਰੀ ਰਖਣ ਲਈ ਬੈਠ ਗਿਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਿੱਖ ਨੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਚਿਰ ਸਾਰੇ ਸ਼ਹੀਦ ਨਹੀਂ ਹੋ ਗਏ ਜਾਂ ਗੰਭੀਰ ਫਟੜ ਨਹੀਂ ਹੋ ਗਏ ਸ੍ਰੀ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਜਾਰੀ ਰਖਣ ਦਾ ਹਰ ਉਪਰਾਲਾ ਕੀਤਾ। 35 ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚੋਂ 8 ਸਿੱਖ ਥਾਂ ਤੇ ਹੀ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਏ ਤੇ ਬਾਕੀ ਗੰਭੀਰ ਰੂਪ ਵਿਚ ਫਟੜ ਹੋਏ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਤਿੰਨ ਸਿੱਖ ਜਖਮਾਂ ਦੀ ਤਾਬ ਨਾ ਸਹਾਰਦੇ ਹੋਏ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਦਮ ਤੋੜ ਗਏ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਪਾਵਨ ਬੀੜ ਨੂੰ ਵੀ ਕਈ ਗੋਲੀਆਂ ਲੱਗੀਆਂ। ਆਪਣੇ ਜ਼ੁਲਮ ਤੇ ਪੜਦਾ ਪਾਉਣ ਲਈ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਅੰਦਰ ਹੋਏ ਸ਼ਹੀਦ 8 ਸਿੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਮ੍ਰਿਤਕ ਸਰੀਰਾਂ ਨੂੰ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਖੂਨ ਨਾਲ ਲਿਬੜੇ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਦੂਰ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਲਿਜਾ ਕੇ ਅੱਗ ਨਾਲ ਸਾੜ ਦਿਤਾ ਗਿਆ। ਤਾਂ ਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਨਾ ਚਲ ਸਕੇ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਬੇਅਦਬੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਗੋਲੀਆਂ ਮਾਰਕੇ ਸ਼ਹੀਦ ਕੀਤਾ ਹੈ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਅੰਦਰ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਡੁਲ੍ਹੇ ਖੂਨ ਨੂੰ ਸਾਫ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਕੰਧਾਂ ਤੇ ਲੱਗੀਆਂ ਗੋਲੀਆਂ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਮਿਟਾਣ ਦੀ

ਅਸਫਲ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਪਰ ਉਹ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਖੂਨ ਦੇ ਧੱਬੇ ਮਿਟਾਣ ਵਿਚ ਸਫਲ ਨਾ ਹੋ ਸਕੇ।

ਹਸਪਤਾਲ ਜਾਂਦੇ ਹੋਏ ਤਿੰਨਾਂ ਸਿਖ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦਾ ਸਰਕਾਰ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਸਿਖ ਸੰਗਤਾਂ ਨੇ ਕੀਤਾ। ਸਿਖ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਤੇ ਇਸ ਬੇਦਰਦਾਨਾ ਕਤਲੇ ਆਮ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਕੀਤੀ ਬੇਅਦਬੀ ਦਾ ਸਰਕਾਰ ਪ੍ਰਤੀ ਬੜਾ ਗਮ ਤੇ ਗੁੱਸਾ ਪਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਇਹ ਸਾਰਾ ਸਾਕਾ ਮੋਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਵਾਪਰਿਆ। ਇਸ ਸਾਕੇ ਦਾ ਮੋਰੇ ਮਨ ਉਪਰ ਏਨਾ ਅਸਰ ਹੋਇਆ ਕਿ ਹਿੰਦੂਸਤਾਨ ਸਰਕਾਰ ਵਿਰੁਧ ਮੋਰੇ ਮੰਨ ਵਿਚ ਗੁੱਸਾ ਤੇ ਨਫਰਤ ਪੈਦਾ ਹੋਈ। ਹਰ ਸਮੇਂ ਮੋਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਉਹੀ ਸੀਨ ਦਿਸਦੇ ਰਹਿੰਦੇ। ਮੈਨੂੰ ਖਾਣਾ ਪੀਣਾ, ਅਰਾਮ ਕਰਨਾ ਭੁਲ ਗਿਆ। ਇਸਦਾ ਵੱਡਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਵੀ ਸੀ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਸਿਖ ਇਸ ਸਾਕੇ ਵਿਚ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਏ ਸਨ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਜਾਤੀ ਤੌਰ ਤੇ ਮੇਰਾ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਸੀ। ਇਸੇ ਕਾਰਨ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਅਗੇ ਜਾਰੀ ਨਾ ਰੱਖ ਸਕਿਆ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਕਈ ਦਿਨ ਬੰਦ ਰਿਹਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਕੌਮ ਦੇ ਲੀਡਰ ਮਾਸਟਰ ਭਾਰਾ ਸਿਖ ਅਤੇ ਸੰਤ ਫਤਹਿ ਸਿੰਘ ਆਪਣੇ ਹਮਾਇਤੀਆਂ ਸਮੇਤ ਉੱਥੇ ਪੁੱਜ ਗਏ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਰਕਾਰ ਵਿਰੁਧ ਸੰਘਰਸ਼ ਜਾਰੀ ਕਰ ਦਿਤਾ ਤੇ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਕਿ ਇਸ ਜ਼ਾਲਮਾਨਾ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਵਾਈ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਦੋਸੀਆਂ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ। ਇਹ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਈ ਮਹੀਨੇ ਚਲਦਾ ਰਿਹਾ। ਪਰ ਬਾਦ ਇਸ ਕੇਸ ਨੂੰ ਖੁਰਦ ਖੁਰਦ ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਪਿਛੇ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਹੱਥ ਸੀ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਅੰਦਰ ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਭਾਰੀ ਇਕੱਠ ਚਲਦਾ ਰਿਹਾ। ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਸਿਖ ਸੰਗਤਾਂ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਆਉਂਦੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ। ਮੇਰਾ ਇਹ ਸਾਰਾ ਸਮਾ ਸਿਖ ਲੀਡਰਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਸੁਣਦੇ ਅਤੇ ਸਿਖ ਸੰਗਤਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦਿਆਂ ਬਤੀਤ ਹੋਇਆ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਾਤਾਂ ਤੋਂ ਮੈਨੂੰ ਸਿਖ ਸਿਆਸਤ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂ ਸਾਮਰਾਜ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ 1941 ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਅਤੇ 1947 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੀਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸਘਾਤਾਂ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗਾ। ਅਤੇ 47 ਤੋਂ ਹੁਣ ਤਕ ਹਿੰਦੂ ਸਾਮਰਾਜ ਵਲੋਂ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਜ਼ਿਆਦਤੀਆਂ ਅਤੇ ਜ਼ੁਲਮਾਂ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਮਤਰੇਈ ਮਾਂ ਵਰਗਾ ਸਲੂਕ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਿੱਖ ਦਬੇ

ਜਾਂਦੇ ਰਹੇ ਤਾਂ ਸਿਖ ਕੌਮ ਦੀ ਹੋਂਦ ਹੀ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਸੋ ਮੈਂ ਮਨ ਨਾਲ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਜਦ ਤਕ ਸਿਖ ਕੌਮ ਅਜ਼ਾਦ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਵੀ ਮੈਂ ਸਿਖ ਕੌਮ ਦੀ ਅਜ਼ਾਦੀ ਲਈ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰਾਂਗਾ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਫੈਸਲੇ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਮਾਂ ਬਾਪ ਨੂੰ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾਇਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੇਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਸੋਚ ਵੀਚਾਰ ਕੇ ਮੇਰੇ ਸਿਰ ਤੇ ਹੱਥ ਰੱਖਿਆ ਤੇ ਕਿਹਾ ਪੁਤਰ ਜੇ ਤੂੰ ਕੌਮ ਲਈ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੇਰੇ ਅੰਗ ਸੰਗ ਸਹਾਈ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਸਾਡੀਆਂ ਦੁਆਵਾ ਵੀ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਹਨ। 1965 ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਮੈਂ ਘਰ ਛੱਡ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੇ ਰਾਹ ਉਤੇ ਇਹ ਕਹਿਕੇ ਤੁਰ ਪਿਆ ਕਿ ਜਾਂ ਤਾਂ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਤਕ ਜਾਂ ਖੂਨ ਦੇ ਆਖਰੀ ਕਤਰੇ ਤਕ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰਦਾ ਰਹਾਂਗਾ ਅਤੇ ਜਾਂ ਸ਼ਹਾਦਤ ਪਾ ਜਾਵਾਂਗਾ।

ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ 1965 ਵਿਚ ਪਾਉਂਟਾ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿਖੇ ਹੀ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਾ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦਲ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਗਿਆ। ਜਿਸ ਦਾ ਮੁਖ ਉਦੇਸ਼ ਸਿਖ ਧਰਮ ਅਤੇ ਸਿਖ ਕੌਮ ਦੀ ਬੇਹਤਰੀ ਲਈ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਸਿਖ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸਸਤਰ ਵਿਦਿਆ ਦੇਣੀ ਸੀ ਤਾਂ ਕਿ ਆਣ ਵਾਲੇ ਵਕਤ ਵਿਚ ਸਿਖ ਕੌਮ ਦੇ ਹੱਕਾਂ ਲਈ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰ ਸਕਣ। ਇਹ ਦਲ 1972 ਤਕ ਸਿੱਖੀ ਹੱਕਾਂ ਲਈ ਜੂਝਦਾ ਰਿਹਾ।

1972 ਵਿਚ ਮੈਂ ਹਿਮਾਚਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੀ ਸਟੇਟ ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਜਥੇਬੰਦ ਕਰਕੇ ਹਿਮਾਚਲ ਸਟੇਟ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਕਾਇਮ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਜਿਸ ਦਾ ਕਿ ਸ਼ਾਦ ਵਿਚ ਮੈਂ ਪ੍ਰਧਾਨ ਚੁਣਿਆ ਗਿਆ। 1973 ਵਿਚੋਂ ਹਰਿਆਣੇ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਬੰਸੀ ਲਾਲ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਹਰਿਆਣੇ ਦੇ ਰਾਜ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੋਣ ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਲਗਾ ਦਿਤੀ। ਇਸ ਪਾਬੰਦੀ ਨੂੰ ਤੋੜਨ ਵਾਸਤੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੋਹਣ ਸਿੰਘ ਤੁੜ ਨੇ ਬੰਸੀ ਲਾਲ ਨੂੰ ਚੈਲਿੰਜ ਕੀਤਾ ਅਤੇ 21 ਜੁਲਾਈ ਨੂੰ ਕਰਨਾਲ ਵਿਖੇ ਜਲੂਸ ਕੱਢਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਲਈ ਜਲੂਸ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਵਾਸਤੇ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕਰਨਾਲ ਵਿਚ ਸਖਤ ਹਿਫਾਜਤੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰ ਲਏ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਦਫਾ 144 ਲਗਾ ਦਿਤੀ। ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਕੱਢੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਜਲੂਸ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਲਈ ਮੈਂ ਵੀ ਹਿਮਾਚਲ ਸਟੇਟ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਵਰਕਰਾਂ ਸਮੇਤ ਪਾਉਂਟਾ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਕਰਨਾਲ ਪੁੱਜਾ। ਅਸੀਂ ਜਲੂਸ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਕੇ ਦਫਾ 144 ਦੀਆਂ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਨੂੰ ਤੋੜ ਕੇ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਦੇ ਦਿਤੀ। ਮੈਂ 40 ਦਿਨ ਅੰਬਾਲਾ ਅਤੇ ਕਰਨਾਲ ਦੀਆਂ ਜੇਹਲਾਂ ਵਿਚ ਰਿਹਾ।

15 ਜੂਨ 1975 ਨੂੰ ਇਕ ਜੱਥਾ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਅਰਦਾਸ ਕਰਕੇ ਡੀ ਸੀ ਦੇ ਦਫਤਰ ਉਪਰ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦਾ ਤਿਰੰਗਾ ਝੰਡਾ ਲਾਹ ਕੇ ਖਾਲਸਈ ਕੋਸਰੀ ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਾਹਿਬ ਝਲਾਉਣ ਲਈ ਜਿਹੜਾ 25 ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਜਥਾ ਗਿਆ ਉਸ ਵਿਚ ਮੈਂ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ। ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਪੁਲੀਸ ਨੇ ਜਬਰਦਸਤੀ ਇਸ ਜਥੇ ਨੂੰ ਰੋਕ ਕੇ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰ ਲਿਆ। ਇਸ ਜਥੇ ਦਾ ਮੁੱਖ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਵਸਦੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਖੁਦਮੁਖਤਿਆਰੀ ਦਵਾਣਾ ਸੀ। ਜੂਨ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਅਖੀਰ ਤਕ ਮੈਂ ਜੇਲ ਵਿਚ ਰਿਹਾ।

28 ਜੂਨ 1975 ਨੂੰ ਮੈਂ ਸਿਵਲ ਸੈਕਟਰੀਏਟ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਤੋਂ ਤਿਰੰਗਾ ਝੰਡਾ ਲਾਹ ਕੇ ਕੋਸਰੀ ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਾਹਿਬ ਲਹਿਰਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ। ਪੁਲੀਸ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਤੇ ਕਾਫੀ ਤਸੱਦਦ ਮੇਰੇ ਉਪਰ ਕੀਤਾ। 25 ਜੂਨ 1975 ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਇੰਦਰਾ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਲਗਾਈ ਤਾਂ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਉਠਾਉਣ ਲਈ ਮੋਰਚਾ ਲਗਾਇਆ। ਮੈਂ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਵਿਰੁੱਧ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਮੈਨੂੰ ਪੁਲੀਸ ਨੇ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਅਤੇ 6 ਮਹੀਨੇ ਲਈ ਜੇਹਲ ਦੀਆਂ ਸੀਖਾਂ ਪਿਛੇ ਡੱਕ ਦਿਤਾ।

ਜਦੋਂ 13 ਅਪਰੈਲ 1978 ਵਾਲੀ ਵਿਸਾਖੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਜਦੋਂ ਨਕਲੀ ਨਿਰੰਕਾਰੀਆਂ ਨੇ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਸ਼ਹਿ ਤੇ 13 ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਹੀਦ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਇਸਦੇ ਰੋਸ ਵਜੋਂ 23 ਅਪਰੈਲ ਨੂੰ ਪਾਉਂਟਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ 500 ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਸਰਕਾਰ ਵਿਰੋਧੀ ਜਲੂਸ ਕੱਢਿਆ ਜਿਸ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਮੈਂ ਕੀਤੀ।

13 ਅਪਰੈਲ 1978 ਦੀ ਵਿਸਾਖੀ ਨੂੰ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਸਰਕਾਰੀ ਸ਼ਹਿ ਤੇ ਹੋਏ ਨਿਰੰਕਾਰੀਆਂ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਕਤਲੇਆਮ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਰੋਸ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਲਈ ਸਿੱਖ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਵਲੋਂ ਦਿਲੀ ਵਿਚ ਜੋਸ਼ ਤੇ ਰੋਹ ਭਰਪੂਰ ਮੁਜਾਹਰਾ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਲਈ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਇਸ ਅਪੀਲ ਵਜੋਂ ਮੈਂ ਵੀ ਆਪਣੇ ਇਲਾਕੇ ਵਲੋਂ ਇਕ ਜਥਾ ਲੈ ਕੇ ਜਲੂਸ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਲਈ ਚਲ ਪਿਆ ਤਾਂ ਜੋ ਆਪਣੇ ਜਜ਼ਬਾਤਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ।

6 ਅਗਸਤ 1978 ਨੂੰ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿਚ ਸਿਖ ਨੌਜਵਾਨ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਦਾ ਇਕ ਇਕੱਠ ਹੋਇਆ ਜਿਸ ਵਿਚ 13 ਅਪਰੈਲ 1978 ਤੋਂ ਉਪਜੇ ਹਾਲਤ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਦ ਸਿਖ ਕੌਮ ਦੇ ਭਵਿੱਖ ਸੰਬੰਧੀ ਵੀਚਾਰਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ। 1947 ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਿਖ ਕੌਮ ਨਾਲ ਕੀਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਅਤੇ 47 ਪਿਛੋਂ ਕੀਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸਘਾਤਾਂ ਤੇ ਵੀ

ਵੀਚਾਰ ਕੀਤੀ ਗਈ। 1947 ਤੋਂ ਬਾਦ ਜੋ ਜੋ ਤਸ਼ੱਦਦ ਸਿਖ ਕੌਮ ਤੇ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਵਲੋਂ ਮੋਰਚੇ ਲਾਏ ਗਏ ਉਸ ਵਿਚ ਕੌਮ ਦੀ ਅਨਰਜੀ ਨੂੰ ਐਵੇਂ ਨਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਇਕੱਠ ਵਿਚ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਸਿਖ ਕੌਮ ਦੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਅਤੇ ਸੁਨਹਿਰੀ ਭਵਿੱਖ ਵਾਸਤੇ ਲੋੜੀਂਦੀ ਲੜਾਈ ਲੜੀ ਜਾਵੇ। ਅਗਰ ਇਹ ਲੜਾਈ ਨਾ ਲੜੀ ਗਈ ਤਾਂ ਹਿੰਦੂ ਸਾਮਰਾਜ ਅਤੇ ਸਿਖ ਵਿਰੋਧੀ ਗ੍ਰੰਥ ਸਿਖ ਧਰਮ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਦੇਣਗੇ। ਇਕ ਦਿਨ ਅਜਿਹਾ ਆਵੇਗਾ ਕਿ ਸਿਖ ਧਰਮ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਵਿਚ ਜਜ਼ਬ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਸੋਹਣੇ ਹੀ ਸਿਖ ਕੌਮ ਨੂੰ ਲਾਮਬੰਦ ਕਰਕੇ ਵਖਰੀ ਸੌਵਰਨਿੰਗ ਸਟੇਟ (ਖਾਲਿਸਤਾਨ) ਲਈ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਇਕੱਠ ਵਿਚ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲਕੇ ਲਗਾਤਾਰ ਨਾਮ ਦਲ-ਖਾਲਸਾ ਨੂੰ ਖੜ ਸੁਰਜੀਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਜਿਸਨੇ 18ਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿਚ ਸਿਖ ਕੌਮ ਦੀਆਂ 12 ਮਿਸਲਾਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਕਰੇ ਖਾਲਸਾ ਰਾਜ ਲਈ ਸੰਘਰਸ਼ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਆਖਰ ਇਹ 1799 ਈ. ਵਿਚ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠਾਂ ਖਾਲਸਾ ਰਾਜ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਿਆ। ਕੁਝ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਕੇ ਦਲ ਖਾਲਸਾ ਦੇ ਝੰਡੇ ਹੇਠ ਆਣ ਇਕੱਠਿਆਂ ਹੋਈਆਂ। ਉਸੇ ਦਿਨ ਹੀ ਇਸ ਇਕੱਠ ਵਿਚ 3 ਮੁਖ ਚੁਣੇ ਗਏ ਜਿਹਨਾਂ ਦਾ ਦਰਜਾ ਬਰਾਬਰ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰਮਤ ਵਿਚ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਸਿਸਟਮ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪੰਚ ਪਰਧਾਨ ਸਿਸਟਮ ਹੀ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਤਾਂ ਕਿ ਇਕ ਆਦਮੀ ਡਿਕਟੇਟਰ ਸ਼ਿਪ ਰਾਹੀਂ ਗਲਤ ਫੈਸਲੇ ਲੈ ਕੇ ਕੌਮ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਨਾ ਪੁਚਾਸਕੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਹਿਲੇ ਸਿਖ ਲੀਡਰ ਪਹੁੰਚਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਜਿਹੜੇ ਮੁਖ ਪੰਚ ਚੁਣੇ ਗਏ ਜਿਹਨਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਹੇਠਾਂ ਦਿਤੇ ਗਏ ਹਨ :

- 1 ਸਰਦਾਰ ਮੁਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦਿਲੀ
- 2 ਸਰਦਾਰ ਹਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦਿਲਗੀਰ
- 3 ਸ: ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਠੋਕੇਦਾਰ
- 4 ਸ: ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ 'ਪਾਉਂਟਾ ਸਾਹਿਬ'
- 5 ਸ: ਹਰਸਿਮਰਨ ਸਿੰਘ

ਦਲ ਖਾਲਸਾ ਜਥੇਬੰਦੀ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਮੁੱਖ ਪੰਚਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ।
ਬਾਦ ਵਿਚ ਇਸ ਜਥੇਬੰਦੀ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ।

ਨਾਲ ਹੀ ਇਸਦੇ ਮੁੱਖ ਪੰਜ ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਮਿਥੇ ਗਏ।

- 1 ਪੂਰਨ ਪ੍ਰਭੂ ਸੱਤਾ ਸੰਪੰਨ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰਨਾ।
- 2 ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ ਦੀਆਂ ਅਜ਼ਾਦੀ ਲਈ ਸੰਘਰਸ਼ ਸ਼ੀਲ ਕੌਮਾਂ ਨਾਲ ਤਾਲ ਮੇਲ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ।
- 3 ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚ ਧਾਰਮਿਕ ਜਾਗਰਤੀ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਚੇਤਨਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ।
- 4 ਪੰਥ ਵਿਰੋਧੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ, ਸੰਪਰਦਾਵਾਂ ਅਤੇ ਨਕਲੀ ਗੁਰੂ ਡਮ ਦਾ ਡਟ ਕੇ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨਾ।
- 5 ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦੇ ਆਰਥਿਕ ਸੋਸ਼ਣ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨਾ।

13 ਅਗਸਤ 1978 ਨੂੰ ਪੰਜ ਨਿਸ਼ਾਨਿਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰੈਸ ਕਾਨਫਰੰਸ ਕਰਕੇ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਜਿਸ ਵਿਚ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਦਲ ਖਾਲਸਾ ਇਹਨਾਂ ਨਿਸ਼ਾਨਿਆਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਕਰਨ ਲਈ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰਦਾ ਰਹੇਗਾ ਜਦ ਤਕ ਇਸਦੀ ਪੂਰਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਂਦੀ। ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਿ ਗੁਲਾਮੀ ਦੇ ਸੰਗਲਾਂ ਨੂੰ ਤੋੜ ਕੇ ਅਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਸਰ ਕਰਨ ਲਈ ਦਲ ਖਾਲਸਾ ਦੇ ਝੰਡੇ ਹੇਠਾਂ ਇਕੱਠੇ ਹੋਣ। ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਿ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਅਜ਼ਾਦੀ ਦਿਵਸ 15 ਅਗਸਤ ਦਾ ਬਾਈਕਾਟ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਇਸ ਦਿਨ ਤਿਰੰਗੇ ਦੀ ਥਾਂ ਕੋਮਰੀ ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਇਕੱਠੇ ਹੋਕੇ ਸਲਾਮੀ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ।

ਅਤੇ ਇਹ ਦਿਨ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਸੰਘਰਸ਼ ਦਿਵਸ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਮਨਾਇਆ ਜਾਵੇ।

ਦਲ ਖਾਲਸਾ ਜਥੇਬੰਦੀ ਵਲੋਂ ਅਕਤੂਬਰ 1978 ਵਿਚ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਵਰਕਿੰਗ ਟਰੇਨਿੰਗ ਕੈਂਪ ਲਾਇਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਕਿ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਵਿਚ ਧਾਰਮਿਕ ਅਤੇ ਰਾਜਸੀ ਚੇਤਨਤਾ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ। ਇਸ ਕੈਂਪ ਵਿਚ ਹੀ 1979 ਵਿਚ ਆ ਰਹੀ ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਚੋਣ ਲੜਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ।

ਇਸੇ ਕੈਂਪ ਵਿਚ ਹੀ ਸ: ਹਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦਿਲਗੀਰ ਦੀ ਜਗਾ ਉਪਰ ਸ: ਹਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮੁਖ ਪੰਚ ਲਿਆ ਗਿਆ।

28-29 ਨਵੰਬਰ 1978 ਨੂੰ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੀ 18ਵੀਂ ਸਰਬ ਹਿੰਦ ਕਾਨਫਰੰਸ ਲੁਧਿਆਣੇ ਵਿਖੇ ਹੋਈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਲੱਖਾਂ ਸਿਖ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ। ਜਿਸ ਵਿਚ ਦਲ ਖਾਲਸਾ ਨੇ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਲੱਖਾਂ ਦੀ ਤਦਾਦ ਵਿਚ ਪੈਂਫਲਿਟ ਆਏ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡੇ ਜਿਹਨਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਕਿਉਂ ਚਾਹੀਦਾ, ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਕਿੰਨਾ ਇਲਾਕਿਆਂ ਤਕ ਸੀਮਤ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਹਨਾਂ ਵੰਡੇ ਪੈਂਫਲਟਾਂ ਦਾ ਮਤਲਬ ਕੌਮ ਨੂੰ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਤਹਰੀਕ ਤੋਂ ਜਾਣੂੰ ਕਰਵਾਉਣਾ ਸੀ। ਇਹ ਪੈਂਫਲਿਟ ਵੰਡਣ ਦੀ ਸੇਵਾ ਮੈਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਦਲ ਖਾਲਸਾ ਦੇ ਮੁਖ ਪੰਚਾ ਨੇ ਆਪ ਕੀਤੀ। ਇਹਨਾਂ ਪੈਂਫਲਿਟਾਂ ਦਾ ਆਏ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਬਹੁਤ ਅਸਰ ਹੋਇਆ।

31 ਮਾਰਚ 1979 ਦੀਆਂ ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਆਈਆਂ। ਦਲ ਖਾਲਸਾ ਜਥੇਬੰਦੀ ਨੇ ਇਹ ਚੋਣਾਂ ਲੜਨ ਦਾ ਇਸ ਲਈ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਨੇ ਪਿਛਲੇ 60 ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਸਿਖ ਕੌਮ ਦੇ ਸੁਨਿਹਰੀ ਸੁਧਾਰ ਲਈ ਕੋਈ ਕੰਮ ਨਾ ਕੀਤਾ। ਅਸੀਂ ਇਹ ਚੋਣਾਂ ਜਿਤ ਕੇ ਸਿਖ ਕੌਮ ਦੇ ਸੁਨਿਹਰੀ ਭਵਿੱਖ ਲਈ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰਕੇ ਆਜ਼ਾਦ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਜੋ ਸਿਖ ਧਰਮ ਫੁਲ ਫਲ ਸਕੇ ਅਤੇ ਸਿਖ ਕੌਮ ਦੀ ਅਣਖ ਤੇ ਗੌਰਤ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਸਰ ਕਰ ਸਕੇ।

ਅਸੀਂ ਇਹ ਚੋਣਾਂ ਜਿਤ ਕੇ ਸਿਖ ਕੌਮ ਦੇ ਸੁਨਿਹਰੀ ਭਵਿੱਖ ਲਈ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰਕੇ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਜੋ ਸਿਖ ਕੌਮ ਫੁਲ ਫਲ ਸਕੇ। ਸਿਖ ਕੌਮ ਦੀ ਹੋਂਦ ਬਰਕਰਾਰ ਰਹਿ ਸਕੇ।

ਮੈਂ ਇਥੇ ਮਾਨਯੋਗ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅਤੇ ਦਲ ਖਾਲਸਾ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਵਾਰੇ ਦਸਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ।

8 ਦਸੰਬਰ 1979 ਨੂੰ ਦਲ ਖਾਲਸਾ ਦਾ ਡੈਲੀਗੇਟ ਇਜਲਾਸ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਜਿਸ ਵਿਚ ਪਿਛਲੀਆਂ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਦਾ ਜਾਇਜ਼ਾ ਲਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਆਣ ਵਾਲੇ ਵਕਤ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਉਤਰੀ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ

ਕਾਨਫਰੰਸਾਂ ਅਤੇ ਜਲੂਸ ਕੱਢਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸੇ ਹੀ ਇਜਲਾਸ ਵਿਚ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਕਿ ਹਿੰਸਤਾਨ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਿਖਾਂ ਤੇ ਜਬਰੀ ਨੁਸ਼ਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਸਿਖ ਹੋਣਾਂ ਦਾ ਬਾਈਕਾਟ ਕਰਨ। ਇਸੇ ਹੀ ਇਜਲਾਸ ਵਿਚ ਸ: ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਮੁਖੀ ਸਿੰਘ ਨਾਰੰਗਵਾਲ ਨੂੰ ਦਲ ਖਾਲਸਾ ਦਾ ਮੁਖ ਪੱਚ ਲਿਆ ਗਿਆ।

10 ਵਰਵਰੀ 1980 ਨੂੰ ਚੰਡੀਗੜ ਵਿਖੇ ਸੈਕਟਰ 22 ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿਚ ਇਕ ਹੋਰ ਕਾਨਫਰੰਸ ਹੋਈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

11 ਮਾਰਚ 1980 ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਆਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿਖੇ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਕਾਨਫਰੰਸ ਹੋਈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਦਲ ਖਾਲਸਾ ਦੇ ਆਗੂਆਂ ਵਲੋਂ ਅਕਾਲੀ ਲੀਡਰਾਂ ਤੋਂ ਜੁਆਬ ਮੰਗੀ ਕਿ ਕਦੇ ਤਕ ਤੁਸੀਂ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਨੂੰ ਗੁਮਰਾਹ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦੇ ਜਜਬਾਤਾਂ ਨੂੰ ਭੜਕਾ ਕੇ ਕਦੇ ਤਕ ਕੌਮ ਦੀ ਤਾਕਤ ਨੂੰ ਅਜਾਈ ਗਵਾਂਦੇ ਰਹੋਗੇ।

3 ਅਗਸਤ 1980 ਨੂੰ ਚੰਡੀਗੜ ਵਿਖੇ ਦਲ ਖਾਲਸਾ ਵਲੋਂ ਕਾਨਫਰੰਸ ਹੋਈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ। ਇਥੇ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਿ ਉਹ ਚਲ ਰਹੇ ਸ਼ਾਹਰਸ਼ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ। 15 ਅਗਸਤ 1980 ਨੂੰ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਅਜ਼ਾਦੀ ਦਿਵਸ ਤੇ ਦਲ ਖਾਲਸਾ ਵਲੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਜਲੂਸ ਕੱਢਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ।

15 ਅਗਸਤ 1980 ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਅੰਦਰ ਦਲ ਖਾਲਸਾ ਦੀ ਕਾਨਫਰੰਸ ਹੋਈ। ਕਾਨਫਰੰਸ ਤੋਂ ਬਾਦ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨ ਬਜ਼ਾਰਾਂ ਵਾਲੀ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਨਾਹਰੇ ਮਾਰਦੇ ਹੋਏ 1978 ਨੂੰ ਹੋਏ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਪਹੁੰਚੇ ਜਿਥੇ ਕੋਸ਼ਰੀ ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਾਹਿਬ ਝੁੱਟਾਇਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਬੰਦੂਕਾਂ ਦੇ ਫਾਇਰਾਂ ਨਾਲ ਸ਼ਲਾਮੀ ਦਿਤੀ ਗਈ।

19 ਜਨਵਰੀ 1981 ਨੂੰ ਪਟਿਆਲਾ ਵਿਚ ਦਲ ਖਾਲਸਾ ਜਥੇਬੰਦੀ ਵਲੋਂ ਕਾਨਫਰੰਸ ਕੀਤੀ ਗਈ ਅਤੇ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

8 ਮਾਰਚ 1981 ਨੂੰ ਖਰੜ (ਗੰਗੜ) ਵਿਖੇ ਦਲ ਖਾਲਸਾ ਦੀ ਕਾਨਫਰੰਸ ਹੋਈ। ਇਸ ਵਿਚ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੇ ਹੋਕ ਵਿਚ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

15, 16 ਮਾਰਚ 1981 ਨੂੰ ਸਿਖ ਐਂਜ਼ਕਸਨ ਕਾਨਫਰੰਸ ਦੀ ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਵਲ ਚਡੀਗੜ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਗਈ, ਜਿਸ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਸ. ਗੰਗਾ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ ਨੇ ਕੀਤੀ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਿਖ ਕੌਮ ਦੇ ਭਾਈਥ ਭਾਏ ਵਿਚਾਰਾਂ ਹੋਈਆਂ। ਇਸ ਕਾਨਫਰੰਸ ਵਿਚ ਦਲ ਖਾਲਸਾ ਦੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੇ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੇ ਹੋਕ ਵਿਚ ਨਾਹਰੇ ਲਾਏ। ਜਿਸ ਨਾਲ ਕਾਨਫਰੰਸ ਵਿਚ ਮਹੱਲ ਐਸਾ ਬਣ ਗਿਆ ਕਿ ਕਾਨਫਰੰਸ ਵਿਚ ਪੁੱਜੇ ਆਗੂਆਂ ਨੂੰ ਮਜਬੂਰਨ ਸਿਖ ਕੌਮ ਦੇ ਭਵਿੱਖ ਵਾਰੇ ਮੁੱਠਾ ਪੈ ਗਿਆ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸਿਖ ਇਕ ਵਖਰੀ ਕੌਮ ਹੈ ਅਤੇ ਸਿਖ ਕੌਮ ਨੂੰ U.N.O. ਵਿਚ ਐਂਜ਼ਕਸਨ ਮੈਂਬਰਸਿਪ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਦਾ ਮਤਾ ਪਾਸ ਕੀਤਾ।

28 ਮਾਰਚ 1981 ਨੂੰ ਸ਼੍ਰੀ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਹੋਲੇ ਮਹੱਲੇ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਦਲ ਖਾਲਸਾ ਵਲ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੇ ਹੋਕ ਵਿਚ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਮਾਰਚ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਮਾਰਚ ਵਿਚ ਸੈਂਕੜੇ ਹੀ ਸਿੰਘ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ। ਇਸ ਕੀਤੇ ਮਾਰਚ ਤੋਂ ਬਾਦ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਖਾਲਿਸਤਾਨੀ ਸਿੰਘਾਂ ਤੇ N.S.A. ਲਾਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ। 24 ਮਈ 1981 ਨੂੰ ਦਲ ਖਾਲਸਾ ਅਤੇ ਨੌਜਵਾਨ ਆਫ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਵਲੋਂ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੇ ਹੋਕ ਵਿਚ ਜਲੂਸ ਕੱਢਿਆ ਗਿਆ। 28 ਮਈ 1981 ਨੂੰ ਦਲ ਖਾਲਸਾ ਦੇ ਵਰਕਰ 31 ਮਈ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਕੱਢੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਜਲੂਸ ਸਬੰਧੀ ਇਸਤਿਹਾਰ ਵੰਡ ਰਹੇ ਸਨ। ਹਿੰਦੂ ਗੁੰਡਿਆਂ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰ ਦਿਤਾ ਪੁਲੀਸ ਨੇ ਵੀ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਕਹਿਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਉਲਟਾ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰ ਲਿਆ।

ਸਿੰਘਾਂ ਵਲੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਪਵਿਤਰ ਸ਼ਹਿਰ ਦਾ ਦਰਜਾ ਦਿਵਾਉਣ ਲਈ ਸਿਗਰਟ, ਤਮਾਕੂ ਅਤੇ ਸਰਾਬ ਆਦਿ ਦੀਆਂ ਦੁਕਾਨਾਂ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ ਲਈ 31 ਮਈ 1981 ਨੂੰ ਇਕ ਵਿਸ਼ਾਲ ਜਲੂਸ ਕੱਢਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ।

ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ 29 ਮਈ 1981 ਨੂੰ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੇ ਇਕੋਠੇ ਹੋਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਜਲੂਸ ਕੱਢਿਆ। ਜਲੂਸ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਰਾਹ ਜਾਂਦੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਫੜਕੇ ਮਾਰਿਆ ਕੁਟਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸਿਖ ਵਿਰੋਧੀ ਨਾਹਰੇ ਲਾਏ।

* ਕੱਛ ਕੜਾ ਕਿਰਪਾਨ, ਇਹਨੂੰ ਭੇਜੋ ਖਾਕਿਸਤਾਨ ।

* ਇਕੋ ਦੁਕੀ ਖਹਿਣ ਨਹੀਂ ਦੇਣੀ ਸਿਰ ਤੇ ਪਗੜੀ ਰਹਿਣ ਨਹੀਂ ਦੇਣੀ ।

* ਹਿੰਦੂ ਨੇ ਲਲਕਾਰਾ ਹੈ ਇਹ ਪੰਜਾਬ ਹਮਾਰਾ ਹੈ ।

* ਬੀੜੀ ਸਿਗਰਟ ਪੀਵਾਂਗੇ ਸ਼ਾਨ ਨਾਲ ਜੀਵਾਂਗੇ ।

ਬਾਦ ਵਿਚ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਤੇ ਹਮਲੇ ਕੀਤੇ ਗਏ । ਜਦੋਂ ਇਸ ਜਲੂਸ ਦੀਆਂ ਖਬਰਾਂ ਅਖਬਾਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲੀਆਂ ਤਾਂ ਸਿਖਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਅੰਦਰ ਜੋਸ਼ ਤੇ ਗੁੱਸੇ ਦੀ ਲਹਿਰ ਦੌੜ ਗਈ ।

31 ਮਈ 1981 ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਸਿੰਘ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ਉਤੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋਏ ਬਾਦ ਵਿਚ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਖੇ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਬੜਾ ਭਾਰੀ ਜਲੂਸ ਕੱਢਿਆ ਗਿਆ ਜਿਸ ਦੀ ਅੰਗਰੇਨਾਈਜ਼ ਦਲ ਖਾਲਸਾ ਅਤੇ ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਸਿਖ ਸਟੂਡੈਂਟ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਕੀਤੀ । ਇਸ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਮੀਤ ਪ੍ਰਧਾਨ ਜਥੇਦਾਰ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਕੀਤੀ । ਜਲੂਸ ਦੌਰਾਨ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਨਾਹਰੇ ਮਾਰੇ । 5 ਜੁਲਾਈ 1981 ਨੂੰ ਦਿਲੀ ਵਿਚ ਸਿਖ ਬੁੱਧੀਜੀਵੀਆਂ ਦੀ ਕਾਨਫਰੰਸ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਕਰਵਾਈ ਗਈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਿਖ ਕੌਮ ਦੇ ਗਦਾਰ ਗੁਪਾਲ ਸਿੰਘ ਦਰਦੀ ਨੇ ਅੰਗਰੇਨਾਈਜ਼ ਕੀਤਾ । ਉਸ ਸਮੇਂ ਦਾ ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰੀ ਜੈਲ ਸਿੰਘ ਜਿਸ ਵਿਚ ਮੁਖ ਬੁਲਾਰਾ ਸੀ । ਇਹ ਕਾਨਫਰੰਸ ਸਿਖ ਇਕੋ ਵਖਰੀ ਕੌਮ ਅਤੇ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਗਈ । ਇਸ ਵਿਚ ਮੈਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਕੇ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਨਾਹਰੇ ਮਾਰੇ ਅਤੇ ਬਿਘਨ ਪਾਇਆ ।

26 ਜੁਲਾਈ 1981 ਨੂੰ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਵਲੋਂ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਵਿਸ਼ਵ ਸਿਖ ਕਾਨਫਰੰਸ ਕੀਤੀ ਗਈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਦਲ ਖਾਲਸਾ ਜਥੇਬੰਦੀ ਵਲੋਂ ਸਟਾਲ ਲਗਾ ਕੇ ਲੱਖਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਪੈਂਫਲਿਟ ਵੰਡੇ ।

ਗੁਰਦੁਆਸਪੁਰ ਵਿਚ ਜੁਲਾਈ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਹਫਤੇ ਮੈਂ ਪ੍ਰੈਸ ਕਾਨਫਰੰਸ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ 'ਦਲ ਖਾਲਸਾ' ਸਰਕਾਰੀ ਬਿਲਡਿੰਗਾਂ ਤੋਂ ਤਿਰੰਗੇ ਝੰਡੇ ਲਾਹ ਕੇ ਕੇਸਰੀ ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਾਹਿਬ ਲਹਿਰਾਏਗਾ । 15 ਅਗਸਤ ਨੂੰ (ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦਾ ਅਜ਼ਾਦੀ ਦਿਨ)

ਦਲ ਖਾਲਸਾ ਵਲੋਂ ਕਈ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਕੋਸ਼ਰੀ ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਾਹਿਬ ਲਹਿਰਾ ਕੇ ਸਲਾਮੀਆਂ ਦਿਤੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਮੋਰੇ ਨਾਲ ਬਲਵੀਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ।

16 ਅਗਸਤ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਕੰਮਨਿਸਟ ਪਾਰਟੀਆਂ ਵਲੋਂ ਜਲੰਧਰ ਵਿਚ ਕਾਨਫਰੰਸ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਇਹ ਕਾਨਫਰੰਸ ਸਿਖ ਇਕ ਵੱਖਰੀ ਕੰਮ ਅਤੇ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤੀ ਗਈ ਜਿਸ ਦਾ ਦਲ ਖਾਲਸਾ ਨੇ ਡਟ ਕੇ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤਾ।

27 ਅਗਸਤ 1981 ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਅਸੈਂਬਲੀ ਹਾਲ ਵਿਚ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਇਕ ਸਾਥੀ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂ ਸਾਮਰਾਜ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਨਾਹਰੇ ਮਾਰਕੇ ਆਪਣੇ ਜਜ਼ਬਾਤਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਕੰਨਾਂ ਤੋਂ ਬਲੀ ਸਪੱਕਾਰ ਦੇ ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ ਅਵਾਜ਼ ਪਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਕਿ ਸਿੱਖ ਹਿੰਦੂਸਤਾਨ ਦੀ ਗੁਲਾਮੀ ਤੋਂ ਅਜ਼ਾਦ ਹੋਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਮੈਨੂੰ ਪੁਲੀਸ ਨੇ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਜੇਹਲ ਭੇਜ ਦਿਤਾ। ਮੇਰੇ ਇਥੇ ਆਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੇਰੇ ਸਿਰ ਬਗ਼ਾਵਤ ਬਗ਼ੀਰਾ ਦੇ ਕਈ ਕੋਸ਼ ਪਾਏ ਗਏ ਸਨ। 5 ਮਤੰਬਰ ਨੂੰ ਬਟਾਲਾ ਵਿਖੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਵਿਵਾਹ ਪੁਰਬ ਦੇ ਮੌਕੇ ਤੇ ਜਿਥੇ ਕਿ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਹੀ ਸਿੱਖ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਦਲ ਖਾਲਸਾ ਵਲੋਂ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਜਲੂਸ ਕੱਢਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਿ ਸਾਰੇ ਮਿਲਕੇ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਜੁੜਣ। ਜਹਾਜ਼ ਅਗਵਾ ਕਰਨ ਦੀ ਸਾਡੀ ਇਸ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਦ ਸੈਂਕੜੇ ਬੋਕਸੂਰ ਦਲ ਖਾਲਸਾ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਉਹਨਾਂ ਉੱਤੇ ਤਲਾਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਅਸੀਂ ਜਹਾਜ਼ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਵਾਰੀ ਨੂੰ ਦੁੱਖ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ। ਮੈਂ ਉਪਰੋਕਤ ਦਿਤੀਆ ਦਲ ਖਾਲਸਾ ਦੇ ਹਰ ਪਰਗਰਾਮ ਵਿਚ ਸਰਗਰਮੀ ਨਾਲ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਂਦਾ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਸਾਡੇ ਆਣ ਤੋਂ ਬਾਦ ਦਲ ਖਾਲਸਾ ਜਥੇਬੰਦੀ ਨੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਕ ਅਲਟੀਮੇਟਮ ਦਿਤਾ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸ਼ਹਿਰ ਨੂੰ ਪਵਿਤਰ ਸ਼ਹਿਰ ਦਾ ਦਰਜਾ ਕਰਾਰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ। ਤੀਖਾਕੂ ਸਿੰਗਰੰਟ ਅਤੇ ਸਰਾਬ ਮਾਸ ਦੀਆਂ ਦੁਕਾਨਾਂ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਲਈਆਂ ਜਾਣ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਗੱਊਆ ਝਟਕਾਈਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਦਲ ਖਾਲਸਾ ਦੇ ਕੁਝ ਵਰਕਰਾਂ ਵਲੋਂ ਇਸ ਅਲਟੀਮੇਟਮ ਖਤਮ ਹੋਣ ਪਰ ਗੱਊਆਂ ਦੇ ਸਿਰ ਵੱਢ ਕੇ ਹਿੰਦੂ ਮੰਦਰਾਂ

ਸਾਹਮਣੇ ਟੱਗ ਗਏ ਤਾਂ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਚਲੇ ਕਿ ਧਾਰਮਿਕ ਜਜ਼ਬਾਤਾਂ ਨੂੰ ਠੇਸ ਕਿਵੇਂ ਪਹੁੰਚਦੀ ਹੈ। ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੇ ਇਸ ਗਲ ਤੋਂ ਚਿੰਤਾ ਕਰ ਕਈ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਤੇ ਅਸਲੇ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਸਿਖਾਂ ਦੀਆਂ ਦੁਕਾਨਾਂ ਲੁਟੀਆਂ।

ਇਸ ਕਾਰਵਾਈ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਦਲ ਖਾਲਸਾ ਦੇ ਵਰਕਰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਤੇ ਕਾਫੀ ਤਸਦਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਦਲ ਖਾਲਸਾ ਦੇ ਮੁਖ ਪੰਚ ਸ. ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਠੰਕੇਦਾਰ ਅਤੇ ਭਾਈ ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਮੁਖਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕਾਹਨੂਵਾਲ ਨੂੰ ਇਸਤਿਹਾਰੀ ਕਰਾਰ ਦੇਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਿਰਾਂ ਤੇ ਪੰਜਾਹ ਪੰਜਾਹ ਹਜ਼ਾਰ ਮੁਲ ਰਖਿਆ ਗਿਆ। ਪਰ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਸਿਖ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀ ਬੇਅਦਬੀ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਮੁਆਫ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸਜ਼ਾ ਨਾ ਦਿਤੀ ਗਈ।

1 ਮਈ 1982 ਨੂੰ ਹਿੰਦੂ ਸਾਮਰਾਜ ਦੀ ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਦਲ ਖਾਲਸਾ ਅਤੇ ਨੈਸ਼ਨਲ ਆਫ਼ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਨੂੰ ਗੈਰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਰਾਰ ਦੇ ਦਿਤਾ ਤਾਂ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਨੂੰ ਦਬਾ ਦਿਤਾ ਜਾਏ ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਹ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਸੰਘਰਸ਼ ਨਾ ਕਰ ਸਕਣ।

19 ਜੁਲਾਈ 1982 ਨੂੰ ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਸਿਖ ਸਟੂਡੈਂਟਸ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਠਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰ ਲਿਆ। ਉਹਨਾਂ ਉੱਤੇ ਇਕ ਸਾਜ਼ਸ਼ ਦੇ ਅਧੀਨ ਝੂਠਾ ਹੀ ਇਕ ਨਕਲੀ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸ਼ਾਂਤ ਦੀ ਹੱਤਿਆ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਦਾ ਕੇਸ ਪਾ ਦਿਤਾ। ਜਦੋਂ ਇਸ ਗਲ ਦੀ ਖਬਰ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਸੁਣੀ ਤਾਂ ਉਹ ਮਹਿਤੇ ਚੌਂਕ ਤੋਂ ਸ਼੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਪੁਜ ਗਏ। ਸੰਤ ਜੀ ਨੇ ਉਸੇ ਹੀ ਦਿਨ ਸ਼੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਇਹਨਾਂ ਦੋਹਨਾਂ ਉਪਰੋਕਤ ਸਿੰਘਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਝੂਠੇ ਕੇਸਾਂ ਵਿਚ ਫੜੇ ਹੋਏ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਰਿਹਾਈ ਦੀ ਮੰਗ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਮੋਰਚਾ ਲਾ ਦਿਤਾ। ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਨੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਕਪੂਰੀ ਵਿਚ ਮੋਰਚਾ ਲਗਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਜੋ ਬੁਰੀ ਤਰਾਂ ਅਸਫਲ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਅਕਾਲੀ ਨੇਤਾਵਾਂ ਨੇ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਚੜਦੀ ਕਲਾ ਦੇਖ ਕੇ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਸਿਆਸੀ ਸਾਖ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਕਪੂਰੀ ਮੋਰਚਾ ਵਿਚੇ ਹੀ ਛੱਡ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਸੰਤ ਜੀ ਵਲੋਂ ਚਲਾਏ ਮੋਰਚੇ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਗਏ। ਇਸਨੂੰ 'ਧਰਮ ਯੁੱਧ' ਮੋਰਚੇ ਦਾ ਨਾਮ ਦਿਤਾ ਗਿਆ। ਸ਼੍ਰੀ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਮਤਾ ਹੀ

ਮੁਖ ਨਿਸ਼ਾਨਾਂ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਜਿਸ ਵਿਚ ਕੁਝ ਹੋਰ ਮੰਗਾਂ ਦਰਜ ਕਰ ਦਿਤੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਇਥੇ ਇਹ ਗਲ ਵੀ ਵਰਣਨਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਸਮੇਂ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਤਹਰੀਕ ਵੀ ਜੋਰਾਂ ਤੇ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਦਲ ਖਾਲਸਾ, ਬੱਬਰ ਖਾਲਸਾ ਅਤੇ ਨੈਸ਼ਨਲ ਆਫ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਚਲਾ ਰਹੀ ਸੀ।

ਸ਼ਾਂਤਮਈ ਮੋਰਚਾ ਚਲਦਾ ਰਿਹਾ। ਜਿਸ ਦੌਰਾਨ ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਬਿਅੰਤ ਹੀ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਹਾਦਤਾਂ ਹੋ ਚੁਕੀਆਂ ਸਨ। ਜਾਲਮ ਸਰਕਾਰ ਮੋਰਚੇ ਦੀ ਕਾਮਯਾਬੀ ਤੋਂ ਖੁਸ਼ਲਾ ਗਈ। ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਮੋਰਚੇ ਨੂੰ ਫੇਲ ਕਰਨ ਲਈ ਉਪਰਾਲੇ ਜਾਰੀ ਰਹੇ। ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਸਿਖਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਅੰਦਰ ਦਹਿਸ਼ਤ ਫਲਾਉਣ ਲਈ ਦਹਿਸ਼ਤ ਦਾ ਦੌਰ ਅਪਣਾਇਆ। ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਪਕੜ ਕੇ ਹਰ ਤਰਾਂ ਦੇ ਤਸੀਹੇ ਦਿਤੇ ਗਏ। ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਝੂਠੇ ਪੁਲੀਸ ਮਕਾਬਲੇ ਬਣਾ ਕੇ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਜਿਸ ਵਿਚ ਭਾਈ ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨਾਰੀਕੇ, ਭਾਈ ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦਹੇੜੂ, ਭਾਈ ਮੁਸੀਬਤ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਰਾਹੋਂ ਅਤੇ ਭਾਈ ਹਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਆਦਿ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਖਾਸ ਵਰਣਨ ਯੋਗ ਹਨ।

ਫੌਜ ਵਿਚ ਭਰਤੀ ਸਿੰਘਾਂ ਤੇ ਵੀ ਹਿੰਦੂ ਫੌਜੀ ਅਫਸਰਾਂ ਵਲੋਂ ਤਸ਼ੱਦਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਭਾਈ ਸੀਤਲ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਭਾਈ ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਫੌਜੀ ਅਫਸਰਾਂ ਨੇ ਝੂਠੇ ਕੇਸਾਂ ਵਿਚ ਅਣਮਨੁੱਖੀ ਤਸੀਹੇ ਦੇਕੇ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਜਦੋਂ ਭਾਈ ਸੀਤਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਪੋਸਟ ਮਾਰਟਮ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਅੱਧਾ ਕਿਲੋ ਲਾਲ ਮਿਰਚਾਂ ਨਿਕਲੀਆਂ।

ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਸਿੰਘਾਂ ਉਪਰ ਹੁੰਦਾ ਤਸ਼ੱਦਦ ਦੇਖ ਕੇ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਨਾ ਸਹਾਰ ਸਕੇ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਰਾਖੀ ਆਪ ਕਰਨ ਲਈ ਪਰੇਰਿਆ। ਸੰਤ ਜੀ ਨੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕਰਨ ਲਈ ਸ਼ਾਸਤਰ ਰਖਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਕਹੇ ਹੋਏ ਉਸ ਬਚਨ ਨੂੰ ਦੁਹਰਾਇਆ ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ :-

ਸ਼ਾਸਤਰਨ ਕੇ ਅਧੀਨ ਹੈ ਰਾਜ ॥

ਇਸ ਲਈ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਧਰਮ ਦੀ ਰਾਖੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ।

ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੁਣ ਕਿਸੇ ਤੇ ਵਾਧਾ ਕਰਨਾ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਦਾ

ਵਾਧਾ ਕੀਤਾ ਸਹਾਰਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸੰਤ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਖਾਲਸਾ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਉਹ ਬਚਨ ਚੇਤੇ ਕਰਵਾਏ ਜਿਹਨਾਂ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਕਿਹਾ ਸੀ 'ਸਿੰਘ ਅਸੀਂ ਕਦੇ ਧੀਆਂ ਦੇ ਡੋਲੇ ਦੇਕੇ ਰਾਜ ਨਹੀਂ ਲਿਆ। ਰਾਜ ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਲਵਾਂਗੇ ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਪੁਰਾਤਨ ਸਿੰਘ ਲੈਂਦੇ ਆਏ ਹਨ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਘੋੜਿਆਂ ਦੀਆਂ ਕਾਠੀਆਂ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਹੀ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰਾਂਗੇ। ਸੰਤ ਜੀ ਦੇ ਇਸ ਪ੍ਰਚਾਰ ਨਾਲ ਹਰ ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨ, ਬੱਚਾ, ਬੁੱਢਾ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਕਾਇਲ ਹੋਗਿਆ। ਪਰ ਸਰਕਾਰ ਸੰਤ ਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਨੂੰ ਸਹਾਰ ਨਾ ਸਕੀ। ਸਿੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਮੰਗਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣ ਬੁੱਝ ਕੇ ਲਮਕਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਹਿੰਦੂ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸੰਤ ਜੀ ਨੂੰ ਅਤਿਵਾਦੀ ਉਗਰਵਾਦੀ ਆਖ ਕੇ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਚਾਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਐਕਸ਼ਨ ਨੂੰ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਠੀਕ ਦਸ ਸਕੇ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਹਿੰਦੂ ਸਿੱਖਵਸ਼ਾਦ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਵਾਏ ਇਹਨਾਂ ਫਸਾਦਾਂ ਦੀ ਜਿੰਮੇਵਾਰੀ ਸੰਤਾਂ ਉਪਰ ਮੜਨੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤੀ ਤਾਂ ਜੋ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਉਪਰ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ।

ਮੇਰਾ ਇਥੇ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਬਾਰੇ ਸੰਖੇਪ ਮਾਤਰਾ ਵਿਚ ਦਸਣਾ ਯੋਗ ਹੋਵੇਗਾ।

ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਨੀਂਹ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਪੰਜਵੇਂ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਸੂਫੀ ਮੁਸਲਮਾਨ ਸੰਤ ਸਾਈ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਪਾਸੋਂ ਸੰਨ 1589 ਈ: ਵਿਚ ਰਖਵਾਈ। ਇਮਾਰਤ ਦੇ ਮੁਕੰਮਲ ਹੋਣ ਪਰ ਇਸ ਵਿਚ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਚੌਗਿਰਦੇ ਬਣੇ ਤਾਲ ਨੂੰ ਪੱਕਿਆ ਕਰਵਾਇਆ। ਬਾਦ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਰਾਜ ਆਇਆ ਤਾਂ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਉਪਰ ਸੋਨੇ ਦੇ ਪਤਰੇ ਚੜ੍ਹਾ ਦਿਤੇ। ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਕੇਂਦਰ ਵਜੋਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਣ ਲਗ ਪਿਆ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਤੋਂ ਬਾਦ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰਖਦੇ ਹੋਏ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਬਿਲਕੁੱਲ ਸਾਹਮਣੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਰਾਜਸੀ ਹੈਡਕੁਆਰਟਰ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕਰ ਦਿਤੀ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਭਗਤੀ ਨਾਲ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਜੋੜ ਦਿਤਾ। ਇਸੇ ਲਈ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪ ਮੀਰੀ ਅਤੇ ਪੀਰੀ (ਭਗਤੀ ਤੇ ਸ਼ਕਤੀ) ਦੀਆਂ ਦੋ ਤਲਵਾਰਾਂ ਪਹਿਨੀਆਂ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਹਥਿਆਰ ਰੱਖਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿਤਾ। ਉਹਨਾਂ ਕਿਹਾ ਜਿਸ

ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਮੇਰੇ ਦਰਸ਼ਨਾ ਨੂੰ ਆਉਣਾ ਹੈ ਭੇਟਾ ਵਜੋਂ ਚੰਗੇ ਬਾਬਤਰ ਤੇ ਘੋੜੇ ਲੈ ਕੇ ਆਉਣ। ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਦੀ ਉਚਾਈ ਦਿਲੀ ਦੇ ਤਖਤ ਤੋਂ ਢਾਈ ਫੁੱਟ ਜ਼ਿਆਦਾ ਰੱਖੀ। ਦਸਵੇਂ ਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੋਂ ਬਾਦ ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਸਿਖ ਕੌਮ ਨੇ ਚਲਮ ਵਿਰੁੱਧ ਅਜ਼ਾਦੀ ਲਈ ਸੰਘਰਸ਼ ਕੀਤੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਗੁਰਮਤੇ ਕਰਕੇ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਅਜ ਵੀ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਵਲੋਂ ਜਾਰੀ ਹੋਇਆ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਸਾਰੇ ਹੀ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਸਿਖਾਂ ਲਈ ਇਲਾਹੀ ਫ਼ਰਮਾਨ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਹੀ ਸਿਖ ਉਸ ਦੇ ਮੰਨਣ ਦੇ ਪਾਬੰਦ ਹਨ।

ਇਸੇ ਤਰਾਂ ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਕਈ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਜਾਰੀ ਹੁੰਦੇ ਰਹੇ। ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਸਿਖ ਸਿਖ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਭ੍ਰੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਕੋਈ ਕੰਮ ਕਰੇ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਉਪਰ ਬੁਲਾ ਕੇ ਸਜਾ ਦਿਤੀ ਜਾਂਦੀ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਵੱਡੇ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਹਰ ਕੋਈ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦਾ ਪਾਬੰਦ ਹੈ ਜੇਕੋਈ ਹੁਕਮ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ ਤਾਂ ਸਿਖੀ ਤੋਂ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸਿਖ ਕੌਮ ਵਿਚ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਦੀ ਉਹ ਹੈਸੀਅਤ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕੈਥਲਿਕ ਧਰਮ ਵਿਚ ਪੋਪ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸਿਖ ਕੌਮ ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਅਤੇ ਸਿਆਸੀ ਮਤਭੇਦ ਦੂਰ ਨਾ ਹੋਣ ਤਾਂ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਹੀ ਫੈਸਲੇ ਨਿਰਣੇ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ।

ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਲੋਂ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਉਪਰ ਸੈਨੇ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਇਹ ਸਭ ਰਾਜ ਦੇ ਕ੍ਰਿਸਮੇ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਸਿਖਾਂ ਦਾ ਰਾਜ ਨਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਰੂਪ ਰੇਖਾ ਉਹ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਣੀ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਅਜ ਹੈ।

ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਸਿਖ ਕੌਮ ਵਿਚ ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ ਰਖਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਕਿ ਮੁਸਲਮਾਨ ਧਰਮ ਵਿਚ ਮੱਕਾ ਕਾਬਾ। ਇਥੋਂ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਆਤਮਿਕ ਤੇ ਰੂਹਾਨੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਇਥੇ ਦਿਨ ਰਾਤ ਅੰਮ੍ਰਿਤਮਈ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਵਰਖਾ ਹੁੰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਦੇ ਮਸਤਕ ਝੁਕਦੇ ਹਨ। ਇਥੇ ਆਇਆ ਹਰ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਹਦੂਦ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੀ ਜੋੜੇ ਉਤਾਰ ਕੇ ਹੱਥ ਪੈਰ ਪੈ ਕੇ ਪ੍ਰਕਰਮਾ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਰੋਵਰ ਵਿਚ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਕੇ ਸਿਖ ਜਨਮਾਂ ਜਨਮਾਤਰਾਂ ਦੀ ਮੇਲ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਕਰਮਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਦ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ

ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਥੇ ਸਿਖ ਦੀਆਂ ਮਨੋਕਾਮਨਾਵਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ।

ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਜਾਤੀ ਬਰਾਦਰੀ ਜਾਂ ਕੌਮ ਦਾ ਮਨੁੱਖ : ਚਲਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਭੇਦ ਭਾਵ ਤੋਂ ਉਸ ਨਾਲ ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਸਲੂਕ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਗਏ ਹਰ ਯਾਤਰੂ ਨੂੰ ਖੁਫਤ ਲੰਗਰ ਰਹਿਣ ਲਈ ਕਮਰਾ ਤੇ ਬਿਸਤਰਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ।

ਅੰਤ ਉਹੀ ਹੋਇਆ ਜਿਸ ਦਾ ਸਾਡੇ ਮਨਾਂ ਅੰਦਰ ਡਰ ਸੀ । 3 ਜੂਨ 1984 ਨੂੰ ਸਿਖ ਕੌਮ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਸ਼ਹੀਦੀ ਪੁਰਬ ਮਨਾ ਰਹੀ ਸੀ । ਇਹ ਦਿਨ ਪੰਜਾਬ ਭਰ ਵਿਚ ਵੱਡੇ ਪੈਮਾਨੇ ਤੇ ਮਨਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ । ਇਸ ਦਿਨ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਧਰਮ ਦੀ ਰਖਿਆ ਲਈ ਸ਼ਹੀਦੀ ਦਿਤੀ ਸੀ । ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਸਿਖ ਸੰਗਤਾਂ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਇਕੱਤਰ ਹੋਕੇ ਬੜੀ ਧੂਮ ਧਾਮ ਨਾਲ ਗੁਰਪੁਰਬ ਮਨਾ ਰਹੀਆਂ ਸਨ । ਸ਼ਾਇਦ ਸਰਕਾਰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਅਜੇਹੀ ਝਾਕ ਵਿਚ ਬੈਠੀ ਸੀ ਕਿ ਸਿਖ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਇਕੱਠੇ ਹੋਣ ਤਾਂ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਖੂਨ ਨਾਲ ਹੋਲੀ ਖੇਡੀ ਜਾਵੇ । ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਅਣਮਿਥੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਕਰਫਿਊ ਲਗਾ ਦਿਤਾ ਗਿਆ । ਪ੍ਰੈਸ ਤੇ ਪੂਰਨ ਪਾਬੰਦੀ ਲਗਾ ਦਿਤੀ ਗਈ । ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਟੈਲੀਫੋਨ ਸੇਵਾ ਬਾਕੀ ਦੁਨੀਆਂ ਨਾਲੋਂ ਕੱਟ ਦਿਤੀ ਗਈ । ਸਾਰੇ ਹੀ ਬਦੇਸ਼ੀ ਪਤਰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਭਰ 'ਚੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਜੋ ਜਿਹੜਾ ਤਸੱਦਦ ਸਿਖਾਂ ਤੇ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਉਸ ਦਾ ਪਤਾ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਨਾ ਲਗ ਸਕੇ । ਹਿੰਦੂ ਸਮਾਰਾਜੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਅਪਰੇਸ਼ਨ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਹੇਠ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਫੌਜ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਤੇ ਕਰਫਿਊ ਲਗਾ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਡੱਕ ਦਿਤਾ ਗਿਆ । ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹਰ ਚੋਰਾਹੇ ਤੇ ਹਰ ਰਸਤੇ ਤੇ ਟੈਂਕ ਅਤੇ ਤੋਪਾਂ ਲਗਾ ਦਿਤੀਆਂ ।

ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਇਕ ਲਖ ਫੌਜ ਨੇ ਜਾ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਘੇਰਾ ਪਾਇਆ । ਕੋਈ ਵੀ ਅੰਦਰੋਂ ਬਾਹਰ ਅਤੇ ਬਾਹਰੋਂ ਅੰਦਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾ ਸਕਦਾ । ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਵਾਰਨਿੰਗ ਦਿਤੇ ਅਚਨਚੇਤ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਉਪਰ ਤੋਪਾਂ ਨਾਲ ਗੋਲਾਬਾਰੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤੀ । ਉਸ ਸਮੇਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਸਿਖ ਜਗਤ ਗੁਰਪੁਰਬ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਅੰਦਰ ਮੌਜੂਦ ਸੀ ਜੋ ਕਰਫਿਊ ਨਾਰਨ ਵਾਪਸ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਜਾ ਸਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਆਉਣ ਦਿਤਾ ।

ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਕੰਪਲੈਕਸ ਅੰਦਰ ਬੈਠੇ ਜੁਝਾਰੂ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭਿਡਰਾਂਵਾਲੇ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਹਿੰਦੂ ਸਾਮਰਾਜ ਦੀ ਫੌਜ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਉਪਰ ਹਮਲਾ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਆਖਰੀ ਗੋਲੀ ਅਤੇ ਆਖਰੀ ਖੂਨ ਦੇ ਕਤਰੇ ਤਕ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪਵਿਤਰਤਾ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰਖਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ। ਸੰਤ ਜੀ ਸਿੰਘ ਯੋਧਿਆਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪਵਿਤਰਤਾ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰਖਣ ਲਈ ਡਟ ਗਏ। ਜਦੋਂ ਫੌਜ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦਾਖਲ ਹੋਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਅੱਗੋਂ ਸਿੰਘ ਯੋਧਿਆਂ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਛੱਕੇ ਛੜਾ ਦਿਤੇ। ਇਹੀ ਯਤਨ ਕਈ ਵਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਪਰ ਹਮਲਾਵਾਰਾਂ ਦੀ ਸਿੰਘ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕੋਈ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਸੀ ਚਲਦੀ।

ਫੌਜੀ ਹਾਕਮਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਸੋਚਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਹੋਣਾ ਪਿਆ ਕਿ ਸਿੰਘ ਜਿਉਂਦੇ ਜੀਅ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਹਦੂਦ ਅੰਦਰ ਪੈਰ ਨਹੀਂ ਰਖਣ ਦੇਣਗੇ। ਇਸ ਲਈ ਫੌਜ ਨੇ ਟੈਂਕ ਅਤੇ ਬਖਤਰ ਬੰਦ ਗੱਡੀਆਂ ਅੰਦਰ ਬਾੜ ਦਿਤੀਆਂ। ਟੈਂਕ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪਰਕਰਮਾ ਅੰਦਰ ਵਾੜ ਦਿਤੇ ਗਏ। ਆਖਰ ਸਿੰਘ ਰਵਾਇਤੀ ਅਤੇ ਲਾਇਸੈਂਸੀ ਹਥਿਆਰਾਂ ਨਾਲ ਟੈਂਕਾਂ ਅਤੇ ਤੋਪਾਂ ਦਾ ਕੀ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਸੀ। ਫਿਰ ਵੀ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਦਿਲ ਨਾ ਛੱਡਿਆ। ਗੋਲੀ ਸਿੱਕਾ ਖਤਮ ਹੋਣ ਦੀ ਸੂਰਤ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਸਾਹਿਬ ਪੂਰ ਕੇ ਦੁਆਰਾਂ ਦੇ ਗਲ ਵਿਚ ਜਾ ਪੈਂਦੇ। ਅਨੇਕਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਦੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਜਾਂਦੇ। ਇਸੇ ਤਰਾਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸਿੰਘ ਸ਼ਹੀਦੀ ਦਾ ਜਾਮ ਪੀ ਗਏ। ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਅਪਵਿਤਰਤਾ ਨੂੰ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਨਾ ਕਰ ਸਕੇ। ਫੌਜ ਨੇ ਪਰਕਰਮਾ ਵਿਚ ਖੜੇ ਕੇ ਟੈਂਕਾਂ ਤੋਪਾਂ ਰਾਹੀਂ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਉਪਰ ਗੋਲੇ ਵਰਤਾਉਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤੇ। ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਮੰਤਵ ਸੀ ਕਿ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਨਿਵਾਸ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਉਪਰ ਹੈ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਦੂਜਾ ਜਿਸ ਅਸਥਾਨ ਤੋਂ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਕਤੀ ਤੇ ਅਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਪਰੇਰਨਾ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਤੋਪਾਂ ਦੇ ਗੋਲਿਆਂ ਨਾਲ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ। ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ, ਮੇਜਰ ਜਨਰਲ ਸੁਬੇਗ ਸਿੰਘ

ਅਨੇਕਾਂ ਯੋਧਿਆਂ ਨਾਲ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਪਵਿਤਰਤਾ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰਖਦੇ ਹੋਏ ਸ਼ਹੀਦੀ ਦਾ ਜਾਮ ਪੀ ਗਏ ।

ਭਗਤੀ ਤੇ ਸ਼ਾਹੀ ਦੇ ਪੁੰਜ ਸੈਤ ਸ਼ਾਹੀਆਂ ਨੂੰ EXTREMISTS
TERRORISTS ਆਖ ਕੇ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ । ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਉਹ ਯਾਤਰੂ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰ ਦਿਤੇ ਗਏ ਜਿਹੜੇ ਗੁਰਪੁਰਬ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਆਏ ਸਨ । ਇਹਨਾਂ ਵਿਚ ਬੱਚੇ, ਬੁੱਢੇ ਔਰਤਾਂ ਬਹੁਤ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ ਜਿਹਨਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਾਲਮਾਂ ਨੇ ਮਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ । 2 ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਵੀ ਅਤਿਵਾਦੀ ਆਖ ਕੇ ਗੋਲੀ ਨਾਲ ਮਾਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ । ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਫੱਟੜ ਸਿੰਘ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਗੋਲੀ ਨਾਲ ਉਡਾ ਦਿਤਾ ਗਿਆ । ਜੇ ਕਿਸੇ ਪਾਣੀ ਮੰਗਿਆ ਤਾਂ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਪਿਸ਼ਾਬ ਪਾਇਆ । ਜੇ ਜੋ ਚੁਲਮ ਹਿੰਦੂ ਸਾਮਰਾਜ ਦੇ ਫੌਜੀਆਂ ਨੇ ਉਥੇ ਕੀਤਾ ਸਾਰੇ ਦਾ ਸਾਰਾ ਦਸਣ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈ । ਜੇਕਰ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਕਾਗਜ਼ ਵੀ ਇਕੱਠੇ ਕਰ ਲਈਏ ਤਾਂ ਵੀ ਬਿਆਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ । ਪਰਕਰਮਾ ਵਿਚ ਖੂਨ ਹੀ ਖੂਨ ਵਹਿ ਰਿਹਾ ਸੀ । ਪਵਿਤਰ ਸਰੋਵਰ ਦਾ ਜਲ ਵੀ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਖੂਨ ਨਾਲ ਲਾਲ ਹੋ ਗਿਆ ।

ਹਮਲਾਵਰਾਂ ਵਲੋਂ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਉਪਰ ਕਾਬਜ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਦ ਸਿੱਖ ਪਰੋਗਰਾਮ ਅਨੁਸਾਰ ਸਿੱਖ ਸ਼ਕਤੀ ਤੇ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ । ਰਾਇਫਰੈਂਸ ਲਾਇਬਰੇਰੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਬਡਮੁੱਲਾ ਸ਼ਰਮਾਇਆ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀਆਂ ਉਹ ਬੀੜਾਂ ਜਿਹਨਾਂ ਉਪਰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਜੀ ਦੇ ਦਸਖਤ ਸਨ ਨੂੰ ਜਾਣ ਬੁਝ ਕੇ ਸਾੜ ਕੇ ਸਵਾਹ ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ । ਸਿੱਖ ਅਜਾਇਬ ਘਰ ਜਿਥੋਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਚਿੰਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਪਰਿਰਨਾ ਮਿਲਦੀ ਸੀ ਨੂੰ ਵੀ ਤਬਾਹ ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ । ਤੋਸ਼ਾਖਾਨਾ ਜਿਸ ਵਿਚ ਬਡਮੁਲੀਆਂ ਪੁਰਾਤਨ ਵਸਤਾਂ ਅਤੇ ਕੀਮਤੀ ਹੀਰੇ ਜਵਾਹਰਾਤ ਸੀ ਨੂੰ ਲੁੱਟ ਲਿਆ ਗਿਆ ਤੇ ਪਰਦਾ ਪਾਉਣ ਦੇ ਲਈ ਅਗ ਲਗਾ ਦਿਤੀ ਗਈ । ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਉਪਰ ਰੱਖੇ ਇਤਹਾਸਕ ਸ਼ਸਤਰ ਵੀ ਲੁੱਟ ਲਏ ਗਏ । ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਅਤੇ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਬੇਅੰਤ ਖਜਾਨਾ ਜੋ ਕਰੋੜਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਸੀ ਲੁੱਟ ਲਿਆ ਗਿਆ

ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਉਪਰ 500 ਤੋਂ ਵਧ ਗੋਲੀਆਂ ਵੀ ਨਿਸ਼ਾਨ ਹੁਣ ਵੀ ਦੇਖੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ।

ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਚੌਗਿਰਦੇ ਜਿਹੜੇ ਬਾਜ਼ਾਰ ਹਨ ਜਾਂ ਘਰ ਸਨ ਵਿਚੋਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕੱਢ ਕੇ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ, ਫਿਰ ਘਰਾਂ ਤੇ ਦੁਕਾਨਾਂ ਨੂੰ ਲੁਟਿਆ । ਉਪਰੰਤ ਇਸਤੇ ਪਰਦਾ ਪਾਉਣ ਲਈ ਅਗ ਲਾ ਦਿਤੀ ਗਈ । ਹਿੰਦੂ ਸਾਮਰਾਜ ਦੇ ਫੌਜੀਆਂ ਵਲੋਂ ਅਜਿਹੀ ਹੀ ਘਨਾਉਣੀ ਕਾਰਵਾਈ ਪੰਜਾਬ ਦੇ 40 ਹੋਰ ਇਤਿਹਾਸਕ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿਚ ਵੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਜਿਹਨਾਂ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਤਰਨਤਾਰਨ ਸਾਹਿਬ, ਦੂਖ ਨਿਵਾਰਨ ਪਟਿਆਲਾ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਮੁਕਤਸਰ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੇ ਨਾਮ ਖਾਸ ਵਰਣਨ ਯੋਗ ਹਨ ।

ਜਦੋਂ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਉਪਰ ਫੌਜੀ ਹਮਲੇ ਦਾ ਪਤਾ ਪਿਛਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਲੱਗਾ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਲੱਗੇ ਕਰਫਿਊ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਜਥੇ ਬਣਾ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪਵਿਤਰਤਾ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰਖਣ ਲਈ ਚਾਲੇ ਪਾ ਦਿਤੇ ਜਦੋਂ ਫੌਜੀਆਂ ਨੇ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਜਥਿਆਂ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਲ ਵਧਦੇ ਦੇਖਿਆ ਤਾਂ ਫਾਇਰਿੰਗ ਕਰਕੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਿੰਘ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰ ਦਿਤੇ ।

ਬਣਾਈ ਹੋਈ ਵਿਉਂਤ ਅਨੁਸਾਰ ਦਹਿਸ਼ਤ ਫਲਾਉਣ ਲਈ ਪਿਛਾਂ ਦਾ ਰੁਖ ਕੀਤਾ । ਹਰ ਸਿਖ ਘਰ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ੀ ਹੋਈ । ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਫੜ ਕੇ ਮਿਲਟਰੀ ਕੈਂਪਾਂ ਵਿਚ ਲਿਜਾ ਕੇ ਟਾਰਚਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ । 16 ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਉਮਰ ਤੋਂ ਉਪਰ ਦੇ ਸਿਖ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਪਕੜ ਲਿਆ ਗਿਆ । ਜਿਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਦਹਿਸ਼ਤ ਪਸੰਦ ਆਖ ਕੇ ਗੋਲੀ ਨਾਲ ਉਡਾ ਦਿਤਾ ਗਿਆ । ਬਾਕੀਆਂ ਤੋਂ ਕੁਝਲਾਂ ਤੇ ਡਾਕਿਆਂ ਦੇ ਝੂਠੇ ਕੇਸ ਪਾਕੇ ਜੇਲਾਂ ਦੀਆਂ ਕੋਠੜੀਆਂ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ । ਤਲਾਸ਼ੀ ਦੌਰਾਨ ਘਰਾਂ ਦਾ ਸਾਰਾ ਕੀਮਤੀ ਸਮਾਨ ਟੁੱਬ ਟਲਾ ਤੇ ਨਗਈ ਜੀ ਵੀ ਹੱਥ ਆਇਆ ਇਹਨਾਂ ਫੌਜੀ ਵਰਦੀਆਂ ਵਿਚ ਵਿਚਰਦੇ ਡਾਕੂਆਂ ਨੇ ਲੁੱਟ ਲਿਆ । ਧੀਆਂ ਭੈਣਾਂ ਦੀਆਂ ਇਜ਼ਤਾਂ ਨੂੰ ਹੱਥ ਪਾਇਆ । ਜਿਸ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਜ਼ਬਾਨੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਗੋਲੀ ਮਾਰ ਦਿਤੀ ਗਈ । ਸਿਖ ਜਿੰਦੀਦਾਰਾਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਹਥਿਆਰ ਤਾਂ ਕੀ ਰੋਬਾ ਦਾਤਰੀ ਨਹੀਂ ਛੱਡੀ ।

ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਉਪਰ ਇਸ ਫੌਜੀ ਹਮਲੇ ਨਾਲ ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ ਦੇ ਸਿੰਘਾਂ ਵਿਚ ਗੁੱਸੇ ਅਤੇ ਰੋਹ ਦੀ ਲਹਿਰ ਦੌੜ ਗਈ। ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ ਵਿਚ ਜਿਥੇ ਵੀ ਸਿੰਘ ਵਸਦੇ ਸਨ ਰੋਹ ਭਰੇ ਮੁਜ਼ਾਹਰੇ ਕੀਤੇ ਗਏ।

ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਇਸ ਸਾਕੇ ਨੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਸਦੇ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਲੂੰਪਰ ਕੀ ਰਖ ਦਿਤੇ। ਸਮੇਂ ਦੀ ਮਜ਼ਹੂਰੀ ਸਾਬਤ ਉਹ ਚੁੱਪ ਤਾਂ ਜਰੂਰ ਸਨ ਪਰ ਦਿਲਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇਸ ਦਾ ਬਦਲਾ ਲੈਣ ਦੀ ਆਖ਼ਾਸ਼ ਉਥੇ ਲੱਗੀ ਸੀ। ਸਰਕਾਰੀ ਨੌਕਰੀਆਂ ਤੇ ਲੱਗੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਉਚ ਪਦਵਿਆਂ ਛੱਡ ਦਿਤੀਆਂ। ਸਰਕਾਰੀ ਨੂੰ ਲਮ ਲਤ ਮਾਰ ਦਿਤੀ ਅਜਿਹਾ ਰੋਸ ਵਜੋਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਸਿਖ ਫੌਜੀਆਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਮੁਨੀਸਾਹੀਬਾਂ ਦਾ ਇਨਾ ਅਸਰ ਹੋਇਆ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਫੌਜੀ ਛਾਉਣੀਆਂ ਛੱਡ ਕੇ ਸਰਕਾਰੀ ਕਰ ਦਿਤੀ ਅਤੇ ਹਥਿਆਰਾਂ ਸਮੇਤ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਲ ਨੂੰ ਚਲੇ ਪਾ ਦਿਤੇ। ਬਾਦ ਵਿਚ ਜਿਹਨਾਂ ਨੂੰ ਘੋਰ ਕੇ ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਕਈ ਨੌਸਟ ਬੱਜਣ ਵਿਚ ਸਫਲ ਹੋ ਗਏ। ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਬੰਦੀ ਬਣਾ ਲਿਆ ਗਿਆ।

ਭਾਰਤ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਇੰਦਰਾਗਾਂਧੀ ਦੇ ਅੰਗ ਰਖਿਅਕਾਂ ਵਿਚੋਂ ਜਿਹੜੇ ਸਿਖ ਸਨ ਜਿਹਨਾਂ ਉਪਰ ਉਸਨੂੰ ਪੂਰਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਸੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਸਾਕੇ ਦਾ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਦਾ ਇਨਾ ਅਸਰ ਹੋਇਆ ਜਿਸ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣ 31 ਅਕਤੂਬਰ 1984 ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਸਾਹਮਣੇ ਆਇਆ।

ਅਜ ਤਕ ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਬੇਅਦਬੀ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਸਿੰਘ ਸੂਰਮੇ ਜ਼ਾਲਮ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਦੇਣ ਲਈ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਨਿਤਰਦੇ ਰਹੇ। ਪੁਰਾਤਨ ਸਿੰਘੀ ਦੀਆਂ ਰਵਾਇਤਾਂ ਤੇ ਚਲਦੇ ਹੋਏ ਗੁਰੂ ਦੇ ਅਣਖੀਲੇ ਯੋਧੇ ਭਾਈ ਬੇਅੰਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਭਾਈ ਸਤਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸ਼ੁੱਧ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸ: ਮਹਿਤਾਬ ਸਿੰਘ ਬਣ ਕੇ 42 ਗੁਰਧਾਮਾਂ ਦੀ ਬੇਅਦਬੀ ਅਤੇ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਭਾਈ ਸੁਬੇਗ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਥਾਤਲ ਨੂੰ ਜਮਪੁਰੀ ਦੀ ਟਿਕਟ ਦਿਤੀ ਤੇ ਮਰਦੀ ਸਿਖ ਕੌਮ ਵਿਚ ਸਵਸ ਪਾਏ। ਸਿਖ ਕੌਮ ਦੀ ਡਿਗੀ ਹੋਈ ਖੁੱਫ ਨੂੰ ਉਤਾਂਹ ਕੀਤਾ।

ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਵਲੋਂ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਦੇ ਕਤਲ ਦਾ ਬਦਲਾ ਲੈਣ ਲਈ ਅਤੇ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਸਬਕ ਸਿਖਾਉਣ ਲਈ ਹਿੰਦੂ ਜਨੂੰਨੀ ਕਾਂਗਰਸੀ ਗੁੰਡਿਆਂ ਨੂੰ ਹਦਾਇਤ ਦੇਕੇ ਦੋਸ਼ ਭਰ ਵਿਚ ਸਿਖਾਂ ਦਾ ਕਤਲੇਆਮ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ। ਇਹਨਾਂ ਹਕੂਮਤ ਦੇ ਨਬੇ ਵਿਚ ਜੋ ਜੋ ਅਤਿਆਚਾਰ ਸਿਖਾਂ ਉਪਰ ਕੀਤੇ ਹਨ ਉਹ ਬਿਆਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ। ਪੰਜੀ ਹਜ਼ਾਰ ਦੇ ਕਰੀਬ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਖੂਨ ਨਾਲ ਹੋਲੀ ਖੇਡੀ ਗਈ। ਸਿਖ ਅਥਾਦੀਆਂ ਉਪਰ ਹਮਲੇ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਸਮੇਤ ਮਕਾਨਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਤੇਘਾਕੇ ਸਾੜ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਕੀਮਤੀ ਸਮਾਨ ਲੁੱਟ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਨੌਜਵਾਨ ਲੜਕੀਆਂ ਦੀ ਇਜ਼ਤ ਪਿਉ ਪੁਤਰਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੀ ਲੁੱਟੀ ਗਈ। ਮਾਥਾ ਸ਼ਾਮਣੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪਤੀਆਂ ਨੂੰ ਕਲੇਵਰ ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ। ਅਨੇਕਾਂ ਉਪਰ ਪੈਟਰੋਲ ਪਾਕੇ ਜਿਉਂ ਦੇ ਜੀਅ ਸਾੜਿਆ ਗਿਆ। ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਗੱਡੀਆਂ ਬੱਸਾਂ ਵਿਚੋਂ ਲਾਹ ਕੇ ਤੇਲ ਪਾ ਕੇ ਸਾੜਿਆ ਗਿਆ। ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਵਹੀਕਲਾਂ ਸਮੇਤ ਸਾੜ ਦਿਤਾ ਗਿਆ। ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਜਬਰੀ ਕੇਸ ਕਤਲ ਕਰ ਦਿਤੇ ਗਏ। ਦਾਹੜੀ ਕਤਲ ਕਰ ਦਿਤੀ ਗਈ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਪਿਸ਼ਾਬ ਪਾਇਆ ਗਿਆ। ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਸ਼ਹਿ ਤੇ ਹੋਇਆ। ਪੁਲੀਸ ਸਭ ਕੁਝ ਦਰਸ਼ਕ ਬਣਕੇ ਦੇਖਦੀ ਰਹੀ ਤੇ ਲੁਟੇਰਿਆਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਉਤਸ਼ਾਹਤ ਕਰਦੀ ਰਹੀ। ਮੈਂ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਇਹਨਾਂ ਬੇਗੁਨਾਹਾਂ ਦਾ ਜੋ ਖੂਨ ਬਹਾਇਆ ਗਿਆ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਕੀ ਕਸੂਰ ਸੀ ?

ਇਸ ਕਤਲੇ-ਆਮ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਕਲਕੱਤੇ ਤੋਂ ਛਪਣ ਵਾਲੇ ਵੀਕਲੀ ਸੰਡੇ ਦੇ ਐਡੀਟਰ ਮਿ: ਐਮ ਜੇ ਅਕਬਰ ਨੂੰ ਇਕ ਇਟਰਬਿਊ ਦੌਰਾਨ ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਵੱਡਾ ਦਰਖਤ ਡਿਗਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਧਰਤੀ ਹਿਲਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਨੂੰ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਵੱਡਾ ਦਰਖਤ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਜੇ ਸੀ ਉਸਦੇ ਡਿਗਣ ਨਾਲ ਧਰਤੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹਿਲੀ। ਰਾਜੀਵ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਸੀ ਕਿ ਇੰਦਰਾਗਾਂਧੀ ਬੜੀ ਪਾਪੂਲਰ ਲੀਡਰ ਸੀ ਲੋਕਾਂ ਵਲੋਂ ਅਜਿਹਾ ਪ੍ਰਤੀਕਰਮ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ। ਕੀ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਪਾਪੂਲਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ? ਜੇ ਸੀ ਤਾਂ ਅਜਿਹਾ ਪ੍ਰਤੀਕਰਮ ਉਦੋਂ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਇਆ ? ਕਿਉਂ ਕਿ ਕਾਤਲ ਹਿੰਦੂ ਸੀ। ਉਪਰੋਕਤ ਗਲ ਤੋਂ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਭਲੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੀ ਕਤਲੇਆਮ ਰਾਜੀਵ ਦੀ ਸ਼ਹਿ ਤੇ ਹੋਈ।

ਅਗਰ ਮਾਥਰਾ ਅਤੇ ਸ਼ਭੀਲਾ ਵਿਚ 500-600 ਫਲਸਤੀਨੀਆਂ ਦਾ ਕਤਲ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਸ੍ਰੀ ਲੰਕਾ ਵਿਚ 400 ਤਾਮਲਾਂ ਦਾ ਕਤਲ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਸਾਊਥ ਅਫਰੀਕਾ ਵਿਚ 'ਸ਼ਾਰਪਵਿਲੋ' ਜਾਂ ਕੋਪ ਟਾਊਨ ਵਿਖੇ 69 ਜਾਂ 19 ਕਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਕਤਲ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਆਲਮੀ ਅਦਾਰੇ ਰੋਲੇ ਪਾਉਣ ਲਗਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨਿਖੇੜੀ ਦੇ ਮਤੇ ਪਾਸ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜੀ ਵਿਖੇ ਹਿੰਦੂ ਜਨੂਨੀ ਫੌਜ ਵਲੋਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਸਿੰਘ ਜਿਹਨਾਂ ਵਿਚ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਬੱਚੇ ਬੁੱਢੇ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਲਹੂ ਨਾਲ ਹੌਲੀ ਖੇਡੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਿੰਘਾਂ ਦੀਆਂ ਲਾਸ਼ਾਂ ਤੇ ਖੜੇ ਹੋ ਕੇ ਭੰਗੜੇ ਪਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਮਨਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਭੰਗੜੇ ਪਾਏ ਜਾਂਦੇ ਲੱਭੂ ਵੰਡੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਫੌਜ ਨੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਹੀ ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨ ਫੜਕੇ ਕੈਂਪਾਂ ਵਿਚ ਲਿਜਾ ਕੇ ਤਸ਼ੱਦਦ ਕਰਕੇ ਮਾਰ ਦਿਤੇ ਹਨ ਬਾਦ ਵਿਚ ਝੂਠਾ (ਫਰਜ਼ੀ) ਪੁਲੀਸ ਮੁਕਾਬਲਾ ਬਣਾ ਕੇ ਦਿਖਾਏ ਗਏ। ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਕਤਲ ਤੋਂ ਬਾਦ ਹਿੰਦੂ ਜਨੂਨੀ ਗੁੰਡਿਆਂ ਨੇ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਸ਼ਹਿ ਤੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਹੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਕਤਲੇਆਮ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਕਿਥੇ ਗਈ ਸੀ ਇਹ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਰੈਡ ਕਰਾਸ ਸੁਸਾਇਟੀ ?

ਕਿਥੇ ਗਈਆਂ ਇਹ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ (ਅਦਾਰੇ) M.S.T.I. ਹੂਮਿਨ ਰਾਈਟ ਕਮਿਸ਼ਨ U.N.O. ਨੌਨ ਅਲਾਇੰਡ ਮੂਵਮੈਂਟ, O.I.C. ਅਰਬ ਲੀਗ, ਕਾਮਨਵੈਲਥ ?

ਕੀ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਨੂੰ ਤਾਲੇ ਲਗ ਗਏ ?

ਕੀ ਇਹ ਹਿੰਦੂਸਤਾਨ ਤੋਂ ਡਰਦੇ ਸਨ ?

ਕੀ ਸਿੱਖ ਮਨੁੱਖ ਨਹੀਂ ਹਨ ?

ਕੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਖੂਨ ਖੂਨ ਨਹੀਂ ਹੈ ?

ਕਿਉਂਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਹਮਦਰਦੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਚੁਪ ਹਨ।

ਦਸ ਲਖ ਨੌ ਮਿਲੀਅਨ, 40 ਲਖ ਫਲਾਸਤੀਨੀ, ਇਕ ਕਰੋੜ ਕਸ਼ਮੀਰੀ, ਡੇਢ ਕਰੋੜ ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨੀ, ਡੇਢ ਕਰੋੜ ਪਛਮੀ ਸਾਗਰ ਦੇ ਲੋਕ ਆਪਣੀ ਕੌਮੀ ਅਜ਼ਾਦੀ ਲਈ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰਨ ਤਾਂ ਉਹ ਅਜ਼ਾਦੀ ਪਸੰਦ ਹਨ ਹੁਰੀਅਤ ਪਸੰਦ ਹਨ ਮੁਜਾਹਿਦ ਹਨ, ਬਹਾਦਰ ਹਨ ਅਤੇ ਯੋਧੇ ਹਨ।

ਜੇਕਰ ਸਿਖ 2 ਕਰੋੜ ਦੀ ਅਬਾਦੀ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਆਪਣੇ ਖੁਸ਼ੇ ਹੋਏ ਰਾਜ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰਨ ਤਾਂ ਇਹ ਇਤਿਹਾਸਕ ਹਨ। ਸਿਖ ਗੈਰਤ ਅਤੇ ਅਣਖ ਦੀ ਜਿੰਦਗੀ ਬਸਰ ਕਰਨ ਲਈ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਇਹ ਦਹਿਸ਼ਤਗਰਦ ਹਨ। ਸਿਖ ਆਪਣੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰਨ ਤਾਂ ਅਤਿਵਾਦੀ ਹਨ।

ਕੀ ਇਹ ਦੋਹਰੀ ਨੀਤੀ ਨਹੀਂ ਅਪਣਾਈ ਜਾ ਰਹੀ। ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਅਲਅਬਸਾ (ਯੂਰੋਸਲਮ) ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੇ ਤਾਂ ਸਾਰਾ ਆਲਮੀ ਇਸਲਾਮ ਤੜਫ ਉਠਦਾ ਹੈ। ਸਖਤ ਨਿਖੇਧੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਸਖਤ ਸਜਾਵਾਂ ਦੇਣ ਦੀਆਂ ਦੁਹਾਈਆਂ ਪਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਹੋਰ ਵੀ ਆਲਮੀ ਅਦਾਰੇ ਨਿਖੇਧੀ ਕਰਦੇ ਨਹੀਂ ਬੱਕਦੇ।

ਜੇਕਰ ਸ੍ਰੀ ਲੰਕਾ ਵਿਚ ਰਾਧਾਪੁਰ ਵਿਚ ਬੋਧੀਆਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਮਰਕਜੀ ਮਠ ਨੂੰ ਤਾਮਲਾ ਵਲੋਂ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਅਲਾਮੀ ਅਦਾਰੇ ਨਿਖੇਧੀ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਧਾਰਮਿਕ ਕੇਂਦਰ ਉਤੇ ਡੈਣ ਇੰਦਰਾ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਹਿੰਦੂ ਸਾਮਰਾਜ ਦੇ ਜਨੂਨੀ ਫੌਜੀਆਂ ਨੇ ਹਮਲਾ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਢਾਹ ਦਿਤਾ। ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਕੰਪਲੈਕਸ ਨੂੰ ਟੈਂਕਾਂ ਅਤੇ ਤੋਪਾਂ ਨਾਲ ਤਬਾਹ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਗੋਲੀਆਂ ਨਾਲ ਛਲਣੀ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦੀ ਤਦਾਦ ਵਿਚ ਬੱਚਿਆਂ ਬੁੱਢਿਆਂ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ। ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਬੇਪਤੀ ਕਰ ਦਿਤੀ ਗਈ ਪਰ ਕਿਸੇ ਮਨੁੱਖੀ ਹੱਕਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਜਥੇਬੰਦੀ ਨੇ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਜਥਾਨ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਬੋਲੀ? ਕੀ ਇਹ ਰੱਬ ਦਾ ਘਰ ਨਹੀਂ? ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਰੋਮਨ ਕੈਥਲਿਕ ਚਰਚ ਹੈ। ਕੀ ਇਸੇ ਲਈ ਜਥਾਨ ਨਾ ਬੋਲੀ ਕਿ ਇਹ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਹੈ? ਕੀ ਮਨੁੱਖੀ ਹੱਕਾਂ ਦੀਆਂ ਦਾਵੇਦਾਰ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਹਿੰਦੂਸਤਾਨ ਤੋਂ ਡਰਦੀਆਂ ਹਨ?

ਅਗਰ ਤਾਮਲਾਂ ਦਾ ਕਤਲੇਆਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ M.S.T.I. ਦੇ ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਉਥੇ ਪੁੱਜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਅਗਰ ਤਾਮਲ ਜੇਹਲਾਂ ਵਿਚ ਬੰਦ ਹੋਣ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਪੜਤਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਰੈਡ ਕਰਾਸ ਉਥੇ ਕੈਂਪ ਲਗਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਜਖਮੀਆਂ ਦਾ ਇਲਾਜ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਫਲਸਤੀਨੀਆਂ ਦਾ ਕਤਲ ਹੋਵੇ

ਤਾਂ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਰੈਡ ਕਰਾਸ ਉਥੇ ਜਾ ਕੇ ਸਾਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਕਿਪਰੋ ਸਾਊਥ ਅਫਰੀਕਾ ਵਿਚ ਤਸ਼ੱਦਦ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਪਰੋਕਤ ਜਥੇਬੰਦੀ ਉਥੇ ਵੀ ਜਾ ਪੁਜਦੀ ਹੈ। ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਹੋਰ ਵੀ ਜਿਥੇ ਕਿਤੇ ਕਿਸੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਉਥੇ ਦੇ ਵਾਸੀ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਜ਼ੁਲਮੇ ਤਸ਼ੱਦਦ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਰੈਡ ਕਰਾਸ ਉਥੇ ਪੁਜ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਪਰ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਹੀ ਸਿੰਘ ਹਿੰਦੂ ਜਨੂਨੀ ਫੌਜੀਆਂ ਨੇ ਕਤਲ ਕਰ ਦਿਤੇ ਅਣਗਿਣਤੀ ਹੀ ਜਖਮੀਂ ਤੇ ਅੰਗਹੀਣ ਹੋਏ। ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਹੀ ਸਿੰਘ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਡਾਕਟਰੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾ ਮਿਲਣ ਕਰਕੇ ਤੜਫਦੇ ਮਰ ਗਏ। ਇਥੇ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਰੈਡ ਕਰਾਸ ਸੁਸਾਇਟੀ ਨੇ ਕੈਂਪ ਕਿਉਂ ਨਾ ਲਗਾਇਆ? ਕੀ ਇਹ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਫਰਜ਼ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ?

ਹਾਂ ਭਾਰਤ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਚਾਹੁੰਦੀ ਕਿ ਕੋਈ ਆਲਮੀ ਜਥੇਬੰਦੀ ਇਥੇ ਆਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਕੀਤੇ ਜ਼ੁਲਮਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖੇ।

ਕੀ ਪੰਜਾਬ ਆਉਣ ਲਈ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਰੈਡ ਕਰਾਸ ਸੁਸਾਇਟੀ ਨੇ ਜ਼ੋਰ ਪਾਇਆ? ਨਹੀਂ!

ਹੁਣ ਤਕ ਪੰਜਾਹ ਹਜ਼ਾਰ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂ ਸਾਮਰਾਜ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਕਤਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਚੁਕਾ ਹੈ। ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਹੀ ਸਿੰਘ ਤਸ਼ੱਦਦ ਹੋਣ ਨਾਲ ਅੰਗਹੀਣ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਹੀ ਸਿੰਘ ਜੇਲਾਂ ਵਿਚ ਬੰਦ ਤਸ਼ੱਦਦ ਸਹਾਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਫੌਜੀ ਫੜਕੇ ਕੈਂਪਾਂ ਵਿਚ ਲਿਜਾ ਕੇ ਟਾਰਚਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਦੋਂ ਤਸ਼ੱਦਦ ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਬਾਹਰ ਲਿਜਾ ਕੇ ਫਰਜ਼ੀ ਪੁਲੀਸ ਮੁਕਾਬਲਾ ਬਣਾ ਕੇ ਦਿਖਾ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਵਾਪਰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਮੈਂ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ M.S.T. ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਨੂੰ, ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿਚ ਬਣੇ ਮਨੁੱਖੀ ਹੱਕਾਂ ਦੇ ਕਮਿਸ਼ਨ ਪਾਸੋਂ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਬਣੇ ਹਿਊਮੈਨ ਰਾਈਟਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਪਾਸੋਂ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਭੇਜਣ ਦੀ ਖੋਚਲ ਕੀਤੀ? ਤਾਂ ਜੋ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਜੋ ਜੋ ਜ਼ੁਲਮ ਹੋਇਆ ਉਹ ਦੁਨੀਆਂ ਸਾਹਮਣੇ ਆਵੇ ਅਤੇ ਜਿਸ ਮਕਸਦ ਵਾਸਤੇ ਸਿੰਘ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਉਸਦੀ ਸਹੀ ਤਸਵੀਰ ਨੂੰ ਦੁਨੀਆਂ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕੇ।

ਕੀ ਸਿਖਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਕੋਈ ਅਵਾਜ਼ ਉਠਾਉਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਕੀ ਸਿਖ ਮਨੁੱਖ ਨਹੀਂ ? ਕੀ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਖੂਨ ਖੂਨ ਨਹੀਂ ? ਕੀ ਸਿਖ ਮਨੁੱਖੀ ਹੱਕਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪੈਮਾਨੇ ਤੇ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ।

ਜਦੋਂ ਐਨਾ ਜ਼ੁਲਮ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਮਨੁੱਖੀ ਹੱਕਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਲਈ ਬਣੇ ਸਾਰੇ ਅਦਾਰੇ ਹਿੰਦੂ ਸਾਮਰਾਜ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਸਿਖਾਂ ਤੇ ਹੋ ਰਹੇ ਜ਼ੁਲਮਾਂ ਦੀ ਨਿਖੇਧੀ ਅਤੇ ਸਿਖਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਇਨਸਾਫ ਦੀ ਗਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਤਾਂ ਸਿਖ ਕੌਮ ਕੋਲ ਅਣਖ ਅਤੇ ਗੌਰਤ ਦੀ ਜਿੰਦਗੀ ਜੀਉਣ ਲਈ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਚਾਰਾ ਵੀ ਕੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

ਜੇਕਰ ਦਖਣੀ ਅਫਰੀਕਾ ਦੇ ਕਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਆਗੂ ਮਨਸਨ ਮਡੇਲਾ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰਕੇ ਜੇਲ ਵਿਚ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਉਸਦੀ ਰਿਹਾਈ ਲਈ ਕਾਲੇ ਲੋਕ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰਨ ਤਾਂ ਉਸਨੇ U.N.O. ਸਮੇਤ ਸਾਰੇ ਆਲਮੀ ਅਦਾਰੇ ਜਾਇਜ਼ ਕਰਾਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਮੱਦਦ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ।

ਪਰ ਜਦੋਂ ਸਿਖ ਕੌਮ ਦੇ ਦਿਲ ਦਿਮਾਗ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਝੂਠੇ ਕਤਲ ਕੇਸ ਵਿਚ ਫਸਾ ਕੇ ਜੇਲ ਵਿਚ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਨਾਲ ਇਹ ਸ਼ੰਕਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਏਗਾ । ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਰਿਹਾਈ ਲਈ ਸਾਡੇ ਵਰਜੇ ਕੁਝ ਸਿੰਘ ਕੋਈ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਤਾਂ ਇਸਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਇਸ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਜ਼ਰਮ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਦਹਿਸ਼ਤ ਗਰਦ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

ਜੇਕਰ ਦਸ ਲਖ ਨੈਮਿਬੀਅਨ ਦੇ ਹੱਕ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ 40 ਲਖ ਫਲਸੀਤੀਅਨ ਦੇ ਹੱਕ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ 5 ਲੱਖ ਪੱਛਮੀ ਸਹਾਰਾ ਦੇ ਹੱਕ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਇਕ ਕਰੋੜ ਕਸ਼ਮੀਰੀਆਂ ਦੇ ਹੱਕ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਤਾਮਲਾਂ ਦੀ ਜਦੋਂਜਹਿਦ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਸਾਈਪਰਸ ਦੀ ਜਦੋਂਜਹਿਦ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦਖਣੀ ਅਫਰੀਕਾ ਦੇ ਕਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਜਦੋਂਜਹਿਦ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤਾਂ 2 ਕਰੋੜ ਸਿਖ ਕੌਮ ਦੀ ਅਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਜਦੋਂਜਹਿਦ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਸਵੀਕਾਰਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ? ਹਾਲਾਂਕਿ U.N.O. ਦੇ ਚਾਰਟਰ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਕਿਸਮਤ ਦਾ ਆਪ

ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਦੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਨੂੰ ਮਾਨਤਾ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ ਤੇ ਇਸਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਕੌਮ ਆਪਣੇ ਹੱਕਾਂ ਲਈ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰੇ ਤਾਂ U.N.O. ਉਸਦੀ ਪੂਰੀ ਮੱਦਦ ਕਰੇਗਾ। ਇਸ ਲਈ ਸਿਖਾਂ ਦੀ ਜਦੋਂ ਜਹਿਦ ਦੀ ਲਹਿਰ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਵੀਕਾਰਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਜਦੋਂਜਹਿਦ ਦੀ ਹਮਾਇਤ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਕੀ ਸਾਰੇ ਹਿੰਦੂ ਸਾਮਰਾਜ ਤੋਂ ਡਰਦੇ ਹਨ ?

ਉਹ ਕਿਹੜੀ ਸੋਚ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਧਾਰਾ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਹਿੰਦੂ ਸਾਮਰਾਜ ਵਲੋਂ ਹੋਏ ਜ਼ੁਲਮੇ ਤਸੱਦਦ ਨੂੰ ਅਤੇ ਸਿਖ ਧਰਮ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਵਿਚ ਜਜ਼ਬ ਕਰਨ ਅਤੇ ਸਿਖ ਧਰਮ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਤੇ ਅੱਖਾਂ ਮੀਟ ਕੇ ਹਿੰਦੂਸਤਾਨ ਦਾ ਅੰਦਰੂਨੀ ਮਾਮਲਾ ਕਹਿ ਕੇ ਚੁਪ ਕਰ ਜਾਵੇ। ਕੀ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਆਤਮਾ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਲਾਹਨਤਾਂ ਨਹੀਂ ਪਾਵੇਗੀ ? ਕੀ ਉਹ ਸੋਚਣਗੇ ਨਹੀਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਮਨੁੱਖੀ ਹੱਕਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕਰਨ ਦਾ ਦਾਹਵਾ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਪਰ ਸਿਖਾਂ ਦੇ ਹੱਕਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਹਿੰਦੂ ਸਾਮਰਾਜ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੇਠਾਂ ਆ ਕੇ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇ। ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਕਿਤੇ ਵੀ ਕਿਸੇ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਕੋਈ ਤਸੱਦਦ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਅਵਾਜ਼ ਉਠਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਪਰ ਸਿਖਾਂ ਤੇ ਹੋਏ ਜ਼ੁਲਮੇ ਤਸੱਦਦ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਕਿਉਂ ਨਾ ਉਠਾਈ ਗਈ। ਮੈਂ ਇਥੇ ਮਨੁੱਖੀ ਹੱਕਾਂ ਦੇ ਦਾਹਵੇਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਦਸਣਾਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਤੋਂ ਚੰਗੀਆਂ ਤਾਂ ਉਹੀ ਤਨਜੀਮਾਂ ਹਨ ਜਿਹੜੀਆਂ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੀ ਨਸਲਕੁਸ਼ੀ ਦੇ ਬਚਾ ਲਈ ਯਤਨਸ਼ੀਲ ਹਨ। ਜਿਹੀਆਂ ਤਨਜੀਮਾਂ ਹਰ ਮੁਲਖ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਆਲਮੀ ਪੱਧਰ ਤੇ ਵੀ ਕਈ ਤਨਜੀਮਾਂ ਕੰਮ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਜਾਨਵਰ ਦੀ ਨਸਲ ਖਤਮ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਜਾਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਉਸੇਵੇਲੇ ਉਸ ਦਾ ਇਤਜਾਮ ਕਰਕੇ ਉਸਦੀ ਨਸਲ ਬਚਾਅ ਲਈ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਪਰ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਧਰਮ ਨਿਰਪੇਖਸ਼ਤਾ ਦਾ ਬੁਰਕਾ ਪਾਕੇ ਹਿੰਦੂ ਜਨਤਨੀ ਸਰਕਾਰ ਜਿਹੜੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕਰਨ ਦਾ ਝੂਠਾ ਢੰਦੋਰਾ ਪਿਟਦੀ ਹੈ ਆਪਣੇ ਹੀ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਮਾਨੁੱਖੀ ਭੇਸ਼ ਵਿਚ ਸਿਖ ਬੱਬਰ ਸ਼ੇਰਾਂ ਦੀ ਨਸਲ ਕੁਸ਼ੀ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਪਰ ਕੋਈ ਵੀ ਮਨੁੱਖੀ ਹੱਕਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਜਥੇਬੰਦੀ ਦੀ ਆਤਮਾ ਨਹੀਂ ਹਲੂਣੀ ਗਈ। ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਸਿਖਾਂ ਦੀ ਨਸਲਕੁਸ਼ੀ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਦਾ ਯਤਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਜੇ ਸ਼ਿਕਾਰੀ-ਸਿਖਾਂ ਦੀ ਨਸਲਕੁਸ਼ੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਾਂ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਰੋਕਣ ਦੀ ਹਿਮਤ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ ਜਾਂ ਉਸਦਾ ਪ੍ਰਭਾਉ ਕਬੂਲਦੇ ਹਨ ਜਾਂ

ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਚੰਗੇ ਹੋਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਆਪਣੇ ਹਿੱਤਾਂ ਨੂੰ ਸੱਟ ਨਾ ਵੱਜੇ ਇਸ ਲਈ ਚੁਪ ਕਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ।

ਜੇਕਰ ਸਿਖ ਆਪਣੀ ਕਿਸਮਤ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਆਪ ਕਰਨ ਦੇ ਹੱਕ ਲਈ ਅਤੇ ਅਣਖ ਅਤੇ ਗੈਰਤ ਦੀ ਜਿੰਦਗੀ ਜੀਉਣ ਲਈ ਕੋਈ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਤਾਂ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰ ਹੈ । ਇਹ ਗੁਨਾਹ ਹੈ, ਇਹ ਦਹਿਸ਼ਤ ਗਰਦੀ ਹੈ । ਤਾਂ ਫਿਰ ਹਰ ਫਲਾਸਤੀਨੀ ਯੋਧਾ, ਹਰ ਨੈਮਿਬੀਅਨ ਬਹਾਦਰ, ਹਰ ਕਸ਼ਮੀਰੀ ਹੁਰੀਅਤ ਪਾਸੰਦ ਅਤੇ ਹਰ ਅਫਗਾਨੀ ਮੁਜਾਹਿਦ ਮੁਰਜ਼ਮ ਹੈ, ਦਹਿਸ਼ਤ ਗਰਦ ਹੈ ਅਤੇ ਗੁਨਾਹਗਾਰ ਹੈ । U.N.O., N.A.M.C.W. ਵਿਚ ਕਮਪੂਰੀਆ ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨੀ ਦਖਣੀ ਅਫਰੀਕਾ ਦੇ ਕਾਲੇ ਲੋਕ ਸਾਈਪਰਸ ਦੇ ਤੁਰਕਸ਼ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਲੰਕਾ ਦੇ ਤਾਮਲਾਂ ਦੇ ਝਗੜੇ ਬਾਰੇ ਵੀਚਾਰਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ । ਨੈਮਿਬੀਆ ਤੇ ਫਲਾਸਤੀਨ ਨੂੰ ਅਜ਼ਾਦ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਮਤੇ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ । ਸਾਊਥ ਅਫਰੀਕਾ ਅਤੇ ਇਜ਼ਰਾਈਲ ਤੇ ਦਬਾ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ।

ਦੋ ਕਰੋੜ ਸਿਖਾਂ ਦੇ ਝਗੜੇ ਤੇ ਅਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਗਲ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ? ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਤੇ ਦਬਾਅ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਜਾਂ ਸਕਦਾ ?

ਇਸ ਲਈ ਕਿਉਂਕਿ ਨੈਮਿਬੀਅਨਾਂ ਅਤੇ ਅਫਰੀਕਨਾਂ ਦੀ ਮਦਦ 50 ਦੇ ਕਰੀਬ ਅਫਰੀਕਨ ਮੁਲਕ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਦੂਜੇ ਮੁਲਕ ਵੀ ਇਸੇ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਜੋ ਅਫਰੀਕਨਾਂ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਸ਼ਾਖ ਬਣਾਈ ਜਾ ਸਕੇ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਵਪਾਰਕ ਅਤੇ ਸਿਆਸੀ ਹਿੱਤ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਣ । ਇਹ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਫਲਸਤੀਨੀ ਅਰਬ ਅਤੇ ਮੁਸਲਿਮ ਹਨ । 45 ਮੁਸਲਿਮ ਮੁਲਖ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਮੱਦਦ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਦੂਜੇ ਮੁਲਕ ਵੀ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਇਸੇ ਲਈ ਮਦਦ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਕਿ ਅਰਬ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਸਿਆਸੀ ਅਤੇ ਵਪਾਰਕ ਸਬੰਧ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਣ ।

ਸਿਖਾਂ ਪਾਸ ਸਿਵਾਏ ਰੱਬ ਦੇ ਹੋਰ ਆਸਰਾ ਵੀ ਨਹੀਂ । ਸਿਖਾਂ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ 500 ਸਾਲ ਤੋਂ ਆਪਣੀ ਕੌਮੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਅਣਖ ਅਤੇ ਗੈਰਤ ਦੀ ਜਿੰਦਗੀ ਬਸਰ ਕਰਨ ਲਈ ਸਚਾਈ ਤੇ ਦ੍ਰਿੜ ਇਰਾਦੇ ਨਾਲ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਆਸਰੇ ਹੀ ਸੰਘਰਸ਼

ਕੀਤਾ। ਅਤੇ ਇਸ ਕੀਤੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਦਾ ਸਦਕਾ ਸਿਖ ਕੌਮ ਰਾਜ ਭਾਗ ਦੀ ਮਾਲਕ ਬਣੀ। ਹੁਣ ਵੀ ਅਸੀਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਆਸਰੇ ਹੀ ਆਪਣੀ ਅਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਲੜਾਈ ਪੂਰੇ ਦ੍ਰਿੜ ਇਰਾਦੇ ਨਾਲ ਲੜਦੇ ਹੋਏ ਅਣਖ ਅਤੇ ਗੌਰਤ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰਖਦੇ ਹੋਏ ਲੱਖਾਂ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀਆਂ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦੇਕੇ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਖੂਨ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖੀ ਹੱਕਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਦਾਹਵੇਦਾਰ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਦੇ ਸਰਬਰਾਹਾਂ ਨੂੰ ਡੋਬ ਦਿਆਂਗੇ। ਤਦ ਤਕ ਇਹ ਸੰਘਰਸ਼ ਜਾਰੀ ਰਹੇਗਾ ਜਦ ਤਕ ਸਾਡੀ ਆਪਣੀ ਕਿਸਮਤ ਦੇ ਆਪ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਦੇ ਹਕ ਨੂੰ U.N.O. ਵਲੋਂ ਸਵੀਕਾਰਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ, U.N.O. ਉਓ ਬਗ਼ਾਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਕੇਸਰੀ ਨਿਸ਼ਾਨ ਝੂਲ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ। ਮੈਂ ਗੁਲਾਮੀ ਦੇ ਸੌ ਸਾਲ ਨਾਲੋਂ ਇਕ ਪਲ ਅਜ਼ਾਦੀ ਦਾ ਅਣਖ ਦਾ ਚੰਗਾ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ।

ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਘਟਨਾਵਾਂ ਵਾਪਰਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਕਈ ਕੌਮਾਂ ਆਪਣੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਲੈਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਕਈ ਤਾਕਤਵਰ ਕੌਮਾਂ ਛੋਟੀਆਂ ਕੌਮਾਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ਾਂ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਕਈ ਕੌਮਾਂ ਆਪਣੇ ਵਿਚ ਜ਼ਜ਼ਬਾ ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ ਆਪਣੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਦੀਆਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਪਰ ਕਸ਼ਮਕਸ਼ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਲੜਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਕਈ ਤਾਕਤਵਰ ਕੌਮਾਂ ਅਵੇਗਲੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਕੌਮਾਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਸੋ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਹਾਲਾਤ ਬਦਲਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਕੌਮਾਂ ਤਾਂ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਕੁਝ ਕੌਮਾਂ ਆਖਰੀ ਸਾਹ ਲੈਂਦੀਆਂ ਆਪਣੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਸੋਚਦੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਇਨੀਆਂ ਕਮਜ਼ੋਰੀਆਂ ਹੋ ਚੁਕੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਸੰਘਰਸ਼ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀਆਂ। ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਕਈ ਕੌਮਾਂ ਆਪਣੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਖਾਤਰ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਪਰ ਉਸ ਸਮੇਂ ਬੜੀ ਦੇਰ ਹੋ ਚੁਕੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਦੁਸ਼ਮਣ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਲਈ ਪੂਰੀਆਂ ਤਿਆਰੀਆਂ ਕਰ ਚੁਕਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਸੋ ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਹੀ ਕੌਮ ਦਾ ਮੈਂ ਅਜ਼ਾਦੀ ਪਸੰਦ ਫੌਜੀ ਹਾਂ। ਮੇਰੀ ਕੌਮ ਵੀ ਆਪਣੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਸਿਰ ਤੋਂ ਪਾਣੀ ਲੰਘਣ ਬਾਦ ਜਾਗੀ। ਹੁਣ ਦਰਿਆ ਦੇ ਕੰਢੇ ਲਗਣ ਲਈ ਹੱਥ ਪੈਰ ਮਾਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਜੋ 1947 ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦਾ ਬੰਧ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਉਸਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵਾਸਘਾਤ ਕਰਕੇ ਤੋੜ ਦਿਤਾ ਗਿਆ। ਸਾਜ਼ਿਸ਼ਾਂ ਦਾ ਇਕ ਐਸਾ ਹੜ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਕਿ ਸਿਖ ਕੌਮ ਅਤੇ ਸਿਖ ਧਰਮ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ

ਵਾਸਤੇ ਖਤਮ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਇਹਨਾਂ ਸਾਜ਼ਸ਼ਾਂ ਦੇ ਹਤ ਤੋਂ ਸਿਖ ਕੌਮ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭਿਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਦਲ ਖਾਲਸਾ, ਬੱਬਰ ਖਾਲਸਾ ਅਤੇ ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਸਿਖ ਸਟੂਡੈਂਟਸ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਨੇ ਵਕਤ ਸਿਰ ਖਬਰਦਾਰ ਕੀਤਾ ਤਾਂਕਿ ਹਿੰਦੂ ਸਾਮਰਾਜ ਦੀਆਂ ਸਾਜ਼ਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਬਚਿਆ ਜਾ ਸਕੇ।

ਮੈਂ ਇਥੇ ਮਾਨਯੋਗ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਸਿਖ ਕੌਮ ਦੇ ਬਾਰੇ ਸੰਖੇਪ ਜਿਹਾ ਦਸਣਾਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ :-

ਸਿਖ ਕੌਮ ਦਾ ਜਨਮ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਨ ਨਾਲ ਹੀ ਹੋਇਆ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਤੋਂ ਬਾਦ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪੰਜਵੇਂ ਸਰੂਪ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਅਤੇ ਨੌਵੇਂ ਸਰੂਪ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਆਪਣਾ ਖੂਨ ਦੇ ਕੇ ਸਿਖੀ ਦੇ ਕੌਮ ਰੂਪੀ ਮਹਿਲ ਨੂੰ ਉਸਾਰਿਆ। ਦਸਵੇਂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਤਾਂ 13 ਅਪਰੈਲ 1699 ਈ: ਦੀ ਵਿਸਾਖੀ ਨੂੰ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਦਾਤ ਬਖਸ਼ ਕੇ ਸਿਖ ਕੌਮ ਦੀ ਰੂਪ ਰੇਖਾ ਹੀ ਬਦਲ ਦਿਤੀ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਬਚਨ ਕੀਤਾ:- ਅਬ ਇਕ ਐਸੇ ਪੰਥ ਬਨਾਉ ॥

ਸਗਲ ਜਗਤ ਵਿਖੇ ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਭਾਉ ॥

ਲਾਖੇ ਨਰਿ ਜਰਾ ਕੇ ਇਕ ਥਾਇ ॥

ਤਾਮੇ ਮਿਲੇ ਇਕ ਸਿਖ ਜਾਏ ॥

ਸਬ ਮੇ ਪ੍ਰਥਮ ਪਛਾਨੋ ਭਏ ॥

ਛਪੇ ਨ ਛਪੇ ਗਏ ਸੇ ਗਏ ॥

ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ "ਮੈਂ ਸਿਖਾਂ ਦੀ ਰੂਪ ਰੇਖਾ ਹੀ ਅਜੇਹੀ ਬਣੀ ਦੇਣੀ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਲਖਾਂ ਲੋਕ ਇਕ ਥਾਂ ਇਕੱਠੇ ਹੋਣ ਉਹਨਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਸਿਖ ਜਾ ਮਿਲੇ, ਤਾਂ ਦੂਰੋਂ ਹੀ ਪਛਾਣਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਸੀ "ਅਜ ਤੋਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੇ ਪੈਰੋਕਾਰ ਦਿਲੀ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਰਯੀਅਤ ਬਣ ਕੇ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣਗੇ। ਸਾਡਾ ਰਾਜਸੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਆਪਣਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਦੇ ਭੈਅ ਹੇਠ ਦਿਨ ਕਟੀ

ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗੇ ।”

ਬਾਬਾ ਬੇਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ ਨੇ 1708 ਈ: ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਮੁਤਾਬਕ ਬਿਤੌਰੇ ਕੰਮ ਦੇ ਪਰਲਾ ਖਾਲਸਾ ਰਾਜ (ਹਲੇਮੀ ਰਾਜ) ਕਾਇਮ ਕੀਤਾ ਜੋ 1716 ਈ: ਤਕ ਜਾਰੀ ਰਿਹਾ ।

1716 ਈ: ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ 1799 ਤਕ ਖਾਲਸਾ ਰਾਜ ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਲਈ ਲੰਮਾ ਸਿੰਘਰਸ਼ ਕੀਤਾ ਅਤੇ 1799 ਈ: ਵਿਚ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠਾਂ ਬਿਤੌਰੇ ਕੰਮ ਦੇ ਰਾਜ ਕਾਇਮ ਕੀਤਾ ।

18ਵੀਂ ਅਤੇ 19ਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿਚ ਸਿਖ ਕੌਮ ਨੂੰ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੱਧਰ ਤੇ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ । ਕਈ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾਂ ਤੇ ਫਿਲਾਸਫਰਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਬਿਤੌਰੇ ਕੰਮ ਸਵਕਾਰਿਆ ।

20ਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿਚ 1947 ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਿੰਨੀ ਵਾਰੀ ਵੀ ਇਸ ਉਪਮਹਾਂਦੀਪ ਦੀ ਕਿਸਮਤ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਵਲੋਂ ਜੋ ਵੀ ਮੀਟਿੰਗ ਸੱਦੀ ਗਈ ਤਾਂ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ ਇਸ ਉਪਮਹਾਂਦੀਪ ਦੇ ਭਵਿੱਖ ਦੀਆਂ ਵਾਰਸ ਤਿੰਨ ਕੌਮਾਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਜਿਹਨਾਂ ਵਿਚ ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਿਮ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ।

ਅਜ ਤੋਂ ਤਕਰੀਬਨ ਦੋ ਸੌ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਬਰਤਾਨੀਆਂ ਦੇ ਹਾਊਸ ਆਫ ਲਾਰਡਜ਼ ਵਲੋਂ ਇਕ ਸਿੱਖ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਨੂੰ ਇਕ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਪਗੜੀ ਬੰਨਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਸਬੰਧੀ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿਚ ਸਰਬ ਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਵੱਖਰੀ ਨਸਲ (ਵੱਖਰੀ ਕੌਮ) ਕਰਾਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ । (ਹਵਾਲਾ ਮਸ਼ਰੂਕ 26-3-86 (I.T.A.)॥

ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਸਵਾਏ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਦੇ ਅੱਗੇ ਨਹੀਂ ਝੁਕਦੀ । ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦਾ ਇਸ਼ਟ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਹਨ ਜੋ ਦਸ ਗੁਰੂ ਸਹਿਬਾਨ ਜੀ ਦੀ ਹੀ ਆਤਮਜੋਤ ਹਨ । ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਸਾਨੂੰ ਹੁਕਮ ਹੈ:-

“ਆਗਿਆ ਭਈ ਅਕਾਲ ਕੀ ਤਬੀ ਚਲਾਇਓ ਪੰਥ ॥

ਸਭ ਸਿਖਨ ਕੋ ਹੁਕਮ ਹੈ ਗੁਰੂ ਮਾਨਿਓ ਗ੍ਰੰਥ ॥

ਉਪਰੋਕਤ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸਿਧ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਸਿਖ ਵੱਖਰੀ ਕੌਮ ਹੈ। ਪਰ ਮਕਾਰ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੇ ਸਿਖ ਕੌਮ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਿਹਨਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਮੈਂ ਹੇਠ ਦੇਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ।

1947 ਈ: ਵਿਚ ਅਜ਼ਾਦੀ ਮਿਲਣ ਤੋਂ ਤੁਰੰਤ ਬਾਦ ਸਿਖਾਂ ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਚਿੰਨ ਸ੍ਰੀ ਸਾਹਿਬ ਉਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਲਗਾ ਦਿਤੀ ਗਈ। 1947 ਤੋਂ ਬਾਦ ਸਿਖ ਕੌਮ ਨੂੰ ਜੁਗਾਇਮ ਪੇਸ਼ਾ ਕਰਾਰ ਦੇ ਦਿਤਾ ਗਿਆ।

ਨਾ ਇਤਬਾਰੀ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਹਿੰਦੂ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕੁਆਟਰ ਮਾਸਟਰ ਜਰਨਲ ਬਖਸੀਸ ਸਿੰਘ ਜਿਮਨੀ, ਬੰਗਾਲ ਅਤੇ ਬਿਹਾਰ ਦੇ G.O.C.—IN—CHIEF ਬਰਗੇਡੀਅਰ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ, ਮੇਜਰ ਜਰਨਲ ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜਰਨਲ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ, ਜਰਨਲ ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਦਿੱਲੋਂ, ਮੇਜਰ ਜਰਨਲ ਲਖਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਬਰੀ ਰਿਟਾਇਰਡ ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਜਗਾ ਉਪਰ ਹਿੰਦੂ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਬਾਦ ਵਿਚ ਜਰਨਲ ਬਿਕਰਮ ਸਿੰਘ ਵੀ ਇਸੇ ਪਾਲਸੀ ਦੀ ਭੇਟ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ। ਜਨਰਲ ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਜਨਰਲ ਦਿਗੰਬਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕੇਸਾਂ ਦੀ ਬਿਅਦਬੀ ਕਰਨ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਹੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਅਜ ਵੀ ਜਾਰੀ ਹਨ।

ਫੰਜ ਵਿਚੋਂ ਸਿਖਾਂ ਦੀ ਭਰਤੀ 40 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਘਟਾ ਕੇ ਅਬਾਦੀ ਦੇ ਲਿਹਾਜ਼ ਨਾਲ 2 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਕਰ ਦਿਤੀ ਗਈ।

ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਫੰਜੀ ਨੌਕਰੀ ਦੌਰਾਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਧਾਰਮਿਕ ਚਿੰਨ ਸ੍ਰੀ ਸਾਹਿਬ ਪਾਉਣ ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਲਗਾ ਦਿਤੀ ਗਈ। ਸਿਖ ਫੰਜੀਆਂ ਨੂੰ ਪਤਿਤ ਹੋਣ ਲਈ ਉਤਸ਼ਾਹਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਚ ਅਹੁਦਿਆਂ ਦੇ ਲਾਲਚ ਦਿਤੇ ਗਏ। ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਫੰਜ ਅੰਦਰ ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨ ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਲਗਾ ਦਿਤੀ ਗਈ। ਸਿਖ ਰਜਮੈਂਟਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਸਾਜ਼ਸ਼ ਦੇ ਅਧੀਨ ਤੋੜ ਦਿਤਾ ਗਿਆ।

ਨਵੰਬਰ 1982 ਵਿਚ ਦਿਲੀ ਵਿਖੇ ਹੋ ਰਹੀਆਂ 9ਵੀਂ ਏਸ਼ੀਅਨ ਖੇਡਾਂ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਤੋਂ ਅਤੇ ਦੁਨੀਆਂ ਤੋਂ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਦਿਲੀ ਆਣ ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਲਗਾ ਦਿਤੀ ਗਈ। ਪਰ ਹਿੰਦੂ ਚਾਹੇ ਤਾਂ ਦਿਲੀ ਪੁਜ ਸਕਦਾ ਸੀ।

ਇਕ ਹਿੰਦੂ ਪਵਨ ਕੁਮਾਰ 232 H.E.S36 ਗ੍ਰੈਨੇਡ ਪੁਲੀਸ ਵਲੋਂ ਫੜੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਸਤੇ ਕੋਈ ਮੁਕੱਦਮਾ ਨਹੀਂ ਚਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਪਰ ਜੇ ਕਿਸੇ ਸਿੱਖ ਪਾਸੋਂ ਕਿਤੇ ਖਾਲੀ ਕਾਰਤੂਸ ਵੀ ਫੜਿਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਕੁੱਟ ਕੁੱਟ ਕੇ ਹੱਡ ਤੋੜ ਦਿਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਲਾਇਸੈਂਸ ਕੈਂਸਲ ਕਰੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਜੇ ਨਿਹੱਥੇ ਕਰਕੇ ਮਾਰਿਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਪਰ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਹਥਿਆਰਾਂ ਦੇ ਲਾਇਸੈਂਸ ਬਣਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਗੈਰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਸਲਾ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਖੋਹਿਆ ਜਾਂਦਾ।

ਅਗਰ ਫਲਾਸਤੀਨੀ ਆਪਣੀ ਅਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਤੜਫ ਨੂੰ ਦੁਨੀਆਂ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖਣ ਲਈ ਜਹਾਜ਼ ਅਗਵਾ ਕਰੇ ਤਾਂ ਉਹ ਬਹਾਦਰ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਕਸ਼ਮੀਰੀ ਹਿੰਦੂ ਸਾਮਰਾਜ ਤੋਂ ਅਜ਼ਾਦੀ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਲਈ ਜਹਾਜ਼ ਅਗਵਾ ਕਰਨ ਤਾਂ ਉਹ ਹੁਰੀਅਤ ਪਸੰਦ ਹਨ। ਜੇ ਹਿੰਦੂ ਦੋ ਭਰਾ ਦਵਿੰਦਰ ਪਾਂਡੇ ਹੁਣੀਂ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਨੂੰ ਰਿਹਾ ਕਰਨ ਲਈ ਜਹਾਜ਼ ਅਗਵਾ ਕਰਨ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਭਗਤ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਪੰਜ ਸਿੱਖ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਹੋਈ ਬੇਅਦਬੀ, ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਚੰਕ ਮਹਿਤਾ ਵਿਚ ਹੋਈ ਕਤਲੇਆਮ ਨੂੰ ਦੁਨੀਆਂ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖਣ ਵਾਸਤੇ ਅਤੇ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਰਿਹਾਈ ਵਾਸਤੇ ਜਹਾਜ਼ ਅਗਵਾ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਗਦਾਰ ਅਤੇ ਇਤਹਾਪਸੰਦ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਜੇਕਰ 4 ਅਗਸਤ 1982 ਨੂੰ ਭਾਈ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਹੋਏ ਜੁਲਮਾਂ ਨੂੰ ਦੁਨੀਆਂ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖਣ ਵਾਸਤੇ ਅਤੇ ਬੇਕਸੂਰ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਰਿਹਾਈ ਵਾਸਤੇ ਜਹਾਜ਼ ਅਗਵਾ ਕਰ ਲਵੇ ਤਾਂ ਲਤ ਵਿਚ ਟਾਕੀ ਲਾਕੇ ਲਤ ਗਾਲ ਦਿਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਪਰ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੂੰ ਹਾਈਜੈਕਰਾਂ ਦੇ ਕੇਸ ਵਿਚੋਂ ਬਰੀ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

20 ਅਗਸਤ 1982 ਨੂੰ ਜੇਕਰ ਭਾਈ ਮੁਸੀਬਤ ਸਿੰਘ ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਸਿੱਖ ਸਟੂਡੈਂਟਸ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਠਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਰਿਹਾਈ ਵਾਸਤੇ ਅਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਸਿੰਘਾਂ ਉਪਰ ਹੋਏ ਤਸ਼ੱਦਦ ਨੂੰ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਦਸਣ ਵਾਸਤੇ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਅਗਵਾ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਰਾਜਾ ਸਾਂਸੀ ਦੇ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਤੇ ਗੋਲੀ ਮਾਰ ਕੇ ਮਾਰ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਜੇ ਹਿੰਦੂ ਜਹਾਜ਼ ਅਗਵਾ ਕਰਕੇ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਤੋਹਫੇ ਵਜੋਂ ਵਜ਼ੀਰੀਆਂ ਦਿਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਹਿੰਦੂ ਦੇਸ਼ ਭਗਤ ਕਿਵੇਂ ਹੋਏ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਗਦਾਰੀ ਕਿਵੇਂ ਕੀਤੀ?

ਮੈਂ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਜੋ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਬਿਦੇਸ਼ੀ ਪੋਲੀਸੀ ਨੈਸ਼ੀਅਨਲ, ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨੀ, ਫਲਸਤੀਨੀਅਨ ਅਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀ ਖੁਲੇ ਤੌਰ ਤੇ ਅਪਣਾਈ ਗਈ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਫਰੀਡਮ ਫਾਈਟਰ, ਮੁਜਾਹਿਦ, ਅਤੇ ਹੁਗੀਅਤ ਪਸੰਦ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਤੇ ਵੀ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਤਹਿਤ ਫਰੀਡਮ ਫਾਈਟਰ ਸਮਝਕੇ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਸਾਡੇ ਉਪਰ ਦਹਿਸ਼ਤਪਸੰਦੀ ਦਾ ਕੇਸ ਚਲਾਉਣਾ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ U.N.O. ਦੀ ਜਨਰਲ ਅਸੈਂਬਲੀ ਵਿਚ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਮਿ: ਮੁਜ਼ਫਰ ਹੁਸੈਨ ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਅੰਤਰ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਅਤੰਕਵਾਦ ਉਤੇ ਕਾਬੂ ਪਾਉਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਸੀ :-

Mr. Shah then said that in order to make a clear distinction between the acts of International terrorism and those designed to promote the legitimate aspirations of the peoples under colonial and foreign rules, the legitimate liberation movements should be excluded from the definition of International terrorism. I also urge for a clear distinction between liberation movements struggling for the right of self determination against colonial Rule, racism and those rebellious movements within the State. [Pakistan Times 3 December]

ਇਸ ਲਈ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਦੇ ਉਪਰੋਕਤ ਵਿਚਾਰਾਂ ਮੁਤਾਬਿਕ ਸਾਡੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਅਤੰਕਵਾਦ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ।

ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਸਦਰ ਮੁਹੰਮਦ ਜੀਆ ਉਲ ਹੱਕ ਦਾ ਇਕ ਇੰਟਰਵਿਊ ਨਵਾਏ ਵਕਤ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਦਸੰਬਰ 16 ਸਨ 1983 ਦੇ ਇੰਗਲਿਸ਼ ਸੈਕਸ਼ਨ ਵਿਚ ਛਪਿਆ ਜੋ

ਦਿਲੀ ਤੋਂ ਛਪਣ ਵਾਲੇ ਇਕ ਮਹੀਨਾਵਾਰ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਦਿਲੀ ਰਿਕਾਰਡ ਦੇ ਐਡੀਟਰ ਰਾਜਪਾਲ ਚੌਧਰੀ ਨੇ ਸਦਰ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਇਸਲਾਮਾਬਾਦ ਵਿਚ ਲਿਆ ਸੀ। ਮਿ: ਰਾਜਪਾਲ ਦੇ ਇਸ ਸਵਾਲ ਦੇ ਉਤਰ ਵਿਚ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਤੇ ਜਿਹਨਾਂ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦਾ ਜਹਾਜ਼ ਅਗਵਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਤੇ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਦੇਰ ਕਿਉਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਉਤਰ ਵਿਚ ਜੀਆ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਜੋ ਕਿਹਾ ਉਹ ਸਾਡੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦੇ ਸਿਆਸੀ ਪਿਛੋਕੜ ਦੀ ਹਕੀਕਤ ਤਸਲੀਮ ਕਰਨ ਦੇ ਅਰਥ ਰਖਦਾ ਹੈ। ਜੀਆ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਉਤਰ ਦਾ ਇਹ ਭਾਗ:-

Because it is a Political problem in the sense that it was not a real Hijack, that a political act.

ਸਾਡੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦੇ ਮੁਰਜਮਾਨਾ ਨਾ ਹੋਣ ਤੇ ਇਕ ਸਿਆਸੀ ਕਾਰਵਾਈ ਹੋਣ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਵੱਡੀ ਦਲੀਲ ਹੈ। ਸਾਡਾ ਵੀ ਨੁਕਤਾ ਨਜ਼ਰ ਇਹੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਿਆਸੀ ਕਾਰਵਾਈ ਸੀ ਜੋ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦੇ ਹੱਕਾਂ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਲਈ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਸ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਮੁਰਜਮਾਨਾ ਕਾਰਵਾਈ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਮੁਰਜਮਾਨਾ ਅਤੇ ਦਹਿਸ਼ਤਗਰਦਾਂ ਵਾਲਾ ਸਲੂਕ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਬਲਕਿ ਅਜ਼ਾਦੀ ਪਸੰਦਾਂ ਵਾਲਾ ਸਲੂਕ ਹੋਣਾ ਬਣਦਾ ਹੈ।

ਸਾਡੀ ਇਸ ਕਾਰਵਾਈ ਤੋਂ ਬਾਦ 1981 ਨੂੰ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਖਾਲਸਾ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਸ਼ਰਤ ਰਿਹਾ ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ। ਸੰਤ ਜੀ ਨੇ ਰਿਹਾ ਹੋਣ ਤੋਂ ਤੁਰੰਤ ਬਾਦ ਹੀ ਸਾਨੂੰ ਕੌਮ ਦੇ ਹੀਰੋ ਕਰਾਰ ਦੇ ਦਿਤਾ ਤੇ ਕਿਹਾ “ਜਿਹਨਾਂ ਗੁਰੂ ਦੇ ਲਾਲਾਂ ਨੇ ਪਿੰਡ ਚੰਦੋਕਲਾਂ ਵਿਚ ਹੋਏ ਤਸੱਦਦ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀਆਂ ਪਾਵਨ ਬੀੜਾਂ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰਨ ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਵਿਚ ਅਤੇ ਮਹਿਤਾ ਚੌਕ ਵਿਚ ਜ਼ਾਲਮ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਹੋਏ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਕਤਲੇਆਮ ਵਿਰੁੱਧ ਜਹਾਜ਼ ਅਗਵਾ ਕੀਤਾ ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮੁਬਾਰਕਬਾਦ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ।”

ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਰਿਹਾਈ ਹੀ ਸਾਡਾ ਮੁਖ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਸੀ।

ਇਹ ਉਪਰੋਕਤ ਗੱਲਾਂ ਸਾਡੇ ਪ੍ਰਤੀ ਹਮਦਰਦੀ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਐਕਸ਼ਨ ਦੀ ਹਮਾਇਤ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਹਿੰਦੂਆਂ ਵਲੋਂ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਸਾਡੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਦਹਿਸ਼ਤਗਰਦੀ, ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਗਦਾਰੀ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਗੱਲਾਂ ਨਾਲ ਦੋ ਕੌਮਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਸਪਸ਼ਟ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵਖ ਵਖ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਸਾਡੀ ਕਾਰਵਾਈ ਸਹੀ ਸਾਬਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਮੈਂ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀਆਂ ਰਾਜਨੀਤਕ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦਾ ਸਿਖਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਰਵਈਏ ਬਾਰੇ ਦਸਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ :-

ਸੰਨ 1947 ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਸੰਨ 77 ਤਕ (ਸਿਵਾਏ ਦੋ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਅਰਸੇ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਜਿਸ ਵਿਚ ਲਾਲ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਦੀ ਹਕੂਮਤ ਦੇ) ਇਕੋ ਖਾਨਦਾਨ ਦੀ ਹਕੂਮਤ ਚਲਦੀ ਰਹੀ। 25 ਜੂਨ 1975 ਵਿਚ ਇੰਦਰਾਂ ਗਾਂਧੀ ਵਲੋਂ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਲਗਾ ਦਿਤੀ ਗਈ। ਸਾਰੀਆਂ ਵਿਰੋਧੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੇ ਲੀਡਰਾਂ ਨੂੰ ਜੇਹਲਾਂ ਵਿਚ ਡੱਕ ਦਿਤਾ ਗਿਆ। ਚੂਕਿ ਸ੍ਰੀ ਜੈ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨਰਾਇਣ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਥੱਲੇ ਪਿਛਲੇ ਦੋ ਸਾਲ ਤੋਂ ਬਿਹਾਰ ਵਿਚ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਅੰਦੋਲਨ ਚਲ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਬਾਦ ਵਿਚ ਸਾਰੀਆਂ ਵਿਰੋਧੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੇ ਜੈ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨਰਾਇਣ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠਾਂ ਸਾਰੇ ਹੀ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਅੰਦੋਲਨ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਿਸ ਦਾ ਮੁਖ ਮਕਸਦ ਇੰਦਰਾਂ ਤੋਂ ਅਸਤੀਫਾ ਦਵਾਣ ਦੀ ਮੰਗ ਸੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਇੰਦਰਾਂ ਗਾਂਧੀ ਦੀ ਚੋਣ ਨੂੰ ਇਲਾਹਾਬਾਦ ਹਾਈਕੋਰਟ ਵਿਚ ਗਲਤ ਕਰਾਰ ਦਿਤਾ ਜਾ ਚੁਕਾ ਸੀ।

28 ਫਰਵਰੀ 1977 ਨੂੰ ਹਿੰਦਰਾ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਚੁਕ ਲਈ ਅਤੇ ਚੋਣਾਂ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਸਾਰੀਆਂ ਵਿਰੋਧੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੇ ਜੈ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨਰਾਇਣ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠਾਂ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਬਣਾਈ। ਜਿਸ ਵਿਚ ਜਾਟਾਂ ਦੀ ਪਾਰਟੀ ਲੋਕ ਦਲ, ਕੋਂਟੜ ਹਿੰਦੂ ਵਪਾਰੀਆਂ ਦੀ ਪਾਰਟੀ ਭਾਰਤੀ ਜਨਸੰਘ, ਮਧ ਵਰਗ ਦੀ ਪਾਰਟੀ ਸੋਸਲਿਸਟ, ਰਜਵਾੜਾ ਸ਼ਾਹੀਆਂ ਦੀ ਪਾਰਟੀ ਰਿਪਬਲਿਕਨ, ਸਰਮਾਏਦਾਰਾਂ ਦੀ ਪਾਰਟੀ ਸੁਤੰਤਰ ਅਤੇ ਮਾਰਕਸਵਾਦੀ ਪਾਰਟੀ ਆਦਿ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਈਆਂ।

ਇਲਾਕਈ ਪਾਰਟੀ ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਨੇ ਵੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਨਾਲ ਰਲਕੇ
ਚੋਣਾਂ ਲੜਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ।

ਚੋਣਾਂ ਹੋਈਆਂ, ਕੇਂਦਰ ਵਿਚ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਪੱਖੀ ਸਾਡਾ ਮੋਰਚਾ ਕਾਮਯਾਬ
ਹੋਇਆ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਨਾਲ ਰਲਕੇ ਕੁਲੀਸ਼ਨ
ਸਰਕਾਰ ਬਣੀ। ਕੇਂਦਰੀ ਵਜ਼ਾਰਤ ਵਿਚ ਵੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਦੋ ਮੰਤਰੀ ਲਏ ਗਏ

ਸ਼ਾਇਦ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਸਿਖਾਂ ਦੀ ਦੁਸ਼ਮਣ ਸਿਰਫ
ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਹੀ ਹੈ, ਜੇ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਹਟਾ ਕੇ ਹੋਰ ਕੋਈ ਪਾਰਟੀ ਸਤਾ
ਉਪਰ ਆਵੇ ਉਹ ਸਿਖਾਂ ਦੀ ਹਮਦਰਦ ਹੋਵੇਗੀ। ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੀ ਸੋਚ ਛੇਤੀ ਹੀ
ਗਲਤ ਸਾਬਤ ਹੋਈ। ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਪੁੰਡਰੀ (ਹਰਿਆਣਾ) ਵਿਚ 4 ਸਿਖ ਸ਼ਹੀਦ
ਕਰਕੇ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਹਫਾ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਦਿਤਾ। ਬਾਦ ਵਿਚ ਨਕਲੀ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਗੁਰਬਚਨੇ
ਨੂੰ ਸ਼ਹਿਦੇ ਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ 13 ਸਿਖ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਰ ਕਰਵਾ ਦਿਤੇ। ਇਸਦੀ ਸਚਾਈ
ਦਾ ਪਤਾ ਉਸ ਸਮੇਂ ਲੱਗਾ ਜਦੋਂ ਗੁਰਬਚਨਾ ਸਿਖਾਂ ਦਾ ਕਤਲ ਕਰਕੇ ਸਿਧਾ ਦਿਲੀ
ਟ੍ਰਿਚ ਦੇਸਾਈ ਦੀ ਕੱਠੀ ਪੁਜਾ ਜਿਥੇ ਉਸਦੀ ਮਹਿਮਾਨਾਂ ਵਾਂਗ ਖਾਤਰ ਤਵੱਜਾ ਕੀਤੀ
ਗਈ। ਰਹਿੰਦਾ ਖੁੰਹਦਾ ਸ਼ਕ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੂਰ ਹੋ ਗਿਆ ਜਦੋਂ ਲੱਖਾਂ ਸਿਖ ਜਜ਼ਬਾਤ ਭਰੇ
ਰੋਹ ਵਿਚ ਦਿਸਾਈ ਨੂੰ ਮੈਮੋਰੈਂਡਮ ਦੇਣ ਲਈ ਦਿੱਲੀ ਪੁੱਜੇ ਤਾਂ ਇਹ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਚੜ੍ਹਾਉਣ
ਲਈ ਦਿਲੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਬਾਦ ਵਿਚ ਸਿਖਾਂ ਦੇ ਕਾਤਲਾਂ ਨੂੰ ਬਰੀ ਕਰ
ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀ ਕਰਾਰ ਦੇ ਦਿਤਾ ਗਿਆ।

ਮੈਂ ਦੁਨੀਆਂ ਤੋਂ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਸਿਖ ਇਨਸਾਫ ਦੀ ਮੰਗ ਕਿਸਤੋਂ ਕਰਨ !
ਹਿੰਦਸਤਾਨ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ? ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਸਿਖਾਂ ਦੀ ਖੁਦ ਕਾਤਲ ਹੈ। ਸਾਡੇ
ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਲਈ ਸੰਘਰਸ਼ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਚਾਰਾ ਕੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਖਿੰਡਰ ਪੁੰਡਰ ਗਈ। ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ ਚਰਨ ਸਿੰਘ ਦੀ
ਅਗਵਾਈ ਹੇਠਾਂ ਲੋਕ ਦਲ, ਜਨਸੰਘ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠਾਂ ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ
ਅਤੇ ਕੁਝ ਸੋਸ਼ਲਿਸਟ ਗਰੁਪ ਵੀ ਵਖ ਹੋ ਗਏ। ਚੰਦਰ ਸ਼ੇਖਰ ਸਮਾਜਵਾਦੀ ਵਿਚਾਰ
ਰਖਦਾ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਕੱਟੜ ਹਿੰਦੂ ਮੁਰਾਰਜੀ ਦੇਸਾਈ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ। ਜਨਤਾ
ਪਾਰਟੀ ਵਿਚ ਬਾਕੀ ਰਹਿ ਗਏ। ਜਗਜੀਵਨ ਰਾਮ ਨੇ ਕਾਂਗਰਸ ਜੋ ਅਤੇ ਮਿ: ਸ਼ਰਦ

ਪਵਾਰ ਨੇ ਕਾਂਗਰਸ ਅਰਸ ਬਣਾ ਲਈਆਂ। C.P.M., C.P.I., C.P.M.L. ਜੋ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਕੱਟੜ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੇ ਅਤੇ ਨਾਸਤਿਕਾਂ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਰਖਦੀਆਂ ਨੇ ਇਸ ਲਈ ਇਹਨਾਂ ਉਪਰੋਕਤ ਸਾਰੀਆਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਤੋਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਇਨਸਾਫ਼ ਦੀ ਕੀ ਉਮੀਦ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਧਰਮ ਨਿਰਪੇਸ਼ਤਾ ਦੇ ਬੁਰਕੇ ਹੇਠਾਂ ਹਿੰਦੂ ਸਮਾਜ ਦੀ ਹੀ ਸਰਕਾਰ ਹੋ ਮੇਸ਼ਾ ਲਈ ਕਾਇਮ ਰਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਹਿੰਦੂ ਰਾਜ ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਦੀ ਚਾਹਵਾਨ ਸੀ। ਤਿਰੰਗੇ ਦੀ ਥਾਂ ਓਮ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਵਾਲਾ ਝੰਡਾ ਲਿਆਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਕੌਮਨਿਸਟ ਪਾਰਟੀਆਂ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਕੌਮਨਿਸਟ ਇਨਕਲਾਬ ਲਿਆਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਸ ਵਿਚ ਧਰਮ ਦੀ ਹੋਂਦ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਇਸ ਲਈ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਪਾਸ ਸਿਵਾਏ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੇ ਹੋਰ ਕੋਈ ਚਾਰਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ। ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਪਾਸ ਆਪਣਾ ਘਰ ਹੋਵੇ ਜਿਸਦੀ ਉਸਦੀ ਹੋਂਦ ਬਰਕਰਾਰ ਰਹਿ ਸਕੇ। ਜਿਥੇ ਉਹ ਅਣਖ ਅਤੇ ਗੈਰਤ ਦੀ ਜਿੰਦਗੀ ਬਸਰ ਕਰ ਸਕੇ। ਜਿਥੇ ਰਹਿ ਕੇ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਧ ਫੁੱਲ ਸਕੇ। ਜਿਥੇ ਸਾਡਾ ਆਪਣਾ ਰਾਜਸੀ ਵਿਧਾਨ ਤੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਹੋਵੇ। ਜਿਥੇ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਆਪਣੀ ਕਿਸਮਤ ਦਾ ਆਪ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਸਕੇ।

1947 ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਇਹ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ

ਸਜਾ ਉਮਰ ਕੈਦ (ਕਾਲੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸਜਾ) ਕੁਲ 2664 ਸਿੱਖ 2187

ਜ਼ਿਲਿਆ ਵਾਲੇ ਬਾਗ ਦਾ ਸਾਕਾ ਕੁਲ 1302 ਸਿੱਖ 799

ਫਾਂਸੀ ਚੜ੍ਹੇ ਕੁਲ 121 ਸਿੱਖ 93

ਬਜਬਜਘਾਟ ਤੋਂ ਗੋਲੀਆਂ ਨਾਲ 67 ਸਿੱਖ

ਮਲੇਰਕੋਟਲੇ ਤੋਂ ਪਾ ਨਾਲ ਉਡਾਏ ਸਿੱਖ 91

ਬੱਥਰ ਅਕਾਲੀ ਲਹਿਰ ਦੇ ਸ਼ਹੀਦ ਸਿੱਖ 160

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੁਧਾਰ ਲਹਿਰ ਦੇ ਸ਼ਹੀਦ ੪੪੭

ਲੰਬੀਆਂ ਕੈਦਾਂ ਅਤੇ ਕੁਰਕੀਆਂ ੨੧੫੪੭

ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਉਪਮਹਾਂਦੀਪ ਦੀ ਅਜ਼ਾਦੀ ਤੋਂ ਬਾਦ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਅਜ਼ਾਦੀ ਮਿਲਣ ਦੀ ਆਸ ਸੀ ਜਿਥੇ ਸਿਖ ਆਪਣੀ ਕਿਸਮਤ ਦਾ ਆਪ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਸਕਣ। ਸਿਖਾਂ ਵਿਚ ਬਿਤਰ ਕੰਮ ਦੇ ਜੀਊਣ ਦੀ ਪ੍ਰਬਲ ਇਛਾ ਸੀ। ੧੯੪੭ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਕੁਝ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦਾ ਸਮਾਂ ਆਇਆ ਤਾਂ ਸਿਖ ਲੀਡਰਾਂ ਨੇ ਕਮ ਅਕਲੀ, ਨਾਦੂਰ ਅੰਦੇਸ਼ੀ ਦਾ ਸਬੂਤ ਦਿਤਾ।

ਕੁਦਰਤ ਦਾ ਇਹ ਦਸਤੂਰ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕਿਸੀ ਕੰਮ ਨੂੰ ਵਾਰ ਵਾਰ ਮੰਕਾ ਦਿੰਦੀ ਰਹੇ। ਸੰਭਲਣੇ ਅਤੇ ਹੱਕ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਦਾ ਮੰਕਾ ਕਦੀ ਕਦੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਸਿਖ ਕੰਮ ਦੀ ਇਹ ਵੱਡੀ ਕਿਸਮਤੀ ਸੀ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਮੁਕੱਦਰ ਦੀਆਂ ਲਗਾਮਾਂ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ, ਮਹਾਰਾਜਾ ਪਟਿਆਲਾ ਯਾਦਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਗਿਆਨੀ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਵਰਗੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਸੀ। ਇਹ ਤਿੰਨੇ ਕਾਂਗਰਸ ਦੀ ਸਤਰੰਜ ਤੇ ਮਮੂਲੀ ਮੋਹਰੇ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਹੈਸੀਅਤ ਹਾਸਲ ਨਾ ਕਰ ਸਕੇ। ਮਕਾਰ ਹਿੰਦੂ ਲੀਡਰਾਂ ਨੇ ਜਦੋਂ ਚਾਹਿਆ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾ ਦਿਤਾ।

ਨਲਾਇਕ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਨੇ ਅਜਿਹੇ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਸੁਨਿਹਰੀ ਮੌਕੇ ਹੱਥੋਂ ਗੁਵਾਏ। ਮੇਰੀ ਸੋਚ ਅਲੁਸਾਰ ਜੇਕਰ ਸਿਖ ਲੀਡਰ ਇਹਨਾਂ ਮੌਕਿਆਂ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਉਠਾ ਲੈਂਦੇ ਤਾਂ ਇਸ ਉਪਮਹਾਂਦੀਪ ਦਾ ਨਕਸ਼ਾ ਹੀ ਹੋਰ ਹੁੰਦਾ। ਹਿੰਦੂਆਂ ਅਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੀ ਤਰਾਂ ਆਪਣਾ ਅਜ਼ਾਦ ਖਿਤਾ ਹੁੰਦਾ ਜਿਥੇ ਰਹਿ ਕੇ ਸਿਖ ਕੰਮ ਵੀ ਅਣਖ ਅਤੇ ਗੈਰਤ ਦੀ ਜਿੰਦਗੀ ਬਸਰ ਕਰਦੇ।

ਜੇਕਰ ਸਿਖ ਕੰਮ ਦੇ ਲੀਡਰ ਸੁਨਿਹਰੀ ਮੌਕੇ ਹੱਥੋਂ ਨਾ ਗਵਾਏ ਤਾਂ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪਾਉਂਟਾ ਸਾਹਿਬ ਕਲਕੱਤੇ ਦੇ ਲਾਗੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸ਼੍ਰੀ ਬਾਘਮੜੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸ਼੍ਰੀ ਸਦਾ ਵਰਤ (ਰੋਪੜ) ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪੁੰਡਰੀ ਅਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸ਼੍ਰੀ ਸੀਸ ਗੰਜ ਆਦਿ ਦੀ ਬੇਅਦਬੀ ਨਾ ਹੁੰਦੀ।

ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬਾ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ੧੪ ਸਾਲਾ ਲੰਬਾ ਸੰਘਰਸ਼ ਨਾ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਨਾ ਹੀ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਿੰਘ ਸ਼ਹੀਦ ਹੁੰਦੇ।

ਜੇ ਸਿਖਾਂ ਦਾ ਆਪਣਾ ਰਾਜ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਨਕਲੀ ਨਿਰੰਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਬੇਅਦਬੀ ਕਰਨ ਦੀ ਚੁਅਰਤ ਨਾ ਪੈਂਦੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਹ ਸਿਖ ਪੰਪਰਾਵਾਂ ਦਾ ਮਖੌਲ ਉਡਾਉਂਦੇ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜੀ ਵਿਖੇ 13 ਕਾਨਪੁਰ ਵਿਖੇ 8 ਅਤੇ ਦਿਲੀ ਵਿਖੇ 2 ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਜੀ ਦਾ ਇਜ਼ਤ ਅਤੇ ਸਨਮਾਨ ਕਾਇਮ ਰਖਣ ਖਾਤਰ ਆਪਣਾ ਖੂਨ ਨਾ ਵਹਾਉਣਾ ਪੈਂਦਾ।

ਜੇ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦਾ ਆਪਣਾ ਘਰ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਪਿੰਡ ਚੰਦੋਕਲਾਂ ਵਿਚ ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦੀਆਂ ਗੱਡੀਆਂ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਵਿਚ ਰੱਖਿਆਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਸੈਂਚੀਆਂ ਨੂੰ ਪੁਲਸ ਵਲੋਂ ਅਗਨ ਭੇਟ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਪਿੰਡ ਵਾਸੀਆਂ ਉਪਰ ਅੰਨਾ ਤਸ਼ੱਦਦ ਪੁਲਸ ਕਰਦੀ। ਅਤੇ ਬਾਦ ਵਿਚ ਨਾ ਹੀ ਜ਼ੁਲਮ ਪੁਲਸ ਮਹਿਤਾ ਚੌਕ ਨੂੰ ਘੇਰਾ ਪਾ ਕੇ (ਸਿੱਤ) ਬਾਬਾ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਸਾਜ਼ਸ਼ ਦੇ ਅਧੀਨ ਖਤਮ ਕਰਨ ਲਈ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰਦੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਪੁਲਸੀਆਂ ਵਾਲੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਬੇਰਹਿਮੀ ਨਾਲ ਕਤਲੇਆਮ ਹੁੰਦਾ।

ਜੇ ਕਿਤੇ ਅਜ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਆਪਣਾ ਰਾਜ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਪਵਿਤਰ ਸ਼ਹਿਰ ਦਾ ਦਰਜਾ ਦੇ ਕੇ ਸਨਮਾਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਵੱਡੀ ਪਾਵਰ ਦਾ ਟਰਾਂਸਮੀਟਰ ਲਗਾ ਕੇ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਕੋਨੇ ਕੋਨੇ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲ ਜੋੜਦੇ ਅਤੇ ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸਿੱਖ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾ ਸਕਦੇ।

ਰਾਜ ਨਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਹੀ ਜਥੇਬੰਦੀ ਦਲ ਖਾਲਸਾ, ਬੱਬਰ ਖਾਲਸਾ ਅਤੇ ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਸਿੱਖ ਸਟੂਡੈਂਟਸ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਅਤੇ (ਸਿੱਤ) ਬਾਬਾ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ, ਖਾਲਸਾ ਰਾਜ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਆਈ।

ਸਿੱਖਾਂ ਪਾਸ ਆਪਣਾ ਰਾਜ ਨਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਹੀ ਆਪਣੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਰਹੂ ਰੀਤਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਸਰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਧਰਮ ਯੁਧ ਮੋਰਚਾ ਲੱਗਾ ਜਿਸ ਦੌਰਾਨ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਹੀ ਬੱਚੇ ਬੁੱਢੇ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦੇਣੀ ਪਈ। ਲੱਖਾਂ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਜੇਲ ਯਾਤਰਾ ਕਰਨੀ ਪਈ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਪੁਲਸ ਨੇ ਫੜ ਕੇ ਅਣਮਨੁੱਖੀ ਤਸੀਹੇ ਦੇ ਕੇ ਮਾਰ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਬਾਦ ਵਿਚ ਫਰਜ਼ੀ ਪੁਲਸ ਮੁਕਾਬਲੇ ਬਣਾ ਕੇ ਦਿਖਾਏ। ਮੋਰਚੇ ਦੌਰਾਨ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਪੁਲਸ ਨੇ

ਫੜ ਫੜ ਕੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਤਬਾਕੂ ਪਾਇਆ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਨੌਜਵਾਨ ਲੜਕੀਆਂ ਦੀ ਬੇਪਤੀ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਜ਼ਾਲਮ ਪੁਲਸ ਵਲੋਂ ਪਿਉ ਧੀ ਦੇ ਸਬੰਧ ਕਰਾਏ ਗਏ। ਨੌਂਹ ਸਹੁਰੇ ਦੇ ਸਬੰਧ ਕਰਵਾਏ ਗਏ।

ਜੇ ਸਿਖ ਰਾਜ ਭਾਗ ਦੇ ਮਾਲਕ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੂੰ ਸ਼੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਉਪਰ ਹਮਲਾ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਾਅਰਤ ਨਾ ਪੈਂਦੀ। ਨਾ ਹੀ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭਿਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ, ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜਨਰਲ ਸੁਬੇਗ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਨੇਕਾਂ ਸਿਦਕੀ ਯੋਧੇ ਸ਼੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਪਵਿਤਰਤਾ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰਖਣ ਖਾਤਰ ਆਪਣਾ ਖੂਨ ਡੋਲਦੇ।

ਰਾਜ ਭਾਗ ਨਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਹੀ ਸ਼੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਹਮਲੇ ਤੋਂ ਬਾਦ ਪਿਡਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਲਲੀਏ ਦੇ ਦੇ ਕੇ ਮਾਰਿਆ ਅਤੇ ਜ਼ਖ਼ਮੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਿੰਘਣੀਆਂ ਦੇ ਸੁਹਾਗ ਲੁਟੇ ਗਏ। ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਹੀ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਬੇਘਰ ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਹੀ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਜੇਲਾਂ ਦੀਆਂ ਕਾਲ ਕੋਠੜੀਆਂ ਵਿਚ ਡਕ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਜਿਹਨਾਂ ਉਪਰ ਦੇਸ਼ ਧਰੋਹੀ ਦੇ ਕੇਸ ਪਾਏ ਗਏ।

ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦਾ ਰਾਜ ਨਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਹੀ ਦਿਲੀ ਅਤੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਹੋਰ ਮਾਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਖੂਨ ਨਾਲ ਹੋਲੀ ਖੇਡੀ ਗਈ। ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਖੂਨ ਪਸੀਨੇ ਨਾਲ ਕਮਾਈ ਅਰਬਾਂ ਰੁਪਏ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਨੂੰ ਤਬਾਹ ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ।

ਜੇ ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਰਾਜ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਹਿੰਦੂ ਗੁੰਡਿਆਂ ਦੀ ਜ਼ਮਾਨਤ ਨਾ ਪੈਂਦੀ ਕਿ ਉਹ ਕਰਨਾਲ ਅਤੇ ਪਾਨੀਪਤ ਵਿਖੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਅਗਨ ਭੇਟ ਕਰਕੇ ਅਵਾਜ਼ ਬੁਲੰਦ ਕੀਤੀ ਤੇ ਕਿਹੜਾ ਅਪਰਾਧ ਕੀਤਾ। ਇਹਸਾਬ ਕੁਝ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਇਹ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਕੇ ਹੁਣ ਵੀ ਜੇ ਕੋਈ ਕਹੇ ਕਿ ਅਸੀਂ ਅਤਿਵਾਦੀ ਹਾਂ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਅਤਿਵਾਦੀ ਹਾਂ। ਜੇ ਕੋਈ ਕਹੇ ਦਹਿਸ਼ਤਪਸੰਦ ਹਾਂ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਦਹਿਸ਼ਤ ਪਸੰਦ ਹਾਂ। ਜੇ ਕੋਈ ਵਖਵਾਦੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਫਿਰ ਵੀ ਸਾਨੂੰ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ।

ਜੇ 37 ਸਾਲਾਂ ਦੀਆਂ ਇਨੀਆਂ ਵਧੀਕੀਆਂ ਬੇਇਨਸਾਫੀਆਂ ਫਿਰਕੂ ਤੁਅੱਸਬਾ ਅਤੇ ਬੇ-ਮੇਰੇ ਅਤਿਆਚਾਰਾਂ ਕਾਰਨ ਜੇ ਸਿੱਖ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦਾ

ਧਰਮ, ਸਭਿਅਤਾ, ਰਾਜਨੀਤੀ ਰੂਪ ਅਤੇ ਸਰੂਪ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੀ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਹੈ ਤਾਂ ਹੁਣ ਤਕ ਦੁਨੀਆਂ ਵਲੋਂ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੀ ਜਦੋਂ ਜਹਿਦ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਸਵਕਾਰਿਆ ਗਿਆ।

ਹਿੰਦੂ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਜਨੂਨੀ ਫੌਜ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਉਪਰ ਹਮਲਾ ਕਰਕੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਢਾਹ ਕੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਸਿਖ ਸੰਗਤਾਂ ਅਤੇ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਜਨਰਲ ਸੁਬੇਗ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਨੇਕਾਂ ਸਿਦਕੀ ਜੋਧਿਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰਕੇ ਪੰਜਾਬ ਦਿਲੀ ਅਤੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਦੂਜੇ ਸੂਬਿਆਂ ਵਿਚ ਸਿਖਾਂ ਦਾ ਖੂਨ ਪੀ ਕੇ ਇਹ ਸਮਝ ਲਿਆ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਸਿਖ ਕੌਮ ਨੂੰ ਖੁਚਲ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਹੁਣ ਇਹ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਉਠਣਗੇ, ਐਤ ਆਪਣੀ ਹਾਰ ਮੰਨ ਲੈਣਗੇ। ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਵੀ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਅਜਾਦੀ ਪਸੰਦ ਸਿਖ ਦਬਾ ਦਿਤੇ ਗਏ ਹਨ ਪਰ ਮੈਂ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਿਖਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਕਲਗੀਧਰ ਪਿਤਾ ਦੇ ਦਿਤੇ ਆਦਰਸ਼ ਮੌਜੂਦ ਨੇ। ਅਜ ਤਕ ਸਿਖਾਂ ਨੇ ਵਕਤੀ ਤੌਰ ਤੇ ਹਾਰ ਹੋ ਜਾਣ ਪਰ ਹਾਰ ਨਹੀਂ ਮੰਨੀ ਬਲਕਿ ਉਸਤੋਂ ਪਰੇਰਨਾਂ ਲੈ ਕੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਫਤਿਹ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ:-

ਇਕ ਵਾਰੀ ਦਸਵੇਂ ਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਪਾਸ ਕੁਝ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਪਠਾਣ ਆਏ ਬੜੀ ਹਮਦਰਦੀ ਦਿਖਾਈ ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਹਜ਼ੂਰ ਤੁਸੀਂ ਇਕੱਲੇ ਰਹਿ ਗਏ ਹੋ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਤੁਸਾਂ ਦੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਏ ਹਨ, ਜਰਨੈਲ ਤੁਹ ਭੇ ਨਹੀਂ ਰਹੇ ਫੌਜ ਵੀ ਸਾਰੀ ਖਿੰਡਰ ਪੁੰਡਰ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਸਾਡੀ ਬੇਨਤੀ ਮੰਨੋ ਹਾਰ ਮੰਨ ਲਓ ਅਸੀਂ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਤੁਹਡਾ ਸਮਝੌਤਾ ਕਰਵਾ ਦਿਆਂਗੇ ਪਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ:-

ਨਾ ਸਾਜੋ ਨਾ ਬਾਜੋ ਨਾ ਫਉਜੋ ਨਾ ਫਰਸ

ਖੁਦਾਵੰਦ ਬਖਸ਼ਿ ਦਰ ਏ ਐਸ਼ ਅਰਸ਼।

ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਭਾਵੇਂ ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਕੋਈ ਜੀਜ ਬਾਕੀ ਨਹੀਂ ਬਚੀ ਪਰ ਸਾਰੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਹੈ। ਬਾਕੀ ਹਾਰ ਹੋ ਜਾਣੀ ਹੋਰ ਗਲ ਹੈ, ਹਾਰ ਮੰਨ ਲੈਣੀ ਹੋਰ ਗਲ ਹੈ। ਝੋਲਕ ਸਾਡੀ ਹਾਰ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਪਰ ਅਸੀਂ ਹਾਰ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਮੰਨਾਂਗੇ ਇਹ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਉਤਰ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਦਿਤਾ ਤੇ ਕਿਹਾ:

ਸੰਗੇ ਬਦਬੇਦਰ ਅਗਰ, ਕਾਸੇ ਐ ਗਰਸਿਕੰਦ ਕੀਮਤ ਐ ਸੰਗ ਨਾ ਫਜਾਇਲ ਬਜਰ ਨ

ਕਮ ਨ ਸੁਦ। ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੀ ਹਾਰ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਤੇ ਅਸੀਂ ਹਾਰ ਮੰਨੀ ਨਹੀਂ ਜੋ ਕੈਦੀ ਸੈਨੇ ਦੇ ਕਾਸੇ ਉਪਰ ਪੱਥਰ ਚੁੱਕ ਕੇ ਮਾਰੇ ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਸੈਨੇ ਦਾ ਕਾਸ਼ਾਟੁਟ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਉਸਦੇ ਟੁੱਟਣ ਨਾਲ ਨਾਂ ਤਾਂ ਸੈਨੇ ਦੀ ਕੀਮਤ ਘਟਣੀ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਵਧਣੀ ਹੈ। ਸੈਨਾਂ ਟੁੱਟ ਕੇ ਸੈਨਾ ਪੱਥਰ ਵਜ ਕੇ ਵੀ ਪੱਥਰ।

ਐਨ ਉਹੀ ਸਮਾਂ ਫਿਰ ਸਿਖਾਂ ਉਪਰ ਹਾਜ਼ਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਵਕਤੀ ਤੋਯ ਤੇ ਸਾਡੀ ਹਾਰ ਹੋ ਗਈ ਕਹੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਪਰ ਅਸੀਂ ਹਾਰ ਬਦਾਚਿਤ ਨਹੀਂ ਮੰਨਾਂਗੇ। ਸਾਡਾ ਸੰਘਰਸ਼ ਤਦ ਤਕ ਜਾਰੀ ਰਹੇਗਾ ਜਦ ਤਕ ਹਲੇਮੀ ਰਾਜ (ਖਾਲਸਾ ਰਾਜ) ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਂਦੀ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਕਾਫਲਾ ਲੈ ਕੇ ਤੁਰੇ ਹਾਂ ਤੁਰਦੇ ਹੀ ਜਾਵਾਂਗੇ। ਜਦੋਂ ਰੋਹ ਦਾ ਲਾਵਾ ਪ੍ਰਚੰਡ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਨਕਲਾਬ ਦੇ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਲੈ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਫਿਰ ਉਸ ਰਸਤਿਉਂ ਪਾਸੇ ਹਟਣਾ ਜਾਂ ਪਿਛਾਂਹ ਪਰਤਣਾ ਕਾਫਲੇ ਦੇ ਵਸ ਦੀ ਗਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਇਸ ਝੂਠੀ ਦੁਨੀਆਂ ਤੋਂ ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਇਨਸਾਫ ਜਾਂ ਮੱਦਦ ਦੀ ਕੀ ਆਸ ਰਖ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਸਾਨੂੰ ਤੇ ਓਟ ਆਸਰਾ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸੀ, ਹੈ ਤੇ ਰਹੇਗਾ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਸੂਲਾਂ ਦੀ ਸੇਜ ਉਪਰ ਸੋਣ ਵਾਲੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਸੇਧ ਨੂੰ ਤੁਰੇ ਹਾਂ। ਤੁਰਦੇ ਹੀ ਜਾਵਾਂਗੇ।

ਜ਼ਾਲਮ ਇਦਰਾ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਅਤਿਵਾਦੀ ਵਖਵਾਦੀ ਦਹਿਸ਼ਤਪਸੰਦ ਅਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀ ਪਵਿਤਰਤਾ ਭੰਗ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦਸ ਕੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਬਣਾਈ ਸਾਜ਼ਸ਼ ਦੇ ਅਧੀਨ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿਤਾ ਪਰ ਸਿਖ ਕੌਮ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪੰਥ ਰਖਿਅਕ ਅਤੇ ਮਹਾਨ ਸ਼ਹੀਦ ਬਣਾ ਲਿਆ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪਵਿਤਰ ਮ੍ਰਿਤਕ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਅਣਪਛਾਤੇ ਤੇ ਅਣਦੱਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਵਾਂਗ ਸਾੜ ਦਿਤਾ ਪਰ ਸਿਖਾਂ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ ਦਾ ਸ਼ਿਰਾਰ ਬਣਾ ਲਿਆ। ਉਹ ਮਰ ਕੇ ਅਮਰ ਹੋ ਗਏ ਪਰ ਹਿੰਦੂ ਸਰਕਾਰ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਸਿਖਾਂ ਵਿਚ ਮਰ ਗਈ। ਸਰਕਾਰ ਸੰਤ ਜੀ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਮਾਰ ਸਕੀ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਸਿਖਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਘਰ ਕਰ ਗਏ ਤੇ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਹਿਕ ਭਾਂਬੜ ਵਾਂਗ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਏ ਅਤੇ ਥਾਂ ਥਾਂ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦਾ ਨਾਹਰਾ ਗੂੰਜਣ ਲੱਗਾ।

ਅਜ ਵੀ ਬੜੀ ਬੇਦਰਦੀ ਨਾਲ ਸਿਖ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਤਸੀਹੇ ਦਿਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਹਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਸਿਖ ਨੂੰ ਦਹਿਸ਼ਤਪਸੰਦ ਦਸ ਕੇ ਕੈਦ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਪਰ

ਐਨੀਆਂ ਸਖਤੀਆਂ ਅਤੇ ਫੌਜੀ ਕਹਿਰ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਸਰਕਾਰ ਸਿਖ ਜਜਬਾਤ ਅਤੇ
ਖਿਆਲਾਤ ਨੂੰ ਦਬਾਉਣ ਵਿਚ ਸਫਲ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਹਿੰਦੂ ਮਾਮਰਾਜ ਦੀ ਜਨੂਨੀ ਫੌਜ
ਸਿਜਰੀ ਕੁਤਿਆਂ ਵਾਂਗ ਪਿਡ ਪਿਡ ਘੁਮਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਸਿਖ ਨੌਜਵਾਨ ਪਹਿਲਾਂ
ਵਾਂਗ ਹੀ ਸਿਰ ਤਲੀ ਤੇ ਧਰ ਕੇ ਪੰਥ ਦੀ ਅਣਖ ਅਤੇ ਚੜਦੀ ਕਲਾ ਲਈ ਚੁਝ ਰਹੇ
ਹਨ।

ਜਥੇ ਬਾਨ ਲਾਗਿਓ ਤਬੀ ਰੋਸ ਜਾਗਿਓ

ਬਾਣ ਲਗ ਗਿਆ ਹੈ ਸਿਖ ਜਾਗ ਪਏ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਗੋਲੀਆਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ
ਸਿਖ ਜਾਗਿਆ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਕੌਨੇ ਕੌਨੇ ਵਿਚ ਸਿਖ ਬੈਠਾ ਹੈ ਜਾਗ ਪਿਆ ਹੈ। ਗੋਲੀ
ਚਲ ਚੁੱਕੀ ਹੈ, ਹਥਿਆਰ ਜਾ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਪਿਜਰੇ ਤਾੜਿਆ ਪੰਛੀ ਵੀ ਆਪਣੇ
ਅਜ਼ਾਦ ਹੋਣ ਲਈ ਹੱਥ ਪੈਰ ਮਾਰਦਾ ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਫਿਰ ਇਨਸਾਨ ਹਾਂ। ਜਿਹਨਾਂ ਚਿਰ
ਅਸੀਂ ਗੁਲਾਮੀ ਦੇ ਜੁਲੇ ਨੂੰ ਗਲੇ ਨਹੀਂ ਲਾਹ ਦਿੰਦੇ ਅਰਾਮ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਬੈਠਾਂਗੇ। ਅੰਤ
ਵਿਚ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਲਿਖੀ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਕੁਝ ਬੋਲ ਲਿਖ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਲੜਦੇ ਰਹਾਂਗੇ, ਮਰਦੇ

ਲੜਦੇ ਰਹਾਂਗੇ, ਮਰਦੇ ਰਹਾਂਗੇ, ਮਰਦੇ ਰਹਾਂਗੇ, ਜਿਉਂਦੇ ਰਹਾਂਗੇ

ਫਾਂਸੀ ਉੱਤੇ ਚੜਦੇ ਰਹਾਂਗੇ। ਪਾਉਂਦੇ ਰਹਾਂਗੇ ਜੋਗੀ ਵਾਲਾ ਫੇਰ।

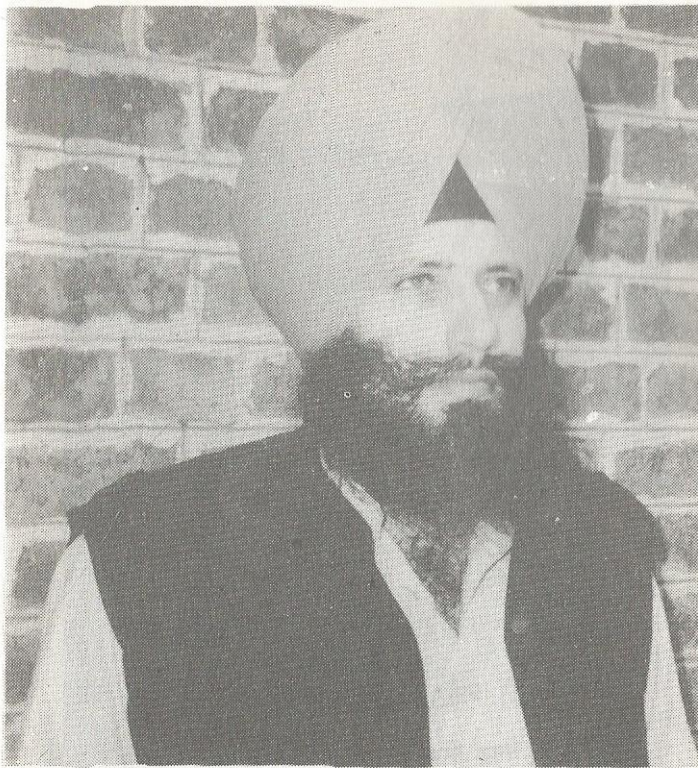
ਜਦ ਤਕ ਦੇਸ਼ ਅਜਾਦ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਮੇਰਾ

ਦੇਸ਼ ਅਜਾਦ ਕਰਾ ਕੇ ਰਹਾਂਗੇ

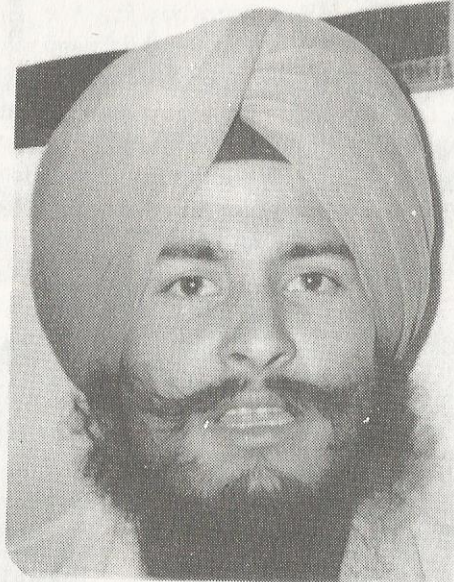
ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਬਣਾ ਕੇ ਰਹਾਂਗੇ।

ਸਤਿਨਾਮ ਸਿੰਘ 'ਪਾਉਂਟਾ ਸਾਹਿਬ'

ਦਮਦਮੀਂ ਟਕਸਾਲ

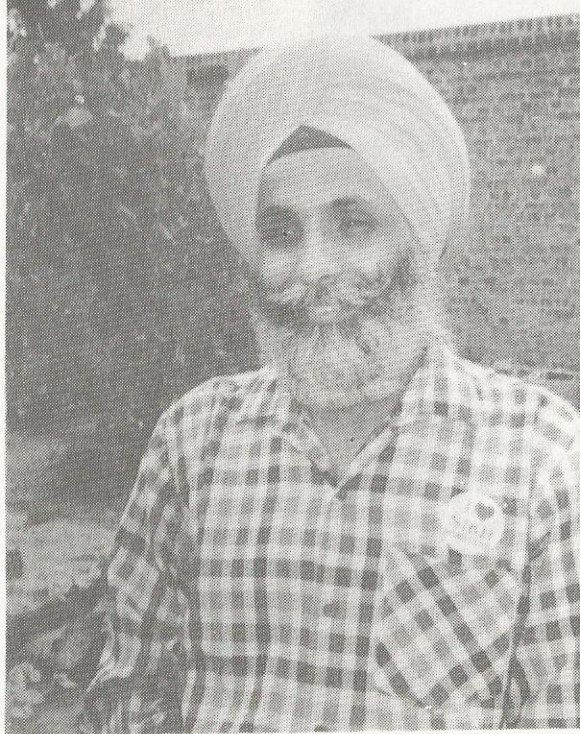

ਸ: ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ — (ਜਨਮ 29 ਅਗਸਤ 1951)

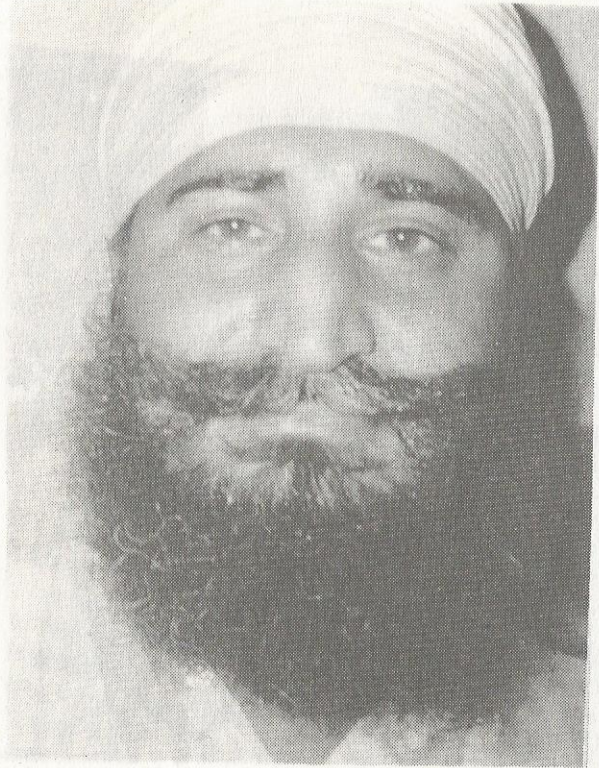

ਸ: ਕਰਨ ਸਿੰਘ — (ਜਨਮ ਅਪਰੈਲ 1960)

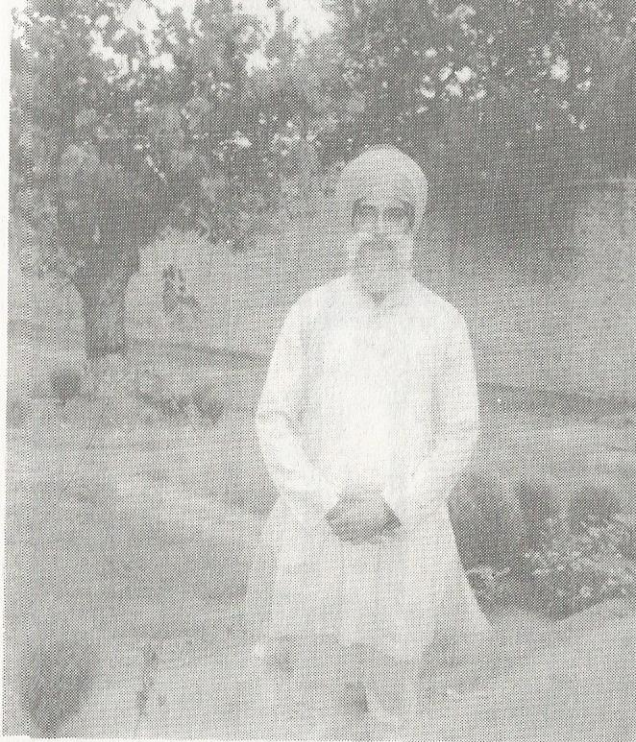

ਸ: ਤੇਜਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ — (ਜਨਮ 5 ਜੂਨ 1952)

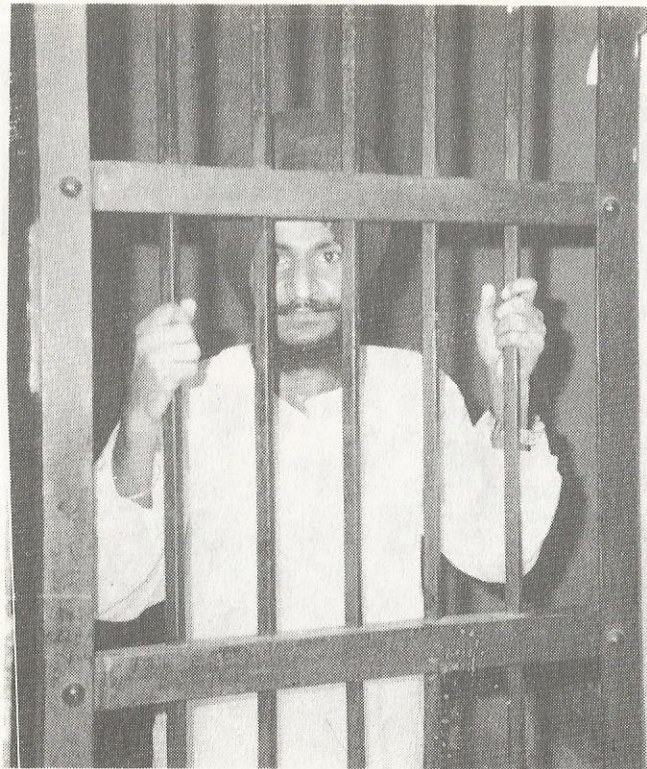

ਸ: ਗਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ — (ਜਨਮ 19 ਨਵੰਬਰ 1951)

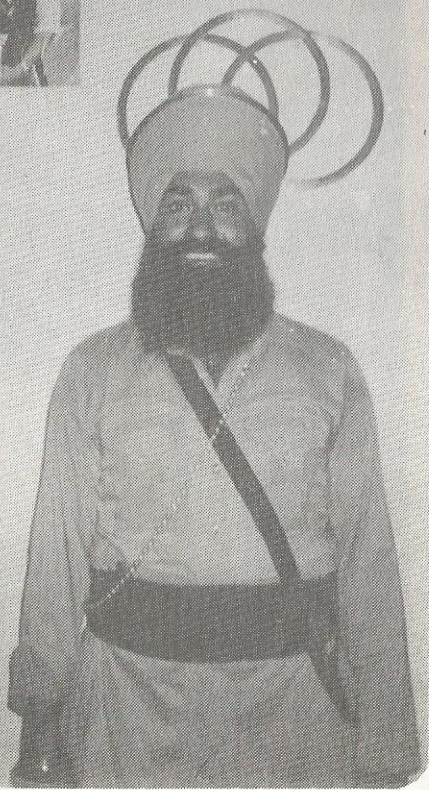
ਸ: ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ — (ਜਨਮ 24 ਮਾਰਚ 1942)

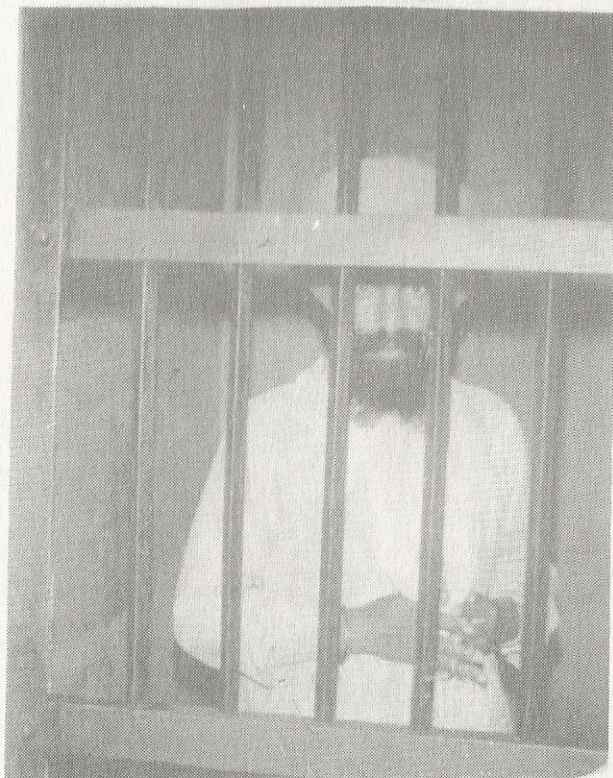

ਸ: ਪਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ (ਉਰਫ ਹਰਫਨ ਮੋਲਾ) — ਜਨਮ 23 ਮਾਰਚ 1963

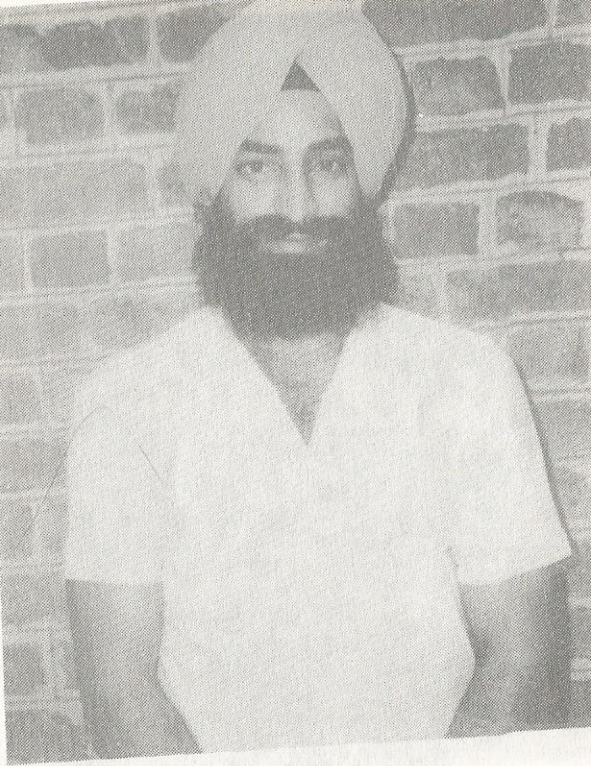

ਸ: ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬੋਬਰ — (ਜਨਮ 30 ਅਕਤੂਬਰ 1955)

ਸ: ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ — (ਜਨਮ 20 ਅਪਰੈਲ 1953)

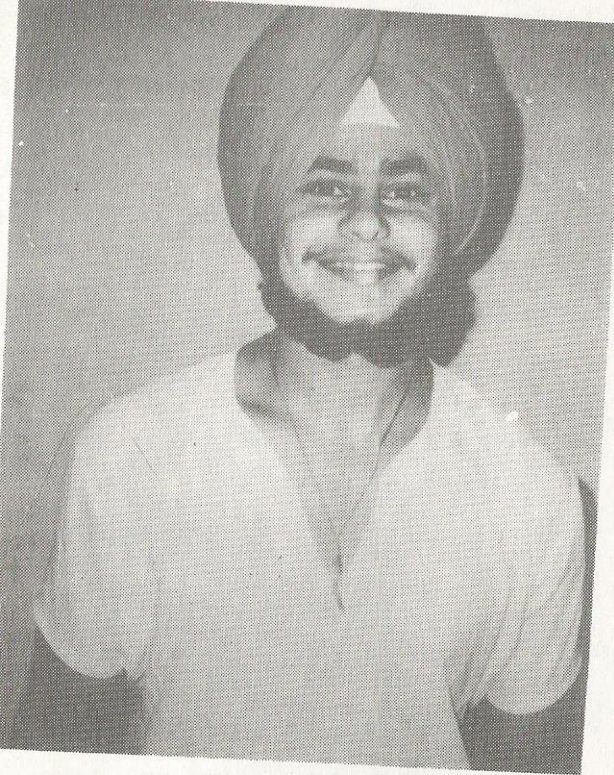
ਸ: ਗੁਦੀਪ ਸਿੰਘ 'ਪਰਦੇਸੀ' — (ਜਨਮ 5 ਜੂਨ 1956).

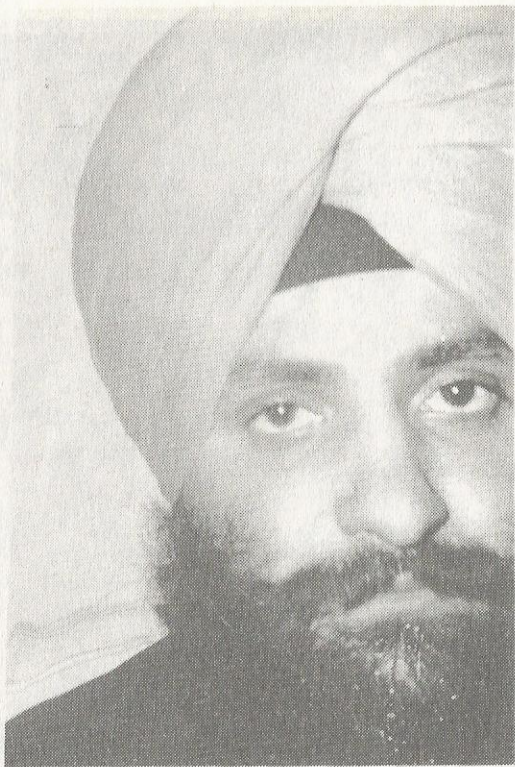

ਸ: ਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ — (ਜਨਮ 1964)

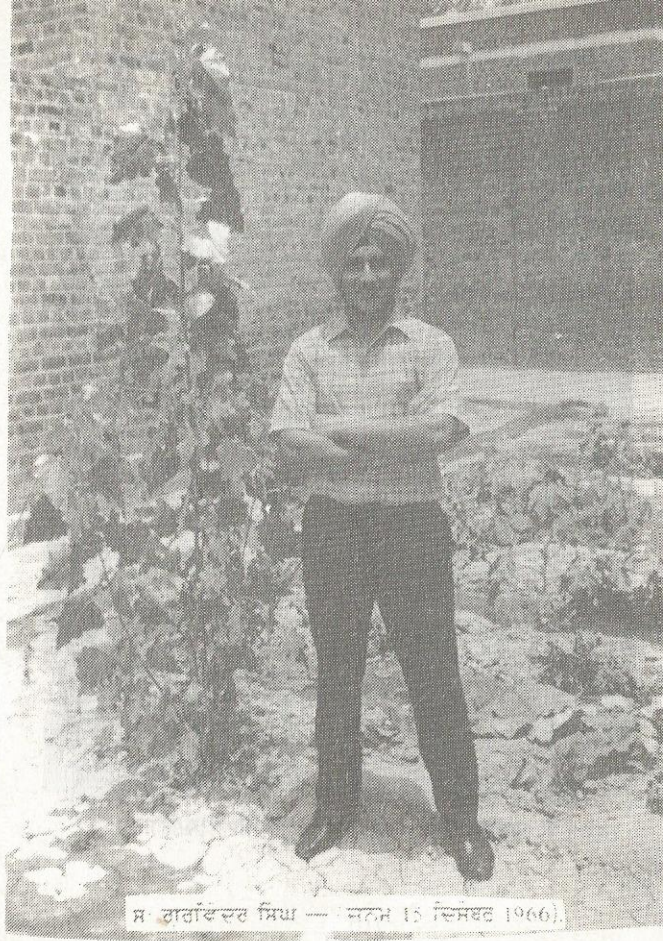

ਸ: ਮਲਾਰਗਰ ਸਿੰਘ ਬੱਬਰ — (ਜਨਮ 10 ਮਈ 1965)

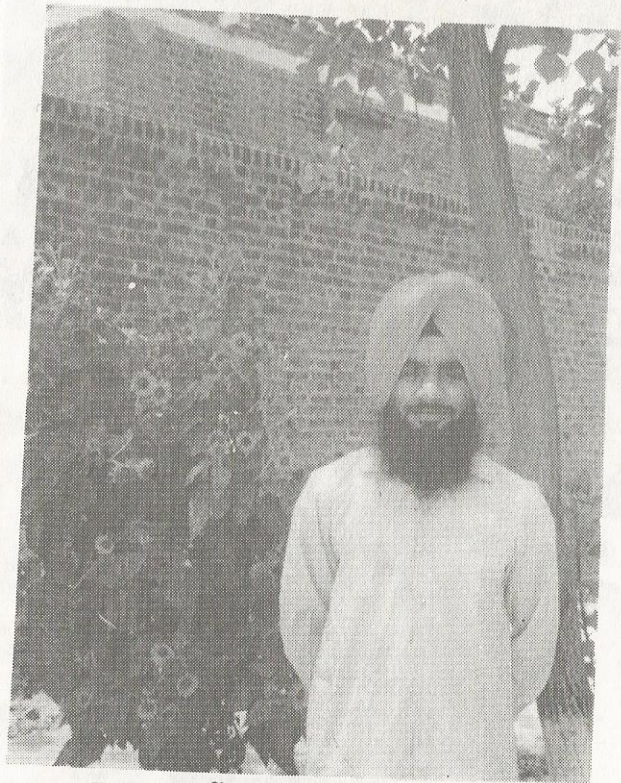

ਸ: ਹਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ — (ਜਨਮ 1964)

ਸ਼. ਗਗਨਦੇਵ ਸਿੰਘ — ਜਨਮ 15 ਦਿਸੰਬਰ 1966).

ਸ: ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ — (ਜਨਮ 27 ਮਈ 1964).

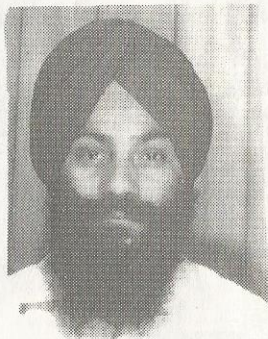

ਸ: ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਉਰਫ ਸ: ਮੁਖੀਬਤ ਸਿੰਘ

ਸ: ਹਰਸਿਮਰਨ ਸਿੰਘ.

ਸ: ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੋਕੇਦਾਰ

ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਹਾਈਜੈਕਰਾਂ ਦਾ ਕੇਸ ਲੜਨ ਵਾਲੇ ਵਕੀਲ

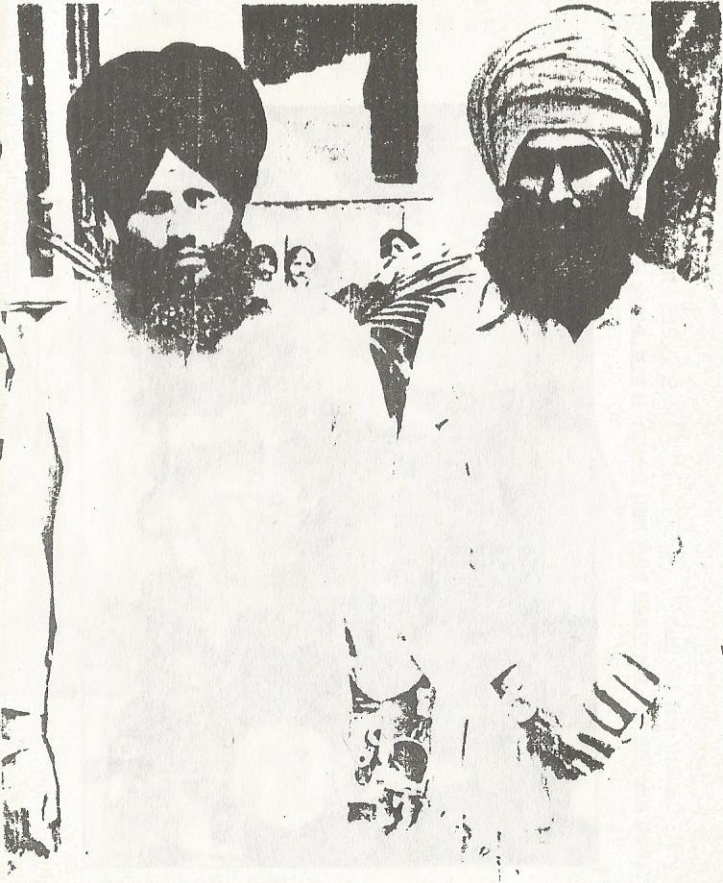
ਮਿ. ਜਾਫਿਰ

ਡਾਕਟਰ ਬਾਸਤ

ਭਾਰਤੀ ਜਹਾਜ਼ ਦੇ ਅਗਵਾਕਾਰ ਸ. ਪ੍ਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਉਰਫ ਹਰਫਨ ਮੌਲਾ, ਸ. ਹਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸ. ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ, ਜਿਹਨਾਂ ਨੂੰ ਫਾਂਸੀ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਸੁਣਾਈ

ایک سکہ پہاڑی جیکر دونوں ماحمد سے

کا لٹا

ਸ. ਕਰਨ ਸਿੰਘ ਜੰਮੂ

ਸ. ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ
ਪੌਂਟਾ ਸਾਹਿਬ ਮੁੱਖ ਪੰਚ-
ਦਲ ਖਾਲਸਾ

ਸ. ਤੇਜਿੰਦਰ ਪਾਲ
ਸਿੰਘ ਜਲੰਧਰ

ਭਾਈ ਜਸਵੀਰ ਸਿੰਘ
ਰੋਪੜ

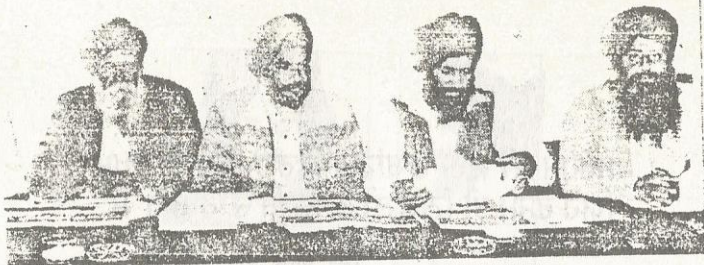
ਸ. ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ

ਮਰਹਮ ਕੀ ਜਗਾਹ ਬਾਂਟਤੇ ਫਿਰਤੇ ਹੈਂ ਨਏ ਜ਼ਖਮ
ਜਿਹ ਰਸਮ ਭੀ ਨਿਕਲੀ ਹੈ ਅਜਬ ਚਾਰਾਗਰੋਂ ਮੇਂ

ਪ੍ਰਸਿਦਾ ਸਿੰਘ ਉਰਦ ਹਰਫਨ ਮੇਲਾ ਦੀ ਮਾਂ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਨਾਲ ਕੋਟ ਲਖਪਤ ਜਿਹਲ ਲਾਹੌਰ ਵਿਚ ਕਾਲ ਕੋਠੜੀ ਦੇ ਬਾਹਰ

ਸਰਕਾਰ ਖਾਲਸਾ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਪ੍ਰੈਸ ਕਾਨਫਰੰਸ ਵਿਚ (ਖੱਬੇ-ਸੱਜੇ) ਸ:
ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਬੰਗਾ, ਅਕਾਲੀ ਸੋਹਨ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰਧਾਨ ਯੂ.ਕੇ. ਅਕਾਲੀ ਦਲ,
ਡਾਕਟਰ ਹਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦਿਲਗੀਰ, ਸ: ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਠੇਕੇਦਾਰ, ਸ: ਮਨਮੋਹਣ
ਸਿੰਘ ।

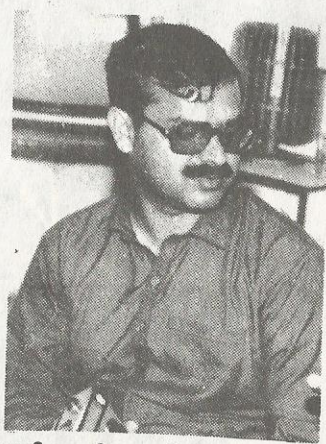
ਦੇਸ਼ ਭਗਤ ਹਾਲ ਜਲੰਧਰ ਦਾ ਇਕ ਪੁਰਾਣਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ । ਤੇਜਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸੱਜੇ ਕਮਊਨਿਸਟਾਂ ਦੇ ਆਗੂ ਰਾਜਿੰਦਰ ਸ਼ਰੀਹ “ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਜ਼ਿੰਦਾਬਾਦ” ਕਹਿਣ ਬਦਲੇ ਕੁਟਾਪਾ ਚਾਹੜ ਰਹੇ

ਜਨਰਲ ਜ਼ਿਆ-ਉਲ-ਹੱਕ

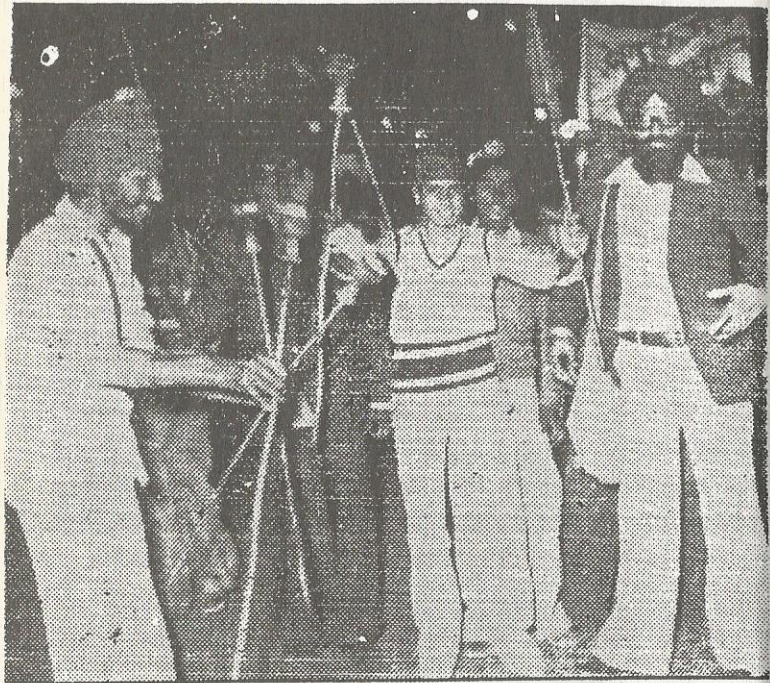

ਭਗਤ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ
ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ
ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ

ਤਾਰਿਕ ਇਸਮਾਈਲ ਸਾਗਰ

ਸ. ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਆਪਣੀ ਧਰਮ ਪਤਨੀ ਨਾਲ
ਲਾਹੌਰ ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਵਿਖੇ ।

ਅਗਵਾਕਾਰ ਈਰ

ਲਿਖਦੇ ਹਨ

ਗੁਰਮੁਖ ਪਿਆਰੈ ਏਹੋ, ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ
ਸਿੰਘ 'ਚਿਨਗੋਰ' ਜੀਠ ਪੂਰਨ ਆਦਿ ਮਤਿਕਾਰ ਸਾਹਿਬ
ਦੇਵੈ ਕਰ ਸਿੱਖ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਾਨਗਾ ॥

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹਿ ॥

ਮੈਂ ਇਕ ਬੜੀਆਂ ਕਰਾ ਦਿਖ ਜੇ ਅਤੇ ਸਾਧੂ ਸਤ
ਪ੍ਰਿੰਥਾਈ ਸੋਧੀ ਕਰਾ ਨਹੀ ਮਤਿਕਾਰ ਜੀ ਮੰਗੇ
ਅਰਥ ਕਰਾ ਜੇ ਸੀ।

ਸਾਧੂ ਜੀ ਦੇਵੇ ਭੈਸਿਯਾ ਕਾਰਣ ਕਾਪਤੋ ਤੇ ਗਿਆ। ਸਤ
ਜੇ ਪੁਸ਼ੀ ਹੋਈ। ਰਾਸ ਨੇ ਤਾਦਸਾਰ ਨਹੀ ਮੀ, ਮੇਰੇ ਵੰਡੇ
ਏਹ ਨੇ ਗੁਰੂ ਦਿਤਾ ਦਿੱਤਾ ਦੇਸ ਕੇ ਕਿ ਅਨਜੀਤ ਸਿੰਘ
32 ਵੇਰੇ ਪੁੱਠੇ ਤੇ ਗਏ ਸੀ। ਕੀ ਪੰਥਿਆ ਦੇਸ਼ ਵੀਹ ਜੀ
ਗੁਰਮੁਖ ਸੇਵੇ ਪਿਛਲੇ ਸਿੰਧੀ ਤੇ ਭਾਈ ਮਾਰਾ ਜੇ ਤਾ ਸੁਧਮ
ਗਲ ਸਿਰ ਭੁਰ ਸਾਰਾ ਜੀ। ਸਾਧੂ ਤੋਂ ਕੋਈ ਕੋਈ ਨੀ ਸੇਵਾ
ਨਹੀ ਮਥਿਆ ਇਨ੍ਹੇ ਦਿਸਾਇਆ ਜਾਂ। ਜੇ ਕੋਈ ਕੋਈ ਕੋਈ ਤਾਂ
ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਈ ਤੇ ਭਾਗ ਕਰੇ ਕੋਈ ਜਾਂ।

"ਪਤਿ ਪਰਦਾਸ ਪਿਛਲੇ ਪਾਈਸੇ ਤਾ ਨਾਨਕ ਤੇਰਿਆ ਸਾਧੂ ॥

ਤਾਂ ਵੀਹ ਦੇ ਸਿਧ ਕੋਈ ਪੁਤ੍ਰ ਸੇਵਾ ਕਰਤ
ਏ। ਸਾਧਿਕਤਾ ਦੇ ਗੱਲ ਸਾਧੂ ਜੀ ਉਹੇ ਸਾਧੂ ਸੀ
ਸੇਵੇ ਕਰ ਕਰੀ ਨਹੀ ਸੀ ਸਾਧਿਕਾ ਭਾਵ ਕਾਹਿਰ

ਉਸਾਰੇ ਸੇਵਾ ਦੀ (~~ਤਸ~~ ~~ਜਗੀਰ~~ ~~ਗੀਰ~~ ~~ਘੋਰ~~ ~~ਗੀਰ~~) ਕੀ।

ਦੀਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਬਾਬਸਾਨ

ਦੀਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਠਹੀਰਾ

ਰਸਤ ਸੁਖੈ ਮਾਤੇ ਮਾਪ ਜੀ ਦੀ ਸੁਖ ਜਈ ਹਰ ਮਨੋਂ ਦੀਗੁਰੂ ਜੀ
ਕੇ ਸਾਰਦਾਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਜੀ।

ਮਾਪ ਜੀ ਦਾ ਬੇਜਨਾ ਹੋਇਆ ਪਿਆਰ ਭੀਰਨਾ ਖਤ ਮਿਲਿਆ
ਭੇਦੇ ਦਿਖ ਬਹੁਤ ਪਾਸ ਹੋਇਆ। ਰਸ ਰੰਗ ਸੀਪਾਗੁਰੂ ਦਿਖ ਕਿਸ ਮਾਦਨੀ
ਕੋਂ ਨੀ ਕੋਸ ਕੇਲਾਂ ਤੇ ਸਾਂਕਿਰਤ ਮਾਦਨੀ ਤੇ ਕਿਰਤੋਂ ਫਿਰ ਰਹਿ ਰਖਨ
ਇਹ ਸਾਰ ਕਰ ਮਾਕਾਸ ਪੁਰਾ ਜੀ ਦੇ ਹੋਏ।

ਬੇਜਾਂ ਦੇ ਸੀਪਾਗੁਰੂ ਦਿਖ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਪੁਰਾ ਰੋਜ ਤਾਂ ਰਸਮ
ਜੀ ਹੋਇ ਹੈ। ਰਸਮ ਜੀ ਬੇਜਾਂ ਦੇ ਸਿਖਰਾਂ ਉਪਰ ਕੇ ਕੇ ਸਾ ਸਕਦੀ
ਤੇ ਸਿਖਰਾਂ ਉਪਰ ਗੁਲੀਆਂ ਬੇਜਾਂ ਦੇ ਹੋਏ ਤੇ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਦਿਖਦੀ
ਕੇ ਪੁਰੀਆਂ ਦੇ ਪਤਰ ਹੋਏ ਜਾਂ ਉਤਰਾਂ ਦੇ ਹੀ ਮਾਓਂ ਦੇ ਹੋਏ ਜਾਂ
ਤੁਹਾਂ ਦੇ ਹਰਦਾਰ ਹੋਏ ਹਨ। ਹਰ ਸੁਖਸਾ ਮੇਂ ਨਹੀਂ ਮਾਓਂ ਦੇ। ਇਸ
ਕੇ ਪਾਸ ਕਰ ਦਿਖਦੀ ਦਿਖ ਕੇਲਾ ਹਰ ਸੀਪ ਮਾਪਣੇ ਮਾਪਣੇ ਪੈਸ
ਜਾ ਸੇਵਾ ਸਾਰ ਜੀ ਮਾਪਣਾ ਹੋਇ ਹੈ, ਹੋਰ ਉਹ ਪੈਸ ਦੀ ਸਫਾ ਕਰ
ਹੋਇ, ਮਾਓਂ ਦੇ ਜਾਂ ਤੇ ਨਹੀਂ ਸਾਰ ਰਿਗ ਤੇ ਸਾਂ ਗੁਰੂ ਦਵਾਰਿਆਂ
ਮਾਓਂ ਜੀਆਂ ਤੇ ਕੋਸ ਮਿਗਰਤਾਂ ਬੋਧ ਰਿਗ ਹੈ, ਇਹ ਤਾਂ ਦੀਗੁਰੂ
ਮਾਪ ਜੀ ਕਾ ਹੋਏ ਹਨ ਕਿ ਕੋਸ ਪੰਥ ਦਾ ਸਭ ਸੇਵਾਦਾਰ ਤੇ
ਸਾਧੀ ਸੇਵਾ ਪੰਥ ਦੇ ਹੋਏ ਕੇ ਰਹੇ ਹੈ ਕਿਸ ਦੀ ਪੰਥ ਦੇ ਸਿਖਰਾਂ
ਕਾ ਕੇ ਕੇ ਕਾ ਰਹੇ ਹੈ। ਦਾਕੀ ਜਿਥੇ ਵਫਾਦਾਰ ਹੋਏ ਹਨ ਇਥੇ ਵਫਾਦਾਰ
ਜੀ ਕਾ ਰਹੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਜੀਰ ਜੀ ਸਾਧੀ ਦਿਖ ਕੋਰੇ ਦਿਰਰ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ
ਜੀਦਾ। ਮਾਰਟ ਦੀਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਭੋਰਨਾ ਰੁਖ ਕੇ ਮਾਪਣੀ ਸਾਧਨ
ਜਾ ਦੋਸਤ ਦੀ ਕੋਸਿਸ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਤੇ ਉਹ ਮਾਪ ਸਭ ਕਰੀ
ਕਰੇਗਾ।

ਇਥੇ ਸਭ ਕਰਦੀ ਰਹਾ ਹੈ ਤੁਸੀਂ ਕੋਈ ਦਿਕਰ ਨਹੀਂ
ਕਰਨਾ। ਪਾਓਂ, ਤੇ ਪਤ ਮਾਧਿਆ ਜੀ ਮਾਓਂ ਕੇ ਗਰ ਹਨ। ਪਾਓਂ ਪੋਥ
ਸਤਸੰਗਤ ਦੇ ਹੋਏ ਹਨ ਪਾਸ ਦੀ ਕੋਸਿਸ ਕਰ ਰੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ

ਪਿਆਰੇ ਵੀਰ ਜ. ਹਰਮਿੰਦਰ ਪੰਨਾ ਜੀ ਪਟਵਾਰੀ

हॉल गुरु जी का भावना

ਦੇਸ਼ੀ ਗੁਰੂ ਨੀਰੀ ਛੋੜਾ

[illegible]

27/11/20

Gajinder Singh 5/12/2021

Dr. Harjinder Singh Virgiri

Ehni Sahib

Mr. Dilgier ji. - Chief Clerk

Please avail yourself

of this visit to meet us. You may request
by Satd he'll permit you surely. We're
also asked him. Manjit Singh

Manjit Singh

Satnam Singh

Hardkaper 5-7 n.

Parmin der 2. Zykl.

Madagascar

ਵਿਮਾਨਤਾ ਦੀ ਜਿੰਦਗੀ ਦਾ ਇਕੋ ਰਾਹ

ਮੈਂ
ਜਿੰਦਗੀ

PAKISTAN

CHINA

KHALISTAN

NEPAL

HINDUSTAN

ਕੋਟ ਲਖਪਤ ਜੇਲ੍ਹ, ਲਾਹੌਰ

ਕੋਟ ਲਖਪਤ ਇਕ ਜੇਲ੍ਹ ਨਹੀਂ
ਬਾਕੇ ਜਵਾਨਾਂ ਦੇ ਅਰਮਾਨਾਂ ਦੁਆਲੇ ਵਲਗਣ ਹੈ !

ਕੋਟ ਲਖਪਤ ਦਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੁਲ੍ਹਦਾ ਹੈ
ਮੁਹੰਮਦ ਅਲੀ ਦੀ ਪੈੜ ਦਬਦੇ ਅਸੀਂ
ਜਾ ਪੁੱਜਦੇ ਹਾਂ ਫਾਂਸੀ ਦੀਆਂ ਚੱਕੀਆਂ ਨੇੜੇ
ਸਾਹਵੇਂ ਚੱਕਰ ਚੋਂ ਫਤਹਿ ਗਜਾਉਂਦੇ
ਸਤ ਖਾੜਕੂ ਨਜ਼ਰ ਨੇ ਆਉਂਦੇ
ਖੜ੍ਹੇ ਦਿਸਦੇ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਚ ਦੋ ਬੱਬਰ
ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਮਲੂਗਰ ਸਿੰਘ
ਤੇ ਨਾਲ ਗੁਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ
ਜੋ ਬਿਨਾਂ 'ਜੁਰਮ' ਤੋਂ ਕੈਦ ਹਨ
ਤੇ ਉਹ ਕੋਤਵਾਲ 'ਯਾਰ' ਅਖਵਾਉਣ ਦਾ ਵੀ ਦਮ ਭਰਦਾ ਹੈ।
ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਪਨਾਹ ਦੀ ਅਰਜ਼ ਨੂੰ
ਕਬੂਲ ਕਰਨ ਤੋਂ ਵੀ ਡਾਢਾ ਡਰਦਾ ਹੈ ।

ਮੁਹੰਮਦ ਅਲੀ ਪਰਤ ਜਾਂਦੇ 'ਬੋਹੜਾਂ' ਹੇਠਾਂ
ਸਾਨੂੰ ਸ਼ੋਕਤ ਅਲੀ ਦੇ 'ਸਪੁਰਦ' ਕਰਕੇ ।
ਤੇ ਸ਼ੋਕਤ ਦੀਆਂ ਚਾਬੀਆਂ ਦਾ ਗੁੱਛਾ
ਸੰਗਲ ਢਿੱਲੇ ਕਰਦੇ ਪਿਜਰਿਆਂ ਦੇ ਦਰ ਦੇ
ਪਹਿਲੇ ਪਿਜਰੇ ਚੋਂ ਤਿੰਨ ਧੀਆਂ ਦਾ ਜਵਾਂ ਬਾਪ,
ਸ. ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਗੱਜ ਕੇ ਫਤਹਿ ਬੋਲਦੈ ।
ਮੇਰੇ ਪੁੱਤ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਗੱਚ ਭਰ ਆਉਂਦੈ, ਓਦ੍ਹਾ,
ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦੇ ਬਾਪ ਦਾ ਕਲੋਜਾ ਡੋਲਦੈ ।

ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਦਰਦ ਘੁੱਟ ਕੇ ਮੁੜਦਾਂ ਫਿਰ
ਜੁਲਫਕਾਰ ਅਲੀ ਭੁੱਟੇ ਦੇ ਆਖਰੀ ਘਰ ਵਲ
ਜਿਥੇ ਸ. ਅਰਜਨ ਸਿੰਘ ਦਾ ਲਖਤੇ ਜਿਗਰ
ਲਾਂ ਕਾਰਬੂਜ਼ੀਅਰ ਦੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੀਆਂ
ਹਸੀਨ ਯਾਦਾਂ ਸੰਭਾਲੀ ਬੈਠਾ ਹੈ ।

ਹਾਂ ! ਕੋਟ ਲਖਪਤ ਇਕ ਜੇਲ੍ਹ ਨਹੀਂ
ਬਾਂਕੇ ਜਵਾਨਾਂ ਦੇ ਅਰਮਾਨਾਂ ਦੁਆਲੇ ਵਲਗਣ ਹੈ ।
ਕੋਝ ਲਖਪਤ ਦੀਆਂ ਕੰਧਾਂ ਪਿੱਛੇ
ਉਹ ਅੱਥਾ ਕੈਦ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ
ਨਿੱਕੀਆਂ ਨਿੱਕੀਆਂ ਦਸ ਜਾਨਾਂ
ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਤਰਸ ਤਰਸ ਨੇ ਜਾਂਦੀਆਂ ।
ਤੇ ਉਹ ਪੰਜ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਵੀ,
ਜੋ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿੰਝ ਨੇ ਦਿਨ ਲੰਘਾਂਦੀਆਂ ।

ਹਾਂ ! ਕੋਟ ਲਖਪਤ ਇਕ ਜੇਲ੍ਹ ਨਹੀਂ
ਬਾਂਕੇ ਜਵਾਨਾਂ ਦੇ ਅਰਮਾਨਾਂ ਦੁਆਲੇ ਵਲਗਣ ਹੈ ।
ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪਿੰਜਰੇ ਮੁੜ, ਵੇਖਣ ਜੋਗੀ
ਹਿਮਤ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ ਬੜਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ ।
ਹਾਂ ! ਕੋਟ ਲਖਪਤ ਇਕ ਜੇਲ੍ਹ ਨਹੀਂ .....

(੨੦-੧੨-੮੭)

ਲਾਹੌਰ ਜੇਲ੍ਹ ਦੀਆਂ ਫਾਂਸੀ ਦੀਆਂ ਚੱਕੀਆਂ

ਬੀਤੇ ਸਾਲ ਦੀਆਂ ਗਰਮੀਆਂ ਵਿਚ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਸਰਦਾਰਨੀ ਗੁਨਿੰਦਰ ਕੌਰ ਅਤੇ ਇਕ ਸਾਲ ਦੇ ਬੇਟੇ ਸ਼ੰਢੀ ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਗਿਆ। ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਗੁਰਦਵਾਰੇ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਸਾਧਾਰਨ ਪਾਠ ਦਾ ਭੋਗ ਪਾਇਆ। ਇਹਨਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਮੈਨੂੰ

ਗਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਸਟੂਡੈਂਟਸ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਆਗੂ ਸ. ਪਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਹਰਫਨਮੇਲਾ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਵਲੋਂ ਲਿਖੇ ਖਤ ਮਿਲੇ। ਇਹਨਾਂ ਖਤਾਂ ਵਿਚ ਮੈਨੂੰ ਆਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਮਿਲਾਂ।

ਭਾਵੇਂ ਮੈਂ ਕੁਝ ਸਿੱਖ ਹਾਈਜੈਕਰ ਹੀਰੋਆਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਡੈਂਟਲ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿਚ ਮਿਲ ਚੁੱਕਾ ਸੀ ਪਰ ਜੇਲ੍ਹ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜਾਣ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਮੌਕਾ ਮੈਨੂੰ 31 ਮਈ 1986 ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ। ਇਸ ਦਿਨ ਮੈਂ ਫਾਂਸੀ ਦੀਆਂ ਕੋਠੜੀਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕੁਝ ਘੰਟੇ ਬਿਤਾਏ। ਮੇਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਦੀ ਜੇਲ੍ਹ ਤਾਂ ਇਕ ਆਮ ਜਿਹਾ ਤਜਰਬਾ ਸੀ, ਪਰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਜੇਲ੍ਹ, ਉਥੋਂ

ਦੀਆਂ ਫਾਂਸੀ ਦੀਆਂ ਚੱਕੀਆਂ ਮੇਰੇ ਵਾਸਤੇ ਨਵੀਂ ਵਾਕਫੀ ਸੀ। ਮੇਰੀ ਬੀਵੀ ਅਤੇ ਇਕ ਸਾਲ ਦੇ ਬੇਟੇ ਨੇ ਤਾਂ ਪਹਿਲੀ-ਵਾਰੀ ਜੇਲ੍ਹ ਵੇਖੀ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਵੀ ਫਾਂਸੀ ਦੀਆਂ ਕੋਠੜੀਆਂ, ਜਿਹਨਾਂ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨ ਆਪਣੀ ਚੁਆਨੀ ਦੇ ਕੀਮਤੀ ਦਿਨ ਲੰਘਾ ਰਹੇ ਸਨ।

ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਆਪਣੇ ਅੱਖੀਂ ਨਹੀਂ ਵੇਖ ਲਈ, ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਮੈਨੂੰ ਵਹਿਮ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਸਾਰੇ ਸਿੱਖ ਕੈਦੀ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਮਹਿਮਾਨ ਬਣਕੇ ਰਹਿ ਰਹੇ ਹੋਣਗੇ। ਇਕ ਮਸ਼ਹੂਰ ਸਿੱਖ ਜਿਹੜਾ ਇਹਨਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲਣ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਕੁਝ ਸਾਥੀ ਅਜਿਹਾ ਪ੍ਰਾਪੇਗੰਡਾ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਅਜੇ ਵੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਸਾਰੇ “ਐਸ” ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

ਪਰ ਜੋ ਕੁਝ ਮੈਂ ਵੇਖ ਕੇ ਆਇਆ ਹਾਂ ਉਹ ਅਲੱਗ ਜਿਹੀ ਵਾਕਫੀ ਹੈ।

ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਸਮੇਤ ਜੇਲ੍ਹ ਦੀ ਡਿਓੜੀ ਵਿਚ ਪੁੱਜਿਆ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਡਿਪਟੀ ਸੁਪਰਡੈਂਟ ਮੁਹੰਮਦ ਅਕਬਰ ਖਾਨ ਚੌਦੜ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਬਿਠਾਇਆ ਗਿਆ। ਕੁਝ ਮਿੰਟਾਂ

ਬਾਅਦ ਸਾਡੇ ਨਾਂ ਰਜਿਸਟਰ ਵਿਚ ਲਿਖਕੇ ਸਾਨੂੰ ਡਿਓੜੀ ਤੋਂ ਅੰਦਰ ਨੱਘਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਇਕ ਸਿਪਾਹੀ ਸਾਨੂੰ ਫਾਂਸੀ ਦੀਆਂ ਕੋਠੜੀਆਂ ਵਾਲੇ ਅਹਾਤੇ ਦੇ ਗੇਟ ਟੁੱਕ ਲੈ ਗਿਆ। ਉਸ ਦੇ ਗੇਟ ਖੜਕਾਉਣ ਮਗਰੋਂ ਅੰਦਰੋਂ ਸਿਪਾਹੀ ਨੇ ਸਖਤ ਮੋਟੇ ਲੋਹੇ ਦਾ ਗੇਟ ਖੋਲਿਆ। ਏਨੇ ਵਿਚ ਸਾਡੇ ਖੱਬੇ ਪਾਸੇ ਜੇਲ੍ਹ ਦੇ ਆਮ ਬਾਕੀ ਕੈਦੀਆਂ ਦੇ ਅਹਾਤੇ (ਚੱਕਰ) ਵਿਚੋਂ “ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹਿ” ਦੇ ਜੈਕਾਰੇ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਆਈ। ਉਥੇ 5-6 ਸਿੱਖ ਹਾਈਜੈਕਰ ਖੜ੍ਹੇ ਸਨ। ਫਤਹਿ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦੇ ਕੇ ਅਸੀਂ ਫਾਂਸੀ ਦੀਆਂ ਕੋਠੜੀਆਂ ਵਾਲੇ ਅਹਾਤੇ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੋ ਗਏ। ਅੰਦਰ ਵਾਲੇ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਨੇ ਅੰਦਰੋਂ ਤਾਲਾ ਮਾਰ ਲਿਆ। ਹੁਣ ਅਸੀਂ 15 ਗਜ਼ X 25 ਗਜ਼ (ਤਕਰੀਬਨ) ਵਾਲੇ ਅਹਾਤੇ ਵਿਚ ਸਾਂ। ਸਾਡੇ ਸੱਜੇ ਪਾਸੇ ਇਕ ਕੋਠੜੀ ਸਮੂਹ ਸੀ ਤੇ ਖੱਬੇ ਪਾਸੇ ਖਾਲੀ ਜਗ੍ਹਾ ਸੀ। ਇਕ ਦੋ ਦਰਖਤ ਵੀ ਸਨ। ਕੜਕਦੀ ਧੁੱਪ ਅਤੇ 45 ਡਿਗਰੀ ਤਾਪਮਾਨ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਅਸੀਂ ਛੋਤੀ ਹੀ ਇਕ ਦਰਖਤ ਹੇਠਾ ਜਾ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋਏ। ਦੋ ਕੁ ਮਿੰਟ ਬਾਅਦ ਇਕ ਸਿਪਾਹੀ ਸਾਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਉਸ ਕੋਠੜੀ-ਸਮੂਹ ਵਲ ਚਲਿਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਕੋਠੜੀ ਸਮੂਹ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਕੋਠੜੀਆਂ ਸਨ। ਹਰ ਕੋਠੜੀ ਦੇ ਅੱਗੇ ਤਕਰੀਬਨ 5 ਫੁੱਟ X 6 ਫੁੱਟ ਦਾ ਬਰਾਂਡਾ ਸੀ। ਹਰ ਕੋਠੜੀ ਦੇ ਅੱਗੇ ਲੋਹੇ ਦਾ, ਸੀਖਾਂ ਵਾਲਾ ਮੋਟਾ ਜਿਹਾ ਗੇਟ ਸੀ। ਹਰ ਗੇਟ ਨੂੰ ਦੋ ਤਾਲੇ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਸਨ ਜਿਹੜੇ ਕੋਠੜੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵਾਲੇ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ ਸਨ।

ਹੁਣ ਸਿਪਾਹੀ ਨੇ ਇਕ ਨੰਬਰ ਕੋਠੜੀ ਦੇ ਅੱਗੇ ਲਿਆ ਖੜ੍ਹਾ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਨੇ ਇਕ ਇਕ ਕਰਕੇ ਦੋਵੇਂ ਤਾਲੇ ਖੋਲ੍ਹੇ ਤੇ ਫਿਰ ਅੰਦਰੋਂ ਸ. ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲੇ। ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੀਂ ਇਕ ਦੂਜੇ ਵਾਸਤੇ ਓਪਰੇ ਜਿਹੇ ਸੀ, ਅਸਾਂ ਰਸਮੀ ਫਤਹਿ ਬੁਲਾਈ ਤੇ ਫਿਰ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਗਲੇ ਮਿਲੇ। ਸ. ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸੋਢੀ ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਚੁੱਕ ਲਿਆ ਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਵਕਤ ਆਪਣੀਆਂ ਬਾਹਾਂ ਵਿਚ ਲਈ ਰੱਖਿਆ। ਤਿੰਨ ਨਿੱਕੀਆਂ ਜਿਹੀਆਂ ਧੀਆਂ ਦੇ ਬਾਪ ਨੇ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਕਿਸੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਦੋ ਸਾਲ ਮਗਰੋਂ ਵੇਖਿਆ ਸੀ। ਕੁਝ ਦੇਰ ਮਗਰੋਂ ਸ. ਪਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਹਰਫਨਮੇਲਾ ਵੀ ਆ ਗਏ। ਉਹ 2 ਨੰਬਰ ਕੋਠੜੀ ਵਿਚ ਸਨ। ਦੋ ਨੰਬਰ ਕੋਠੜੀ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਵਜ਼ੀਰੇ-ਸਦਰ ਜ਼ੁਲਫਕਾਰਅਲੀ ਭੁੱਟੋ ਨੂੰ ਵੀ ਕੈਦ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ।

ਇਹਨਾਂ ਕੋਠੜੀਆਂ ਦੇ ਗੇਟਾਂ ਤੇ ਸੀਖਾਂ ਵਾਲੇ ਲੋਹੇ ਦੇ ਜੰਗਲੇ ਹਨ, ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਗਰਮੀਆਂ ਵਿਚ ਸਖਤ ਲੂਅ ਅਤੇ ਸਰਦੀਆਂ ਵਿਚ ਸਖਤ ਠੰਡ ਇਹਨਾਂ ਕੋਠੜੀਆਂ ਨੂੰ ਨਰਕ ਵਰਗਾ ਬਣਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਲੂਅ ਤੋਂ ਬਚਣ ਵਾਸਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਦਰਵਾਜ਼ਿਆਂ ਅੱਗੇ ਆਪਣੇ ਬਿਸਤਰਿਆਂ ਦੀਆਂ ਚਾਦਰਾਂ ਟੰਗੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ ਪਰ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਮਿਲਣ ਆਏ ਤੇ ਗੇਟ ਖੋਲ੍ਹੇ ਤਾਂ ਚਾਦਰਾਂ ਵੀ ਹਟ ਗਈਆਂ। ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਵੀ ਕੁਝ ਪਲ ਫਾਂਸੀ ਦੀਆਂ ਕੋਠੜੀਆਂ ਦੀ ਲੂਅ ਮਾਣ ਰਹੇ ਸੀ। ਸਮੇਤ ਇਕ ਸਾਲ ਦੇ ਬੱਚੇ ਦੇ,

ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਬਰਫਾਂ ਦੇ ਮੁਲਕ; ਨਾਰਵੇ ਵਿਚ
ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ।

ਰੋਜ਼ਨਾਮਚਾ

ਕੋਠੜੀ ਦਾ ਨਕਸ਼ਾ

ਫਾਂਸੀ ਦੀਆਂ ਕੋਠੜੀਆਂ ਦਾ ਸਾਈਜ਼
ਤਕਰੀਬਨ 5-6 ਕੁ ਫੁੱਟ ਚੌੜਾਈ ਅਤੇ 7-8 ਫੁੱਟ
ਲੰਬਾਈ ਵਾਲਾ ਹੈ । ਸਰਦਾਰ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਦੇ
ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਸੱਜੇ ਪਾਸੇ ਹੇਠਾਂ ਸਾਦਾ ਜਿਹਾ
ਬਿਸਤਰਾ ਵਿਛਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ । ਜਿਥੇ
ਬਿਸਤਰੇ ਦੀ ਚਾਦਰ (ਲੰਬਾਈ ਵਲ) ਖਤਮ
ਹੁੰਦੀ ਸੀ, ਉਥੇ ਹੀ 6 ਕੁ ਇੰਚ ਦੀ ਵਿੱਥ ਤੇ ਟੱਟੀ
ਬਣੀ ਹੋਈ ਸੀ । ਫਾਂਸੀ ਦੀਆਂ ਕੋਠੜੀਆਂ
ਵਿਚਲੇ ਕੋਦੀਆਂ ਨੂੰ ਟੱਟੀ ਪਿਸ਼ਾਬ ਅੰਦਰ ਹੀ
ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ । ਟੱਟੀ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਪੀਣ
ਵਾਲੇ ਪਾਣੀ ਦਾ ਘਤਾ ਪਿਆ ਸੀ । ਘਤਾ ਕੋਈ
2-3 ਸਾਲ ਪੁਰਾਣਾ ਜਾਪਦਾ ਸੀ । ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ
ਰੰਗ ਹੀ ਅਜਿਹਾ ਹੋਵੇ ਪਰ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਉਹ ਨਵਾਂ
ਘਤਾ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ । ਉਸ ਦਾ ਪਾਣੀ ਮੈਨੂੰ ਪੀਣ
ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ ਸੀ । ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਤਾਜ਼ਾ ਜਾਂ
ਠੰਡਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ । ਕੋਠੜੀ
ਦੀ ਚੌੜਾਈ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਵਲ ਇਕ ਬੰਦਾ ਲੋਟ
ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਏਨੀ ਘੱਟ ਚੌੜਾਈ ਹੈ ਅਤੇ
ਲੰਬਾਈ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਜੋ ਬੰਦਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਲੰਬਾ
ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਪੈਰ ਟੱਟੀ ਨਾਲ ਜਾ ਲੱਗਣਗੇ।
ਜੇ ਲੋਕ ਇਹਨਾਂ ਕੋਠੜੀਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਨਹੀਂ
ਗਏ ਉਹ ਇਹਨਾਂ ਸਿੱਖ ਜੁਝਾਰੂਆਂ ਨੂੰ 'ਆਰਾਮ
ਤੇ ਸਹੂਲਤ' ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜਿਊਂਦੇ ਸਮਝਦੇ
ਹੋਣਗੇ ।

ਫਾਂਸੀ ਦੀਆਂ ਕੋਠੜੀਆਂ ਦੇ ਤਿੰਨ ਕੋਦੀ
ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਰੋਜ਼ਨਾਮਚਾ ਵੀ ਬਹੁਤ
ਵਿਲੱਖਣ ਹੈ । ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦਿਨ ਵਿਚ 22 ਤੋਂ
ਸਾਢੇ 22 ਘੰਟੇ ਤੱਕ ਇਹਨਾਂ ਕਾਲ ਕੋਠੜੀਆਂ
ਦੇ ਅੰਦਰ ਕੈਦ ਰਹਿਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ । ਉਹ ਸਾਰਾ
ਵਕਤ ਇਕੱਲਿਆਂ ਹੀ ਕੱਟਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਉਹ
ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਉੱਚੀ ਆਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਉਹ ਨਾਲ
ਦੀ ਕੋਠੜੀ ਵਾਲੇ ਨਾਲ ਗੱਲ ਵੀ ਕਰ ਸਕਦੇ
ਹਨ । ਮੈਂ ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਤਿਹਾਤ ਜੇਲ੍ਹ ਅਤੇ
ਪਟਿਆਲਾ ਜੇਲ੍ਹ ਦੀਆਂ ਫਾਂਸੀ ਦੀਆਂ
ਕੋਠੜੀਆਂ ਵੀ ਵੇਖੀਆਂ ਸਨ । ਉਹਨਾਂ ਅਤੇ
ਲਾਹੌਰ ਦੀਆਂ ਫਾਂਸੀ ਦੀਆਂ ਕੋਠੜੀਆਂ ਦੇ
ਸਾਈਜ਼ ਅਤੇ ਨਕਸ਼ੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਖਾਸ ਫਰਕ
ਨਹੀਂ ਹੈ । ਉਥੇ ਵੀ ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬਬਰ
ਅਤੇ ਭਾਈ ਸਤਵੰਤ ਸਿੰਘ ਅਜਿਹੀ ਹੀ ਹਾਲਤ
ਵਿਚ ਰਹਿ ਰਹੇ ਹੋਣਗੇ ।

ਇਹਨਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਦਿਨ ਵਿਚ ਦੋ
ਵਾਰ ਕੋਠੜੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ (ਪਰ ਅਹਾਤੇ ਦੇ
ਅੰਦਰ) ਕੱਢਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਇਕ ਵਾਰ ਸਵੇਰੇ
ਇਕ ਘੰਟੇ ਵਾਸਤੇ ਅਤੇ ਇਕ ਵਾਰ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ
ਇਕ ਘੰਟੇ ਵਾਸਤੇ ਫਾਂਸੀ ਦੀਆਂ ਕੋਠੜੀਆਂ ਦੇ
ਤਾਲੇ ਖੋਲ੍ਹੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਸਵੇਰੇ ਤਾਂ ਤਿੰਨੇ ਸਿੰਘ
ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਸ਼ਾਮ ਦੇ ਇਕ ਘੰਟੇ
ਵਿਚੋਂ ਔਧਾ ਘੰਟਾ ਤਾਂ ਰਹਿਰਾਸ ਸਾਹਿਬ ਦਾ
ਪਾਠ ਕਰਨ ਕਰਕੇ ਉਹਨਾਂ ਕੋਲ ਗੱਲਬਾਤ
ਵਾਸਤੇ ਸਿਰਫ ਔਧਾ ਘੰਟਾ ਹੀ ਬਚਦਾ ਹੈ । ਹਾਂ
ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਮੁਲਾਕਾਤੀ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਆ

ਜਾਵੇ ਤਾ ਉਸ ਕੈਦੀ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕੋਠੜੀ ਦਾ ਤਾਲਾ ਜ਼ਰੂਰ ਖੁੱਲ੍ਹ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇੰਜ ਆਮ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਨੌਜਵਾਨ ਸਾਢੇ 22 ਘੰਟੇ ਇਕ ਤੰਗ ਵਲਗਣ ਵਿਚ ਕੈਦ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮੁਲਾਕਾਤੀਆਂ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ ਸ. ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਅਜੇ ਤੱਕ ਕੋਈ ਵੀ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਨਹੀਂ ਮਿਲਣ ਆਇਆ ਪਰ ਅਸਾਡੇ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਦੋ ਤਿੰਨ ਹੋਰ ਸਿੱਖ ਜ਼ਰੂਰ ਮਿਲਣ ਆਏ ਹਨ। ਸਰਦਾਰ ਪਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਹਰਫਨਮੇਲਾ ਦੇ ਮਾਤਾ ਜੀ 1985 ਦੇ ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੁਣ ਮਾਰਚ 1987 ਵਿਚ ਮਿਲਕੇ ਗਏ ਹਨ। ਤੀਜੇ ਹਰਖਿੰਦਰ ਸਿੰਘ (ਜੇਮੂ) ਦੇ ਪਿਤਾ ਡਾਕਟਰ ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਭਰਾ ਲਾਲੀ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਜ਼ਰੂਰ ਹੀ ਲਾਹੌਰ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਹਫ਼ਤੇ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਮੁਲਾਕਾਤਾਂ ਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਹੈ। ਹਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਭਰਾ ਲਾਲੀ ਦਾ ਸਾਲਾ ਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵੀ ਹਾਈਜੈਕਿੰਗ ਦੇ ਕੇਸ ਵਿਚ ਉਮਰ ਕੈਦੀ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਪਿਤਾ ਡਾਕਟਰ ਕਿਸ਼ਨ ਚੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਵੀ ਦੋ ਤਿੰਨ ਵਾਰ ਕੁਝ ਕੁਝ ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਾਸਤੇ ਆ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਉਹ ਵੀ ਜਦੋਂ ਆਪਣੇ ਬੇਟੇ ਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਫਾਂਸੀ ਦੀਆਂ ਕੋਠੜੀਆਂ ਵਿਚ ਹਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਵੀ ਮਿਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਕਦੇ ਕਦੇ ਉਹ ਬਾਕੀ ਹਾਈਜੈਕਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਕੁਝ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਮਿਲ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰਾਂ ਹਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਕੋਠੜੀ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤ ਦੇਰ ਬਾਹਰ ਰਹਿਣ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਫਾਂਸੀ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਸੁਣਾਏ ਜਾਣ ਮਗਰੋਂ ਅਜਿਹੇ

ਕੈਦੀ ਨੂੰ ਮੁਲਾਕਾਤ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਜੇਲ੍ਹ ਦੀ ਡਿਓਰੀ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਲਿਜਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਸਗੋਂ ਇਹਨਾਂ ਨਾਲ ਮੁਲਾਕਾਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਫਾਂਸੀ ਦੀ ਕੋਠੜੀ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਹੀ ਮੁਲਾਕਾਤ ਕਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਹਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਆਏ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਜਾਂ ਆਪਣੇ ਭਰਾ ਲਾਲੀ ਦੇ ਸੋਸ ਸਹੁਰਾ ਫਾਂਸੀ ਦੀ ਕੋਠੜੀ ਵਿਚ ਰੋਟੀ ਸਬਜ਼ੀ ਬਣਾ ਕੇ ਖੁਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ (ਤੇ ਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਬਾਕੀ ਚੌਥਾਂ ਫਾਂਸੀ ਵਾਲੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ) ਕਦੇ ਕਦੇ ਮਾਵਾਂ ਦੀ ਪੱਕੀ ਰੋਟੀ ਵਾਲੀ ਸਹੂਲਤ ਮੁਹੱਈਆ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਇਹ ਸਹੂਲਤ ਬਾਕੀ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਹਾਸਲ ਨਹੀਂ।

ਉਹ ਆਪਣੀ ਰੋਟੀ ਖੁਦ ਹੀ ਪਕਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਬਜ਼ੀ ਤੇ ਹੋਰ ਸਮਾਨ ਜੇਲ੍ਹ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਕੋਟੀਨ ਤੋਂ ਖਰੀਦਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਥੇ ਹਰ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਕੀਮਤ ਬਜ਼ਾਰ ਨਾਲੋਂ ਚਾਰ ਪੰਜ ਗੁਣਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਕੋਲ ਪੈਸੇ ਦੀ ਅਕਸਰ ਬੁਝ ਹੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਕਦੇ ਕਦੇ ਕੋਈ ਸਿੰਘ ਇੰਗਲੈਂਡ, ਨਾਰਵੇ, ਕਨੇਡਾ, ਅਮਰੀਕਾ ਤੋਂ ਭਾਵੇਂ ਭੇਜ ਦੇਵੇ। ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਖਰਚੇ ਉਥੇ ਇੰਨੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹਨ ਕਿ ਕਈ ਵਾਰੀ ਉਹ ਕਰਜ਼ੇਦਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਨਵੰਬਰ 1986 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਰਿਜ਼ਰਵ ਸਟਾਕ ਘਟਦਾ ਘਟਦਾ ਮੁੱਕ ਹੀ ਗਿਆ ਹੈ।

ਤਿੰਨ ਸਿੰਘਾਂ ਕੋਲ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਸਤੇ ਲਿਟਰੇਚਰ ਦੀ ਵੀ ਘਾਟ ਹੈ। ਕਦੇ ਕਦੇ 'ਦੇਸ ਪ੍ਰਦੇਸ' ਪਰਚਾ ਉਹਨਾਂ ਕੋਲ ਪੁੱਜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਫਿਰ ਦੋ ਚਾਂਹ ਕਿਤਾਬਾਂ ਜੋ ਕੋਈ ਸਿੰਘ ਛੱਡ ਆਏ ਹਨ। ਬਾਵਜੂਦ ਉਹ ਇਸ ਦੇ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਵਿਚ ਹਨ।

ਸਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ

ਸਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ, ਸ: ਹਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦਿਲਗੀਰ ਐਡਵੋਕੇਟ ਦੀ ਪੁਸਤਕ ਹੈ (ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ਪੰਜਾਬੀ ਬੁੱਕ ਰੀਪਨੀ ਈ. ਬੀ. 23 ਕਾਜੀ ਮੁਹਲਾ ਜਲੰਧਰ-1, ਕੀਮਤ 45 ਤੇ 25 ਰੁਪਏ)। ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦੀ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਸ਼ੇਖ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ. ਲੌਂਗੋਵਾਲ ਨੇ ਲਿਖੀ ਹੈ। ਸਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਬਾਰੇ ਇੰਨੀ ਮਿਹਨਤ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਨਾਲ ਲਿਖੀ ਗਈ 300 ਪੰਨਿਆਂ ਦੀ ਇਹ ਪਹਿਲੀ ਪੁਸਤਕ ਹੈ। ਲੇਖਕ ਨੇ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਦੋ ਹਿੱਸੇ ਬਣਾਏ ਹਨ, ਪਹਿਲੇ ਹਿੱਸੇ ਵਿਚ ਸਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਜਨਮ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ 1947 ਤਕ ਦੇ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਨੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੁਧਾਰ ਲਹਿਰ, ਜੈਤੋ ਦਾ ਸੰਰਾ ਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਹੋਰ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ। ਅਕਾਲੀ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਲਹਿਰ ਵਿਚ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦਿਤੀਆਂ। 1947 ਵਿਚ ਇਕ ਵਾਰ ਦੇਸ਼ ਲੋਣ ਦੀ ਥਾਂ, ਯਾਗਰਸ ਦੇ ਨੇਤਾਵਾਂ ਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕੀਤਾ, ਪਰ ਲੇਖਕ ਇਸ ਗਲ ਦਾ 'ਪੋਸਟ ਮਾਰਟਮ' ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਾਂਗਰਸੀ ਨੇਤਾਵਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਕਿਵੇਂ ਵਿਸ਼ਵਾਸਘਾਤ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਲਈ ਦੂਜੇ ਹਿੱਸੇ ਵਿਚ ਉਹ 1947 ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਦੇ ਅਕਾਲੀ ਸੰਗਰਾਮ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਤੇ ਅਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਨੂੰ ਭਰਾ ਮਹਿਤ ਵਿਚਾਰਦਾ ਹੈ। ਸ: ਹਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦਿਲਗੀਰ ਨੇ ਪੂਰੇ ਵਿਸਥਾਰ ਵਿਚ ਸੰਬੰਧਤ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਹੈ, ਅਖਬਾਰਾਂ, ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਤੇ ਹੋਰ ਹਿਸਤ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਲੇਖਕ ਕੇਵਲ ਇਤਿਹਾਸ ਹੀ ਬਿਆਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਸਗੋਂ ਪੂਰੀ ਦਲੀਲ ਨਾਲ ਉਹ ਸਿੱਖ-ਸਮਾਜਿਕਾਂ, ਰਾਜਨੀਤੀ ਬਾਰੇ ਇਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਅਣਖ ਤੇ ਸਰੋਮਣ ਦਾ ਭਾਵ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਹਰ ਸਿੱਖ ਪਾਠਕ ਲਈ ਪੜ੍ਹਨੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

ਸਤਿਗੁਰ 'ਬੇਮੀ ਫੇਰਤ' ਨਵੀਂ ਫਿਲਮ ਨੰਬਰ 1981

THE AKAL TAKHT by Harjinder Singh Dilgeer Punjab Book Company, Jullundur. Pp. xiv + 112. Rs 45.

TIMELESS THRONE

Hari Mandir ("the house of God"), known as the Golden Temple, and Sri Akal Takht ("timeless throne"), also known as Akal Bunga, face each other in Amritsar — the city which was founded by Guru Ram Dass, the fourth guru of the Sikhs, in 1577. At the request of Guru The first part of this book, covering the period 1609-1849, refers to the establishment of Akal Takht and dwells at length on its role up to Maharaja Ranjit Singh's time. The second part (1849-1980) relates the role of Sri Akal Takht in the Sikh struggle for independence up to 1947.

Mr H. S. Dilgeer, an enthusiastic writer with many publications to his credit, has diligently and painstakingly brought out this fascinating book which contained almost all the information available about Akal Takht, its role under the Sikh gurus, its status during the Mughl period, the response and the reaction of the Sikh rulers, the policies of foreign rulers and the treatment given by local opponents and the State authorities.

Apart from being an impressive research work, the book is remarkable for its freshness, reliability and comprehensiveness.

—Gur Rattan Pal Singh

ਰਿਵੀਊ

ਪੁਸਤਕ : — ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੀ ਤਵਾਰੀਖ

ਲੇਖਕ : ਡਾ. ਹਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦਿਲਗੀਰ

ਡਾ. ਹਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦਿਲਗੀਰ ਰਚਿਤ ਪੁਸਤਕ "ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੀ ਤਵਾਰੀਖ" ਸਭੰਗੇ ਖ਼ੁਸ਼ਆਤ ਵੀ ਮੈਂ ਡਾਕਟਰ ਦਿਲਗੀਰ ਦੇ ਲਫਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। "ਤਵਾਰੀਖ ਦਾ ਮਕਸਦ ਸਿਰਫ਼ ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਬੀਤੇ ਦਿਨਾਂ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ, ਘਟਨਾਵਾਂ, ਵਾਰਦਾਤਾਂ, ਤੇ ਵਾਕਿਆਤ ਨੂੰ ਕਲਮਬੱਧ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ, ਤਵਾਰੀਖ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਸਿਖਣ ਵੱਲ ਵੀ ਤਰਦੀ ਹੈ। ਬੀਤੇ ਵੱਲੋਂ ਵਿਚ ਹੋਈਆਂ ਗਲਤੀਆਂ ਨੂੰ ਖੁਫ਼ ਨਾ ਦੁਹਰਾਉਣਾ, ਆਪਣੀਆਂ ਕਮਜ਼ੋਰੀਆਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨਾ, ਅਤੇ ਪੈਂਤੜੇ ਦੀਆਂ ਕਮੀਆਂ ਨੂੰ ਦਰੁਸਤ ਕਰਨਾ ਵੀ ਤਵਾਰੀਖ ਹੀ ਸਿਖਾਉਂਦੀ ਹੈ।"

ਡਾ. ਦਿਲਗੀਰ ਕਿਸੇ ਜਾਣ ਪੁਛਾਣ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਨਹੀਂ ਹੁਣ ਤੱਕ ਉਹਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪੰਜਾਬੀ, ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ, ਹਿੰਦੀ ਵਿਚ ਸ਼ੈਲੀ ਲੇਖ ਲਿਖੇ ਜਾ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸ਼ੈਲੀ ਵਾਰ ਉਹ ਵੱਖ ਵੱਖ ਮੈਗਜ਼ੀਨਾਂ ਦਾ ਸ਼ਿਰਗਾਰ ਬਣੇ ਹਨ।

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਹਿੰਦੀ, ਪੰਜਾਬੀ, ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ 19 ਦੇ ਕਰੀਬ ਪੁਸਤਕਾਂ ਲਿਖ ਚੁੱਕੇ ਹਨ।

"ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੀ ਤਵਾਰੀਖ" ਦਾ ਇਹ ਦੂਸਰਾ ਐਡੀਸ਼ਨ ਹੈ - ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਕੇ ਪ੍ਰੋ. ਦਰਬਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸਰਬਰਾਹੀ (31 ਅਗਸਤ 1988) ਦਾ ਚਾਰਜ ਲੈਣ ਤੱਕ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਦੀ ਪਕੜ ਨਾਲ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਕਮਿਟੀ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਲਿਖੀ ਗਈ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਐਡੀਸ਼ਨ 480 ਸਫ਼ੇ ਅਤੇ 450 ਦੇ ਕਰੀਬ ਸ਼ਬਦਾਂ ਜੁਝਾਰੂਆਂ ਦੀਆਂ ਫੀਟਾਂ ਹਨ।

ਪੁਰਾਣੇ ਅਤੇ ਪਰੰਪਰਾਗਤ ਲੇਖਕਾਂ ਨਾਲੋਂ ਪਾਸੇ ਹਟ ਕੇ ਲੇਖਕ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਵੱਲੋਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖਾਂ ਲਈ 'ਸੁਨਹਿਰੀ ਸਮਾਂ' ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ ਸਗੋਂ ਮੰਨਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਵੱਲਾ ਸਿੱਖਾਂ ਲਈ 'ਤਵਾਰੀਖ ਦਾ ਵੱਲਾ' ਸੀ। ਜਿਥੇ ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਇਹ ਪੁਸ਼ਟ ਦਾ ਹੱਲ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕੀ 1947 ਵਿਚ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਬਣਦਾ ਸੀ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਉਥੇ ਗਾਂਧੀ ਦੀ ਵਿਰਥਾ ਜ਼ਹਿਨੀਅਤ ਵੀ ਨੰਗੀ ਕਰਦੀ ਹੈ।

1947 ਦੀ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦੀ ਹਾਲਤ ਬਾਰੇ ਲੇਖਕ ਲਿਖਦਾ ਹੈ, "ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦੀ ਰਿਆਦਤੀ, ਪੁਸ਼ਟਮਾਨ ਦੀ ਨਵਰਤ, ਹਿੰਦੂ ਦੇ ਦੰਗੇ, ਸਿੱਖ ਚੰਧਰੀਆਂ ਦੀ ਅਭਿਮਤਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦਾ ਇਹ ਹਾਲ ਕੀਤਾ ਸੀ."

ਸ਼ੈਲੀ ਸੰਸਾਰੀਆਵਾਂ ਨਾਲ ਦੋ ਚਾਰ ਹੋਕੇ, ਸਾਜਿਸ਼ਾਂ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਡਾ. ਦਿਲਗੀਰ ਨੇ "ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੀ ਤਵਾਰੀਖ" ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਾ ਕੇ ਡਾ. ਦਿਲਗੀਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਇਕ ਸ਼ਿਸ਼ਾ ਹੀ ਨਿਬੜਿਆ ਹੈ। ਅਜੋਕੇ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੀ ਯਾਦ ਨੂੰ ਸਾਂਝਣ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਕਿਸੇ ਜਥੇਬੰਦੀ, ਸ਼ਿਸ਼ਾ ਵੱਲੋਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਜਿਥੇ ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਗਏ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਯਾਦਾਸ਼ਤ ਵਜੋਂ ਇਤਿਹਾਸਕ ਹੈ ਉਥੇ ਜੁਝ ਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਠਾ ਲਈ ਪ੍ਰਤੀਕ ਵੀ।

ਅਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ (ਹਾਠੈਂਡ)

ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਚਾਰ ਦਿਨਾਂ ਤੋਂ ਲਗਾਤਾਰ ਜ਼ਬਾਨ ਤੇ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ “ਮਨ ਕਿਉਂ ਬੈਰਾਗ ਕਰੇ ਸਤਿਗੁਰ ਮੇਰਾ ਪੂਰਾ”। ਅੱਜ ਤਾਂ ਹਰ ਇਕ ਸਿੱਖ (ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਿੱਖ) ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇਕੋ ਇਕ ਸਮੱਸਿਆ ਹੈ ਪੰਜਾਬ ਦੀ। ਹੁਣ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਧਰਮ ਸਿੱਖੀ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਗੁਰੂ ਤੇ ਹਮਲਿਆਂ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਹੈ। ਜਦ ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਲੇਖ 13 ਮਾਰਚ ਵਾਲੇ ਦੇਸ਼ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਿਆ ਤਾਂ ਇਹੋ ਸ਼ਬਦ ਫਿਰ ਜ਼ਬਾਨ ਉੱਤੇ ਆ ਗਿਆ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਤੁਹਾਡੇ ਲੇਖਾਂ ਦੀ ਤਾਰੀਫ਼ ਤਾਂ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਕਲਮ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਸਿਰਫ਼ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਵਧਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਖਿਆਲ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਲਿਖਾਰੀ ਸਾਡੇ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਅੱਜ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਸਮਾਂ ਨਾ ਦੇਖਣਾ ਪੈਂਦਾ। ਜੋ ਕੁਝ ਤੁਸੀਂ ਗਦਾਰਾਂ ਬਾਰੇ ਲਿਖਿਆ ਬਿਲਕੁਲ ਸੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਉਮੀਦ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੌਮ ਦੀ ਪੰਥ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਰਹੋਗੇ। ਅੱਗੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਸਾਫ਼ ਪਹਿਚਾਣ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਉਹ ਦਿਨ ਦੂਰ ਨਹੀਂ, ਜਦ ਸਾਡੇ ਵੀਰਾਂ ਨੇ ਜਾਂ ਅਸੀਂ ਇਹਨਾਂ

ਗਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾਵਾਂ ਦੇਣੀਆਂ ਹਨ। ਸਤਿਗੁਰੁ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨਗੇ।

ਇਕ ਵਾਰੀ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਹੋਈ ਸੀ। ਸੰਤਾਂ ਤੋਂ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਸੰਤ ਜੀ ਸਾਡੇ ਕੋਲੋਂ ਹਾਲੇ ਤੱਕ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ ਗੱਡੀ ਨਹੀਂ ਚਾਹੜ੍ਹ ਹੋਇਆ। ਇਹਦੀ ਕੀ ਵਜਾਹ ਹੈ। ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਛੇਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਚੰਦੂ ਦੀ ਨਕੋਲ ਪਾਈ ਸੀ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹਦੇ ਵੀ ਕੋਈ ਗੁਰੂ ਦਾ ਲਾਲ ਨੱਕ ਵਿਚ ਨਕੋਲ ਪਾਵੇਗਾ। ਪਰ ਹਾਲੇ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਕੀਤੇ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਹਰ ਕੋਈ ਭੁਗਤੇਗਾ। ਅੱਜ ਗੁਰੂ ਦੇ ਲਾਲਾਂ ਨੇ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗਦਾਰ ਸੱਪਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੇ ਹਨ ਇਥੋਂ ਇਹ ਤਾਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਦਿਨ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਜਦ ਦਰਬਾਰੇ ਦੇ ਨੱਕ ਵਿਚ ਨਕੋਲ ਪਾਈ ਜਾਵੇਗੀ। ਹੋਰ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਸਾਡੇ ‘ਗੱਚਰੇ’ ਕੋਈ ਸੇਵਾ ਹੋਵੇ ਲਿਖਣਾ ਪੰਥ ਦੀ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਵਾਸਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਅੱਗੇ ਅਰਦਾਸ ਹੈ।

ਦਾਸ
ਐਮ. ਸਿੰਘ ਗਲਾਸਗੋ

ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਡਾਕਟਰ ਸਾਹਿਬ,

ਮੈਂ ਕੁਝ ਦੋਰ ਤੋਂ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਲੇਖ 'ਦੋਸ ਪ੍ਰਦੋਸ' ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਦਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੀ ਰੂਪਰੇਖਾ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਅਤੇ ਅਸਰ ਅੰਦਾਜ਼ ਹਾਂ, ਅਤੇ ਖੁਸ਼ੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਆਪ ਜੈਸੇ ਸੂਝਵਾਨ ਵਿਅਕਤੀ ਅੰਜਕਲ ਨਿਡਰਤਾ ਨਾਲ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦੀ ਤਕਦੀਰ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਲਈ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ। ਸੋ ਆਪ ਨੂੰ ਇਸ ਸ਼ੁਭ ਕੌਮ ਲਈ ਵਧਾਈ ਹੋਵੇ। ਮੈਂ ਕੋਈ ਲਿਖਾਰੀ ਨਹੀਂ ਹਾਂ, ਪਰ ਚੰਗੇ, ਨੇਕ, ਇਮਾਨਦਾਰ ਤੇ ਕੌਮ-ਦਰਦੀ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦਾ ਦਿਲੋਂ ਪ੍ਰਸੰਸਕ ਹਾਂ, ਸੋ ਬਹੁਤੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਬੇਨਤੀ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰਨੀ।

ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਲੇਖ 'ਸਿੱਖ ਲੀਡਰ ਗਦਾਰੀ ਕਿਉਂ ਕਰਦੇ ਹਨ' ਬੜਾ ਹੀ ਸ਼ਲਾਘਾਯੋਗ ਹੈ ਤੇ ਵਾਕਿਆ ਹੀ ਸਿੱਖ ਲੀਡਰਾਂ ਦੀ ਅਸਲੀ ਤਸਵੀਰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਵੀ ਕਾਰਨ ਆਪ ਨੇ ਦੱਸੇ ਹਨ, ਉਹ ਬਿਲਕੁਲ ਠੀਕ ਹਨ। ਮੈਂ ਇਹਨਾਂ ਕਾਰਣਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਹੋਰ ਦਾ ਵਾਧਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ, ਉਹ ਹੈ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦੀ 'ਉਦਾਰਤਾ' ਦਾ ਗੁਣ। ਸਭ ਲੀਡਰ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਜਦੋਂ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਮਤਲਬ ਨਿਕਲ ਜਾਵੇਗਾ ਤਾਂ ਉਹ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਸਾਹਮਣੇ ਗਲਤੀ ਮੰਨ ਲੈਣਗੇ, ਤਾਂ ਉਹਨੇ ਬਖਸ਼ੇ ਤਾਂ ਜਾਣਾ ਹੀ ਹੈ। ਸੋ ਵਰਤਮਾਨ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਲਾਲਚ, ਸੁਹਰਤ ਜਾਂ ਕੁਰਸੀ ਦੀ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਕਿਉਂ ਨਾ ਪੂਰੀ ਕਰ ਲੈਣ। ਇਹੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਵਿਚ 'ਉਦਾਰਤਾ' ਇਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ

ਗੁਣ ਹੈ। ਪਰ ਉਹ ਇਸਨੂੰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਸਮਝਕੇ ਇਸ ਦਾ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਫਾਇਦਾ ਉਠਾਉਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੀ ਸਭ ਨੇ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੁਕਸਾਨ ਨੂੰ ਠੀਕ ਕਰਨ ਲਈ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਨੂੰ ਅੱਜ ਵਾਲੇ ਹਾਲਾਤ ਚੋਂ ਲੰਘਣਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਰਦਾਰ ਹੁਕਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮਰਨ ਵੇਲੇ ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਵਕਤ ਸਿਰ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਲਈ ਠੀਕ ਫੈਸਲੇ ਨਹੀਂ ਲਏ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਹੈ। ਪਰ ਉਸ ਵੇਲੇ ਪਛਤਾਉਣ ਦਾ ਕੀ ਫਾਇਦਾ ਜਦ ਚਿਤੀਆ ਚੁਗ ਗਈ ਖੇਤ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਹ ਮਰਨ ਕੰਢੇ ਸਨ ਤੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਇਹ ਕਹਿਕੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਨਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਧੱਬਾ, ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਆਪਣੀ ਪਹਿਲੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਜਾਣਬੁੱਝ ਕੇ ਤੇ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦੀ ਉਦਾਰਤਾ ਦੇ ਗੁਣ ਦਾ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਫਾਇਦਾ ਉਠਾ ਕੇ ਸੁਆਰਥੀ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਅਧੀਨ ਲਾਇਆ ਸੀ, ਉਸ ਧੱਬੇ ਨੂੰ ਧੋਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ, ਤਾਂਕਿ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਪੰਨਿਆਂ ਤੇ ਉਹ ਚੰਗੇ ਵਿਅਕਤੀ ਸਿੱਧ ਹੋਣ। ਇਸੇ ਕਾਰਨ ਬਰਨਾਲੇ ਨੇ ਜਾਣਬੁੱਝ ਕੇ ਇਹ ਕਦਮ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਯਕੀਨ ਹੈ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਮੁਆਫੀ ਤਾਂ ਮਿਲ ਹੀ ਜਾਣੀ ਹੈ। ਯਕੀਨ ਮੈਨੂੰ ਵੀ 99.9 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਇਹ ਗੁਣ ਅਧੀਨ ਇਹ ਕੁਝ ਕਰੇਗੀ। ਹੁਣ ਥਾਂ ਦੀ ਘਾਟ ਤੋਂ ਮੇਰੀ ਇਕ ਜ਼ਰੂਰੀ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਵੀ ਲੰਡਨ ਆਵੇ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਠਹਿਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

ਜੇ. ਸਿੰਘ, ਪਿਨਰ, ਮਿਡਲਸੈਕਸ

445

ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਸਟੇਟ ਪੱਧਰ ਦੀ ਵੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਜਥੇਬੰਦੀ ਨਹੀਂ। ਹਾਂ ਅੰਤਰ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੱਧਰ ਉੱਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਕਈ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਵਰਲਡ ਸਿੱਖ ਆਰਗੇਨਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨ, ਸਿੱਖ ਨੈਸ਼ਨਲ ਕੋਂਸਲ ਆਫ ਖਾਲਸਤਾਨ, ਇੰਟਰ ਨੈਸ਼ਨਲ ਸਿੱਖ ਯੂਥ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ, ਬੱਬਰ ਖਾਲਸਾ ਇੰਟਰ ਨੈਸ਼ਨਲ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਹੋਰ ਵੀ ਕਈ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ "ਖਾਲਸਤਾਨ" ਦੀ ਪ੍ਰੋਤਸਾਹਿਤਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਲੋਂ "ਖਾਲਸਤਾਨ" ਦੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਪ੍ਰੋਤਸਾਹਿਤਾ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਸਿੱਖ ਜ਼ਰੂਰ ਉਤਸਾਹਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅੰਤਰ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੱਧਰ ਉੱਤੇ ਸਾਡੇ ਲਈ ਬੋਲਣ ਵਾਲਾ ਵੀ ਕੋਈ ਹੈ। ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਵਿਚ ਕਈ ਸਮੂਹ ਜਾਂ ਵਿਅਕਤੀ ਗੱਤ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਖਾੜਕੂ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਮਾਇਕ ਜਾਂ ਹਥਿਆਰਾਂ ਨਾਲ ਜਾਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੱਦਦ ਕਰਦੇ ਹੋਣ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਡਾਕਟਰ ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਔਲਖ ਨੇ ਅਮਰੀਕਨ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਮਸਲੇ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇਕੇ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਵਿਚ ਉਸ ਸਬੰਧੀ ਬਹਿਸ ਕਰਵਾਈ ਜੋ ਕਿ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਦੀ ਮਹਾਨ ਸੇਵਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਡਾਕਟਰ ਹਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦਲਗੀਰ ਨਾਰਵੇ ਵਾਲੇ ਆਪਣੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਰਾਹੀਂ ਸਿੱਖੀ ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਤੇ ਸਿੱਖੀ ਆਦਰਸ਼ ਸਬੰਧੀ ਸੋਧ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਕਿ ਸਲਾਘਾ ਯੋਗ ਹੈ। ਅੰਤਰ ਰਾਸ਼ਟਰੀ

ਬੀਤੇ ਦਿਨੀਂ 18. 11. 1988 ਦਾ ਜਦ ਅੰਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਸ: (ਡਾਕਟਰ) ਹਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦਿਲਗੀਰ ਹੋਰਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਪੜ੍ਹਨ ਵਿਚ ਆਏ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਦਿਮਾਗ ਵਿਚ ਘੁੰਮ ਰਹੇ ਸਨ ਜੋਕਿ ਪਹਿਲੇ ਕੁਝ ਅੰਕਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਉਪਰੰਤ ਸੋਚਣ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਲੈ ਗਏ। ਸੋਚਦਾ ਰਿਹਾ ਕਿ ਕਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਆਰੰਭ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਕੋਈ ਐਸੀ ਗੱਲ ਨਾ ਲਿਖੀ ਜਾਵੇ ਜਿਸ ਨਾਲ ਪਾਠਕਾਂ ਨਾਲ ਜ਼ਿਆਦਤੀ ਹੋ ਜਾਵੇ ਜਾਂ ਪੰਥ ਵਾਸਤੇ ਚੰਗਿਆਈ ਦੀ ਬਜਾਏ ਨੁਕਸਾਨ ਦਾਇਕ ਸਾਬਤ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਮੇਰੀ ਡਾ: ਦਿਲਗੀਰ ਨਾਲ ਕੋਈ ਮੁਲਾਕਾਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਲੇਖ ਪੜ੍ਹਨ ਵਿਚ ਆਏ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਬਾਰੇ ਸੋਚ ਕੇ ਮੇਰਾ ਸਿਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਇਸ ਮਹਾਨ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਅੱਗੇ ਝੁਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਪੁਸਤਕ “ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ” ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਦੀ ਵਿਰਾਸਤ ਦਾ ਭਾਰ ਸਾਬਤ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਜਾਣਕਾਰੀ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹਨ ਕਿ ਡਾ: ਦਿਲਗੀਰ ਨਾਲ ਸਾਡਾ ਇਕ ਅਟੁਟ ਰਿਸ਼ਤਾ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਹੋਂਦਲੇ ਬੁਲੰਦ ਰੱਖਣ ਤਾਕਿ ਉਹ ਕੌਮ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਰਹਿਣ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰ ਪਾਠਕਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦੇ ਰਹਿਣ।

ਡਾ: ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ

ਪੀ.ਐਚ.ਡੀ.

INDO—CANADIAN TIMES, DEC. 23/88

ਨਿਉਨਾਰ (ਅਮਰੀਕਾ) ਜੇਠ 'ਚੋਂ ਤਾ: ਇਰਕ

ਮਾਗੇਂ ਕਰਨ ਦੀ ਪੁੱਤ ਜਰੇ: ਇ ਇਰ ਚਾਤ ਚੋਂ ਤਾ: ਇਰਕ
 ਰਾਹੀਂ ਤੋਂ: ਇਹ ਤਾਂ ਹੋਈ ਮੈਂਸਾ ਦੋਸ਼ ਰੋਤਾਂ ਜਾਂਦੇ ਜਿਸ ਤੀਰ
 ਪੰਜ ਹੁਣ ਤੇ ਚਾਰ ਜਾਂਦੇ: ਤੁਹਾਡੀ ਵੀ ਜਿਅਰ ਤੋਂ?
 ਦੀ ਵੀ ਮੈਂ ਮਾਪ ਦੀ ਰਿਤਾਯ ਚਾਹੇ ਤਾਮ
 ਤੀਰ ਪਤੀ ਤੋਂ: ਰਿਤਾਯ ਕਤ ਮੰਨੀ ਰਾਹੀਂ ਤੋਂ: ਜਿਤਿ ਇਰ
 ਇਰ ਮਾਪ ਦੀ ਤੇ ਰੋਸ ਤਾਂ ਦੋਸ਼-ਮੁੱਕਾ ਸਰਮਾਇਸ ਇਰਕ
 ਰੋਸ ਇਰ ਰਿਤਾਯ ਇਰ ਚੋਰ ਰੀਤੀ ਤੋਂ: ਜੇ ਇਰ ਮਾਪ ਦੀ ਤੇ
 ਪੰਜ ਦੀ ਚਾਤ ਚੋਂ ਤਾ: ਮੇਰ ਰੀਤੀ ਤੋਂ: ਦਰਿਸ਼ਾ ਮਾਪ ਦੀ ਤੇ
 ਮਾਪ ਦੀ ਇਰ ਤਾਂ: ਤਾਂ ਚੋਰ ਚਾਪੇ: ਇਰ ਦਰਤ ਪੰਜ
 ਰਾਹੀਂ ਰਾਹੀਂ ਚਾਤ ਜਿਅਰ: ਸਾਤ ਤੋਂ: ਇਰ ਸਰਤੀ ਤੇ
 ਮੇਰ ਰਾਹੀਂ ਰਾਹੀਂ: ਦੀ ਵੀ ਮੈਂ ਗਰੇ ਚਾਰੀ ਦੀਸਾ ਤੇ: ਰਿਤਾਯ
 ਜੀ ਭੇਰ ਸਰਮਾਇਸ: ਜਿਤਿ ਇਰ ਤਾਂ ਪੁਰਖ ਚਾਤ ਜੀ ਭੇਰ ਤੋਂ:
 ਰੋਸ ਦੀ ਰਿਤੀ ਰਿਤੀ ਰੋਸ ਚਾਤ ਭੇਰੀ ਤੋਂ: ਤਾਂ ਰਈ ਮਰਗ
 ਰੋਸ ਰਾਹੀਂ ਪੰਜ ਤੋਂ: ਜੇ ਜਿਅਰ ਤੋਂ ਰਿ ਮਾਗੇਂ ਤੇ ਭੇਰ ਰੋਸਾਗ:
 ਤੇ ਪੁਰਖ ਮੈਂ ਰਾਹੀਂ ਰਾਹੀਂ ਰਾਹੀਂ ਰਾਹੀਂ ਰਾਹੀਂ ਰਾਹੀਂ
 ਰਈ-ਰਈ ਤੋਂ ਤਾਂ ਰਿਤਾਯ: ਮੈਂਸਾ ਇਰਕ ਕਰਾ ਤਾਂ: ਮਾਗੇਂ ਮਤ
 ਮਤ: ਮਾਪੇ ਇਰ ਮਾਪ ਦੀ ਤੇ ਪੁਰਖ ਤੇ ਇਰ ਰਾਹੀਂ ਭੇਰ
 ਰਈ ਚਾਤੀਰਾ ਤਾਂ:

ਮਾਪ ਦੀ ਤਾਂ ਦੀ
 ਸਰਮਾਇਸ ਜਿਪ ਇਰ

ਗਲੈਂਡ ਤੋਂ ਇਰ ਰੋਸਤ: ਇਰ ਦੀਰ

ਮਾਗੇਂ ਕਰਨ ਦੀ ਪੁੱਤ ਜਰੇ: ਇ ਇਰ ਚਾਤ ਚੋਂ ਤਾ: ਇਰਕ
 ਰਾਹੀਂ ਤੋਂ: ਇਹ ਤਾਂ ਹੋਈ ਮੈਂਸਾ ਦੋਸ਼ ਰੋਤਾਂ ਜਾਂਦੇ ਜਿਸ ਤੀਰ
 ਪੰਜ ਹੁਣ ਤੇ ਚਾਰ ਜਾਂਦੇ: ਤੁਹਾਡੀ ਵੀ ਜਿਅਰ ਤੋਂ?
 ਦੀ ਵੀ ਮੈਂ ਮਾਪ ਦੀ ਰਿਤਾਯ ਚਾਹੇ ਤਾਮ
 ਤੀਰ ਪਤੀ ਤੋਂ: ਰਿਤਾਯ ਕਤ ਮੰਨੀ ਰਾਹੀਂ ਤੋਂ: ਜਿਤਿ ਇਰ
 ਇਰ ਮਾਪ ਦੀ ਤੇ ਰੋਸ ਤਾਂ ਦੋਸ਼-ਮੁੱਕਾ ਸਰਮਾਇਸ ਇਰਕ
 ਰੋਸ ਇਰ ਰਿਤਾਯ ਇਰ ਚੋਰ ਰੀਤੀ ਤੋਂ: ਜੇ ਇਰ ਮਾਪ ਦੀ ਤੇ
 ਪੰਜ ਦੀ ਚਾਤ ਚੋਂ ਤਾ: ਮੇਰ ਰੀਤੀ ਤੋਂ: ਦਰਿਸ਼ਾ ਮਾਪ ਦੀ ਤੇ
 ਮਾਪ ਦੀ ਇਰ ਤਾਂ: ਤਾਂ ਚੋਰ ਚਾਪੇ: ਇਰ ਦਰਤ ਪੰਜ
 ਰਾਹੀਂ ਰਾਹੀਂ ਚਾਤ ਜਿਅਰ: ਸਾਤ ਤੋਂ: ਇਰ ਸਰਤੀ ਤੇ
 ਮੇਰ ਰਾਹੀਂ ਰਾਹੀਂ: ਦੀ ਵੀ ਮੈਂ ਗਰੇ ਚਾਰੀ ਦੀਸਾ ਤੇ: ਰਿਤਾਯ
 ਜੀ ਭੇਰ ਸਰਮਾਇਸ: ਜਿਤਿ ਇਰ ਤਾਂ ਪੁਰਖ ਚਾਤ ਜੀ ਭੇਰ ਤੋਂ:
 ਰੋਸ ਦੀ ਰਿਤੀ ਰਿਤੀ ਰੋਸ ਚਾਤ ਭੇਰੀ ਤੋਂ: ਤਾਂ ਰਈ ਮਰਗ
 ਰੋਸ ਰਾਹੀਂ ਪੰਜ ਤੋਂ: ਜੇ ਜਿਅਰ ਤੋਂ ਰਿ ਮਾਗੇਂ ਤੇ ਭੇਰ ਰੋਸਾਗ:
 ਤੇ ਪੁਰਖ ਮੈਂ ਰਾਹੀਂ ਰਾਹੀਂ ਰਾਹੀਂ ਰਾਹੀਂ ਰਾਹੀਂ ਰਾਹੀਂ
 ਰਈ-ਰਈ ਤੋਂ ਤਾਂ ਰਿਤਾਯ: ਮੈਂਸਾ ਇਰਕ ਕਰਾ ਤਾਂ: ਮਾਗੇਂ ਮਤ
 ਮਤ: ਮਾਪੇ ਇਰ ਮਾਪ ਦੀ ਤੇ ਪੁਰਖ ਤੇ ਇਰ ਰਾਹੀਂ ਭੇਰ
 ਰਈ ਚਾਤੀਰਾ ਤਾਂ:

KHALSA

FEDERATION OF AUSTRALIA (INC)
 SYDNEY Phone: (02) 5731 5730
 P.O. Box 448 Seven Hills NSW 2147
 AUSTRALIA.

Date: 1-12-88

Ref:

ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਤੀ: (ਦਰਸ਼ਨ ਲਿਖੋ)।

ਸੁਰਤ ਫਤਹਿ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹੋਵੇ ਸੀ।

ਹਿਮੀਤ ਕਰਕੇ ਤੇ ਕਿ ਮਨੁ ਸੀ ਸਤ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਭ ਵਿਸ਼ਾ ਸਭ
 ਰਚੀ ਕਾ ਪਿਤਾ ਹੋਵੇਗੇ ਸੀ। ਮਨੁ ਜੀ ਦੇ ਪੰਥਰ ਦਿਕਾਰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ
 ਆਉਤ ਦੇਹ ਦਿਖ ਕਰਨਾ ਤੇ ਜੋਗਤੀ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਮਨੁ ਜੀ ਦੇ ਕਰਮ
 ਤੇ ਹੋਰ ਰਚੀ ਕਾ ਕਮਲਾਕੁ ਤੇ ਕਿ ਮਨੁ ਜੀ ਦੇ ਸੁਖ ਦੇ ਅਤਿਅੰਤ
 ਜੋਗੀ ਦੇ ਸੇਵਾ ਪਿਤਾ ਹੋਰ ਹਿਸਾ ਕਾ ਰਚੇਰੇ ਪਾਏਂ ਸੀ।

(ਦਿਖ ਪਤਰ ਦੇ ਸਭ ਮਨੁ ਜੀ ਤੇ ਦਿਖ ਆਪਣੀ ਕਾ ਦੇ
 ਏਏ ਕਾਪੀ ਭੇਰ ਹਿਤ ਤੇ ਸੀ। ਆਪਣੀ ਕਾ ਏਥੋਂ ਦੇ ਦਿਖ ਮੰਗਲੀ ਦਿਖ
 ਕਰਿਮਾ ਸੀ। ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਦੇ ਦਿਕਾਰ ਸਰਕਾਰ ਤੇ ਪੁਰਾ ਕਰਮ ਸਥੀ ਕਿਸੇ ਦੇ ਕਰ
 ਪਾਏਮ ਦਿਸਮ ਤੇ ਰੇਖ ਸਿਖਿਮ ਤੇ। ਸੁਰਤ ਦਿਖ ਪਤਰ ਪਤਿਸ ਸਾਜਿ
 ਕੋਠੀ ਦਿਖ ਮੰਗਲੀਰ ਮੋਢੀ ਦਿਖ ਕਰਿਮਾ ਸੀ। ਰੇਖ ਦੇ ਵੀ ਏਏ
 ਕਾਪੀ ਭੇਰ ਹਿਤ ਤੇ ਤੇ ਕਿ ਮਨੁ ਜੀ ਦੇ ਪਤਰ ਸਭ ਸੇਵੇ ਕਿ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ
 ਦੇ ਦਿਕਾਰ ਸਰਕਾਰ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਤੇਰੇ ਕਮਤੇ ਕਿਸੇ ਤੇਰੇ ਸਾਥੀ ਤੇ
 ਹੀ।

ਕੋਈ ਕਰ ਮਨੁ ਜੀ ਸਭ ਸੇਵਾਕ ਪੰਥ ਕਰਮ ਕਰੇ
 ਜੋਗਿਮ ਜੀ ਪਰ ਕਰੇ ਦਿਖ ਸੀ ਜੀ ਕਾਦੇ। ਮਨੁ ਜੀ ਦੇ ਸਿਖ ਰੇਖ
 ਕੋ ਏਥੇ ਪੁਰਾ ਕਾਸੀ ਹੋਵੇ ਸਾ ਕਿ ਹੋਰ ਪਾਤਿਸ ਸਭ ਮਸਤ ਕਰ
 ਜੋਗੇ ਸਾ। ~~ਸਿੱਖ~~ ਸਿੱਖਤਾਕਰ ਖੋਰ ਦਿਖ ਕਰਤ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋਵੇ ਸਾ।

ਲਾਹੌਰ ਮੇਲ ਦੀਆਂ ਕੀਮਤਾਂ ਪਿਛੇ

੨ ਭੁਜਾ ਜੀ ਰਹਿਮਾ ਸਾਂ । ਆਪ ਦੇ ਭੇਜੇ ਗਏ
ਸਾਨ ਦੇ ਕਾਰਡ ਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ਜੀ ।
ਕੀਤੇ ਹਨ ਮੁਕਾਬਲੇ 5 ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤੇ
ਗਏ ਹਨ ।

ਜੇ ਸੈਂ ! ਖਾਸਿਤਨ ਤਦਰੇਖਾ ਕਿਤਾਬ ਦੇ ਵਿਖ
ਉਪਰਲੇ ਦੀ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਚਾਹਤ ਚਾਹਤ ਵਧਾਈ ਤਦਰੇ
ਤੁਹਾਡੀ ਇਹ ਕੋਮ ਪ੍ਰਤੀ ਚਾਹਤ ਹੀ ਵੱਖੋ ਸੈਦਾ ਹੈ ।
ਪੜ੍ਹਨੀ ਨੂੰ ਵੀਤੀ ਤੇਰੀ ਤੇ, ਆਪਣੀ ਕੰਢੇ ਚਾਹਤ
ਇਹ ਉਸਾਰਾ ਅਗਰ ਕੋਈ ਸੁਝਾਏ ਤਦਰਿਮਾ ਤੇ ਦੋਸਤਾ
ਬਾਕੇ ਤੁਸਾਂ ਸਮਾ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਆ
ਏ ਸਾਨ ਦੀ ਚੋਖ ੨ ਬਾਈ ਤਦਰੇ ਜੀ । ਸਾਡੇ
ਜੇ ਤੁਹਾ ਕੋਮ ਤੁਸੀਂ ਕੋਮ ਦੇ ਸੇਵਾ ਕਰਾਉਂਦੇ ਸਦੇ ।
ਕੁਝਨੀ ਇਹ ਇਹ ਪਾਤੀ ਪੈਖ ਰਿਹਾ ਤੇ
ਕੋਰ ਪੈਖ ਨੂੰ ਚਾਹਤ ਸਨਾਏ । ਤੁਹਾ ਕੋਰ ਦੀ ਸਿੱਖਾਂ
ਕਰ ਰੇਈ । ਬਾਕੇ ਅਗਲੀ ਪਾਤੀ ਇਹ ਜਗੀ ।
ਨਾਹਵੇ ਪੁਰ ਵੇ ਪੱਤਰ ਵਿਖਣਾ ਜੀ ।

ਦਾਇਗਰ ਦੀ ਕਾ ਖਾਸਮਾ,

ਦਾਇਗਰ ਦੀ ਕਾ ਕਹਿ।

ਆਪ ਦੀ ਕਾ ਦੀਰ
ਮਾਗੇਰ ਸਿੱਖ ਕੋਰ

ਤੋ ਉਸੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਗੁਰ ਕਹਿ ਚਾਹਾਈ ਹੀ

ਮੈਰਾਨ-ਇ-ਜੰਗ 'ਚ

ਇਹ ਧਰਮ ਤੇ ਜਥੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਹਨ ਅਸੀਂ ਹੋਇਆ ਪੁਰਖਿ ਮੁਖੀ ਸੀ
ਸਤੀ ਗਿਣਤੀ ਤੇ 2-4 ਹੋਵੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਮੁਖੀਰ ਸਤੀ ਵਸੀ ਤੇ ਹੋਈ ਸਤਾਹ ਹੋਵੇ।

ਦੇਖ ਅਸੀਂ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਸਾਡੇ ਹੋਏ ਗੁਰੂ ਫਤਿਹ ਬਖਸ਼ਤ ਰਹੀ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਹੀ ਸਾਡੇ ਮੁਖੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਹੀ ਸੀ ਫਤੇ।

ਦਿਖੇ ਸਾਡੇ ਦੁਆਰੀ ਰਾ ਦਿਖੇ ਜਾਂ ਤੇਰੇ ਵਰੇ ਜਾਂ ਭਿ

ਜਿਸ ਕੇ ਜਾਂ। ਆਪ ਹੀ ਦੇ ਹੋਏ ਤੇਰਿਆ ਸਾਹਿਬ (ਹੋਏ) ਯਾਂਵੀ ਜਿਸ ਗਿਣਤੀ

ਤੋਂ। ਇੰਨੇ ਦਿਨਾਂ ਦਿਖ 5-6 ਜਿੰਨਾਂ ਨੇ ਆਪ ਜੇ ਦੇ ਰੇਖ ਪਛੇ ਜਾਂ। ਆਪ

ਸੀ ਨੇ ਨੇ ਪਾਸਾਂ ਵਿਚਕਾਂ ਕੋਈਆ ਸੀ ਉਹੋਂ ਵਿਚਕਾਂ ਪਛੇ ਦੇ ਜਿੰਨਾਂ ਨੇ ਪਿਸਰ

ਸਾਹਿਬ ਤਾਜ਼ੇ 500-500 ਰੁਪਏ ਦਿਖੇ ਜਾਂ ਅਤੇ ਵਿਚ ਜੀਓ ਆਪ ਤੇਰੇ

ਪਾਸਾਂ ਦੇ ਅਤੇ ਆਪ ਵਿਚੇ ਦੀ ਪਿਸਰ ਸਾਹਿਬ ਦੁਆਰੇ ਹੋਏ। ਤੇਰੇ ਸਤਾਹ

ਸਾਹਿਬ ਗੁਰੂ ਅਤੇ ਤੇਰੇ ਤੇਰੇ ਰੇਖ ਤੇਰੇ ਜਿੰਨਾਂ ਨੇ ਪਛੇ ਜਾਂ ਦਿਖ ਜਿੰਨਾਂ ਨੇ 2000

ਰੁਪਏ ਦਿਖ ਜਿੰਨਾਂ ਨੇ 500 ਰੁਪਏ ਦਿਖੇ ਜਾਂ। ਦੋਨਾਂ ਨੇ ਦਿੱਤੀ ਵਿਚ ਤੇ ਭਿ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ

ਵਿਚਕਾਂ ਭਿ ਆਪ ਸੀ ਦੀ ਰਾਹ ਦਿਖ ਜਿੰਨਾਂ ਨੇ ਜਾਂ ਹੋਵੇ। ਪਰ ਬਹੁਤ ਬਹੁਤ

ਸਾਹਿਬ ਸੀ ਜਾਂ ਹੈ। ਦਿਖੇ ਜਿੰਨਾਂ ਸਤਾਹ ਰੇਖ ਜਿੰਨਾਂ ਨੇ ਜਾਂ ਹੈ। ਦਿਖੇ ਜਿੰਨਾਂ

ਦੇ ਹੋਏ ਸਾਹਿਬ ਜਾਂ ਤੇਰੇ ਤੇਰੇ ਦਿਖਾਈ ਸਾਹਿਬ। ਦਿਖੇ ਸਾਹਿਬ ਰੇਖ ਤੇਰੇ ਜਾਂ ਤੇਰੇ

ਕੋਠੇ ਪਾਸਾਂ ਸਾਹਿਬ। ਜਿੰਨਾਂ ਜਿੰਨਾਂ ਦੇ ਅਸੀਂ ਜਿੰਨਾਂ ਦੇ ਅਸੀਂ ਸਾਡੀ ਸੰਗ

ਉਸੀ ਸੰਗੀ ਤੇਰੀ ਨਾਵੇਗੀ। ਤੇਰੇ ਆਪ ਦੇ ਤੇਰੇ ਤੇਰੇ ਸਾਹਿਬ ਪਾਸਾਂ ਬਹੁਤ

ਹੋ ਜਾਂ। ਪੰਛੋਂ ਰੇਖ ਬਹੁਤ ਦੀ ਸੰਗੀ ਤੇ ਪਰ ਅਸੀਂ ਹੋਏ ਤੇਰੇ ਸਾਹਿਬ ਸਾਹਿਬ

ਸਾਹਿਬ ਸਾਹਿਬ ਕੇ ਹੋਏ ਤੇਰੇ ਭਾਗ ਸੀ ਜਿੰਨਾਂ ਤੇ ਜਿੰਨਾਂ ਦਿਖੇ ਵਰੇ ਜੀ ਦਿਖੇ

ਜਿਸ ਦਿਖ ਜਿੰਨਾਂ ਦੇ ਪਾਤ ਆ ਸਾਹਿਬ ਤੇ 2-3 ਦਿਖੇ ਬਹੁਤ ਦਿਖੇ ਹੋਏ ਜਾਂ ਸਾਹਿਬ

ਜਾਂ ਦਿਖੇ ਜਿੰਨਾਂ ਜਾਂ। ਦਿਖੇ ਹੋਏ ਤੇਰੇ ਜਾਂ ਪਰ ਤੇਰੇ ਅਸੀਂ ਸਾਹਿਬ

ਦੇ ਧਰਮ ਤੇਰੇ ਜਾਂ ਹੋਏ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਰਹੇਗੀ। ਤੇਰੇ ਜੀ

ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੀ ਤਵਾਰੀਖ ਦੀ ਕਹਾਣੀ

ਮੇਰੀ ਕਿਤਾਬ 'ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੀ ਤਵਾਰੀਖ' ਦਿਸੰਬਰ 1987 ਵਿਚ ਕੰਪੋਜ਼ ਹੋ ਕੇ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਨਾਰਵੇ ਵਿਚ ਇਸ 'ਕੰਪੋਜ਼ ਹੋ ਕੇ ਤਿਆਰ ਕਾਪੀ' ਦੀ ਛਪਾਈ ਦਾ ਹੋਰ ਖਰਚ 3500 ਪੌਂਡ ਸੀ। ਬਰਮਿੰਘਮ (ਇੰਗਲੈਂਡ) ਦੀ ਨਵਯੁਗ ਪ੍ਰੈਸ ਵਾਲਿਆਂ 3300 ਪੌਂਡ ਮੰਗਿਆ। ਪਰ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਏਨੀ ਰਕਮ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਬਰੈਡਫੋਰਡ ਦੇ ਕਾਮਰੇਡ ਮੋਹਣ ਸਿੰਘ ਕੁਕੜਪਿਡੀਆ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਖੁਸ਼ਾਮਦੀ ਖਤ ਲਿਖ ਲਿਖ ਕੇ ਰਣਜੀਤ 'ਰਾਣਾ' ਦੀ ਮਾਫਫਤ ਕਿਤਾਬ ਛਾਪਣ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਕੀਤੀ (ਖਤ ਦੀ ਫੋਟੋ ਕਾਪੀ ਹਾਜ਼ਿਰ ਹੈ) ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਮੂੰਹ 2500 ਪੌਂਡ ਮੰਗੇ। ਮੈਂ ਉਸ 2800 ਪੌਂਡ ਭੇਜੇ। ਉਸ ਨੇ ਕਿਤਾਬ 20 ਫਰਵਰੀ 1988 ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਕਰ ਕੇ ਦੇਣ ਦਾ ਵਾਅਦਾ ਕੀਤਾ।

4 ਫਰਵਰੀ 1988 ਨੂੰ ਟਾਈਟਲ ਅਤੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਵਰਕੇ ਛਾਪ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਭੇਜਦਿਆਂ ਕਾਮਰੇਡ ਕੁਕੜਪਿਡੀਆ ਨੇ ਲਿਖਿਆ, 'ਤੁਹਾਡਾ ਲਿਖਿਆ ਇਤਿਹਾਸ ਤੇ ਤੁਹਾਡੀ ਕਲਮ ਅਗੇ ਸਿਰ ਝੁਕਦਾ ਹੈ। ਤੁਹਾਡੀ ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਮੈਨੂੰ ਜਾਨ ਨਾਲੋਂ ਪਿਆਰੀ ਹੈ।' (ਖਤ ਦੀ ਫੋਟੋ ਕਾਪੀ ਅਗੇ ਦਿਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ।) ਕਿਤਾਬ ਦੀ ਛਪਾਈ ਵਾਸਤੇ ਜਦੋਂ 20 ਫਰਵਰੀ ਤਾਂ ਕੀ ਮਾਰਚ ਦੀ 10 ਤਾਰੀਖ ਆ ਗਈ ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਬਹਾਨੇ ਤੇ ਬਹਾਨੇ ਘੜਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਲਏ। ਅਖੀਰ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਝਿੜਕਾਂ ਮਾਰੀਆਂ ਕਿ ਤੂੰ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੀ ਤਵਾਰੀਖ ਨਾਲ ਜ਼ਿਆਦਤੀ ਨਾ ਕਰ, ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ 30 ਅਪਰੈਲ 1988 ਨੂੰ 'ਹਰ ਹਾਲਤ ਵਿਚ' ਪ੍ਰਚਾਉਣ ਦਾ ਵਾਅਦਾ ਕੀਤਾ (ਉਸ ਦੇ ਖਤ ਦੀ ਫੋਟੋ ਕਾਪੀ ਅੱਗੇ ਹਾਜ਼ਿਰ ਹੈ।) ਪਰ ਅਜ ਤਕ ਕਿਤਾਬ ਦਾ ਕਿਤੇ ਨਾਂ ਨਿਸ਼ਾਨ ਨਹੀਂ। ਅਪਰੈਲ 1988 ਖਤਮ ਹੋਣ ਤੇ ਹੈ। ਯਾਨਿ ਕਿਤਾਬ ਮਿਥੇ ਦਿਨ ਤੋਂ 14 ਮਹੀਨੇ ਲੋਟ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਅਜੇ ਨਾਂ ਨਿਸ਼ਾਨ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਦੇ ਵੀਹਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ (ਦੀਵਾਲੀ 1987 ਤਕ) ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੀ ਤਵਾਰੀਖ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰਿਆਂ ਦੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਹਨ। ਇਸ ਵਿਚ ਮੇਰਾ ਨਿਜੀ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਪੈਸਾ, ਤਕਰੀਬਨ 4000 ਪੌਂਡ ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ 2800 ਪੌਂਡ ਕੰਸ ਰਣਜੀਤ ਰਾਣਾ ਅਤੇ ਕਾਮਰੇਡ ਕੁਕੜਪਿਡੀਆ ਨੇ ਸਿਰਫ ਛਪਾਈ ਵਾਸਤੇ ਲਿਆ ਹੈ, ਉਸਦਾ ਬਹੁਤਾ ਹਿਸਾ ਵੀ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਿਖਾਂ ਦੀ ਕਿਰਤ ਕਮਾਈ ਵਿਚੋਂ ਦਸਵੰਦ ਹੈ।

ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰਣਜੀਤ ਰਾਣਾ ਤੇ ਕਾਮਰੇਡ ਕੁਕੜਪਿਡੀਆ ਨੇ, ਹਿੰਦੂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ

ਖੁਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਨੂੰ ਜ਼ਬਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਖੰਥਕ ਫੰਡ ਦੀ ਰਕਮ ਖੁਰਦ ਖੁਰਦ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਹ ਕਾਰਵਾਈ ਉਹੋ ਜਿਹੀ ਹੈ ਜਿਹੋ ਜਹੀਆਂ ਸਿਖ ਤਵਾਰੀਖ ਦੇ ਦੁਸ਼ਮਣਾ, ਲਾਲਾ ਜਗਤ ਨਰੈਣ, ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ, ਗੋਪਾਲ ਸਿੰਘ ਦਰਦੀ, ਬੁਟਾ ਸਿੰਘ ਵਗੈਰਾ ਦੀਆਂ ਕਰਤੂਤਾਂ ਹਨ।

ਮੇਰੀ ਸਿਖ ਪੰਥ ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੰਥ ਦਾ ਜਿਹੜਾ 4000 ਪੌਂਡ (ਭਾਰਤੀ ਕਰੰਸੀ ਵਿਚ ਇਕ ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ) ਖੁਰਦ ਖੁਰਦ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢਿਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੰਥ ਦੀ ਤਵਾਰੀਖ ਨਾਲ ਦੁਸ਼ਮਣੀ ਕਰਨ ਦੇ ਸੰਗੀਨ ਜੁਰਮ ਦੀ 'ਪੰਥਕ ਰਿਵਾਇਤਾਂ ਮੁਤਾਬਿਕ' ਸਜ਼ਾ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ।

ਮੈਂ ਇਸ ਪੰਥ ਦੁਸ਼ਮਣੀ ਬਾਰੇ ਭਾਈ ਗੁਰਮੇਲ ਸਿੰਘ ਰਾਗੀ (ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ) ਤੋਂ ਤੇ ਦਲ ਖਾਲਸਾ ਤੋਂ ਇਮਦਾਦ ਮੰਗੀ ਸੀ ਪਰ ਜਾਂ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਦਮ ਨਹੀਂ ਤੇ ਜਾਂ ਉਹ ਮੌਕ ਮਾਰ ਗਏ ਹਨ। ਇਹ ਮੇਰਾ ਨਿਜੀ ਮਸਲਾ ਤਾਂ ਨਹੀਂ, ਪੰਥ ਦਾ ਮਸਲਾ ਹੈ। ਬੰਬਰ ਖਾਲਸਾ ਬਰਸਿਘਮ ਦੇ ਭਾਈ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ (ਬਰਸਿਘਮ) ਨਾਲ ਰਾਜ ਸਾਂਝਾ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਉਹ ਖੁਦ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭਾਈਵਾਲ ਬਣ ਬੈਠੇ। ਹੁਣ ਤਾਂ ਮੈਂ ਪੰਥ ਦੇ ਮਰਦਾਨਗੀ ਵਾਲੇ ਜੁਝਾਰੂਆਂ ਤੋਂ ਹੀ ਉਮੀਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹਿੰਦੂ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਤੇ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੀ ਤਵਾਰੀਖ ਨਾਲ ਜੁਲਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਰਣਜੀਤ 'ਰਾਣਾ' ਅਤੇ ਕਾਮਰੇਡ ਕੁਕੜਪਿੰਡੀਆ ਨੂੰ 'ਪੰਥਕ ਰਿਵਾਇਤਾਂ ਮੁਤਾਬਿਕ' ਸਜ਼ਾ ਦੇਣ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪੰਥ ਦਾ 4000 ਪੌਂਡ ਵੀ ਕੱਢਣ। **‘ਇਕ ਸਿਰ ਹੋਰ ਚਾਹੀਦੇ’**

ਰਣਜੀਤ ਰਾਣਾ ਤੇ ਕਾਮਰੇਡ ਕੁਕੜਪਿੰਡੀਆ ਨੇ ਅਜਿਹਾ ਕਿਉਂ ਕੀਤਾ?

ਕਾਮਰੇਡ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਕੁਕੜਪਿੰਡੀਆ ਸਿਖੀ ਨਾਲ ਕੋਈ ਮੇਲ ਨਹੀਂ ਰਖਦਾ। ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਘਲੂਘਾਰੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੋਈ 'ਘੁਸਪੇਠ' ਵਿਚ ਉਹ ਵੀ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਸ ਦਾ ਮਕਸਦ ਸਿਖ ਤਹਿਰੀਕ 'ਚੋਂ ਦਾਅ ਲਾਉਣ ਜਾਪਦਾ ਹੈ। ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਉਹ ਡਰਾਮਾਬਾਜ਼ੀ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਪਰ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਸਿਖ ਤਹਿਰੀਕ ਦਾ ਛੇਤੀ ਨਤੀਜਾ ਨਾ ਨਿਕਲਦਾ ਵੇਖਕੇ ਉਹ ਰੂਸ ਵਲ ਫੇਰ ਮੁੜ ਗਿਆ ਹੈ।

ਰਣਜੀਤ ਰਾਣਾ (ਉਰਫ਼ ਰਣਜੀਤ ਸਰਕਾਰੀਆ) ਦਲ ਖਾਲਸਾ 'ਚੋਂ ਗਬਨ ਕਰਨ ਕਰਕੇ ਖਾਰਿਜ ਕੀਤਾ ਜਾ ਚੁਕਾ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਇਗਲੈਂਡ 'ਚ ਸਿਖ ਤਹਿਰੀਕ ਦਾ ਫਾਇਦਾ

ਉਠਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਚੋਰ ਦਰਵਾਜ਼ੇ 'ਚੋਂ ਆਵਾਸੀ ਬਣਨ ਵਾਸਤੇ, ਸਿਆਸੀ ਪਨਾਹ ਦੀ ਦਰਖਾਸਤ ਦਿਤੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਉਹ ਦਰਖਾਸਤ ਇਗਲੈਂਡ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿਤੀ। ਉਸ ਨੇ ਇਕ ਪਾਸੇ ਤਾਂ ਅਪੀਲ ਦਾਇਰ ਕਰ ਦਿਤੀ ਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਵਿਚੋਲਿਆਂ ਰਾਹੀਂ ਭਾਰਤੀ ਇੰਟੈਲੀਜੈਂਸ ਦੇ ਟਾਊਟਾਂ ਨਾਲ ਵੀ ਮੇਲ ਬਣਾ ਲਿਆ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਲੈਸਟਰ ਦੇ ਇਕ ਜਾਸੂਸ ਨਾਲ ਵਾਅਦੇ ਵਜੋਂ ਉਸਨੇ 'ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੀ ਤਵਾਰੀਖ' ਤੇ ਇਸ ਦੇ ਪੰਜੇ ਗ਼ਬਨ ਕਰਵਾਏ ਜਾਪਦੇ ਹਨ। ਸਿਖ ਇੰਟੈਲੀਜੈਂਸ ਦੇ ਖੁਫ਼ੀਆ ਸਰਕਲਾਂ ਮੁਤਾਬਿਕ ਰਣਜੀਤ 'ਰਾਣਾ' ਸਰਕਾਰੀਆ ਬਰਮਿੰਘਮ 'ਚ ਭਾਰਤੀ ਇੰਟੈਲੀਜੈਂਸ ਤੋਂ 1200 ਪੌਂਡ ਮਹੀਨਾ ਲੈ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਉਸਨੂੰ ਪੂਰੀ ਇਮਦਾਦ ਮਿਲ ਰਹੀ ਜਾਪਦੀ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਨੇੜੇ ਦੀਆਂ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਨੂੰ ਹਦਾਇਤਾਂ ਮਿਲੀਆਂ ਜਾਪਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਸਟੇਜਾਂ ਉੱਤੇ ਅਤੇ ਮੀਡੀਆ ਵਿਚ ਮਸ਼ਹੂਰੀ ਦਿਤੀ ਜਾਏ।

ਕਾਮਰੇਡ ਮੋਹਣ ਸਿੰਹ ਕੁਕੜਪਿੰਡੀਆਂ ਨੂੰ
ਸ਼ਿੰਘਾਂ ਦੇ ਦਸਵੰਧ ਦੀ ਹਕਮ ਡਕਾਰ ਖੈਣ ਬਦਲੇ
ਮਕਾਸ ਪੁਰਖ ਨੇ ਸਜ਼ਾ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਕਿਸ਼ਤ
ਅਦਾ ਕਰ ਦਿਤੀ ਹੈ। ਦੂਜਾ ਪੜਾਅ ਸ਼ੁਰੂ ਹੈ।
ਹੁਣ ਹੁਣੀਤ ਗੁਣਾ (ਦਸ ਖਾਸਸਾਂ ਦੇ ਸਰਕਾਰੀ ਮਾਸੂਸ)
ਦੀ ਵਾਰੀ ਵੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਨਾਖ ਸ਼ੁਰੂ ਤੇ
ਜਾਵੇਗੀ। ਪਾਪੀ ਕੇ ਮਾਰੇ ਕੇ ਪਾਪ ਮਾਂਬਲੀ ਹੈ।

ਕਾਮਰੇਡ ਕੁਕੜਪਿੰਡੀਆਂ ਦੇ ਕੁਝ ਖਤ →

ਕਾਮਰੇਡ ਕੁਕਤਪਿਡੀਆ ਦੀ ਦੂਜੀ ਚਿਠੀ

SMK Karamjit Printers Calderdale Workshops
Gibbet St. Halifax West Yorkshire
Tel. 0422- 40724

ਸੇਵਾ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਜਿੰਦਗੀ ਦੇ ਵਧੇਰੇ
ਫੈਲਾ ਕਰਨੀਆਂ ਘਰ ਸੁਖੀਆਂ ਨੇ
ਜਿਹਨਾਂ ਦੇਸ਼ ਸੇਵਾ ਦੇ ਵਿਚ ਪੈਰ ਪਾਇਆ
ਉਹਨਾਂ ਲੋਕ ਮੁਸ਼ਕਿਲਾਂ ਝੱਲੀਆਂ ਨੇ ॥

ਐਡੀਟਰ - ਮੋਹਣ ਸਿੰਘ ਕੁਕਤ ਪਿਡੀਆ

First Punjabi Newspaper from
North of England

4/2/88

ਮੇਰੀ

ਦੁਹੀਦਾ ਤੇਰੇ ਲਿਖੇ
ਪਿਛਰੇ ਹੀ ਕਰਨੇ ਵੀ ਜਾਣੇ ਤੇ
ਲਿਖੇ ਤੁਹਾਡੇ ਲਿਖੇ ਪਿਛਰੇ
ਤੇ ਤੁਹਾਡੀ ਕਰਨੇ ਜਾਂ ਲਿਖੇ ਪੁਰਤਾ
ਤੇ ਤੁਹਾਡੀ ਲਿਖੇ ਕਰਨੇ ਦੀ ਲਿਖੇ
ਜਾਂ ਜਾਂ ਲਿਖੇ ਲਿਖੇ
ਤੁਹਾਡੀ ਕਰਨੇ ਲਿਖੇ
ਤੁਹਾਡੀ ਕਰਨੇ ਲਿਖੇ
ਤੁਹਾਡੀ ਕਰਨੇ ਲਿਖੇ
ਤੁਹਾਡੀ ਕਰਨੇ ਲਿਖੇ

ਕਾਮਰੇਡ ਕੁਕੜਪਿਡੀਆ ਦੀ ਤੀਜੀ ਚਿਠੀ

ਕਾਮਰੇਡ ਕੁਕੜਪਿਡੀਆ ਪਿਤਰਗੀਰ ਜੀ,

13. 4. 1988

ਪਿਆਰ ਅਤੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ,

ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਹੀ ਪੋਸਟ ਕਰ ਰਹਿ ਸਾਂ ਜੀ ਤੇ ਤੁਹਾਡੀ ਚਿਠੀ ਪੜ੍ਹ ਗਈ

ਜਿਸ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗ ਗਿਆ ਕਿ ਤੁਹਾਡੀ ਕੁਝ ਗੱਲਾਂ 'ਤੇ
ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਗੱਲਾਂ 'ਤੇ ਅਤੇ 70 ਸਾਲ ਦੀ ਕੋਈ ਗੱਲ
BINDING, CUTTING, ਥਾਪੀ ਗਈ 'ਤੇ ਲਿਖਣ
ਪਤਾ ਤੁਹਾਨੂੰ ਤੇਜ਼ੀ 'ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦੇਵੀਓ
ਕੁਝ ਗੱਲਾਂ 'ਤੇ ਹੁਣ ਤੁਹਾਡੇ ਪਿਤਰ ਪਿਤਰ ਪਿਤਰ
ਤੇ ਪਿਤਰ ਪਿਤਰ ਪੜ੍ਹ ਗਈ।

ਇਹੀ ਪਤਾ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗ ਗਈ 'ਤੇ -

- ਤੁਹਾਡੇ ਤੋਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਪਤਾ ਲੱਗ ਗਈ 'ਤੇ ਹੋਰੀ ਸੰਭਾਵਨਾ

- ਕਿਤਾਬ ਤੇ ਹੁਣ ਤੁਹਾਡੇ 30 ਸਾਲ ਤੇ
3000 (EXTRA) ਪਾਠੀਏ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਪੜ੍ਹੇ 'ਤੇ

ਜਿਸ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗ ਗਈ 'ਤੇ ਜਾਵੇਗੀ
ਪਤਾ ਲੱਗ ਗਈ 'ਤੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਿਤਾਬ ਅਤੇ ਤੁਹਾਡੇ ਅਤੇ ਦੇਖਭਾਲ ਪਾਠੀ

